ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִילִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמַיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דַּלּוֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָּה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִַם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב״ה, י״ט אלול, ה׳תיש״א
ברוקלין, נ. י.

הרה״ג והרה״ח וו״ח אי״א נו״נ וכו׳ הרב״ג שי׳

שלום וברכה!

מוסג״פ מכתב מהרה״ג וכו׳ רפאל ברוך טולידנו ממקנאס, שבו מתחנן אשר לרגלי ההירוס

המשך בעמוד כט

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד"ה כי תצא למלחמה על אויבך וגו'
י"ד אלול, ה'תשכ"ה ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת תצא,
י"ד אלול, ה'תשכ"ה ..... יא

ה) משיחות שבת פרשת תצא,
י"א אלול, ה'תש"נ ..... יד

ו) לקוטי שיחות פרשת תצא כרך יט ..... כו

ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל
ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... ל

ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תצא ..... לא

ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת תצא ..... לב

י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תצא ..... נו

יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תצא ..... נז

יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת תצא ..... סח

יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... עא

שיעורי רמב"ם

יד) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת תצא ..... עד

טו) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תצא ..... קלו

טז) – ספר המצוות לשבוע פרשת תצא ..... קנ

יז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק ל, איוב פרק ח ..... קנג

יח) משניות – מסכת שביעית
ביאור קהתי ..... קנה

יט) עין יעקב מסכת סוכה ..... קסג

כ) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף קג עד דף קט ..... קסד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו"ר הזקן ..... קצו

כב) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... קצו

כג) תורה אור
אדמו"ר הזקן ..... קצט

כד) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... רא

כה) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רב

כו) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רב

כז) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רג

כח) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רד

כט) ספר השיחות ה'ש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רה

ל) אגרות קודש
אדמו"ר מוהריי"צ ..... רז

לא) אגרות קודש
מכתב הרבי מוהריי"צ לרבנית חיה מושקא ..... רז

לב) פרקי אבות פרק א-ב ..... ריא

לג) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת תצא ..... ריב

לד) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רכ

לה) לוח זמנים לשבוע פרשת תצא ..... רכב

לו) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רכג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת כי־תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְגוֹ'[1], וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2] וְנִתְבָּאֵר עִנְיָן זֶה **גַּם בִּדְרוּשֵׁי** אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי[3] בְּנוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, **וּבִדְרוּשֵׁי הַ'צֶּמַח צֶדֶק'** נְכֹדוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן וְחֹתְנוֹ שֶׁל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי **וְהַגָּהוֹתָיו**[4] הַגָּהוֹת (הָעֲרוֹת, בֵּיאוּרִים וּתוֹסְפוֹת) שֶׁל אַדְמוֹ"ר ה'צֶמַח צֶדֶק' לְמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, **וּבִדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה**[5] בְּדוֹרוֹת הַבָּאִים, אַחֲרֵי אַדְמוֹ"ר ה'צֶמַח צֶדֶק'), **דְּאִיתָא** מוּבָא **בַּזֹּהַר**[6] **שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא** זְמַן הַתְּפִלָּה, הוּא זְמַן קְרָב (מִלְחָמָה), **וּמֵבִיא**[7] אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּמַאֲמָר זֶה **גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[8] בְּבִרְכַת יַעֲקֹב אָבִינוּ לִיוֹסֵף לְגַבֵּי הַנְחָלָה שֶׁהוּא מוֹרִישׁ לוֹ **אֲשֶׁר לָקַחְתִּי** כְּבִשְׁתִּי **מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס** אֶת הַמִּלִּים 'בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי': **בְּצָלוֹתִי וּבְבָעוּתִי**, בְּתְפִלָּתִי וּבְבַקָּשָׁתִי, **וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" גוֹ' קָאֵי עַל מִכְוָן עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.**

וּמוֹסִיף רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְפָרֵשׁ עַל־פִּי חֲסִידוּת **גַּם אֶת הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב** ("כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה) **עַל אֹיְבֶיךָ"**[9], **פֵּירוּשׁ: כִּי־תֵצֵא** כַּאֲשֶׁר תֵּצֵא **לְמִלְחָמָה זוֹ לְנַצֵּחַ כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ לְקָרְרָהּ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִיִּים וּלְאִתְהַפְּכָא לְאַהֲבַת ה', תִּהְיֶה בִּבְחִינַת "עַל אֹיְבֶיךָ", דְּהַיְנוּ בִּבְחִינַת שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה, כִּי אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה**[10], **וְשָׁרְשָׁם הוּא טוֹב שֶׁהוּא מִבְּחִינַת מֶרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבִּקְדוּשָׁה כּוֹ'. וּמוֹסִיף לְבָאֵר**[11], **שֶׁ"עַל אֹיְבֶיךָ" הַיְנוּ 'לְמַעְלָה מֵאֹיְבֶיךָ', שֶׁאֵין לָאוֹיֵב שֶׁלְּמַטָּה שְׁלִיטָה וַאֲחִיזָה שָׁם כּוֹ'.**

ב) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יַתְאִים פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י**[12] **שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר". וּבְהַקְּדִּים, שֶׁהַהוֹכָחָה שֶׁל רַשִׁ"י שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר" הִיא מִמַּה שֶׁכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", כִּי בְּמִלְחֶמֶת**

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתחילת פרשת השבוע:

כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְגוֹ'[1], **וּמְבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[2] ספר המכיל מאמרי חסידות שלו על פרשיות התורה של החומשים ויקרא־במדבר־דברים (**וְנִתְבָּאֵר** עניין זה **גַּם בִּדְרוּשֵׁי** מאמרי חסידות של **אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי**[3] בנו של אדמו"ר הזקן, **וּבִדְרוּשֵׁי הַ'צֶּמַח צֶדֶק'** נכדו של אדמו"ר הזקן וחתנו של אדמו"ר האמצעי **וְהַגָּהוֹתָיו**[4] הגהות (הערות, ביאורים ותוספות) של אדמו"ר ה'צמח צדק' למאמרי אדמו"ר הזקן, **וּבִדְרוּשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ נְשִׁיאֵינוּ שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה**[5] בדורות הבאים, אחרי אדמו"ר ה'צמח צדק'), **דְּאִיתָא** מובא **בַּזֹּהַר**[6] **שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא** זמן התפילה, הוא זמן קרב (מלחמה), **וּמֵבִיא**[7] אדמו"ר הזקן במאמר זה **גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[8] בברכת יעקב אבינו ליוסף לגבי הנחלה שהוא מוריש לו **אֲשֶׁר לָקַחְתִּי** כבשתי **מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי, וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס** את המילים 'בחרבי ובקשתי': **בְּצָלוֹתִי וּבְבָעוּתִי** בתפילתי ובבקשתי, **וְהַיְנוּ, שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" גוֹ' קָאֵי עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.**

וּמוֹסִיף רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לְפָרֵשׁ על־פי חסידות **גַּם אֶת הֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב** ("כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה) **עַל אֹיְבֶיךָ"**[9], **פֵּירוּשׁ: כִּי־תֵצֵא** כאשר תצא **לְמִלְחָמָה זוֹ לְנַצֵּחַ כֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה שֶׁבְּנַפְשׁוֹ לְקָרְרָהּ בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִיִּים** לקרר ולצנן את ההתלהבות של התאוות לתענוגי העולם הזה הגשמי **וּלְאִתְהַפְּכָא** להופכם, במקום לאהוב ולהתאוות תענוגות של העולם הזה **לְאַהֲבַת ה', תִּהְיֶה** - האדם הנלחם מלחמה זו **בִּבְחִינַת "עַל אֹיְבֶיךָ", דְּהַיְנוּ בִּבְחִינַת שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה** השורש העליון ('על') של התאוות והתענוגים הגשמיים, **כִּי אֵין רַע יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה**[10] הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הוא עצם הטוב והרי הכל בא ממנו, ונמצא שבשורש ומקור הדברים, הכל טוב **וְשָׁרְשָׁם** של כל הדברים הגשמיים וכללת תאוות העולם הזה **הוּא טוֹב שֶׁהוּא** הכוח המתאווה עצמו **מִבְּחִינַת מֶרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה שֶׁבִּקְדוּשָׁה כּוֹ'** ר'מרכבה' היא עניין הביטול, כשם שמרכבה כפשוטה בטלה לחלוטין כלפי הרוכב המנהיג אותה ואין לה שום רצון משל עצמה. **וּמוֹסִיף לְבָאֵר**[11], **שֶׁ"עַל אֹיְבֶיךָ"** מתפרש גם בפירוש נוסף **הַיְנוּ** שעם היציאה למלחמה זו של התגברות על כוח המתאווה, האדם נמצא **'לְמַעְלָה מֵאֹיְבֶיךָ', שֶׁאֵין לָאוֹיֵב** העניינים של היפך הקדושה **שֶׁלְּמַטָּה שְׁלִיטָה וַאֲחִיזָה שָׁם כּוֹ'** והם לא שולטים על האדם אלא האדם שולט עליהם ומתגבר עליהם ומנצח אותם.

ב) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ יַתְאִים פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן** ב'לקוטי תורה' הנזכר לעיל, שהכתוב מדבר במלחמה של ניצחון על התאוות שהיא עניין עיקרי בעבודת ה' **עִם פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י**[12] על פסוק זה **שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"**, מלחמה שאינה חובה. **וּבְהַקְּדִּים, שֶׁהַהוֹכָחָה שֶׁל רַשִׁ"י שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר" הִיא מִמַּה שֶׁכָּתוּב** בהמשך הפסוק **"וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", כִּי בְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ**

---

1) ריש פרשתנו. 2) רד"ה כי תצא הא' והב' (לד, ג. לה, ג). 3) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא ואילך. 4) ראה אוה"ת פרשתנו ע' תתע ואילך. ע' תתפב. 5) ראה סה"מ תרכ"ט ע' רפב ואילך. 6) כ"ה בשם הזהר בלקו"ת שם. ובכ"מ. וראה זח"ג רמג, א (ברע"מ). 7) רד"ה כי תצא הא' (לד, ג). 8) ויחי מח, כב. 9) לקו"ת פרשתנו לה, ריש ע"ב. 10) ראה ב"ר פנ"א, ג. של"ה קו, ב. ועוד. תניא אגה"ק סי"א. 11) שם לו, רע"א. 12) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 84 ואילך (ממאמר זה).

ביאור בדרך אפשר

יִשְׂרָאֵל במלחמת החובה לכבוש את ארץ ישראל בה נצטוו בני ישראל בכניסתם לארץ **אֵין לוֹמַר "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ"**, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר[13] **לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה** מהאומות הנמצאות בארץ ישראל בעת הכניסה לארץ, ואם־כן אין לקחת שבויים. **אֲבָל מַה שֶּׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה (אֲזַי תִּהְיֶה) עַל אֹיְבֶיךָ", יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא**[14] ולא רק כפירוש הכתוב על־פי חסידות **לֹא רַק בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה, וְהֵינוּ, שֶׁכָּתוּב זֶה** "כי תצא למלחמה על אויבך" **בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק הַדִּין דְּ"וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" שֶׁבְּסִיּוּם הַכָּתוּב, אֶלָּא גַּם) שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה צְרִיכָה לִהְיוֹת** מלכתחילה **בְּאוֹפֶן דְּ"עַל אֹיְבֶיךָ"**, מתוך הכרה שנמצאים מעל האויב (ולפי הפירושים השונים ב"על אויבך" האמורים לעיל) **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** כאשר היציאה למלחמה מלכתחילה היא "על אויבך" **יִהְיֶה הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה. וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֵי־זֶה**[15] פרשת שופטים, **"כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גוֹ׳ וְרָאִיתָ סוּס וְרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ לֹא תִירָא מֵהֶם גוֹ׳", הֵינוּ, שֶׁתּוֹכֶן הַכָּתוּב הוּא הַצִּיווּי "לֹא תִירָא מֵהֶם", כֵּיוָן שֶׁבְּעֵינֵי הַקָּבָּ"ה כְּסוּס אֶחָד** בלבד, **כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּק רַשִׁ"י מַה שֶּׁכָּתוּב "סוּס וָרֶכֶב" לְשׁוֹן יָחִיד,** ומפרש: "סוס ורכב. בעיני כולם כסוס אחד, וכן הוא אומר והכית את מדין כאיש אחד וכן הוא אומר כי בא סוס פרעה. עם רב ממך. בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב".

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן "כִּי־תֵצֵא

ביאור בדרך אפשר

לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ", שֶׁהַצִּיווּי הוּא עצם הדבר **שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה תִּהְיֶה "עַל אֹיְבֶיךָ", הֵינוּ, לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַהוּתוֹ שֶׁל הָאוֹיֵב כְּפִי שֶׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ כוּ׳** והרי בשורש ומקור העליון בוודאי שהכול בטל לאלוקות **(עַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י בְּפָסוּק "וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב" גוֹ׳, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהֵם בְּעֵינֵי הַקָּבָּ"ה,** כלשון רש"י המובא לעיל, "בעיניך הוא רב, אבל בעיני אינו רב"), **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** ההתבוננות בשורש ומקור האויב **תִּתְבַּטֵּל הַיִּרְאָה** הפחד **מִמֶּנּוּ, וְיִהְיֶה קַל יוֹתֵר לְנַצְּחוֹ. וּמוּבָן, שֶׁכָּל זֶה שַׁיָּךְ גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה** כפשוטה, **וּבְמִילָא גַּם בַּמִּלְחָמָה הָרוּחָנִית שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, מִצַּד סִיּוּם הַכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" (שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּמִלְחֶמֶת יִשְׂרָאֵל** כאמור, כיוון שבמלחמה זו חל הציווי "לא תחיה כל נשמה"), **מִשְׁתַּנֶּה גַּם פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בְּמַה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה", שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ 'כַּאֲשֶׁר' תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה** ולפי זה לא ייתכן שלא תצא ורק מועד היציאה לא מפורש, **אֶלָּא** "כי תצא" פירושו **אִם תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה** ומשמעו, ייתכן שתצא וייתכן שלא תצא, **כֵּיוָן שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"**[16], כפירוש רש"י.

וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יַתְאִים זֶה הפירוש של רש"י האומר שמדובר ב"מלחמת רשות" **עִם פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁקָּאֵי** הכתוב "כי תצא למלחמה" **עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, הֲרֵי מִלְחָמָה זוֹ** המלחמה מול "כוח המתאווה" בעת התפילה, **אֵינָהּ**

---

1 יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ", שֶׁהֲרֵי
2 כְּבָר נֶאֱמַר[13] לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה. אֲבָל מַה
3 שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה (אֲזַי תִּהְיֶה) עַל
4 אֹיְבֶיךָ", יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם בִּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא[14] לֹא
5 רַק בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת אֶלָּא גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה,
6 וְהֵינוּ, שֶׁכָּתוּב זֶה בָּא לְבָאֵר (לֹא רַק הַדִּין
7 דְּ"וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" שֶׁבְּסִיּוּם הַכָּתוּב, אֶלָּא גַּם)
8 שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"עַל
9 אֹיְבֶיךָ", שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה הַנִּצָּחוֹן בַּמִּלְחָמָה.
10 וְעַל־דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁה שֶׁלְּפָנֵי־זֶה[15] "כִּי־
11 תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גוֹ׳ וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עַם רַב מִמְּךָ
12 לֹא תִירָא מֵהֶם גוֹ׳, הֵינוּ, שֶׁתּוֹכֶן הַכָּתוּב הוּא
13 הַצִּיווּי "לֹא תִירָא מֵהֶם", כֵּיוָן שֶׁבְּעֵינֵי הַקָּבָּ"ה
14 כּוּלָּם כְּסוּס אֶחָד, כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּק רַשִׁ"י מַה שֶּׁכָּתוּב
15 "סוּס וָרֶכֶב" לְשׁוֹן יָחִיד. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ
16 מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ",
17 שֶׁהַצִּיווּי הוּא שֶׁהַיְצִיאָה לַמִּלְחָמָה תִּהְיֶה "עַל
18 אֹיְבֶיךָ", הֵינוּ, לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַהוּתוֹ שֶׁל הָאוֹיֵב כְּפִי
19 שֶׁהוּא בְּשָׁרְשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ כוּ׳ (עַל־דֶּרֶךְ פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י
20 בְּפָסוּק "וְרָאִיתָ סוּס וָרֶכֶב" גוֹ׳, שֶׁזֶּהוּ כְּפִי שֶׁהֵם
21 בְּעֵינֵי הַקָּבָּ"ה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּתְבַּטֵּל הַיִּרְאָה
22 מִמֶּנּוּ, וְיִהְיֶה קַל יוֹתֵר לְנַצְּחוֹ. וּמוּבָן, שֶׁכָּל זֶה
23 שַׁיָּךְ גַּם בְּמִלְחֶמֶת חוֹבָה, וּבְמִילָא גַּם בַּמִּלְחָמָה
24 הָרוּחָנִית שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. אָמְנָם, מִצַּד סִיּוּם
25 הַכָּתוּב "וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" (שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ בְּמִלְחֶמֶת
26 אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל), מִשְׁתַּנֶּה גַּם פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא
27 בְּמַה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה", שֶׁאֵין פֵּרוּשׁוֹ
28 'כַּאֲשֶׁר' תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה, אֶלָּא אִם תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה,
29 כֵּיוָן שֶׁ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"[16].
30 וְעַל־פִּי־זֶה אֵינוֹ מוּבָן, אֵיךְ יַתְאִים זֶה עִם פֵּרוּשׁ
31 רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁקָּאֵי עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, הֲרֵי מִלְחָמָה זוֹ אֵינָהּ רְשׁוּת

---

13) שופטים כ, טז. 14) אף שלא נתפרש בפירש"י - כידוע מ"ש הרשב"ם (ר"פ וישב) בשם רש"י, "שאילו הי׳ לו פנאי הי׳ צריך לעשות פירושים אחרים לפי הפשטות המתחדשים בכל יום". 15) שופטים שם, א. 16) ראה גם לקו"ש שם ע׳ 80.

ביאור בדרך אפשר

רְשׁוּת אֶלָּא חוֹבָה[17], **וְאַדְרַבָּה**, לא חובה רגילה ככל שאר ענייני התורה והמצוות אלא ה**חוֹבָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה (עוֹד יוֹתֵר מֵהַחִיּוּב דְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת**[18] שכל אחת מהן היא עניין מסויים ומיוחד בעבודה ה' ואילו ההתגברות על כוח המתאווה של הנפש הבהמית היא עניין כללי ויסודי בעבודת ה'), **וְכַמּוּבָן** החשיבות של עבודת התפילה הנקראת 'מלחמה' **מִמַּה שֶּׁמְּבָאֵר רַבֵּנוּ הַזָּקֵן**[7] במאמר זה ב'לקוטי תורה' **שֶׁעִנְיַן** התוכן הפנימי של **הַתְּפִלָּה הוּא** בדומה למשמעות הרוחנית של עניין הקרבנות **שֶׁיַּקְרִיב כָּל אֶחָד אֶת נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית** ויקרב אותה לאלוקות, **לְהַעֲלוֹתָהּ** אל האלוקות **וּלְקַשְּׁרָהּ בְּשָׁרְשָׁהּ** ומקורה העליון **שֶׁהִיא** הנפש הבהמית **גַּם־כֵּן**, ולא רק הנפש האלוקית שורשה ומקורה בקדושה, אלא גם הנפש הבהמית השורש שלה הוא **מִיסוֹד הָאֵשׁ** הרוחני העליון, **וּמִקּוֹר חוּצְבָהּ וְיִסּוּדָתָהּ בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ** בדרגות גבוהות באלוקות, **מֶרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה**, ובמרכבה יש, כמתואר בנבואת יחזקאל, מלאכים עליונים הנקראים 'חיות הקודש' עליהם נאמר שיש להם **פְּנֵי אַרְיֵה פְּנֵי שׁוֹר כו'**, ועניינים נעלים אלה בקדושה הם השורש והמקור של הנפש הבהמית **אֶלָּא שֶׁלְּאַחַר יְרִידַת וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְהִתְלַבְּשׁוּת** העניינים הנעלים באלוקות כפי שהם במרכבה העליונה להתלבש **בְּשִׁבְעִים שָׂרִים** של אומות העולם, היינו בחינות רוחניות שמהוות מקור השפעה לשבעים אומות העולם, **שְׁמָרֵי הָאוֹפַנִּים**, הפסולת והחיצוניות של המלאכים העליונים הנקראים 'אופנים' **נִמְשָׁךְ** למטה מהדרגות העליונות האמורות, מבחינת יסוד האש שלמעלה **תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה וְהַכֹּחַ הַמִּתְאַוֶּה** לתענוגים אלה **שֶׁהוּא גַּם־כֵּן בְּחִינַת חֲמִימוּת הָאֵשׁ** והתאוות לתענוגים גשמיים הן חזקות כאש בוערת, **וְגַם הַיֵּצֶר הָרַע** עצמו **הוּא אֵשׁ זָר דּוֹלֵק, וְצָרִיךְ** בעבודת התפילה, הנקראת 'מלחמה' **לְהַעֲלוֹת אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְשָׁרְשָׁהּ בְּחִינַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה כו'**.

ביאור בדרך אפשר

וּמַמְשִׁיךְ אדמו"ר הזקן **לְבָאֵר, שֶׁ"בְּכָל יוֹם יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם מִתְגַּבֵּר עָלָיו"** מחדש, גם אם אתמול האדם הצליח להכניע את יצרו ולהתגבר עליו, **וְצָרִיךְ בְּכָל יוֹם לְהַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה **בְּחִינַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה** כדי להכניע את אש התאוות ואש היצר הרע. וממשיך ומבאר מדוע העבודה וה'מלחמה' הזו צריכה להיות בכל יום ויום, **כִּי הִנֵּה כְּתִיב**[19] **"יָמִים יוּצָרוּ"** הקדוש־ברוך־הוא ברא ויצר ימים, **שֶׁיֵּשׁ מִסְפָּר וְקִצְבָה לִשְׁנֵי חַיֵּי הָאָדָם**, כלשון הכתוב בתהילים **יְמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שִׁבְעִים שָׁנָה גו'**[20], **וְלֹא נִתְּנוּ** הימים הקצובים לכל אדם **לְנַפְשׁוֹ הָאֱלֹקִית שֶׁבְּקִרְבּוֹ, כִּי הַנִּשְׁמָה אֵינָהּ צְרִיכָה תִּקּוּן לְעַצְמָהּ כו'**[21] וירידת הנשמה למטה לחיות בתוך גוף גשמי בעולם הזה איננה לצורך הנשמה עצמה שלפני הירידה אין בה כל פגם ואינה זקוקה לתיקון, **אֶלָּא מִסְפַּר** הימים והשנים של **חַיֵּי הָאָדָם נִתָּן לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ** בגופו **נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, וְשָׁנָיו קְצוּבִים לוֹ בַּמִּסְפָּר שֶׁשְּׁעָרָה חָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁיּוּכַל לָשֵׂאת בְּנַפְשׁוֹ לְהַעֲלוֹת מִמֶּנָּה** מנפשו הבהמית **כָּל־כַּךְ** כמות כזו של **כֹּחוֹת וְנִצּוֹצִים** ניצוצות של אלוקות **שֶׁנָּפְלוּ שָׁמָּה** בנפש הבהמית, כמו בענייני העולם הזה בכלל **בִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים כו'** (**כַּמְבֹאָר עִנְיָן זֶה בְּרִבּוּי מַאֲמְרֵי חֲסִידוּת**) כמבואר בקבלה וחסידות, העולמות במתכונתם הנוכחית, עם 'סדר השתלשלות' הדרגתי ומסודר ועשר ספירות שהאורות שלהם מלובשים בתוך כלים ראויים לקליטתם, נקראים 'עולם התיקון'. ול'תיקון' קדם 'עולם התוהו' בו היו אורות מרובים וכלים מועטים, מצב שגרם ל'שבירת הכלים' ו'נפילה' של ניצוצות קדושה ואלוקות לתחומים שמחוץ לגבולות הקדושה.

וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁהַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיָן עִקָּרִי בעבודת ה', **וְעַד שֶׁזּוֹהִי תַּכְלִית כָּל עִנְיַן יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף**, שהיא ירידה גדולה ביותר, כמו ירידה **מֵאִיגֶּרֶא רָמָה**

---

17) כמו שהקשה באוה"ת שופטים (ע' תתסד) על מלחמה (דשופטים כ, א) ומציין לד"ה "כי תצא למלחמה". 18) ראה לקו"ת בלק ע, ד ואילך. 19) תהלים קלט, טז. 20) שם צ, י. 21) תניא פל"ז (מח, ב).

ביאור בדרך אפשר

לְבֵירָא עֲמִקְתָּא[22] מגג גבוה לבור עמוק. **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל זֶה "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"**, ומעתה מתחזקת השאלה איך מתאים פירוש אדמו"ר הזקן שמדובר במלחמה של עבודת התפילה שהיא חובה גמורה ועניין עיקרי בעבודת ה׳ עם פירוש רש"י שהכתוב מדבר ב׳מלחמת רשות׳?

ג) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁגַּם לְפִי פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי מכוון **עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" כְּמוֹ לְפִי פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, כְּמוֹ לְפִי פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י, מִלְּשׁוֹן ׳אִם׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל רְשׁוּת**, היינו ייתכן שתצא וייתכן שלא תצא, ואם תצא אזי קיימים הציוויים שבהמשך הפרשה, ואף שעבודת התפילה היא עניין עיקרי בעבודת ה׳, גם בעניין זה אפשר לפרש "כי תצא", במשמעות של "אם תצא", היינו דבר שייתכן שלא יהיה, **כִּי מַה שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא מִלְחֶמֶת חוֹבָה** ולא ׳רשות׳ **אֵצֶל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה רַק בִּתְחִלַּת עֲבוֹדָתוֹ, אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה** לאחר שהאדם עבר את השלב הראשון בעבודת ה׳ ועלה לדרגה יותר גבוהה, **אֶפְשָׁרִיִּים שְׁנֵי אוֹפַנֵּי עֲבוֹדָה, תּוֹרָה אוֹ תְּפִלָּה** ולא בהכרח שעבודת התפילה היא חובה גמורה לגביו, כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[23] בתורת החסידות **שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אוֹפַנַּיִם בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר הָרַע** הפרדת הטוב שבו מהרע שבו, ותיקונו והעלאתו לקדושה, **בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה** מתוך מאבק איתו, **וּבְדֶרֶךְ שָׁלוֹם** על ידי שהופכים גם אותו לטוב. **וּבִכְלָלוּת**[24] באופן כללי, ההבדל בין בירור בדרך מלחמה לבירור בדרך שלום **הֲרֵי זֶה הַחִלּוּק**[25] ההבדל **בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה** שהיא בירור בדרך מלחמה, **"שְׁעַת קְרָבָא"** שעת קרב ומלחמה, בירור על ידי התעסקות ישירה עם יצר הרע כדי להתגבר עליו - **לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה, שֶׁ"דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם"**[26], בירור על ידי עיסוק בתורה באופן שהיצר הרע מתברר ממילא. **וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיָן בֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה**, ירידה אל היצר הרע והעלאתו מלמטה למעלה **עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבָרֵר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בַּמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית)** והרי ההתלבשות היא על ידי שהמברר יורד אל המתברר, **וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה** כי ה׳התלבשות׳ מחייבת מגע קרוב עם היצר הרע והנפש הבהמית. **אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (כַּיָּדוּעַ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם"**[27], מזון רוחני שיורד ונמשך מלמעלה למטה), והבירור הוא **בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הָאָדָם מַמְשִׁיךְ** מלמעלה למטה **וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה** כאשר האלוקות מאירה בנפש האדם בגלוי, **מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר הָרַע מֵאֵלָיו** מבלי צורך ׳להתלבש׳ בו ולהתעסק אתו ישירות.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הטעם הפנימי **עַל מַה שֶׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה (שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה) נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת"**, אף שאכן מדובר בעניין עיקרי בעבודת ה׳, **כִּי יֶשְׁנוֹ** גם **בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה** ללא קרב ו׳מלחמה׳, **עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה** כמבואר לעיל.

---

1 **הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף, מֵאֵיגְרָא רָמָה לְבֵירָא עֲמִקְתָּא**[22].
2 **וְאֵיךְ אֶפְשָׁר לוֹמַר עַל זֶה "בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת,**
3 **הַכָּתוּב מְדַבֵּר".**
4 **ג) אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁגַּם לְפִי פֵּרוּשׁ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן**
5 **שֶׁמַּה שֶׁכָּתוּב "כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" קָאֵי**
6 **עַל הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ**
7 **"כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" כְּמוֹ לְפִי פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י,**
8 **מִלְּשׁוֹן ׳אִם׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁל רְשׁוּת, כִּי מַה**
9 **שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הִיא מִלְחֶמֶת חוֹבָה אֵצֶל כָּל**
10 **אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, הֲרֵי זֶה רַק בִּתְחִלַּת**
11 **עֲבוֹדָתוֹ, אֲבָל לְאַחֲרֵי־זֶה אֶפְשָׁרִיִּים שְׁנֵי אוֹפַנֵּי**
12 **עֲבוֹדָה, תּוֹרָה אוֹ תְּפִלָּה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה**
13 **מְבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[23] **שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי אוֹפַנַּיִם בְּבֵרוּר**
14 **הַיֵּצֶר הָרַע, בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, וּבְדֶרֶךְ שָׁלוֹם.**
15 **וּבִכְלָלוּת**[24] **הֲרֵי זֶה הַחִלּוּק**[25] **בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,**
16 **"שְׁעַת קְרָבָא" - לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה, שֶׁ"דְּרָכֶיהָ**
17 **דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם"**[26]**. וְהַיְנוּ,**
18 **שֶׁעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא עִנְיַן בֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע**
19 **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמְּבָרֵר**
20 **(נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בַּמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית), וְלָכֵן**
21 **זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה. אֲבָל הַבֵּרוּר**
22 **שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה (כַּיָּדוּעַ**
23 **שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֵאת "לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם"**[27]**), בְּדֶרֶךְ**
24 **מִמֵּילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הָאָדָם מַמְשִׁיךְ**
25 **וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל**
26 **(וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר הָרַע מֵאֵלָיו. וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן**
27 **מַה שֶׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה (שֶׁהוּא**
28 **עִנְיַן עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה) נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת",**
29 **כִּי יֶשְׁנוֹ בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה, עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה**

---

22) ע"פ לשון חז"ל - חגיגה ה, ב. 23) תו"א בראשית ה, ד ואילך. לקו"ת במדבר ג, ד ואילך. ועוד. 24) בפרטיות - גם בתורה יש עה"ח ואילנא דטו"ר (ראה תניא אגה"ק סכ"ו), או ש"ס ירושלמי וש"ס בבלי (שערי אורה כד, א). וראה טעהמ"צ להאריז"ל ואתחנן ושער המצוות שם, שהאריז"ל הי׳ מקשה בכח כו׳ עסק ההלכה כדי לשבר הקליפה כו׳; ובתפלה - תפלה דחול ודשבת וקראת לשבת עונג (תו"א בשלח סה, ג). 25) ראה בארוכה ד"ה ת"ר ג"ח תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע׳ קס ואילך). ויאמר משה תש"ד (סה"מ תש"ד ע׳ 105 ואילך). 26) משלי ג, יז. 27) של"ה במסכת פסחים שלו קסה, ב.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[28] פרשת השבוע פרשת כי תצא **וְהָיָה בְּהָנִיחַ הְוָיָ' אֱלֹקֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ גוֹ'**, כלומר, התורה מדברת על מצב שבו הקדוש־ברוך־הוא מסייע לבני ישראל שיהיו במנוחה מכל האויבים סביבם **שֶׁאָז אֵין צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[29] בדברי דוד המלך לגבי הפסקת המרד וההתנגדות כלפיו מצד אנשי אבשלום **פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי גוֹ'** פדות וניצחון בדרכי שלום, ללא צורך במלחמה, **וּכְתִיב**[30] בתורה בברכות שהקדוש־ברוך־הוא מבטיח לבני ישראל על קיום המצוות **וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם,** ואמרו חכמינו ז"ל שהברכה היא **אֲפִילּוּ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם**[31] גם לא תעבור בארץ, כלומר מצב שאין בו שום מלחמה כלל ואפילו לא כלי מלחמה, **וְאָז הָעֲבוֹדָה הִיא בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה, שֶׁזֶּהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה,** כמבואר לעיל. **וְעוֹד זֹאת,** עניין נוסף שבו בא לידי ביטוי עניין זה שעבודת ה' היא ללא מלחמות ומאבקים אלא בדרך של שלום, **שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,** כאמור לעיל שזה המצב 'בתחילת העבודה', בשלבים הראשונים בעבודת ה', **הִנֵּה עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה** בו עוסקים בנוסף לתפילה, **שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּדֶרֶךְ מְנוּחָה** ללא כל מלחמה, **נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי** וזאת אף על פי שעבודת התפילה מצד עצמה כן קשורה במלחמות, כמבואר לעיל. **וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁמַּעֲלַת הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה שֶׁאַחַר הַתְּפִלָּה הוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מִתּוֹרָה שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה**[32], **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַתְּפִלָּה פּוֹעֶלֶת עַל הַתּוֹרָה,** כלומר, התורה והתפילה הם שני עניינים שונים בעבודת ה' אבל עם זאת כל אחד מהם פועל מעלה ויתרון בשני, וכשם שללימוד התורה שלאחר התפילה יש מעלה ויתרון כתוצאה מהתפילה שקדמה לו, ולכן יש בו מעלה לגבי לימוד התורה שקודם התפילה, **הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן יֶשְׁנָהּ גַּם הַפְּעוּלָּה** והשפעה **דְּלִימוּד הַתּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית** התפילה, כתוצאה מלימוד התורה, **בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר** מאשר התפילה מצד עצמה.

ד) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיָן שְׁנֵי אוֹפַנֵּי הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וְתוֹרָה, עִם עִנְיָנוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ אֱלוּל. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁבִּדְרוּשֵׁי הַחֲסִידוּת שֶׁבִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה', הִנֵּה כְּבָר בְּפָרָשַׁת "רְאֵה" מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי חֹדֶשׁ אֱלוּל, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּפָרָשַׁת "כִּי־תֵצֵא" שֶׁהָעִנְיָן דְּרַחֲמֵי[36] הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים". וְיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים בְּעִנְיַן "הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים"[35]. פֵּרוּשׁ אֶחָד, שֶׁשּׁוֹשַׁנָּה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסַר עָלִין כְּנֶגֶד י"ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי[36] הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים, וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל מְאִירוֹת ומתגלות י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים[37], וְעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ בִּכְלָלוּת לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁל תּוֹרָה. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִיּוּם הַפָּרָשָׁה[28]
2 וְהָיָה בְּהָנִיחַ הְוָיָ' אֱלֹקֶיךָ לְךָ מִכָּל אֹיְבֶיךָ גוֹ',
3 שֶׁאָז אֵין צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן שֶׁל מִלְחָמָה, וּכְמוֹ
4 שֶׁכָּתוּב[29] פָּדָה בְשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקְּרָב לִי גוֹ',
5 וּכְתִיב[30] וְחֶרֶב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם, אֲפִילּוּ חֶרֶב
6 שֶׁל שָׁלוֹם[31], וְאָז הָעֲבוֹדָה הִיא בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה,
7 שֶׁזֶּהוּ אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה.
8 וְעוֹד זֹאת, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב
9 שֶׁיֵּשׁ צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן הַמִּלְחָמָה שֶׁבַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה,
10 הִנֵּה עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה
11 שֶׁבְּדֶרֶךְ מְנוּחָה, נַעֲשֵׂית גַּם עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה
12 בְּאוֹפֶן אַחֵר לְגַמְרֵי. וְהַיְנוּ, דִּכְשֵׁם שֶׁמַּעֲלַת הָעֵסֶק
13 בַּתּוֹרָה שֶׁאַחַר הַתְּפִלָּה הוּא גָּבוֹהַּ יוֹתֵר מִתּוֹרָה
14 שֶׁקּוֹדֶם הַתְּפִלָּה[32], שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁהַתְּפִלָּה פּוֹעֶלֶת
15 עַל הַתּוֹרָה, הִנֵּה כְּמוֹ־כֵן יֶשְׁנָהּ גַּם הַפְּעוּלָּה
16 דְּלִימוּד הַתּוֹרָה עַל עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁנַּעֲשֵׂית
17 בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר.
18 ד) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר הָאָמוּר לְעֵיל בְּעִנְיָן שְׁנֵי אוֹפַנֵּי
19 הָעֲבוֹדָה דִּתְפִלָּה וְתוֹרָה, עִם עִנְיָנוֹ שֶׁל
20 חֹדֶשׁ אֱלוּל. וּבִפְרָט עַל־פִּי הַיָּדוּעַ שֶׁבִּדְרוּשֵׁי
21 הַחֲסִידוּת שֶׁבִּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה', הִנֵּה כְּבָר בְּפָרָשַׁת
22 "רְאֵה" מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי חֹדֶשׁ אֱלוּל, וְעַל־
23 אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּפָרָשַׁת "כִּי־תֵצֵא". וְהָעִנְיָן
24 דְּרַחֲמֵי[36] הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים". וְיָדוּעַ שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים בְּעִנְיַן "הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים"[35].
25 פֵּרוּשׁ אֶחָד, שֶׁשּׁוֹשַׁנָּה יֵשׁ בָּהּ תְּלִיסַר עָלִין כְּנֶגֶד
26 י"ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי[36], וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל
27 מְאִירוֹת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים[37], וְעִנְיָן זֶה שַׁיָּךְ
28 בִּכְלָלוּת לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה. וּפֵרוּשׁ שֵׁנִי, אַל תִּקְרֵי
29 לַעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה.

28) פרשתנו כה, יט. 29) תהלים נה, יט. 30) בחוקותי כו, ו. 31) תענית כב, ב. וראה סה"מ תרנ"ט ע' קנב ואילך. תש"ד ע' 83. ע' 106 ואילך. 32) לקו"ת ברכה צו, ב. 33) שה"ש ו, ג. 34) פרי עץ חיים שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש שם. 35) הובאו בד"ה אני לדודי בלקו"ת פ' ראה (לב, ד ואילך). 36) ראה זח"א א, א. 37) לקו"ת שם, א.

כי־תצא למלחמה על אויבך וגו׳

ביאור בדרך אפשר

וּפְרוּשׁ שֵׁנִי ב״הרועה בשושנים״, **אַל תִּקְרֵי שׁוֹשַׁנִּים אֶלָּא שֶׁשּׁוֹנִים**[38], **בְּאוֹתָם שֶׁשּׁוֹנִים** ועוסקים ולומדים **בַּתּוֹרָה**[39] ונמצא שהן עניין עבודה התפילה, הבירור בדרך מלחמה, והן עניין לימוד התורה, הבירור בדרך שלום, שייך במיוחד לחודש אלול.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁבְּעִנְיַן הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים (הַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״ הקשור בכך שלשונה יש שלוש עשרה עלים, כאמור) **יֵשׁ הֶפְרֵשׁ גָּדוֹל בֵּין הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל לְהִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**[40], **וְאַחַד הַחִלּוּקִים הוּא, שֶׁהִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא עִקַּר עִנְיַן ״דּוֹדִי לִי״** התגלות והתקרבות של הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל בדרך מלמעלה למטה **שֶׁבָּא לְאַחֲרֵי הָעֲבוֹדָה דְּ״אֲנִי לְדוֹדִי״** התקרבות של האדם לאלוקות בדרך מלמטה למעלה, **וְאֵלּוּ הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל הוּא** הארה מלמעלה למטה **עִנְיַן ״דּוֹדִי לִי״ שֶׁעִנְיָנוֹ לְעוֹרֵר אֶת הָעֲבוֹדָה דְּ״אֲנִי לְדוֹדִי״** מלמטה למעלה, **דְּהַיְנוּ, בְּחִינַת אִתְעֲרוּתָא־דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמעלה, מצד האלוקות, **שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה, מצד האדם, **שֶׁזֶּהוּ עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁהִיא** הארה והמשכה **מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (כַּנַּ״ל).**

וְנִמְצָא, שֶׁגַּם עִנְיַן הִתְגַּלּוּת י״ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים שֶׁבְּחֹדֶשׁ אֱלוּל שֶׁשַּׁיָּךְ לְעִנְיַן הַתְּפִלָּה, כמבואר לעיל, **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁשַּׁיָּךְ גַּם לְעִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן הִנֵּה גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא** כתוצאה מלימוד התורה **גַּם עִנְיַן הַתְּפִלָּה הוּא בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר (כַּנַּ״ל סְעִיף ג).**

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ הַיִּתְרוֹן והמעלה המיוחדת **דְּחֹדֶשׁ אֱלוּל עַל כָּל הַשָּׁנָה כּוּלָּהּ, שֶׁמַּעֲלָתוֹ הִיא לֹא רַק בְּעִנְיַן הַתְּפִלָּה (הַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן דְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״,** עניין י״ג מידות הרחמים), **אֶלָּא גַּם בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה (הַפֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי דְּ״הָרוֹעֶה בַּשּׁוֹשַׁנִּים״** עניין השינון של דברי התורה), **שֶׁלָּכֵן צָרִיךְ לְהוֹסִיף יוֹתֵר** בחודש אלול גם **בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, שֶׁזּוֹהִי הָעֲבוֹדָה שֶׁבְּדֶרֶךְ מְנוּחָה וְשָׁלוֹם דַּוְקָא,** ללא מגע קרוב עם היצר הרע והנפש הבהמית כמו בעבודת התפילה, **וּבִכְפָרָט** עניין השלום בלימוד התורה הוא במיוחד **עַל־יְדֵי לִימוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, רָזִין וְרָזִין דְּרָזִין** סודות וסודי סודות **שֶׁבַּתּוֹרָה,** שעל חלק זה בתורה נאמר **דְּלֵית תַּמָּן** שאין שם **לֹא קוּשְׁיָא כוּ׳ וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳**[41], היינו שהשלום והעדר המלחמה מודגשים עד כדי כך שאפילו בדברי התורה עצמם אין קושיות ואין מחלוקות **כּוֹלֵל גַּם הֲפָצַת הַמַּעְיָנוֹת** של פנימיות התורה **חוּצָה בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, וְעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים אֲמִתִּית וּשְׁלֵמוּת הָעִנְיָן דְּ״פָדָה בְשָׁלוֹם״ גו׳,** הפדות האמיתית והשלימה **בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יִקּוּיִם הַיְּעוּד**[42] שאמר הנביא ישעיהו על מצב העולם בימות המשיח **מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת הַוְיָ׳ כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים** כשם שמי הים מכסים את כל קרקע הים, כך הדעה את ה׳ תכסה ותמלא את כל העולם כולו.

---

38) שבת ל, ב. זח״ב עדר, א. 39) זהר שם כ, ב. 40) ראה לקו״ת שם לד, ב. אוה״ת שה״ש ח״ג ע׳ תתכז. 41) זח״ג קכד, ב (ברע״מ). וראה אגה״ק שבהערה 24. ובכ״מ. 42) ישעי׳ יא, ט. וראה רמב״ם סוף הל׳ מלכים.

בס"ד. שיחת שבת פרשת תצא, י"ד אלול, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "כי תצא למלחמה", "במלחמת הרשות הכתוב מדבר[1], שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו, שהרי כבר נאמר[2] בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה" (בהשוואה למה שכתוב בפרשה הקודמת ג' פעמים "כי" בנוגע למלחמה) - שבפרשתנו, אין להוכיח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" ממה שנאמר "כי תצא למלחמה", שפירושו "אם", דאפשר לומר שהספק ד"כי" קאי על "ושבית שביו וראית בשביה גו'", ורק בגלל "שבמלחמת ארץ ישראל אין לומר ושבית שביו, שהרי כבר נאמר בשבעה אומות לא תחיה כל נשמה", צריך לומר ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר" (ועל־פי־זה משתנה הפירוש ד"כי תצא": "כי" (אם) - קאי על "תצא למלחמה", ו"תצא" - כפשוטו (לא במובן הרוחני[3]), יציאה מארץ ישראל[4] למקום האויב);

וכן בפסוק[5] "כי תצא למלחמה גו' וראית גו' עם רב גו' לא תירא גו'", יש לומר שהספק ד"כי" הוא על "וראית גו'", ואין לרש"י הכרח שמדובר במלחמת הרשות, ולכן סתם רש"י;

וכן בפסוק[6] "כי תצור אל עיר גו'", יש לפרש שהספק ד"אם" קאי על המצור. ורק לאחרי שמפרש "למד שפותח בשלום כו'", מוכרח לפרש ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר";

אבל בפסוק[7] "כי תקרב אל עיר להלחם גו'", בהכרח לומר ש"כי" קאי על המלחמה עצמה, ומזה מוכח ש"במלחמת הרשות הכתוב מדבר". אלא כיון שיש להוכיח מזה ששלח משה לסיחון דברי שלום שקריאה לשלום שייכת גם במלחמת ארץ ישראל - מוסיף רש"י "כמו שמפורש בענין[8] כן תעשה לכל הערים הרחוקות גו'".

ומהענינים המופלאים שבפירוש רש"י, שמתחיל "במלחמת הרשות" ומסיים "שבמלחמת ארץ ישראל כו'" (ולא במלחמת חובה[9]), לרמז, שבמלחמת ארץ ישראל, גם באופן שאינה חובה (כאשר אי אפשר ליישבה), "כבר נאמר לא תחיה כל נשמה", כי זוהי מצוה בפני עצמה, "למען אשר לא ילמדו אתכם"[10]. ומכל־מקום, מהריבוי ד"ושבית שביו" מרבינן גם "כנענים שבתוכה אף-על-פי שהם מז' אומות", והחיוב ד"לא תחיה כל נשמה" הוא רק על היושבים בארץ ישראל - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי־שיחות' חלק י"ד עמוד 78 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל כי תצא למלחמה גו'.

* * *

ג. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר[11]) אודות ב' אופני העבודה, בדרך מלחמה או בדרך מנוחה -

---

1) אף ש"(כי תצא) לַמלחמה" (בפתח) הוא במקום ה' הידיעה, כמו למלחמה הידועה, שזוהי המלחמה לצורך הכניסה לארץ, שאודותה "מדבר משה רבינו ע"ה במשנה תורה לדור שנכנסו לארץ" (כלשון אדה"ז בתניא - ספכ"ה).

2) פ' שופטים כ, טז.

3) כמו "צא ולמד" (ראה הגש"פ עם לקוטי טעמים ומנהגים ע' כא), שאין הכוונה ליציאה ממקום למקום, שהרי יכול ללמוד גם במקום שבו נמצא עתה, אלא הכוונה להכנה נפשית - יציאת הנפש ממעמדה ומצבה הקודם - לצורך הלימוד.

4) וכלשון רש"י (שופטים שם, ב): "סמוך לצאתכם מן הספר מגבול ארצכם".

5) שופטים שם, א.

6) שם, יט.

7) שם, יו"ד.

8) שם, טו.

9) שהרי יש מלחמת חובה שאינה מלחמת א"י, וכמו מלחמת עמלק, שאף שבסוף פרשתנו נאמר "והי' בהניח ה' אלקיך לך גו' בארץ אשר ה' אלקיך נותן לך נחלה לרשתה תמחה את זכר עמלק" (כפי שצוה שמואל לשאול למחות את עמלק), הרי מסופר כבר בס"פ בשלח אודות מלחמת יהושע עם עמלק קודם הכניסה לארץ, ומזה מוכח, שהחיוב דמלחמת עמלק הוא לא רק בארץ ישראל, אלא גם בכל מקום.

10) שם, יח.

11) פ"ג (תורת מנחם חמ"ד ע' 281).

צריך להבין:

כיון שהקדוש־ברוך־הוא הוא עצם הטוב, וטבע הטוב להיטיב[12] - למה עשה ה' ככה, שבשביל העבודה בדרך מנוחה יצטרכו להמתין עד לקיום היעוד שנאמר בסיום הפרשה: "והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב", ואילו עיקר העבודה היא באופן ד"כי תצא למלחמה" דוקא?!...

ובפרטיות יותר - שבמשך "שית אלפי שנין דהוי עלמא"[13], הנה רוב הזמן, העבודה היא בדרך מלחמה, שזהו כללות המעמד ומצב בזמן הגלות,

הן כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים במעמד ומצב של גלות, והן כאשר אפילו לא מרגישים שנמצאים במעמד ומצב של גלות, ורק יודעים שכך כתוב בספרים... או שפלוני צריך לומר לו שנמצא בגלות תחת אומות העולם, או (אפילו בארץ ישראל) תחת ה"א-ל זר אשר בקרבך"[14]. ומובן, שזהו מצב גרוע יותר, כי כאשר יודעים ומרגישים שנמצאים בגלות, אזי משתדלים לצאת מהגלות, מה־שאין־כן כאשר לא מרגישים כלל שנמצאים בגלות.

ואף שבנוגע לכללות זמן הגלות נאמר[15] "ברגע קטן עזבתיך", ומיד לאחרי "רגע קטן" זה, תהיה הגאולה ויקויים היעוד[16] "ונגלה כבוד ה' וגו'" - הרי שיעור הזמן ד"רגע קטן" הוא רק מצד למעלה, ואילו למטה הרי זה נמשך ריבוי זמן.

וכל זה מודגש יותר בנוגע לאחינו בני ישראל הנתונים במיצר ובשביה[17], שנמצאים בתנועה שמוכנים למסור נפשם, ואף־על־פי־כן, אין זה מועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות. ולדוגמא: יהודי מוכן לשלם ריבוי ממון עבור אתרוג, אבל אין לו אפשרות להשיג אתרוג, וכיוצא בזה בשאר עניני תורה ומצוות. וכמשל כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר, שענין מסירות־נפש יכול להועיל רק כדי לקפוץ מלמעלה למטה, אבל כדי לקפוץ מלמטה למעלה - גם מסירות נפש לא תועיל!...

מצינו אמנם בדברי הפוסקים[18], שכיון שמצד עצמו רוצה לקיים המצוה, ומוכן למסור נפשו, אלא שאין מניחים לו כו', הרי זה גופא נחשב לו כאילו קיים המצוה; אבל אף־על־פי־כן, למה עשה ה' ככה, שיהיו במעמד ומצב כזה שאפילו מסירות נפש לא תועיל להם שיוכלו לקיים תורה ומצוות?!...

אין להם לא יום ולא לילה... ולכן אי אפשר שיהיה מוחם ולבם פנוי לתורה ולתפלה, כך, שגם אופן העבודה שצריכה להיות בדרך מנוחה ושלום, כמו קביעות עתים לתורה, היא אצלם באופן ד"במחשכים הושיבני"[19] לגבי האופן שצריך להיות לימוד התורה מצד עצמו, ועל־אחת־כמה־וכמה לגבי אופן הלימוד בארץ ישראל, אשר על זה אמרו רז"ל[20] "אין תורה כתורת ארץ ישראל".

ד. אך הענין הוא - כלשון חז"ל[21] "לא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע" - "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפיא סטרא־אחרא כו'"[22], שדוקא על־ידי־זה "אסתלק יקרא דקודשא־בריך־הוא כו'"[23], החל מכללות ענין העבודה בדרך מלחמה, ולא כפי שהיה "כשמחך יצירך בגן־עדן (ולא רק בגן־עדן סתם, אלא) מקדם"[24], קודם החטא[25], ועל־דרך־זה בנוגע לכללות העבודה דזמן הגלות, ובזמן הגלות גופא - במצב של מיצר ושביה כו', וכפי שמבאר אדמו"ר האמצעי בדיבור־המתחיל להבין ענין לקיחת אנשי חיל מבני ישראל למלחמה[26].

זהו אמנם ענין שאינו מובן על־פי טעם ודעת, אבל זאת יודעים אנו, כיון שכך נאמר בתורה.

---

12) ראה הנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה (ד"ה מספרי הח"ן).
13) ר"ה לא, א. וש"נ.
14) ראה שבת קה, ב.
15) ישעי' נד, ז. - הפטרת שבת זו.
16) שם מ, ה.
17) כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר בענין זה מתוך בכיות, ובין הדברים אמר, שנמצא כאן א' (שחזר זה עתה מביקור ברוסיא) שיודע ומרגיש זאת.
18) ראה שו"ת מהר"י מברונא סע"ז. שבות יעקב ח"ב ס"י. חת"ס או"ח סקנ"ט. יו"ד סשכ"ב. חו"מ ס"א. וראה גם שו"ת שבט הקהתי ח"א סל"ב, ובספרים שנסמנו שם.
19) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
20) ב"ר פט"ז, ד.
21) קידושין כא, ב. הובא בפרש"י פרשתנו כא, יא.
22) תניא רפל"ו.
23) ראה זח"ב קכח, ב. תניא פכ"ז.
24) נוסח ברכת אירוסין ונישואין.
25) ראה גם תורת מנחם חל"ה ס"ע 189 ואילך. וש"נ.
26) מאמרי אדהאמ"צ קונטרסים ע' רסג ואילך. וש"נ.

וכפי שמצינו אפילו אצל משה רבינו, תכלית שלימות החכמה (נוסף על שלימותו בענין האמונה, כמאמר רז"ל[27] "פתי יאמין לכל דבר[28], זה משה"), שהתורה נקראת על שמו, כמו שכתוב[29] "זכרו תורת משה עבדי", שכאשר ראה מה שאירע לרבי עקיבא [עליו נאמר בנוגע לעשרה הרוגי מלכות (בגלל עשרת השבטים שמכרו את יוסף) ש"בא במקום השכינה"[30]], וטען "רבונו של עולם, זו תורה וזו שכרה", לא היתה אפשרות להסביר לו על־פי טעם ודעת, אלא "אמר[31] לו שתוק, כך עלה במחשבה לפני"!...

ה. אמנם, איתא בזהר[32] בנוגע לאלו שסבלו מפגימת (מיעוט) הלבנה, שהם יזכו לראות בשמחתה, על־דרך מאמר רז"ל[33] "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה",

ועל־דרך־זה בנדון דידן, שאלו שהיו במיצר ובשביה כו', הם יהיו הראשונים שיזכו לצאת מהגלות, בביאת משיח צדקנו, עליו נאמר[34] "עלה הפורץ לפניהם גו' וה' בראשם".

* * *

ו. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "תמחה את זכר עמלק", "מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה[35], שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה"

- שהציווי אינו על מחיית זכרון עמלק ממחשבת האדם (שענין זה יכול לעשות רק הקדוש־ברוך־הוא[36]), אלא למחות כל הדברים שמזכירים שמו של עמלק (שעל־ידי־זה ישכח סוף־סוף זכרון עמלק גם ממחשבת האדם) - בעלי חיים דוקא (נוסף על "אשה .. יונק", שלולי זאת היה מקום לומר ש"החיו לכם"[37], כבמלחמת מדין[38]), שבהם אי אפשר לעשות שינוי גמור שלא ישאר רושם של בעליהם הקודם ("לומר בהמה זו משל עמלק היתה"), מה־שאין־כן בדומם[39], מספיק שינוי באופן שלא יזכיר שם עמלק, ועד שעל־ידי שינוי הרשות - שאז אפשר[40] לשנותם - לא נקרא עליהם שם בעליהם הקודם.

ועל־פי־זה מובן בפשוטו של מקרא איך קיבלה אסתר את בית המן[41], כי לאחרי שנכנס לרשותה, לא נקרא עוד "בית המן". וזהו מה שכתוב במדרש[42] "מחה אמחה .. אפילו מעל העצים ומעל האבנים", ולא העצים והאבנים עצמם (ואדרבה: מנהג לכתוב שמו על עצים ואבנים, בשביל למחות זכרו[43]).

ובפנימיות הענינים, שפעולת עמלק יכולה להיות רק בענין המדות, אבל לא בבחינת דומם, שזוהי העבודה דקבלת־עול -

הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק י"ד עמוד 86 ואילך.

---

27) שמו"ר פ"ג, א.
28) משלי יד, טו.
29) מלאכי ג, כב. וראה מכילתא בשלח טו, א. שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.
30) לקוטי הש"ס להאריז"ל סוף ברכות. וראה גם תורת מנחם חל"ג ריש ע' 406. וש"נ.
31) מנחות כט, ב.
32) ראה זח"א קפא, א.
33) תענית ל, ב. וש"נ.
34) מיכה ב, יג.
35) שמואל־א טו, ג.
36) ולכן, לא הוצרך רש"י לפרש מאומה בפסוק "מחה אמחה" שבפ' בשלח (שלפני פרשתנו, שלכן אי אפשר לומר ששם סמך על פירושו בפרשתנו), כיון ששם מדובר אודות מחיית זכר עמלק ע"י הקב"ה, כי "ה' נתן וה' לקח" (איוב א, כא), וכשם שיצרו, כך ביכלתו למחות את זכרו ממחשבת האדם.
37) מטות לא, יח.
38) ועד"ז בהתחלת פרשתנו בנוגע לאשת יפת תואר, שאין חיוב להרגה.
39) להעיר מחילוקי הדעות במדרש (ב"ר פכ"ו, ו) בנוגע לעונש המבול - "אין לך שהוא מתחייב .. אלא אדם", "אפילו זאב וכלב", או "אפילו מקל אפילו רצועה".
40) וע"ד שמצינו במשנה (פרה פ"ח מ"ט) שנהרות המכזבים אחת לשבוע פסולים לקידוש מי חטאת, לפי שאינם "מים חיים" - דאף שעתה נובעים הם, מ"מ, כיון שעומדים ליפסק, הנה כבר עתה אינם נחשבים "מים חיים".
41) אסתר ח, ז.
42) הובא בב"י או"ח סתר"צ (ד"ה כתב הא"ח).
43) וע"ד שמצינו בהלכות שבת (שבת קה, ב (במשנה)), שאף שמקלקל פטור, הנה מקלקל על מנת לתקן חייב - לא רק על התיקון, אלא גם על הקלקול, שלהיותו בשביל לתקן, ה"ז חשיב תיקון. ועד"ז בנוגע לכתיבת שם המן בשביל מחייתו.

בס"ד. משיחות ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

תרגום מאידית

א. תורה היא מלשון הוראה[1]. כל ענין בתורה, ובודאי התחלתה ושמה של פרשה בתורה, מהווה הוראה והוראה נצחית[2] בחיי היום־יום של יהודי, כל יהודי, אנשים נשים וטף.

וצריך להבין: מהי ההוראה־נצחית לכל יהודי מפרשת השבוע בתורה — "כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלקיך בידך ושבית שביו"?

ובפרט ש"כי תצא למלחמה" קאי במלחמת הרשות ("במלחמת הרשות הכתוב מדבר")[3], שאינה שייכת, אינה בזמן הזה[4] — מהי איפוא ההוראה־נצחית מזה לעבודת בנ"י בכל הזמנים (גם בזמן הזה) ובכל המקומות, עד באופן של "בכל יום יהיו (דברי התורה) בעיניך חדשים"[5]?

גם צריך להבין כמה דיוקים בפסוק זה[6]: א) הלשון "כי תצא למלחמה", ולא "כי תלחם" וכיו"ב. ב) "כי תצא למלחמה על אויביך" — ביטוי בלתי־רגיל — ולא "עם אויבך", "נגד אויבך", או "באויבך". ג) מה הם ב' הענינים של "ונתנו ה"א בידיך" ו"ושבית שביו". ד) הדיוק "בידך" דוקא. ה) מדוע כתוב "ושבית שביו", ולא "ושבית שבי"[7] סתם.

ב. ויובן בהקדים:

בעבודת בנ"י ישנם בכללות שני חלקים: עבודתו בקדושה — לימוד התורה וקיום המצוות, ועבודתו בחלקו בעולם — לברר ולזכך את גשמיות העולם, ולעשותה כלי לקדושה ואלקות. ובלשון הידוע[8] — דירה לו יתברך בתחתונים.

ההבדל בין שני העבודות — מתבטא באופן שבו עושים את העבודה: העבודה בקדושה — היא בכלל בדרכי שלום, כי בענין זה לא מתעסקים עם "אויבך", מנגד. משא"כ העבודה דבירור העולם — היא באופן של מלחמה, "כי תצא למלחמה על אויבך": "תחתונים" נבראו באופן שבגלוי ה"ה "אויבך" המעלים ומנגד לאלקות[9], ומצד עצמם ה"ה שלא בערך והיפך מ(להיות) "דירה לו יתברך"[10], ולכן צריך להלחם עם העולם כדי לכבוש אותו ולעשותו דירה להקב"ה, שבה נמצא הקב"ה בגלוי בכל עצמותו (כמו האדם, כביכול, שנמצא בדירתו הפרטית[11]).

יתירה מזה: היות שהמציאות ד"אויבך" — העלם והסתר של התחתונים — נבראה על־ידי הקב"ה עצמו[12], הוא ברא שבהגשמיות (דעולם הזה) תהי' תכונה של "תחתון" (כשם שברא הרוחניות עם תכונה של "עליון"), מובן עד כמה גדול התוקף דמציאות המנגד (לא בכח עצמו ח"ו, אלא בכחו של הקב"ה שברא את המנגד באופן כזה) — וכיון שכן, ה"ז מחזק עוד יותר את המלחמה שזקוק לה כל יהודי בכדי לעשות את העולם דירה להקב"ה.

---

1) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. ס' השרשים שלו ערך ירה. וראה זח"ג נג, ב.

2) התורה היא נצחית (תניא רפי"ז. ובכ"מ). וראה (בנדו"ד) מאמרי אדמו"ר האמצעי פרשתנו ע' תפא.

3) פרש"י עה"פ.

4) כשאין מלך בישראל וכו' (ראה רמב"ם הל' מלכים פ"ה — פרטי הדינים והתנאים דמלחמת הרשות). משא"כ מלחמת מצוה (עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם) שייך גם בזמן הזה (ראה טושו"ע ושו"ע אדה"ז או"ח סשכ"ט ס"ו).

5) ראה פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.

6) ראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תצג. אוה"ת שם ע' תתע. ד"ה כי תצא תשמ"ה. ועוד.

7) ע"ד מ"ש (חוקת כא, א) "וישב ממנו שבי".

8) ראה תנחומא נשא טז. שם בחקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא פל"ו.

9) ראה תניא שם: והוא התחתון שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו ית' וחשך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש לומר אני ואפסי עוד.

10) כמו שהוא גם במלכותא דארעא (שכעין מלכותא דרקיע — ברכות נח, א): תכונת ה"תחתון" הפכית היא מתכונת המלך, שעליו נאמר (ש"א ט, ב. נת' באוה"ת בראשית ח"ד תשסד, ב. ועוד) "משכמו ומעלה גבוה מכל העם" (אפילו משרי המלוכה, עאכו"כ מאנשי העם), ואנשי העם הם זרים דוקא (שאינם קרובים אל המלך — ראה שעהיוה"א פ"ז). וכן הוא — ובמכ"ש וק"ו — בנוגע למלך מלכי המלכים הקב"ה (הנקרא "אויבערשטער", עליון), ובמיוחד בערך למציאות התחתונים.

11) ראה אוה"ת בלק ע' תתקצז. המשך תרס"ו ס"ע ג. שם ע' תמה. ובכ"מ (נסמנו בסה"מ מלוקט ח"ב ע' כז).

12) ודוקא בכח העצמות, שהוא "נמנע הנמנעות" (ראה שו"ת הרשב"א סתי"ח. הובא בספר החקירה להצ"צ לד, ב. סה"מ תרע"ח ע' תכ. ועוד) — ראה בארוכה שיחת ש"פ תצא אשתקד (ס' השיחות תשמ"ט ח"ב ע' 678).

ועפ"ז מובן הלשון "כי תצא למלחמה", ו"על אויבך": כיון שמקומו הקבוע של יהודי הוא בתחום (הד' אמות) דקדושה (עליון), צ"ל אצלו יציאה ממקומו לצאת למלחמה עם "תחתונים"[13]. וכדי שיהי' מודע לכך שניתן לו הכח לנצח במלחמה, מלחמה כנגד מציאות של תחתון, ותחתון כזה שנברא ע"י הקב"ה – אומר הפסוק שזוהי יציאה למלחמה "על אויבך", למעלה מאויבך[14], היהודי (היוצא למלחמה) עומד מעל (על) אויבך, וכדלקמן.

ובפרטיות יותר – העבודה ד"כי תצא למלחמה על אויבך" ישנה גם באדם עצמו[15]: הגוף ונפש הבהמית שלו הם בבחי' תחתון ביחס לנשמתו (נפש האלקית), ועליו לצאת למלחמה – מלחמת היצר – להתגבר על הנטיות הטבעיות של גופו ונה"ב, לכבוש אותם ובאופן שלא יפריעו לעבודת ה' שלו, ועד יתירה מזו – שיעבוד את ה' גם בכחות אלו, "בכל לבבך – בשני יצריך"[16]. וניתן לו הכח ע"ז – להיותו (נשמתו) "על אויבך".

ג. במלחמה זו עצמה (בעבודת ה') ישנם שני אופנים – מלחמת מצוה ומלחמת הרשות:

ההבדל בין שני אופני מלחמה אלו מובן מפשטות החילוק ביניהם: מלחמת מצוה היא – "מלחמת[17] שבעת עממים ומלחמת עמלק ועזרת ישראל מיד צר שבא עליהם"; מלחמת הרשות היא – "המלחמה שנלחם (המלך) עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו".

מלחמת שבעה עממים [ועד"ז – כיבוש עשר עממים לע"ל] היא מצוה, ציווי ע"פ תורה – לכבוש את ארץ כנען ולעשות ממנה ארץ־ישראל, ארץ־הקודש, להיותה הארץ ששייכת לבנ"י; משא"כ המלחמה "עם שאר העמים" איננה מצוה, כי אם מלחמת הרשות, "כדי להרחיב גבול ישראל כו'", להרחיב את גבול הקדושה גם במקום כזה בעולם ששייך לגויים.

ועד"ז בעבודת ה'[18]: המשמעות של מלחמת מצוה היא המלחמה עם עניני העולם ע"פ ציווי התורה – ההוראות שבתורה איך להפוך גשמיות העולם (החל מגופו הגשמי) לקדושה. ובכלל זה – העבודה כפי המוכרח (ע"פ הוראות התורה) לעסוק בדברי הרשות שבעולם לשם שמים – "כל מעשיך יהיו לשם שמים"[19] ו"בכל דרכיך דעהו"[20]. ע"ד כיבוש ארץ ישראל – שכובשים החלק בעולם של השבעה עממים (כאשר וכפי שמצווה התורה) ועושים ממנו ארץ ישראל, ארץ הקודש.

והמשמעות דמלחמת הרשות היא המלחמה בעניני העולם "להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו" – יותר מן המוכרח ע"פ דיני התורה, כלומר, איננו מסתפק בבירור עניני הרשות שנצטווה עליהם בתורה, כי אם מרחיב ומרבה בעבודה לברר גם החלקים הנוספים (בעניני הרשות) שבעולם, והופך אותם לקדושה. לדוגמא: העבודה דנהמא אפום חרבא ליכול[21] (המלחמה בבירור האכילה) – היא לא רק באכילת לחם צר ושתיית מים לחץ, אלא גם כאשר אוכל בשר שמן ושותה יין ישן – הוא עושה זאת לשם שמים. ועד"ז בבירור העולם: איננו מסתפק בבירור חלקו בעולם בלבד והחלק הכי מועט ע"פ ציווי התורה, אלא הוא מחפש אחר מקומות חדשים בעולם שבאפשרותו לברר, באמצעות יסוד בית־הכנסת, בית־המדרש, בית מעשה מצות.

ד. עפ"ז מובן החידוש ב"כי תצא למלחמה כו'" שקאי במלחמת הרשות:

ההוספה במלחמת רשות מתבטאת לא רק בכמות העבודה, שמרחיב את גבול ישראל יותר מכפי שהוא ע"פ החיוב (במלחמת מצוה) – אלא גם חידוש בעצם העבודה והמלחמה.

ויובן בהקדים תמי' בענין מלחמת הרשות (בעבודת ה'):

---

13) ראה אוה"ת ריש פרשתנו: "ברבות . . ע"פ וצא הלחם בעמלק . . אין אומרים צא אלא למי שהוא מבפנים, וכך צ"ל כאן בענין כי תצא, באצי' לא יגורך רע, כי אם בבי"ע, והמלחמה לא שייך רק במקום שיש טו"ר, היינו בבי"ע, וזהו כי תצא".

14) ראה לקו"ת פרשתנו לו, רע"א. ובכ"מ.

15) בהבא לקמן – ראה בארוכה ד"ה כי תצא בסה"מ תרמ"ו (ע' כו ואילך). ובכ"מ.

16) ברכות נד, א – במשנה. וראה מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תצז.

17) רמב"ם הל' מלכים רפ"ה.

18) ראה גם לקו"ש ח"י וח"כ ע' 2 ואילך. חי"ד ע' 34.

19) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

20) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

21) זח"ג קפח, ב. וראה לקו"ת נשא כו, ב. ועוד.

יציאת בנ"י למלחמת מצוה בכיבוש ארץ ישראל (מלחמת שבעת עממים) — ה"ז בגלל שכך ציווה הקב"ה בתורתו, ונתן את ארץ ישראל לבנ"י, במילא הם הולכים לכבוש את הארץ ששייכת להם. וזהו גם המענה על הטענה שיכולים אוה"ע לטעון לבנ"י[22] "לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים" — "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים[23], כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו".

אמנם את שאר הארצות שבעולם — לא נתן הקב"ה לבנ"י, אלא להגויים — היתכן שבנ"י יצאו במלחמת רשות לכבוש ארצות נוספות, על כך לכאורה שייכת וחלה טענת "לסטים אתם"?!

ה. ועד"ז היא התמי' בנוגע למלחמת הרשות בעבודת האדם:

הכח שניתן ליהודי להלחם ולכבוש את חלקו בעולם (שבראו הקב"ה באופן של "תחתונים" שמצ"ע אין להם שום שייכות עם קדושה) — ה"ז בכח ציווי התורה לעשות כן, והחלק בעולם נברא מלכתחילה בכדי ובכוונה שיעשו ממנו קדושה.

ואף שלהשגת מטרה זו יש צורך במלחמה — ה"ז בגלל שכך הוא רצון הקב"ה — נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים — שדירתו תהי' דוקא בתחתונים, שהם מצ"ע בבחי' "אויבך", וצריך להלחם בהם כדי לעשותם כלים לאלקות, כנ"ל.

וכמו שמצינו בנוגע למלחמת מצוה דכיבוש ארץ ישראל (מלחמת שבעה עממים): אע"פ שהקב"ה הבטיח ונתן את ארץ־ישראל לאברהם אבינו ("לזרעך נתתי — כבר נתתי"[24]), באופן שמאז (אפילו לפני שבנ"י כבשו את א"י בפועל) שייכת ארץ ישראל לבנ"י לנצח — אעפ"כ רצה הקב"ה שבנ"י יקבלו את ארץ־ישראל בפועל ובגילוי באמצעות מלחמה (כמו שהי' בפועל ע"י כיבוש יהושע), שארץ־ישראל תהי' קודם ברשות גויים [עד שהתורה קוראת לארץ ישראל "נחלת גויים", והתורה מביאה את הטענה שישנה (יכולה להיות) לאוה"ע ש"לסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים" — כיון ש"ברצונו נתנה להם"], וע"י המלחמה יכבשו בנ"י את ארץ הגויים, ויעשו ממנה ארץ ישראל, ארץ הקודש.

ועד שכך גם נקבע בבריאה (מלכתחילה) — הכח שבנ"י יוכלו לכבוש את ארץ ישראל (בכדי שיובן ויונח אצלם כיצד אפשר לדרוש מהם גם מצד גדרי העולם), עם ההסברה בשכל (לאוה"ע שטוענים "לסטים אתם") — ש"כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים, כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו":

אין זה הסבר רק מצד קבלת עול, שהקב"ה יכול לעשות כל שברצונו (מי יאמר לו מה תעשה), אלא הסבר שמובן גם בשכל האדם — שהקב"ה, תיכף כשברא את ארץ־ישראל — "בראה ונתנה" — הוא נתן אותה (במחשבה) "לאשר ישר בעיניו" (לבנ"י), ומה ש"נתנה להם" הוא — כי "ברצונו" של הקב"ה מלכתחילה הי' שהאופן שבו יקבלו בנ"י את א"י יהי' (לא במתנה מלמעלה, אלא) עי"ז שתהי' קודם ברשות, נחלת הגויים, ואח"כ בנ"י יקחוה במלחמה עם הגויים — כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, שדוקא מארץ גויים, יעשו בנ"י (ע"י עבודתם) ארץ־ישראל, כנ"ל[25].

במה דברים אמורים, בנוגע למלחמת מצוה, שיש לבנ"י ציווי התורה ללחום ולכבוש את החלק בעולם ולעשותו קדושה — שזה גופא מגלה שהחלק בעולם שייך לבנ"י, ומה שמלכתחילה ניתן לגויים, ה"ז בכדי שבנ"י יכבשו זאת מהם;

אבל כשמדובר אודות מלחמת רשות, לכבוש חלק בעולם שעליו אין שום ציווי בתורה — יש לכאורה מקום לומר, שאין לכך שום נתינת־מקום ע"פ תורה, כי חלק זה ניתן לרשות העולם (גויים), ואסור לבנ"י לכבוש את זה, ולכן אין שום ציווי בתורה לכבוש את זה.

ואדרבה — אם כובשים אותו, ה"ז לכאורה בגדר של "לסטים אתם", כי החלק הזה לא ניתן לבנ"י, היינו שגוזלים את גשמיות העולם מהענינים שהקב"ה מסר ברשות העולם.

22) פרש"י ר"פ בראשית. וראה גם ב"ר פ"א, ב. תנחומא עה"פ (ראה לקו"ש חט"ו ע' 104 הע' 41).

23) תהלים קיא, ו.

24) לך לך טו, יח. ירושלמי חלה פ"ב ה"א. וראה גם ב"ר פמ"ד, כב. פרש"י עה"פ.

25) בכל הנ"ל — ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 10 ואילך. ח"י וח"כ שם. וש"נ.

ו. על כך באה ההוראה והחידוש מפרשה שלימה בתורה — "כי תצא למלחמה", "במלחמת הרשות הכתוב מדבר": אע"פ שזוהי מלחמת הרשות — הרי זו גם מלחמה ע"פ תורה — "הכתוב מדבר" (ונותן כח) בנוגע למלחמת הרשות, העבודה להלחם ולכבוש עוד חלקים מהעולם (לא רק ארץ ישראל) ולעשות מהם קדושה — כיון שכוונת הבריאה היא, שכל העולם יהי' דירה לו יתברך בתחתונים.

ומה שרק בנוגע לארץ־ישראל נאמר התנאי ש"נטלה מהם ונתנה לנו", ועד"ז בעבודה, שישנם ענינים מסויימים בעולם אשר עליהם התורה אומרת שיש לעשותם קדושה, משא"כ בשאר חלקי העולם לא כתוב בגלוי התנאי שזהו על־מנת שבנ"י יעשו מהם קדושה (הגם שצריכים לעשות את כל העולם כולו לדירה לו יתברך) — הטעם לכך הוא, שאת העבודה הזו נתנה התורה לרשותו של היהודי; אי"ז ע"פ ציווי התורה, אלא דוקא באמצעות חידוש דעבודה בכח עצמו של היהודי — מלחמת הרשות.

אשר עי"ז (מלחמת הרשות) ניתוסף שלימות (לגבי מלחמת מצוה) בהעבודה דלעשות לו יתברך דירה בתחתונים שנפעל בדרך התחדשות[26], שגם בתחתונים שמצ"ע נרגש בהם איך שהם ברשות העולם (ולא כפי ש"נתנה להם" על מנת שיהי' "נטלה מהם ונתנה לנו", שבזה ישנה הנתינת־כח מלמעלה לעשות ממנה ארץ־הקודש), יעשו דירה לו יתברך[27].

ז. אמנם צריך להבין:

מכיון שסוף־סוף מלחמת רשות אינה חיוב מן התורה, אלא דבר של רשות — איך יכול יהודי להעמיד א"ע בסכנה ע"י יציאה למלחמה, אשר מלחמה קשורה עם סכנה [וכמ"ש (בפרשה שלפנ"ז)[28] — "ודברו השוטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו פן ימות במלחמה גו'" (והפסוק חוזר ע"כ פעמיים בנוגע ל"האיש אשר נטע כרם ולא חללו" ו"האיש אשר ארש אשה ולא לקחה")].

ועד"ז במלחמה בבירור העולם: עי"ז שיהודי יורד למטה לברר את עניני העולם (דברי רשות), שלשם כך צריך להתלבש בלבושי המתברר, יכול הדבר להזיק לו (ע"ד המתאבק עם כו'[29]), גם בנוגע לשאר עניני העבודה שלו (כולל במלחמת מצוה) —

בשלמא בנוגע למלחמת מצוה, המלחמה בעניני העולם שעליהם ציוותה התורה — הרי אין ברירה אחרת, ועוד ועיקר — ישנה נתינת־כח מהתורה לנצח במלחמה ולא להינזק ר"ל כלל; משא"כ במלחמת רשות — אין ע"ז שום ציווי מפורש בתורה, וא"כ היתכן שיעמיד עצמו בסכנה, היפך הציווי בתורה[30] "ונשמרתם מאד לנפשותיכם", מתוך ספק — אולי יצליח?!

אמנם יש עילוי וחידוש בעבודה דמלחמת רשות לגבי מלחמת מצוה (כנ"ל), אבל אם זה מביא לידי סכנה, לכאורה עדיף שינצל את הזמן לפעול עבודתו רק בעניני קדושה, ובבירור העולם ע"י מלחמת מצוה, שעלי' ישנה הנתינת־כח וההבטחה כי ודאי יצליח?!

ויתירה מזו: עי"ז (הסכנה במלחמת רשות) הוא מעמיד בסכנה את המשך עבודתו (בתור נשמה בגוף) בקיום ציווי התורה (כולל — מלחמת מצוה, כמו מלחמת עמלק בסיום פרשתנו וכיו"ב) — וכל זה למה? בשביל מלחמת רשות! יותר טוב שיתעסק בקיום ציוויי התורה (שבהם יש לו כח התורה להצליח), מאשר להתעסק בדבר שהצלחתו מוטלת בספק, ויתכן שזה יפריע ח"ו לשאר עניני עבודתו בעתיד.

[מובן ופשוט שאין לתרץ, שכיון ש"אדם לעמל יולד"[31] ו"אין לו מה לעשות" — לכן יוצא למלחמת רשות — כי ליהודי יש תמיד מה לעשות בלימוד התורה וקיום המצוות, ולא לצאת במלחמה ולהעמיד א"ע בסכנה על דבר שלא נצטווה בתורה].

26) ראה בארוכה לקו"ש ח"ו ע' 22 ואילך. חי"ב ע' 74 ואילך. וש"נ. שיחת ש"פ תצא אשתקד (סה"ש תשמ"ט ע' 678 ואילך). ועוד.

27) ראה עד"ז לקו"ש ח"כ ע' 3 (ושם, ע"ד העילוי שבעבודת כיבוש ארץ ז' אומות לגבי העבודה דתומ"צ שלמעלה מבירור העולם). ובכ"מ.

28) שופטים כ, ה ואילך.

29) ראה תניא פכ"ח. וראה משלי כו, ד.

30) ואתחנן ד, טו.

31) איוב ה, ז.

ח. ויש לומר שגם זה נכלל בחידוש דפרשתנו – "כי תצא למלחמה על אויבך":

כיון שישנה פרשה שלימה בתורה בנוגע למלחמת הרשות – מובן שע"פ התורה ("הכתוב מדבר") צ"ל אצל יהודי (גם) עבודה זו, לא להתייחס לכך שהיא כרוכה בסכנה [ונוסף לזה – יש על כך גם נתינת־כח מלמעלה – "ונתנו ה' אלקיך בידיך ושבית שביו"[32]].

והגם שאלו הם הפכים: אומרים שיהודי צריך לבחור בעצמו לצאת למלחמה שהיא מלחמת הרשות, אף שהיא כרוכה בסכנה, וביחד עם זה התורה מצווה עליו "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" – הרי ידוע, שהיות ובנ"י קשורים עם הקב"ה שהוא נושא הפכים, לכן הוא תובע הפכים בעבודתו של יהודי, כולל בנדו"ד ההפכים הנ"ל.

ועפ"ז יש לומר בעומק יותר – בביאור ענין מלחמת הרשות:

מכיון שיהודי קשור עם הקב"ה, שהוא נושא הפכים – יש לו כח התחדשות אמיתי לפעול את חיבור ההפכים הנ"ל[33] בהעבודה דמלחמת הרשות:

מציאות העולם ("אויבך") יש לה תוקף (שבא מהקב"ה שברא את "אויבך"), ועד לתוקף בתור מציאות בפ"ע שאין לו שייכות לרשות הקדושה [בניגוד לארץ ישראל, שכבר בתחלת הבריאה נקבע בה מלכתחילה ששייכת לבנ"י], וע"פ שכל יש מקום לסכנה וספק איך אפשר לנצחו (ולכן יתכן ש"אויבך" יקחו שבי ובאופן שזה נעשה "שביו"), וצריכים למלחמה בכדי לנצח את ה"אויבך";

ובייחד עם זה יש להיהודי (להיותו קשור עם הקב"ה) הכח מ("הכתוב מדבר" –) "כי תצא למלחמה", במלחמת הרשות – לפעול חידוש בבריאה, שמבלי הבט על כך שהיא מציאות בר־תוקף של עולם (ולכן נראה לעיני בשר כי המלחמה קשורה עם סכנה) – הוא בודאי מצליח וכובש ומנצח את כל חלקי העולם ועושה מהם דירה לו יתברך, כמו שממשיך הפסוק – "ונתנו ה"א בידך ושבית שביו": כאשר יהי' "תצא למלחמה", ה"ז גופא יביא כבר ל"ונתנו ה' אלקיך בידך"[34], בידך דוקא – שבנ"י נעשים ע"ז בעה"ב, ויתירה מזו – "ושבית שביו", גם הדברים שנפלו בשבי' בידי "אויבך", נמסרים ונהפכים לקדושה[35].

והטעם לכך הוא – כיון שיהודי בעצם מציאותו הוא (מלכתחילה) "על אויבך", למעלה מאויבך; יהודי כפי שהוא מציאות אחת כביכול עם הקב"ה ה"ה לכתחילה מעל כל מציאות העולם, ולכן יש לו הכח לצאת למלחמה ולכבוש את כל העולם (ששייך כולו להקב"ה) לעשותו דירה לו יתברך [משא"כ זה שהעולם נחלק לארץ ישראל ושאר הארצות – ה"ז כפי שבנ"י קשורים ובערך לעולם, רק שבעולם עצמו – החלק שלהם הוא ארץ הקודש, המקודשת משאר הארצות[36]].

זאת אומרת, שבמלחמת בנ"י (ע"פ תורה) בבירור העולם ישנם שני אופנים:

(א) מלחמת מצוה – מלחמה הקשורה עם חלק מיוחד בעולם (ארץ ישראל, ובעבודה – הדברים גשמיים שאיתם הוא מקיים מצוה ועניני קדושה), שזה שייך בעיקר להדרגה בעבודה ע"פ ציוויי התורה, כפי שדיני התורה קשורים עם חילוקי המקומות שבעולם בהתאם להחילוקים שבין בנ"י והגויים (ארץ ישראל ושאר הארצות), קדושה וחול, (ב) מלחמת רשות – ששייכת לכל עניני העולם, כפי שבנ"י באים מדרגתם במצב של "על אויבך", עד חד ממש כביכול עם עצמותו ית', שלמעלה מכל חילוקי דרגות שבעולם בין חול וקודש וכו'.

---

32) אבל מ"מ העבודה עצמה היא באה בכח עצמו (מלחמת הרשות), ורק שלאחרי האתעדל"ת "כי תצא למלחמה" נמשך הכח מלמעלה "ונתנו ה"א בידך גו'"; משא"כ במלחמת מצוה – יש בזה ציווי ונתינת-כח של התורה עוד קודם העבודה, ואדרבה: הציווי הוא הוא הסיבה להעבודה.

33) ובפרטיות: ההפכים דעבודה באופן חיובי (עשה טוב) ועבודה באופן שלילי (סור מרע). וראה הדרן על הרמב"ם (תשל"ה) שהעבודה דמצות עשה (בירור מציאות העולם) היא מבחי' "מצוי ראשון" (רמב"ם ריש הל' יסוה"ת), והעבודה דמצות לא תעשה (שלילת מציאות העולם) היא מבחינת "אינו מצוי" (שם ה"ב), עיי"ש.

ולהעיר ממחז"ל (שבת קה, ב) "היום אומר לו (היצה"ר) עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך". וי"ל, שכל ענין הרי "זה לעומת זה עשה אלקים", ואדרבה ההתחלה היא בקדושה – ש"עשה כך" ו"עשה כך" הם הענינים דסור מרע ועשה טוב (מ"ע ומל"ת) – ב' קוים בעבודה, וגם היצה"ר יודע ההפכים בעבודתם של ישראל, ומנגד לשניהם ולכללותם.

34) ראה גם מאמרי אדהאמ"צ פרשתנו ע' תפב.

35) ראה ס' השיחות תשמ"ט ע' 679 ואילך.

36) ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ז הי"ב.

ט. וכשם שזה במלחמה בבירור העולם, כך זה, בפרטיות יותר, גם במלחמת היצר של יהודי בעבודתו הפרטית בבירור הגוף ונה"ב (כנ"ל סוס"ב), שגם לאחרי שיהודי סיים את ה"מלחמת מצוה" (עד כמה שהוא מחוייב ע"פ הציווי), צ"ל אצלו "מלחמת הרשות", "כדי להרחיב גבול ישראל כו'".

ויש לומר שזהו ע"ד המבואר בתניא[37] בביאור מאחז"ל[38] עה"פ[39] "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלקים לאשר לא עבדו", "עבדו ולא עבדו תרווייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד" — ש"ההפרש בין עובד אלקים לצדיק שעובד הוא לשון הוה שהוא באמצע העבודה שהיא המלחמה עם היצה"ר להתגבר עליו כו' שהוא באמת עבודה ועמל גדול להלחם בו תמיד, והיינו הבינוני, אבל הצדיק נקרא עבד ה' בשם התואר כו', כבר עבר וגמר לגמרי עבודת המלחמה עם הרע כו'",

וממשיך ומבאר, שעד"ז הוא ההבדל (בבינוני עצמו) בין העבודה ע"פ טבע דקדושה ("שהוא מתמיד בלימוד בטבעו", או "הרגיל עצמו ללמוד בהתמדה גדולה ונעשה ההרגל לו טבע שני"), שנקרא "לא עבדו", כיון שבזה אין שום מלחמה, ו"עובד אלקים" הוא מי שלוחם ומשנה טבע רגילותו — כמבואר שם בביאור הענין ד"עובד אלקים מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד" — כי "בימיהם הי' הרגילות לשנות כל פרק מאה פעמים כו', ולכן זאת הפעם המאה ואחת היתירה על הרגילות שהורגל מנעוריו שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן ביתר שאת וביתר עז להיות נקרא עובד אלקים כו'".

זאת אומרת: גם כאשר קיים עם גופו ונה"ב "מלחמת מצוה" — הוא עבד על עצמו ופעל שההרגל שלו בעניני קדושה נעשה אצלו טבע שני, ועד ליתירה מזה — הוא סיים את ה"מלחמת מצוה" (כפי שזה ע"פ ציווי התורה) עם הגוף ונה"ב, עד שנעשה צדיק גמור (עבודתו בתומ"צ היא בתכלית השלימות) — הווא אמינא, שכעת איננו צריך יותר להלחם, כי טבעו נעשה טבע דקדושה והוא כבר צדיק גמור, במילא יכול להתעסק רק ב"ילכו מחיל אל חיל"[40] בעניני קדושה, במקום לחפש עוד מלחמה.

על זה אומרים לו, שתכלית השלימות בעבודה היא — שיהי' "עובד אלקים", וזה נעשה עי"ז שאיננו מסתפק במלחמה שהיא ע"פ ציווי התורה, אלא יוצא ל"מלחמת הרשות" ("כי תצא למלחמה")[41] לשנות גם את טבע הקדושה שלו, שעי"ז נפעל חידוש גדול יותר (מע"י המלחמה עם היצר הרע [ע"ד האמור לעיל (סוס"ז), ששלימות ההתחדשות בעולם נפעלת ע"י מלחמת הרשות יותר מאשר ע"י מלחמת מצוה]).

ויתירה מזו: אפילו אם נלחם כבר "מלחמת הרשות" ושינה את טבע רגילותו בעבר — היתה לכאורה הו"א לחשוב, שזה כבר די ומספיק, ולשם מה — טוען היצר — עליו להמשיך להסתכן ולהלחם (האם במצבו הוא כדאי כל הסיכון והמלחמה בכדי שיקבל תואר נוסף של "עובד אלקים"?!...) — אומרים לו, ששלימות היא דוקא כשהוא "עובד אלקים" לשון הוה, אפילו כאשר שנה פרקו מאה פעמים ואחד וזה נעשה טבע רגילותו — עליו ללמוד מאה פעמים ושתים, וכן הלאה.

י. ומזה ישנה גם הוראה בנוגע לזמן זה — חודש אלול:

היצר יכול לבוא ולטעון ליהודי: מכיון שכל ישראל בחזקת כשרות[42], בודאי קיים כל יהודי את כל עניני העבודה דחודש אלול, ולא רק במשך יום אחד, אלא עברו כבר למעלה מעשרה ימים בחודש זה, עשרה ימים רצופים בעבודה של "אני לדודי ודודי לי"[43], והוספה בלימוד התורה וקיום המצוות בהידור, עם כל הענינים שבנ"י מוסיפים בחודש אלול (כמדובר בהתוועדויות שלפנ"ז[44]) — במילא,

37) פרק טו.
38) חגיגה ט, ב.
39) מלאכי ג, יח.

40) ל' הכתוב — תהלים פד, ח.
41) ראה ל"ת להאריז"ל פרשתנו, שכל היוצאים למלחמה (ב"כי תצא למלחמה") היו צדיקים גמורים. וראה שיחת כל היוצא למלחמת בית דוד (סה"ש תש"ב ע' 141 ואילך).
42) רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ב ה"ב.
43) ר"ת אלול (אבודרהם סדר תפלת ר"ה. סדר היום (בסדר ר"ח אלול). פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים שה"ש עה"פ. מט"מ סתשע"ח. ב"ח לטואו"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו)).
44) ראה בארוכה קונטרס משיחת ש"פ ראה וש"פ שופטים שנה זו.

אפשר עכשיו "לנוח", או עכ"פ – להמשיך לעשות את העבודה, אבל בסדר והדרגה, ובפרט שישנה כבר הרגילות בזה במשך עשרה ימים רצופים וכו' וכו'. ואפילו אם רוצים להוסיף בעבודה – אפשר להוסיף בזה, אבל אין כל הכרח להגיע לכך באמצעות "מלחמה", עם רעש ו'שטורעם' – שכן כבר אין לכאורה עם מי להלחם. ואפילו אם יש במה להלחם – הרי עדיף לפעול בקדושה, מאשר להתעסק במלחמה שדורשת תצא למלחמה.

ושאלה זו מתחזקת בדורנו זה במיוחד: להיותו דור האחרון של הגלות (ולאחרי ריבוי הענינים של עבודת המלחמה שפעלו בנ"י במשך הדורות עד וכולל דור זה), שיהי' גם דור הראשון דהגאולה – הי' לכאורה מתאים יותר שיתכוננו לפעול בהעבודה דלע"ל באופן של עליות (ילכו מחיל אל חיל) בקדושה עצמה, מאשר להתעסק עם עניני מלחמה.

על כך ישנה ההוראה מהפרשה "כי תצא למלחמה על אויבך" (שקורין אותה תמיד בחודש אלול[45]), שצריך לעשות העבודה דחודש אלול באופן של מלחמה, הן בנוגע לעצמו – להילחם ולשנות טבע רגילותו, גם טבע הקדושה, והן בנוגע להעבודה בעולם – ללחום ולכבוש חלקים בעולם שעדיין לא חדורים לגמרי בקדושה, ולעשותם דירה לו יתברך.

ובנוגע לדורנו זה – אדרבה: להיותו הדור האחרון בגלות ודור הראשון דהגאולה – מוטלת עלינו אחריות יתירה לסיים את המלחמה, ולהכין את הדרך ל"ילחם מלחמות ה'" של משיח צדקנו[46] [ועד"ז ע"י הניצוץ משיח שבכל א' מישראל[47]].

יא. ובנוגע לפועל:

כל יהודי צריך להוסיף – באופן של מלחמה ושינוי הטבע – בכל הענינים דחודש אלול, ובכללות – העבודה ד"אני לדודי ודודי לי", ההתקרבות דבנ"י עם הקב"ה מתוך אהבה[48] (ושמחה), ע"י קיום התורה ומצוותי'.

ובמיוחד – ע"י ההוספה בלימוד התורה (ובפרט – מתוך אהבה), שעי"ז מתאחדים במיוחד עם הקב"ה (אשר "הכניס" את עצמו בתורתו, "אנא נפשי כתבית יהבית"[49]), ב"יחוד נפלא כו'"[50],

להוסיף בעצמו בלימוד התורה, וכמו"כ להשפיע על יהודים נוספים – אנשים ונשים, ובהדגשה מיוחדת – טף, תינוקות של בית רבן[51] – שיוסיפו בלימוד התורה, ובפרט – בשיעורי תורה ברבים.

וכמו"כ – ע"י נתינת הצדקה, שהיא מאחדת בנ"י ביחד, שזה נעשה כלי לאהבת ה' ואהבת ישראל ע"י הקב"ה ("אני לדודי ודודי לי").

וגם בשאר קוי העבודה דחודש אלול – עבודת התפלה, עבודת התשובה, והשלימות בכל זה – באופן של גאולה[52].

יב. ומענין לענין:

חודש אלול הוא גם הכנה לקראת ראש השנה והמועדים דחודש תשרי בכלל (החל מר"ח אלול, שלשים יום קודם ראש ראש השנה, ובפרט מט"ו אלול – שבועיים קודם ר"ה, ושלשים יום קודם חג הסוכות). ולכן ה"ז זמן המתאים לספק את צרכי החג לכל אלו שזקוקים לכך, מתחיל מראש השנה – כשישנו החיוב של "אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו"[53] (כמדובר

45) ראה ל"ת להאריז"ל שם, ש"ובכתה את אבי' ואת אמה ירח ימים" (פרשתנו כא, יג) קאי על חודש אלול.

46) רמב"ם הל' מלכים פי"א ה"ד.

47) ראה מאור עינים ס"פ פינחס. וראה גם סה"מ תרמ"ג ע' ע.

48) דאף שכל השנה זמנו הוא* – יש בזה הדגשה מיוחדת בחודש אלול שר"ת שלו הוא "אני לדודי ודודי לי", ודוקא בחודש זה הקב"ה הוא "מלך בשדה" (לקו"ת ראה לב, ב).

*) ולהעיר שיש נוהגין לומר ולקרות שיר השירים (שתוכנו ע"ד האהבה בין הקב"ה וכנס"י) בזמנים מסויימים במשך השנה. ולפי מנהג חב"ד – שאין אומרים זה (אפילו בלי ברכה) [מלבד יוצא מן הכלל שיש נוהגין לומר שה"ש בליל הסדר, ובפרט בליל שני – כפי שנהג אאמו"ר ז"ל], י"ל כי כל השנה זמנו הוא ע"י הלימוד בשיר השירים.

49) שבת קה, א (כגירסת העין יעקב).

50) תניא פ"ה. וראה משיחות ש"פ שופטים ס"ט (לעיל ע' 199).

51) ראה השיחה בקשר לסיום השלשים של הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה העכט ע"ה (נדפסה לקמן ע' 232).

52) כידוע החמשה ראשי תיבות של "אלול" שכוללים כל הקוים בעבודה: "אנה לידו ושמתי לך" (תורה), "אני לדודי ודודי לי" (תפלה), "איש לרעהו ומתנות לאביונים" (גמ"ח), "את לבבך ואת לבב" (תשובה), "אשירה לה' ויאמרו לאמר" (גאולה) – ראה לקו"ש ח"ט ע' 297 ואילך. חכ"ד ע' 177. שם ע' 313 ואילך. ס' השיחות תשמ"ח ע' 599 ואילך. ועוד.

53) נחמי' ח, יו"ד. הובא בב"י ושו"ע אדה"ז או"ח סתקפ"ג ס"ד.

כמ"פ בארוכה[54]), ועד"ז צרכי החג דערב יוהכ"פ ומוצאי יוהכ"פ, ולאח"ז – חג הסוכות, שמיני עצרת ושמחת תורה.

ובהדגשה מיוחדת בקביעות שנה זו – כששני ימי ראש השנה (גם בארץ ישראל) חלים בימי חמישי וששי, ובמילא נכנסים מהם תיכף ליום השבת, ועד"ז (בחוץ לארץ) גם בנוגע לחג הסוכות ושמיני עצרת ושמחת תורה – צריכים לספק את הצרכים דג' ימים רצופים.

ויהי רצון, שזה יוסיף עוד יותר בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל יהודי ולכל בנ"י, לשנה טובה ומתוקה, בטוב הנראה והנגלה, בגשמיות וברוחניות גם יחד,

עדי הברכה הכי עיקרית – הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, אשר ילחם מלחמת ה' וינצח, "ונתנו ה' אלקיך בידך", ו"ושבית שביו" – עיקר השבי' (שאוה"ע רדפו אחרי') – בית המקדש, עי"ז שחוזרים למקומם המשכונות דבית ראשון ובית שני[55], ביחד עם המשכן שעשה משה, ועוד ועיקר – בנין בית המקדש השלישי, מקדש אד' כוננו ידיך[56],

ואזי יקויים בפשטות "(והי'[57] כי) תבוא אל הארץ גו' ולקחת מראשית כל פרי האדמה גו'" ומביאים הביכורים בביהמ"ק השלישי,

ואז ישנה גם שלימות ענין המלחמה, "כי תצא למלחמה" – מלחמה מלשון לחם – "לחמי לאשי"[58], עבודת הקרבנות בביהמ"ק,

וכל זה – תיכף ומיד ממש.

54) לקו"ש חי"ד ע' 369 ואילך. ועוד.

55) ראה פרש"י ר"פ פקודי.
56) בשלח טו, יז ובפרש"י.
57) תבוא כו, א-ב.
58) פינחס כח, ב.

אגרות קודש

ב"ה, ט' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו המהיר, הנה נעם לי לקרות בו אשר נסתדר ענין לימוד התניא ברבים בהשיעורים שלהם. ומ"ש שעדיין צריך יותר התלהבות, הרי ידוע אשר כל בני ישראל הם קומה שלימה ובמילא כאשר נתוסף חיות והתלהבות באיזה איבר שיהי' מהקומה **מוכרח** שיתוסף התלהבות ג"כ בהשאר, ואפילו כשההתחלה בזה מאבר השומע ולא מאבר המדבר. מובן שאין כוונתי בזה שהמדבר יסמוך על השומע, אבל לאידך גיסא גם השומע עצמו צריך לעשות בהנ"ל ומאיר עיני שניהם ה'.

מ"ש אודות... שי' ומקום לימוד לזמן הבע"ל הרי בענינים כמו אלו צריך להתייעץ עם מוריו ומחנכיו הנפגשים אתו מדי יום ביומו ולהתחשב עם הוראותיהם כיון שהם הרואים את הנער בעת לימודו ובעת היותו עם חבריו, ורואים בלי נטי', משא"כ הורים אשר חשודים הם מפני אהבת ההורים לילדיהם להביט על הענינים ולראותם לא כמו שהם באמת, וכיון שרצון הורים וחפצם הוא טובת הנער לאמיתתה ולאורך ימים ולא טובה זמנית הנה מובן שכדאי חסרון בעניני הנער לפי שעה ובלבד שילך בדרך הישר ויתענגו ממנו לארך ימים ושנים...

כבקשתו אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע והשי"ת יצליחו לבשר טוב בקרוב.

בברכת כוח"ט ופר[נסה] בפרט.

בס"ד. משיחת ש"פ תצא, י"א אלול ה'תש"נ.

– בקשר עם סיום השלשים לפטירת הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה העכט ע"ה –

תרגום מאידית

א. יום שלישי הבא, י"ד אלול, הוא סיום השלשים לפטירתו של יהודי (הרה"ח וכו' ר' יעקב יהודה ז"ל העכט), אשר נתמנה ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו להתעסק בהפצת התורה והיהדות, ובמיוחד – בחינוך בני ובנות ישראל, והוא עסק בזה במשך ריבוי שנים עד מתוך מסירת נפש.

כל דבר הוא בהשגחה פרטית, כולל זמן הפטירה והשלשים, ובמילא מובן שלזמן זה שייכות עם העבודה ועסק של הנפטר.

בין הענינים המיוחדים שהוא עסק בהם הי' – חינוך של ילדים יהודים, לימוד התורה עם תינוקות של בית רבן, כולל ובמיוחד – ילדים יהודים שנמצאים (לעת־עתה) בבתי־ספר ממלכתיים ("פאבליק סקולס"), עי"ז שקבע להם שיעורים בלימוד התורה, "שיעורי לימוד הדת" (של"ה), כשמו של המוסד אשר עמד בראשו, ועסק בזה בתוקף ומסירות נפש, שמבלי הבט על המניעות ועיכובים שהיו מצד חוקי המדינה, הוא לא התפעל והצליח לקבל רשיון מיוחד לקבוע את שיעורי לימוד הדת, ודרכו התארגנו שיעורי תורה במאות מקומות.

גודל ענין הלימוד עם תינוקות של בית רבן מבואר בכמה מאמרי חז"ל, ובמיוחד – בקשר עם גלות וגאולה – כדברי הגמרא (בסוגיא הידועה בקשר לתשב"ר)[1] "אמר רב המנונא לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן",

וכידוע המספר הגדול ביותר של מלמדי תינוקות של בית רבן שהיו בזמן בית שני: "ד' מאות בתי כנסיות היו בכרך ביתר, ובכל או"א היו ד' מאות מלמדי תינוקות, וכאו"א היו לפניו ד' מאות תינוקות"[2]. ועד"ז מובן בנוגע לקהילות דבנ"י בחוץ־לארץ (בזמן בית שני), ששם הי' ריבוי בנ"י באופן קבוע [כמובן מדברי המשנה[3] שבביהמ"ק הי' קופה מיוחדת למחצית השקל של בנ"י שבחוץ לארץ].

ומזה מובן, שהתיקון על חורבן בית־המקדש והגלות הוא עי"ז שעוסקים ובריבוי בלימוד עם תינוקות של בית־רבן, בין בארץ ישראל ובין בחו"ל [שבזמן הזה רוב מנין ובנין של בנ"י הוא בחו"ל, ובזה גופא – בחצי כדור התחתון], ועם כל הסוגים של תינוקות של בית־רבן, כולל אלה שנמצאים לעת־עתה ב"פאבליק סקולס", שהם במיוחד צריכים לחינוך יהודי תורני.

עפ"ז מובן השייכות עם זמן הפטירה והשלשים של היהודי שעסק בחינוך של תשב"ר:

הפטירה ארעה בחודש אב, חודש חורבן בית־המקדש ("עלה ארי' במזל ארי' והחריב אריאל"[4]), שאירע (כנ"ל) "בשביל שבטלו בה תינוקות של בית רבן"; אבל זה הי' "על מנת"[5] שאח"כ יבוא התיקון בזה, ובפרט מחמשה עשר באב (יום פטירתו) ואילך, (כולל – בחודש אלול[6] שכולו בימי חרות על הלוחות האחרונות (חודש הרחמים[7])), כשצריכים במיוחד להתחיל להוסיף בלימוד התורה ("מכאן ואילך דמוסיף יוסיף", "מחמשה עשר באב ואילך דמוסיף לילות על הימים לעסוק בתורה יוסיף חיים על חייו")[8], כולל ובמיוחד – בלימוד התורה של תשב"ר, שמתקן ומבטל את סיבת החורבן, ובהבטל הסיבה ממילא בטל המסובב, ונבנה כוננו ידיך דבית המקדש השלישי.

1) שבת קיט, ב.
2) גיטין נח, א.

3) שקלים ספ"ג.
4) יל"ש ירמי' רמז רנט.
5) ראה יל"ש שם.
6) שאז מתגלית עוד יותר העלי' הבאה ע"י הירידה בחודש אב (חודש הדינים – זח"ב יב, א) – ראה לקו"ש ח"ט ע' 78. ע' 89. חי"ט ע' 65 ואילך. קונטרס משיחת ט"ו באב תשמ"ז. וש"נ. לקוטי לוי"צ אג"ק ע' תו, תי. ועוד.
ויומתק בזה ש"ארי'" (מזלו של חודש אב) הוא ר"ת אלול ראש השנה יוהכ"פ הושענא רבה (של"ה ריש מס' ר"ה (ריג, א). הובא באוה"ת נ"ך ע' תסז. ס"ע א'נז).
7) ראה שו"ע או"ח ר"ס תקפא. לקו"ת ראה לב, א ואילך.
8) תענית בסופה ובפרש"י. וראה רמ"א יו"ד סרמ"ו סכ"ג. הל' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ד ס"ח.

ב. ויש לקשר זה ברמז גם עם שמו של הנפטר — "יעקב יהודה" [כמדובר כמ"פ, שיש מקום לחפש ולומר רמז כאשר זה מוסיף ביראת שמים ועבודת ה' בפועל]:

"יעקב" כולל כל בנ"י ("נשמתו כו' כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם")[9], כמובן בפשטות מזה שמיעקב באו כל השבטים, שמהם כל בנ"י. ז.א. שהשבטים (מלשון המשכה)[10] הם הממוצע הממשיך והמחבר יעקב (והאבות בכלל) עם כל בנ"י.

ובלשון החסידות[11]: יעקב הוא בבחי' אצילות (מרכבתא עילאה), והוא קשור עם השבטים כפי שהם עומדים באצילות — "שבטי י־ה עדות לישראל"[12], ומזה נמשכו אח"כ השבטים כפי שהם עומדים בבי"ע (מרכבתא תתאה), והם כוללים את כל בנ"י היכן וכפי שהם נמצאים, עד בעולם העשי', עולם הזה הגשמי והחומרי [ובכללות ה"ז גם נכלל בשם "יעקב" — אותיות י' עקב[13], שמהיו"ד (דשם הוי'), היו"ד דאלקות ויהדות[14], נמשך למטה מטה בבחי' עקביים[13]. ובפרטיות ובגלוי נעשית ההמשכה למטה ע"י השבטים].

ועיקר וראש השבטים[15] (שמחבר את יעקב עם בנ"י) הוא "יהודה". נוסף לכך שכל בנ"י נקראים על שם יהודה[16].

והקשר (של "יעקב (ו)יהודה") עם בנ"י הוא במיוחד ע"י התורה — ענינו של יעקב[17], כמ"ש[18] "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" [כיון שתורה היא מקור החיות (חיינו ואורך ימינו) של בנ"י, ולכן יעקב (תורה) כולל כל נשמות ישראל], ותורתו של יעקב נמשכת לבנ"י ע"י יהודה — כמ"ש[19] "ואת יהודה שלח גו' להורות לפניו גושנה", "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", עד שהתורה תומשך לבנ"י כפי שהם עומדים במצרים מלשון מיצרים וגבולים.

ויש לקשר זה עם זה שענינו של יהודה (בעבודה) הוא — מעשה [כמבואר בענין "ויגש אליו יהודה"][20], הוא ממשיך את עניני יעקב במעשה בפועל.

ולהוסיף, שהר"ת של שני השמות (יעקב יהודה) הוא שני יודי"ן, שקאי על שמו של הקב"ה (כפי שכותבים בכ"מ שני יודי"ן במקום השם (הוי')) — החיבור דיו"ד ר"ת דשם הוי' (בכתיבתו) ויו"ד סוף (התיבה) דשם אד' (שם הוי' בקריאתו) — החיבור אלקות שמלמעלה מעולם עם אלקות שמתלבשת בעולם[21].

ענין נוסף שיש ביהודה — שהוא הי' המלך שבשבטים[22], ומיהודה משתלשלת מלכות בית דוד. שבעבודה ה"ז (מלכות) מורה על עבודה בתוקף של מלך, אשר, המלך "פורץ לעשות לו דרך"[23], ו"אמר מלכא עקר טורא"[24]. ובמיוחד — ע"י התורה, "מאן מלכי רבנן"[25], שלהם ישנו הכח ותוקף (התורה) לשנות את מציאות העולם.

עפ"ז מובן השייכות דשמו של הנפטר עם עיקר עבודתו:

עיקר עסקו הי' בעבודה של "יעקב יהודה": להמשיך במעשה בפועל תורתו של יעקב לבנ"י, ובמיוחד — לתינוקות של בית רבן, עד גם לאלה שנמצאים למטה מטה[26] (בבחי' עקב), ב"פאבליק סקולס", ולעשות זאת בתוקף של יהודה (מלך), וכמדובר לעיל שהוא לא התפעל מחוק המדינה ועמד בתוקף ויישם בפועל את "שיעורי לימוד הדת".

---

9) תניא, אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).
10) ראה לקו"ת במדבר ג, סע"א. ועוד.
11) ראה ביאורי הזהר (לאדהאמ"צ) ר"פ במדבר. ועוד.
12) תהלים קכב, ד.
13) תו"א ואוה"ת ר"פ ויצא. ועוד.
14) כידוע פירוש אדה"ז בצורת אות א', יו"ד למעלה (הקב"ה) ויו"ד למטה (אַ איד), וקו המחברם (ראה "היום יום" ח' אדר א. לקו"ש ח"ב ע' 616).
15) פתיחתא לאסת"ר יו"ד.
16) ראה תו"א ר"פ ויחי.
17) ראה אגה"ק שם (בהמשך לזה שנשמת יעקב כלולה מכל נש"י): והי' מרכבה לתורה שלמעלה כו'. עיי"ש.
18) תהלים עח, ה.
19) ויגש מו, כח ובפרש"י.
20) אוה"ת ר"פ ויגש. ועוד.
21) ראה בכ"ז משיחות ש"פ עקב, כ"ף מנחם אב תשמ"ז ס"ה (התוועדויות תשמ"ז ח"ד ע' 221). וש"נ.
22) ולהעיר שיהודה הוא בגימטריא שלשים, שהמלכות נקנית בשלשים מעלות (אבות פ"ו, ו).
23) סנהדרין כ, ב. רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ג.
24) ראה ב"ב ג, ב.
25) ראה גיטין סב, א.
26) ולהעיר, שהנפטר עסק במיוחד גם בגילוי שם היהודי (שנתנו לו בעת הברית — התחלת כניסת נפש הקדושה (שו"ע אדה"ז או"ח סוס"ד)) אצל כל א' מישראל. שענין זה מודגש

ובכלל – הוא עסק עם המשכת הענינים והרצונות של יעקב [נשיא[27] דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר] במעשה בפועל ובתוקף (יהודה), עד שאפילו כששמע רמז מ"יעקב", הוא המשיך וקיים זאת במעשה בפועל ממש, באופן שאפשר לממש זאת בחוש המישוש – בזה הוא עסק במיוחד.

ג. עוד רמז בשמו:

"יעקב יהודה" בגימטריא רי"ב, אותיות "רבי" – בהתאם לענינו בתור רבי של תינוקות של בית רבן. ועוד ועיקר: הוא המשיך את הענינים של רבי נשיא דורנו (כ"ק מו"ח אדמו"ר) במעשה בפועל, כנ"ל.

ויש לקשר זה גם עם הפרק דשבת זה[28] – שהתחלתו היא: "רבי אומר", בלשון "רבי" (סתם) דוקא, ורק אח"כ כתוב מפורש מי זה, במשנה שלאחרי זה: "רבי יהודה הנשיא" – שהוא כולל גם את תיבת "רבי" (הגימטריא של יעקב יהודה), וגם את שמו השני "יהודה", ובהוספת תיבת "הנשיא", ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו[29], שממנו נמשך יהודה למטה (כנ"ל).

אצל הנפטר היתה העבודה של "רבי אומר" – להמשיך באמירה ולימוד בפועל את הענין של "רבי" (בגימטריא יעקב יהודה), לימוד התורה, כידוע שרבי הי' המחבר של ששה סדרי משנה (שלומדים אותם במיוחד עם תינוקות של בית רבן). ולהעיר, שלימוד המשניות (גם) ממהר את הגאולה – כמאחז"ל[30] אין הגליות מתכנשות אלא בזכות המשניות.

ולהוסיף, שג' האותיות "רבי" ה"ה קשורים גם עם בנין בית המקדש (שנעשה ע"י "רבי", ע"י לימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל ס"א): השלימות של י' הוא מאה – ק', האות בי"ת מתחלפת עם האות שי"ן (בא"ב דא"ת ב"ש), וביחד עם הרי"ש (ר"ת רבי) נעשה הצירוף של תיבת[31] "קרש"[32] – "ועשית את הקרשים למשכן גו' עומדים"[33] (הם בדוגמת העמודים המחברים אלקות עם העולם[34]), משכן דאיקרי מקדש[35], המשכן קשור והוא התוכן וחלק מאותו ציווי: "ועשו לי מקדש"[36] – הציווי על המשכן, ב' הבתי־מקדשות[37], עד להשלימות שבזה – ביהמ"ק השלישי.

ד. כל דבר שיהודי רואה או שומע צ"ל אצלו הוראה בעבודת ה'[38]:

בעמדנו בסמיכות לסיום השלשים של הנפטר – ה"ז זמן המתאים להתבונן בענינים שעסק בהם, וללמוד מזה בנוגע לפועל.

ובמיוחד, כמדובר לעיל – בעבודת החינוך דבני ובנות ישראל, ובפרט – תינוקות של בית רבן, כולל אלה ששוהים (לעת־עתה) ב"פאבליק סקולס",

מבלי הבט על מה שכבר פעל בתחום זה, וכמה פעלו בזה אחרים – היות שהגאולה עדיין לא באה, ה"ז ראי' שצריך ואפשר להוסיף בזה [נוסף על זה שרואים בפשטות את ריבוי הילדים היהודים ששייך להוסיף בהם חינוך יהודי תורני], ועי"ז גופא ממהרים עוד יותר את הגאולה (שהיא תלוי' בהלימוד עם תינוקות של בית רבן, כנ"ל).

במיוחד אצל השבטים בני יעקב – "ואלה שמות בני יעקב הבאים מצרימה" (ר"פ שמות), שלא שינו את שמם (גם בהיותם במצרים), ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון סלקין (ויק"ר פל"ב, ה. שהש"ר פ"ד, יב (א). ועוד).

27) ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו, כדלקמן בפנים.

28) פרק ב.

29) קהלת יעקב מע' רבי. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1051 הערה 18.

30) ראה ויק"ר פ"ז, ג. וראה גם ב"ב ח, א.

31) גם יש לומר: הרי"ש – ר"ת רבי (יעקב) וי"ב (הי"ב שבטים) – היו"ד ק' (י' פעמים י'), והב' (פעמים ק') – ר', וע"י חיבור שניהם – שי"ן. והו"ע התפארת שמחבר ק' ור'*. ולהעיר מתפוח באמצע המזבח פעמים עליו כשלש מאות כור כו' שהוא נוי למזבח (תמיד פ"ב מ"ב).

32) ולהעיר שהוא גם אותיות "קשר", המורה על ההתקשרות בין יעקב יהודה, התקשרות בין חסיד לרבי, ע"ד קשר של תפילין [ולהעיר, שיש בתפילין של ראש שי"ן של ג' ראשין ושל ד' ראשין] שמקשר ישראל עם אבינו שבשמים בקשר (יתקע דעתו בחוזק) שמבטל כל ענין של היסח הדעת. וגם ועד שמהפך היסח הדעת להיסח הדעת למעליותא – ביאת המשיח בהיסח הדעת (סנהדרין צז, א), "מצאתי דוד עבדי" (תהלים פט, כא).

33) תרומה כו, טו.

34) ראה המשך ההילולא באתי לגני ה'שי"ת פרק י.

35) עירובין ב, א.

36) תרומה כה, ח.

37) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח.

38) ראה כתר שם טוב הוספות סקכ"ז ואילך.

*) ראה תורת לוי"צ ע' ריט שש' הוא חיבור ק' ור'. ובהמשך הענינים שם שהוא בחי' רוח (ת"ת) שמחבר שני ההפכים דמים ואש (חסד וגבורה).

ה. וכן יהי' לנו בפועל – שבאה הגאולה האמיתית והשלימה, והקיצו ורננו שוכני עפר[39], והנפטר בתוכם (ובפרט שנמצאים אנו בסמיכות לשלשים, שאז נקל יותר לפעול את הקיצו, כידוע שגם לאחרי ההסתלקות הרי רוח הנפש עדיין שורה על הגוף, ובזה ישנם חילוקים בין שלשה, שבעה, שלשים וי"ב חודש[40]. שלכן עושים כמה ענינים בתוך השלשים שהם קשורים עדיין עם חיים חיותו בעלמא דין),

והוא יעמוד בראש של התשב"ר וכל בנ"י שאותם חינך (או שהיתה לו השפעה על חינוכם),

שכן כידוע "שכר מצוה מצוה"[41], שכר המצוה היא (גם האפשרות להמשיך לקיים את) המצוה,

והקיצו ורננו שוכני עפר, ובראשם – כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, ביחד עם כל החסידים,

וכל בנ"י ילמדו תורה על־ידי רבן של ישראל הטוב ביותר – הקב"ה בעצמו, כולל ולכל לראש – התינוקות של בית רבן, כמ"ש[42] "ולא ילמדו עוד איש את רעהו כי כולם ידעו אותי (ומקדים בכתוב) למקטנם (ואח"כ) ועד גדולם".

ועוד והוא העיקר – תיכף ומיד ממש.

39) ישעי' כו, יט.
40) ראה סה"מ תרנ"ט ע' כ. וש"נ.
41) אבות פ"ד מ"ב.
42) ירמי' לא, לג.

אגרות קודש

ב"ה, ח' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל מכתבו מה' מנ"א בו מבשר טוב אשר קבל כבר הרבנות... ולאט לאט מסתדרים גם שאר הענינים, והרי ידוע מרז"ל (ב"ב י"ב ע"ב) כל המטיבין לו וכו'.

כבקשתו אזכיר את כל אלו שכותב אודותם על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרך להם, וכמו שכותב.

במה ששואל חוות דעתי אודות השתתפות בחוברת תורנית, הנה תלוי זה באופי החוברת, היינו אם תשמש להכשיר ענינים שונים - (וכידוע השיטה באיזה חוגים שקבעו לסיסמא שלהם מרז"ל כחא דהיתרא עדיף) - הרי על הראשונים אנו מצטערים, ואם הוא ענין של יגדיל תורה ויאדיר הרי מובן שמתאים לזה משתנית גם ההחלטה, וע"פ הרוב יש לברר הנ"ל רק ע"י היכירות קרובה עם העומדים בראש והמחליטים בכיוון החוברת, וברובא דרובא מתברר זה רק לאחר הופעת חוברת הראשונה עכ"פ.

והשי"ת ינחהו בדרך הישרה והטוב ואין טוב אלא תורה תמימה ביראת שמים.

לפלא שאינו כותב על דבר קביעות זמן החתונה, וחבל על אשר ממשיכים ודוחים זה.

בברכת הצלחה בהנ"ל וכוח"ט.

לקוטי־שיחות פרשת תצא כרך יט

א.
ההשוואה בין זכירת עמלק לזכירת שבת בשני פרטים

על הפסוקים שבסוף הפרשה[1] "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים.. לא תשכח", אומרים חז"ל[2] ש"זכור" הוא "בפה", ו"לא תשכח" — "בלב".

בדומה לכך כתוב גם ב'תורת כהנים'[3] על "זכור את יום השבת לקדשו[4]: יכול בלבך? כשהוא אומר "שמור" הרי שמירת לב אמורה, הא מה אני מקיים "זכור"? — שתהיה שונה בפיך".

את ההשוואה בין זכירת שבת לזכירת מעשה עמלק אנו מוצאים גם בקשר לזמן הזכירה:

בזכירת עמלק אומר הרמב"ם[5]: "מ"ע לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו, שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק. (ואחר־כך הוא מוסיף: "מפי השמועה למדו: זכור — בפה, לא תשכח — בלב"). כלומר, "זכור את אשר עשה לך עמלק" היא מצוה תמידית[6].

[אפילו לפי הדעות[7] הסוברות שהחובה שבמצוות זכירת עמלק היא פעם אחת, או אחת לשנה וכדומה, יש לומר שגם לפיהן[8], כאשר מזכירים מעשה עמלק בכל יום[9] הרי מקיימים בכל פעם[10] מצוה מן התורה[11]].

בדומה לכך מוצאים גם בזכירת שבת, שעיקרה "זכור את יום השבת לקדשו" — ביום השבת[12]. הרמב"ן אומר[13] "על דרך הפשט" שהפסוק "זכור את יום השבת לקדשו — היא מצוה שנזכור תמיד בכל יום את השבת".

ב.
ההסבר ל'תנחומא', ושאלת ישראל למשה על זכירת שני הדברים

לפי האמור לעיל ניתן לכאורה להוסיף הסבר לדברי תנחומא[14] על הפסוק זכור את אשר עשה לך עמלק: "כאן כתיב זכור ובשבת כתיב זכור, שניהם שוין (בתמיהה) אמר שלמה...";

וכן את הנאמר בפרקי דרבי אליעזר[15], שכאשר אמר משה רבינו "זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך

---

1) יז, יט.

2) ספרי עה"פ. מגילה יח, א. תו"כ ר"פ בחוקותי.

3) שם.

4) יתרו כ, ח.

5) הלכות מלכים פ"ה ה"ה. וראה לשונו בספר המצות מ"ע קפט.

6) ובמנין המצות בתחילת ספר היד (מ"ע קפט) "לזכור מה שעשה לנו עמלק תדיר* שנאמר זכור כו'" ובס' החרדים מ"ע התלויות בפה פ"ד סכ"א כ' בדעת הרמב"ם והסמ"ג שיש מצוה בכ"י לזכור מה שעשה לנו עמלק.

7) ראה רמב"ן כאן. ובחינוך (מצות תרג): ודי לנו בזה לזכור הענין פ"א בשנה או בשתי שנים או שלש כו' והעובר ע"ז ולא זכר וקרא בפיו מעולם וכו' ביטל עשה זה. ובמנ"ח שם "ומדברי הרהמ"ח נראה דדי בפ"א כל ימיו". ולדעת כמה ראשונים יש חיוב קריאת פ' זכור מן התורה פ"א בשנה. ראה תוס' ורשב"א ברכות יג, א. רא"ש ברכות פ"ז סי' כ (תה"ד סי' קח). תוס' מגילה יז, ב. ובכ"מ. וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 341 הערה 3.

8) ולא מפשינן מחלוקת (ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל טז. שם כללי הפוסקים סט"ז אות נב. וראה בהנסמן ביד מלאכי כללי שני התלמודים סי' יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' סי' רנז).

9) בשל"ה (חלק תושב"כ סוף פרשתנו): ומצוה גדולה היא לומר פרשה זו בכל יום לקיים מצות זכור (וכן נסדר בסדור אדה"ז). ובמ"א או"ח סי' ס' סק"ב: איתא בכוונות ובכתבים והזכירות הללו הם מ"ע לכן כשיאמר וכו' לשמך הגדול (יזכור) מעשה עמלק. ובשו"ע אדה"ז שם ס"ד: זכירת כו' ומעשה עמלק כו' הן מ"ע של תורה.. וטוב לזכרן אצל ק"ש.

10) ולכאורה כן הוא בכל פעם, אפילו כמה פעמים ביום אחד, ובל' הרמב"ם — תמיד. ולהעיר דמצינו בזה ג' אופנים: א) אכילת מצה בליל א' דפסח. ב) לולב — ד(רק) אנשי ירושלים לולבם בידם כו' (אף) ד"מצוה היא" (סוכה מא, ב ובפרש"י שם וברמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ה). ג) סיפור ביצי"מ — דבליל א' דפסח כל המרבה ה"ז משובח (ודוחה ת"ת) (הגש"פ) ואכ"מ. וראה הגהות בפי' הרד"ל לפדר"א פמ"ד סק"ה.

11) או י"ל: שע"י קיום מצות זכור פ"א בשנה (וכיו"ב) הרי"ז כעין פעולה נמשכת — שהרי זכרון זה פועל שאינו שוכח מעשה עמלק (וראה בהמובא בשו"ת תורת חסד סל"ז ס"ג בשיעור שכחה). ולהעיר מהחיוב דת"ת דזה שאינו יכול לקיים מצות והגית בו יומם ולילה כפשוטו, מקיימו ע"י פ"א שחרית ופ"א ערבית (ראה מנחות צט, ב. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד).

12) ראה רמב"ם הלכות שבת פכ"ט ה"א. ספר המצות מ"ע קנה.

13) בפי' עה"ת יתרו שם. ובפרש"י "תנו לב לזכור תמיד כו'" ובפרש"י עה"פ (בא יג, ג) "זכור את היום הזה — למד שמזכירין יצי"מ בכל יום". וראה מפרש"י רש"י שם ובפ' יתרו, שהוא לפי שנאמר הלשון "זכור" בל' מקור. ובספורנו יתרו שם: הי' תמיד זוכר את יום השבת.. בימי המעשה כמו זכור את אשר עשה לך עמלק. וראה אוה"ת פ' זכור ע' א'תשצז.

14) פרשתנו ז.

15) פמ"ד. וראה הרד"ל שם.

*) בכמה כת"י: תמיד.

בצאתכם ממצרים, אמרו לו ישראל: משה רבינו, כתוב אחד אומר זכור את אשר עשה לך עמלק, וכתוב אחד אומר זכור את יום השבת לקדשו, האיך יתקיימו שניהם זה זכור וזה זכור?...״

שהרי הן זכירת שבת והן זכירת עמלק הן: א) זכירה בפה (בנוסף לזכירה שבלב), ב) זכירה מתמדת, שניהם שוין – ולפיכך שואלים ״האיך יתקיימו שניהם״, כיון שלפי דעה זו שתיהן מצוות תמידיות.

אך לאמיתו של דבר אי אפשר לפרש כך את שאלתם[16], כי אנו מוצאים ענינים נוספים שיש לזוכרם בכל יום (כגון זכירת[17] יציאת מצרים[18] וכדומה)[19], ומובן שכאשר שתי זכירות (או יותר) הן מצוות תמידיות, הרי שאין סתירה ביניהן, ויש מקום לכולן.

[לגבי הזכירה בפה, ברור שאינה צריכה להיעשות בכל רגע ביום; וגם לגבי הזכירה בלב, אף אם נקבל שצריכה להיות תמיד בלבו, הרי גם אז אין זה מפריע לזכירה תמידית אחרת בלבו. ההוכחה לכך: קיימות שש מצוות[20] שעליהן נאמר בספר החינוך[21], ש״חיובן תמידי לא יפסק מעל האדם אפילו רגע בכל ימיו״][22].

ג.
הקשיים על תשובת משה רבינו בפרקי דרבי אליעזר

כמו־כן יש להבין את תשובת משה רבינו, כפי שהיא מובאת בפרקי דרבי אליעזר: ״א״ל משה: לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ זה כוס וזה כוס, זכור לשמור ולקדש את יום השבת שנאמר זכור את יום השבת לקדשו וזה זכור לעונש״.

א) כיצד נענית שאלת ישראל – כיצד אפשרית שתי הזכירות יחדיו – על־ידי תשובתו של משה רבינו?

ב) על מה מתבססת ההשוואה בין כוס של קונדיטון לשל חומץ?

ג) מהו הדיוק ״זה כוס וזה כוס״?

ד) מה הוא מחדש, ש״זכור לשמור ולקדש... וזה זכור לעונש?״ והרי מפורש בציווים מלכתחילה, שמטרת זכירת עמלק הפוכה ממטרת ״זכור את יום השבת״.

ד.
חלוקת המצוות, ומהותן של המצוות שענינן זכרון

ההסבר לכך הוא:

במצוות־עשה, ישנם באופן כללי, שלושה סוגים: מצוות שבמעשה, מצוות שבדיבור ומצוות שבמחשבה. השלמות בקיום המצוה מושגת כאשר גם מצוות שבעשיה מתבצעות בכוונה ובמחשבה, ולהיפך: גם מצוות שבדיבור ובמחשבה משפיעות על האדם עד לידי מעשה בפועל[23],

כמו האמונה שבלב, הצריכה לגרום לקיום כל המצוות, כדברי חז״ל[24]: ״בא חבקוק והעמידן על אחת, שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה״.

בתוך המצוות שבדבור ובמחשבה עצמן מובדלות המצוות שתוכנן זכרון, כי גם כאשר הזכרון צריך להיות בדבור, הרי מהותו ומטרתו היא כוונת האדם. הזכרון האמיתי אינו הזכרת הענין בפה (ובמחשבה עוברת), אלא יש לעשות זאת באופן ש״יקיף״ את כל ישותו לחיות מחדש את הענין הנזכר[25]. כך מובן גם מלשון הרמב״ם על זכירת עמלק[26], הצריכה להביא לידי ש״נעורר הנפשות במאמרים להלחם בו״.

לפיכך מתעוררת השאלה: כיצד ייתכן זכרון (התעוררות הנפש) של שני ענינים הפוכים כיום השבת ועמלק? בשש המצוות שהוזכרו לעיל, אמונת ה׳, אהבתו ויראתו וכדומה, הרי ייתכן זכרון תמידי שכולל את כולן, כי הן מאותו סוג (התקשרות לקדוש־ברוך־

16) נוסף ע״ז – שאז אינו מובן התירוץ שבפדר״א שם. וראה לקמן בפנים.

17) ראה שו״ת שאג״א סי׳ יג שקו״ט אם זכירה זו צ״ל בפה (וראה שם בסוף הסי׳).

18) להעיר מהשייכות דעמלק וזכירת יצי״מ: דרמ״צ צה, ב ואילך. ובכ״מ. ולהעיר דזכירה זו בליל טו בניסן הושווה לזכור את יוה״ש לקדשו (רמב״ם הל׳ חומ״צ פ״ז ה״א ובסהמ״צ שלו מ״ע קנז). וראה פסחים קיז, ב. שמו״ר פי״ט, ז. הרמב״ם והמכילתא דרשב״י (להרב כשר) ע׳ סא־ סב. וש״נ. לקו״ש חכ״א ע׳ 68 ואילך.

19) וראה רמב״ן בהשלמות לסהמ״צ מ״ע ז. מ״א ושו״ע אדה״ז שם.

20) להאמין בשם, שלא להאמין לזולתו, ליחדו, לאהבה אותו, ליראה אותו, שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית העינים.

21) באגרת המחבר בריש ספר החינוך (בסופו).

22) ברד״ל לפדר״א שם מפרש כוונת הפדר״א (כבתנחומא כאן), שר״ל שלא הי׳ כדאי לעשות לו זכרון לעולם, אבל מפשטות הלשון בפדר״א ״האיך יתקיימו שניהם זה זכור וזה זכור״, משמע (דלא רק שאינו כדאי אלא) שאי אפשר.

23) להעיר מלקו״ת ר״פ פנחס. וראה ספר הגלגולים פ״ד.

24) מכות כד, א.

25) וכאותו שנתעלף בזכרו איך שהלך למלך (לקו״ד ח״א קסד, א ואילך). וראה דרמ״צ מצות זכירת מעשה עמלק בסופו (צח ב ואילך). אוה״ת שם ע׳ א׳תשצו ואילך.

26) סהמ״צ מ״ע קפט.

הוא דרך אמונה, אהבה ויראה[27] וכדומה), אך שבת ועמלק הם ענינים השונים לחלוטין זה מזה – הפוכים מן הקצה אל הקצה, כדלהלן:

זכרון השבת הוא כדי ש"נזכור מעשה בראשית בכל עת ונודה בכל עת שיש לעולם בורא"[28] כדברי ספר החינוך[29]. "נקבע בלבנו אמונת חידוש העולם כי ששת ימים עשה ה'..."

כלומר, זכרון יום השבת הוא זכרון תמידי של בריאת העולם על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, וחידוש בכל יום תמיד מעשה בראשית, ומובן, שבזכרון זה מורגשת שליטתו של הקדוש־ברוך־הוא בעולם ובכל אשר בו.

ענינו של עמלק הוא "יודע[30] את רבונו ומתכוין למרוד בו". כלומר, לא רק שהוא יודע על מציאות של אלקות, אלא יותר מכך, הוא מכיר ברבונותו של הקדוש־ברוך־הוא עליו ועל העולם, ולמרות זאת הוא "מתכוין למרוד בו". כל מטרתו היא מרידה באלקות, שלילת שליטתו של הקדוש־ברוך־הוא.

כאשר צריכה להיות אצל ישראל זכירת עמלק, למרות שהכוונה היא שלילתו, כפי שבפשטות המטרה של "זכור את אשר עשה" היא "תמחה את זכר עמלק"[31], בכל זאת מתחייבת התחושה שלפי התורה יש מקום למרידה בה', היוצרת מציאות של מצות "תמחה" וזהו זכרון הפוך מזכרון השבת.

וזאת היתה טענת ישראל: "האיך יתקיימו שניהם זה זכור וזה זכור" – כיון שאצל שניהם נדרשת זכירה אמיתית, הרי כיצד תיתכן זכירה של שני הפכים, זכרון השבת שצריך להקיף את היהודי בהרגשת שליטת הקדוש־ברוך־הוא על העולם כולו, ויחד עם זאת זכירה אמיתית, שיש מציאות של עמלק, המורד בשליטת הקדוש־ברוך־הוא בעולם[32].

ה.

בחומץ יש שני הפכים, וכך גם בעמלק

על כך ענה משה רבינו: "לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס, זכור לשמור ולקדש.. וזה זכור לעונש".

ההסבר לכך הוא: בחומץ[33] יש שני הפכים: מצד אחד הוא אינו ראוי לשתיה, ומצד שני אומרים חז"ל[34] שחומץ משיב את הנפש. יתר־על־כן: מוצאים במספר מקומות[35] שחומץ אינו נחשב למציאות בפני עצמו, אלא כדבר הבא מן היין.

המשמעות הפנימית של הדברים היא: גם לעמלק (חומץ) יש שורש בקדושה, כלומר עצם העובדה, שתיתכן מציאות של "מתכוין למרוד בו", בעוד אשר האמת היא ש"אין עוד מלבדו", הרי זה מכוחו של הקדוש־ברוך־הוא[36] שהוא "כל יכול". אבל גילוי השורש האלקי של עמלק[37] נעשה על־ידי ביטול ומחיית ה"מתכוין למרוד בו" של עמלק. אז מתגלה שרשו הפנימי, שגם מציאות כזאת ש"מתכוין למרוד בו" איננה סתירה לאלקות[38].

הדבר יומתק, בהתאם לכלל[39] "כל דאסר לן רחמנא שרא לן כוותיה" (=כל מה שאסר לנו הקדוש־ברוך־הוא, התיר לנו כמותו), שהרי מוצאים מעין זה, להבדיל, גם בקדושה: "קא מיפלגי[40] (=יש מחלוקת) במתיבתא דרקיע... הקדוש־ברוך־הוא אומר... מתיבתא דרקיע אמרי...

כלפי זה אמורים דברי משה רבינו "לא דומה כוס של קונדיטון לכוס של חומץ, זה כוס וזה כוס...": זכירת עמלק וזכירת יום השבת אפשריות ביחד מפני ששתיהן ענין של "כוס" – כלי קיבול לגילוי קדושה

---

27) להעיר מספרי (ואתחנן ו, ה) שאין לך אהבה במקום יראה כו' אלא במדת הקב"ה בלבד.

28) רמב"ן יתרו שם.

29) מצוה לא.

30) תו"כ בחוקותי כו, יד (הובא בפרש"י שם). רש"י נח י, ט. לך יג, יג. – בהנ"ל לא נאמר זה על עמלק, אבל בכ"מ בדא"ח מבואר זה על עמלק. ובדרמ"צ (יג, ב. צה, א) ארז"ל עליו יודע כו'. ועד"ז בד"ה זכור תרס"ה רפ"ג.

31) ראה חינוך כאן (מצוה תרג) בהטעם דנשים פטורות מזכרון עמלק. וראה לשון הרמב"ם בסהמ"צ (מ"ע קפט). וראה ביאור הרי"פ לרס"ג (מ"ע נט) לדעת הבה"ג וסיעתו דהזכירה הוא חלק ממצות מחי'.

32) וראה לקו"ש חי"ד ע' 86 ואילך ביאור התמי' איך אפשר למחות זכרון של עמלק בשעה שנצטווינו זכור את אשר עשה לך עמלק.

33) להעיר מדיני ברכת חומץ – או"ח סר"ב ור"ד. ובברה"נ פ"ז ס"ב וד'.

34) יומא פא, ב. וראה ברכות ה, ב.

35) כדמוכח גם מברכת חומץ "מפני שנשתנה לקילקול" (שו"ע אדה"ז או"ח סי' רד ס"ב. ברה"נ שם ס"ב). וראה דמאי פ"א מ"א (רע"ב שם). פסחים מב, ב.

36) להעיר מסנהדרין (סז, ב. חולין ז, ב) אין עוד מלבדו אפילו כשפים (שמכחישין כחו שלמעלה). ובני עמלק מכשפין היו (פרש"י בשלח יז, ט (בסופו)).

37) ולהעיר שאף שראשית גויים עמלק ואחריתו עדי אובד (ולא כשאר אומות), מ"מ מבני בניו של המן (עמלק) למדו תורה ברבים (הובא ונתבאר בד"ה ראשית גויים תר"פ וראה ד"ה זכור תרס"ה פ"ו).

38) ראה עד"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 67 ואילך והערה 79 שם.

39) חולין קטו, ב.

40) ב"מ פו, א. נתבאר בלקו"ת תזריע כב, ג ואילך.

ואלקות, שהרי גם שורשו של עמלק הוא בקדושה, כדלעיל. מצד שני "לא דומה.. זכור לשמור ולקדש.. וזה זכור לעונש". כלומר גילוי האלקות בזכירת שבת הוא בה עצמה: "זכור לשמור ולקדש את יום השבת" — ה"זכור" עצמו מביא את הקדושה, את גילוי אחדות ה'. לעומת זאת, גילוי האלקות באמצעות זכירת עמלק מתהווה דוקא על־ידי זכור לעונש[41], על־ידי ביטוש וביטול מעשים של "מתכוין למרוד בו"[42].

אז מתגלה ה"כוס של חומץ", שגם חומץ הוא דבר המשיב את הנפש, כי דוקא על־ידי זכירת עמלק מתגלה, שגם ענינו של עמלק נובע מכוח האלקות הבלתי־מוגבל[43].

דבר זה מתאים להסברו של אדמו"ר הזקן בתניא[44], שיש "שני מיני נחת רוח", כשם שבמטעמים גשמיים יש שני מיני מעדנים: מצד אחד מאכלים ערבים ומתוקים, ומצד שני "דברים חריפים או חמוצים" אלא שהם "מתובלים ומתוקנים היטב עד שנעשו מעדנים להשיב את הנפש"; וזה מה שכתוב[45] "כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה, פי': שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו יום ואור למעלה". כלומר, גם ה"פעל" של הרשע, שגם הוא "פעל ה'", הוא כדי "שישוב מרשעו ויעשה הרע שלו "יום ואור".

ו.
ההוראות הנובעות מכך

מכאן הוראה לכל יהודי בעבודת ה' שלו, בשני קצוות:

כאשר יהודי נמצא בדרגה גבוהה, דרגה של יום השבת[46], קודש לה', עלול הוא לחשוב שהוא איננו זקוק לזהירות, כיון שהוא בבחינת קודש ואין לו קשר לעובדין דחול[47] — על כך באה ההוראה, שביחד עם שבת יש צורך בזכירת עמלק. כיון שלעמלק יש שורש בקדושה, הרי אף במצב נעלה ביותר יש להיזהר מפני השפעה של קליפת עמלק — מרידה בקדוש־ברוך־הוא (ואף עם היא "דקה" מאד, מחוי במחוג[48] כו').

מצד שני: גם ליהודי כזה, שנדמה לו שהוא בשפל המדרגה, בבחינת עמלק, אסור להתייאש, ועליו לדעת שגם לעמלק יש שורש בקדושה, ואף ממנו אפשר לעשות "כוס של חומץ" המשיב את הנפש, וכיתרון האור מתוך החושך[49].

ההוראה היא, שאף הוא אינו יכול להסתפק בזכירת עמלק (זכור לעונש), אלא יחד עם זאת הוא חייב ב"זכור לשמור ולקדש את יום השבת" — בדרגה של קודש לה'. יתר־על־כן, הוא מקדש את יום השבת, יותר ממה שהשבת היא מקדשא וקיימא[50].

(משיחת ש"פ תצוה, פ' זכור, תשל"ב)

---

41) להעיר מד"ה זכור שם (ושם ספ"ז. רד"ה ראשית גוים שם): "דאיבודו זהו תיקונו".

42) ראה ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ פ"ד דבקליפת עמלק מאחר שאינו לתאותו כו' ומאיר בו אור השכל הרי מצד זה בנקל יותר לבטלו מהז' אומות — ז' מדות רעות.

43) עפ"ז יומתק ההמשך להתחלת הענין בפדר"א "אחר ארבעים שנה רצה משה להזכיר לישראל.. זוכרים אתם שאמרתם במדבר היש ה' בקרבנו אם אין אלא אמר משה כו' אני אומר להם מעשה עמלק". שכוונתו בזכירת מעשה עמלק הי' להזכירם על אלקות כו'.

44) פכ"ז.

45) משלי טז, ד.

46) ולהעיר דת"ח נקרא שבת (זח"ג כט, א).

47) ויתרה מזה — הם אסורין בשבת (ראה שו"ע אדה"ז ר"ס שח. שם סש"ו סי"ח. סשכ"ד ס"ב).

48) ראה חגיגה ה, ב.

49) ובזה מעלה יתרה וע"ד מש"כ בזהר (ח"ב סז, ב. סח, א) דרק לאחר שבא יתרו — כומר לע"ז (מכילתא ר"פ יתרו. שמו"ר פ"א, לב) ואמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים "לבתר יהב אורייתא בשלימו". ולהעיר דמה שמועה שמע ובא — מלחמת עמלק (מכילתא ופרש"י ר"פ יתרו. זבחים קטז, א). וראה אוה"ת פרשתנו ע' תתריח.

50) ראה ברכות מט, א. ביצה יז, א. נתבאר בתו"א סט, ג ואילך. אוה"ת בהר ע' תריא ואילך. ד"ה את שבתותי ה"ש"ת.

המשך מעמוד ג

שעושים החפשים במחנם וציד הנשמות וכו' במצודת העלי' לאה"ק ת"ו, אשר מקום המעבר הוא בצרפת, ולכן מבקש שנפתח מקום מקלט שם למאות ילדים שיתחנכו שם על טהרת הקדש, ומבטיח אשר מצדם מוכנים לעזור בכל האפשר וכו'.

ומטובו להודיעני מה דיבר כת"ר שי' אתו ומה דעתו בהנ"ל...

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה.

בראשית כט, לה: וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת:

לד

רמזים, דיהודה ובנימין (בגי' יעק"ב), הם כוללים כל שאר השבטים, ולכן המלוכה ניתנה להם, ובחלקם נבנה הבהמ"ק וכו'

המקור דכל נשמות ישראל הם השלשה אבות וי"ב שבטים, שנרמז זה בחדש ניסן הנקרא חדש[1] האביב.

אביב, הוא א"ב[2] י"ב.

א"ב, הוא השלשה אבות הנרמזים בא"ב[3] שמספרו ג', שראשיתם אברהם ואחריתם יעקב, זהו א"ב, האות הראשון דאברהם א', והאות האחרון דיעקב ב', ואב שהוא מספר ג' הוא א' בפ"ע וב' בפ"ע. כי אברהם שהוא האב הראשון הוא האדם[4] הגדול בענקים, והוא המשקוף, ויצחק ויעקב הם שתי המזוזות במד"ר[5] פ' בא, (והוא ע"ד כתר חכמה בינה, שכתר גופא כולל חכמה ובינה, היינו מה שבאברהם גופא יש אותיות אב כסדרן, אחר האות א' ב').

י"ב, הוא הי"ב שבטים הנחלקים לב' בחי', עשרת השבטים והב' שבטים יהודה בנימין, ויהודה ובנימין[6] גופא כוללים כל הי"ב שבטים, כי יהודה הוא סוף בני לאה שאחריו כתיב ותעמד מלדת, ובנימין הוא סוף בני רחל, כי השבטים הם במלכות[7] בכלל, ומלכות היא בחי' יהודה בנימין, יהודה הוא מלכות כי לו[8] ניתנה המלוכה והוא הי'[9] המלך באחיו, ובנימין הוא יסוד[10] דמל' הרוחא דשביק בגווה כידוע, והמלך הראשון הי' שאול[11] מבנימין, ואחריו דוד שמלכותו קיים[12] לעולם מיהודה.

והי"ב שבטים נולדו מיעקב, היינו יהוד"ה בנימ"ן[13] שהם מספר יעק"ב, והר"ת שלהם הוא הר"ת[14] וס"ת דיעקב. ויהודה הי' הערב בעד בנימין כמ"ש[15] אנכי אערבנו כו'.

ובחלקם נבנה בהמ"ק שבהמ"ק שייך לכל הי"ב שבטים ולקח נ' מכל שבט [16]כדרז"ל, והוא בחלקם דיהודה ובנימין.

הרי שהם כוללים כל הי"ב שבטים, והיינו מה שי"ב ר"ת יהודה בנימין.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד תיד
ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ו חלק ג' עמוד 67.

---

1) שמות יג, ד. "היום אתם יוצאים בחודש האביב".

2) ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן מב, טעם שהאבות עם השבטים בגי' ט"ו בדיוק, דמורה על יחוד י"ה ע"ש.

3) מרמז: דתיבת "אב" הוא רמז על האבות — אברהם יצחק ויעקב, מצד חמשה דרכים:

א) הן מצד תוכן ופירוש התיבה, "אַב" דקאי על ה"אבות".

ב) הן מצד הגימטריא **הכללי** — בגי' ג'.

ג) הן מצד הגימטריא **הפרטי** של האותיות — אות "אלף", ואות "ב".

ד) והן מצד **הסדר** האותיות, מתחלה אות "א" ואח"כ אות "ב".

ה) והן מצד **האותיות** "אב".

4) יהושע יד, טו "ושם חברון לפנים קרית ארבע האדם גדול בענקים הוא וגו'". בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד צב מציין למדרש ילקוט שמעוני יהושע רמז כג וז"ל: דבר אחר האדם הגדול בענקים (יהושע יד, טו), אמר רבי זה אברהם, ולמה קורא אותו גדול, רבי לוי ורבי אלעזר בשם ר' יוסי זמרא פסיעותיו של אברהם אבינו היו ג' מילין. ר' יהודה ברבי סימון אומר מיל שנאמר (ישעי' מא, ג-ד) ארח ברגליו לא יבא מי פעל, למפרע מיל ר"ת.

5) שמות רבה פרשה יז, ג וז"ל: והגעתם אל המשקוף בזכות אברהם, ואל שתי המזוזות בזכות יצחק ויעקב, ע"ש. (וראה שם סוף פרשה א וז"ל: "וכשם שהמשקוף גבוה כך הי' [אברהם] גדול שבאבות").

6) אותיות י"ב הוא ראשי תיבות יהודה בנימין (כדלקמן), דהם כוללים כל הי"ב שבטים.

7) ראה תורה אור פרשת וישב עמוד כז, ד.

8) ראה בראשית מט, י. בראשית רבה פרשה צט, ח וז"ל: לא יסור שבט מיהודה, זה כסא מלכות (תהלים מה) כסאך אלקים עולם ועד שבט מישור, אימתי, ומחוקק מבין רגליו, כשיבא אותו שהמלכות שלו, שכתוב בו (ישעי' כח) ברגלים תרמסנה עטרת וגו', עד כי יבא שילה, מי שהמלכות שלו. ועוד.

9) ראה בראשית רבה פ' פד, יז. ילקוט שמעוני רמז קנט. ועוד.

10) זהר (סבא) משפטים דף צט, ב. לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת וירא ד"ה והנה בן לשרה אשתך (מובא לקמן סימן מו הערה 6).

11) ראה שמואל-א פרקים ט. י.

12) ראש השנה כה, א. ראה לקוטי שיחות חלק כח עמוד 104 ואילך. ועוד.

13) יהוד"ה (בגי' 30), + בנימ"ן (152) = 182, כמספר יעק"ב. (לפעמים כתוב בנימן בלי אות י' שני'. ראה וישלח לה, כד. במדבר א, לו. שם י, כד. דברים לג, יב).

14) הראשי תיבה דשֵׁם יעקב הוא אות "י" רמז לשֵׁם "יהודה" המתחיל ביו"ד, והסופי תיבה דשֵׁם יעקב הוא אות "ב" רמז לשֵׁם "בנימין" המתחיל באות "ב".

15) בראשית מג, ט. ראה לקמן סימן לח.

16) זבחים קטז, ב. ספרי פרשת נשא פיסקא מב וז"ל: כתוב אחד אומר (שמואל-ב כד, כד) ויקן דוד את חלקת הגורן בכסף שקלים חמשים, וכתוב אחד אומר (דברי הימים-א כא, כה) ויתן דוד לארונה היבוסי במקום שיקלי זהב משקל שש מאות, כיצד יתקיימו שני מקראות הללו, הן שנים עשר שבטים היו ולקח מכל אחד ונטל חמשים שקל מכל שבט ושבט, נמצא שש מאות שקלים מכל השבטים. ע"ש.

כד, א – כי יקח איש אשה ובעלה וגו'

א. בני ישראל במצרים (לפני הגאולה) היו משועבדים כעבדים למצרים, ב"ערות הארץ"[1], "גוי מקרב גוי"[2], ועד שהי' נדמה שבכמה ענינים הם כהמצריים, "הללו עובדי ע"ז הללו עובדי ע"ז" (כמו שטענו המלאכים אפילו בקריעת ים סוף[3], ועל־אחת־כמה־וכמה שכן הי' בהיותם עוד במצרים כמו שאפילו **משה רבינו** אמר[4]).

ובלשון החסידות, שבני ישראל היו אז משוקעים במ"ט שערי טומאה[5], ועד שאיתא[6] שבאם היו נשארים עוד רגע במצרים, לא היו יכולים ליגאל ר"ל!

ויציאת מצרים היתה בזה, שגם בהיותם כל כך שקועים ב"ערות הארץ", מקום הזוהמא והטומאה, משם הוציאם הקב"ה "בכבודו ובעצמו"[7], "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם"[8], ובחר בהם, "הניח את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו כו'"[9], "ובנו בחרת מכל עם ולשון" (שזה קאי על "הגוף החומרי הנדמה[10] בחומריותו לגופי אומות העולם"[11]), "כדי לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי וכו'" בשעת מתן תורה...

וצריך להבין:

היתכן, שמבלי הבט על זה שהיו "מקרב גוי" ו"עובדי עבודה זרה" (כטענת משה כנ"ל) גאלם הקב"ה?

ובפרט באופן ד"נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו", דלכאורה: אפילו "תפלה קלה לא התפלל בתוך הכרך לפי שהי' מלאה גלולים", ו"דבר חמור כזה (החודש הזה לכם) לא כל שכן"[12] – וא"כ, איך זה, ש"מלך מלכי המלכים הקב"ה" "בכבודו ובעצמו" ירד ויבוא בתוך ארץ מצרים, בעיר מצרים, בבית פרעה וכו'?!

ויובן זה על פי הלכה ברמב"ם:

הרמב"ם כותב[13], שהמקדש אשה ואחר כך נמצא בה מום, הרי זה תלוי האם ידע אודות המום לפני שקדשה. ובאם ידע מלפני זה, ואף על פי כן קדשה, הדין שהיא מקודשת, כי "שמע (אודות המום) ורצה".

ומזה מובן בנוגע לנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל – "המקדש עמו ישראל בחופה וקידושין" – ביציאת מצרים ומתן תורה[14] [שהרי "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", מה שהוא עושה מצוה לאחרים לעשות[15]]:

מכיון שעוד לפני שהקב"ה קידש את בני ישראל, ועוד לפני שבני ישראל הלכו לגלות מצרים – הרי ידע הקב"ה אודות ה"מומים" שיקבלו בני ישראל במצרים בהיותם "מקרב גוי" ("עובדי עבודה זרה וכו'")[16], כי הקב"ה יודע עתידות ויודע תעלומות וחוזה מראש מה שיהי' אחר כך, ואף על פי כן הבטיח הקב"ה (בברית בין הבתרים) ש"אחרי כן יצאו ברכוש גדול"[17] ושהוא יקדש את בני ישראל כו', אזי הדין הוא, שהקידושין חלים, למרות ה"מומים" שבני ישראל מקבלים, גם "מומים" חמורים.

ויתירה מזה: הלשון צחה וברורה ברמב"ם הוא "שמע **ורצה**" לא "שמע והסכים" או "וויתר" וכיו"ב: מכיון שהבעל ידע על המום מלפני זה, אזי הדין שלא רק שהסכים על זה, או ויתר על זה, אלא "**רצה**".

ועד"ז בנוגע להקב"ה: מכיון שידע מקודם אודות המומים שיהיו, הרי זה ראי' ש"רצה" שיהי' כן. כמבואר בכ"מ[18], שכל ענין המומים בא מצד זה שהקב"ה "נורא עלילה על בני אדם"[19], **ורצונו** של הקב"ה שיהיו עניינים הפכיים, בכדי שעל ידי זה יתוסף (נוסף לעבודת הצדיקים) גם מעלת עבודת התשובה,

ואדרבה – בזה הוא רצונו האמיתי ("רצה"), כמאמר חז"ל[20] שבמקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים עומדים שם, ועד ש"אין **יכולים** לעמוד שם"[21].

ולכן, מבלי הבט על כל המומים והעלמות כו' ב"ערות הארץ", נהי' הנישואין שבין הקב"ה ובני ישראל, ונישואין בשלימותם – בנין עדי עד, לעד ולעולמי עולמים, באופן ד"והיו לבשר אחד"[22], ישראל וקוב"ה כולא חד[23].

כפי שיהי' בשלימות ובגלוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות"[24].

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ח חלק ג' עמוד 58 ואילך

---

1) מקץ מב, ט. יב. (וראה קה"ר פ"א, ד בסופו) וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

2) ואתחנן ד, לד. ראה גם מכתב ער"ח ניסן ה'תשמ"ח.

3) זוהר חלק ב', קע, רע"ב. מכילתא בשלח יד כח.

4) שמות רבה פמ"ג, ח.

5) ראה אור התורה שיר השירים עמוד רס ואילך. ובכמה מקומות.

6) הובא בהגדה של פסח עם לקוטי טעמים ומנהגים פיסקא מצה זו (עמוד ל). וש"נ.

7) הגדה של פסח פיסקא ויוציאנו.

8) הגדה של פסח פיסקא מצה זו.

9) תניא פרק מו.

10) והדמיון לגופי אומות העולם הוא (לא רק לעיני בשר למטה, אלא) גם לגבי למעלה כביכול, שדוקא אז שייך ענין בחירה, בב' דברים דומים ושוים זה לזה.

11) תניא פרק מט.

12) פירוש רש"י בא יב, א.

13) הלכות אישות פרק כב הלכה ב.

14) יום חתונתו זה מתן תורה – ראה תענית כו, ב במשנה. ועוד.

15) תהלים קמז, יט.שמות רבה פ"ל, ט.

16) ראה שמות רבה פמ"ג, ח.

17) לך טו, יד.

18) ראה תורת חיים תולדות ד"ה ויתן לך פרק י ואילך. לקוטי שיחות חלק יח עמוד 395. וש"נ.

19) תהלים סו, ה. תנחומא וישב ד.

20) ברכות לד, ב.

21) רמב"ם הלכות תשובה פרק ז הלכה ד.

22) בראשית ב, כד.

23) ראה זוהר חלק ג עג, א.

24) מיכה ז, טו.

◆ יום ראשון ח׳ אלול ◆

כא (י) **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ:**

רש״י ◄ **כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה** • בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר: ״וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ״, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה״.

וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ • לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁהֵן מִז׳ אֻמּוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ל עמ׳ 159)

כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ . . וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ (כא, י) מִלְחָמָה זוֹ הֵינוּ מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, הָאוֹיֵב שֶׁל הָאָדָם, וּבִכְלָלוּת יוֹתֵר – הַמִּלְחָמָה נֶגֶד כָּל אוֹיְבֵי ה׳. יֵשׁ לָדַעַת, תֵּכֶף בְּעֵת הַיְצִיאָה לְמִלְחָמָה זוֹ, שֶׁבְּעֶצֶם עוֹמְדִים **עַל אוֹיְבֶךָ**, לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, כִּי רַק לְיִשְׂרָאֵל, הַדְּבוּקִים בַּה׳, יֵשׁ מְציאוּת אֲמִתִּית, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אוֹיְבָךְ, הַמְנַגְּדִים לַקְּדֻשָּׁה. **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** - לוֹקְחִים מִן הָאוֹיֵב דָּבָר שֶׁהָיָה בַּשִּׁבְיָה אָצְלוֹ, שֶׁכֵּן לַקְּלִפָּה אֵין תֹּקֶף וּמְציאוּת מִצַּד עַצְמָהּ, רַק מַה שֶּׁנָּפַל אֶצְלָהּ בַּשִּׁבְיָה מִגְּבוּל הַקְּדֻשָּׁה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות חי״ד עמ׳ 85 ואילך)

מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר – מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת!

בְּתְחִילַת פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב ״כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ״, וּמְפָרֵשׁ רַשִׁ״י ״בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר״.

וְהִנֵּה, בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ״כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גוֹ״ קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר־טוֹב עִם הַיֵּצֶר־הָרַע בִּשְׁעַת הַתְּפִלָּה, דְּ״שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא״ (רְאֵה בְּכָל זֶה בְּלִקּוּטֵי־תּוֹרָה וְאוֹר־הַתּוֹרָה בְּפָרָשָׁתֵנוּ).

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּגַם בְּמִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, מַתְאִים פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל רַשִׁ״י ״בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר״:

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת (תורה־אור ה, ד ואילך. לקוטי־תורה במדבר ג, ד. ד״ה ת״ר נר חנוכה תרנ״ט. ועוד) שֶׁיֵּשׁ ב׳ אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר וְהַכְנָעַת הַיֵּצֶר־הָרַע: א. בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה. ב. בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות ש״פ תצא, י״א אלול ה׳תש״נ)

תּוֹרָה הִיא מִלְּשׁוֹן הוֹרָאָה. כָּל עִנְיָן בַּתּוֹרָה, וּבְוַדַּאי הַתְחָלָתָהּ וּשְׁמָהּ שֶׁל פָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה, מְהַוֶּה הוֹרָאָה וְהוֹרָאָה נִצְחִית בְּחַיֵּי הַיּוֹם יוֹם שֶׁל יְהוּדִי, כָּל יְהוּדִי, אֲנָשִׁים נָשִׁים וָטָף.

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהִי הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית לְכָל יְהוּדִי מִפָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ בַּתּוֹרָה - ״כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ וּנְתָנוֹ ה׳ אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ״?

וּבִפְרָט שֶׁ״כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה״ קָאֵי בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת („בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר״), שֶׁאֵינָהּ שַׁיָּכֶת בַּזְּמַן הַזֶּה - מַהִי אֵיפוֹא הַהוֹרָאָה הַנִּצְחִית מִזֶּה לַעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַזְּמַנִּים (גַּם בַּזְּמַן הַזֶּה) וּבְכָל הַמְּקוֹמוֹת, עַד בְּאוֹפָן שֶׁל ״בְּכָל יוֹם יִהְיוּ (דִּבְרֵי הַתּוֹרָה) בְּעֵינֶיךָ **חֲדָשִׁים**״?

וְיוּבָן בְּהַקְדִּים:

בַּעֲבוֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם בִּכְלָלוּת שְׁנֵי חֲלָקִים: עֲבוֹדָתוֹ בְּקִדּוּשָׁה - לִימּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וַעֲבוֹדָתוֹ בְּחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם - לְבָרֵר וּלְזַכֵּךְ אֶת גַּשְׁמִיּוּת הָעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹתָהּ כְּלִי לִקְדוּשָׁה וָאֱלֹקוּת. וּבַלָּשׁוֹן הַיָּדוּעַ - דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים.

הַהֶבְדֵּל בֵּין שְׁתֵּי הָעֲבוֹדוֹת - מִתְבַּטֵּא בָּאוֹפָן שֶׁבּוֹ עוֹשִׂים אֶת הָעֲבוֹדָה: הָעֲבוֹדָה בְּקִדּוּשָׁה - הִיא בִּכְלָל בְּדַרְכֵי שָׁלוֹם, כִּי בְּעִנְיָן זֶה לֹא מִתְעַסְּקִים עִם ״אוֹיְבָךְ״, מְנַגֵּד. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הָעֲבוֹדָה דְּבֵרוּר הָעוֹלָם - הִיא בְּאוֹפָן שֶׁל מִלְחָמָה, ״כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבֶךָ״: ״תַּחְתּוֹנִים״ נִבְרָאוּ בְּאוֹפָן שֶׁבְּגָלוּי הֲרֵי

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(י) **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ.** פֵּירַשׁ רַשִׁ״י לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם מִשִּׁבְעָה עַמְּמִין. וּמִקְשִׁין הָעוֹלָם הֵיכִי מִשְׁתַּמַּע לֵיהּ **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ**. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכִי קָאָמַר, **וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ** שֶׁל אוֹיְבֶיךָ, כְּלוֹמַר אֲפִילּוּ הַכְּנַעֲנִים שֶׁשָּׁבוּ אוֹיְבֶיךָ לָהֶם וְשָׁבִיתָ אוֹתוֹ: תורה יא

הֵם "אוֹיְבָךְ" הַמַּעֲלִים וּמְנַגֵּד לֶאֱלֹקוּת, וּמִצַּד עַצְמָם הֲרֵי הֵם שֶׁלֹּא בְּעֶרֶךְ, וְהֵיפֶךְ מִ(לִהְיוֹת) "דִּירָה **לוֹ יִתְבָּרֵךְ**", וְלָכֵן צָרִיךְ **לְהִלָּחֵם** עִם הָעוֹלָם כְּדֵי לִכְבּוֹשׁ אוֹתוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה, שֶׁבָּהּ נִמְצָא הַקָּבָּ"ה בְּגָלוּי בְּכָל עַצְמוּתוֹ (כְּמוֹ הָאָדָם, כִּבְיָכוֹל, שֶׁנִּמְצָא בְּדִירָתוֹ הַפְּרָטִית).

יִתְרָה מִזֶּה: הֱיוֹת שֶׁהַמְּצִיאוּת דְּ"אוֹיְבָךְ" - הָעֹלֶם וְהֶסְתֵּר שֶׁל הַ'תַּחְתּוֹנִים' - נִבְרְאָה עַל יְדֵי הַקָּבָּ"ה עַצְמוֹ, הוּא בָּרָא שֶׁבַּגַּשְׁמִיּוּת (דְּעוֹלָם הַזֶּה) תִּהְיֶה תְּכוּנָה שֶׁל "תַּחְתּוֹן" (כְּשֵׁם שֶׁבָּרָא אֶת הָרוּחָנִיּוּת עִם תְּכוּנָה שֶׁל "עֶלְיוֹן"), מוּבָן עַד כַּמָּה גָּדוֹל הַתּוֹקֶף דִּמְּציאוּת הַמְּנַגֵּד (לֹא בְּכֹחַ עַצְמוֹ חַס־וְשָׁלוֹם, אֶלָּא בְּכֹחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה שֶׁבָּרָא אֶת הַמְּנַגֵּד בְּאוֹפֶן כָּזֶה) - וְכֵיוָן שֶׁכֵּן, הֲרֵי זֶה מְחַזֵּק עוֹד יוֹתֵר אֶת **הַמִּלְחָמָה** שֶׁזְּקוּק לָהּ כָּל יְהוּדִי בִּכְדֵי לַעֲשׂוֹת אֶת הָעוֹלָם דִּירָה לְהַקָּבָּ"ה.

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן הַלָּשׁוֹן "כִּי **תֵּצֵא** לַמִּלְחָמָה", וְ"**עַל** אוֹיְבָךְ": כֵּיוָן שֶׁמְּקוֹמוֹ הַקָּבוּעַ שֶׁל יְהוּדִי הוּא בְּתַחְתּוֹם (ד' אַמּוֹת) דִּקְדוּשָׁה (עֶלְיוֹן), צְרִיכָה לִהְיוֹת אֲצִילוּ **יְצִיאָה** מִמְּקוֹמוֹ לָצֵאת לְמִלְחָמָה עִם 'תַּחְתּוֹנִים'. וּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה מוּדָע לְכָךְ שֶׁנִּיתָּן לוֹ הַכֹּחַ לְנַצֵּחַ בַּמִּלְחָמָה, מִלְחָמָה כְּנֶגֶד מְצִיאוּת שֶׁל תַּחְתּוֹן, וְתַחְתּוֹן כָּזֶה שֶׁנִּבְרָא עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה - אוֹמֵר הַפָּסוּק שֶׁזּוֹהִי יְצִיאָה לַמִּלְחָמָה "**עַל** אוֹיְבָךְ", לְמַעְלָה מֵאוֹיְבָךְ, הַיְּהוּדִי (הַיּוֹצֵא לַמִּלְחָמָה) עוֹמֵד מֵעַל (עַל) אוֹיְבָךְ, וּכְדִלְקַמָּן.

וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר - הָעֲבוֹדָה דְּ"כִּי תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבָךְ" יֶשְׁנָהּ גַּם בָּאָדָם עַצְמוֹ: הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הֵם בְּבְחִינַת תַּחְתּוֹן בְּיַחַס לִנְשָׁמָתוֹ (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית), וְעָלָיו לָצֵאת לַמִּלְחָמָה - מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר - לְהִתְגַּבֵּר עַל הַנִּטִּיּוֹת הַטִּבְעִיּוֹת שֶׁל גּוּפוֹ וְנַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית, לִכְבּוֹשׁ אוֹתָם וּבְאוֹפֶן שֶׁלֹּא יַפְרִיעוּ לַעֲבוֹדַת ה' שֶׁלּוֹ, וְעַד יְתֵירָה מִזּוֹ - שֶׁיַּעֲבוֹד אֶת ה' גַּם בְּכֹחוֹת אֵלּוּ, "בְּכָל לְבָבְךָ - בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ". וְנִיתָּן לוֹ הַכֹּחַ עַל זֶה - לִהְיוֹתוֹ (נִשְׁמָתוֹ) "**עַל** אוֹיְבָךְ".

וּמִזֶּה יֶשְׁנָהּ גַּם הוֹרָאָה בְּנוֹגֵעַ לִזְמַן זֶה - חוֹדֶשׁ אֱלוּל:

הַיֵּצֶר־הָרַע יָכוֹל לָבוֹא וְלִטְעוֹן לַיְּהוּדִי: מִכֵּיוָן שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, בְּוַדַּאי קִיֵּם כָּל יְהוּדִי אֶת כָּל עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וְלֹא רַק בְּמָשֶׁךְ יוֹם אֶחָד, אֶלָּא עֲבָרוּ כְּבָר לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה יָמִים בְּחוֹדֶשׁ זֶה, עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים בָּעֲבוֹדָה שֶׁל "אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", וְהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּהִידּוּר, עִם כָּל הָעִנְיָנִים שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מוֹסִיפִים בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל (כְּמִדּוּבָּר בַּהֲתְוַעֲדוּיוֹת שֶׁלִּפְנֵי־זֶה) - וְאִם־כֵּן אֶפְשָׁר עַכְשָׁו "לָנוּחַ", אוֹ עַל־כָּל־פָּנִים - לְהַמְשִׁיךְ לַעֲשׂוֹת אֶת הָעֲבוֹדָה, אֲבָל בְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, וּבִפְרָט שֶׁיֶּשְׁנָהּ כְּבָר הָרְגִילוּת בָּזֶה בְּמָשֶׁךְ עֲשָׂרָה יָמִים רְצוּפִים וְכוּ' וְכוּ'. וַאֲפִילּוּ אִם רוֹצִים לְהוֹסִיף בָּעֲבוֹדָה - אֶפְשָׁר לְהוֹסִיף בָּזֶה, אֲבָל אֵין כָּל הֶכְרֵחַ לְהַגִּיעַ לְכָךְ בְּאֶמְצָעוּת "מִלְחָמָה", עִם רַעַשׁ וּ'שְׁטוּרְעֶם' - שֶׁכֵּן, כְּבָר אֵין לִכְאוֹרָה עִם מִי לְהִלָּחֵם. וַאֲפִילּוּ אִם יֵשׁ בְּמָה לְהִלָּחֵם - הֲרֵי עָדִיף לִפְעוֹל בְּקְדוּשָׁה, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק בְּמִלְחָמָה שֶׁדּוֹרֶשֶׁת **יְצִיאָה** לַמִּלְחָמָה.

וּשְׁאֵלָה זוֹ מִתְחַזֶּקֶת בְּדוֹרֵנוּ זֶה בְּמְיוּחָד: לְהִיוֹתוֹ דּוֹר הָאַחֲרוֹן שֶׁל הַגָּלוּת (וּלְאַחֲרֵי רִיבּוּי הָעִנְיָנִים שֶׁל עֲבוֹדַת הַמִּלְחָמָה שֶׁפָּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָשֶׁךְ הַדּוֹרוֹת, עַד וְכוֹלֵל דּוֹר זֶה), שֶׁיִּהְיֶה גַּם דּוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - הָיָה לִכְאוֹרָה מַתְאִים יוֹתֵר שֶׁיִּתְכּוֹנְנוּ לִפְעוֹל בָּעֲבוֹדָה דִּלְעָתִיד־לָבֹא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת (יִלְכוּ מֵחַיִל אֶל חָיִל) בַּקְּדוּשָׁה עַצְמָהּ, מֵאֲשֶׁר לְהִתְעַסֵּק עִם עִנְיְנֵי מִלְחָמָה.

עַל כָּךְ יֶשְׁנָהּ הַהוֹרָאָה מִפָּרָשַׁת "כִּי תֵּצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אוֹיְבָךְ" (שֶׁקּוֹרִין אוֹתָהּ תָּמִיד בְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל), שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה, הֵן בְּנוֹגֵעַ לְעַצְמוֹ - לְהִלָּחֵם וּלְשַׁנּוֹת טֶבַע רְגִילוּתוֹ, גַּם טֶבַע דִּקְדוּשָׁה, וְהֵן בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה בָּעוֹלָם - לִלְחוֹם וְלִכְבּוֹשׁ חֲלָקִים בָּעוֹלָם שֶׁעֲדַיִן לֹא חֲדוּרִים לְגַמְרֵי בַּקְּדוּשָׁה, וְלַעֲשׂוֹתָם **דִּירָה** לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

וּבְנוֹגֵעַ לְדוֹרֵנוּ זֶה - אַדְּרַבָּה: לִהְיוֹתוֹ הַדּוֹר הָאַחֲרוֹן בַּגָּלוּת וְדוֹר הָרִאשׁוֹן דְּהַגְּאוּלָה - מוּטָלֶת עָלֵינוּ אַחֲרָיוּת יְתֵרָה לְסַיֵּם אֶת הַמִּלְחָמָה, וּלְהָכִין אֶת הַדֶּרֶךְ לְ"יִלְחֵם מִלְחֲמוֹת ה'" שֶׁל מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ [וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה עַל־יְדֵי נִיצּוֹץ־מָשִׁיחַ שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל].

וּבְנוֹגֵעַ לִפּוֹעַל:

כָּל יְהוּדִי צָרִיךְ לְהוֹסִיף - בְּאוֹפֶן שֶׁל מִלְחָמָה וְשִׁינּוּי הַטֶּבַע - בְּכָל הָעִנְיָנִים דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל, וּבִכְלָלוּת הָעֲבוֹדָה דְּ"אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי", הַהִתְקָרְבוּת דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקָּבָּ"ה מִתּוֹךְ אַהֲבָה (וְשִׂמְחָה), עַל־יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ.

וּבִמְיוּחָד - עַל־יְדֵי הַהוֹסָפָה בְּלִימוּד הַתּוֹרָה (וּבִפְרָט - מִתּוֹךְ אַהֲבָה), שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַחֲדִים בְּמִיּוּחָד עִם הַקָּבָּ"ה (אֲשֶׁר "הִכְנִיס" אֶת עַצְמוֹ בְּתוֹרָתוֹ, "אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית"), בְּ"יִחוּד נִפְלָא כוּ'".

לְהוֹסִיף בְּעַצְמוֹ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּכְמוֹ כֵן לְהַשְׁפִּיעַ עַל יְהוּדִים נוֹסָפִים - אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, וּבְהַדְגָּשָׁה מְיוּחֶדֶת - טַף, תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן - שֶׁיּוֹסִיפוּ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה, וּבִפְרָט - בְּשִׁיעוּרֵי תּוֹרָה בָּרַבִּים.

וּכְמוֹ כֵן - עַל־יְדֵי נְתִינַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא מְאַחֶדֶת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיַחַד, שֶׁזֶּה נַעֲשֶׂה כְּלִי לְאַהֲבַת ה' וְאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי הַקָּבָּ"ה ("אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי").

וְגַם בִּשְׁאָר קִנְיָנֵי הָעֲבוֹדָה דְּחוֹדֶשׁ אֱלוּל - עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה, עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה, וְהִשְׁתַּלְמוּת בְּכָל זֶה - בְּאוֹפֶן שֶׁל גְּאוּלָה.

וִיהִי־רָצוֹן, שֶׁזֶּה יוֹסִיף עוֹד יוֹתֵר בְּבִרְכַּת כְּתִיבָה וַחֲתִימָה טוֹבָה לְכָל יְהוּדִי וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְשָׁנָה טוֹבָה וּמְתוּקָה, בְּטוֹב הַנִּרְאֶה וְהַנִּגְלֶה, בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת גַּם יַחַד,

עֲדֵי הַבְּרָכָה הֵכִי עִיקָּרִית - הַגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, אֲשֶׁר יִלְחֵם מִלְחֶמֶת ה' וְיַנְצֵחַ, "וּנְתָנוֹ ה' אֱלֹקֶיךָ בְּיָדֶךָ", וּ"וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ" - עִיקַּר הַשִּׁבְיָה (שֶׁאוּמּוֹת הָעוֹלָם רָדְפוּ אַחֲרֶיהָ) - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁחוֹזְרִים לִמְקוֹמָם הַמַּשְׁכּוֹנוֹת דְּבֵית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי, בְּיַחַד עִם הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה, וְעוֹד וְעִיקָּר - בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, מִקְדָּשׁ אַדְ'

כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ,
וַאֲזַי יְקוּמִים בְּפַשְׁטוּת "(וְהָיָה כִּי) תָּבוֹא אֶל הָאָרֶץ גו׳ וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה גו׳" וּמְבִיאִים הַבִּיכּוּרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי,

וְאָז יֶשְׁנָהּ גַּם שְׁלֵמוּת עִנְיַן הַמִּלְחָמָה, "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה" - מִלְחָמָה מִלְּשׁוֹן לֶחֶם - "לַחְמִי לְאִשַּׁי", עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וְכָל זֶה - תֵּיכָף וּמִיָּד מַמָּשׁ.

(יא) וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃

יא וְתֶחֱזֵי בְּשִׁבְיָה אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵזוּ וְתִתְרְעֵי בַּהּ וְתִסְּבַהּ לָךְ לְאִנְתּוּ׃

רש״י◄ אֵשֶׁת • אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ. וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה • לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁאִם אֵין הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מַתִּירָהּ, יִשָּׁאֶנָּה בְּאִסּוּר. אֲבָל אִם נִשָּׂאָהּ, סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו: "כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ וְגוֹ׳", וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ.

(יב) וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנָיָהּ׃

יב וְתָעֵלְנַהּ לְגוֹ בֵּיתָךְ וּתְגַלַּח יָת רֵישַׁהּ וּתְרַבֵּי יָת טוּפְרָנָהָא׃

רש״י◄ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנָיָהּ • תְּגַדֵּל כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל.

(יג) וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃

יג וְתֶעְדֵּי יָת כְּסוּת שִׁבְיַהּ מִנַּהּ וְתִיתַב בְּבֵיתָךְ וְתִבְכֵּי יָת אֲבוּהָא וְיָת אִמַּהּ יְרַח יוֹמִין וּבָתַר כֵּן תֵּעוּל לְוָתַהּ וּתְבְעֻלְנַהּ וּתְהֵי לָךְ לְאִנְתּוּ׃

רש״י◄ וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ • לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁהָעוֹבְדֵי־כּוֹכָבִים בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה, בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם. וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ • בְּבַיִת שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בִּבְכִיָּתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּולָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו. וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ • כָּל־כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה וְזוֹ עֲצֵבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת.

(יד) וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ ס

יד וִיהֵי אִם לָא תִתְרְעֵי בַּהּ וְתִפְטְרִנַּהּ לְנַפְשַׁהּ וְזַבְּנָא לָא תְזַבְּנִנַּהּ בְּכַסְפָּא לָא תִתְגַּר בַּהּ חֲלַף דִּי עִנְּיַתַהּ׃

רש״י◄ וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ • הַכָּתוּב מְבַשֶּׂרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאוֹתָהּ. לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ • לֹא תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ. בְּלָשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לְעַבְדוּת וְשִׁמּוּשׁ: עִימְרָאָה. מִיסּוֹדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לָמַדְתִּי כֵּן.

(טו) כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה׃

טו אֲרֵי תְּהֲוֻן לִגְבַר תַּרְתֵּין נְשִׁין חֲדָא רְחִימְתָּא וַחֲדָא שְׂנִיאַתָּא וִילִידָן לֵהּ בְּנִין רְחִימְתָּא וּשְׂנִיאַתָּא וִיהֵי בְּרָא בּוּכְרָא לִשְׂנִיאַתָּא׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(יב־יג) **וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ.** כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה לָבוֹא עָלֶיהָ יוֹתֵר מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה, וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא בִּיאָה שְׁנִיָּה (קידושין כב. ותוס׳ ד״ה שלא). וַאֲנִי אוֹמֵר לֹא בִּיאָה שְׁנִיָּה וְלֹא בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, אֶלָּא לְאַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים הַלָּלוּ (ירושלמי מכות פ״ב ה״ו). וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה בַּמִּלְחָמָה שֶׁלֹּא יִטּוֹל חֲלִיצַת הַבְּגָדִים שֶׁעָלֶיהָ בַּמִּלְחָמָה, וְהָכִי מַשְׁמַע, דִּקְרָא דִּבְתַרְיֵיהּ **וַהֲבֵאתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתֶךָ**, וַהֲדַר **וְהֵסִירָה אֶת שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ**, וְדַרְכָּן לְהִתְקַשֵּׁט בַּמִּלְחָמָה בִּבְגָדִים נָאִים: תורה יד

(טו) **כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ.** לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ לְכָאן, לוֹמַר לְךָ עֲבֵירָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵירָה, דִּלְפִי שֶׁיְּקַח יָפַת תּוֹאַר תִּהְיֶיךָ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים וּמְרִיבָה בְּתוֹךְ

(טז) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר:

טז וִיהֵי בְּיוֹמָא דְּיַחֲסֵן לִבְנוֹהִי יָת דִּי יְהֵי לֵהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַכְּרָא יָת בַּר רְחֵימְתָּא עַל אַפֵּי בַּר שְׂנִיאָתָא בּוּכְרָא:

(יז) כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: ס

יז אֲרֵי יָת בּוּכְרָא בַּר שְׂנִיאָתָא יַפְרֵשׁ לְמִתַּן לֵהּ תַּרְתֵּין חֶלָקִין בְּכֹל דִּי יִשְׁתְּכַח לֵהּ אֲרֵי הוּא רֵישׁ תָּקְפֵּהּ לֵהּ חֲזָיָא בְּכֵרוּתָא:

רש״י ◄ **פִּי שְׁנַיִם** • (ב״ב קכג) כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים. **בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ** • מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּרָאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב כְּבַמֶּחְזָק.

(יח) כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

יח אֲרֵי יְהֵי לִגְבַר בַּר סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימַר אֲבוּהִי וּלְמֵימַר אִמֵּהּ וּמַלְּפָן יָתֵהּ וְלָא יְקַבַּל מִנְּהוֹן:

רש״י ◄ **סוֹרֵר** • סָר מִן הַדֶּרֶךְ. **וּמוֹרֶה** • מְסָרֵב בְּדִבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן מַמְרִים. **וְיִסְּרוּ אֹתוֹ** • (סנהדרין עא) מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ. בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּגְנֹב וְיֹאכַל תַּרְטֵימָר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״זוֹלֵל וְסוֹבֵא״, וְנֶאֱמַר (משלי כג): ״אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ״ (סנהדרין עב). וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרַג עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הִגִּיעָה תּוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ: סוֹף שֶׁמְּכַלֶּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמְרָה תּוֹרָה: יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב.

(יט) וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקֹמוֹ:

יט וְיֵחֲדוּן בֵּהּ אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וַיְפַקְּדוּן יָתֵהּ לָקֳדָם סָבֵי קַרְתֵּהּ וְלִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרֵהּ:

(כ) וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא:

כ וְיֵימְרוּן לְסָבֵי קַרְתֵּהּ בְּנָנָא דֵּין סָטֵי וּמָרֵי לֵיתוֹהִי מְקַבַּל לְמֵימְרָנָא זָלֵל בְּסַר וְסָבֵי חֲמַר:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

בֵּיתוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁתִּשְׁנָא הָאַחַת, וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו **כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה**. שֶׁכֵּן מָצִינוּ בְּדָוִד שֶׁלְּפִי שֶׁלָּקַח בַּת תַּלְמִי מֶלֶךְ גְּשׁוּר בְּצֵאתוֹ לַמִּלְחָמָה (שמואל ב׳ ג ג), יָצָא מִמֶּנּוּ אַבְשָׁלוֹם שֶׁבִּיקֵּשׁ לְהָרְגוֹ וְשָׁכַב עִם נָשָׁיו, וְעַל יָדוֹ נֶהֱרְגוּ כַּמָּה רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל. וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו **וְכִי יִהְיֶה בְּאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט מָוֶת**, אִם יִנָּצֵל מִזֶּה לֹא יִנָּצֵל מִזֶּה, הֲרֵי עֲבֵירָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵירָה (תנחומא א): תורה טז

(טז) **לֹא יוּכַל לְבַכֵּר.** וְאִם תֹּאמַר הֲרֵי יַעֲקֹב בִּכֵּר יוֹסֵף בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי רְאוּבֵן בֶּן הַשְּׂנוּאָה, כְּדִכְתִיב (בראשית כט לא) וַיַּרְא ה׳ כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה. בִּפְשִׁיעָתוֹ שֶׁל רְאוּבֵן הָיָה, וּנְתָנָהּ לְיוֹסֵף שֶׁפְּרְנֵס אָבִיו. וַאֲפִילוּ הָכִי **לֹא יוּכַל לְבַכֵּר**, וְאִם פָּשַׁע בְּאָבִיו יְבִיאֻנוּ לְבֵית דִּין כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזֵיל: תורה יז

(יח) **כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.** עַל שֵׁם סוֹפוֹ הוּא נֶהֱרָג, כְּדִפֵּירֵשׁ רַשִׁ״י. וְאִי קַשְׁיָא כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱרָג מִפְּנֵי שֶׁעָתִיד לְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אֵין לְחַיְּבוֹ בְּמִיתָה חֲמוּרָה מִלְּסָטִים, דְּאִילּוּ רוֹצֵחַ בְּסַיִיף וְזֶה בִּסְקִילָה. וְנִרְאֶה לוֹמַר מִדִּכְתִיב **אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ**, וְהָוֵי כְּמוֹ מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁהוּא בִּסְקִילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כ ט) אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ: תורה יח

(כא) וּרְגַמֻּהוּ כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָּאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ׃ ס

כא וְיִרְגְּמֻנֵּהּ כָּל גַּבְרֵי קַרְתֵּהּ בְּאַבְנַיָּא וִימוּת וּתְפַלֵּי עֲבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּן וְיִדְחַלּוּן׃

רש״י ◄ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ • מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית־דִּין׃ ׳פְּלוֹנִי נִסְקַל עַל שֶׁהָיָה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה׳.

◆ יום שני ט׳ אלול ◆

(כב) וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ׃

כב וַאֲרֵי יְהֵי בִּגְבַר חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל וְיִתְקְטֵל וְתִצְלוֹב יָתֵהּ עַל צְלִיבָא׃

רש״י ◄ וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת • סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת, מַגִּיד שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וַיַּעֲבֹר עֲבֵרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית־דִּין. וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ • (סנהדרין מה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״, וְהַמְּבָרֵךְ ה׳ בִּסְקִילָה.

(כג) לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס

כג לָא תְּבִית נְבִלְתֵּהּ עַל צְלִיבָא אֲרֵי מִקְּבַר תִּקְבְּרִנֵּהּ בְּיוֹמָא הַהוּא אֲרֵי עַל דְּחָב קֳדָם יְיָ אִצְטְלַב וְלָא תְסָאֵב יָת אַרְעָךְ דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא׃

רש״י ◄ כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי • זְלִזּוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקְנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו. מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דּוֹמִין זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשָׂה שַׂר וְאֶחָד נִתְפַּס לְלִסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר: ״הַשַּׂר תָּלוּי״. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא, לְשׁוֹן הָקֵל וְזִלְזוּל, כְּמוֹ: (מ״א ב) ״וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת״.

כב (א) לֹא־תִרְאֶה אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ׃

א לָא תֶחֱזֵי יָת תּוֹרָא דְּאָחוּךָ אוֹ יָת אִמְּרֵהּ דְּטָעָן וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אָתְבָא תְּתִיבִנּוּן לְאָחוּךָ׃

רש״י ◄ וְהִתְעַלַּמְתָּ • כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֵהוּ. לֹא־תִרְאֶה וְהִתְעַלַּמְתָּ • לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. (ב״מ ל) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וְכוּ׳.

(ב) וְאִם־לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ׃

ב וְאִם לָא קָרֵב אַחוּךָ אֵלֶיךָ וְלָא יְדַעְתָּ לֵהּ וְתַכְנְשִׁנֵּהּ לְגוֹ בֵּיתָךְ וִיהֵי עִמָּךְ עַד דְּיִתְבַּע אֲחוּךָ יָתֵהּ וְתָתִיבִנֵּהּ לֵהּ׃

רש״י ◄ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ • (ב״מ כז) וְכִי תַּעֲלֶה בִּלְבָבְךָ שֶׁיִּתְּנֵהוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּדְרְשֵׁהוּ? אֶלָּא דָּרְשֵׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי. וַהֲשֵׁבֹתוֹ לוֹ • שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֲשָׁבָה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָּמָיו וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ: כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל, וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל - יִמָּכֵר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כד עמ׳ 284)

וְאִם לֹא קָרוֹב אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ (כב, ב) מִי שֶׁרוֹאֶה שֶׁנֶּאֱבַד לִיהוּדִי אֲבֵדָה רוּחָנִית, שֶׁאֵינוֹ מִתְנַהֵג כִּדְבָעֵי, הִנֵּה אֲפִילוּ אִם יְהוּדִי זֶה רָחוֹק מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ מַכִּירוֹ - אָסוּר לְהִתְעַלֵּם מֵאֲבֵדָה זוֹ, אֶלָּא יֵשׁ לַעֲזֹר לוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא וְיִדְרֹשׁ אֶת אֲבֵדָתוֹ, כְּלוֹמַר, שֶׁיִּתְדַּקֵּק אֶת הַנְהָגָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ תּוֹרַת הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב, שֶׁיֵּשׁ לִמְסֹר אֶת הַנֶּפֶשׁ עַל אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוּ לִיהוּדִי שֶׁלֹּא רָאוּ מֵעוֹלָם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כג) **כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי.** עַל יְדֵי [שֶׁקִּלֵּל] הוּא (נתקלל) [נִסְקָל] וְנִתְלֶה, וְאִם אֵין קוֹבְרִין אוֹתוֹ לֹא יִהְיֶה כָּבוֹד שֶׁל מַעְלָה, שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרוֹאִים זֶה מְחֻרָף הֲוָה וּפָשַׁט יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ: תורה א

(ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם׃ ס

ג וְכֵן תַּעְבֵּד לַחֲמָרֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לִכְסוּתֵהּ וְכֵן תַּעְבֵּד לְכָל אֲבֵדַת אֲחוּךָ דִּי תֵיבַד מִנֵּהּ וְתַשְׁכְּחִנַּהּ לֵית לָךְ רְשׁוּ לְאִתְכַּסָּאָה׃

רש״י ◄ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם • לִכְבֹּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ.

(ד) לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ׃ ס

ד לָא תֶחֱזֵי יָת חֲמָרָא דְּאָחוּךָ אוֹ תּוֹרֵהּ רָמָן בְּאָרְחָא וְתִתְכְּבֵשׁ מִנְּהוֹן אֲקָמָא תְּקִים עִמֵּהּ׃

רש״י ◄ הָקֵם תָּקִים • (ב״מ לב) זוֹ טְעִינָה, לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹ שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו. עִמּוֹ • עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר: ״הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִטְעוֹן טְעֹן״, פָּטוּר.

(ה) לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה׃ פ

ה לָא יְהֵי תִּקּוּן זֵין דִּגְבַר עַל אִתְּתָא וְלָא יְתַקַּן גְּבַר בְּתִקּוּנֵי אִתְּתָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין׃

רש״י ◄ לֹא־יִהְיֶה כְלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה • (ספרי. נזיר פ״א) שֶׁתְּהֵא דּוֹמָה לְאִישׁ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נִאוּף. וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה • לֵילֵךְ לִישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שְׂעַר הָעֶרְוָה וְשֵׂעָר שֶׁל בֵּית הַשֶּׁחִי. כִּי תוֹעֲבַת • לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תּוֹעֵבָה.

(ו) כִּי יִקָּרֵא קַן־צִפּוֹר ׀ לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ ׀ אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃

ו אֵי יְעָרַע קִנָּא דְּצִפְּרָא קֳדָמָךְ בְּאָרְחָא בְּכָל אִילָן אוֹ עַל אַרְעָא אֶפְרוֹחִין אוֹ בֵּעִין וְאִמָּא רְבִעָא עַל אֶפְרוֹחִין אוֹ עַל בֵּעִין לָא תִּסַּב אִמָּא עַל בְּנַיָּא׃

רש״י ◄ כִּי יִקָּרֵא • פְּרָט לִמְזֻמָּן. לֹא־תִקַּח הָאֵם • (חולין קמ) בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ.

(ז) שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים׃ ס

ז שַׁלְּחָא תְּשַׁלַּח יָת אִמָּא וְיָת בְּנַיָּא תִּסַּב לָךְ בְּדִיל דְּיֵיטַב לָךְ וְתוֹרִיךְ יוֹמִין׃

רש״י ◄ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְגוֹ׳ • (שם קמב) אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס, אָמְרָה תּוֹרָה: ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״, קַל־וָחֹמֶר לְמַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת חֲמוּרוֹת.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כב (ו) **כִּי יִקָּרֵא קַן צִפּוֹר.** לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ, לוֹמַר דִּמְצִוָּה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, שֶׁעַל יְדֵי שִׁילּוּחַ הַקֵּן יִזְכֶּה לְאוֹרֶךְ יָמִים וְשֶׁיִּבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְיַעֲשֶׂה מִצְוַת מַעֲקֶה. וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו **לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם**, שֶׁתִּזְכֶּה לְכֶרֶם וְלִזְרוֹעַ. וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו**, שֶׁתִּזְכֶּה לִשְׁוָרִים וַחֲמוֹרִים וְלֹא תַחֲרוֹשׁ בָּהֶם יַחְדָּו. וּמַה כְּתִיב אַחֲרָיו **לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז** [וגו׳], תִּזְכֶּה לִבְגָדִים נָאִים מִן צֶמֶר וְלִבְגָדִים נָאִים מִפִּשְׁתִּים, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו **גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ**], שֶׁתִּזְכֶּה לְטַלִּית נָאָה וְתַעֲשֶׂה בּוֹ צִיצִית (תנחומא א). וּגְדוּלָה מִצְוַת צִיצִית כִּדְמַסִּיק בְּפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין (שבת לב), כָּל הַזְּהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית זוֹכֶה וּמְשַׁמְּשִׁין אוֹתוֹ שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת עֲבָדִים, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ח כג) בַּיּוֹם הַהוּא יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים וגו׳. דָּבָר אַחֵר, **כִּי יִקָּרֵא**, זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (ירמיה ז יא) קֹרֵא דָּגָר וְלֹא יָלָד עֹשֶׂה עֹשֶׁר וְלֹא בְּמִשְׁפָּט, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו (שם פסוק יב) כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן. מָה עִנְיָן זֶה לְזֶה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁהַקּוֹרֵא הַזֶּה מֵבִיא בֵּיצִים מִשְּׁאָר עוֹפוֹת וְיוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיּוֹצְאִים מִקְּלִיפָּתָן וְנַעֲשִׂים אֶפְרוֹחִים, וְהֵן עוֹלִין

◆ יום שלישי י׳ אלול ◆

(ח) כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:

ח אֲרֵי תִבְנֵי בֵּיתָא חַדְתָּא וְתַעְבֵּד תִּיקָא לְאִגָּרָךְ וְלָא תְשַׁוִּי חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל בְּבֵיתָךְ אֲרֵי יִפֵּל דְּנָפֵל מִנֵּהּ:

רש״י◄ **כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ** • אִם קִיַּמְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, סוֹפְךָ לִבְנוֹת בַּיִת חָדָשׁ וּתְקַיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתַגִּיעַ לְכֶרֶם וְשָׂדֶה וְלַבְגָדִים נָאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ. **מַעֲקֶה** • גָּדֵר סָבִיב לַגַּג, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳תִּיקָא׳, כְּגוֹן תִּיק שֶׁמְּשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. **כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל** • רָאוּי זֶה לִיפֹּל, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא תִּתְגַּלְגֵּל מִיתָתוֹ עַל־יָדֶךָ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל־יְדֵי זַכַּאי, וְחוֹב עַל־יְדֵי חַיָּב.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ׳ 210. כא עמ׳ 37)

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ (כב, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא גַּם בְּמִי שֶׁקָּנָה בַּיִת **יָשָׁן** בְּלִי מַעֲקֶה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בֵּיתוֹ – זוֹ אִשְׁתּוֹ, וּבְנַיִת בַּיִת חָדָשׁ מַשְׁמָעוּתָהּ, אֵפוֹא, הַתְחָלַת חַיֵּי נִשּׂוּאִין, כַּאֲשֶׁר אָדָם לוֹקֵחַ רֵחַיִם עַל צַוָּארוֹ וּמַתְחִיל לְהִתְעַסֵּק בִּמְצִיאַת פַּרְנָסָה. בְּמַצָּב זֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בְּמַעֲקֶה, הַיְנוּ בְּהַגְבָּלוֹת וּבִסְיָגִים חֲדָשִׁים, הֵן בְּמַחֲשָׁבָה הֵן בְּדִבּוּר וְהֵן בְּמַעֲשֶׂה. לָכֵן נָקַט הַכָּתוּב בַּיִת חָדָשׁ, שֶׁכֵּן מַעֲקֶה בַּעֲבוֹדָה רוּחָנִית שַׁיָּךְ בְּעִקָּר בְּעֵת בְּנִיַּת בַּיִת חָדָשׁ. וְהֲרֵי לָנוּ דָּגְמָא לְמַה שֶׁמָּצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁ״אֵין הָעִנְיָן בַּנִּגְלֶה אוֹמֵר אֶלָּא דָּרְשֵׁנִי בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה״ (נִגְלֶה דְּתוֹרָה גּוּפָא מַכְרִיחַ שֶׁיֵּשׁ פֵּרוּשׁ פְּנִימִי).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ממכתב א׳ דראש־חדש טבת תשט״ז. לקוטי־שיחות חלק כ״ט עמוד 444 – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בִּרְכַּת מַעֲקֶה

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ: (כב, ח)

...בַּמָּה שֶׁהֵעִיר בַּ״יָד׳ הִלְכוֹת בְּרָכוֹת פֶּרֶק יא הֲלָכָה ח: ״עָשָׂה מַעֲקֶה מְבֹרָךְ כו׳״, שֶׁסּוֹתֵר דַּעַת עַצְמוֹ שָׁם הֲלָכָה ד: ״דְּבָרִים שֶׁהֵם מִשּׁוּם סַכָּנָה אֵין מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם״ – וַהֲרֵי חִיּוּב מַעֲקֶה הוּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים גו׳. וּלְדַעְתִּי פָּשׁוּט, אֲשֶׁר לְהָרַמְבַּ״ם וְלֹא תָשִׂים דָּמִים גו׳ אֵינוֹ נְתִינַת טַעַם עַל חִיּוּב עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, אֶלָּא צִוּוּי בִּפְנֵי עַצְמוֹ. כִּי הֲרֵי טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לֹא מְנָאָם בְּחֶשְׁבּוֹן תַּרְי״ג, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב בַּשֹּׁרֶשׁ הַחֲמִשִּׁי בְּסֵפֶר הַמִּצְוֹת, אֲבָל וְלֹא תָשִׂים דָּמִים, הִכְנִיסוֹ בְּמִנְיַן מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

וְהִכְרִיחוֹ לְהָרַמְבַּ״ם לוֹמַר כַּנַּ״ל – הַסִּפְרִי (דברים כב, ח): ״וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה כו׳ מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא תָשִׂים כו׳ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה״. וּ(לְפִי הָאֶמּוּר, נַפְקָא־מִינָּהּ שֶׁ)אִם בִּמְקוֹם עֲשִׂיַּת מַעֲקֶה, עָשָׂה כָּשֵׁר לַגַּג וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה – קִיֵּם מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה וּבִטֵּל מִצְוַת־עֲשֵׂה. וּלְהָעִיר מִיּוֹמָא ע״ב, א. נוֹשְׂאֵי־כֵלִים עַל סֵפֶר הַמִּצְוֹת שָׁם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ״ד עמוד 137 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

גֶּדֶר חִיּוּב הַמַּעֲקֶה בַּהֵיכָל

כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ

בַּיִת לְרַבּוֹת הֵיכָל (כב, ח. ובספרי)

וְלִכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן בָּזֶה, דַּהֲרֵי כָּתַב הָרַמְבַּ״ם (הלכות רוצח ושמירת נפש ריש פרק יא. וכן הוא בשולחן־ערוך חושן־משפט ריש סימן תכז) דְּחִיּוּב מַעֲקֶה הוּא רַק בְּ״בֵּית דִּירָה״, וּבְבָתִּים שֶׁאֵינָן לְדִירָה ״אֵינוֹ זָקוּק לוֹ״, וְלִכְאוֹרָה הַהֵיכָל אֵינוֹ ״בֵּית דִּירָה״, וְאַמַּאי נִתְחַיֵּב בְּמַעֲקֶה?

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּהִנֵּה מָצִינוּ דְּעִקַּר עִנְיַן הַדִּירָה הוּא הָאֲכִילָה בַּמָּקוֹם הַהוּא. וּכְמוֹ בְּמִצְוַת סֻכָּה דְּגִדְרָהּ ״תֵּשְׁבוּ כְּעֵין תָּדוּרוּ״ (סוכה כח, ב) דְּעִקַּר מִצְוַת הַיְּשִׁיבָה בְּסֻכָּה הִיא הָאֲכִילָה בַּסֻּכָּה (עיין שולחן־ערוך אדמו״ר הזקן אורח־חיים סימן תרלט סעיף יב. וראה טור שם. נושאי־כלי ה׳שולחן ערוך׳ בסוף הסימן).

וְהִנֵּה אִיתָא בִּזְבָחִים (סג, א) ״מִנַּיִן שֶׁאִם הִקִּיפוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים־וּמַזָּלוֹת אֶת כָּל הָעֲזָרָה, שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְשָׁם וְאוֹכְלִין שָׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, תַּלְמוּד־לוֹמַר בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדָשִׁים תֹּאכַלֶנּוּ״ (וכן פסק הרמב״ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י הלכה ג). וְנִמְצָא דְּיֵשׁ זְמַנִּים שֶׁמִּצְוַת אֲכִילַת קָדָשִׁים הִיא דַּוְקָא בַּהֵיכָל. וְעַל־פִּי־זֶה גַּם הַהֵיכָל בְּגֶדֶר ״בֵּית דִּירָה״ הוּא, וּמְחֻיָּב בְּמַעֲקֶה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

עָלָיו וּמוֹרְטִין אֶת כְּנָפָיו וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ, וּכְשֶׁהוּא רוֹצֶה לִפְרוֹחַ אֵינוֹ יָכוֹל וּמְצָא אוֹתוֹ חַיָּה אוֹ שֶׁרֶץ וְאוֹכְלוֹ, מִי גָּרַם לוֹ זֶה, עַל שֶׁגָּזַל בֵּיצִים שֶׁאֵינָם שֶׁלּוֹ. כָּךְ עַכּוּ״ם שֶׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד, שֶׁהֶחֱרִיבוּ בֵּיתוֹ וְשָׂרְפוּ הֵיכָלוֹ, לְסוֹף יֹאבַד זִכְרָם (תנחומא ב): תורה ז

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע״פ לקוטי שיחות חכ״ד עמ׳ 241 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

לִפְעוֹל עַל הַשֵּׁנִי בְּלִי גַּאֲוָה!

בְּפָרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גו׳ כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ". וְאִיתָא בַּשל״ה הַקָּדוֹשׁ (סוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ) "מָצָאתִי כָּתוּב: רָמָז גַּג הוּא גָּבוֹהַּ, וְרוֹמֵז שֶׁיַּעֲשֶׂה הָאָדָם גְּבוּל לַגַּאֲוָה".

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּבְרֵי הַכָּתוּב:

"כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ" - כַּאֲשֶׁר יְהוּדִי עוֹסֵק בְּקִרּוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם, וּבוֹנֶה "בַּיִת" לַהקָּבָ״ה, סְבִיבָה שֶׁתִּהְיֶה חֲדוּרָה בְּיַחֲדוּת - "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ", עָלָיו לִיזָּהֵר מִגַּאֲוָה. כִּי אֵין זֶה רַק חִסָּרוֹן בַּעֲבוֹדַת עַצְמוֹ, אֶלָּא הַגַּאֲוָה יְכוֹלָה לִגְרוֹם לִנְפִילָה אֵצֶל הַשֵּׁנִי, עָלָיו הוּא רוֹצֶה לְהַשְׁפִּיעַ וּלְקָרֵב. כִּי כַּאֲשֶׁר מַשְׁפִּיעַ עַל הַשֵּׁנִי בְּדָבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב, וּבְלִי פְּנִיּוֹת, אָז הַדְּבָרִים יִכָּנְסוּ אֶל לֵב הַשֵּׁנִי וְיִפְעֲלוּ פְּעוּלָּתָם. אַךְ אִם מְעוֹרְבִים בִּדְבָרָיו יֵשׁוּת וְגַאֲוָה, הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁזֶּה יָכוֹל לְהַפְרִיעַ בְּהַשְׁפָּעַת וְהַצְלָחַת דְּבָרָיו לְקָרֵב אֶת הַשֵּׁנִי, הִנֵּה גַּאֲוָתוֹ עֲלוּלָה לִגְרוֹם אֶת הַהֵיפֶךְ לְגַמְרֵי, לְרַחֵק אֶת הַשּׁוֹמֵעַ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּמְדַיֵּק הַכָּתוּב "כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל מִמֶּנּוּ" - דְּאֵין הָאָדָם יָכוֹל לִטְעוֹן, שֶׁיִּרְיֵדַת הַשֵּׁנִי אֵינָהּ בְּאַשְׁמָתוֹ, כִּי אִם הַשֵּׁנִי הָיָה אִישׁ יָשָׁר הוֹלֵךְ, אֲזַי הָיָה מַבְחִין בֵּין הָאֱמֶת שֶׁבִּדְבָרָיו לַגַּאֲוָה שֶׁבָּהֶם, וְ"תּוֹכוֹ אָכַל, קְלִיפָּתוֹ זָרַק" (חגיגה טו, ב). וִירִידַת הַשֵּׁנִי הִיא מִשּׁוּם שֶׁבְּלַאו־הָכִי הֲרֵי הוּא "נוֹפֵל" וְיוֹרֵד בַּעֲבוֹדַת ה׳. וּמִכֵּיוָן שֶׁהַשֵּׁנִי "נוֹפֵל הוּא", לָכֵן פּוֹעֶלֶת עָלָיו הַגַּאֲוָה - יְרִידָה וּנְפִילָה יְתֵירָה.

וְזֶהוּ שֶׁמַּזְהִיר הַכָּתוּב "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ גו׳ כִּי יִפּוֹל הַנּוֹפֵל" - שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל זֶה שֶׁהַשֵּׁנִי הוּא בִּבְחִינַת "נוֹפֵל", מִכָּל־מָקוֹם מוּטָל חִיּוּב עַל הָאָדָם לִיזָּהֵר שֶׁמִּ"גַּגֶּךָ" לֹא יִפּוֹל הַנּוֹפֵל, הַיְנוּ שֶׁהַגַּאֲוָה שֶׁלְּךָ לֹא תִּגְרוֹם לִנְפִילָה יְתֵירָה אֵצֶל הַנּוֹפֵל, אֶלָּא יַעֲשֶׂה כָּל מַה שֶּׁבִּיכָלְתּוֹ לִיזָּהֵר מִזֶּה, וּלְקָרְבוֹ לְתוֹרָה וַעֲבוֹדָה.

(ט) לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס

ט לָא תִּזְרַע כַּרְמָךְ עֵרוּבִין דִּילְמָא תִּסְתָּאַב דִּמְעַת זַרְעָא דִּי תִּזְרַע וַעֲלָלַת כַּרְמָא:

רש״י◄ **כִּלְאָיִם •** (קידושין לט. חולין פב) חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד. **פֶּן־תִּקְדַּשׁ •** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳תִּסְתָּאַב׳, כָּל דָּבָר הַנִּתְעָב עַל הָאָדָם, בֵּין לְשֶׁבַח כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ, בֵּין לִגְנַאי כְּגוֹן אִסּוּר, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קֹדֶשׁ, כְּמוֹ: (ישעיה סה) "אַל תִּגַּע בִּי כִּי קְדַשְׁתִּיךָ". **הַמְּלֵאָה •** זֶה מִלּוּי וְתוֹסֶפֶת שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף.

(י) לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: ס

י לָא תִּרְדֵּי בְּתוֹרָא וּבַחֲמָרָא כַּחֲדָא:

רש״י◄ **לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמוֹר •** (ב״ק נד) הוּא הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם, וְהוּא הַדִּין לְהַנְהִיגָם יַחַד קְשׁוּרִים זוּגִים בְּהוֹלָכַת שׁוּם מַשָּׂא.

(יא) לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו:

יא לָא תִּלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵזָא עֲמַר וְכִתָּן מְחֵבַּר כַּחֲדָא:

רש״י◄ **שַׁעַטְנֵז •** לְשׁוֹן עֵרוּב, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ: שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ״ט עַמוּד 122 ואילך – מתוך ׳לקראת שבת׳)

ג׳ גְּדָרִים בְּכִלְאַיִם

לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז . . גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ (כב, יא־יב) גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָךְ, אַף מִן הַכִּלְאַיִם (יבמות ד, ריש עמוד א). בְּתַעֲרוּבוֹת אֲסוּרוֹת יֶשְׁנָם ג׳ אוֹפַנִּים: א. כִּלְאֵי בְּגָדִים – תְּפִירַת שְׁנֵי מִינִים בְּבֶגֶד אֶחָד. ב. כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְכִלְאֵי קַרְקַע – הֲלָדַת וּצְמִיחַת דָּבָר חָדָשׁ מִתַּעֲרֹבֶת שְׁנֵי מִינִים. ג. בִּשּׂוּל בָּשָׂר בְּחָלָב – שֶׁטַּעֲמָם נִתְעָרֵב.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(י) **לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו.** לְפִי שֶׁהַשּׁוֹר מַעֲלֶה גֵּרָה, וּמִצְטַעֵר הַחֲמוֹר כְּשֶׁיִּשְׁמַע הַשּׁוֹר אוֹכֵל (מדרש אגדה): תורה יא

(יא) **לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז.** לְפִי שֶׁהַפָּרוֹכֶת נַעֲשָׂה מִשֵּׁשׁ, וְשֵׁשׁ ׳כִּיתְּנָא׳, וּמִתְּכֵלֶת, וּתְכֵלֶת ׳עַמְרָא׳, הֲרֵי **צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו.** וְלֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיֵּעָשׂוּ בָּנָיו דּוּגְמָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְּצִינוּ בַּקְּטוֹרֶת (שמות ל לח) אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כָּמוֹהָ לְהָרִיחַ בָּהּ וגו׳. וְכֵן אָמְרוּ חֲזַ״ל (ר״ה כד.) לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם בֵּית תַּבְנִית הֵיכָל, אַכְסַדְרָה תַּבְנִית אוּלָם וכו׳. דָּבָר אַחֵר, לְפִי שֶׁהִקְרִיב קַיִן זֶרַע פִּשְׁתָּן, וְהֶבֶל הֵבִיא מִבְּכוֹרוֹת צֹאנוֹ שֶׁהוּא מִין צֶמֶר, לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁיִּתְחַבְּרוּ יַחַד לְפִי שֶׁלְּשֹׁם נֶחְלְקוּ (תנחומא בראשית ט): תורה יב

וְהִנֵּה מָצִינוּ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם אִם תַּעֲרָבְתָּן מְתֻּרֶת לְעִנְיָנֵי מִצְוָה, דְּכִלְאֵי בְּגָדִים מְתֻּרִים בְּצִיצִית (כפ״ל מיבמות) וּבְבִגְדֵי כְּהֻנָּה (רמב״ם הלכות כלאים סוף פרק י. הלכות כלי המקדש פרק ח הלכה יא־יב), כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע לֹא מָצִינוּ שֶׁיִּתְּרוּ לְקֹדֶשׁ אוֹ לְגָבוֹהַּ. וּבְבָשָׂר בְּחָלָב, קָסַלְקָא־דַּעְתָּא בַּמְּכִילְתָּא (סוף פרשת משפטים) שֶׁיִּהְיֶה מֻתָּר בְּמִקְדָּשִׁין, וְדָרְשׁוּ מִהַכְּתוּבִים דְּאָסוּר גַּם בַּמִּקְדָּשִׁים. וְיֵשׁ לְעַיֵּן בְּטַעַם הַחִלּוּק.

וְיֵשׁ לוֹמַר עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ן (קדושים יט, יט) בְּטַעַם אִסּוּר כִּלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, שֶׁכְּשֶׁמְּעָרֵב שְׁנֵי מִינֵי בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים, הֲרֵי הוּא ״מְשַׁנֶּה וּמַכְחִישׁ כּוֹ׳ וּמְעָרְבֵב סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית״, כִּי הַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ קָבַע שֶׁיּוֹצִיאוּ הַבְּהֵמוֹת וְהַצְּמָחִים, לְמִינֵיהֶם דַּוְקָא, וּכְשֶׁמְּעָרְבָם יַחַד הֲרֵי הֵם מוֹצִיאִים מִין אַחֵר.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר אֶת הַחִלּוּק בֵּין ג׳ הָאוֹפַנִּים הַנַּ״ל: בְּכִלְאֵי בְּהֵמָה וְקַרְקַע, מִכֵּיוָן שֶׁנּוֹצָר מֵהֶם מִין חָדָשׁ, הֲרֵי הֵם אֲסוּרִים גַּם בְּעִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה. וּמֵאִידָךְ, כִּלְאֵי בְּגָדִים מְתֻּרִים גַּבֵּי עִנְיָנֵי קְדֻשָּׁה, שֶׁהֲרֵי לֹא נוֹצַר מִצָּרוּף שְׁנֵי הַמִּינִים מִין חָדָשׁ, וְאַדְרַבָּה גַּם לְאַחֲרֵי צֵרוּפָן בְּבֶגֶד, נִתָּן לְהָסִיר אֶת הַתְּפָרִים וּלְהַפְרִיד אֶת הַמִּינִים.

אַף בְּבָשָׂר בְּחָלָב, קָסַלְקָא־דַּעְתָּא דְּדוֹמֶה לְכִלְאֵי בְּגָדִים, שֶׁהֲרֵי בְּבָשָׂר בְּחָלָב רַק נִתְעָרְבוּ טַעֲמֵי בָּשָׂר וְחָלָב, אֲבָל לֹא נוֹלַד וְנִצְמָח מִזֶּה מִין חָדָשׁ. אַף הַמַּסְקָנָא הִיא דְּדָמֵי לְכִלְאֵי בְּהֵמָה, כִּי מִכֵּיוָן שֶׁנִּתְעָרְבוּ טַעֲמֵי הַבָּשָׂר וְהֶחָלָב עַד שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְהַפְרִידָן, נִמְצָא שֶׁמִּצִּירוּפָן נוֹצַר דָּבָר חָדָשׁ, וְלָכֵן אֲסוּרִין גַּם בְּמִקְדָּשִׁין.

(יב) גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס

יב כְּרִסְפִּדִין תַּעְבֵּד לָךְ עַל אַרְבַּע כַּנְפֵי כְּסוּתָךְ דִּי תְכַסֵּי בַּהּ:

רש״י◄ גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ • (יבמות ד. ספרי) אַף מִן הַכִּלְאַיִם, לְכָךְ סְמָכָן הַכָּתוּב.

(יג) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ:

יג אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיֵעוּל לְוָתַהּ וְיִסְנְאַהּ:

רש״י◄ וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ • סוֹפוֹ.

(יד) וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים:

יד וְיִשַׁוִּי לַהּ תַּסְקוֹפֵי מִלִּין וְיַפֵּק עֲלַהּ שׁוּם בִּישׁ וְיֵימַר יָת אִתְּתָא הָדָא נְסֵבִית וְעַלִּית לְוָתַהּ וְלָא אַשְׁכַּחִית לַהּ בְּתוּלִין:

רש״י◄ וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים • עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה: עָבַר עַל (ויקרא יט) ״לֹא תִשְׂנָא״, סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרָע. אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת • (ספרי) מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַעַל־דִּין.

(טו) וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעְרָה:

טו וְיִסַּב אֲבוּהָא (נ״א אֲבוּהִי) דְּעוּלֶמְתָּא וְאִמַּהּ וְיַפְּקוּן יָת בְּתוּלֵי עוּלֶמְתָּא לָקֳדָם סָבֵי קַרְתָּא לִתְרַע בֵּית דִּין אַתְרָא:

רש״י◄ אֲבִי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ • (שם) מִי שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִים הָרָעִים, יִתְבַּזּוּ עָלֶיהָ:

(טז) וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ:

טז וְיֵימַר אֲבוּהָא דְּעוּלֶמְתָּא לְסָבַיָּא יָת בְּרַתִּי יְהָבִית לְגַבְרָא הָדֵין לְאִנְתּוּ וּסְנְאַהּ:

רש״י◄ וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָה • (שם) מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ.

(יז) וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר:

יז וְהָא הוּא שַׁוִּי תַּסְקוֹפֵי מִלִּין לְמֵימַר לָא אַשְׁכַּחִית לִבְרַתָּךְ בְּתוּלִין וְאִלֵּין בְּתוּלֵי בְרַתִּי וְיִפְרְסוּן שׁוּשִׁיפָא קֳדָם סָבֵי קַרְתָּא:

רש״י◄ וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה • (שם) הֲרֵי זֶה מָשָׁל: מְחַוְּרִין הַדְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה.

(יח) וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ:

יח וְיִדְבְּרוּן סָבֵי קַרְתָּא הַהִיא יָת גַּבְרָא וְיַלְקוּן יָתֵהּ:

רש״י◄ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ • מַלְקוֹת (כתובות מו).

(יט) וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס

יט וְיִגְבּוּן מִנֵּהּ מְאָה סִלְעִין דִּכְסָף וְיִתְּנוּן לַאֲבוּהָא דְעוּלֶמְתָּא אֲרֵי אַפֵּק שׁוּם בִּישׁ עַל בְּתוּלְתָּא דְיִשְׂרָאֵל וְלֵהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי:

(כ) וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנַּעֲרָה:

כ וְאִם קֻשְׁטָא הֲוָה פִּתְגָּמָא הָדֵין לָא אִשְׁתְּכָחוּ בְתוּלִין לְעוּלֶמְתָּא:

רש״י◄ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר • (שם) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵרוּסִין.

(כא) וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס

כא וַיַּפְּקוּן יָת עוּלֶמְתָּא לִתְרַע בֵּית אָבוּהָא וְיִרְגְּמַנֵּהּ אֱנָשֵׁי קַרְתַּהּ בְּאַבְנַיָּא וּתְמוּת אֲרֵי עָבְדַת קְלָנָא בְּיִשְׂרָאֵל לְזַנָּאָה בֵּית אֲבוּהָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ:

רש״י◄ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ • (כתובות מה) רְאוּ גְּדוּלִים שֶׁגִּדַּלְתֶּם. אַנְשֵׁי עִירָהּ • (ספרי) בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ. לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ • כְּמוֹ: בְּבֵית אָבִיהָ.

(כב) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל: ס

כב אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא אִתַּת גְּבַר וְיִתְקַטְּלוּן אַף תַּרְוֵיהוֹן גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִם אִתְּתָא וְאִתְּתָא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:

רש״י◄ וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם • (ספרי) לְהוֹצִיא מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים, שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם. "גַּם", לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (סִפְרֵים אֲחֵרִים: מֵאֲחוֹרֵיהֶם). (שם) דָּבָר אַחֵר:

"גַּם שְׁנֵיהֶם", לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד.

(כג) כִּי יִהְיֶה נַעֲרָה בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ:

כג אֲרֵי תְּהֵי עוּלֶמְתָּא בְתֻלְתָּא דִּמְאָרְסָא לִגְבַר וַיַּשְׁכְּחִנַּהּ גְּבַר בְּקַרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ:

רש״י◄ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר • (ערכין ז) לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּהּ, פִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב, הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֵרַע לָהּ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כב) **וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם.** פֵּירֵשׁ רַשִׁ״י, **גַּם** לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם. וְאָמַר שֶׁאִם בָּא אִישׁ עָלֶיהָ לְאַחַר שֶׁנִּגְמַר דִּינָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה, דְּסַלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא דִּכְמִתָּה דְּמִיָא וְלָא לְחַיֵּיב עָלֶיהָ, קָא מַשְׁמַע לָן **גַּם**: תורה כג

(כד) וְהוֹצֵאתָם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

כד וְתַפְּקוּן יָת תַּרְוֵיהוֹן לִתְרַע קַרְתָּא הַהִיא וְתִרְגְּמוּן יָתְהוֹן בְּאַבְנַיָּא וִימוּתוּן יָת עוּלֶמְתָּא עַל עֵסַק די לָא צְוָחַת בְּקַרְתָּא וְיָת גַּבְרָא עַל עֵסַק דְּעַנִּי יָת אִתַּת חַבְרֵהּ וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

(כה) וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃

כה וְאִם בְּחַקְלָא יַשְׁכַּח גְּבַר יָת עוּלֶמְתָּא דְּמְאָרְסָא וְיִתְקֵף בַּהּ גַּבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִתְקְטֵל גַּבְרָא דְּשָׁכֵב עִמַּהּ בִּלְחוֹדוֹהִי׃

(כו) וְלַנַּעֲרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָה חֵטְא מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃

כו וּלְעוּלֶמְתָּא לָא תַעְבֵּד מִדַּעַם לֵית לְעוּלֶמְתָּא חוֹבַת דִּין דִּקְטוֹל אֲרֵי כְּמָא דִיקוּם גַּבְרָא עַל חַבְרֵהּ וְיִקְטְלִנֵּהּ נְפַשׁ כֵּן פִּתְגָּמָא הָדֵין׃

רש״י◄ כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם וְגוֹ׳ • לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא, וּבְחָזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. (פסחים כח. סנהדרין עג) וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בּוֹ: הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד וְכוּ׳.

(כז) כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ ס

כז אֲרֵי בְּחַקְלָא אַשְׁכְּחַהּ צְוָחַת עוּלֶמְתָּא דְּמְאָרְסָא וְלֵית דְּפָרִיק לַהּ׃

(כח) כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃

כח אֲרֵי יַשְׁכַּח גְּבַר עוּלֶמְתָּא בְּתֻלְתָּא די לָא מְאָרְסָא וְיֶחֱדְנַהּ וְיִשְׁכּוּב עִמַּהּ וְיִשְׁתַּכְּחוּן׃

(כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ ס

כט וְיִתֵּן גַּבְרָא דְּיִשְׁכַּב עִמַּהּ לַאֲבוּהָא דְּעוּלֶמְתָּא חַמְשִׁין סִלְעִין דִּכְסַף וְלֵהּ תְּהֵי לְאִנְתּוּ חֲלַף די עַנְיַהּ לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְמִפְטְרַהּ כָּל יוֹמוֹהִי׃

כג (א) לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו׃ ס

א לָא יִסַּב גְּבַר יָת אִתַּת אֲבוּהִי וְלָא יְגַלֵּי כַּנְפָא דַּאֲבוּהִי׃

רש״י◄ לֹא־יִקַּח • (קידושין סז) אֵין לוֹ בָּהּ לִקּוּחִין, וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ. וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו • (יבמות לג) שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו, הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וַהֲרֵי כְּבָר הוּזְהַר עָלֶיהָ מִשּׁוּם: (ויקרא יח) "עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ"? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל זֶה בִּשְׁנֵי לָאוִין, וְלִסְמֹךְ לָהּ: "לֹא יָבֹא מַמְזֵר", לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת, וְקַל־וָחֹמֶר מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית־דִּין, שֶׁאֵין בַּעֲרָיוֹת מִיתַת בֵּית־דִּין שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת.

(ב) לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

ב לָא יִדְכֵּי דְּפָסִיק וְדִמְחַבַּל לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רש״י◄ פְּצוּעַ־דַּכָּא • (יבמות עז) שֶׁנִּפְצְעוּ אוֹ שֶׁנִּדַּכְּאוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ. וּכְרוּת שָׁפְכָה • שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע, אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום ז' אלול)

אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן הוֹרָה לִכְתֹּב "פְּצוּעַ דַּכָּא" בְּאָלֶף לְבַסּוֹף, וְלֹא בְּהֵ"א.

בְּפְּרַאג יֵשׁ סֵפֶר־תּוֹרָה שֶׁקִּבְּלָה בְּיָדָם שֶׁהִגִּיהוֹ עֶזְרָא הַסּוֹפֵר, אֵין קוֹרִין בּוֹ אֶלָּא בְּשִׂמְחַת תּוֹרָה, וְגוֹלְלִין אוֹתוֹ תָּמִיד בְּפָרָשַׁת שְׁמַע. כְּשֶׁהָיִיתִי בְּפְּרַאג בִּשְׁנַת תרס"ח רְאִיתִיו, וְכָתוּב בּוֹ "דַּכָּא" בְּאָלֶף. כֵּן כְּשֶׁהָיִיתִי בְּוָארְמְס בִּשְׁנַת תרס"ז, רָאִיתִי שָׁם סֵפֶר־תּוֹרָה אֲשֶׁר מְקֻבָּל בְּיָדָם שֶׁכְּתָבוֹ מַהַר"ם מֵרוֹטֶנְבּוּרְג, וְגַם בּוֹ כָּתוּב דַּכָּא בְּאָלֶף. וְעַיֵּן בִּ'שְׁאֵרִית יְהוּדָא' (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן ט"ז) וְ'דִּבְרֵי נְחֶמְיָה' (יוֹרֶה־דֵּעָה סִימָן כ"ב). וּבְסֵפֶר 'מִשְׁנַת אַבְרָהָם' (סִימָן לב) מְצַיֵּן כַּמָּה סְפָרִים הַדָּנִים בָּזֶה.

(ג) לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: ס

ג לָא יִדְכֵּי מַמְזֵרָא לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לֵהּ לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ:

רש"י◄ לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל ה'• לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.

(ד) לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם:

ד לָא יִדְכּוּן עַמּוֹנָאֵי וּמוֹאָבָאֵי לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ אַף דָּרָא עֲשִׂירָאָה לָא יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ עַד עָלָם:

רש"י◄ לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי• לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית.

(ה) עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ:

ה עַל עֵסֶק די לָא עֲרָעוּ יָתְכוֹן בְּלַחְמָא וּבְמַיָּא בְּאָרְחָא בְּמִפְּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם וְדִי אַגַּר עֲלָךְ יָת בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם די עַל פְּרָת לְלַטָּיוּתָךְ:

רש"י◄ עַל־דְּבַר• (ספרי) עַל הָעֵצָה שֶׁיָּעֲצוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם. בַּדֶּרֶךְ• כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטֵרוּף.

(ו) וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ו וְלָא אָבֵי יְיָ אֱלָהָךְ לְקַבָּלָא מִן בִּלְעָם וַהֲפַךְ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ יָת לְוָטִין לְבִרְכָן אֲרֵי רָחֲמָךְ יְיָ אֱלָהָךְ:

(ז) לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: ס

ז לָא תִתְבַּע שְׁלָמְהוֹן וְטָבָתְהוֹן כָּל יוֹמָיךָ לְעָלָם:

רש"י◄ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם• (שם) מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ", יָכֹל אַף זֶה כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם".

◆ יום רביעי י"א אלול ◆

(ח) לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ:

ח לָא תְרַחֵק אֶדוֹמָאָה אֲרֵי אֲחוּךְ הוּא לָא תְרַחֵק מִצְרָאָה אֲרֵי דַיָּר הֲוֵיתָא בְּאַרְעֵהּ:

רש"י◄ לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי• לְגַמְרֵי, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁרָאוּי לְךָ לְתַעֲבוֹ, שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתְךָ. לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי• מִכָּל וָכֹל, אַף־עַל־פִּי שֶׁזָּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר. מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כג (ח) **לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי.** יֵשׁ אוֹמְרִים אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִדְּמוּ אֶתְכֶם לֹא תִתְעַבֶּנּוּ, **כִּי אָחִיךָ הוּא** וּמִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הוּא. וּלְפִי זֶה צָרִיךְ לוֹמַר כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו (לעיל ב כט) דְּמַיְירִי לְעִנְיַן לַעֲבוֹר בְּאַרְצָם, כְּדִכְתִיב גִּבְּי יִפְתָּח (שופטים יא יז) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכִים אֶל מֶלֶךְ (מואב) [אֱדוֹם] לֵאמֹר אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ וְלֹא (אבה)

(ט) בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה׃ ס

ט בְּנִין דִּי יִתְיְלִידוּ לְהוֹן דָּרָא תְּלִיתָאָה יִדְכֵּי לְהוֹן לְמֵעַל בִּקְהָלָא דַיְיָ׃

רש"י◄ בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי וְגוֹ׳• וּשְׁאָר הָאֻמּוֹת מַתִּרִין מִיָּד, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמַּחֲטִיא לָאָדָם, קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ. שֶׁהַהוֹרְגוֹ, הוֹרְגוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַמַּחֲטִיאוֹ, מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא. לְפִיכָךְ אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרַיִם שֶׁטִּבְּעוּם. וְאֵלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם, נִתְעַבוּ.

(י) כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע׃

י אֲרֵי תִּפּוֹק מַשְׁרִיתָא עַל בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ וְתִסְתַּמַּר מִכֹּל מִדַּעַם בִּישׁ׃

רש"י◄ כִּי־תֵצֵא וְגוֹ׳ וְנִשְׁמַרְתָּ• שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה.

(יא) כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְּרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

יא אֲרֵי יְהֵי בָךְ גְּבַר דִּי לָא יְהֵי דְּכֵי מִקְּרֵה לֵילְיָא וְיִפּוֹק לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא לָא יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ מִקְּרֵה־לָיְלָה• דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה. וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה• זוֹ מִצְוַת־עֲשֵׂה. לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה• זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה. וְאָסוּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְכָל־שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (פסחים סח).

(יב) וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃

יב וִיהֵי לְמִפְנֵי רַמְשָׁא יַסְחֵי בְּמַיָּא וּכְמֵעַל שִׁמְשָׁא יֵעוּל לְגוֹ מַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב• סָמוּךְ לְהַעֲרֵב שִׁמְשׁוֹ יִטְבֹּל, שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הֶעְרֵב שֶׁמֶשׁ.

(יג) וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ׃

יג וַאֲתַר מְתַקָּן יְהֵי לָךְ מִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְתִפּוֹק תַּמָּן לְבָרָא׃

רש"י◄ וְיָד תִּהְיֶה לְךָ• כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ: (במדבר ב) "אִישׁ עַל יָדוֹ". מִחוּץ לַמַּחֲנֶה• חוּץ לֶעָנָן.

(יד) וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אָזְנֶךָ וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָּהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ אֶת־צֵאָתֶךָ׃

יד וְסִכְּתָא תְּהֵי לָךְ עַל זִינָךְ וִיהֵי בְּמִפְּקָךְ לְבָרָא וְתַחְפַּר בַּהּ וּתְתוּב וּתְכַסֵּי יָת מִפְּקָתָךְ׃

רש"י◄ עַל־אָזְנֶךָ• לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישְׁךָ. אָזְנֶךָ• כְּמוֹ כְּלֵי זֵינְךָ.

(טו) כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ׀ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׃ ס

טו אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ שְׁכִינְתֵּהּ מְהַלְּכָא בְּגוֹ מַשְׁרִיתָךְ לְשֵׁזָבוּתָךְ וּלְמִמְסַר בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ קֳדָמָךְ וּתְהֵי מַשְׁרִיתָךְ קַדִּישָׁא וְלָא יִתְחֲזֵי בָךְ עֲבֵרַת פִּתְגָם וִיתוּב מֵימְרֵהּ מִלְּאוֹטָבָא לָךְ׃

רש"י◄ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ• הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עֶרְוַת דָּבָר.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

[שְׁמַע מֶלֶךְ אֱדוֹם] וְגַם אֶל מֶלֶךְ (אדום) [מוֹאָב] שְׁלַח וְלֹא אָבָה. אִי נַמִי **לֹא תִתְעַב אֲדֹמִי** אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה לְךָ לְתַעֲבוֹ לְפִי שֶׁלֹּא הִנִּיחָךְ לַעֲבוֹר דֶּרֶךְ אַרְצוֹ, לֹא תְתַעֲבֶנּוּ, **כִּי אָחִיךָ הוּא**: **לֹא תִתְעַב מִצְרִי**. אַף עַל פִּי שֶׁלְּסוֹף שִׁעְבְּדוּ בְּכֶם, לֹא תִתְעַבֶּנּוּ, **כִּי גֵר הָיִיתָ בְּאַרְצוֹ** וְהֵטִיבוּ לָכֶם בְּרִאשׁוֹנָה: תורה ט

(טז) לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו:

טז לָא תִּמְסַר עֶבֶד עַמְּמִין לְיַד רִבּוֹנֵהּ דְּיִשְׁתֵּזֵב לְוָתָךְ מִלְּוָת רִבּוֹנֵהּ:

רש"י◄ לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד • כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מִחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

(יז) עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: ס

יז עִמָּךְ יִתֵּב בֵּינָךְ בְּאַתְרָא דִּי יִתְרְעֵי בַּחֲדָא מִן קְרָוָיִךְ בְּדִיֵּיטַב לֵהּ לָא תּוֹנְנֵהּ:

(יח) לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

יח לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לְגִבַּר עָבֵד וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָא:

רש"י◄ לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה • מֵפֶקֶרֶת, מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת. וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ • (סנהדרין נד) מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב זָכוּר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'לָא תְּהֵי אִתְּתָא מִבְּנַת יִשְׂרָאֵל לְגִבַּר עַבְדָא', שֶׁאַף זוֹ מֵפֶקֶרֶת לִבְעִילַת זְנוּת הִיא, מֵאַחַר שֶׁאֵין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֵקְשׁוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר: (בראשית כב) "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר", עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר. 'וְלָא יִסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָא', שֶׁאַף הוּא נַעֲשָׂה קָדֵשׁ עַל יָדָהּ, שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ.

(יט) לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ גַּם־שְׁנֵיהֶם: ס

יט לָא תָּעֵל אֲגַר זַנְיָתָא וְחוּלְפַּן כַּלְבָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְכָל נִדְרָא אֲרֵי מְרָחָק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ אַף תַּרְוֵיהוֹן:

רש"י◄ אֶתְנַן זוֹנָה • נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנַנָּהּ, פָּסוּל לְהַקְרָבָה. וּמְחִיר כֶּלֶב • הֶחֱלִיף שֶׂה בְּכֶלֶב. גַּם־שְׁנֵיהֶם • (ב"ק סה) לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם, כְּגוֹן חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶת.

(כ) לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ:

כ לָא תְּרַבֵּי לַאֲחוּךְ רִבִּית כְּסַף רִבִּית עִבּוּר רִבִּית כָּל מִדַּעַם דְּמִתְרַבֵּי:

רש"י◄ לֹא־תַשִּׁיךְ • אַזְהָרָה לַלּוֶה, שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה, וְאַחַר־כָּךְ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה: (ויקרא כה) "אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ" (ב"מ ע).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 1011)

לֹא תַשִּׁיךְ (כג, כ) **הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית אֵינוֹ קָם לִתְחִיַּת הַמֵּתִים** (שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות ריבית ס"ב) הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית מַרְוִיחַ מִכֶּסֶף שֶׁבָּעָבָר הָיָה שֶׁלּוֹ, וְהוּא נָתַן אֶפְשָׁרוּת לַלּוֶה לִסְחֹר בּוֹ. וּבְמִדָּה זוֹ מוֹדְדִים לוֹ מִלְּמַעְלָה: נוֹתְנִים לוֹ כֹּחַ לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ, "לִסְחֹר", אֲבָל לֹא מִשְׁתַּתְּפִים, כִּבְיָכוֹל, בָּעֲבוֹדָה עַצְמָהּ. וְהִנֵּה, בְּקִיּוּם מִצְוָה יֵשׁ מִשּׁוּם "תְּחִיַּת הַמֵּתִים", שֶׁכֵּן דָּבָר גַּשְׁמִי, שֶׁהוּא הוֹוֶה וְנִפְסָד (מִיתָה), נַעֲשָׂה כְּלִי לִקְדֻשָּׁה, שֶׁהִיא חִיּוּת וְנִצְחִיּוּת. וַעֲבוֹדָה זוֹ מְבִיאָה לִתְחִיַּת הַמֵּתִים כִּפְשׁוּטָהּ. אַךְ נִצְחִיּוּת זוֹ אֵינָהּ בָּאָה מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם, הַמְּגֻבָּלֶת, אֶלָּא מֵהִתְחַבְּרוּת בָּאֱלֹקִים חַיִּים (מִצְוָה מִלְּשׁוֹן צַוְּתָא). וְאִלּוּ הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית, שֶׁלֹּא מִשְׁתַּתְּפִים מִלְּמַעְלָה בַּעֲבוֹדָתוֹ, כָּאָמוּר, אֵינוֹ קָם בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים.

(כא) לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס

כא לְבַר עַמְּמִין תְּרַבֵּי וְלַאֲחוּךְ לָא תְּרַבֵּי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל אוֹשָׁטוּת יָדָךְ עַל אַרְעָא דִּי אַתְּ עָלֵל לְתַמָּן לְמֵירְתַהּ:

רש"י◄ לַנָּכְרִי תַשִּׁיךְ • וְלֹא לְאָחִיךָ, (שם) לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה – עֲשֵׂה, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין וַעֲשֵׂה.

(כב) כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא:

כב אֲרֵי תִדַּר נְדַר קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ לָא תְאַחַר לְשַׁלָּמוּתֵהּ אֲרֵי מִתְבַּעֵא יִתְבְּעִנֵּהּ יְיָ אֱלָהָךְ מִנָּךְ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש"י◄ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ • (ספרי) שְׁלֹשָׁה רְגָלִים, וּלְמָדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא.

(כג) וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא:

כג וַאֲרֵי תִתְמְנַע לְמִנְדַּר לָא יְהֵי בָךְ חוֹבָא:

(כד) מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ס

כד אַפְּקוּת סִפְוָתָךְ תִּטַּר וְתַעְבֵּד כְּמָא דִי נְדַרְתָּא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ נְדַבְתָּא דִי מַלֵּלְתָּא בְּפוּמָךְ:

רש"י◄ מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר • (ר"ה ו) לִיתֵּן 'עֲשֵׂה' עַל 'לֹא תַעֲשֶׂה'.

◆ יום חמישי י"ב אלול ◆

(כה) כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס

כה אֲרֵי תִתְּגַר בְּכַרְמָא דְחַבְרָךְ וְתֵיכוּל עִנְבִין כְּנַפְשָׁךְ שִׂבְעָךְ וּלְמָאנָךְ לָא תִתֵּן:

רש"י◄ כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ • (ב"מ פז) בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר. כְּנַפְשְׁךָ • כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה. שָׂבְעֶךָ • וְלֹא אֲכִילָה גַּסָּה. וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן • מִכָּאן שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הַבָּצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֵלָיו שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אֲבָל אִם בָּא לַעֲדֹר וּלְקַשְׁקֵשׁ, אֵינוֹ אוֹכֵל.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי־שיחות כרך לד, עמ' 129)

כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ . . כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילוֹת בְּיָדֶךָ (כג, כה)

בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר . . אַף זוֹ בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר (רש"י) יֵשׁ לְדַקְדֵּק בָּזֶה: לְכְאוֹרָה הָיָה הַכָּתוּב צָרִיךְ לְהַקְדִּים "כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ"? שֶׁהֲרֵי אֲכִילַת הַפּוֹעֵל בַּכֶּרֶם הִיא חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר מִקְּטִיפַת מְלִילוֹת בַּקָּמָה.

אֶלָּא הַבֵּאוּר בָּזֶה הוּא: "רֵעֶךָ" זֶה הַקָּבָּ"ה (שמות רבה, ריש פרשת יתרו), וּ"פּוֹעֵל" רוֹמֵז לִיהוּדִי, שֶׁנִּבְרָא לְשַׁמֵּשׁ אֶת קוֹנוֹ. כֶּרֶם - רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג, לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין (הַכֶּרֶם מַצְמִיחַ פֵּירוֹת הַמּוֹסִיפִים תַּעֲנוּג). קָמָה - עֲבוֹדָה מִתּוֹךְ קַבָּלַת עוֹל, כְּפִי הַמּוּכְרָח עַל־פִּי שׁוּרַת הַדִּין (מִתְּבוּאַת הַשָּׂדֶה עוֹשִׂים לֶחֶם, הַמּוּכְרָח לְקִיּוּם הָאָדָם).

לְפִי זֶה מוּבָן, מַדּוּעַ קֹדֶם "כֶּרֶם" לְ"קָמָה": בָּרֹאשׁ וּבְרֵאשׁוֹנָה מְלַמְּדֵנוּ הַכָּתוּב שֶׁהָעוֹבֵד מִתּוֹךְ תַּעֲנוּג הוּא "פּוֹעֵלוֹ" שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְהַקָּבָּ"ה מְסַפֵּק לוֹ אֶת כָּל צְרָכָיו ("וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ"); וּלְאַחַר מִכֵּן מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב חִידּוּשׁ גָּדוֹל יוֹתֵר, שֶׁאַף הָעוֹבֵד מִתּוֹךְ 'קַבָּלַת עוֹל' כֵּן הוּא ("וְקָטַפְתָּ מְלִילוֹת בְּיָדֶךָ").

(כו) כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחָרַמְשְׁתָּ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ: ס

כו אֲרֵי תִתְּגַר בְּקָמְתָא דְחַבְרָךְ וְתִקְטוֹף דְּמָלְיָן בִּידָךְ וּמַגְלָא לָא תְרִים עַל קַמְתָא דְחַבְרָךְ:

רש"י◄ כִּי תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ • (ב"מ פ"ז) אַף זוֹ, בְּפוֹעֵל - הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

כד (א) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ:

א אֲרֵי יִסַּב גְּבַר אִתְּתָא וְיִבְעָלְנַהּ וִיהֵי אִם לָא תִשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי אֲרֵי אַשְׁכַּח בַּהּ עֲבֵרַת פִּתְגָּם וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פְּטוּרִין וְיִתַּן בִּידַהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ:

רש"י◄ כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר • מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (סִפְרֵי אַחֲרֵי: מִצְוָה שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו)◆

פְּרִישׁוּת כִּתְנַאי לִדְבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה

כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה (כד, א)

אִיתָא בְּ'כֶּתֶר שֵׁם טוֹב' לְהַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב (בתחלתו סימן יו"ד): "הַקָּבָּ"ה נִקְרָא אִישׁ . . וְיִשְׂרָאֵל נִקְרָאִין אִשָּׁה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב הָאִשָּׁה נִקְנִית לְבַעְלָהּ, שֶׁיִּהְיוּ נִקְרָאִין אִשְׁתּוֹ כִּבְיָכוֹל".

וְהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּסִפְרֵי הָ'אַחֲרוֹנִים' (צפנת פענח על הרמב"ם הלכות אישות פרק ג הלכה טו, ובכמה מקומות) דְּ"קִדּוּשִׁין עוֹשֶׂה שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. א' מַה שֶּׁקְּנוּיָה לוֹ, וּב' מַה שֶּׁנֶּאֱסָרָה עַל אֲחֵרִים".

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכֵן הוּא גַּם בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ גַּם בְּקִדּוּשִׁין אֵלּוּ שְׁתֵּי פְּעֻלּוֹת. א. הַדְּבֵקוּת דְּיִשְׂרָאֵל וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא. ב. הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה הַמַּעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל יִחוּד זֶה.

וּכְשֵׁם שֶׁבְּקִדּוּשֵׁי אִישׁ וְאִשָּׁה, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה קְנוּיָה לְבַעְלָהּ בְּלִי שֶׁתֵּאָסֵר עַל אֲחֵרִים, כְּמוֹ כֵן בְּקִדּוּשֵׁי הַקָּבָּ"ה וּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה כִּדְבָעֵי הַדְּבֵקוּת בְּהַקָּבָּ"ה בְּלִי הַפְּרִישׁוּת וְהַהַבְדָּלָה מִתַּאֲוֹוֹת עוֹלָם הַזֶּה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'חוֹבַת הַלְּבָבוֹת' (פתח השער לשער אהבת ה') "מִן הַנִּמְנָע מִמְּזֹנוּ שֶׁתִּתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הַבּוֹרֵא בְּלִבֵּנוּ עִם הִתְיַשֵּׁב אַהֲבַת הָעוֹלָם בָּנוּ".

(ב) וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃

ב וְתִפּוֹק מִבֵּיתֵהּ וּתְהַךְ וּתְהֵי לְגֻבַר אָחֳרָן׃

רש"י◄ **לְאִישׁ־אַחֵר •** (גיטין צ) אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיסָהּ.

(ג) וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃

ג וְיִסְנְנֵהּ גַּבְרָא בַתְרָאָה וְיִכְתּוֹב לַהּ גֵּט פִּטּוּרִין וְיִתֵּן בִּידֵהּ וְיִפְטְרִנַּהּ מִבֵּיתֵהּ אוֹ אֲרֵי יְמוּת גַּבְרָא בַתְרָאָה דְּנָסְבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ׃

רש"י◄ **וּשְׂנֵאָהּ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן •** הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאוֹתָהּ, וְאִם לָאו - קוֹבְרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ כִי יָמוּת".

(ד) לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ ס

ד לֵית לֵהּ רְשׁוּ לְבַעְלַהּ קַדְמָאָה דִּי פָטְרַהּ לְמִתַּב לְמִסְבַּהּ לְמִהֱוֵי לֵהּ לְאִנְתּוּ בָּתַר דִּי אִסְתָּאֲבַת אֲרֵי מְרַחֲקָא הִיא קֳדָם יְיָ וְלָא תְחַיַּב יָת אַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא׃

רש"י◄ **אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה •** (יבמות יא) לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה.

◆ יום שישי י"ג אלול ◆

(ה) כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח׃

ה אֲרֵי יִסַּב גֻּבַר אִתְּתָא חֲדַתָּא לָא יִפּוֹק בְּחֵילָא וְלָא יֵעְבַּר עֲלוֹהִי לְכָל מִדְּעַם פָּנֵי יְהֵי לְבֵיתֵהּ שַׁתָּא חֲדָא וַיְחַדֵּי יָת אִתְּתֵהּ דִּי נְסַב׃

רש"י◄ **אִשָּׁה חֲדָשָׁה •** שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ, וַאֲפִלּוּ אַלְמָנָה, פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ. **וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו •** דְּבַר הַצָּבָא. **לְכָל־דָּבָר •** (ספרי. סוטה מז) שֶׁהוּא צֹרֶךְ הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא לְתַקֵּן דְּרָכִים. אֲבָל הַחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כד (ה) **נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ.** פֵּירֵשׁ רַשִׁ"י, אַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, **יִהְיֶה** לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ. נִרְאֶה לִי הַיְינוּ הָא דִּתְנַן בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה פֶּרֶק מְשׁוּחַ מִלְחָמָה (מג.), וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין מִמְּקוֹמָן, בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ, נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, וְהִנּוֹשֵׂא אֲרוּסָתוֹ, וְהַכּוֹנֵס יְבִמְתּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר **נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ,** זֶה בֵּיתוֹ. **יִהְיֶה,** לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ. **וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ.** זוֹ אִשְׁתּוֹ. **אֲשֶׁר לָקַח,** לְרַבּוֹת יְבִמְתּוֹ. וְכָל אֵלֶּה אֵין מְסַפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וְאֵין מְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים, שֶׁנְּקִיִּים הֵם מִכָּל דָּבָר: תורה ו

הַמִּלְחָמָה עַל פִּי כֹּהֵן, כְּגוֹן: בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ, אֵרֵס אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, מַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים. **יִהְיֶה לְבֵיתוֹ** • (שם) וְאַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ וְאִם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ, אֵינוֹ זָז מִבֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה. **לְבֵיתוֹ** • זֶה בֵּיתוֹ.

יִהְיֶה • לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ. **וְשִׂמַּח** • יְשַׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'וַיַּחְדֵּי יָת אִתְּתֵהּ', וְהַמְתַרְגֵּם: 'וְיַחְדֵּי עִם אִתְּתֵהּ', טוֹעֶה הוּא, שֶׁאֵין זֶה תַּרְגּוּם שֶׁל 'וְשִׂמַּח', אֶלָּא שֶׁל 'וְשָׂמַח'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ל עמ' 167)

לְכָל דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ (כד, ה) **שֶׁהַנּוֹשֵׂא אִשָּׁה מוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו** (בעל הטורים) תַּכְלִית הַנִּשּׂוּאִין הִיא קִיּוּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ, הוֹלֶדֶת בָּנִים. וְהִנֵּה, קָרוּב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַתּוֹרָה הוּא פְּרִיָּה וּרְבִיָּה רוּחָנִית, כְּמַאֲמַר רז"ל כָּל הַמְלַמֵּד בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה . . כְּאִלּוּ יְלָדוֹ. נִמְצֵינוּ לְמֵדִים אֵפוֹא, עִדּוּד וְחִזּוּק מְיֻחָד לְמִי שֶׁבּוֹחֵר לְהִתְעַסֵּק בַּהֲפָצַת הַתּוֹרָה וּבְחִזּוּק הַיַּהֲדוּת: מָבְטָח לוֹ שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו!

(ו) לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הִוא חֹבֵל׃ ס

ו לָא יִסַּב מַשְׁכּוֹנָא רִחְיָא וְרִכְבָּא אֲרֵי בְּהוֹן מִתְעֲבֵד מָזוֹן לְכָל נְפַשׁ׃

רש"י◄ **רֵחַיִם** • הִיא הַתַּחְתּוֹנָה. **וָרָכֶב** • הִיא הָעֶלְיוֹנָה. **לֹא־יַחֲבֹל** • אִם בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ עַל חוֹבוֹ בְּבֵית־דִּין, לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ (ב"מ ק"ג).

(ז) כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ ס

ז אֲרֵי יִשְׁתְּכַח גְּבַר גָּנֵב נַפְשָׁא מֵאֲחוֹהִי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִתְגַּר בֵּהּ וִיזַבְּנִנֵּהּ וְיִתְקְטֵל גַּנָּבָא הַהוּא וּתְפַלֵּי עָבֵד דְּבִישׁ מִבֵּינָךְ׃

רש"י◄ **כִּי־יִמָּצֵא** • (ספרי) בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְכֵן כָּל 'יִמָּצֵא' שֶׁבַּתּוֹרָה. **וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ** • אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

(ח) הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת׃

ח אִסְתַּמַּר בְּמַכְתֵּשׁ סְגִירוּ לְמִטַּר לַחֲדָא וּלְמֶעְבַּד כְּכֹל דִּי יַלְפּוּן יָתְכוֹן כָּהֲנַיָּא לֵוָאֵי כְּמָא דִּי פַקֶּדְתִּנּוּן תִּטְרוּן לְמֶעְבַּד׃

רש"י◄ **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת** • שֶׁלֹּא תִּתְלֹשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְלֹא תָּקוּץ אֶת הַבֶּהֶרֶת. **כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם** • אִם לְהַסְגִּיר, אִם לְהַחֲלִיט, אִם לְטַהֵר.

(ט) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ ס

ט הֱוֵי דְּכִיר יָת דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהָךְ לְמִרְיָם בְּאָרְחָא בְּמִפְּקָכוֹן מִמִּצְרָיִם׃

רש"י◄ **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם** • (ספרי) אִם בָּאתָ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִּלְקֶה בְּצָרַעַת, אַל תְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע. זְכוֹר הֶעָשׂוּי לְמִרְיָם, שֶׁדִּבְּרָה בְּאָחִיהָ וְלָקְתָה בִּנְגָעִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ח־ט) **הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת**. הוּצְרַךְ לִכְפּוֹל אַזְהָרָה זוֹ לְפִי שֶׁהִיא מַכָּה מִשְׁתַּלַּחַת בְּכָל אָדָם, אֲפִילּוּ בִּמְלָכִים, כִּדְאַשְׁכַּחַן בְּעוּזִּיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה שֶׁנִּצְטָרַע (דברי הימים ב' כו יט), וּבוּשָׁה גְּדוֹלָה הִיא, לְכָךְ צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֲפִילּוּ נִצְטָרַע הַמֶּלֶךְ צָרִיךְ לְהַרְחִיקוֹ וְלַעֲשׂוֹת לוֹ **כְּכֹל אֲשֶׁר יוֹרוּ הַכֹּהֲנִים**. וּלְכָךְ נַמִּי סָמַךְ לְכָאן **זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם**, שֶׁהָיְתָה אָחוֹת הַמֶּלֶךְ וַאֲחוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וַאֲפִילּוּ הָכִי הִרְחִיקוּהָ וְהִסְגִּירוּהָ כִּשְׁאָר הַמְּצוֹרָעִים: תורה י

(י) כִּי־תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:

י אֲרֵי תַרְשֵׁי בְּחַבְרָךְ רְשׁוּ מִדְּעַם לָא תֵעוּל לְבֵיתֵהּ לְמִסַּב מַשְׁכּוֹנֵהּ:

רש"י◄ כִּי־תַשֶּׂה בְרֵעֲךָ • תָּחוֹב בַּחֲבֶרְךָ. מַשַּׁאת מְאוּמָה • (שם) חוֹב שֶׁל כְּלוּם.

(יא) בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה:

יא בְּבָרָא תְּקוּם וְגַבְרָא דִּי אַתְּ רָשֵׁי בֵּהּ יַפֵּק לְוָתָךְ יָת מַשְׁכּוֹנָא לְבָרָא:

(יב) וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ:

יב וְאִם גְּבַר מִסְכֵּן הוּא לָא תִשְׁכּוּב בְּמַשְׁכּוֹנֵהּ:

רש"י◄ לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ • (ב"מ קיד) לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבֹטוֹ אֶצְלְךָ.

(יג) הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

יג אָתָבָא תָּתֵב לֵהּ יָת מַשְׁכּוֹנָא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא וְיִשְׁכּוּב בִּכְסוּתֵהּ וִיבָרְכִנָּךְ וְלָךְ תְּהֵי זְכוּתָא קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ:

רש"י◄ כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ • (שם) אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא, וְאִם כְּסוּת יוֹם הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר, וּכְבָר כָּתוּב בִּ"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים": "עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ", כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וּכְבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ תְּקָחֶנּוּ. וּבֵרֲכֶךָ • וְאִם אֵינוֹ מְבָרְכְךָ, מִכָּל־מָקוֹם: "וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה".

◆ שבת־קודש י"ד אלול ◆

(יד) לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ:

יד לָא תְּעַשּׁוּק אֲגִירָא עַנְיָא וּמִסְכֵּנָא מֵאַחָיךְ אוֹ מִגִּיּוֹרָךְ דִּי בְאַרְעָךְ בִּקְרָוָיךְ:

רש"י◄ לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר • וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן בִּב' לָאוִין: "לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר שָׂכִיר", שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (ויקרא יט) "לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֶךָ". אֶבְיוֹן • (ויקרא רבה) הַתָּאֵב לְכָל דָּבָר. מִגֵּרְךָ • זֶה גֵּר צֶדֶק. בִּשְׁעָרֶיךָ • זֶה גֵּר תּוֹשָׁב הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת. אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ • לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים.

(טו) בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס

טו בְּיוֹמֵהּ תִּתֵּן אַגְרֵהּ וְלָא תֵעוּל עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא אֲרֵי עַנְיָא הוּא וְלֵהּ הוּא מְסַר יָת נַפְשֵׁהּ וְלָא יִקְרֵי עֲלָךְ קֳדָם יְיָ וִיהֵי בָךְ חוֹבָא:

רש"י◄ וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ • אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת: עָלָה בְּכֶבֶשׁ וְנִתְלָה בָּאִילָן. וְהָיָה בְךָ חֵטְא • (ספרי) מִכָּל־מָקוֹם, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לִיפָּרַע עַל־יְדֵי הַקּוֹרֵא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות חלק כ"ט עמוד 138 – מתוך 'לקראת שבת')

אחור שִׂכְרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל – לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ

בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ (כד, טו)

הִנֵּה מָצִינוּ (ראה אבות פרק ב, יד־טז, תורת כהנים ורש"י בחוקותי כו, ט) שֶׁהִשְׁוּוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל אֶת עֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת לִמְלֶאכֶת הַפּוֹעֵל, וְאֶת שְׂכַר הַמִּצְוֹת לְתַשְׁלוּם עַל הָעֲבוֹדָה.

וְכָתַב הָרַמְבַּ"ן (שער הגמול בסופו) וְכֵן הִכְרִיעוּ בַּקַּבָּלָה וּבַחֲסִידוּת, שֶׁזְّמַן מַתַּן הַשָּׂכָר הוּא לָעָתִיד־לָבוֹא כַּאֲשֶׁר "הַקָּבָּ"ה מְחַיֶּה בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים וְאֵינוֹ עוֹלָם הַנִּשְׁמוֹת שֶׁקָּרִינוּ גַּן־עֵדֶן".

וְיֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֵיאַךְ מְאַחֵר הַקָּבָּ"ה שְׂכָרָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל לִימוֹת

הַמְּשִׁיחַ, וַהֲרֵי הַקָּבָּ"ה מְקַיֵּם אֶת כָּל הַתּוֹרָה, דְּ"מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הוּא אוֹמֵר לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת וְלִשְׁמוֹר" (שמות רבה פרשה ל, ט)?

וְיִתְבָּאֲרוּ הַדְּבָרִים עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בָּאֲרוּכָה בְּסֵפֶר תַּנְיָא קַדִּישָׁא (פרק ל"ו) דְּתַכְלִית בְּרִיאַת הָעוֹלָם הוּא שֶׁ"נִּתְאַוָּה הַקָּבָּ"ה לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בְּתַחְתּוֹנִים".

כְּלוֹמַר, הָעוֹלָם הַזֶּה מִצַּד־עַצְמוֹ "אֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה הֵימֶנּוּ בְּעִנְיַן הֶסְתֵּר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ", וְעַל כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּטַל לְבַרֵר חֵלֶק מְיֻחָד בָּעוֹלָם, עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, שֶׁבָּזֶה מְזַכֵּךְ הוּא אֶת גּוּפוֹ הַגַּשְׁמִי וְאֶת חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. וְתַכְלִית הָעֲלִיָּה תִּהְיֶה לֶעָתִיד כַּאֲשֶׁר יְשֻׁלַּם זִכּוּךְ כְּלוּת הָעוֹלָם, וְיִהְיֶה רָאוּי לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְ"יוֹפִיעַ עֲלֵיהֶם בְּהַדַּר גְּאוֹן עֻזּוֹ, וִימַלֵּא כְבוֹד ה' אֶת כָּל הָאָרֶץ".

וְנִמְצָא שֶׁעֲבוֹדָתָם שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמָשָׁךְ הַדּוֹרוֹת הִיא בְּגֶדֶר שְׁכִירוּת אַחַת, וּמֵאַחַר שֶׁהַדִּין הוּא דְּ"שְׁכִירוּת אֵינָהּ מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְבַסּוֹף" (בבא מציעא קי, ב) וְלָכֵן שְׁכָרָהּ מִשְׁתַּלֵּם רַק לְבַסּוֹף מִיַּד בִּגְמַר הָעֲבוֹדָה, בְּזִכּוּךְ הָעוֹלָם כֻּלּוֹ שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה לְהַשֵּׁם־יִתְבָּרֵךְ, לְעֵת תְּחִיַּת הַמֵּתִים.

(טז) **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ׃ ס**

טז לָא יְמוּתוּן אֲבָהָן עַל פּוּם בְּנִין וּבְנִין לָא יְמוּתוּן עַל פּוּם אֲבָהָן אֱנָשׁ בְּחוֹבֵהּ יְמוּתוּן׃

רש"י◄ **לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים** • בְּעֵדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בַּעֲוֹן בָּנִים, כְּבָר נֶאֱמַר: "אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ", אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ, מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו, וְהַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמַיִם.

(יז) **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה׃**

יז לָא תַצְלֵי דִּין גִּיּוֹרָא וְיַתֵּמָא וְלָא תִּסַּב מַשְׁכּוֹנָא לְבוּשׁ אַרְמְלָא׃

רש"י◄ **לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם** • וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר: (דברים טז) "לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט", וְשָׁנָה בְּעָנִי לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְפִי שֶׁנָּקֵל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי יוֹתֵר מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו. **וְלֹא תַחֲבֹל** • שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָה.

(יח) **וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ ס**

יח וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוַיְתָא בְּמִצְרַיִם וּפְרָקָךְ יְיָ אֱלָהָךְ מִתַּמָּן עַל כֵּן אֲנָא מְפַקֵּדְךָ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין׃

רש"י◄ **וְזָכַרְתָּ** • עַל־מְנַת־כֵּן פְּדִיתִיךָ: לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי, אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר.

(יט) **כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ׃ ס**

יט אֲרֵי תַּחְצוֹד חֲצָדָךְ בְּחַקְלָךְ וְתִנְשֵׁי עֻמְרָא בְּחַקְלָא לָא תְּתוּב לְמִסְּבֵהּ לְגִיּוֹרָא לְיַתֵּמָא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי בְּדִיל דִּיבָרְכִנָּךְ יְיָ אֱלָהָךְ בְּכֹל עוֹבְדֵי יָדָךְ׃

רש"י◄ **וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר** • וְלֹא גָּדִישׁ, מִכָּאן אָמְרוּ: עֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סְאָתַיִם וּשְׁכָחוֹ, אֵינוֹ שִׁכְחָה. **בַּשָּׂדֶה** • לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קָמָה, שֶׁשָּׁכַח מִקְּצָתָהּ מִלִּקְצוֹר. **לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ** • (פאה פ"ו מ"ד) מִכָּאן אָמְרוּ: שֶׁלְּאַחֲרָיו, שִׁכְחָה. שֶׁלְּפָנָיו, אֵינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ בְּ"בַל תָּשׁוּב". **לְמַעַן** יְבָרֶכְךָ • (ספרי) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁבָּאת לְיָדוֹ שֶׁלֹּא בְּמִתְכַּוֵּן, קַל־וָחֹמֶר לָעוֹשֶׂה בְּמִתְכַּוֵּן. אֱמֹר מֵעַתָּה: נָפְלָה סֶלַע מִיָּדוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפַּרְנֵס בָּהּ, הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ.

(כ) **כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה׃**

כ אֲרֵי תַּחְבּוֹט זֵיתָךְ לָא תְּפַלֵּי בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיַתֵּמָא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי׃

רש"י◄ **לֹא תְפָאֵר** • (חולין קלא) לֹא תִּטֹּל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ, מִכָּאן שֶׁמַּנִּיחִין פֵּאָה לָאִילָן. **אַחֲרֶיךָ** • (שם) זוֹ שִׁכְחָה.

(כא) כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:

כא אֲרֵי תִקְטוֹף כַּרְמָךְ לָא תְעַלֵּל בַּתְרָךְ לְגִיּוֹרָא לְיִתַמָּא וּלְאַרְמְלָא יְהֵי:

רש"י◄ **לֹא תְעוֹלֵל.** אִם מָצָאתָ בּוֹ עוֹלֶלֶת, לֹא תִּקָּחֶנָּה. (פאה ז) וְאֵיזוֹ הִיא עוֹלְלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף. יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם, הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת. וְרָאִיתִי בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי: אֵיזוֹ הִיא כָּתֵף? פְּסִיגִין זֶה עַל גַּב זֶה. נָטֵף, אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בַּשִּׁדְרָה וְיוֹרְדוֹת.

(כב) וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס

כב וְתִדְכַּר אֲרֵי עַבְדָּא הֲוֵיתָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם עַל כֵּן אֲנָא מְפַקְּדָךְ לְמֶעְבַּד יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין:

כה (א) כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:

א אֲרֵי יְהֵי דִין בֵּין גֻּבְרַיָּא וְיִתְקָרְבוּן לְדִינָא וִידוּנֻנּוּן וִיזַכּוּן יָת זַכָּאָה וִיחַיְּבוּן יָת חַיָּבָא:

רש"י◄ **כִּי־יִהְיֶה רִיב.** (ספרי) סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט. אֲמֹר מֵעַתָּה: אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, מִי גָּרַם לְלוֹט לִפְרֹשׁ מִן הַצַּדִּיק? הֱוֵי אוֹמֵר: זוֹ מְרִיבָה. **וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע.** יָכֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין? תַּלְמוּד לוֹמַר.

(ב) וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

ב וִיהֵי אִם בַּר חַיָּבָא לְאַלְקָאָה חַיָּבָא וְיִרְמִנֵּהּ דַּיָּנָא וַיַלְקִנֵּהּ קֳדָמוֹהִי כְּמִסַּת חוֹבְתֵהּ בְּמִנְיָן:

רש"י◄ **וְהָיָה אִם בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע.** פְּעָמִים לוֹקֶה, וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה, וּמִי הוּא הַלּוֹקֶה? לְמֹד מִן הָעִנְיָן, "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ", לָאו שֶׁלֹּא נִתַּק לַעֲשֵׂה (מכות יג). **וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט.** מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב, אֶלָּא מֻטֶּה. **לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ.** וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם, מִכָּאן אָמְרוּ: מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (מכות כב). **בְּמִסְפָּר.** (שם) וְאֵינוֹ נָקוּד "בַּמִּסְפָּר", לְמֵד שֶׁהוּא דָּבוּק, לוֹמַר בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֵמִים, אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים וְהֵם אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת.

(ג) אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ:

ג אַרְבְּעִין יַלְקִנֵּהּ לָא יוֹסֵף דִּילְמָא יוֹסֵף לְאַלְקָיוּתֵהּ עַל אִלֵּין מָחָא רַבָּא וְיֵקַל אֲחוּךָ לְעֵינָיךָ:

רש"י◄ **לֹא יֹסִיף.** מִכָּאן אַזְהָרָה לַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ. **וְנִקְלָה אָחִיךָ.** כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רָשָׁע. וּמִשֶּׁלָּקָה, קְרָאוֹ אָחִיךָ.

(ד) לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ: ס

ד לָא תִחוֹד פּוּם תּוֹרָא בְּדִישֵׁהּ:

רש"י◄ **לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ.** (ב"ק נד) דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה, וְהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה, חַיָּה וָעוֹף, הָעוֹשִׂים בִּמְלָאכָה שֶׁהִיא בְּדָבָר מַאֲכָל, אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר "שׁוֹר"? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם. **בְּדִישׁוֹ.** (שם פט) כָּל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תַחְסֹם שׁוֹר", מִכָּל־מָקוֹם. וְלָמָּה נֶאֱמַר דִּישׁ? לוֹמַר לְךָ מַה דִּישׁ מְיַחֵד, דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ (לְמַעֲשֵׂר וּלְחַלָּה) וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן וְהַמְחַבֵּץ, שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ. יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה. יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבְגַרְגְּרוֹת, שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר.

(ה) כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ:

ה אֲרֵי יֵתְבוּן אַחִין כַּחֲדָא וִימוּת חַד מִנְּהוֹן וּבַר לֵית לֵהּ לָא תְּהֵי אִתַּת מֵתָנָא לְבָרָא לְגֻבַר חִלּוֹנָי יְבָמַהּ יֵעוּל עֲלַהּ וְיִסְּבַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ וְיִבְּמַהּ:

רש"י◄ כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו • (יבמות יז) שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פְּרָט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ. יַחְדָּו • הַמְיֻחָדִים בַּנַּחֲלָה, פְּרָט לְאָחִיו מִן הָאֵם. וּבֵן אֵין־לוֹ • (שם כב) עַיֵּן עָלָיו: בֵּן אוֹ בַּת, אוֹ בֵּן הַבֵּן, אוֹ בַּת הַבֵּן אוֹ בֵּן הַבַּת אוֹ בַּת הַבַּת.

(ו) וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל:

ו וִיהֵי בּוּכְרָא דִּי תְּלִיד יְקוּם עַל שְׁמָא דַּאֲחוּהִי מֵתָנָא וְלָא יִתְמְחֵי שְׁמֵהּ מִיִּשְׂרָאֵל:

רש"י◄ וְהָיָה הַבְּכוֹר • גְּדוֹל הָאַחִים הוּא מְיַבֵּם אוֹתָהּ. אֲשֶׁר תֵּלֵד • פְּרָט לְאַיְלוֹנִית, שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת. יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו • זֶה שֶׁיְּיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ, יִטֹּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו. וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ • (שם כד) פְּרָט לְאֵשֶׁת סָרִיס, שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי.

(ז) וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:

ז וְאִם לָא יִצְבֵּי גַּבְרָא לְמִסַּב יָת יְבִמְתֵּהּ וְתִסַּק יְבִמְתֵּהּ לִתְרַע בֵּית דִּינָא לְקֳדָם סָבַיָּא וְתֵימַר לָא צָבֵי יְבָמִי לַאֲקָמָא לַאֲחוּהִי שְׁמָא בְּיִשְׂרָאֵל לָא אָבֵי לְיַבָּמוּתִי:

רש"י◄ הַשַּׁעֲרָה • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לִתְרַע בֵּית דִּינָא'.

(ח) וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ:

ח וְיִקְרוּן לֵהּ סָבֵי קַרְתֵּהּ וִימַלְּלוּן עִמֵּהּ וְיִקּוּם וְיֵימַר לָא רְעֵינָא (רְעֵינָא) לְמִסְּבַהּ:

רש"י◄ וְעָמַד • בַּעֲמִידָה. וְאָמַר • (סוטה לב) בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאַף הִיא דְּבָרֶיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ.

(ט) וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו:

ט וְתִתְקְרַב יְבִמְתֵּהּ לְוָתֵהּ לְקֳדָם סָבַיָּא וְתִשְׁרֵי סִינֵהּ מֵעַל רַגְלֵהּ וְתִרוֹק בְּאַנְפּוֹהִי וְתָתֵב וְתֵימַר כְּדֵין יִתְעֲבֵד לִגְבַר דִּי לָא יִבְנֵי יָת בֵּיתָא דַּאֲחוּהִי:

רש"י◄ וְיָרְקָה בְּפָנָיו • (יבמות קו) עַל גַּבֵּי קַרְקַע. אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה • מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ, שֶׁלֹּא יַחֲזֹר וִיַיבֵּם, דְּלָא כְּתִיב: 'אֲשֶׁר לֹא בָּנָה', אֶלָּא: "אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה", וְכֵיוָן שֶׁלֹּא בָּנָה, שׁוּב לֹא יִבְנֶה.

(י) וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס

י וְיִתְקְרֵי שְׁמֵהּ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית שְׁרִי סִינָא:

רש"י◄ וְנִקְרָא שְׁמוֹ וְגוֹ' • (שם) מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר: 'חֲלוּץ הַנַּעַל'.

(יא) כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו:

יא אֲרֵי יִנְצוּן גֻּבְרִין כַּחֲדָא גְּבַר וַאֲחוּהִי וְתִתְקְרַב אִתַּת חַד לְשֵׁזָבָא יָת בַּעֲלַהּ מִיַּד מָחוּהִי וְתוֹשֵׁט יְדַהּ וְתִתְקֵף בְּבֵית בַּהְתֵּהּ:

רש"י◄ כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים • (ספרי) סוֹפָן לָבֹא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "מִיַּד מַכֵּהוּ", אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוּת.

(יב) וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ ס

יב וּתְקוּץ יָת יְדַהּ לָא תְחוּס עֵינָךְ׃

רש"י◄ וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ • מָמוֹן, דְּמֵי בָּשְׂתוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "לֹא תָחוֹס", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִין "לֹא תָחוֹס", מַה לְּהַלָּן מָמוֹן, אַף כָּאן מָמוֹן.

(יג) לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

יג לָא יְהֵי לָךְ בְּכִיסָךְ מַתְקַל וּמַתְקַל רַבְּתָא וּזְעֻרְתָּא׃

רש"י◄ אֶבֶן וָאֶבֶן • מִשְׁקָלוֹת. גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה • (ספרי) גְּדוֹלָה כְּשֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵא נוֹטֵל בִּגְדוֹלָה וּמַחֲזִיר בִּקְטַנָּה.

(יד) לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

יד לָא יְהֵי לָךְ בְּבֵיתָךְ מְכִילָא וּמְכִילָא רַבְּתָא וּזְעֻרְתָּא׃

רש"י◄ לֹא־יִהְיֶה לְךָ • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לְךָ כְּלוּם.

(טו) אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

טו מַתְקָלִין שְׁלִמִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ מְכִילָן שְׁלִמִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לָךְ בְּדִיל דְּיוֹרְכוּן יוֹמָיךְ עַל אַרְעָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ׃

רש"י◄ אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ • אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה.

(טז) כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ פ

טז אֲרֵי מְרַחַק קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ כָּל עָבֵד אִלֵּין כֹּל עָבֵד שִׁקַּר׃

(יז) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃

יז הֲוֵי דְּכִיר יָת דִּי עֲבַד לָךְ עֲמָלֵק בְּאָרְחָא בְּמִפָּקְכוֹן מִמִּצְרָיִם׃

רש"י◄ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ • אִם שִׁקַּרְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת, הֲוֵי דּוֹאֵג מִגֵּרוּי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: (משלי יא) "מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה'", וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ: "בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ לקוטי שיחות חכ"ז עמ' 551 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לְפִי אֵיזֶה "קִנְאָה מִידָּה" צָרִיךְ הָאָדָם לִמְדּוֹד עַצְמוֹ?

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ כָּתוּב "לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן גּוֹ' אֵיפָה וְאֵיפָה גּוֹ' זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (כה, יג-יז). וּבְ'תּוֹסְפוֹת' (ד"ה ואימא - קידושין לג, ב) הוּבָא לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ "עַל עָוֹן זֶה (מִשְׁקָלוֹת) בָּא עֲמָלֵק", וְהֵינוּ שֶׁהַטַּעַם לְסָמִיכוּת פָּרָשַׁת מִשְׁקָלוֹת לִזְכִירַת עֲמָלֵק הוּא כִּי עֲמָלֵק בָּא "עַל עָוֹן זֶה".

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, מַהוּ חוֹמֶר עָוֹן מִשְׁקָלוֹת, עַד כְּדֵי כָּךְ שֶׁמִּפְּנֵי עָוֹן זֶה בָּא עֲמָלֵק?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כַּאֲשֶׁר בָּא הַיֵּצֶר־הָרַע לְהַחֲטִיא אֶת הָאָדָם, אֵינוֹ מְשַׁכְנֵעַ אוֹתוֹ מִתְּחִילָה שֶׁיִּמְרוֹד בַּהקָבָּ"ה, אֶלָּא בִּתְחִלָּה מְנַסֶּה הַיֵּצֶר לַעֲשׂוֹת "חִסָּרוֹן" בַּ"מִדָּה". וְהֵינוּ, דְּאַף שֶׁמַּסְכִּים הַיֵּצֶר שֶׁיֵּשׁ לְהִתְנַהֵג לְפִי "מִדּוֹת" וְהַגְּבָלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', מִכָּל־מָקוֹם טוֹעֵן הַיֵּצֶר שֶׁאִם הַמִּדָּה תִּהְיֶה "חֲסֵרָה", וּבִפְרָט אִם הַחִסָּרוֹן הוּא רַק בְּ"כָלְשֶׁהוּ", לֹא יִקְרֶה כְּלוּם.

וִיתֵרָה מִזּוֹ, הַיֵּצֶר מַסְכִּים שֶׁלִּיהוּדִי יִהְיֶה "אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק", רַק שֶׁרוֹצֶה שֶׁבְּנוֹסָף לְאֶבֶן שְׁלֵמָה, יִהְיֶה לִיהוּדִי גַּם עוֹד אֶבֶן שֶׁאֵינָהּ שְׁלֵמָה. וְהֵינוּ, שֶׁטַּעֲנַת הַיֵּצֶר הִיא שֶׁיֶּשְׁנָם לְיִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי "מִידּוֹת". בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיְנֵי הַנְּשָׁמָה - שָׁם נוֹגֵעַ שֶׁהַ"מִדָּה" תִּהְיֶה בְּדִיּוּק לְפִי הַהַגְבָּלוֹת שֶׁל הַ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ', אַךְ כַּאֲשֶׁר מְדוּבָּר אוֹדוֹת עִנְיְנֵי הַגּוּף וּצְרָכָיו הַגַּשְׁמִיִּים שֶׁל הָאָדָם, שָׁם מוּתָּר לְהַתְאִים אֶת הַ"מִדָּה" שֶׁתִּהְיֶה כְּפִי הַ"מִדּוֹת" שֶׁל דַּרְכֵּי הָעוֹלָם.

וְזֶהוּ שֶׁמִּפְּנֵי "עָוֹן מִשְׁקָלוֹת" - "בָּא עֲמָלֵק", כִּי תְּחִלַּת "בִּיאָתוֹ"

שֶׁל עֲמָלֵק וְיֵצֶר־הָרַע אֵינָהּ בִּמְרִידָה גְּלוּיָה נֶגֶד ה', אֶלָּא בַּהֲטָלַת סְפֵקוֹת בְּמוֹחַ הָאָדָם (עֲמָלֵק בְּגִימַטְרִיָּא סָפֵק (סה"מ תרע"ט עמ' רצד)), דְּאוּלַי בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָנֵי הַגּוּף אָפְשָׁר לְהַתְּאִים אֶת הַ"מִּדּוֹת".

וּכְדֵי לִהְיוֹת בָּטוּחַ וְנִשְׁמָר מִ"בִּיאַת עֲמָלֵק", צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת זָהִיר בְּמִשְׁקָלוֹת, שֶׁכָּל עִנְיָנֵי הָאָדָם יִהְיוּ רַק עִם "אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק" אַחַת, וְעַל־פִּי מִדּוֹת וְהַגְּבָלוֹת הַתּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר המאמרים קונטרסים, עמ' רפז)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם (כה, יז)

"בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם" - כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרְרִים לָצֵאת וּלְהִתְעַלּוֹת מֵהַמֵּצַר שֶׁל הַגַּשְׁמִיּוּת וְהַחָמְרִיּוּת, בָּא "עֲמָלֵק" וּמְנַסֶּה לְהַפְרִיעַ.

הָעֵצָה לְקַלִּיפַּת עֲמָלֵק הִיא - "זָכוֹר": יֵשׁ לַחֲקוֹק דִּבְרֵי תּוֹרָה בַּזִּכָּרוֹן, וְלַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶם בְּכָל עֵת וּבְכָל מָקוֹם.

(יח) **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים:**

יח **דִּי עָרְעָךְ בְּאָרְחָא וְקָטֵל בָּךְ כָּל דַּהֲווֹ מִתְאַחֲרִין בַּתְרָךְ וְאַתְּ מְשַׁלְהֵי וּלְאֵי וְלָא דָחֵל מִן קֳדָם יְיָ:**

רש"י ◄ **אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ** • לְשׁוֹן מִקְרֶה. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֶרִי וְטֻמְאָה. שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זְכוּר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן קֹר וָחֹם, צִנָּנְךָ וְהִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ כָּל הָאוּמּוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם, וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהֶרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים. מָשָׁל לְאַמְבַּטִּי רוֹתַחַת, שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶּן בְּלִיַּעַל אֶחָד, קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אַף־עַל־פִּי שֶׁנִּכְוָה, הִקְרָה אוֹתָהּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים. **וַיְזַנֵּב בְּךָ** • מַכַּת זָנָב: חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה. **כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ** • חַסְרֵי כֹּחַ מֵחֲמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן. **וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ** • עָיֵף בַּצָּמָא, דִּכְתִיב: "וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם", וּכְתִיב אַחֲרָיו: "וַיָּבֹא עֲמָלֵק". **וְיָגֵעַ** • בַּדֶּרֶךְ. **וְלֹא יָרֵא** • עֲמָלֵק. **אֱלֹהִים** • מִלְּהָרַע לְךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת בשלח תשמ"א)

כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ (כה, יח)

חַסְרֵי כֹּחַ מֵחֲמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן (רש"י)

לְפָנֵינוּ לִימּוּד וְלֶקַח נִפְלָא:

עֲמָלֵק לֹא פָּגַע אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חֵטְא שֶׁנִּפְלְטוּ מִן הֶעָנָן, וּבִשְׁבִיל יְהוּדִים אֵלּוּ יָצְאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מֵהֶעָנָן כְּדֵי לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק, כַּכָּתוּב (בשלח יז) "וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק" (צא מן הענן, רש"י).

הֲרֵי אוֹמֵר: חוֹבָתוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לָצֵאת "חוּץ לָעָנָן", לְהַגִּיעַ לִיהוּדִי שֶׁנִּמְצָא מִחוּץ לְעוֹלָמָה שֶׁל הַיַּהֲדוּת, חָשׁוּף לַ'עֲמָלֵקִים' שׂוֹנְאִים וּמְשׂוּנְאִים, וּלְקָרְבוֹ לַתּוֹרָה.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

כה (יח) **וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל הַנֶּחֱשָׁלִים.** שֶׁהִכָּה אוֹתָם מַכַּת זָנָב, שֶׁהָיָה חוֹתֵךְ מִילוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְזוֹרְקָן כְּלַפֵּי מַעְלָה, וְאוֹמֵר בָּזֶה בְּחַרְתָּ טוֹל חֶלְקְךָ, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים עט יב) וְהָשֵׁב לִשְׁכֵנֵינוּ שִׁבְעָתַיִם אֶל חֵיקָם, הָשֵׁב לָהֶם מַה שֶׁעָשׂוּ לָנוּ בַּמִּילָה הַנִּתּוּנָה בְּחֵיקוֹ שֶׁל אָדָם. דָּבָר אַחֵר, מַה שֶׁעָשׂוּ לַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב ז) מְזֻקָּק שִׁבְעָתַיִם. מַה שֶׁעָשׂוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּתּוּן בְּחֵיקוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מג יד) וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד הָעַזָּרָה הַתַּחְתּוֹנָה. וְאָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַתָּה אוֹמֵר לָנוּ **זָכוֹר** שֶׁיֵּשׁ לָנוּ שִׁכְחָה, אַתָּה שֶׁאֵין לְפָנֶיךָ שִׁכְחָה זְכֹר ה' וגו' אֵת יוֹם יְרוּשָׁלָם הָאֹמְרִים עָרוּ עָרוּ עַד הַיְסוֹד בָּהּ (תהלים קלז ז). וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמַּלְכוּת אֱדוֹם לֹא הֶחֱרִיבוּ יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא מַלְכוּת בָּבֶל, הָיוּ שׁוֹאֲלִין כָּךְ מִתּוֹךְ שִׁמְחָה. וּלְמָה עֲמָלֵק דּוֹמֶה, לְכֶלֶב שֶׁהוּא לָהוּט לְלַקֵּק דָּם, כָּךְ הוּא לָהוּט לְלַקֵּק דָּמָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, וְזֶהוּ עֲמָלֵק, עַם לָק (תנחומא ט):

וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים. בַּמִּשְׁקוֹלוֹת. לְכָךְ נִסְמַךְ לְפָרָשַׁת **לֹא יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ** וגו', לְפִי שֶׁלֹּא קִיְּימוּ מוֹרָא דְּמִשְׁקוֹלוֹת דִּכְתִיב בְּהוּ 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ' (ראה תוס' קידושין לג: ד"ה ואימא), לְכָךְ בָּא עֲמָלֵק. וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי יא א) מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה' וגו', וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם פסוק ב) בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן. וְגַם כָּאן כְּתִיב (פסוק טז) כִּי תוֹעֲבַת ה' כָּל עֹשֵׂה אֵלֶּה (תנחומא ח): **חסלת פרשת כי תצא**

(יט) וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר (זֵכֶר) עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח:

יט וִיהֵי כַּד יְנִיחַ יְיָ אֱלָהָךְ לָךְ מִכָּל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ מִסְּחוֹר סְחוֹר בְּאַרְעָא דִּי יְיָ אֱלָהָךְ יָהֵב לָךְ אַחֲסָנָא לְמֵירְתַהּ תִּמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לָא תִּתְנְשֵׁי: פ פ פ

רש"י◄ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק• מֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק, מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה, שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִלּוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמַר: בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ע"פ שיחות פורים תשט"ז – תורת מנחם חט"ז עמ' 941 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַדֶּרֶךְ לִהְיוֹת "יוֹשֵׁב אֹהָלִים" וְלֹא "אִישׁ שָׂדֶה"

בְּסוֹף פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר אוֹדוֹת מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק "אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶּרֶךְ" (כה, יח). וּמְפָרֵשׁ הַמִּדְרָשׁ, קָרְךָ מִלְּשׁוֹן קְרִירוּת (תנחומא סוף פרשתנו). וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ מַשְׁמָעוּת קְרִירוּת זוֹ:

כַּאֲשֶׁר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ לְמַתַּן־תּוֹרָה, וְרָצוּ לְהַכְרִיז נַעֲשֶׂה קוֹדֶם לְנִשְׁמַע, הֵן אִם יָבִינוּ וְהֵן אִם לָאוּ, יְקַיְּמוּ מַה שֶּׁיִּשְׁמְעוּ - בָּא עֲמָלֵק וּפָעַל קְרִירוּת. עֲמָלֵק לֹא טָעַן שֶׁלֹּא יֵלְכוּ חַס־וְשָׁלוֹם לְקַבֵּל אֶת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי גַּם הוּא הָיָה נָכֹן שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, אֲבָל לֹא הִסְכִּים עַל הַנְהָגַת יַעֲקֹב "אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֹהָלִים" (תולדות כה, כז). טַעֲנָתוֹ הִיא: "יוֹשֵׁב אֹהָלִים", לִלְמוֹד תּוֹרָה - הוּא מַסְכִּים, אֲבָל "אִישׁ תָּם", לֹא לִשְׁאוֹל תְּחִלָּה בַּמָּה הַמְּדוּבָּר וּמַה יִּדְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ, אֶלָּא "נַעֲשֶׂה קוֹדֶם לְנִשְׁמַע" - עַל זֶה אֵינוֹ מַסְכִּים.

הוּא מִתְנַהֵג לְפִי הַסֵּדֶר שֶׁל עֵשָׂו, "אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד" - הוּא מֵבִין, הוּא מְחַשֵּׁב כַּמָּה מְסוּגָל הוּא לָצוּד וּלְהָכִיל, הוּא מְשַׁעֵר אֶת כֹּחוֹתָיו וְאֶת שֹׂכְלוֹ כַּמָּה יִלְמַד וְכַמָּה יְקַיֵּם. הַנְהָגָתוֹ הִיא בְּסֵדֶר שֶׁל נִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה, לְכֹל־לְרֹאשׁ לִשְׁמוֹעַ וּלְהָבִין, וְרַק אָז יוּכַל לְשַׁעֵר אִם יוּכַל לַעֲשׂוֹת זֹאת אִם לָאוּ.

וְאַדְרַבָּה - טוֹעֵן הוּא - כֵּיוָן שֶׁהַתּוֹרָה הִיא אֱמֶת, וְאֱמֶת כָּזוֹ שֶׁמְּחוּיֶבֶת עַל־פִּי שֵׂכֶל, אִם־כֵּן לְמַאי נַפְקָא־מִינָהּ אִם יַקְדִּים נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע אוֹ לְהֵיפֶךְ; בְּאֵיזֶה אוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה, גַּם אִם יַקְדִּים נִשְׁמַע לְנַעֲשֶׂה, יָבוֹא בְּוַדַּאי לְ"נַעֲשֶׂה", כֵּיוָן שֶׁזֶּהוּ דָּבָר הַמְּחוּיָב עַל־פִּי שֵׂכֶל.

עַל כָּךְ הִבְהִירָה הַתּוֹרָה וּמוֹדִיעָה, שֶׁעַל־יְדֵי הַהַנְהָגָה דְ"יוֹדֵעַ צַיִד", בָּאִים לְ"אִישׁ שָׂדֶה", שֶׁיּוֹצְאִים וְעוֹזְבִים אֶת הַ"אֹהָלִים", אָהֳלֵי שֵׁם וְעֵבֶר. אֶלָּא חַיָּבִים לְהִתְנַהֵג בְּדַרְכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אִישׁ תָּם, וְאָז הוֹלְכִים בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה, כְּדִבְרֵי הַגְּמָרָא (שבת פח, סע"א ואילך) עַל הַפָּסוּק "תּוּמַת יְשָׁרִים תַּנְחֵם", שֶׁאֵלּוּ שֶׁלֹּא מַסְכִּימִים עִם הַסֵּדֶר שֶׁל "עַמָּא פְּזִיזָא", וְטוֹעֲנִים שֶׁהַתּוֹרָה עִנְיָנָהּ שֵׂכֶל, וְלֹא צְרִיכִים לָצֵאת מֵהַגְּדָרִים ("שֶׁפְּרִינְגְּעֶן פּוּן דָּער הוֹיט"), אֶלָּא צְרִיכִים לָגֶשֶׁת מִתּוֹךְ סֵדֶר, נִשְׁמַע וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה - אֲזַי סוֹף־כָּל־סוֹף "סֶלֶף בּוֹגְדִים יִשְׁדֵּם" רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, וְהַדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה הִיא רַק עַל־יְדֵי הֲלִיכָה בִּתְמִימוּת - "**תּוּמַת** יְשָׁרִים - תַּנְחֵם".

ק"י פסוקים, על"י סימן. חסלת פרשת תצא

הפטרה לפרשת כי תצא לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ' ריז

אגרות קודש

ב"ה, ר"ח אלול, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מכ"ה מנחם אב, השואל האם מחויב בן ישיבה באה"ק ת"ו להתגייס שמה בצבא.

- לפלא הספק בעיניו ועד שצריך לישאל ממרחק, והרי ידוע וגם מפורסם פס"ד הברור של רבני ישראל וכמובן - מבוסס הוא בתורתנו תורת חיים, אשר בני ישיבה אין לגייסם ולא יצאו בצבא. ולימודם תורתנו הקדושה בהתמדה ושקידה - מגין ומציל על ארצנו הקדושה ת"ו ועל הדרים עלי'.

בברכה כוח"ט.

שיעורי תהלים לשבוע פרשת כי־תצא

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

ב״ה א׳ ט״ו סיון, תרפ״ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ״ז באתי בבקשה לכללות אנ״ש שי׳ אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי׳ לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ח׳ אלול מפרק מד עד סוף פרק מח ופרקים כב-כד	**יום רביעי - י״א אלול** מפרק ס עד סוף פרק סה ופרקים לא-לג
יום שני - ט׳ אלול מפרק מט עד סוף פרק נד ופרקים כה-כז	**יום חמישי - י״ב אלול** מפרק סו עד סוף פרק סח ופרקים לד-לו
יום שלישי - י׳ אלול מפרק נה עד סוף פרק נט ופרקים כח-ל	**יום שישי - י״ג אלול** מפרק סט עד סוף פרק עא ופרקים לז-לט
שבת קודש - י״ד אלול פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו ופרקים מ-מב	

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

[תמוז תרס״ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ׳ שנה ונכנס לשנת הכ״א היה אומר פרק כ״א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיח, ובירור זה יהי'... עד עמ' קיח, במצרף וכור.

וּבְרוּר זֶה – שהטוב יתברר מהרע, **יִהְיֶה גַּם־כֵּן עַל־יְדֵי גִּלּוּי אֶלְקוּתוֹ לְמַטָּה** – כלומר, כשם שהבירור בכלל נעשה הרי על ידי מעשינו ועבודתינו במשך זמן הגלות[12], כך גם יהיה הבירור על ידי ההתגלות האלקית שתהיה אז למטה, **בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[13]: **"כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה'", "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' כוּ'"**[14]. **וְזֶהוּ בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם לֶעָתִיד,** – שאז יהיה הטוב שיתברר מהרע – על ידי ההתגלות האלקית שתתגלה אז, **אַךְ בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן - בְּכָל "עֵת מְצֹא"**, – בכל שעת הימצאו של הקדוש ברוך הוא[15], **זוֹ תְּפִלָּה,** – שזה ענין התפילה[16], **אוֹ שֶׁאָר עִתִּים מְזֻמָּנִים לְהִתְבּוֹדֵד עִם קוֹנוֹ** – שאז, בשעת התפלה או בשאר זמנים שיהודי "עובד" עם עצמו – **כָּל אֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו וּזְכֻּתוֹ לְמַעֵן בְּרוּר זֶה, עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה לִשְׁמָהּ,** – שעל־ידי ההתגלות האלקית שבנפשו שמתגלה מלימוד התורה שלו – נעשה הבירור, שהטוב שלו מתעלה מהרע, **וְכֵן עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה,** – שהוא נותן, גם כן מתברר הטוב מהרע, **כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ**[17]: – רבותינו ז"ל: **"רַבִּי אֶלְעָזָר יָהִיב פְּרוּטָה לְעָנִי וַהֲדַר מַצְלֵי,** – ר' אלעזר נתן פרוטה לעני ואחר־כך התפלל, **דִּכְתִיב:** – שהרי כתוב[18]: **אֲנִי בְצֶדֶק** – בצדקה, **אֶחֱזֶה פָנֶיךָ",** – כדי לראות ההתגלות של פנימיות האלקות בתפלה, הרי זה על ידי הקדמה של "צדק", צדקה, **הִיא** – "אחזה פניך" היא **בְּחִינַת גִּלּוּי הֶאָרָה וְהַשְׁפָּעַת הַדַּעַת וְהַתְּבוּנָה, לְהִתְבּוֹנֵן בִּגְדֻלַּת ה', וּלְהוֹלִיד מִזֶּה דְּחִילוּ וּרְחִימוּ** – יראה ואהבה, **שְׁכָלִיִּים** – שבאות מהשכל וההבנה בגדולת ה', **כַּנּוֹדַע,** – שזוהי ההתגלות האלקית שבתפלה, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִבְרַר הַטּוֹב** – ועולה **לַה'** **וְנִפְרַד הָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[19]: **"מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב, וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ",** פֵּרוּשׁ – מה הפירוש שצירופו (מירוקו) של אדם הוא לפי מה שהוא מהלל? – **לְפִי הִלּוּלוֹ אֶת ה'** – בשעת התפלה, **בְּעֹמֶק הַדַּעַת לְהוֹלִיד דְּחִילוּ וּרְחִימוּ**[20] – יראת ה' ואהבת ה', **כָּכָה נִבְרַר הַטּוֹב וְנִפְרַד הָרַע,** – והוא נצרף ונמרק, **כְּבְרוּר וּפְרוּר הַסִּיגִים מִכֶּסֶף וְזָהָב בְּמַצְרֵף וְכוּר.**

אגרת הקדש

ובירור זה יהיה ג"כ ע"י גילוי אלקותו למטה בהארה רבה והשפעה עצומה כמ"ש כי מלאה הארץ דעה את ה' ונגלה כבוד ה' כו' וזהו בכללות העולם לעתיד אך באדם התחתון בכל עת מצוא זו תפלה או שאר עתים מזומנים להתבודד עם קונו כ"א לפי מעשיו זוכה למעין בירור זה ע"י עסק התורה לשמה וכן ע"י הצדקה כמ"ש ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי דכתיב אני בצדק אחזה פניך היא בחי' גילוי הארה והשפעת הדעת והתבונה להתבונן בגדולת ה' ולהוליד מזה דו"ר שכליים כנודע ועי"ז נברר הטוב לה' ונפרד הרע כמ"ש מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פי' לפי הילולו את ה' בעומק הדעת להוליד דו"ר ככה נברר הטוב ונפרד הרע כבירור ופירוד הסיגים מכסף וזהב במצרף וכור.

יום שני ט' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 236, פעמים וכו'.

וְהִנֵּה מוּדַעַת זֹאת, – ידוע הרי, **שֶׁיִּשְׂרָאֵל בְּטִבְעָם הֵם רַחֲמָנִים וְגוֹמְלֵי חֲסָדִים**[21], **מִפְּנֵי הֱיוֹת נַפְשׁוֹתֵיהֶם נִמְשָׁכוֹת מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הַחֶסֶד גּוֹבֵר בָּהֶן** – במדות העליונות, **עַל מִדַּת הַדִּין וְהַגְּבוּרָה וְהַצִּמְצוּם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22]: **"גָּבַר חַסְדּוֹ עַל יְרֵאָיו",** – המרמז על התגברות החסד על מדת היראה והגבורה שבו יתברך, **שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת הַנִּשְׁמָה "בַּת כֹּהֵן"** – שהיא באה מבחינת כהן, שהיא מדת החסד, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[23] – וכיוון שהנשמה באה מהמדות הקדושות שבהן החסד מתגבר – לכן גם בנשמה מדת החסד והרחמנות היא בהתגברות, שיהודים בטבעם הם בעלי רחמים וגומלי חסדים. **וְהִנֵּה, הַצְּדָקָה הַנִּמְשֶׁכֶת**

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת שישראל בטבעם הם רחמנים וגומ"ח מפני היות נפשותיהם נמשכות ממדותיו ית' אשר החסד גובר בהן על מדת הדין והגבורה והצמצום וכמ"ש גבר חסדו על יריאיו שלכן נקראת הנשמה בת כהן כמ"ש בזוה"ק. והנה הצדקה הנמשכת מבחי' זו נק' בשם מעשה הצדקה

---

12. כנ"ל ח"א רפל"ז. **13.** ישעי' יא, ט. **14.** שם מ, ה. **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מפרשים תהלים לב, ו". **16.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק סכ"ה בארוכה". **17.** ב"ב י, א. **18.** תהלים יז, טו. **19.** משלי יז, ג. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שהם כסף וזהב ברוחניות - תו"א ר"פ וישב ובכ"מ". **21.** ראה תניא ח"א ספ"א. **22.** תהלים קג, יא. **23.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ח"ב צה, א".

מִבְּחִינָה זוֹ – מטבע הרחמנות שבנשמה, נִקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה", כִּי שֵׁם "מַעֲשֶׂה" נוֹפֵל עַל דָּבָר שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂה, אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה תָּמִיד מִמֵּילָא וְהִיא דָּבָר הַהֲוֶה וְרָגִיל תָּמִיד, וְאַף כָּאן – בענין הצדקה הבא מהרחמנות הטבעית שבנשמה, הֲרֵי מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמָנוּת הַטְּבוּעָה בְּנַפְשׁוֹת כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מִכְּבָר – הרי זה דבר שכבר נעשה, מֵעֵת בְּרִיאוֹתָן וְהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָן מִמִּדּוֹתָיו יִתְבָּרֵךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[24]: "וַיִּפַּח בְּאַפָּיו כו'", – בגופו של אדם הראשון נשמה של חיים, ואנו אומרים[25] על הכנסת הנשמה ביהודי: "וְאַתָּה נָפַחְתָּ בִּי", "וּמֵאַן דְּנָפַח כו'"[26], – מתוכו נפח, מתוכיותו ומפנימיותו, ובנמשל הכוונה שהנשמה באה מפנימיות האלקות, הרי, כיוון שהיא באה מפנימיות מדותיו יתברך – יש בה, בנשמה, ענין הפנימיות של מדותיו יתברך, יחד עם התגברות מדת החסד, מאז ירידתה וכניסתה בגוף. וְגַם בְּכָל יוֹם וָיוֹם – הקב"ה בְּטוּבוֹ מְחַדֵּשׁ מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית, – כולל התחדשותן של המדות שלמעלה, ובאשר לנשמה למטה, הרי וַ"חֲדָשִׁים לַבְּקָרִים כו'"[27]. – זה פירוש "מעשה", שנעשה תמיד, שהרי תמיד ישנה ההתחדשות בנשמה ומדת הרחמים שלה, הרי זה ענין "מעשה הצדקה", הצדקה נעשית מצד מדת הרחמנות שבטבע בני ישראל. אַךְ לְשׁוֹן "עֲבוֹדָה" אֵינוֹ נוֹפֵל אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה בִּיגִיעָה עֲצוּמָה נֶגֶד טֶבַע נַפְשׁוֹ, – שעליו להתייגע עם עצמו לעשות נגד טבע נפשו, שכן הטבע של נפשו אינו רוצה להרשות זאת, רַק שֶׁמְּבַטֵּל טִבְעוֹ וּרְצוֹנוֹ מִפְּנֵי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, כְּגוֹן לְיַגֵּעַ עַצְמוֹ בְּתוֹרָה וּבִתְפִלָּה "עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ[28] כו'". – דבר שאין טבע הנפש רוצה להרשותו, אלא הוא מתייגע עם עצמו כנגד טבע נפשו. וְאַף כָּאן בְּמִצְוַת הַצְּדָקָה, – העבודה היא לִתֵּן – לתת הַרְבֵּה יוֹתֵר מִ – אשר טֶבַע רַחֲמָנוּתוֹ וּרְצוֹנוֹ – לתת, וּכְמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[29] עַל פָּסוּק[30]: "נָתוֹן תִּתֵּן" - "אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים וְכו'".

אגרת הקדש

כי שם מעשה נופל על דבר שכבר נעשה או שנעשה תמיד ממילא והיא דבר ההווה ורגיל תמיד ואף כאן הרי מדת החסד והרחמנות הוטבעה בנפשות כל בית ישראל מכבר מעת בריאותן והשתלשלותן ממדותיו ית' כמ"ש ויפח באפיו כו' ואתה נפחת בי ומאן דנפח כו' וגם בכל יום ויום בטובו מחדש מעשה בראשית וחדשים לבקרים כו'. אך לשון עבודה אינו נופל אלא על דבר שהאדם עושה ביגיעה עצומה נגד טבע נפשו רק שמבטל טבעו ורצונו מפני רצון העליון ב"ה כגון לייגע עצמו בתורה ובתפלה עד מיצוי הנפש כו'. ואף כאן במצות הצדקה ליתן הרבה יותר מטבע רחמנותו ורצונו וכמ"ש רז"ל ע"פ נתן תתן אפילו מאה פעמים וכו'.

יום שלישי י' אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 236, וז"ש והי' מעשה... עד עמ' קיט, כל חטאתם:

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה – שלום", שֶׁגַּם הַצְּדָקָה הַנִּקְרֵאת בְּשֵׁם "מַעֲשֶׂה" וְלֹא בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה" - אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּ"אִתְעָרוּתָא דִלְתַתָּא אִתְעָרוּתָא דִלְעֵילָא", – על ידי עבודת הצדקה שלמטה נעשית התעוררות למעלה, מְעוֹרֵר – על ידי ההתעוררות מלמטה, גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּהֶאָרָה רַבָּה וְהַשְׁפָּעָה עֲצוּמָה, וְנַעֲשֶׂה שָׁלוֹם בְּמְרוֹמָיו – בשרים ובמדות שלמעלה, שתהיה התכללות מיכאל וגבריאל, שר של חסד ושר של גבורה, ואשר גבורה תומתק בחסד, וְגַם בְּפַמַלְיָא שֶׁל מַטָּה. – בעולמות שלמטה, רַק שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַשֵּׁפֶל - לֹא יִתְגַּלֶּה הַשָּׁלוֹם וְהַבֵּרוּר – של הטוב מהרע, וּפֵרוּד הָרַע מֵהַטּוֹב עַד "עֵת קֵץ" – של הרע, וְלֹא בִּזְמַן הַגָּלוּת, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. רַק בָּ"עוֹלָם קָטָן" הוּא הָאָדָם - בְּכָל "עֵת מְצֹא", זוֹ תְּפִלָּה, – הנקראת "שלום", שהרי גם בתפלה נעשה ענין השלום והבירור של הטוב מהרע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּצִדְקֶךָ – בצדקה, אֶחֱזֶה פָנֶיךָ", כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. – ההתגלות הפנימית של אלקות שמתגלה בשעת התפלה שאז ישנו ענין השלום. אַךְ אַחַר הַתְּפִלָּה יוּכַל לִהְיוֹת הָרַע – שבנפש, חוֹזֵר וְנֵעוֹר בְּקַל

אגרת הקדש

וז"ש והיה מעשה הצדקה שגם הצדקה הנק' בשם מעשה ולא בשם עבודה אעפ"כ באתעדל"ת אתערותא דלעילא מעורר גילוי אור א"ס ב"ה בהארה רבה והשפעה עצומה ונעשה שלום במרומיו וגם בפמליא של מטה רק שבעוה"ז השפל לא יתגלה השלום והבירור ופירוד הרע מהטוב עד עת קץ ולא בזמן הגלות כנ"ל רק בעולם קטן הוא האדם בכל עת מצוא זו תפלה כמ"ש בצדק אחזה פניך כנ"ל אך אחר התפלה יוכל

---

24. בראשית ב, ז. **25.** בברכות השחר (ברכת "אלקי נשמה"), מברכות ס, ב. **26.** הובא לעיל ח"א רפ"ב בשם הזהר. **27.** איכה ג, כג. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אגה"ק ס"א". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ספרי דברים טו, יו"ד. פרש"י שם". **30.** דברים שם.

וּלְהִתְעָרֵב בַּטּוֹב, כַּאֲשֶׁר יִתְהַלֵּךְ בְּ – ענינים של **חֶשְׁכַּת עוֹלָם וְשָׁלוֹם.** – ואילו מעצמו לא יתעורר הרע כל־כך בקלות. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "הַשְׁקֵט וָבֶטַח עַד עוֹלָם",** – שהשכר עבור "**עבודת** הצדקה" הוא "השקט ובטח עד עולם", **"הַשְׁקֵט"** - **הוּא מִלְּשׁוֹן "שׁוֹקֵט עַל שְׁמָרָיו"**[31], **דְּהַיְינוּ שֶׁהַשְּׁמָרִים נִפְרָדִים לְגַמְרֵי מִן הַיַּיִן וְנוֹפְלִין לְמַטָּה לְגַמְרֵי, וְהַיַּיִן לְמַעְלָה זַךְ וְצָלוּל בִּתַּכְלִית. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא בַּ"עֲבוֹדַת הַצְּדָקָה",** – בצדקה שבבחינת **עבודה, הַ"שְׁמָרִים" הֵן בְּחִינַת תַּעֲרֻבֶת רַע שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, נִבְרָר וְנִפְרָד מְעַט מְעַט עַד שֶׁנּוֹפֵל לְמַטָּה לִמְקוֹרוֹ וְשָׁרְשׁוֹ,** – מקור ושורש הרע – שמתחת לכל העולמות, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[32]**: "וְתַשְׁלִיךְ בִּמְצֻלוֹת יָם כָּל חַטֹּאתָם"**[33]**:**

אגרת הקדש

להיות הרע חוזר וניעור בקל ולהתערב בטוב כאשר יתהלך בחשכת עוה"ז. אך הצדקה בבחי' עבודה הנה מאשר יקרה וגדלה מעלתה במאד מאד בהיותו מבטל טבעו ורצונו הגופני מפני רצון העליון ב"ה ואתכפיא ס"א ואזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' וכיתרון האור מן החשך דוקא כנודע. אי לזאת אין הרע יכול להיות עוד חוזר וניעור בקלות כ"כ מאליו רק אם האדם יעוררנו וימשיכנו ע"ע ח"ו. וז"ש השקט ובטח עד עולם. השקט הוא מלשון שוקט על שמריו דהיינו שהשמרים נפרדים לגמרי מן היין ונופלין למטה לגמרי והיין למעלה זך וצלול בתכלית. ועד"ז הוא בעבודת הצדקה השמרים הן בחי' תערובת רע שבנפשו נברר ונפרד מעט מעט עד שנופל למטה למקורו ושרשו וכמ"ש ותשליך במצולות ים כל חטאתם:

יום רביעי י"א אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קיט, יג. מה רב טובך... עד עמ' קכ, בסוכה וגו':

יג. "מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וְגוֹ'"[1]. – פסוק בתהלים, המסתיים: "פעלת לחוסים בך נגד בני אדם". מתחילת הפסוק יוצא שהשכר צפון ומוסתר, ואילו מסוף הפסוק יוצא, שהשכר הוא "נגד בני אדם", שכר גלוי, נגד בני אדם הרואים אותו. יסביר רבנו הזקן, שבעבודת בני ישראל (המביאה את השכר), ישנם אותם שני אופנים: עבודה סמויה ועבודה גלויה. ובלשון רבנו הזקן: **הִנֵּה, בִּכְלַל עוֹבְדֵי ה'** – מקיימי תורה ומצוות, **יֵשׁ ב' בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת חֲלוּקוֹת מִצַּד שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם לְמַעְלָה, מִבְּחִינַת יָמִין וּשְׂמֹאל.** – חסד וגבורה, שנשמה אחת באה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, ונשמה שניה באה מבחינת ה"שמאל" שלמעלה, **דְּהַיְינוּ,** – ההשפעה שבכך בעבודתו של יהודי, היא – **שֶׁבְּחִינַת שְׂמֹאל הִיא מִדַּת הַצִּמְצוּם וְהַהֶסְתֵּר בַּעֲבוֹדַת ה',** – עבודת הנשמה, הבאה מבחינת ה"שמאל" וה"גבורה" למעלה – היא א) בצמצום, וב) ובהסתר, בעבודת ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב:** – בנוגע להסתר[2]: **"וְהַצְנֵעַ לֶכֶת כּוֹ"** – עם ה' אלקיך", וכמו שכתוב בפסוק שני[3]: **"בַּמִּסְתָּרִים תִּבְכֶּה כּוֹ"**, – נפשי", וכמו שאומרים רבותינו ז"ל[4]: **"כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּסֵּתֶר כּוֹ"**. – שבכל זה מדובר שהעבודה היא בסתר: במצוות – "הצנע לכת", בתפלה – "במסתרים תבכה", ובתורה – "עוסק בתורה בסתר". להלן יאמר רבנו הזקן, שמזה בא גם כן צמצום והגבלה. **וְהִנֵּה, מִמִּדָּה זוֹ** – מ"שמאל", **נִמְשְׁכָה גַּם כֵּן בְּחִינַת הַצִּמְצוּם וְהַגְּבוּל בַּעֲבוֹדַת**

אגרת הקדש

יג מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וגו'. הנה בכלל עובדי ה' יש ב' בחי' ומדרגות חלוקות מצד שורש נשמתם למעלה מבחי' ימין ושמאל דהיינו שבחי' שמאל היא מדת הצמצום וההסתר בעבודת ה' כמ"ש והצנע לכת כו' במסתרים תבכה כו' כל העוסק בתורה בסתר כו'. והנה ממדה זו נמשכה ג"כ בחי' הצמצום והגבול בעבודת ה' כמו

---

31. ירמיה מח, יא. **32.** מיכה ז, יט. **33.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "באוה"ת להצ"צ עה"פ (מיכה ז, יט) מציין לשל"ה וישלח (רצה ב). ויובן משם לכאן". **1.** תהלים לא, כ. **2.** מיכה ו, ח. **3.** ירמי' יג, יז. **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה מו"ק טז, ב: מבפנים כו' בסתר".

אגרת הקדש

בצדקה להיות נידון בהשג יד והמבזבז אל יבזבז יותר מחומש וכה"ג בת"ת ושארי מצות די לו שיוצא י"ח מחיוב מפורש שחייבתו התורה בפי' לקבוע עתים כו'. אך בחי' ימין היא מדת החסד וההתפשטות בעבודת ה' בהתרחבות בלי צמצום והסתר כלל כמ"ש ואתהלכה ברחבה כו' וממנה נמשך ג"כ מ"ש רז"ל זרוק מרה בתלמידים כו' (צ"ע. ונראה שצ"ל קודם אך בחי' ימין כו') וגם בלי צמצום וגבול כלל ואין מעצור לרוח נדבתו בין בצדקה ובין בת"ת ושארי מצות ולא די לו לצאת י"ח בלבד אלא עד בלי די כו':

והנה כל איש ישראל צ"ל כלול מב' בחי' אלו ואין לך דבר שאין לו מקום ולכן מצינו כמה דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ללמדנו שאף ב"ש ששרש נשמתם מבחי' שמאל העליון ולכן היו דנין להחמיר תמיד בכל איסורי התורה. וב"ה שהיו מבחי' ימין העליון היו מלמדין זכות להקל ולהתיר איסורי ב"ש שיהיו מותרים מאיסורם ויוכלו לעלות למעלה אעפ"כ בכמה דברים היו ב"ש מקילין מפני התכללות שרש נשמתם שהוא כלול גם מימין וכן שורש נשמת ב"ה כלול גם משמאל כידוע דרך ומדות קדש העליון דלית תמן קיצוץ ופירוד ח"ו וכל המדות כלולות זו מזו. ולכן הם מיוחדות זו בזו כידוע לי"ח וכדכתיב

ה', כְּמוֹ בִּצְדָקָה לִהְיוֹת נִדּוֹן – ולחשוב את חובתו, כְּהֶשֵּׂג יָד[5], – לפי יכולתו, וְ"הַמְבַזְּבֵז אַל יְבַזְּבֵז יוֹתֵר מֵחֹמֶשׁ"[6], – הרי שהצדקה שהוא נותן היא בהגבלה, וּכְהַאי גַּוְנָא – וכך גם, בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת - דַּי לוֹ שֶׁיּוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ מֵחִיּוּב מְפֹרָשׁ שֶׁחִיְּבַתּוּ הַתּוֹרָה בְּפֵרוּשׁ לִקְבֹּעַ עִתִּים כּוּ'. – הרי כמה שהתורה מחייבת אותו לקבוע עתים לתורה – באותה מדה הוא קובע. כל ההגבלות האמורות בעבודתו את ה' הן מפני ששורש נשמתו הוא מבחינת ה"שמאל" שלמעלה. אַךְ בְּחִינַת יָמִין – נשמה שבאה מבחינת ה"ימין" שלמעלה, הִיא מִדַּת הַחֶסֶד וְהַהִתְפַּשְּׁטוּת בַּעֲבוֹדַת ה', בְּהִתְרַחֲבוּת בְּלִי צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7]: "וְאֶתְהַלְּכָה בְרָחְבָה כּוּ'", וּמִמֶּנָּה – מבחינת ה"ימין", נִמְשָׁךְ גַּם־כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[8]: "זְרֹק מָרָה בַּתַּלְמִידִים כּוּ'". (צָרִיךְ עִיּוּן. וְנִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת קֹדֶם אַךְ בְּחִינַת יָמִין כּוּ') – צריך עיון אם יש שייכות לענין "זרוק מרה בתלמידים" לבחינת ה"ימין". שהרי לכאורה זה להיפך, ענין של גבורה וחומרא, ולא ענין של חסד. וכפי הנראה זה צריך לבוא לפני המלים "אך בחינת ימין", שאז המשמעות של "וממנה" היא על בחינת ה"שמאל" והגבורה, שממנה נמשך "זרוק מרה בתלמידים". על כל פנים, הוא אומר כאן, שמבחינת ה"ימין" באה אי־ההתחבאות בהצנע, אלא ללכת בהרחבה בעבודת ה', וְגַם – לא רק אופן העבודה הוא בהרחבה, אלא גם עצם העבודה הוא בְּלִי צִמְצוּם וּגְבוּל כְּלָל, וְאֵין מַעֲצוֹר לְרוּחַ נִדְבָתוֹ, בֵּין בִּצְדָקָה וּבֵין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּשְׁאָרֵי מִצְוֹת, – הכל הוא עושה ברוח נדיבה שלא בהגבלה, נותן צדקה בלי גבול ולומד תורה בשופי – לא רק כפי שהוא מחוייב על־פי דין לקבוע עתים לתורה, והוא מקיים מצוות באופן כזה של רוח נדיבה. וְלֹא דַּי לוֹ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בִּלְבַד, – בענינים של תורה ומצוות, אֶלָּא עַד בְּלִי דַּי כּוּ': – אלה הם האופנים והמדריגות בעבודת ה' הבאים מצד השוני של שורש נשמתם למעלה, מ"ימין" או מ"שמאל".

וְהִנֵּה, כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּלוּל מִב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ, – של "ימין" ו"שמאל", זה שנשמתו באה מבחינת "ימין" וחסד, צריך שתהיה בו גם בחינת "שמאל" וגבורה, וכן להיפך, וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם. – גם חסד וגם גבורה יש להם מקום וזמן אצל האדם, מתי יש להשתמש בהם. וְלָכֵן מְצִינוּ – מוצאים אנו, כַּמָּה דְּבָרִים מִקּוֹלֵי בֵּית־שַׁמַּאי וּמֵחוּמְרֵי בֵּית־הִלֵּל, – שבית שמאי מקילים בהם ובית הלל מחמירים בהם[9], לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאַף בֵּית־שַׁמַּאי שֶׁשָּׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם מִבְּחִינַת שְׂמֹאל הָעֶלְיוֹן[10], וְלָכֵן הָיוּ דָּנִין לְהַחְמִיר תָּמִיד בְּכָל אִסּוּרֵי הַתּוֹרָה, – להחמיר, הוא ענין של גבורה ודין, שהדבר יהיה אסור ושלא יוכל להתעלות בקדושה, וּבֵית־הִלֵּל שֶׁהָיוּ מִבְּחִינַת יָמִין הָעֶלְיוֹן, הָיוּ מְלַמְּדִין זְכוּת לְהָקֵל וּלְהַתִּיר אִסּוּרֵי בֵּית־שַׁמַּאי, שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִים מֵאִסּוּרָם – ל"סטרא אחרא", איסור הוא הרי מלשון "אסור וקשור", שהדבר קשור ל"סטרא אחרא" ולחיצונים, כפי שאומר בפרק ז' בחלק ראשון של ספר ה"תניא", וְיוּכְלוּ לַעֲלוֹת לְמַעְלָה – בקדושה, הרי למרות שכך היה הסדר בכלל שבית־שמאי החמירו ובית־הלל הקילו – אַף־עַל־פִּי־כֵן בְּכַמָּה דְּבָרִים הָיוּ בֵּית־שַׁמַּאי מְקִלִּין, – וזאת מִפְּנֵי הִתְכַּלְּלוּת שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתָם – של בית שמאי, שֶׁהוּא כָּלוּל גַּם מִיָּמִין – וחסד, וְכֵן שֹׁרֶשׁ נִשְׁמַת בֵּית־הִלֵּל כָּלוּל גַּם מִשְּׂמֹאל, – וגבורה, כִּידוּעַ דֶּרֶךְ וּמִדּוֹת[11] – השיעורים והאופנים של קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן, – של בחינת "קדש" שלמעלה, דְּלֵית תַּמָּן – שאין שם, קִצּוּץ וּפֵרוּד חַס־וְשָׁלוֹם, וְכָל הַמִּדּוֹת – הבאות מ"קדש העליון", כְּלוּלוֹת זוֹ מִזּוֹ, – כגון: חסד מגבורה וגבורה מחסד, וְלָכֵן הֵם מְיֻחָדוֹת זוֹ בְּזוֹ, כִּידוּעַ לְיוֹדְעֵי חֵן; –

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: טושו"ע ריש הל' צדקה". 6. כתובות נ, א. 7. תהלים קיט, מה. 8. כתובות קג, ב. 9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עדיות פ"ד־ה". 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה זח"ג רמה, א". 11. "הלשון צריך עיון קצת" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים").

ללומדי תורת הקבלה, שלמרות שחסד וגבורה הן הרי הפכיות, מדות מנוגדות אחת לשניה, בכל זאת, מצד זה שחסד יש בה גם מן הגבורה, וגבורה יש בה גם מן החסד – הן מתאחדות ומיוחדות, **וּכְדִכְתִיב** – וכמו שכתוב[12] **בְּאַבְרָהָם, שֶׁהוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְהָאַהֲבָה: "עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה"**, – אתה עובד את השם יתברך במדת היראה והגבורה, **עַל־יְדֵי שֶׁלְּבַשׁ מִדַּת הַגְּבוּרָה,** – שלא היתה ה"עצם" שלו, אלא כמו לבוש והוספה לעצמותו, **"וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ", "וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת כּוּ"**[13]. – לשחוט את בנו יחידו, שזה הרי ענין של תכלית הגבורה. הרי, שבאברהם, שהיה בעצם איש החסד, היו אצלו זמנים שבהם נתגלתה בו מדת הגבורה, עד לידי נכונות לשחוט את בנו יצחק. **וּמַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב: "אַבְרָהָם אֹהֲבִי"**[14] **וּ** – בפסוק אחר[15] נאמר: **"פַּחַד יִצְחָק"**, – שעבודת אברהם היא במדת החסד והאהבה, ועבודת יצחק – במדת הפחד והגבורה. כיצד, איפוא, זה תואם למה שנאמר קודם, שאברהם עובד את השם יתברך גם במדת הגבורה, ויצחק עובד את השם יתברך גם במדת החסד והאהבה"? **הִנֵּה הַהֶפְרֵשׁ וְהַהֶבְדֵּל הַזֶּה הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהֶעְלֵם, שֶׁבְּמִדַּת יִצְחָק הַפַּחַד** – והגבורה, **הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְהָאַהֲבָה** – והחסד, **מְסֻתֶּרֶת בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, וְהַהֵפֶךְ בְּמִדַּת אַבְרָהָם אָבִינוּ עֲלֵיו־הַשָּׁלוֹם.** – שהפחד והגבורה הם אצלו בבחינת העלם והסתר, והאהבה והחסד בבחינת גילוי. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עֲלֵיו־הַשָּׁלוֹם:** – שהוא בחינת גבורה[16]: **"מָה רַב טוּבְךָ וְגוֹ'"**. – ומסיים "אשר **צפנת** ליראיך", **כְּלוֹמַר, שֶׁמִּדַּת הַטּוֹב וְהַחֶסֶד אֲשֶׁר הִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר אֵצֶל כָּל מִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִינַת שְׁמֹאל,** – בחינת הגבורה, **הַנִּקְרָא** – בחינת הגבורה, **בְּשֵׁם "יְרֵאָיךָ"**, – שעבודת מי ששורש נשמתו מבחינת ה"שמאל" – היא בבחינת יראה, גבורה וצמצום, **כְּמִדַּת בֵּית־שַׁמַּאי,** – שכאמור שורשם הוא מבחינת ה"שמאל" והגבורה, אלא שהיא כלולה גם מבחינת הטוב והחסד, **הִנֵּה אַף שֶׁהוּא טוֹב הַגָּנוּז וְצָפוּן** – שכן, מדת היראה והגבורה היא אצלם הרי בגילוי, **אַף־עַל־פִּי־כֵן הוּא רַב וְגָדוֹל מְאֹד כְּמוֹ מִדַּת הַגְּדֻלָּה וְהַחֶסֶד מַמָּשׁ שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – כלומר, למרות שאצלם מדת החסד היא זו **הכלולה** בבחינת הגבורה (שכן שורש נשמתם הוא הרי מבחינת הגבורה, אין זה אלא מה שהוא כלול גם מחסד) – בכל זאת גם בחינה **זו** של טוב וחסד היא בבחינת "רב" ו"גדול" כמו בחינת החסד שב"ימין". **וּשְׁתֵּיהֶן** – בחינת החסד שמבחינת ה"ימין", ובחינת החסד הכלולה בבחינת ה"שמאל" והגבורה, שתיהן **הֵן מִבְּחִינַת גִּלּוּי בְּלִי גְבוּל וּמִדָּה וְשִׁעוּר.** – שזה הרי מדת החסד והגדולה – ענין של גילוי בלי מדה ובלי גבול, שכן המידה והגבול בגילוי זה באים ממדת הגבורה, ואילו מצד מדת החסד, הגילוי הוא בלי מדה ובלי גבול. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "מָה רַב טוּבְךָ", כְּלוֹמַר** – שזה מוסב על שני הענינים, גם על ה"צפנת" וגם על ה"חוסים בך", **בְּלִי גְבוּל וּמִדָּה, בֵּין הַטּוֹב "אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ",** – הטוב שבהעלם והסתר, **וּבֵין** – הטוב, **"אֲשֶׁר פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ", שֶׁהֵם בַּעֲלֵי הַבִּטָּחוֹן שֶׁמִּבְּחִינַת יָמִין,** – שכן ענין הבטחון קשור לענין האהבה. כלומר, כמו מי שיש לו אוהב שהוא אוהב אותו, הרי הוא בוטח שהלז יעשה לו רק טוב, כך גם ענין הבטחון בא מצד האהבה; הרי אלה שהם מבחינת ה"ימין" ועבודתם היא בבחינת חסד ואהבה – הם בעלי בטחון, **וְחַסְדָּם וְטוּבָם הוּא גַּם־כֵּן בִּבְחִינַת גִּלּוּי וְהִתְפַּשְּׁטוּת "נֶגֶד"** – בפני **בְּנֵי אָדָם", וְלֹא בִּבְחִינַת צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר כְּלָל.** – בכך מתורץ מה שהפסוק מתחיל ב"אשר **צפנת** ליראיך", שהחסד צפון ומוסתר, ומסיים ב"פעלת לחוסים בך **נגד בני אדם**", שהחסד הוא בגילוי, בפני בני אדם – שכן, מדובר כאן אודות שני סוגי חסד: החסד שהוא אצל "יראיך", שהוא בהסתר והעלם, והחסד שהוא אצל ה"חוסים בך", אצל בעלי הבטחון שהם מבחינת ה"ימין" – והחסד אצלם הוא גלוי. (**וּמַה שֶּׁכָּתוּב** – "(אשר צפנת) **"לִירֵאֶיךָ" וְלֹא "בִּירֵאֶיךָ"**, – שהרי, אם מדובר אודות בחינת החסד שישנה **אצל** יראי השם, היה צריך לומר "ביראיך", אך כשכתוב "ליראיך" נראה הרי שמדובר אודות החסד שלמעלה הניתן כשכר ליראים? **הֵינוּ מִשּׁוּם שֶׁכָּל מַה שֶּׁהוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם**

אגרת הקדש

באברהם שהוא מדת החסד והאהבה עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ע"י שלבש מדת הגבורה ויעקוד את יצחק בנו ויקח את המאכלת כו'. ומה שאמר הכתוב אברהם אוהבי ופחד יצחק הנה ההפרש וההבדל הזה הוא בבחי' גילוי והעלם שבמדת יצחק הפחד הוא בבחי' גילוי והאהבה מסותרת בבחי' העלם והסתר וההיפך במדת א"א ע"ה וזהו שאמר דהע"ה מה רב טובך וגו' כלומר שמדת הטוב והחסד אשר היא בבחינת העלם והסתר אצל כל מי ששורש נשמתו מבחי' שמאל הנק' בשם יראיך כמדת ב"ש. הנה אף שהוא טוב הגנוז וצפון אעפ"כ הוא רב וגדול מאד כמו מדת הגדולה והחסד ממש שמבחי' ימין ושתיהן הן מבחי' גילוי בלי גבול ומדה ושיעור. וז"ש מה רב טובך כלומר בלי גבול ומדה בין הטוב אשר צפנת ליראיך ובין אשר פעלת לחוסים בך שהם בעלי הבטחון שמבחי' ימין וחסדם וטובם הוא ג"כ בבחי' גילוי והתפשטות נגד בני אדם ולא בבחינת צמצום והסתר כלל. (ומ"ש ליראיך ולא ביראיך היינו משום

---

12. וירא כב, יד. **13.** שם כב, י. **14.** ישעי' מא, ח. **15.** וישלח לא, מב. **16.** זח"ג רד, א.

בְּכָל נִשְׁמָה, הִנֵּה בְּחִינָה זוֹ אֵינָהּ מִלְּבֻשֶׁת תּוֹךְ הַגּוּף בְּמוֹחוֹ וְלִבּוֹ, – שכן המוח והלב אינם כלים לקלוט בחינה זו, אֶלָּא הוּא בִּבְחִינַת מַקִּיף מִלְּמַעְלָה, – מעל לנשמה, וּמִשָּׁם הִיא מְאִירָה לְמוֹחוֹ וְלִבּוֹ לְעִתִּים הַצְּרִיכִים לְהִתְעוֹרְרוּת בְּחִינָה זוֹ, שֶׁתִּתְעוֹרֵר וְתָאִיר לְמוֹחוֹ וְלִבּוֹ, כְּדֵי לָבֹא לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפֹעַל מַמָּשׁ). – למשל מי שעבודתו בצדקה היא תמיד בשיעור וגבול, תהיה אצלו אי־פעם התגלות המדה מהחסד הנסתר שלו שהוא בלתי מוגבל, לתת צדקה בלי מדה ובלי גבול, וכו'. וְאָמַר עַל כֵּן, – ולכן הוא אומר, אֲשֶׁר "רַב טוּב לְבֵית יִשְׂרָאֵל", הַצָּפוּן – באלה שהטוב והחסד מוסתרים אצלם, וְהַגָּלוּי, – באלה שהחסד אצלם הוא בבחינת גילוי, הוּא בִּבְחִינַת בְּלִי גְבוּל וּמִדָּה לְפִי עֶרֶךְ נַפְשׁוֹתָם הַמְּלֻבָּשֶׁת בַּגּוּף, – שהרי אינו בלי־גבול אמיתי, שכן זה הרי חסד של נברא שבכלל הוא מוגבל, אך לפי ערך נפשותיהם זה הרי בלי גבול, לָכֵן גַּם אַתָּה ה' תִּתְנַהֵג עִמָּהֶם בְּמִדַּת חַסְדְּךָ הַגָּדוֹל – חסד שבבחינת גדולה, חסד שלמעלה מהשתלשלות, בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד". – לא חסד סתם של השתלשלות שבבחינת "זעיר אנפין", אלא חסד שבבחינת "רב חסד" – חסד של "אריך אנפין". דְּאִית חֶסֶד וְאִית חֶסֶד[17]: – יש חסד ויש חסד, ישנן שתי בחינות בחסד, אִית – יש, חֶסֶד עוֹלָם, – חסד של עולם, כלומר חסד מוגבל, שכן עולם הוא הרי מוגבל, שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ וּלְעֻמָּתוֹ מִדַּת הַדִּין חַס־וְשָׁלוֹם, לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ. אֲבָל חֶסֶד עֶלְיוֹן הַנִּקְרָא "רַב חֶסֶד" - אֵין כְּנֶגְדּוֹ מִדַּת הַדִּין לְמַעֵט וּלְצַמְצֵם רֹב חַסְדּוֹ מִלְּהִתְפַּשֵּׁט בְּלִי גְבוּל וְתַכְלִית, – הרי במילא כשנמשך מחסד זה, זה חסד וטוב בתכלית, בלי גבול, כִּי הוּא נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" – שלמעלה מ"עולם" והגבלה, וּ"טְמִירָא דְּכָל טְמִירִין", – בחינה שהיא טמירה ונעלמה גם לגבי העולמות שהם טמירין ונעלמים, הַנִּקְרָא "כֶּתֶר עֶלְיוֹן". – בחינה של "כתר" ו"מקיף", וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: – בפסוקים שלאחר מכן[18]: "תַּסְתִּירֵם בְּסֵתֶר פָּנֶיךָ וְגוֹ' תִּצְּפְּנֵם בְּסֻכָּה וְגוֹ'": – בבחינה של סוכה ומקיף, חסד שלמעלה מהשתלשלות – חסד שמבחינת "כתר" ו"מקיף".

אגרת הקדש

שכל מה שהוא בבחינת העלם בכל נשמה הנה בחי' זו אינה מלובשת תוך הגוף במוחו ולבו אלא הוא בבחינת מקיף מלמעלה ומשם היא מאירה למוחו ולבו לעתים הצריכים להתעוררות בחי' זו שתתעורר ותאיר למוחו ולבו כדי לבא לידי מעשה בפועל ממש). ואמר ע"כ אשר רב טוב לבית ישראל הצפון והגלוי הוא בבחי' בלי גבול ומדה לפי ערך נפשותם המלובשת בגוף לכן גם אתה ה' תתנהג עמהם במדת חסדך הגדול בלי גבול ותכלית הנק' רב חסד. דאית חסד ואית חסד. אית חסד עולם שיש כנגדו ולעומתו מדה"ד ח"ו למעט ולצמצם חסדו וטובו. אבל חסד עליון הנק' רב חסד אין כנגדו מדה"ד למעט ולצמצם רוב חסדו מלהתפשט בלי גבול ותכלית כי הוא נמשך מבחי' סוכ"ע וטמירא דכל טמירין הנק' כתר עליון וז"ש תסתירם בסתר פניך וגו' תצפנם בסוכה וגו':

הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א

המורם מאגרת הקודש הנ"ל שהיתה על ידי ציר כו' לגביית צדקה דאפילו אלו שהם **עובדי ה' בזה** ששרשם **מהשמאל**, ואפילו הם כב"ש – צד"ג (שאין מוכרחים לצדקה (עדמשנ"ת באגה"ק ס"י) "**כי לא תמנו**") – "רב וגדול מאד" **החסד** שבהם ו"לעתים הצריכים" "בא לידי מעשה בפועל ממש". וכמפורש בסיום האגה"ק **שלא** נדפס "ע"י הרבנים שי' בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע" וז"ל[19]: **ואחר הדברים האלה** – שבאגרת קודש זו, **נפשי בשאלתי לעורר רב טוב** – מדת החסד באופן בלתי מוגבל, **הגנוז והצפון בלב כל אנשי שלומינו**, שיתגלה **מן ההעלם אל הגילוי, לבא לידי מעשה** – בפועל,

למלאות ידם לה' – על ידי נתינת צדקה, **ביד מלאה ורחבה, על ידי ציר** – שליח, **נאמן, מוסר כתב זה כו'** – שהיה ה"שלוחא דרחמנא" ששלח רבנו הזקן, **ודי למבין, כמו שכתוב באגרת,**

ואין אני כותבו מחמת שלא נצרך ודי למבין.

הכ"ד אוהב נפשם דורש שלומם מלב ונפש חפיצה.

שניאור זלמן בן לאדוני אבי מורנו ורבנו הרב ר' ברוך

הרבי שליט"א מוסיף: "ע"פ הנ"ל יומתק שייכות ח"א **לבאן** [דלבאורה צ"ל ההתחלה "הנה כל איש..]". [אלא הקשר הוא – מפני שמדובר כאן אודות צדקה].

---

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קלג, ב". **18.** תהלים לא שם ואילך. **19.** ראה אגרות קודש אדמו"ר הזקן (קה"ת, תש"מ) ע' מז ואילך.

יום חמישי י"ב אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכ, יד. לעורר... עד עמ' 240, למעלה מעלה.

יד. רבות מאגרות קודש (הנדפסות בחלק זה "אגרת הקדש") כתב רבנו הזקן בקשר לעורר על ענין הצדקה בכלל, ובמיוחד בקשר לצדקת ארץ ישראל, להחזקת החבריא קדישא של רבי מענדעלע מהורודוק ורבי אברהם מקאליסק ותלמידיהם (שעלו לארץ ישראל), על ידי "כולל חב"ד" שיסד רבנו הזקן.

באגרת הקודש זו (סימן י"ד), מדגיש רבנו הזקן במיוחד, שהצדקה לארץ ישראל צריכה להינתן כל שנה ביתר חיות באיכות, ובהוספה בנתינות בכמות – כפי שהדבר בהמשכה הרוחנית של החיות האלקית בארץ ישראל, שהיא באופן כזה, כפי שיסביר להלן. רבנו הזקן מתחיל, שהכוונה באגרת זו היא, לעורר את האהבה הישנה והחיבה לארץ הקודש (ארץ ישראל), שהאהבה תהיה בוערת כרשפי אש, כאילו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו – הרוח הנדיבה לתת ביד רחבה ובכל שנה יותר ויותר.

"האהבה הישנה" משמעותה לכאורה, האהבה והחיבה ששררה בענין צדקה זו מיד בתחילה, כשרבנו הזקן יסד את ה"כולל", שכפי טבעו של דבר חדש, היה זה מתוך אהבה וחיבה מיוחדות, מצד הזכות שזיכה אותם רבנו הזקן במצות הצדקה לארץ ישראל, אך משעבר הזמן נחלשה אהבה זו, לכן כותב רבנו הזקן אגרת זו, כדי לעורר מחדש את האהבה כפי שהיתה בתחילה.

אגרת הקדש

יד לעורר את האהבה הישנה וחבת אה"ק להיות בוערת כרשפי אש מקרב איש ולב עמוק כאלו היום ממש נתן ה' רוחו עלינו רוח נדיבה בהתנדב עם למלאות ידם לה' ביד מלאה ורחבה בריבוי אחר ריבוי מדי שנה בשנה הולך ועולה למעלה ראש כמדת קדש העליון המאיר לאה"ק המתחדש ומתרבה תמיד כדכתיב תמיד עיני ה' אלהיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה דהאי ועד אחרית כו' אינו מובן לכאורה שהרי באחרית שנה זו מתחלת שנה שניה וא"כ הל"ל לעולם ועד: **אך** הענין יובן ע"פ מ"ש ה' בחכמה יסד ארץ שיסוד הארץ העליונה היא בחי' ממלא כ"ע והתחתונה היא ארץ חפץ המכוונת כנגדה ממש ונק' על שמה ארץ החיים הנה הוא נמשך מהמשכת והארת חכמה עילאה מקור החיים העליונים כדכתיב החכמה תחיה בעליה וכו' והארה והמשכה זו היא מתחדשת באור חדש ממש בכל שנה ושנה כי הוא יתברך וחכמתו אחד בתכלית היחוד ונק' בשם אוא"ם ב"ה שאין סוף ואין קץ למעלת וגדולת האור והחיות

לְעוֹרֵר אֶת הָאַהֲבָה הַיְשָׁנָה וְחִבַּת אֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, – ארץ ישראל, לִהְיוֹת בּוֹעֶרֶת כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ מִקֶּרֶב אִישׁ וְלֵב עָמֹק, כְּאִלּוּ הַיּוֹם מַמָּשׁ נָתַן ה' רוּחוֹ עָלֵינוּ, רוּחַ נְדִיבָה, בְּהִתְנַדֵּב עָם לְמִלֹּאת יָדָם לַה', בְּיָד מְלֵאָה וּרְחָבָה, בְּרִבּוּי אַחַר רִבּוּי, מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, – שמבלי הבט שבשנה שעברה נתנו בהוספה, נתנו בשנה השניה בהוספה נוספת – הוספה על הוספה, הוֹלֵךְ וְעוֹלֶה לְמַעְלָה רֹאשׁ, כְּמִדַּת "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן" הַמֵּאִיר לְאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ, – בה מאירה בחינת וספירת ה"חכמה" הנקראת "קודש העליון", הַמִּתְחַדֵּשׁ וּמִתְרַבֶּה תָּמִיד, – בחינת "קדש העליון" המאירה בארץ ישראל, מתחזקת ומתרבה תמיד, היא מאירה ביתר כמות, ומתחדשת באור חדש באיכות, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[1]: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, – בארץ ישראל, מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה"; – "עינים" למעלה, הוא (כפי שיסביר להלן) כינוי לבחינת "חכמה", והיינו שבחינת חכמה, "קדש העליון", היא (מאירה) שם תמיד, מתחילת השנה עד סוף השנה. אך, כדי להסביר איך למדים מהפסוק שבחינת ה"חכמה" המאירה בארץ ישראל, היא בכל פעם ביתר **ריבוי והתחדשות** – מקדים רבנו הזקן בשאלה: דְּהַאי – מה שכתוב, "וְעַד אַחֲרִית כּוֹ" אֵינוֹ מוֹבָן לְכָאוֹרָה, שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרִית שָׁנָה זוֹ מַתְחֶלֶת שָׁנָה שְׁנִיָּה, וְאִם־כֵּן הָוֵי־לֵיהּ־לְמֵימַר – היה צריך לומר, "לְעוֹלָם וָעֶד": – שהאור של ה"עינים" שלמעלה מאיר שם תמיד?

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן, עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב[2]: "ה' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ", שֶׁיְּסוֹד הָ"אֶרֶץ הָעֶלְיוֹנָה" - הִיא בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – "מלכות" של עולם ה"אצילות" הנקראת "ארץ" מפני שהיא הספירה האחרונה מהספירות העליונות, והיא מתלבשת בעולמות ובנבראים להחיותם, שזו "הארץ העליונה", וְ – ארץ הַתַּחְתּוֹנָה - הִיא "אֶרֶץ חֵפֶץ" – ארץ ישראל הנקראת "ארץ חפץ", הַמְּכֻוֶּנֶת כְּנֶגְדָּהּ – כנגד הארץ העליונה, מַמָּשׁ, וְ – ארץ ישראל נִקְרֵאת עַל שְׁמָהּ – על שם הארץ העליונה, "אֶרֶץ הַחַיִּים", הִנֵּה – יסוד זה, הוּא נִמְשָׁךְ מֵהַמְשָׁכַת וְהָאָרַת חָכְמָה עִלָּאָה, – חכמה עליונה, מְקוֹר הַחַיִּים הָעֶלְיוֹנִים, – מבחינת "חיים" שלמעלה, כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[3]: "הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְּעָלֶיהָ וְכוּ'". – הרי שמ"חכמה" נמשך היסוד לארץ זו, שזה "בחכמה יסד ארץ", ומ"חכמה" מאיר בבחינת "ארץ", בארץ שלמעלה – מלכות דאצילות, ובארץ שלמטה – ארץ ישראל. וְהָאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ – המאירה ב"ארץ" מהחכמה העליונה, הִיא מִתְחַדֶּשֶׁת בְּאוֹר חָדָשׁ מַמָּשׁ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, – שכל שנה מאיר אור חדש שלא היה כמוהו אף פעם אור כזה, כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, וְנִקְרָא בְּשֵׁם "אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא", שֶׁאֵין סוֹף וְאֵין קֵץ לְמַעֲלַת וּגְדֻלַּת הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ

1. עקב יא, יב. 2. משלי ג, יט. 3. קהלת ז, יב.

אגרת הקדש

הנמשך ממנו יתברך ומחכמתו בעילוי אחר עילוי
עד אין קץ ותכלית לרום המעלות למעלה מעלה

1 וּמֵחָכְמָתוֹ, בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, עַד אֵין קֵץ וְתַכְלִית, לְרוּם
2 הַמַּעֲלוֹת לְמַעְלָה מַעֲלָה.
3 – הרי כיוון שאין סוף
4 ותכלית לעליונות 1
5 ההמשכות הנמשכות 2
6 מ"חכמה עילאה", מהחכמה העליונה, הרי מבלי הבט עד כמה
7 נעלה, במדריגה, האור
8 שנמשך בשנה שעברה –
9 יכול להימשך אור נעלה
10 יותר בשנה החדשה.

יום שישי י"ג אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 240, ובכל שנה ושנה... עד עמ' קכא, בעשי"ת וד"ל:

אגרת הקדש

ובכל שנה ושנה יורד ומאיר מחכמה עילאה אור
חדש ומחודש שלא היה מאיר עדיין מעולם לארץ
העליונה כי אור כל שנה ושנה מסתלק לשרשו בכל
ער"ה כשהחדש מתכסה בו ואח"כ ע"י תקיעת שופר
והתפלות נמשך אור חדש עליון מבחי' עליונה יותר
שבמדרגת חכמה עילאה להאיר לארץ עליונה ולדרים
עליה הם כל העולמות העליונים והתחתונים המקבלים
חיותם ממנה דהיינו מן האור א"ס ב"ה וחכמתו
המלובש בה כדכתיב כי עמך מקור חיים באורך
נראה אור דהיינו אור המאיר מחכמה עילאה מקור
החיים (וכנודע לי"ח שבכל ר"ה היא הנסירה ומקבלת
מוחין חדשים עליונים יותר כו') ובפרטי פרטיות כן
הוא בכל יום ויום נמשכין מוחין עליונים יותר בכל
תפלת השחר ואינן מוחין הראשונים שנסתלקו אחר
התפלה רק גבוהין יותר ודרך כלל בכללות העולם
בשית אלפי שנין כן הוא בכל ר"ה ור"ה. וז"ש תמיד
עיני ה' אלהיך בה שהעינים הם כינוים להמשכת
והארת אור החכמה שלכן נקראו חכמים עיני העדה

11 וּבְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה יוֹרֵד וּמֵאִיר מֵחָכְמָה עִלָּאָה[4] – מהחכמה
12 העליונה, אוֹר חָדָשׁ וּמְחֻדָּשׁ, שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִן מֵעוֹלָם
13 לָאָרֶץ הָעֶלְיוֹנָה, – האור הנמשך מ"חכמה" הוא חדש ומחודש,
14 שב"חכמה" עצמה נמשך אור חדש מ"אין־סוף" שלמעלה
15 מ"חכמה", ואור זה נמשך
16 ב"ארץ העליונה", כִּי אוֹר
17 כָּל שָׁנָה וְשָׁנָה מִסְתַּלֵּק
18 לְשָׁרְשׁוֹ בְּכָל עֶרֶב רֹאשׁ־
19 הַשָּׁנָה – בכל ערב ראש־
20 השנה מסתלק האור של
21 השנה החולפת לשורשו
22 בעצמות "אור אין־סוף",
23 כְּשֶׁהַחֹדֶשׁ – הלבנה,
24 מִתְכַּסֶּה בּוֹ, – ראש
25 השנה נקרא "חג שהחודש
26 מתכסה בו"[5], הלבנה
27 איננה מאירה אז,
28 ומשמעות הדבר ברוחניות
29 היא, שבחינת "מלכות",
30 האור המחיה את
31 העולמות והנבראים –
32 הנקרא "סיהרא" (לבנה) –
33 מתעלם ומסתלק לשורשו,
34 וְאַחַר־כָּךְ עַל־יְדֵי תְּקִיעַת
35 שׁוֹפָר וְהַתְּפִלּוֹת נִמְשָׁךְ
36 אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן מִבְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר שֶׁבְּמַדְרֵגַת חָכְמָה
37 עִלָּאָה, – חכמה עליונה, לְהָאִיר לָאָרֶץ עֶלְיוֹנָה וְלַדְּרִים עָלֶיהָ,
38 – כפי הביטוי "המאיר לארץ ולדרים עליה", הֵם כָּל הָעוֹלָמוֹת
39 הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים הַמְקַבְּלִים חִיּוּת מִמֶּנָּה, דְּהַיְנוּ – מה
40 שהם מקבלים חיות מהבחינה העליונה יותר, אין זה ממנה מצד
41 עצמה, אלא מִן הָאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא וְחָכְמָתוֹ הַמְלֻבָּשׁ
42 בָּהּ, – ב"ארץ העליונה", כְּדִכְתִיב: – כמו שכתוב[6]: "כִּי עִמְּךָ
43 מְקוֹר חַיִּים, – חכמה עליונה שהיא המקור של חיים, היא
44 "עמך", בטלה ומאוחדת עם "אין־סוף", בְּאוֹרְךָ – המאיר
45 מ"חכמה" ל"ארץ העליונה", נִרְאֶה אוֹר", – האור המאיר
46 מה"ארץ העליונה" לכל הנבראים המקבלים חיותם ממנה,
47 דְּהַיְנוּ אוֹר הַמֵּאִיר מֵחָכְמָה עִלָּאָה – מהחכמה העליונה,
48 מְקוֹר הַחַיִּים (וְכַנּוֹדַע לְיוֹדְעֵי חֵן, – ליודעי חכמת הקבלה,
49 שֶׁבְּכָל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הִיא הַנְּסִירָה, וּמְקַבֶּלֶת מוֹחִין חֲדָשִׁים
50 עֶלְיוֹנִים יוֹתֵר כו'). – זה ענין בתורת הקבלה בהקשר לענין בנין
51 המלכות בראש השנה,
52 וכפי שכתוב ביום בריאת
53 האדם (הוא יום ראש
54 השנה): "ויפל ה' אלקים
55 תרדמה על האדם"[7] וכו',
56 הפרדת הצלע שממנו
57 נבנתה חוה. כתוב בתורת
58 הקבלה שאדם הכוונה
59 ל"אדם העליון", בחינת
60 ז"א דאצילות (בחינת
61 המדות של עולם
62 האצילות), ו"ויפל ה'
63 אלקים תרדמה" –
64 הסתלקות המוחין מז"א
65 (מהמדות), כפי שהדבר
66 בשעת השינה שהשכל
67 מסתלק, ואז נמשכים
68 מוחין חדשים ל"מלכות"
69 שלא על ידי ז"א (שלא על
70 ידי המדות), שכן, המוחין
71 החדשים האלה הם
72 למעלה מאשר כפי שהיה כש"מלכות" קיבלה על ידי ז"א.
73 וּבִפְרָטֵי פְּרָטִיּוּת, כֵּן הוּא בְּכָל יוֹם וָיוֹם, נִמְשָׁכִין מוֹחִין
74 עֶלְיוֹנִים יוֹתֵר בְּכָל תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, וְאֵינָן מוֹחִין הָרִאשׁוֹנִים
75 שֶׁנִּסְתַּלְּקוּ אַחַר הַתְּפִלָּה, – של אתמול, רַק גְּבוֹהִין יוֹתֵר.
76 וְדֶרֶךְ כְּלָל בִּכְלָלוּת הָעוֹלָם – לא רק באדם (כמו בשעת
77 התפלה) אלא בכל העולם, בְּ"שִׁית אַלְפֵי שְׁנִין", – בששת
78 אלפי שנה של קיום העולם[8], כֵּן הוּא בְּכָל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה
79 וְרֹאשׁ־הַשָּׁנָה. – שבכל ראש־השנה נמשכים מוחין חדשים –
80 חיות עליונה וחדשה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ
81 בָּהּ", שֶׁהָ"עֵינַיִם" הֵם כִּנּוּיִם לְהַמְשָׁכַת וְהֶאָרַת אוֹר הַחָכְמָה,
82 שֶׁלָּכֵן נִקְרְאוּ חֲכָמִים "עֵינֵי הָעֵדָה"[9], – שכן בהם מאיר אור

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר מלקו"ת (שה"ש נ, ב): ודאי גם בח"ע נמשך או"ח זה מלמע' כו'". **5.** ר"ה ח, א. **6.** תהלים לו, י. **7.** בראשית ב, כא. **8.** ר"ה לא, א. **9.** ראה שלח טו, כד. תענית כד, א.

החכמה המצויין בכינוי "עינים", **וַ"אֲוִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחְכִּים"**[10]. – האויר של ארץ ישראל מחכים, מפני ששם מאירה בחינת ה"חכמה", הרי "תמיד עיני ה' אלקיך" – שתמיד מאירה שם בחינת ה"חכמה". **וְהָאָרָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא תְּמִידִית, אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָהּ בִּבְחִינָה וּמַדְרֵגָה אַחַת** – ושווה, **לְבַדָּהּ מִימֵי עוֹלָם, אֶלָּא שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה הוּא אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן, כִּי הָאוֹר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ וְהֵאִיר בְּרֹאשׁ־הַשָּׁנָה זֶה, הוּא מִסְתַּלֵּק בְּעֶרֶב רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הַבָּאָה לְשַׁרְשׁוֹ.** – כך שהאור הנמשך שוב, הוא אור חדש ונעלה יותר. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב:** – ש"עיני ה' אלקיך" בה **"מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה" לְבַדָּהּ.** – ולא כתוב "לעולם ועד", כי ההמשכה הנמשכת בראש־השנה היא רק לאותה שנה, ובערב ראש־השנה היא מסתלקת כדי שיימשך אור חדש ונעלה יותר. **וְלָכֵן כְּתִיב** – כתוב, **"מֵרֵשִׁית" חָסֵר א'** – שהיה צריך להיות כתוב "ראשית" (באל"ף אחרי הרי"ש) וכאן כתוב בלי אל"ף – וטעמו של דבר על פי פנימיות, הוא: **רוֹמֵז עַל הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר שֶׁמִּסְתַּלֵּק בְּלֵיל רֹאשׁ־הַשָּׁנָה עַד אַחַר הַתְּקִיעוֹת,** – שאז פנימיות החיות של העולם היא בהסתלקות, שכן אז "עליית המלכות", פנימיות ה"מלכות" עומדת בעליה והסתלקות, **שֶׁיּוֹרֵד** – אחרי התקיעות, **אוֹר חָדָשׁ עֶלְיוֹן יוֹתֵר שֶׁלֹּא הָיָה מֵאִיר עֲדַיִן מִימֵי עוֹלָם אוֹר עֶלְיוֹן כָּזֶה, וְהוּא מִתְלַבֵּשׁ וּמִסְתַּתֵּר בְּ"אֶרֶץ הַחַיִּים" שֶׁלְּמַעְלָה** – ב"מלכות" של עולם ה"אצילות", מקור כל העולמות והנבראים, **וְשֶׁלְּמַטָּה,** – בארץ ישראל, ההשפעה בעולם זה עוברת דרך ארץ ישראל, בתחילה באה החיות בארץ ישראל, ומארץ ישראל היא נמשכת בכל העולם, **לְהַחֲיוֹת אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת כָּל מֶשֶׁךְ שָׁנָה זוֹ. אַךְ גִּלּוּיוֹ מֵהַהֶסְתֵּר הַזֶּה,** – אור זה נהיה מוסתר בארץ החיים שלמעלה ושלמטה, וכדי שאור זה יתגלה ויושפע שפע חיות בעולמות ובנבראים, הרי זה **תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַתַּחְתּוֹנִים וּזְכוּתָם וּתְשׁוּבָתָם בַּעֲשֶׂרֶת יְמֵי תְּשׁוּבָה,** – כפי מדת הזכות שזכו, והתשובה שעשו במשך עשרת ימי התשובה, באותה מדה מתגלה האור החדש והנעלה יותר שנמשך בראש השנה, **וְדַי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

ואוירא דא"י מחכים והארה והמשכה זו אף שהיא תמידית אעפ"כ אינה בבחי' ומדרגה אחת לבדה מימי עולם אלא שבכל שנה ושנה הוא אור חדש עליון כי האור שנתחדש והאיר בר"ה זה הוא מסתלק בער"ה הבאה לשרשו. וז"ש מרשית השנה ועד אחרית שנה לבדה ולכן כתיב מרשית חסר א' רומז על הסתלקות האור שמסתלק בליל ר"ה עד אחר התקיעות שיורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה והוא מתלבש ומסתתר בארץ החיים שלמעלה ושלמטה להחיות את כל העולמות כל משך שנה זו אך גילויו מההסתר הזה תלוי במעשה התחתונים וזכותם ותשובתם בעשי"ת וד"ל:

לסיכום: הוסבר באגרת זו, שהאור האלקי של "חכמה" ד"אצילות" המאיר בארץ ישראל, הוא בכל שנה בהוספה בכמות ובאיכות, יותר אור, ואור נעלה יותר. על־דרך־זה הצדקה של ארץ ישראל צריכה להיות באופן כזה, שבכל שנה תינתן בהוספה בכמות ובאיכות. מסיום האגרת יוצא, שהדבר נוגע גם להתגלות האור, שהאור שירד באופן של הסתר – הרי כדי שיתגלה יותר ויותר – תלוי הדבר בריבוי מתן הצדקה לארץ ישראל יותר ויותר.

יום שבת קודש י"ד אלול

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קכא, טו. להבין משל... עד עמ' קכא, הכלולה מהן.

טו. ענין "עשר ספירות", עשר הספירות של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות (בהן מדובר באגרת זו), היא ענין יסודי בתורת הקבלה ובתורת החסידות. כל ענין בריאת העולמות והנהגת העולמות – הוא על ידי ה"ספירות", כפי שנאמר במאמר "פתח אליהו"[1]: "אנת הוא דאפיקת עשר תיקונין וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין" – אתה – "אור אין־סוף" – האצלת (הבאת מהעלם להתגלות) עשרה לבושים הנקראים "עשר ספירות", להנהיג בהם העולמות שלא התגלו והעולמות הגלויים.

בעשר הספירות מתבטא גם הכוח הבלי־גבול של "אין־סוף" וגם כוח הגבול של "אין־סוף", כפי שהוא אומר ב"עבודת הקודש"[2]: "אור אין־סוף הוא שלימותא דכולא, כשם שיש לו כח בבלתי בעל גבול כך יש לו כח בגבול, שאם תאמר יש לו כח בבלתי בעל גבול ואין לו כח בגבול הרי אתה מחסר שלימותו ואין־סוף הוא שלימותא דכולא". כלומר – "אור אין־סוף" יש לו כוח ב"בלי גבול", ויש לו גם כוח ב"גבול". שכן, אם תאמר שיש לו כוח רק ב"בלי גבול" ואין לו כוח ב"גבול", הרי אתה מחסר בשלימותו, ו"אור אין־סוף" הוא הרי השלימות של הכל. הרי, כיוון שענין ה"גבול" הוא שלימות, מן ההכרח שתהיה ל"אור אין־סוף" את השלימות של כוח ה"גבול".

שני כוחות אלה, כוח ה"בלי גבול" וכוח ה"גבול", באים ב"ספירות" באופן של בריאת והנהגת העולמות: ה"אורות" של הספירות, שהם פשוטים בלי ציור והגבלה של "חכמה" או "חסד", והם בבחינת "אין־סוף" – הם ההתגלות של הכוח ה"בלי גבול" כפי שהוא "עומד" בענין ה"ספירות"; וה"כלים" שיש להם ציור פרטי והגבלה של "חכמה" ו"חסד" – הם ההתגלות של כוח ה"גבול". ועל ידי ה"ספירות" נמשך מ"אור **אין־סוף**" שהוא ענין של אין־סוף ובלי גבול – לברוא ולהנהיג העולמות שהם הרי מוגבלים.

---

10. ב"ב קנח, ב. **1.** הקדמת תיקוני הזוהר. **2.** ח"א רפ"ח.

אגרת הקדש

טו להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם בענין הספירות מודעת

זאת בארץ מפי קדושי עליון נ"ע לקרב קצת אל השכל מאי דכתיב ומבשרי אחזה אלוה שהכוונה היא להבין קצת אלהותו יתברך מנפש המלובשת בבשר האדם וע"פ מארז"ל ע"פ ברכי נפשי וגו' מה הקב"ה כו' אף הנשמה כו' וע"פ מאמר הזהר ע"פ ויפח באפיו נשמת חיים מאן דנפח מתוכי' נפח ואפי' נפש דעשיה היא באה מזיווג זו"נ דעשיה והמוחין שלהם שהם בחי' חיה ונשמה דזו"נ שהן הן אחוריים דכלים דזו"נ דאצילות שהם אלהות ממש שבתוכם

כשם שהספירות, גם האורות וגם הכלים, מאוחדות בתכלית עם "אור אין־סוף", ש"איהו וחיוהו חד איהו וגרמוהי חד"[3], אור אין־סוף והאורות הם דבר אחד, אור אין־סוף והכלים הם דבר אחד, הרי שהתהוות והנהגת העולמות – היא מ"אור אין־סוף", ובכל זאת העולמות הם ענין של גבול ולא "אין־סוף" ובלי גבול (כמו שזה ב"אור אין־סוף" המהווה ומחיה אותם), שכן, זה הרי בא על ידי ענין ה"ספירות" שבהן ישנה ירידת כוח ה"גבול" להוות ולהחיות עולמות בעלי גבול. ההתלבשות של "אור אין־סוף" בענין ה"ספירות", נקראת "אדם", "ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם"[4], שכן "אדם" משמעו פרצוף של עשר ספירות. בתורת הקבלה מדובר בעיקר אודות ענין ה"ספירות" של העולמות הרוחניים, ה"ספירות" של עולם ה"אצילות" ושל שאר העולמות, ואילו בתורת החסידות מדובר יותר אודות ענין עשר הספירות והכוחות שישנם בנשמתו של כל יהודי, שהיא – הנשמה – באה ומשתלשלת מעשר הספירות[5] – ישנן גם בה עשר הספירות, ועבודתו של יהודי בעשרת כוחות נשמתו, "פועלות" גם למעלה ב"ספירות" של העולמות העליונים שמהן באות הספירות והכוחות של הנשמה. הידיעה וההשגה במציאות ענין ה"ספירות" למעלה, הידיעה בסדר ההשתלשלות – היא עצמה "מצוה רבה ונשאה" (או "רמה ונשאה"), כפי שרבנו הזקן אומר להלן ב"קונטרס אחרון"[6], וזה מביא לאהבת ה' ולירא ת' שהן יסוד ושורש לכל המצוות (כפי שמובא גם ב"לקוטי תורה"[7]), והידיעה וההשגה בספירות ובכוחות הנשמה מעניקה חיות והתעלות אחרות לגמרי בעבודתו של יהודי.

"לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידוֹתָם" בְּעִנְיַן הַסְּפִירוֹת. – הלשון "להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם" הוא מפסוק[8], וכפי שמפרשים אומרים שם, הרי הכוונה ב"משל ומליצה" היא לתורה שבכתב, שישנם ענינים בתורה שבגלוי הם ענין של משל לענין נעלה יותר, למרות שגם המליצה בה הוא מתבטא, הוא גם כן תורה, הוראה ולימוד (כמו למשל "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"[9], שזה משל על חכמת התורה, אך גם פשט הדברים הוא תורה והוראה), ו"דברי חכמים וחידותם" הכוונה לתורה שבעל־פה: "דברי חכמים" הם גלויים, ו"חידות" הם דברים שמן ההכרח להזדקק לכך שיגלו ויפתרו את החידה. מציין רבנו הזקן, שבענין ה"ספירות" ישנם גם כל הענינים של משל ומליצה, ודברי חכמים וחידותם. שכן, ענין ה"ספירות" הוא גם למעלה בעולמות העליונים וגם למטה בנפש של יהודי. **מוֹדַעַת זֹאת** – ידוע הדבר **בְּאֶרֶץ מִפִּי קְדוֹשֵׁי עֶלְיוֹן נִשְׁמָתָם־עֵדֶן, לְקָרֵב קְצָת אֶל הַשֵּׂכֶל מַאי דִּכְתִיב:** – מה שכתוב[10]: **"וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ"**, **שֶׁהַכַּוָּנָה** – של הפסוק, **הִיא לְהָבִין קְצָת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ מִנֶּפֶשׁ הַמְלֻבֶּשֶׁת בְּבְשַׂר הָאָדָם,** – כלומר, הנפש המחיה את הגוף, **הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** שכן, במהות הנפש כלשעצמה – כמו, ברוחניות בכלל בפני עצמה – אין כל הבנה כלל, **וְעַל־פִּי מַאֲמַר** רַבּוֹתֵינוּ **זַ"ל**[11] **עַל פָּסוּק**[12]: **"בָּרְכִי נַפְשִׁי וְגוֹ'" - "מַה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא כּוּ'**, – מלא כל העולם, **אַף הַנְּשָׁמָה כּוּ'"**, – מלאה את כל הגוף", ורבותינו ז"ל מונים שם דברים נוספים אשר כשם שהם אצל הקב"ה כך הם בנשמה. הרי, כיוון שרבותינו ז"ל משווים את הנשמה, שיש בה ענינים שישנם אצל הקדוש ברוך הוא, יכולים הרי להבין מהנשמה ענינים כפי שהם אצל הקדוש ברוך הוא, להבין ענינים באלקות. אלא, מהו באמת הדמיון ואיך אכן אפשר להשוות ענינים של הנשמה אל הקדוש ברוך הוא? – יביא רבנו הזקן מהזוהר, שהנשמה באה מפנימיות האלקות ויש בה ענינים מהספירות העליונות ומאלקות, לכן יכולים להבין מהנשמה ענינים באלקות, ובלשון רבנו הזקן: **וְעַל־פִּי מַאֲמַר הַזֹּהַר**[13] **עַל פָּסוּק**[14]: **"וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים"** - **"מַאן דְּנָפַח, מִתּוֹכֵיהּ נָפַח"**, – הנופח – נופח מפנימיותו, שלא כמו בדיבור, כשאחד מדבר, הרי הוא מוציא את ההבל החיצוני, אך הנופח – מוציא את פנימיות ההבל, וכשאומרים הלשון "נפיחה" על הכנסת הנשמה בגוף, משמעה, שהנשמה באה מפנימיות האלקות, וכפי שרבנו הזקן מסביר זאת ב"אגרת התשובה"[15], **וַאֲפִלּוּ נֶפֶשׁ דַּעֲשִׂיָּה** – "עשיה" הוא העולם התחתון ביותר, ו"נפש" היא התחתונה בחמש המדריגות נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה, **הִיא בָּאָה מִזִּוּוּג** – יחוד, **זְעִיר־אַנְפִּין** (מידות) **וְנוּקְבָא** (מלכות), **דַּעֲשִׂיָּה,** – של עולם העשיה, מיחוד וזיווג ז"א (מדות) ונוקבא (מלכות) של עולם ה"עשיה" באות הנפשות של עולם העשיה, **וְהַמֹּחִין שֶׁלָּהֶם** – של ז"א ונוקבא ד"עשיה", **שֶׁהֵם בְּחִינַת חַיָּה וּנְשָׁמָה דִּ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא',** – "חיה" היא בחינת "חכמה", "החכמה תחיה"[16], ו"נשמה" היא בחינת "בינה", "נשמת שדי תבינם"[17], כך, בנשמה שהיא רק במדריגה של נפש ד"עשיה" – ישנן כל הספירות, מ"ז"א" – שש מדות, מ"נוקבא" – מלכות, מ"חכמה" ומ"בינה", **שֶׁהֵן הֵן אֲחוֹרַיִם** – החיצוניות, **דְּכֵלִים דִּ'זְעִיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא' דַּאֲצִילוּת,** – שכן, הכלים של זו"נ של "אצילות" מאירים

---

3. תקו"ז בהקדמה (ג, ב). ע"ח שמ"ז פ"ב ובכ"מ. וראה להלן ס"כ. **4.** יחזקאל א, כו. **5.** ראה תניא ח"א פ"ג. **6.** קנו, ב. **7.** ד"ה ולא תשבית. **8.** משלי א, ו. **9.** קהלת ט, ט. **10.** איוב יט, כו. **11.** ברכות י, א. **12.** תהלים קג, א. **13.** הובא לעיל ח"א רפ"ב; ח"ג (אגרת התשובה) פ"ד - בשם הזוהר. **14.** בראשית ב, ט. **15.** שם. **16.** קהלת ז, יב. וראה לעיל סי"ד. **17.** איוב לב, ח.

ב"עשיה", ומתלבשים בספירות עולם ה"עשיה"[18]; הרי שהספירות של עולם ה"עשיה", הן החיצוניות והאחוריים של הכלים של זו"נ ד"אצילות", **שֶׁהֵם** – הכלים ד"אצילות", הם **אֱלֹהוּת מַמָּשׁ, שֶׁבְּתוֹכָם** – בכלים ד"אצילות" **מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ וְגָנוּז בְּחָכְמָה דַּאֲצִילוּת,** – כפי שאומר בהגה"ה שבפרק ל"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא", טעמו של דבר, מדוע "אור אין־סוף" שורה ב"חכמה" דוקא; הרי, "אור אין־סוף" שב"חכמה", מאיר בכל הספירות שבעולם ה"אצילות", "אבא עילאה מקננא באצילות"[19], חכמה עליונה מקננת באצילות, והרי שבכלים של הספירות שבעולם ה"אצילות" מאיר "אור אין־סוף" ברוך־הוא, **דְ"אִיהוּ וּגְרָמוֹהִי חַד" בַּאֲצִילוּת,** – שהוא, "אור אין־סוף" ברוך־הוא, והכלים של ה"ספירות" – הם דבר אחד בעולם ה"אצילות", וכיוון שהספירות ד"אצילות" הן פנימיות הספירות של עולם ה"עשיה", הרי שבספירות של עולם ה"עשיה" מתלבש "אור אין־סוף" ברוך־הוא, **וְעַל כֵּן** – ולכן, **גַּם בְּנִשְׁמַת הָאָדָם** – הבאה מהספירות, **מֵאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, מְלֻבָּשׁ וְגָנוּז בְּאוֹר הַחָכְמָה שֶׁבָּהּ,** – שבנפש, **לְהַחֲיוֹת אֶת הָאָדָם. וּמִמֶּנָּה** – מהנשמה, **יוּכַל הָאָדָם לְהָבִין קְצָת בַּסְּפִירוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת, שֶׁכֻּלָּן** – כל הספירות העליונות, **מְאִירוֹת בְּנִשְׁמָתוֹ הַכְּלוּלָה מֵהֶן.** – שכן, הנשמה הרי באה מהספירות ויש בה עשרה כוחות כנגד עשר הספירות, לכן יכול האדם להבין באמצעותם בספירות העליונות. אלא, כשאומרים שבנשמה ישנם גם כן עשרה כוחות וספירות, מפני שהיא באה מעשר הספירות שלמעלה, ובה מאירות כל הספירות העליונות, ושבכך סיבה שמהנפש יוכל האדם להבין בספירות שלמעלה – נדרש לציין, שלא יחשבו שישנו איזה ערך ודמיון ביניהם, שלספירות העליונות יש איזה דמיון לכוחות שבנשמה, ושלכוחות הנשמה יש איזה **ערך** שהוא לספירות העליונות; לכן, בא רבנו הזקן להלן לשלול ולציין, שיש להפשיט פשטות הפירוש, שכן אין שום דמיון ושום ערך ביניהם, שהרי גם על מדת החסד של אברהם אבינו, שהיה "מרכבה" להקדוש ברוך הוא[20], אף־על־פי־כן אומרים עליה שאין לה שום ערך ודמיון למדת החסד שלמעלה. ובלשון רבנו הזקן:

אגרת הקדש

מאיר אור א"ס ב"ה המלובש וגנוז בחכמה דאצי' דאיהו וגרמוהי חד באצילות וע"כ גם בנשמת האדם מאיר אור א"ס ב"ה מלובש וגנוז באור החכמה שבה להחיות את האדם וממנה יוכל האדם להבין קצת בספירות העליונות שכולן מאירות בנשמתו הכלולה מהן.

---

18. ראה ע"ח שמ"ז פ"ב. **19.** תקו"ז ת"ו. **20.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ב"ר פמ"ז, ח. ובכ"מ. נת' בתניא ח"א פי"ח. פכ"ג. ועוד".

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שישי עמוד ב

משנה

המשנה מוסיפה לעסוק בדיני הכחשת פקדון בשבועת שקר: אדם שנתן פקדון לחבירו, ולאחר זמן שאלו **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לוֹ** השומר, **אָבַד.** אמר לו המפקיד, **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שאבד, **וְאָמַר** 'אָמֵן', שזו קבלת השבועה, **וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ** [–על השומר] **שֶׁאֲכָלוֹ** בעצמו, **מְשַׁלֵּם** השומר **קֶרֶן** – דמי הפקדון. [הוֹדָה השומרמֵעַצְמוֹ, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן,** ומוסיף **חוֹמֶשׁ** משווי הפקדון, וְחייב להביא קרבן **אָשָׁם,** שנאמר (במדבר ה ז) לגבי חיוב חומש ואשם 'וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם', והיינו שרק אם התוודה מעצמו יש חיובים אלו, ולא כשחייבוהו עדים]. דין נוסף: אמר המפקיד לשומר **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לוֹ גְּנֵב,** אמר המפקיד, **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שנגנב, **וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ** השומר עצמו, **מְשַׁלֵּם** השומר **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל,** כדין גנב. אם **הוֹדָה מֵעַצְמוֹ** שגנבו, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן, חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם.**

מביאה המשנה את דינו של הבן שכפר בממון אביו, ומת האב: **הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו, וְנִשְׁבַּע לוֹ** – הבן לאב שלא גזלו, **וּמֵת** האב, והודה הבן שגזל, **הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם,** וכיון שמת האב שהוא הנגזל, נותן את הקרן והחומש **לְבָנָיו** של אביו, שהם אחיו, **אוֹ** אם לא היו לאביו בנים מלבדו, משלם **לְאֶחָיו** של אביו, אך הוא עצמו אינו יורש מאביו תשלומים אלו, כיון שהתחייב בהשבתם ועליו להוציאם מתחת ידו. **וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה** לתת את הממון ליורשים האחרים, **אוֹ שֶׁאֵין לוֹ** ממון מספיק, יש עצה לדבר, שיהיה לוֶה ממון מאנשים אחרים בשיעור הקרן והחומש שעליו להשיב, ומשיב את הממון שלוה לאחיו ומקיים בכך מצות השבה, **וּבַעֲלֵי** החוֹב שהלוו לו ממון זה, **בָּאִין וְנִפְרָעִים** [–גובים] מהאחים את החלק שראוי הגזלן ליטול בקרן והחומש, כאחד מהיורשים. וכגון, אם היו לו שני אחים, משיב להם את כל הקרן והחומש, ובעלי החוב נוטלים מהם שליש, שהוא החלק הראוי לו באותו ממון, ואת שאר החוב יגבו ממנו.

מביאה המשנה דין דומה לענין מודר הנאה: **הָאוֹמֵר לִבְנוֹ, קוֹנָם אִי אַתָּה נֶהֱנֶה מִשֶּׁלִּי** – כל מה שתהנה ממני אסור עליך בקרבן, **אִם מֵת** האב **יִרְשֶׁנּוּ** הבן, כיון שהנדר אוסרו רק בחיי האב ולא אחר שמת.

יום ראשון

יום רביעי — ח אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מד־מח. כב־כד.
תניא: ובירור . . . קיח במצרף וכור.

הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מָנָה שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁבִּזְכוּתָם הִצְלִיחַ בִּשְׁנַת תר"ג בְּפֶטֶרְבּוּרְג בַּאֲסִיפַת הָרַבָּנִים. וְאֶחָד מֵהֶם הוּא זְכוּת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אֶלֶף הַשָּׁעוֹת, אֲשֶׁר טָרַח וְיָגַע בִּדְרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן בְּמֶשֶׁךְ שְׁלֹשִׁים הַשָּׁנִים תקס"ד־תקצ"ד (בִּשְׁנַת תקס"ד קָבַע לוֹ שִׁעוּר מְיֻחָד לִלְמֹד דְּרוּשֵׁי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, בִּשְׁנַת תקצ"ד הִתְחִילוּ לְהִתְעַסֵּק בְּהַדְפָּסָתָם).

יום שני

יום חמישי — ט אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד. כה־כז.
תניא: הנה מודעת . . . 236 פעמים וכו'.

אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהֲר"ש] אָמַר – בְּיַחַס לְהִתְבּוֹנְנוּת בְּהַעֲמָקַת הַדַּעַת בְּעִנְיָן קֻשֵּׁה הַהַשָּׂגָה: אִם הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, אֲזַי מְבִינִים וּמַשִּׂיגִים בְּ'כִי טוֹב', וּרְאָיָה מִן הַתּוֹרָה בְּדִינֵי נָשִׁים וְכוּ' וְטַעֲנוֹתֵיהֶן שֶׁיְּכוֹלוֹת לִטְעֹן, וּמְדַבְּרִים בָּזֶה תִּנָּאִים וְאָמוֹרָאִים וְהַגְּאוֹנִים שֶׁכֻּלָּם הֵם בַּעֲלֵי הַשְׂכָּלָה מְפֻלָּגָה, וְהַתּוֹרָה הִיא תּוֹרַת אֱמֶת, וַהֲלֹא הָאִשָּׁה אֵינָהּ בְּעֶרֶךְ לִטְעֹן טְעָנוֹת אֵלּוּ. אֲבָל הָאֱמֶת הוּא, דְּכַאֲשֶׁר הָעִנְיָן נוֹגֵעַ, הִנֵּה גַּם חֲלוּשֵׁי הַדַּעַת מַמְצִיאִים שִׂכְלִיִּים עֲמוּקִים.

יום שלישי

יום שישי — י אלול — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: תצא, ששי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט. כח־ל.
תניא: וז"ש והי' . . . כל חטאתם.

גדולי זקני חסידי רבינו הזקן היו אומרים, אשר "יחידות" פירושו: קלאָר, אָפּגעשטעלט, פאראיינציגט. – מקור ג' פירושים אלו הוא בדרז"ל: שקלים פ"ו מ"ב, יבמות ס"ב. א, בראשית רבה פ"ך –

זאת אומרת כי ענין היחידות הוא לברר את מצבו, ולקבוע אופן עבודתו בסור מרע ולקרב את המדות הטובות, ולהתקשר בהתאחדות גמורה ולמסור עצמו, איבערגעבען זיך מיט אלע רצונות.

גְּדוֹלֵי זִקְנֵי חֲסִידֵי רַבֵּנוּ הַזָּקֵן הָיוּ אוֹמְרִים, אֲשֶׁר "יְחִידוּת" פֵּרוּשׁוֹ: בֵּרוּר, קְבִיעָה, אִחוּד. – מְקוֹר ג' פֵּרוּשִׁים אֵלּוּ הוּא בְּדִבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: שְׁקָלִים פֶּרֶק ו' מִשְׁנָה ב', יְבָמוֹת ס"ב. א, בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כ' –

זֹאת אוֹמֶרֶת, כִּי עִנְיַן הַיְּחִידוּת הוּא לְבָרֵר אֶת מַצָּבוֹ, וְלִקְבֹּעַ אֹפֶן עֲבוֹדָתוֹ בְּ"סוּר מֵרָע" וּלְקָרֵב אֶת הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת, וּלְהִתְקַשֵּׁר בְּהִתְאַחֲדוּת גְּמוּרָה וְלִמְסֹר עַצְמוֹ, לְהִתְמַסֵּר עִם כָּל הָרְצוֹנוֹת.

יום רביעי

שבת — יא אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תצא, שביעי עם פירש״י.
תהלים: ס־סה. לא־לג.
תניא: יג. מה רב . . . בסוכה וגו׳.

ש״פ תצא תר״ג בשולחן קדוש היום הואיל הצ״צ לאמר: עוה״ז הוא עלמא דשיקרא, לכן הנה גם בהטוב מעורב פסולת, וצריך בירור בדרך מלמטה למעלה ובדרך מלמעלה למטה. העוה״ב הוא עלמא דקשוט – הנה גם הדברים בדברי תורה המדברים בענינים הנראים לחסרון, הרי כמו שלומדים אותם בגן־עדן הם מעלה. – והתחיל לנגן, והראה בידו הקדושה לאות כי ינגנו אתו. בני הצ״צ התחילו לנגן ואחריהם ענו כל החסידים בקול שיר שהלהיב הלבבות. – כשגמר לנגן אמר הצ״צ: בעלמא דין איז דער טייטש פון דעם מאמר (סנהדרין צט. ב) הלומד תורה לפרקים אז ער לערענט תורה צייטענווייז. אין גן־עדן טייטשט מען דעם מאמר אז ער לערענט תורה און די תורה נעהמט איהם פאנאדער, די דברי תורה דערנעמען איהם.

שַׁבָּת פָּרָשַׁת תֵּצֵא תר״ג, בְּשֻׁלְחָן קָדוֹשׁ הַיּוֹם הוֹאִיל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ לֵאמֹר: עוֹלָם הַזֶּה הוּא עָלְמָא דְּשִׁקְרָא [=עוֹלָם הַשֶּׁקֶר], לָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַטּוֹב מְעֹרָב פְּסֹלֶת, וְצָרִיךְ בֵּרוּר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּבְדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה. הָעוֹלָם הַבָּא הוּא עָלְמָא דְּקִשׁוֹט [=עוֹלָם הָאֱמֶת] – הִנֵּה גַּם הַדְּבָרִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה הַמְדַבְּרִים בְּעִנְיָנִים הַנִּרְאִים לְחִסָּרוֹן, הֲרֵי כְּמוֹ שֶׁלּוֹמְדִים אוֹתָם בְּגַן־עֵדֶן הֵם מַעֲלָה. – וְהִתְחִיל לְנַגֵּן, וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ הַקְּדוֹשָׁה לְאוֹת כִּי יְנַגְּנוּ אִתּוֹ. בְּנֵי הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ הִתְחִילוּ לְנַגֵּן, וְאַחֲרֵיהֶם עָנוּ כָּל הַחֲסִידִים בְּקוֹל שִׁיר שֶׁהִלְהִיב הַלְּבָבוֹת. – כְּשֶׁגָּמַר לְנַגֵּן אָמַר הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: בְּעָלְמָא דֵּין [=בְּעוֹלָם הַזֶּה] פֵּרוּשׁוֹ שֶׁל הַמַּאֲמָר (סַנְהֶדְרִין צט, ב) ״הַלּוֹמֵד תּוֹרָה לִפְרָקִים״ – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה לְעִתִּים; בְּגַן־עֵדֶן מְפָרְשִׁים אֶת הַמַּאֲמָר – שֶׁהוּא לוֹמֵד תּוֹרָה, וְהַתּוֹרָה ״מְפָרֶקֶת״ אוֹתוֹ לִפְרָקִים, דִּבְרֵי הַתּוֹרָה ״תּוֹפְסִים״ אוֹתוֹ.

יום חמישי

יום ראשון — יב אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, פרשה ראשונה עם פירש״י.
תהלים: סו־סח. לד־לו.
תניא: יד. לעורר . . . 240 מעלה.

הֶמְשֵׁךְ הַגָּדוֹל, הַיָּדוּעַ בְּשֵׁם ״בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ, תער״ב״ הִתְחִיל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ] לְאָמְרוֹ יוֹם א׳ דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תער״ב בְּלִיוּבּאַוִוטְשׁ, וְסִיְּמוֹ שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיֵּרָא תרע״ו בְּרוֹסְטוֹב, בְּמַאֲמָר הַמַּתְחִיל ״וַה׳ אָמַר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם״. וּבוֹ קמ״ד מַאֲמָרִים.
וְיֵשׁ בַּכְּתוּבִים חֵלֶק שֵׁנִי שֶׁלֹּא אֲמָרוֹ, וְלֹא נֶחֱלַק לְמַאֲמָרִים.

יום שישי

יום שני — יג אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, שני עם פירש״י.
תהלים: סט־עא. לז־לט.
תניא: ובכל שנה . . . וד״ל.

החסיד ר׳ הענדיל סיפר: ידוע הי׳ לכל החסידים, אשר ביחידות הראשונה היתה העברת הערלה, וואָס ניט וואָס, פון ערלת הלב איז מען גלייך פטור געוואָרען.

הֶחָסִיד ר׳ הֶעֶנְדִיל סִפֵּר: יָדוּעַ הָיָה לְכָל הַחֲסִידִים, אֲשֶׁר בַּיְחִידוּת הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה הַעֲבָרַת הָעָרְלָה. מַה שֶּׁלֹּא יִהְיֶה – מֵעָרְלַת הַלֵּב נִפְטְרוּ מִיָּד.

שבת קודש

יום שלישי — יד אלול — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: תבוא, שלישי עם פירש״י.
תהלים: עב־עו. מ־מב.
תניא: טו. להבין . . . קכא הכלולה מהן.

מֵהוֹרָאוֹת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״בַּ]: לְהִנָּזֵר מִמִּלְחֶמֶת תְּנוּפָה עַד קָצֶה הָאַחֲרוֹן, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָנוּ בַּמֶּה לְנַצֵּחַ אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֶת כָּל כֹּחוֹתֵינוּ עָלֵינוּ לְהַקְדִּישׁ אַךְ וְרַק לְחִזּוּק בִּנְיָנֵינוּ, בִּנְיָן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בִּקְדֻשָּׁה וּבְטָהֳרָה. וְעַל זֶה עָלֵינוּ לִמְסֹר אֶת נַפְשׁוֹתֵינוּ בִּמְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּפֹעַל וְלֹא רַק בְּכֹחַ.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שני עמוד ב

בכל שבועת שקר. מקשה הגמרא: **אִי** מדובר **בְּאוֹפֶן שֶׁאֵין הַגְּזֵילָה** **קַיֶּמֶת** כשמת הגזלן, אם כן **אֲפִילּוּ** קֶרֶן **נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם** הבן, כמבואר במשנה (שם), ואילו משמעות הברייתא שמשלם קרן. מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך התנא בברייתא לומר את דינו אלא באופן **דְּאִיכָּא** ׳**אַחֲרָיוּת** נכסים׳, כלומר שהוריש הגזלן קרקעות, ואף שבשעת מיתת האב לא היתה הגזילה קיימת, חייב הבן לשלמה, כמבואר במשנה (שם). מקשה הגמרא: **וְכִי אִיכָּא** ׳**אַחֲרָיוּת נְכָסִים**׳, **מַאי הָוֵי** – מה בכך, והרי חיוב הקרן של הגזלן ׳**מְלֻוֶּה עַל פֶּה**׳ **הִיא** – חוב שאינו כתוב בשטר, **וּמְלֻוֶּה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין** של הלוה, אם מת קודם שפרע, **וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת** של הלוה, ואם כן אין היורש חייב אפילו את הקרן, ואילו בברייתא מבואר שמשלם את הקרן. מתרצת הגמרא, **אָמְרֵי**, שהברייתא עוסקת

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד א

הַבַּיִת – שומר, **שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן** שהיה בידו, **וְנִשְׁבַּע** שנגנב, וחזר **וְהוֹדָה** שהוא עצמו גנבו, ובנוסף להודאתו גם **בָּאוּ עֵדִים** והעידו שהוא עצמו גנבו, הדין הוא כך, **אִם עַד שֶׁלֹּא** [–קודם] **שׁבָּאוּ הָעֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם, וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ** [–אחרי שבאו] **הָעֵדִים הוֹדָה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, ומביא **אָשָׁם**, אך פטור מחומש, כיון שחיוב חומש הוא רק כשהאדם מתחייב על פי הודאתו, וכאן כבר חייבוהו העדים. **וְהָרֵי הָכָא**, בברייתא זו, לתרץ שנשבע חו״ן **לְבֵית דִּין, וְלתרץ שקָפַץ** ונשבע, **לֹא מָצִית אָמְרַתְּ** – אינך יכול לומר, שהרי חיוב **כֶּפֶל קָתָנֵי** בה, וחיוב כפל של טוען טענת גנב הוא רק אם חייבוהו בית דין להשבע ונשבע בפניהם, ואם כן מוכח שאף אחרי שנשבע לשקר אם הודה מעצמו חייב לשלם את הקרן.

מחמת קושיא זו מבאר רבא שרב לא אמר את דינו בכל אופן: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, בכָל אופן שה**וֹדָה** השומר, **לֹא שָׁנָא** – בין אם הוא **טוֹעֵן טַעֲנַת ׳אָבַד׳, וְלֹא שָׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת ׳גַּנָּב׳** (נמי), באופנים אלו **לֹא אָמַר רַב** את דינו, ששבועתו פוטרתו, **דְּהָא כְּתִיב** לשון ׳**וְהִתְוַדָּה**׳ (במדבר ה ז) לגבי גזלן שנשבע לשקר והודה, ולימדה בזה התורה דְּבאופן שהודה **בָּעֵי שַׁלּוּמֵי** – הוא צריך לשלם **קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ**, כמפורש בפסוק שחייב לשלם קרן, ובודאי לא על זה אמר רב שקנה את הפקדון בשבועתו ואינו חייב לשלמו. וכן אם השומר **טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב** ונשבע, **וּבָאוּ עֵדִים** ששיקר, **נַמִּי** – גם בזה **לֹא אָמַר רַב** שקנה השומר את הפקדון ופטור מלהשיבו, **דְּהָא כְּתִיב** שחייב השומר **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, שנאמר (שמות כב ו) ׳אם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם׳, ולהלן (ע״ב) יבואר שהפסוק עוסק בשומר הטוען טענת גנב, וחיוב כפל בא רק כתוספת על הקרן שהוא משלם, ומוכח שהוא חייב להשיב את גוף הפקדון. מסיים רבא את דבריו, **כִּי קָאָמַר** רב שהשומר קונה את הפקדון, **כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן** השומר **טַעֲנַת ׳אָבַד׳, וְנִשְׁבַּע** שאבד, **וְלֹא הוֹדָה** מעצמו, **וּבָאוּ עֵדִים** שלא אבד הפקדון אלא הוא ברשותו, שבאופן זה קנה השומר את הפקדון בשבועתו, ואינו חייב להשיבו. ולפי זה מיושבת גם קושית רב המנונא לעיל מהמשנה בשבועות, ואין צורך לדחוק ולבארה ׳לצדדין׳, כיון שחיובו חמש פעמים הוא מחמת שיכל לחזור ולהודות אחרי כל שבועה, ובאופן שהוא עצמו מודה, אף לדברי רב חייב לשלם. וכן לא קשה מהברייתא שהביא רבא, שאם טען טענת גנב והודה או באו עדים חייב לשלם את הקרן, כיון שאף לדברי רב אם טען טענת גניבה אינו נפטר בשבועתו, אף אם באו עדים, ורק אם נשבע שאבד הפקדון והעידו עדים שהוא בידו, סובר רב שקנה את הפקדון.

הגמרא מביאה דיון בין האמוראים בענין חידושו של רב: **אָזַל** [–הלך] **רַב גַּמְדָא, וְאָמְרָה לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשִׁי** – אמר את סברתו של רבא לפני רב אשי. **אָמַר לֵיהּ** רב אשי, **הַשְׁתָּא** – עתה, **וּמָה רַב הַמְנוּנָא** שהוא **תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב, וּבודאי יָדַע דְּאָמַר רַב** את דינו אף באופן שה**וֹדָה** השומר מעצמו, **וְלכן קָמוֹתִיב** – הקשה מהמשנה בשבועות שה**וֹדָה** השומר, **וְאַתְּ אָמְרַתְּ** – ואתה אומר בשם רבא שאם **הוֹדָה** השומר **לֹא אָמַר רַב** שקנה את הפקדון בשבועתו, והרי לא מסתבר שרב המנונא תלמידו של רב לא ידע באיזה אופן אמר רב את דינו. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא סָבָא לְרַב אַשִׁי**, באמת כולם סוברים כרבא שחידושו של רב לא נאמר באופן שהודה, **וְרַב הַמְנוּנָא** שהקשה מהמשנה בשבועות, **הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – כך הוקשה לו,

הלוואת 'סאה בסאה'

יום ראשון ח' אלול תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק י, הלכה א: מֻתָּר לִלְוֹת הַפֵּרוֹת סְתָם וּפוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם, וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין – חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ, וְאִלּוּ רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ, שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.

חכמים אסרו להלוות סאה חיטים על מנת להחזיר סאה חיטים, וכן בשאר פירות, שמא בזמן הפרעון יתייקרו החיטים "ונמצא שנותן לו יותר ממה שהלווהו" (טור יו"ד סי' קסב).

אמנם, התירו לעשות כן בשני אופנים:

א. כאשר יש ללווה בשעת ההלוואה מאותו סוג, אפילו חיטה אחת, מותר לו ללוות סאה חיטים ולהחזיר סאה גם אם החטים התייקרו (כמבואר בהל' ב). "לפי שעל כל חטה שמלוין לו רואין כאילו חטה זו נכנסת תחתיה להיות ברשות המלוה, וכשנתייקרה אחר כך – ברשותו נתייקרה" (שו"ע אדה"ז הל' רבית ס"ל).

ב. אם בשעת ההלוואה יצא השער שבשוק על חטים, מותר ללוות סאה בסאה, כמפורש כאן, "שהרי כשלווה ממנו היה השער ידוע, ואילו רצה היה קונה ומחזיר לו". וכיון שהחיטים מצויות לקנות, הרי זה כמו שיש ללווה מאותו סוג (רש"י ב"מ עב, ב ד"ה אין לווין), וכשנתייקרו החטים נחשב שנתייקרו למלווה.

והרמב"ם הוסיף: לא די שיצא השער בשוק אלא המלווה והלווה צריכים לדעת על כך, כי "כל שלאחד מהם אין השער ידוע, נמצא שמתכוין להלוות או לוות על מנת לקבל או לפרוע חטים בזמן היוקר, וכיון שנתכוין שום אחד מהם לשום רבית אסור" ('בית יוסף' על הטור שם).

וב'שלחן ערוך' נפסק (יו"ד סי' קסב ס"ג): "היה לאותו מין שער בשוק קבוע וידוע לשניהם – מותר ללוות סאה בסאה". אך הש"ך (סק"ט) כתב שרק לכתחילה אין להלוות עד שידעו שיצא השער, אבל "אם לוה ויצא השער, אע"ג דלא ידע, מכל מקום הרי לא נעשה כאן איסור בהלואה זו וחייב לשלם לו".

אין אדם פורע תוך זמנו

יום שני ט' אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק יד, הלכה א: הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ, אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל שְׁטָרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ . . אִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן, וְתָבַע בִּזְמַנּוֹ – יִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה; עָבַר זְמַנּוֹ – לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה.

בגמרא (ב"ב ה, ב) מבואר שהבא לגבות חוב מיתומים (היינו שהלווה לאביהם ועליהם לשלם מדמי הירושה), אם בא לאחר המועד הנקוב בשטר, עליו להישבע שהאב לא פרע את החוב בחייו, אך אם בא בתוך הזמן גובה בלא שבועה, כי מן הסתם לא פרע הלווה את החוב קודם שהגיע זמן הפירעון ('חזקה אין אדם פורע תוך זמנו').

והנה, יש אופנים נוספים בהם התובע צריך להישבע כדי לגבות את החוב, כגון כאשר ידוע שהלווה כבר שילם חלק מההלוואה ויש לחשוש שפרע גם את השאר או כאשר עד אחד מעיד שהלווה פרע את ההלוואה. ונחלקו ראשונים האם גם באופנים אלו כאשר המלווה תובע בתוך הזמן גובה בלא שבועה.

לדעת הרמב"ם גם באופנים אלו גובה בלא שבועה, מחמת החזקה שבוודאי לא פרע הלווה קודם זמן הפירעון, וכשם שהחזקה מועילה לפטור משבועה את הנפרע מיתומים, כך היא מועילה לפטור משאר חיובי שבועה.

אך לדעת רב האי גאון (הובא בטור חו"מ סי' פד) באופנים אלו צריך המלווה להישבע שלא נפרע אף כשבא בתוך הזמן. ובטעמו יש לפרש, כי כאשר בא לפרוע מהיתומים, הם עצמם אינם יודעים אם האב פרע את החוב או לא וטוענים טענת 'שמא', ולכך מועילה הסברה שאין אדם פורע תוך זמנו כדי שמן הסתם לא נחשוש לכך, אך כאשר הלווה טוען וודאי שפרע לא די בחזקה זו כדי לפטור את המלווה משבועה (עיין שיעורי הגר"ש רוזובסקי ב"ב א, קלג).

ובאופן אחר יש לפרש, כי בכל אחד מאופנים אלו יש טעם בפני עצמו לחייב את המלווה בשבועה: כאשר הלווה פרע מקצת החוב, בכך בטלה לגביו החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו שהרי עינינו הרואות שחלק מהחוב אכן שילם בתוך הזמן ומדוע לא נחשוש לטענתו שפרע את כל החוב (עיין מגיד משנה).

וכאשר עד אחד מעיד שפרע, כלל הוא שלענין שבועה יש לעד אחד נאמנות גמורה באותה מידה ששניים נאמנים לחיוב ממון, וכיון שאם שניים היו מעידים שפרע בוודאי היינו מאמינים לדבריהם אף אם אומרים שפרע בתוך זמנו, עד אחד מחייב שבועה אף כאשר מעיד שפרע בתוך הזמן (עיין קצוה"ח סי' פד, ד, ובשיעורי הגר"ש שם).

'הקדש מפקיע מידי שעבוד'

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק יח, הלכה ז: הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו – אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לִטְרֹף מִן הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשַּׁעְבּוּד. וּכְשֶׁפּוֹדִין הַקַּרְקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן בְּשָׂדֶה זוֹ... לִכְשֶׁתִּפָּדֶה וְתֵצֵא לַחֻלִּין בְּיַד הַלּוֹקֵחַ – יָבוֹא בַּעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ.

לדעת הרמב"ם כל הקדש, אפילו הקדוש רק בקדושת דמים ואינו ראוי להקרבה אלא פודים אותו ודמיו להקדש (כגון קרקע), מפקיע מידי שעבוד ולכן "אין בעל חוב יכול לטרוף מן ההקדש" (מגיד משנה).

אבל לדעת כמה ראשונים (רש"י כתובות נט, ב. ד"ה

הקדש. ועוד), הקדש מפקיע מידי שעבוד רק בדבר שקדוש בקדושת הגוף, היינו בהמה שהוקדשה להקרבה על המזבח, אבל הקדש הקדוש רק בקדושת דמים, אינו מפקיע מידי שעבוד.

וגם הראב"ד (הל' ערכין וחרמין פרק ז הי"ד) סובר כן והשיג על הרמב"ם ממשמעות הגמרא (ערכין כג, ב):

במשנה נאמר: "המקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב - אין האשה יכולה לגבות כתובתה מן ההקדש ולא בעל חוב את חובו אלא הפודה פודה על מנת ליתן לאשה בכתובתה ולבעל חוב את חובו". ושואלת הגמרא: מדוע צריך לפדות נכסים אלו מן ההקדש והרי נכסים המשועבדים לאשה או לבעל החוב אינם בבעלות המקדיש, וכיון שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ההקדש לא יכול לחול עליהם (ראה רש"י שם)? ומתרצת הגמרא: מדין תורה הנכסים משועבדים לחוב ואין צורך לפדות אותם אך גזרו חכמים שמא יטעו לומר שאפשר להוציא נכסים מן ההקדש ללא פדיון, ולכן הצריכו לפדות גם נכסים אלו בסכום מועט.

והנה, לפי הראשונים שבקדושת דמים אין ההקדש מפקיע מידי שעבוד מובנת שאלת הגמרא למה בכלל צריכים לפדות נכסים אלו, אך לשיטת הרמב"ם שגם בקדושת דמים נפקע השעבוד, הרי הם נכסי הקדש ובודאי צריך לפדותם?

ומבאר ה'לחם משנה' (הל' ערכין שם):

אמנם בעלי החוב אינם יכולים לגבות את חובם מן הנכס שבידי הקדש אבל אדם אחר שיפדה אותו יצטרך לשלם לבעלי החוב את חובם, כי כשהנכס יוצא מרשות הקדש חוזר השעבוד, ולכן הפדיה היא בסכום מועט ("אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו על מנת שיתן לבעל חוב את חובו").

ושאלת הגמרא היא: מלשון המשנה ("הפודה פודה על מנת ליתן לאשה בכתובתה...") משמע שרק אדם אחר יכול לפדות את הנכס מהקדש, ומדוע לא יפדו בעלי החוב בעצמם את הנכס בסכום מועט? והתירוץ הוא: "שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון" - אם בעלי החוב עצמם יפדו, יחשבו הרואים שהנכס יצא מהקדש בלא כל פדיון (כי בעבר הנכס היה משועבד להם), ולכן תקנו "שיפדה אחר ויקח הבעל חוב ממנו כדי שיראו הכל שפדאוהו וממנו לקח הבעל חוב".

מאלו נכסים גובה בעל חוב ?

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק יט הלכה ב: אֵין נִפְרָעִים מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין זִבּוּרִית וְהַמְשֻׁעְבָּדִים בֵּינוֹנִית אוֹ עֵדִית.

כתב הרמב"ם שכאשר יש נכסים בני חורין, אפילו הם קרקע זיבורית, אינו יכול לגבות מהנכסים המשועבדים שהם קרקע (בינונית או) עידית. ואין כוונתו למלוה הגובה חובו מהלוה שהרי גם מנכסים בני חורין אינו גובה מהעידית כשיש לו זיבורית (להלן ה"ד), אלא כוונת הרמב"ם לניזק הגובה חובו מהמזיק שיכול לגבות מהעידית ("הנזקין שמין להן בעדית". שם), אך אם העידית משועבדת ויש לו נכסים בני חורין, אינו גובה ממשועבדים אלא מבני חורין אף שהם זיבורית (מגיד משנה. צמח צדק, משניות גיטין פ"ה מ"ב).

והנה, כתב הסמ"ע (חו"מ סי' קיא סקי"ד) שבעל חוב גובה רק מנכסים בני חורין ואפילו הם זיבורית ולא מבינונית מהנכסים המשועבדים, כי מדין תורה בעל חוב גובה מן הזיבורית אלא שחכמים תיקנו שיגבה מבינונית כדי שלא לנעול דלת בפני לווים (לעיל ה"א), אבל במקום שנגרם הפסד ללקוחות שקנו מיד הלוה, לא תיקנו חכמים תקנה זו שבעל חוב יגבה מבינונית, ומטעם זה גם מן היורשים אין בעל חוב גובה אלא מן הזיבורית (שם).

וכתב על זה ה'צמח צדק' (שם):

לפי המבואר לעיל שהלכה זו נאמרה גם בנזיקין, דברי הסמ"ע צריכים עיון: הרי הניזק גובה מהעידית מן התורה (גטין מח, ב) ועם זאת, כאשר העידית היא נכס משועבד גובה רק מבני חורין אפילו הם זיבורית!

כתיבה ביום וחתימה בלילה

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק כג, הלכה ג: שְׁטָר שֶׁכְּתָבוּהוּ בַּיּוֹם, וְנִחְתַּם בַּלַּיְלָה הַסָּמוּךְ לוֹ – פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְדָּם. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים בָּעִנְיָן עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וַחֲתָמוּהוּ, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה – כָּשֵׁר.

שטר מוקדם פסול, כמבואר לעיל (ה"א), משום שאם המתחייב לא ישלם את חובו יגבו מהקרקעות שמכר לאחרים לאחר הזמן הכתוב בשטר, בעוד שהחוב חל מאוחר יותר וקרקעות אלו נמכרו לפני החוב ונמצא שגבו מהלקוחות שלא כדין.

ונחלקו ראשונים מדוע כאשר היו עסוקים באותו ענין בשעת כתיבת השטר ביום, השטר כשר למרות שנחתם רק בלילה.

לדעת הר"ן (גיטין ח, ב), מדובר רק בשטר הלוואה והרי החיוב חל מחמת ההלוואה ולא מחמת השטר ואם ההלוואה נעשתה ביום, הרי נכסי הלווה כבר השתעבדו מאז ובדין הוא שיגבו מהנכסים שמכר וכבר השתעבדו לחוב, אך בשטרות שבהם ההתחייבות חלה על ידי השטר עצמו או על ידי קנין הנעשה בעת חתימת השטר, אכן אין להכשיר כשהיו עסוקים באותו ענין מבעוד יום שהרי ההתחייבות בפועל חלה רק בעת חתימת השטר בלילה והנכסים לא השתעבדו מבעוד יום, ואם יגבו מהלקוחות שקנו ביום, הרי זה שלא כדין.

אך מדברי הרמב"ם שאינו מחלק בכך משמע שגם בשטרי חיוב, אם היו עסוקים באותו ענין מבעוד יום, כשרים. ובטעמו , יש אומרים כי לדעתו משעה שעסוקים בנושא הקנין והעדים העומדים לחתום על השטר נוכחים בעת הכתיבה, החיוב חל כבר קודם החתימה, ובדין הוא שיגבו מהקרקעות שנמכרו מאותה שעה (ראה בית דוד ח"ד פ"י מהלכות אישות). ויש אומרים כי אמנם ההתחייבות חלה רק משעת החתימה, אך מאחר והיו עסוקים בענין מבעוד יום, הדבר כבר התפרסם מאז, וממילא היה על הלקוחות להיזהר לא לקנות מאותו אדם קרקעות שהרי ידוע שעומדות להשתעבד לקנין שעושה, ואם בכל זאת קנו הזיקו לעצמם ואין לנו לחשוש שיגבו מהם שלא כדין (שאלת שלום מהדו"ת סי' עה).

ערבות בכל תנאי

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ו

הלכות מלוה ולוה פרק כה, הלכה ג: הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עֵרֶב, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱרֵב מִשְׁתַּעְבֵּד לַמַּלְוֶה — לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא תּוֹבֵעַ אֶת הַלּוֶה תְּחִלָּה.

הרשב"א (שו"ת, סי' אלף וחמישים, הובא במשל"מ כאן) דן בשאלה הבאה:

המשאיל חפץ לחברו והשואל התחייב שאם לא יחזירנו לו עד זמן פלוני יתן לו סכום כסף גדול, והעמיד לו ערב לתשלום זה אם לא ישלמנו השואל, ובהגיע הזמן השואל לא החזיר את החפץ, וכיון שהשואל לא צריך לשלם כי זו 'אסמכתא' (שסמך בלבו בעת ההתחייבות שיוכל להחזיר את החפץ בזמן) ולא גמר בלבו להקנות, ו'אסמכתא' אינה קונה (הל' מכירה פי"א ה"ב) יש לעיין: האם הערב יהא חייב לשלם את הסכום שערב לו?

לכאורה אין לחייב את הערב כי הוא יכול לטעון: ההתחייבות שקיבלתי על עצמי היתה רק במקרה שמצד הדין השואל חייב לשלם ומסיבה כל שהיא אינו יכול, אבל אם מצד הדין אי אפשר לתבוע זאת ממנו (כי 'אסמכתא' אינה קונה), הרי גם ממני אי אפשר לתבוע.

אבל הרשב"א מחדש שהערב כן חייב לשלם, כי בשעה שהתחייב להיות ערב ידע שאי אפשר יהיה לתבוע ולחייב את השואל, ואם כן קיבל על עצמו את הערבות בכל תנאי.

ובכך יבוארו גם דברי המדרש (שהש"ר פ"א, ד):

בשעה שעמדו ישראל לקבל את התורה, אמר להם הקב"ה: הביאו לי ערבים טובים ... אמרו לו: בנינו ערבים אותנו.

ולכאורה, מה התועלת והתוקף בערבות הבנים, הרי אין תובעים את הערב אלא אם הלווה אינו יכול לשלם, וכאן הקב"ה יכול להיפרע מהחוטאים עצמם?

אלא שבשעה שקיבלו את הערבות ידעו שהקב"ה יכול להיפרע מן האבות ובכל זאת קיבלו את הערבות כדי שתהיה אפשרות לתבוע תחילה את הערב, ולכן יש תוקף לערבות הבנים.

(משנה למלך)

דרכי תשובה

שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ו

הלכות טוען ונטען פרק ב, הלכה י: לְעוֹלָם כָּזֶה דָּנִין לֶחָשׁוּד, עַד שֶׁיֵּלֵךְ בְּבֵית דִּין. אִם הָיוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁלָּקָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה — יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ בֵּין לְעֵדוּת בֵּין לִשְׁבוּעָה.

מדברי הרמב"ם עולה שכדי שהחוטא ישוב לכשרותו נדרשים שני תנאים: מלקות ותשובה.

ולכאורה, הדברים סותרים לדבריו בהלכות עדות (פי"ב ה"ד), "כל מי שנתחייב מלקות, בין שנעשה תשובה, בין שלקה בבית דין, חוזר לכשרותו", ואם כן על ידי המלקות הוא שב לכשרותו אף כשלא עשה תשובה?

ומבאר ה'כסף משנה' (שם):

אכן כדי לחזור לכשרות לא די במלקות ונדרשת חזרה בתשובה, וכוונת הרמב"ם בהלכות עדות היא שכאשר לקה בבית דין מניחים שמן הסתם נכנע לבבו ושב בתשובה, אך אם ידוע שעדיין לא נכנע לבבו אינו חוזר לכשרותו עד שיעשה תשובה, כדברי הרמב"ם כאן שצריך גם מלקות וגם תשובה.

ויש מחלקים שבעבירות שאינן של ממון חוזר החוטא לכשרותו בעצם קבלת המלקות, אך במי שעבר עבירה של ממון ויש סיבה מיוחדת לחשוד בו שישבע או יעיד לשקר כדי להרוויח ממון, אין די במלקות אלא יש לדעת בפירוש שחזר בתשובה (ראה ביאור הגר"א חו"מ סי' צב, ל. יוסף אומץ סי' לה).

וכתב ה'חתם סופר' (קובץ תשובות סי' כא) שלכאורה אין הלכה זו שייכת בזמנינו, כאשר עונש מלקות אינו נוהג (כי אין בית דין סמוכים איש מפי איש) ומלכתחילה אין החוטא נפסל לעדות מדאורייתא שהרי אין הוא מחויב בפועל ללקות או להיפך שמאחר ואינו יכול ללקות, נשאר פסול לעולם ללא אפשרות לחזור לכשרותו.

אך יש שכתבו שבזמן הזה שאין בית דין מלקים, אם הענישו את החוטא כראות עיניהם וקיבל עליו את הדין ברצונו, חוזר לכשרותו (ערוך השולחן חו"מ לד, יד).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ח'-י"ד אלול תשע"ו

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר דין שמותר לשאול סתם ולפרוע סתם לפי השער שבשוק, ודין משאיל פירות לזמן קבוע, ודין מלווה את אריסיו, ודין מעמיד הלוואה על פירות אחרים.

1 **א. כְּשֵׁם שֶׁמֻּתָּר לַמּוֹכֵר[2] לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[3],**
2 **כָּךְ מֻתָּר לִלְוּוֹת הַפֵּרוֹת[4] סְתָם[5] וּפוֹרְעִין סְתָם בְּלֹא**
3 **קְבִיעַת זְמַן עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[6]. כֵּיצַד? הָיָה הַשַּׁעַר**
4 **קָבוּעַ וְיָדוּעַ לִשְׁנֵיהֶם[7], וְלָוָה מֵחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר סְאִין -**
5 **חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ עֶשֶׂר סְאִין, אַף עַל פִּי שֶׁהוּקְרוּ**
6 **הַחִטִּים; שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ הָיָה הַשַּׁעַר יָדוּעַ, וְאִלּוּ**
7 **רָצָה הָיָה קוֹנֶה וּמַחֲזִיר לוֹ[8], שֶׁהֲרֵי לֹא קָבַע לוֹ זְמַן.**

2) בכתב יד: ללוקח. 3) כמבואר בפרק ט הלכה א.
4) שאסרו חכמים ללוות סאה בסאה, שמא יתייקרו - ונמצא פורע לו יותר ממה שהלוהו, אם לא שיעשה אותן דמים כמבואר להלן הלכה ב. 5) מבלי שיעשה אותם דמים, ודווקא בלא קביעת זמן כמו שמבאר רבינו בסמוך (בבא מציעא עה. כחכמים שאמרו "לווין סתם ופורעין סתם", ומפרש רבינו דהיינו בלא קביעת זמן - ראה פירושו של רש"י שם ועיין ריטב"א. ומרכבת המשנה). ודעת רבינו, שכל שקובע זמן, אף על פי שיש לו מאותו המין או שהיה השער קבוע - אסור כמו שמבאר לקמן הלכה ב. ובטעם הדבר אומר המגיד משנה שכל הקובע זמן, על דבר שמחירו נד והוא מתייקר ומוזיל כגון פירות, נראה, שקבע זמן פלוני, משום שלדעתו יתייקרו אז הפירות ומפני כך אסור.
6) בהסתמך על השער שבשוק שאפשר לקנות בו פירות (שם עב: וכפירוש הבה"ג הובא ברש"י שם). 7) שיצא השער (בית יוסף סימן קסב עיין שם). 8) פורעו מייד - והרי זה כאילו יש לו ללווה מאותו המין שמותר ללוות סאה בסאה כמבואר בסמוך הלכה ב.

8 **ב. הָיָה לוֹ[9] מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
9 **לִלְוּוֹת[10] סְתָם בְּלֹא קְבִיעַת זְמַן וּפוֹרֵעַ סְתָם, אַף עַל**
10 **פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא הַשַּׁעַר[11]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה לוֹ סְאָה**
11 **בִּלְבַד - לוֹוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה סְאִין[12]. הָיְתָה לוֹ טִפָּה אַחַת**
12 **שֶׁל שֶׁמֶן אוֹ שֶׁל יַיִן - לוֹוֶה עָלֶיהָ כַּמָּה גַּרְבֵּי[13] יַיִן**
13 **וָשֶׁמֶן. לֹא הָיָה לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין כְּלוּם, וְלֹא נִקְבַּע**
14 **שַׁעַר הַשּׁוּק עַדַיִן אוֹ שֶׁלֹּא יָדְעוּ שַׁעַר הַשּׁוּק - הֲרֵי**
15 **זֶה אָסוּר[14] לִלְוּוֹת סְאָה בִּסְאָה[15]. וְכֵן בִּשְׁאָר הַפֵּרוֹת[16]**
16 **- לֹא יִלְוֶה אוֹתָן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָן דָּמִים[17]. וְאִם לָוָה**
17 **וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן [דָּמִים], וְהוּזְּלוּ - מַחֲזִיר לוֹ פֵּרוֹת**
18 **כַּמִּדָּה שֶׁלָּוָה אוֹ כַּמִּשְׁקָל; וְאִם הוּקְרוּ[18] - נוֹטֵל דָּמִים**
19 **שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַלְוָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מֵאוֹתוֹ**
20 **הַמִּין אוֹ שֶׁהָיָה הַשַּׁעַר קָבוּעַ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה אָסוּר**
21 **לִלְוּוֹת פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ[19]; אֶלָּא לוֹוֶה סְתָם,**
22 **וּפוֹרֵעַ בְּאֵיזֶה זְמַן שֶׁיִּפְרַע.**

9) שם עה. 10) שבשעת ההלוואה נקנים פירותיו למלווה וברשותו הוקרו, ואף על פי, שאין זה קניין ממש התירו חכמים, משום שהלוואת סאה בסאה אין בה משום נשך דאורייתא, וכשיש לו לא גזרו (על פי רש"י מד:). 11) שם עה. וכדרך שאמרו בפסיקת פירות (כמבואר בפרק ט הלכה א). 12) שם, לפי שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה שיש לו - ונמצא שיש לו שתיים, ושוב אנו רואים - כלווה שתיים כנגד שתיים, וכן לעולם, לפי שהלוואה סאה בסאה, אין בה איסור מן התורה - הקלו בה (מגיד משנה).
13) חביות (הערוך בערכו עיין שם). 14) שם עד:
15) שמא יתייקרו ונמצא פורע לו יותר ממה שהלוהו.
16) שדרכם להתייקר וליזול (עיין בבא מציעא מד:).
17) היינו קוצץ עימו דמי החיטים כפי השער בשוק וזוקף המלוה בדמים, בסכום שקבעו עכשיו - פורע לו בין הוקרו הפירות בין הוזלו, שהרי זה כאילו הלוהו מעות (שם).
18) שם. 19) כמו שביארנו, שכל שקובע זמן נראה שהוא סומך שלאותו זמן יתייקרו (מקור דין זה נלמד ממה שאמרו שם (עה. ומביאו רבינו בסמוך הלכה ג) "לא יאמר אדם לחבירו הלווני כור חיטין ואני אתן לך לגורן". ורבינו מפרש, שהמדובר הוא אפילו ביש לו, ואסרו מפני שקבע לו זמן לגורן - בדומה למה שאמרו בסיפא (שם) בצד ההיתר: "עד שיבוא בני", שהמדובר הוא ביש לו (מגיד משנה).

23 **ג. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵנִי כּוֹר חִטִּים וַאֲנִי**
24 **אַחֲזִיר לְךָ כּוֹר לַגֹּרֶן[20]; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: הַלְוֵנִי עַד**
25 **שֶׁיָּבוֹא בְּנִי[21] אוֹ עַד שֶׁאֶמְצָא הַמַּפְתֵּחַ[22].**

20) כלומר, לזמן הגורן, דהיינו קובע לו זמן לפירעון (ולדעת רבינו מדובר כאן אפילו ביש לו). 21) שבידו המפתח למחסנו. 22) שאבד לי (שם, במשנה).

26 **ד. לָוָה פֵּרוֹת עַד זְמַן קָבוּעַ: אִם הוּזְּלוּ - מַחֲזִיר לוֹ**
27 **פֵּרוֹת בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע; וְאִם הוּקְרוּ - נוֹתֵן לוֹ דָּמִים**
28 **שֶׁהָיוּ שָׁוִין בִּשְׁעַת הַהַלְוָאָה[23].**

23) כמבואר למעלה בסוף הלכה ב.

29 **ה. מַלְוֶה אָדָם אֶת אֲרִיסָיו חִטִּים בְּחִטִּים[24] לְזָרֵע[25],**
30 **בֵּין קֹדֶם שֶׁיָּרַד הָאָרִיס לַשָּׂדֶה[26] בֵּין אַחַר שֶׁיָּרַד[27].**
31 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[28]? בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁיִּתֵּן הָאָרִיס**
32 **אֶת הַזֶּרַע, שֶׁהֲרֵי בְּיַד בַּעַל הַקַּרְקַע לְסַלְּקוֹ כָּל זְמַן**
33 **שֶׁלֹּא נָתַן[29]. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכּוֹ בַּעַל הַקַּרְקַע לִתֵּן אֶת**
34 **הַזֶּרַע[30]: אִם עַדַיִן לֹא יָרַד הָאָרִיס - הֲרֵי זֶה מֻתָּר**
35 **לְהַלְוּוֹת חִטִּים בְּחִטִּים; שֶׁעַדַיִן יֵשׁ לוֹ לְסַלְּקוֹ, נִמְצָא**
36 **בָּעֵת שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה יָרַד עַל דַּעַת שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ חִטִּים**
37 **שֶׁהִלְוָהוּ[31]. אֲבָל אַחַר שֶׁיָּרַד לַשָּׂדֶה[32], הוֹאִיל וְאֵינוֹ**

1 יָכוֹל לְסַלְקוֹ - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם, וְאָסוּר לְהַלְוֹתוֹ
2 חִטִּים בְּחִטִּים לְזֶרַע, אֲבָל מַלְוֵהוּ סְתָם[33] עַל שַׁעַר
3 שֶׁבַּשּׁוּק[34].

24) סאה בסאה. 25) לשם זריעתם בשדה שקיבל באריסות - ועל האריס לפורעם לגורן (שם עד:). 26) לעבדה בשום עבודה ועדיין לא זכה בו. 27) שכבר זכה בו. 28) שאף אם ירד - מלווהו. 29) הואיל וביד בעל הקרקע לסלקו בשעה שלווה ממנו הזרע על מנת להחזירו כשיאסוף היבול - אין זו הלוואה, אלא הסכים ליטול מתבואת השדה פחות משנוטלים שאר אריסים - כשיעור הזרע שקיבל. (שם וברש"י). 30) ושינה בעל הקרקע ממנהג המקום והטיל על האריס הבאת הזרע. 31) וינכה לו מחלקו כשיעור הזרע. 32) וכבר זכה בה האריס - ונתחייב בעל הקרקע בנתינת הזרע, אלא שהאריס הסכים אחרי כן - מאיזה נימוק שהוא - לקבל על עצמו הוצאה זו. 33) בלא קביעת זמן. 34) כדרך שהתירו בכל אדם.

4 ו. מִי שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה[35] בַּחֲבֵרוֹ מָעוֹת, וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי
5 מְעוֹתַי, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִקַּח בָּהֶן חִטִּים; אָמַר לוֹ: צֵא
6 וַעֲשֵׂה אוֹתָן עָלַי כְּשַׁעַר שֶׁל עַכְשָׁו, וְיִהְיֶה לְךָ אֶצְלִי
7 חִטִּים בְּהַלְוָאָה: אִם יֵשׁ לוֹ חִטִּים כְּשִׁעוּר מְעוֹתָיו[36]
8 - מַתָּר[37]; וְאִם אֵין לוֹ אוֹתוֹ הַמִּין - הֲרֵי זֶה אָסוּר[38].
9 שֶׁלֹּא אָמְרוּ חֲכָמִים[39] שֶׁמַּתָּר לִפְסֹק עַל שַׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק
10 אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם מֵאוֹתוֹ הַמִּין, אֶלָּא בְּנוֹתֵן
11 מְעוֹתָיו לִקְנוֹת בָּהֶן פֵּרוֹת[40]; אֲבָל הָרוֹצֶה לְהַעֲמִיד
12 הַלְוָאָתוֹ עַל גַּב הַפֵּרוֹת - אָסוּר[41], עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ
13 פֵּרוֹת. הָיָה לַלֹּוֶה חִטִּים, וְעָשָׂה הַלְוָאָתוֹ עָלָיו חִטִּים,
14 וּבָא אַחַר זְמַן וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי חִטִּים, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה
15 לְמָכְרָן וְלִקַּח בִּדְמֵיהֶן יַיִן; אָמַר לוֹ: צֵא וַעֲשֵׂה אוֹתָן
16 עָלַי יַיִן כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק עַתָּה: אִם יֵשׁ לוֹ יַיִן - הֲרֵי
17 זֶה מֻתָּר, וְנַעֲשֵׂית הַלְוָאָתוֹ אֶצְלוֹ יַיִן; וְאִם אֵין לוֹ יַיִן
18 - אָסוּר. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ[42], וְעָבַר וְהֶחֱזִיר[43]
19 הַהַלְוָאָה פֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנָה פֵּרוֹת אַחַר כָּךְ -
20 אֵינוֹ חַיָּב לִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת
21 שֶׁהִלְוָהוּ[44].

35) שם סג. 36) כלומר, אם יש לו סאה פוסק עימו על סאה ולא על יותר שאין המוכר כלווה, שנתבאר (בהלכה ב) "יש לו סאה לווה עליה כמה סאין", שלא אמרו כן אלא מתוך הטעם שאנו רואים כאילו לווה סאה כנגד סאה ונמצא שיש לו שתיים, וטעם זה אינו שייך במוכר, מפני שמשעה שפסק עליה הרי היא יוצאת לגמרי מרשות המוכר (הלווה) לרשות הלוקח (המלווה) - מגיד משנה בשם הרשב"א. וראה למעלה פרק ט הלכה א. 37) וכדרך שאמרו בפוסק ונותן מעותיו כמבואר למעלה פרק ט, א. 38) אף על פי שיצא השער. 39) כמבואר למעלה. 40) משום שאף על פי שאין לזה יש לזה ויכול לקנותם במעות שקיבל (ראה פרק ט שם בביאורנו). 41) מאחר שאין בידו מעות - במה יקנה, והרי זה כאילו לא יצא השער - ואסור, כמבואר בפרק ט שם (שם סג. על פי רש"י). 42) זה נמשך לבבא הראשונה. 43) זקף ההלוואה על פירות באיסור. 44) כדין אבק ריבית שאמרנו בו (למעלה פרק ד, ו) שאין מוציאים מִלּוֶה למלווה.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מלווה את חבירו בעדים, ודין מוציא כתב ידו שהוא חייב לו, ודין מלווה בשטר שגובה מן היורשים ומהלקוחות, ודין מִלוה על פה אם נגבית מהיורשים, ודין לווה שאין לו מטלטלין ויש לו קרקע, ודין מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם, ודין טוען שמחיים תפס, ודין יתומים שגבו קרקע בחוב אביהם, ודין מוכר שדה באחריות וזקף עליו דמי השדה במִלוה.

22 א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[2], אוֹ שֶׁאָמַר
23 לְעֵדִים[3]: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ:
24 אַתֶּם עֵדַי[4] שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - זוֹ נִקְרֵאת מִלְוָה
25 עַל פֶּה[5], וְאֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[6]. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן
26 וְאָמַר אַחַר כָּךְ: פָּרַעְתִּי - נִשְׁבָּע הֶסֵּת[7] וְנִפְטָר. אֲבָל
27 הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר - צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים.
28 לְפִיכָךְ, אִם טָעַן וְאָמַר: פָּרַעְתִּי שְׁטָר זֶה - אֵינוֹ
29 נֶאֱמָן[8], אֶלָּא אוֹמְרִים[9] לוֹ: אוֹ הָבֵא עֵדִים[10] אוֹ עֲמֹד
30 וְשַׁלֵּם[11] לוֹ חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר לְעֵדִים: הֱיוּ עָלַי
31 עֵדִים שֶׁאֲנִי חַיָּב לָזֶה מָנֶה - אֵין כּוֹתְבִין עֵדוּתָן
32 וְנוֹתְנִין לַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא יַחֲזִירוּ לְמִלְוָה עַל פֶּה עֵדוּת
33 בִּשְׁטָר[12], עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶן הַלּוֶה: כִּתְבוּ שְׁטָר[13]
34 וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לָהֶן כָּךְ[14], צְרִיכִין
35 לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[15] אַחַר שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין
36 הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה. קָנוּ מִיָּדוֹ[16] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מָנֶה
37 - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר
38 לָהֶן כְּתֹבוּ, שֶׁסְּתָם קִנְיָן לִכְתִיבָה עוֹמֵד[17], וְאֵינָן
39 צְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ[18].

2) בבא־בתרא קעה. 3) הודה בפני עדים (סנהדרין כט.). 4) כלומר, או בלשון: אתם עדי. 5) להבדיל ממלוה בשטר, שחלוקים בדיניהם כמו שיתבאר לקמן. 6) שבועות מא: "המלוה את חבירו בעדים - אינו צריך לפורעו בעדים". 7) מתקנת חכמי הגמרא (שם מ:). 8) שהרי המלוה אומר: אם פרעת, למה השארת בידי את השטר? 9) בית־דין. 10) שפרעת. 11) שם מא. אולם, אם טען הלוה: השבע לי שלא פרעתיך, נשבע ואח"כ נוטל - כמו שיתבאר להלן פי"ד הל' ב. 12) לחובתו של לוה, שיצטרך לפורעו בעדים (בכת"י תימן: עדות על־פה, מלוה בשטר). 13) ב"ב מ. סנהדרין כט: 14) כתבו ותנו. 15) אם עדיין עומד בדיבורו. 16) בקנין חליפין (עיין פרק ה מהלכות מכירה הל' ה) על שעבוד נכסיו לפרעון ההלוואה, וגובה מן הלקוחות אפילו לא נכתב השטר (עיין שו"ע חו"מ סימן לט, א. וב'בית יוסף' שם על ה'טור'). 17) שכשם שמייפה כוחו בקנין - כך, מן הסתם, ייפה כוחו לענין כתיבה (ב"ב מ. ורשב"ם). 18) לפני הנתינה, לפי ש"אין לאחר קנין כלום" (כתובות נה.).

40 ב. לוֶה שֶׁכָּתַב שְׁטָר[19] בִּכְתַב יָדוֹ[20], וְהֵעִיד בּוֹ עֵדִים[21],

וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה - הֲרֵי זֶה שְׁטָר כָּשֵׁר[22]. וְכֵן אִם כָּתַב שְׁטָר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ עֵדִים[23], וּנְתָנוֹ לַמַּלְוֶה בִּפְנֵי עֵדִים[24] - הֲרֵי זוֹ מִלְוָה בִּשְׁטָר[25]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כְּתָב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַזְדַּיֵּף[26], וְיִקְרְאוּ אוֹתוֹ הָעֵדִים שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיהֶם[27]. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים[28] שֶׁהוֹרָה, שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר לָעֵדִים שֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶם: חִתְמוּ וְהָעִידוּ[29] שֶׁנִּמְסַר בִּפְנֵיכֶם[30].

19) הודאה. 20) כגון: אני פלוני בן פלוני הבא על החתום מודה שאני חייב . . . (ראה 'טור' ושו"ע סי' סט, א). 21) על תוכנו - לא לקיום החתימה, שכתב־ידו הוא (ש"ך סי' ס"ק ח). 22) גיטין פו. (עיין הגר"א סי' מ ס"ק ו, ו'בית יוסף' וסמ"ע סי' סט ס"ק טו). 23) עדי חתימה. 24) עדי מסירה. 25) גיטין פ: כשמואל, האומר: הלכה כרבי אלעזר (עדי מסירה כרתי) אף בשטרות. 26) שם כב: "לא הכשיר ר"א (כתב המזדייף) אלא בגיטין, אבל בשאר שטרות לא, דכתיב (ירמיה לב, יד) ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים" ("גזירת הכתוב הוא בשטרות שאינם כשרים אלא אם הם ראויים לעמוד ימים רבים" - ר"י ב'תוספות' שם, ד"ה אבל). 27) שאם לא יקראוהו בפניהם, על מה הם מעידים לאחר זמן (שם יא:). 28) רב שרירא ורב האי (מגיד־משנה) ע"פ ב"ב קעו. (הגר"א סימן מ, ס"ק יב). 29) חתמו או העידו. כלומר, כתבו העדתכם בשטר נפרד, לא על של ההודאה וחתמו, או - אם אינם יודעים לחתום - העידו על כך בעל־פה בפני ב"ד (תשב"ץ, הובא בכסף־משנה, וכהבנת הלחם־משנה). 30) כדי שיצא לזה קול (שיתפרסם הדבר), וכשאינו אומר להם - אינם מעידים וכותבים אם כי רשאים הם, ואין לו קול (מגיד־משנה).

ג. הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ[31] שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵין שָׁם עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחְזַק[32] כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי זֶה כְּמִלְוָה עַל פֶּה[33] לְכָל דָּבָר. וְאִם טָעַן שֶׁפָּרַע - נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר[34]. וְאֵינוֹ גּוֹבֶה בִּכְתָב זֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין[35] וְלֹא מִן הַלָּקוֹחוֹת[36].

31) ב"ב קעה: במשנה. 32) נתקיים בב"ד שכתב־ידו הוא. 33) שאין הקיום של ב"ד - אישור על תוכנו, אלא על הכתיבה שכתב־ידו הוא (שם קעו. בגמ'). 34) אם כי השטר ביד המלוה - אין המלוה יכול לטעון: "שטרך בידי מאי בעי" (למה שטרך אצלי) מפני שאין הלוה נזהר מלהשאירו ביד מלוה אחר הפרעון, הואיל ואין השטר כשר לגבות בו מן הנכסים המשועבדים, כמבואר בסמוך (שם ברי"ף, ובמלחמות ה' להרמב"ן). 35) שמא פרעו אביהם. אבל אם ברי שלא פרע, כגון ע"פ אחד משלשה דברים שיתבאר (לקמן הלכה ו) - גובה כמלוה על־פה (כסף־משנה). 36) כמלוה על־פה, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. כָּל מִלְוָה בִּשְׁטָר[37] - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין וּמִן הַלָּקוֹחוֹת[38], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[39]; וּמִלְוָה עַל פֶּה - גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַיּוֹרְשִׁין[40], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אוֹתָהּ מִן הַלָּקוֹחוֹת[41]. לְפִי שֶׁאֵין לָהּ[42] קוֹל, לְפִיכָךְ לֹא יִטְרֹף בָּהּ[43]. אֲבָל מִלְוָה שֶׁבִּשְׁטָר - קוֹל יֵשׁ לָהּ, וְהַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא[44] שָׁאַל עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּכְסָיו שֶׁל זֶה מְשֻׁעְבָּדִין בְּמִלְוָה שֶׁעָלָיו; שֶׁכָּל נִכְסֵי הַלּוֹוֶה תַּחַת שִׁעְבּוּד הַמַּלְוֶה מִן הַתּוֹרָה[45].

37) לרבות גם שאין אחריות נכסים מפורשת בו. כמבואר בפי"ח מהלכות גזילה ואבידה הל' א, "שאחריות שלא נתפרשה בשטר - טעות־סופר היא, בין בשטרי הלוואה בין בשטרי מקח וממכר". 38) שקנו מן הלוה לאחר שלווה, ונשתעבדו נכסיו למלוה. 39) להלן פרק יח. 40) שכבר נשתעבדו הנכסים בחיי אביהם (קידושין יג: ועיין ב"ב קעו. וברי"ף שם). 41) מתקנת חכמים. 42) למלוה על־פה קול, שכל הלווה - בצינעא לווה. 43) משום הפסד לקוחות, שאין יכולים להזהר בדבר, שאין ידוע לכל. 44) חקר בדבר. 45) שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה" — והוא־הדין מקרקעין (רשב"ם ב"ב שם) אלא משום הפסד לקוחות, אמרו חכמים מלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות כמבואר למעלה - ובשטר העמידוהו על של תורה, כעולא בבבא־בתרא קעה: "דברי תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על־פה גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שיעבודא דאורייתא, ואלא מה טעם אמרו: מלוה על־פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, משום פסידא דלקוחות וכו'".

ה. הַמּוֹכֵר שָׂדֵהוּ בְּעֵדִים[46], וְיָצָאת מִתַּחַת יְדֵי הַלּוֹקֵחַ[47], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם שְׁטָר[48] בְּיַד הַלּוֹקֵחַ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[49], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50]; שֶׁכָּל הַמּוֹכֵר - בְּפַרְהֶסְיָא מוֹכֵר[51], וְקוֹל יֵשׁ לוֹ[52].

46) שם מא: 47) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו. 48) שטר מכר. 49) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. 50) להלן פרק כא, הלכה א. 51) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. 52) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

ו. אֵין הַהַלְוָאָה שֶׁעַל פֶּה נִגְבֵּית מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ: כְּשֶׁחַיָּב מוֹדֶה בָּהּ, וְצִוָּה בְּחָלְיוֹ[53] שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי עָלָיו חוֹב עֲדַיִן. אוֹ שֶׁהָיְתָה הַהַלְוָאָה לִזְמַן, וְלֹא הִגִּיעַ זְמַן לְפָרְעָהּ, וַחֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם פּוֹרֵעַ בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ[54]. אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ[55] עַד שֶׁיִּתֵּן וּמֵת בְּנִדּוּיוֹ. כָּל אֵלּוּ גּוֹבִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[56] בְּלֹא שְׁבוּעָה[57]. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהָיָה חַיָּב לָזֶה מָנֶה, אוֹ בְּפָנֵינוּ הִלְוָהוּ - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִן הַיּוֹרֵשׁ כְּלוּם, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[58]; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים[59] - אֵין צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים. וְכֵן אִם מוֹצִיא כְּתַב יַד אֲבִיהֶן שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ - אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].

53) שם מא: 54) בעל־חוב של מוכר הוציא אותה מידו. 55) שטר מכר. 56) שמכרם או שעבדם אחר מכירת שדה זו. 57) להלן פרק כא, הלכה א. 58) כדי שיקפצו עליו קונים - ויוסיפו במקח. 59) והלוקח השני שלא נזהר - הפסיד על עצמו (שם).

~ נקודות משיחות קודש ~

"חזקה אין אדם פורע תוך זמנו".

והוא דעת ריש לקיש, אבל אביי ורבא סוברים שלפעמים מזדמנים לאדם מעות קודם זמן הפירעון ורוצה לשלם שלא יטרידו.

ומודים אביי ורבא לריש לקיש שבמקום שעדיין לא הגיע זמן החיוב, יש חזקה ש"אין אדם פורע תוך זמנו" כגון אם השכיר בית שאינו נאמן לומר פרעתיך תוך זמנך, כי השוכר חושש שלא יבוא לידי חיוב כלל אם יפול הבית או ביתו של המשכיר עצמו ויוציאנו מבית זה ולא יבוא לידי חיוב כלל.

ועל־דרך־זה בפדיון הבן, שאם מת האב הרי בנו בחזקת שלא נפדה, שמאחר ולא נתחייב עדיין חושש שמא ימות הבן ולא יבוא לידי חיוב כלל וממילא אינו פורע קודם זמן החיוב.

מה־שאין־כן במלווה, כיון שנתחייב בשעת ההלוואה ונשתעבדו נכסיו מיד, סוברים אביי ורבא שאדם עשוי לפרוע תוך זמנו.

החזקה שאין אדם פורע תוך זמנו, קשורה גם למלווה. שהרי הדין בצדקה הוא שצריך ליתן לעני בסבר פנים יפות והלא הלוואה גם היא גמ"ח ואין המלווה יכול לדרוש ההלוואה תוך זמנו היפך ההנהגה של סבר פנים יפות. ובנוסף, הרי גם לאחר זמנו אם יודע שאין לו לפרוע אסור לנוגשו ולא עוד אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו אע"פ שאינו תובעו" ומובן שגם המלווה אינו תובע חובו תוך זמנו.

בנוגע ל"חיוב" של הקב"ה לפדות את בנו בכורו ישראל מהגלות, הנה נאמר "זכו אחישנה", ולכאורה הרי "מה שהקב"ה עושה הוא מצוה לישראל לעשות" ומדוע יפרע הקב"ה "חובו" תוך זמנו.

והביאור בזה: כיון שבנוגע לפדיון הבן, הסיבה שאין לחשוש שמא פדאו אביו היא מפני שיש מקום לחשוש שמא לא יגיע לזמן החיוב, הרי כאן לא שייך סיבה זו ובוודאי שהקב"ה "חייב" כביכול לפדות את בנו ישראל מהגלות. וגם לריש לקיש הסיבה שאין אדם פורע תוך זמנו היא כיון שגילה דעתו שלא יוכל לפרוע תוך זמנו, דבר שבוודאי אינו שייך אצל הקב"ה וממילא אין כל סיבה לדחות ח"ו את הפדיה מהגלות, ובפרט שגם "שכינתא בגלותא" ולשם מה לעכב את הגאולה?

על פי יין מלכות סימן קע"ו

53) קודם מיתתו (שם קעד:). 54) שם ה: כריש לקיש שאמר: ואפילו מיתמי. 55) על סירובו לפרוע (שם קעד:). 56) בין גדולים בין קטנים (עיין להלן פי"ד, א ובמגיד־משנה). 57) שהרי הוברר שעדיין לא נפרע (שם ה:). 58) אביהם בהיותו בחיים, ואילו היה בחיים היה טוען פרעתי - והיה נאמן. 59) ואנו טוענים בשביל יתומים - כל טענה שאביהם היה נאמן בה. 60) למעלה הלכה ג.

ז. לֹוֶה שֶׁאֵין לוֹ מִטַּלְטְלִין[61] וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע: אִם נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁתּוֹלֶה מְעוֹתָיו בְּיַד אֲחֵרִים[62] - כּוֹפִין אוֹתוֹ לִמְכֹּר[63] וְלִתֵּן לְבַעַל חוֹבוֹ; וְאִם לֹא נוֹדַע לָהֶם דָּבָר זֶה - מַחֲרִימִין[64] עַל מִי שֶׁיֵּדַע לוֹ מִטַּלְטְלִין וְלֹא יְבִיאֵם, וְאַחַר כָּךְ יוֹרְדִין לַבֵּינוֹנִית שֶׁבְּנְכָסָיו וּמַגְבִּין לְבַעַל חוֹבוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[65]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[66] בִּזְמַן שֶׁנִּפְרָעִין מִן הַלֹּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל - לֹא יִפְרַע מִן הַמִּטַּלְטְלִין, אֲפִלּוּ הָיוּ מֻפְקָדִין אוֹ מְלֻוִּין אֵצֶל אֲחֵרִים[67]; שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין[68] אֵינָן תַּחַת שִׁעְבּוּד בַּעַל חוֹב מִן הַתּוֹרָה[69].

61) האומר: שאין לו ממון או מטלטלין ורוצה להגבות לבעל־חובו מן הקרקע - ומצד הדין מטלטלין קודמים לגבייה מן הקרקע כמבואר (למעלה ס"א, הל' ד. וראה בביאורנו שם). 62) להבריח מן המלוה. 63) לטרוח ולמכור הקרקע - ופורע לבעל־חובו במעות. 64) מתקנת הגאונים (ראה ביאורנו למעלה פ"א הערה כג). 65) להלן פי"ט, א. שמתקנת חכמים — בעל־חוב דינו כבינונית. 66) שגובה מן המטלטלין. 67) ועדיין לא באו לרשות היתומים (כתובות פד: כרבי עקיבא). 68) של יתומים. 69) שם, כי בעוד הלווה קיים - גובה אפי' מגלימא דעל כתפיה (מהמעיל שעל כתפיו) שהרי לו הלוה מעותיו ונשתעבד, והתורה אמרה: יבוא שליח ב"ד ויטול משכונו, שנאמר (דברים כד, יא) "והאיש אשר אתה נושה בו יוציא אליך את העבוט החוצה". אבל כשמת הלוה, מה לו עם היתומים? הרי לא לוו ממנו ולא נשתעבדו לו. אבל קרקעות שירשו - כבר נשתעבדו למלוה מחיים מדין ערב, שנכסיו של אדם הם ערביו, ועליהם סמך המלוה כשהלוהו, אבל מטלטלין - אפילו דין ערב אין להם, שהרי לא עליהם סמך המלוה, הואיל וביד הלוה להצניעם ולאבדם (ע"פ רש"י ב"מ סז:). ומתקנת הגאונים שבעל־חוב גובה מן המטלטלין, כמו שיתבאר לקמן הלכה יא.

ח. מִצְוָה[70] עַל הַיְתוֹמִין לִפְרַע חוֹב אֲבִיהֶן מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ[71]. וְאִם לֹא רָצָה הַיּוֹרֵשׁ לִתֵּן - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ[72]. וְאִם תָּפַס בַּעַל חוֹב מֵהַיְּתוֹמִים[73] - גּוֹבֶה מֵהֶן. טָעַן שֶׁמֵּהַיְּתוֹמִים תְּפָסָן, וְהַיּוֹרֵשׁ טָעַן שֶׁאַחַר מִיתָה תָּפַס - עַל הַיּוֹרֵשׁ לְהָבִיא רְאָיָה[74]; אוֹ[75] יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה[76] שֶׁכָּךְ הוּא חַיָּב לוֹ, וְיָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דְּמֵיהֶן[77], וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁמֵּהַיְּתוֹמִים תָּפַס. הָיוּ הַדְּבָרִים שֶׁתָּפַס שְׁטָרוֹת[78], וְטָעַן שֶׁהֵן מַשְׁכּוֹן[79] בְּיָדוֹ[80] עַל חוֹבוֹ וְשֶׁמֵּהַיְּתוֹמִים תָּפַס - עַל הַמַּלְוֶה לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁמֵּהַיְּתוֹמִים תָּפַס. וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יַחֲזִיר לַיּוֹרְשִׁים; מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ טוֹעֵן לִקְנוֹת גּוּפָם[81], אֶלָּא לָרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[82].

70) כלומר, אם כי מן הדין המטלטלין אינם תחת שיעבוד - מצוה על היתומים, משום כבוד אביהם, לפרוע (בבא־בתרא קנז.). 71) שהורישם, אבל משלהם - אין עליהם מצוה, כמבואר בקידושין (לב.) כיבוד (מצות כיבוד אב) - משל אב (ע"פ בבא־בתרא שם, מגיד־משנה. "הגהות אשר"י" כתובות, פרק הכותב). 72) כדי לקיים מצות כיבוד, ש"כל מצוה שמתן שכרה בצדה (שהתורה מודיעה שכר המצוה, כגון בכיבוד אב שנאמר בה "למען יאריכון ימיך") אין בית־דין של מטה מוזהרים עליה" להכריח את המסרבים, כמבואר בחולין קי: ('טור' סי' קז). 73) בהיות אביהם בחיים, ועדיין לא זכו בהם היתומים (כתובות פד:). 74) שמתוך שיכול לטעון: לקוחה היא בידי - נאמן גם לטעון: מחיים תפסתי, ועל היורש להביא ראיה שלאחר מיתה תפסם (גמרא שם). 75) אם אין עדים - ליורש. 76) בנקיטת חפץ - כדרך כל הנשבעים ונוטלים (ראה לקמן פי"ג הלכה ג). 77) של החפץ שתפס, שאילו רצה אומר לקוח הוא בידי. 78) שטרי חוב על אחרים (שם פה. בעובדא ד"ההיא איתתא"). 79) רי"ף שם. 80) ונתבאר למעלה (פ"ג הלכה ה), שאין המשכון נעשה מטלטלין אצל בניו. 81) וגם אם טען כך - אינו נאמן, שהרי ב"ד אומרים לו: הבא שטר מכר, כמבואר (בפ"ו מהלכות מכירה הל' י־יא) "שאין שטר חוב נקנה במסירת השטר לידו, שלא מסר לו אלא הראיה שבו, ואין הראיה נתפסת ביד. וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה: קנה שטר פלוני . . . וימסור לו השטר (=שטר החוב) - ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (רי"ף שם, ועיין מגיד־משנה, ולקמן פט"ז הל' ז). 82) ואין הראיה נתפסת ביד (ועיין לחם־משנה, וצ"ע).

ט. יְתוֹמִים שֶׁגָּבוּ קַרְקַע בְּחוֹב שֶׁהָיָה לַאֲבִיהֶן אֵצֶל אֲחֵרִים - יֵשׁ לְבַעַל חוֹב שֶׁל אֲבִיהֶם לַחֲזֹר וְלִגְבּוֹת אוֹתָהּ מֵהֶן[83]; שֶׁהֲרֵי קַרְקַע זוֹ שֶׁל אֲבִיהֶם הִיא[84].

83) אם כי החוב עצמו אינו תחת שיעבודו של בעל־חוב (פסחים לא.). 84) כלומר, מנכסים שהיו תחת שיעבוד של אביהם, וכשם שהיא תחת שיעבוד של אביהם - כך היא תחת שיעבוד של בעל־חוב של אביהם, כמבואר למעלה (פ"ב הלכה ו): "ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה, מוציאין מלוי ונותנין לשמעון" (ב'תוספות' שם שאלו: למה אין אומרים כן בחוב שיש לאביהם על אחרים ולא גבו קרקע? והלא גם החוב עצמו משועבד לבעל־חוב של אביהם? ותירצו, שקרקע הוא תחת שעבוד מלא, שאם ימכור אותו יבוא בעל־חוב ויטרוף מן הלוקח, אבל מטלטלין שאם ימכרם המלוה אין בעל־חוב גובה אותם, אין שעבודם שעבוד גמור, וחוב שהניח להם אביהם - דינו כמטלטלין).

י. רְאוּבֵן[85] שֶׁמָּכַר שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת[86], וְזָקַף שִׁמְעוֹן דְּמֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו מִלְּוָה לְרְאוּבֵן, וּמֵת רְאוּבֵן[87], וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף מִשִּׁמְעוֹן הַשָּׂדֶה, וּפִיסוֹ שִׁמְעוֹן בְּמָעוֹת[88] וְהָלַךְ לוֹ - הַדִּין נוֹתֵן, שֶׁיָּבוֹאוּ יוֹרְשֵׁי רְאוּבֵן וְיִתְבְּעוּ שִׁמְעוֹן בַּמִּלְוָה שֶׁזָּקַף עָלָיו, שֶׁהֲרֵי[89] אֵינָהּ מְשֻׁעְבֶּדֶת לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן[90]. לְפִיכָךְ[91], אִם הָיָה שִׁמְעוֹן פִּקֵּחַ - נוֹתֵן לָהֶן הַקַּרְקַע שֶׁלָּקַח מֵרְאוּבֵן[92] בַּמִּלְוָה[93] שֶׁזָּקַף עַל עַצְמוֹ, וְחוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ מֵהֶן[94] מִפְּנֵי הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַן לְבַעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ, שֶׁהֲרֵי בְּאַחֲרָיוּת לְקָחָהּ מֵרְאוּבֵן[95].

85) כתובות צב. 86) שאם יטרוף אותו בעל־חוב בדין - יחזיר לו מעותיו. 87) ולא הניח נכסי דלא ניידי בני חורין (קרקעות שלא נמכרו ולא נשתעבדו). 88) בחוב של דמי השדה שחייב ליתומים. 89) חוב זה של דמי הקרקע. 90) כמבואר למעלה (הלכה ז) – כלומר, ולא היה לך לפייס בעל־חוב של אבינו בדמי השדה, שהרי מעות אלו שירשנו מאבינו, אינן משועבדות לבעל־חוב. 91) שם. 92) לאו דוקא – והוא־הדין כל קרקע שהוא, ואע"פ שאין מגבים מן הקרקע כשיש ללווה מטלטלין - כאן מגבים, כדי שלא יפסיד שמעון (מגיד־משנה, וכן כתוב בהגהות מיימוניות). 93) בתור פרעון החוב. 94) כמבואר למעלה (הלכה ט) שבעל־חוב גובה מן הקרקע שגבו יתומים (ועיין מגיד־משנה והגהות מיימוניות). 95) אביהם, ובדין חוזר על היתומים.

יא. כְּבָר תִּקְּנוּ גְּאוֹנִים הָאַחֲרוֹנִים[96] כֻּלָּם, שֶׁיִּהְיֶה בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִטַּלְטְלִין מִן הַיּוֹרְשִׁין[97]. וְכֵן דָּנִין יִשְׂרָאֵל בְּכָל בֵּית דִּין שֶׁבָּעוֹלָם. אֲבָל בַּמַּעֲרָב[98] הָיוּ כּוֹתְבִין בְּשִׁטְרֵי חוֹבוֹת: שֶׁיֵּשׁ לִגְבּוֹת מִן הַקַּרְקַע וּמִן הַמִּטַּלְטְלִין בֵּין בְּחַיָּיו בֵּין אַחַר מוֹתוֹ; וְנִמְצָא גּוֹבֶה עַל[99] תְּנַאי זֶה[100] יוֹתֵר מִן הַתַּקָּנָה[101]. וּסְיָג גָּדוֹל עָשׂוּ[102] בַּדָּבָר. שֶׁמָּא לֹא יָדַע הַלֹּוֶה בְּתַקָּנָה זוֹ[103], וְנִמְצָא מָמוֹן יְתוֹמִים יוֹצֵא שֶׁלֹּא כַּדִּין[104]. שֶׁאֵין כֹּחַ בְּתַקָּנַת אַחֲרוֹנִים[105] לְחַיֵּב בָּהּ יְתוֹמִים[106].

96) בימי רב הונא הלוי גאון בר מר בר יצחק (ראה אוצר הגאונים כתובות, מעמוד 210 ואילך). 97) שכיום, רוב בני אדם, עיקר מסחרם במטלטלין, ובעל־חוב סומך עליהם (ראה מגיד־משנה, פרק טז מהלכות אישות הלכה ח). 98) צפון אפריקה. 99) בכת"י תימן: לפי. 100) שכל תנאי, בדבר שבממון, אפילו על מה שכתוב בתורה - קיים, כמבואר בפ"ב מהלכות שכירות הלכה ט. 101) שעל־פי התקנה, אינו גובה מטלטלין של יתומים אלא כשאין להם קרקע, אבל לפי התנאי גובה אפילו כשיש להם קרקע (מגיד־משנה). 102) כלומר, שיש עוד תועלת חשובה בתנאי זה, נוסף על התקנה (מגיד־משנה. והשווה הלכות אישות שם: "ודבר זה תיקון גדול הוא, ואנשים גדולים ונבונים הנהיגו דבר זה כו' ונמצא האלמנה גובה מן המטלטלין בתנאי זה ולא בתקנת אחרונים"). 103) של הגאונים. 104) מכיון שלא ידע בתקנה זו - לא שיעבד מטלטליו על־מנת שיגבו מהם לאחר מותו. ומה שקרא לזה "סייג", ומשמעו שזה כעין לפנים משורת הדין, מפני שמצד הדין - בעל־חוב (אפילו במלוה על־פה) גובה מן המטלטלין על יסוד תקנת הגאונים (וכן המנהג) אפילו לא כתב, מתוך ההנחה שכל אדם יודע תקנה זו ושיעבד כל נכסיו אפילו המטלטלין. ואף־על־פי־כן ראו גאוני המערב לתקן, מתוך החשש שמא לא ידע - אם כי רחוק הוא - שיתנה על כך

בפירוש (ע"פ דברי הריב"ש המובאים בכסף־משנה כאן). 105) שעמדו לאחר חתימת התלמוד. 106) ולדון בה אף במקומות שלא פשטה - כאילו פשטה, כדרך שאנו אומרים בתקנת הסנהדרין הגדולה (ע"פ דברי רבינו בהל' אישות שם ה"ט. והשווה דברי רבינו בהקדמה (ל'משנה תורה'): "והיות ב"ד של אותה מדינה (שעמד אחר התלמוד) יחידים, ובית־דין הגדול של שבעים ואחד בטל מכמה שנים . . . לפיכך אין כופין מדינה זו לנהוג כמנהג מדינה אחרת . . .").

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מבאר דין כיצד נפרעים מן היתומים ומתי נזקקים לנכסיהם, ודין קטן שתקף בעבדיו או בשדה של חבירו, ודין קרקע שהוא בחזקת יתומים ובא אחד וטען שלקחה מאביהם, ודין שום היתומים והכרזה שעושים בית דין.

1 **א. אֵין נִפְרָעִין[2] מִן הַיּוֹרְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ**
2 **גְּדוֹלִים, אֲבָל יוֹרְשִׁין קְטַנִּים[3] - אֵין נִפְרָעִין מֵהֶן**
3 **שְׁטַר חוֹב.**

2) ע"פ בבא־בתרא קעד, וערכין כב. דברי רבינו בהלכה זו הם בשטר חוב, וכשאין בו אחד משלושת הדברים שהזכירם רבינו למעלה פרק יא הלכה ו. ובמקרה זה שונה דין יתומים גדולים מקטנים. אבל במקום שיש בו אחד מהדברים הנ"ל - גובה אף מיורשים קטנים, לא יהיה גרוע מלוה בשטר ממלוה בעל־פה (מגיד־משנה וכסף־משנה, וכן יוצא מדברי רבינו בפירושו לערכין פרק ששי). 3) "בעודם קטנים, שאינם בני שלוש עשרה שנה" (שו"ע חו"מ סי' קח סעיף ג).

4 **ב. וַאֲפִלּוּ[4] הָיָה בּוֹ כָּל תְּנַאי[5] שֶׁבָּעוֹלָם - לֹא יִפָּרַע**
5 **בּוֹ הַמַּלְוֶה כְּלוּם עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא יֵשׁ**
6 **לָהֶן רְאָיָה שֶׁשּׁוֹבְרִין בּוֹ אֶת הַשְּׁטָר.**

4) משפט זה מקושר עם סופה של ההלכה הקודמת, וציון ההלכה "ב" אינו במקומו. וכבר העיר על כך בעל 'מרכבת המשנה'. 5) כגון נאמנות (ראה להלן פרק טו), לפי שאפשר לבטל התנאים, וחוששים אנו שמא בוטלו, וקטנים אינם יכולים להוכיח את הביטול (מגיד־משנה).

7 **ג. הָיְתָה הַמַּלְוֶה רִבִּית[6] שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים[7], שֶׁהֲרֵי**
8 **הָרִבִּית אוֹכֶלֶת בְּנִכְסֵיהֶן - מַעֲמִידִין לָהֶם**
9 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְנִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן וּמוֹכְרִין וּפוֹרְעִין**
10 **הַחוֹב. וְכֵן אִשָּׁה שֶׁתָּבְעָה כְּתֻבָּתָהּ[8], בֵּין אַלְמָנָה בֵּין**
11 **גְּרוּשָׁה - מַעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִזְקָקִין, מִשּׁוּם**
12 **חֵן הָאִשָּׁה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהּ כְּלוּם שֶׁתִּנָּשֵׂא בּוֹ הָאִשָּׁה**
13 **לְאַחַר. לְפִיכָךְ, אִם קָפְצָה הָאִשָּׁה וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ**
14 **בָּאת לִתְבַּע כְּתֻבָּתָהּ מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים - אֵין נִזְקָקִין לָהּ**
15 **עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ מְזוֹנוֹת[9], וַהֲרֵי**
16 **נִשֵּׂאת[10].**

6) הלוואה שנושאת ריבית. 7) מן הגוי, וקיבל עליו לדון בדיני ישראל שלא יתבע מן היתומים עד שיגדלו (ערכין כב.). 8) שם, כרבי יוחנן. ובטעם הדבר - נאמרו בגמרא שתי לשונות. ללשון אחד, הטעם הוא משום מזונות (שכל זמן שאינה גובה כתובתה ניזונת מנכסי היתומים, כמבואר בריש פרק יח מהלכות אישות, ונמצא היתומים מפסידים). וללשון שני, הטעם הוא משום חינא (=חן), כלומר כדי שיהיו לה מעות ותמצא חן בעיני גברים לישא אותה (כפירוש הרי"ף בכתובות, פרק אלמנה ניזונת). וההבדל שבין הלשונות הוא: ללשון ראשון, אין נזקקים אלא לאלמנה. אבל לגרושה, מכיון שאינה ניזונת מנכסי יתומים - אין נזקקים לפרעון כתובתה. ואילו ללשון שני, אף לגרושה נזקקים. ורבינו מביא שני הטעמים בהמשך ההלכה. נראה שהוא מפרש, שלשון שני אינו חולק על הטעם של מזונות אלא שהוא מוסיף, שאף חן האשה מהווה סיבה להזקק לגביית כתובתה (כסף־משנה). 9) כמבואר בהל' אישות הנ"ל: ומשתתארס האלמנה - אבדה מזונותיה. 10) כלומר, ואין גם הטעם של חן.

17 **ד. הוֹרוּ מִקְצָת הַגְּאוֹנִים: שֶׁאִם הָיוּ הַנְּכָסִים כְּנֶגֶד**
18 **הַכְּתֻבָּה בִּלְבַד אוֹ פְּחוּתִים מִמֶּנָּה - אֵין נִזְקָקִין לָהּ,**
19 **שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן זְכוּת[11] לַיְתוֹמִים. שֶׁלֹּא אָמְרוּ: נִזְקָקִין**
20 **לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לְהַפְרַע מֵהֶן הַכְּתֻבָּה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא**
21 **יִפְּחֲתוּ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הַמְּזוֹנוֹת[12]; וְזֹאת, הוֹאִיל**
22 **וְהִיא נוֹטֶלֶת הַכֹּל - מַה זְּכוּת יֵשׁ לַיְתוֹמִים הַקְּטַנִּים**
23 **בְּדָבָר זֶה עַד שֶׁנִּזְקָקִין לָהֶן? וְלֹא חָשׁוּ לְחֵן הָאִשָּׁה[13].**

11) טובה, רווח. 12) כלשון ראשון שהבאנו למעלה (ראה הערה ז). 13) משפט זה "ולא חשו לחן האשה", הוא לשון הסתייגות מהוראה הנ"ל, כלומר - ולא כיוונו יפה הגאונים בהוראתם, שכן לא חשו לטעם של לשון שני "משום חינא". ולדעת רבינו יש לפסוק בלשון זה ונזקקים לפרעון כתובתה, אף כשאין הנכסים עודפים על הכתובה (מגיד־משנה).

24 **ה. צִוָּה הַמּוֹרִישָׁן[14] וְאָמַר: תְּנוּ מָנֶה[15] לִפְלוֹנִי -**
25 **נִזְקָקִין, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[16] לִטְעֹן**
26 **טַעֲנָתָם. אָמַר: תְּנוּ מָנֶה זֶה לִפְלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה זוֹ**
27 **לִפְלוֹנִי - נוֹתְנִין, וְאֵין צְרִיכִים לְהַעֲמִיד לָהֶן**
28 **אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[17].**

14) ערכין שם. 15) ולא פירש אם כוונתו למנה צורי (מטבע של מדינת צור) שהוא מאה זוז, או למנה של מדינה שהוא שנים עשר זוז וחצי. 16) שיתדיין עם התובע ויטענו: שהמוריש התכוון למנה של מדינה, ובשדה סתם - יברר ליתומים חלק יפה. 17) כי לא יהיה לו לאפוטרופוס מה לטעון או להשתדל לטובת היתומים, שהרי פירש ואמר: זו (כמסקנה של רב אשי שם, ראה סמ"ע סי' ק"י ס"ק ט).

29 **ו. נִמְצֵאת קַרְקַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶן[18], אֶלָּא טָעַן הַטּוֹעֵן**
30 **שֶׁהִיא גָּזֵל בְּיַד מוֹרִישָׁן - נִזְקָקִין לָהֶן, וּמַעֲמִידִים**
31 **לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לִטְעֹן וְלָדוּן[19]; אִם נִמְצֵאת גְּזוּלָה[20]**
32 **- מַחֲזִירִים אוֹתָהּ לִבְעָלֶיהָ. וְכֵן קָטָן שֶׁתָּקַף בַּעֲבָדָיו[21]**
33 **וְיָרַד לְתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ וּכְבָשָׁהּ - אֵין אוֹמְרִין: נַמְתִּין**
34 **לוֹ עַד שֶׁיַּגְדִּיל[22], אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ,**
35 **וְלִכְשֶׁיַּגְדִּיל, אִם יֵשׁ לוֹ עֵדִים, יָבִיא עֵדָיו[23].**

18) ערכין שם, יצא ערעור על הקרקע שברשות היתומים שאינו שלהם, כלומר: של מורישם, שהיתה בידו בגזל. 19) להתדיין עם המערער. 20) כגון שהביא המערער עדים שהיא שלו, ובמקרה זה אין מעמידים להם אפוטרופוס, שכיון שיש עדים מצטמצמת טענת האפוטרופוס רק לאמיתות העדות "ואחזוקי סהדי בשיקרא, לא מחזיקינן" (אין אנו חושדים שהעדים משקרים), לפיכך מחזירים אותה לבעליה מיד (ע"פ נוסחת הגמרא שלפנינו, ולהרשב"א נוסחא אחרת בגמרא שם. מגיד־משנה). 21) בסיוע עבדיו (בבא־קמא קיב:). 22) שמא יש לו עדים שהקרקע שלו. 23) ויוציא את השדה ע"י בית־דין.

1 ז. קַרְקַע שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת קְטַנִּים[24], וּבָא אַחֵר וְטָעַן
2 שֶׁהִיא לְקוּחָה[25] מִמּוֹרִישָׁן, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ
3 וַאֲכָלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה[26] בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן - אֵין מוֹצִיאִין
4 אוֹתָהּ מִיָּדָן עַד שֶׁיַּגִּדִילוּ[27]; שֶׁאֵין מְקַבְּלִין[28] עֵדִים
5 שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בַּעַל דִּין, וְהַקָּטָן כְּאִלּוּ אֵינוֹ עוֹמֵד כָּאן
6 הוּא חָשׁוּב. אֲבָל אִם הוֹצִיא שְׁטָר שֶׁהִיא לְקוּחָה
7 בְּיָדוֹ - הֲרֵי זֶה מְקַיֵּם אֶת הַשְּׁטָר[29], וּמוֹצִיאִין אוֹתָהּ
8 מִיָּדָן, אַחַר שֶׁמַּעֲמִידִים לָהֶם אַפּוֹטְרוֹפּוֹס.

24) וידוע הדבר שהיתה של אביהם, ואין מקום לטענת גזילה בידי המוריש (מגיד־משנה). 25) קנויה היא לו. 26) היינו, שאכל פירות הקרקע שלש שנים רצופות, ואביהם לא מחה בו (עיין להלן הלכות טוען ונטען מפי"א ואילך). 27) ב"ק שם. 28) שם. 29) כשם שמקיימים כל שטר אף שלא בפני בעל־דין, כמבואר להלן פ"ג מהלכות עדות הלכה יא. ודרך קיום (=אישור) שטרות, ביאר רבינו בהלכות עדות פרק ו הלכה ב.

9 ח. כְּשֶׁנִּזְקְקִין בֵּית דִּין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים לִמְכֹּר - שָׁמִין[30]
10 אֶת הַקַּרְקַע, וְאַחַר כָּךְ מַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם
11 רְצוּפִין, אוֹ שִׁשִּׁים יוֹם שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי[31]. וּמַכְרִיזִים
12 בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב, בִּשְׁעַת הַכְּנֶסֶת פּוֹעֲלִים וּבִשְׁעַת הוֹצָאַת
13 פּוֹעֲלִין, וְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִקְנוֹת - יוֹלִיךְ הַפּוֹעֲלִין
14 לְבַקֵּר לוֹ[32]. וּבְשָׁעָה שֶׁמַּכְרִיזִין - מְסַיְּמִים אֶת הַשָּׂדֶה
15 בִּמְצָרֶיהָ[33], וּמוֹדִיעִין כַּמָּה יָפָה[34], וּבְכַמָּה הִיא
16 שׁוּמָה[35], וּמִפְּנֵי מָה רוֹצִים לִמְכָרָהּ, אִם לְהַגְבּוֹת בַּעַל
17 חוֹב[36] אוֹ לִכְתֻּבַּת אִשָּׁה; לְפִי שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לִתֵּן
18 לְבַעַל חוֹב, וְיֵשׁ מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַגְבּוֹת לְאִשָּׁה[37].

30) ערכין כא: 31) כלומר, או כל ימי שני וחמישי במשך ששים יום, שהם שמונה עשרה ימי הכרזה, כי ההכרזה בימי שני וחמישי שהם ימי ישיבת בית־דין, ורבים באים לפניהם לדון - שקולה כהכרזת שלושים יום רצופים. 32) לבדוק את השדה, טיבה וערכה. 33) מודיעים את גבולותיה המדויקים. 34) כך וכך פירות היא עושה. 35) בכך וכך שמו אותה בית־דין. 36) לפי שאינו מקפיד על טיב המעות, והוא נוטל אפילו מעות שבורות וחסרות (גמרא ורש"י שם). 37) לפי שהיא מסכימה לקבל את מחיר השדה אף בתשלומים (שם).

19 ט. וּכְשֶׁכּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא[38] עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים, בֵּין
20 גְּדוֹלִים בֵּין קְטַנִּים - כּוֹתְבִין בָּהּ: וְהִכַּרְנוּ שֶׁהַנְּכָסִים
21 הָאֵלּוּ[39] הֵן שֶׁל פְּלוֹנִי הַמֵּת. וְאִם לֹא כָּתְבוּ כָּךְ - הֲרֵי
22 אַדְרַכְתָּא זוֹ פְּסוּלָה[40], וְאֵין אוֹכְלִין בָּהּ פֵּרוֹת אֲפִלּוּ
23 לְאַחַר שֶׁשָּׁלְמוּ הַהַכְרָזוֹת[41].

38) פסק דין המרשה את התובע לגבות מנכסי הנתבע בכל אשר ימצאו (רש"י כתובות קד: וראה להלן פכ"ב). 39) שעליהם אנו נותנים אדרכתא זו. 40) שם. 41) שמשעה זו התובע אוכל פירות השדה, כמבואר לקמן פכ"ב הלכה יב. אולם כאן שהאדרכתא פסולה, הרי ההכרזות שנעשו על יסוד האדרכתא בטעות היו, ולפיכך לא זכה עדיין התובע בפירותיה - עד שירד לתוך השדה (רש"י שם).

24 י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּהַכְרָזָה - נַעֲשׂוּ כְּמִי שֶׁטָּעוּ
25 בִּדְבַר מִשְׁנָה[42], וְחוֹזְרִים וּמוֹכְרִין בְּהַכְרָזָה[43]. וּבֵית
26 דִּין שֶׁמָּכְרוּ - הָאַחֲרָיוּת[44] עַל הַיְתוֹמִים[45].

42) בניגוד לדבר המפורש במשנה, והרי שנינו בערכין ריש פרק ו: "שום היתומים שלושים יום ומכריזין בוקר וערב", והטועה בדבר משנה - חוזר (כתובות פד: עיי"ש). 43) כמו שיתבאר (בפ"ו מהלכות סנהדרין הל"א) "שכל דיין שדן וטעה בדבר משנה - חוזר הדין ומחזירין הדבר כשהיה, ודנים בו כהלכה". 44) על השדה, אם תמצא שאינה שלהם. 45) חוזר הלוקח וגובה מהם (שם ק:).

27 יא. וּבֵית דִּין שֶׁהִכְרִיזוּ כָּרָאוּי, וּבָדְקוּ יָפֶה יָפֶה,
28 וְדִקְדְּקוּ בַּשּׁוּמָא, אַף עַל פִּי שֶׁטָּעוּ וּמָכְרוּ שָׁוֶה מָנֶה
29 בְּמָאתַיִם אוֹ מָאתַיִם בְּמָנֶה - הֲרֵי מִכְרָן קַיָּם[46]. אֲבָל
30 אִם לֹא בָּדְקוּ בַּשּׁוּמָא[47], וְלֹא כָּתְבוּ אִגֶּרֶת בִּקֹּרֶת[48],
31 שֶׁהִיא דִּקְדּוּק הַשּׁוּמָא וְהַהַכְרָזָה, וְטָעוּ, וְהוֹתִירוּ
32 שְׁתוּת[49] אוֹ פִּחֲתוּ שְׁתוּת[50] - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת
33 מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם[51]. וְכֵן אִם מָכְרוּ קַרְקַע בְּעֵת
34 שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לְהַכְרִיז[52] עָלֶיהָ, וְטָעוּ שְׁתוּת אוֹ
35 הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁהִכְרִיזוּ[53];
36 פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן קַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכְרִיזוּ,
37 שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה בְּאוֹתוֹ הָעֵת. אֵיזֶהוּ הָעֵת
38 שֶׁאֵינָן צְרִיכִין הַכְרָזָה? בְּעֵת שֶׁיִּמְכְּרוּ קַרְקַע
39 לִקְבוּרָה[54], אוֹ לִמְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, אוֹ לִתֵּן מְנָת[55]
40 הַמֶּלֶךְ - אֵין צְרִיכִין הַכְרָזָה, לְפִי שֶׁהַדָּבָר נָחוּץ[56]. וְכֵן
41 בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ דְּבָרִים שֶׁאֵינָן טְעוּנִין הַכְרָזָה[57],
42 וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל; פָּחוֹת מִשְׁתוּת - מִכְרָן
43 קַיָּם. וְאֵלּוּ הֵן הַדְּבָרִים שֶׁאֵין מַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם:
44 הָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין[58]. הָעֲבָדִים - שֶׁמָּא
45 יִשְׁמְעוּ וְיִבְרְחוּ; וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמִּטַּלְטְלִין - שֶׁמָּא
46 יִגְנְבוּ[59]. לְפִיכָךְ שָׁמִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין וּמוֹכְרִין אוֹתָן
47 מִיָּד. וְאִם הַשּׁוּק קָרוֹב לַמְּדִינָה[60] - מוֹלִיכִין אוֹתָן
48 לַשּׁוּק.

46) כתובות צט: "הואיל והכריזו כמשפט, אין כאן טעות בפשיעה אלא שמכרו לפי מה שנזדמנו הקופצים" (מאירי

שם עמ' 456). ודוקא שוה מאתים במנה, אבל אם מכרו בפחות ממנה - בטל המכר (מגיד־משנה בשם הרמב"ן). ובכסף־משנה מוסיף, שזה אפשר רק לדעת הסוברים שביותר ממחצה יש אונאה גם לקרקעות. 47) רבינו מבחין בין אם לא הכריזו כלל לבין אם הכריזו אבל לא בדקו בשומא כמשפט: בלא הכריזו כלל - מכרם בטל, כלמעלה הלכה י. אבל כשהכריזו אלא לא בדקו השומא כראוי - מכרם קיים אם טעו בפחות משתות (ע"פ הבנת הכסף־משנה. ולמגיד־משנה דרך אחרת בזה, ועיין בלחם־משנה). 48) היינו, שטר חקירה ועיון ותוכנו: בית־הדין מאשר שנכסים אלו נמכרו לאחר שדקדקו בשומא והכרזה כמשפט (ראה פיהמ"ש לרבינו שם). 49) כגון שמכרו שוה חמש מאות - בשש, או שוה שש מאות - בשבע (השווה רבינו פי"ב מהלכות מכירה ה"ב, וראה מגיד־משנה שם). 50) שוה שש מאות - בחמש, או שבע מאות - בשש. 51) שכל פחות משתות - דרך הכל למחול. ואף שהשליח שטעה אפילו בכל שהוא מכרו בטל (כמבואר בפי"ג מהלכות מכירה הלכה ט) - כח ב"ד יפה (ב"מ שם). 52) כגון לצרכי קבורה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 53) כיון שמצד הדין אין צריך הכרזה, אין הכרזה זו מייפה כח ב"ד, כשטעו בשתות (כדעת הרי"ף, כתובות שם, ע"פ נוסחתו בגמ' "רישא וסיפא בדאכרוז" — מגיד־משנה). 54) לצרכי קבורה (כתובות שם). 55) מס גולגולת. 56) דחוף, ואין שהות להמתין עד שיכריזו. 57) כגון עבדים, וכמו שמבאר רבינו והולך. 58) שם, ואף שהמטלטלין של יתומים אינם משועבדים לבעל־חוב (כמבואר למעלה פי"א) - יש לפרש במקרה שתפסם בעוד אביהם חי, שגובה מהם (כמבואר שם). וכבר נתבאר (שם) שמתקנת הגאונים גובים אף מן המטלטלין של יתומים. 59) בשעה שיציגו אותם להראות ללקוחות. 60) כלומר, לעיר שבה נמצאים דברים אלו. אבל אם השוק רחוק, אף שניתן להשיג שם מחיר גבוה יותר - אין מוליכים, משום חשש אונס בדרך. וזה נאמר, כשאין חשש הפסד אם יניח את המטלטלין במקומם, אבל כשיש לחוש שיתקלקלו, כגון שכר או יין שיחמיצו אם לא יימכרו מהר - מוליכים אפילו למקום רחוק (גמ' שם ק: ועיין רבינו פי"א מהלכות נחלות הל' ב־ג ובמגיד־משנה שם).

יום שני ט' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע שלא בפני חבירו, ודין מלווה על המשכון ואבד ומתדיינים כמה היה שווה, ודין מלווה את חבירו וקבע לו זמן פירעון, אם יכול לתבוע לפני הזמן, ודין מלווה חבירו ביישוב יכול לתובעו במדבר.

1 **א. מַלְוֶה שֶׁבָּא לְהִפָּרַע בִּשְׁטָר שֶׁבְּיָדוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי**
2 **לוֶה[2]: אִם יְכוֹלִין בֵּית דִּין לִשְׁלֹחַ אֵלָיו וּלְהוֹדִיעוֹ[3] עַד**
3 **שֶׁיַּעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין - שׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין לוֹ[4]; וְאִם אִי**
4 **אֶפְשָׁר לְהוֹדִיעוֹ בִּמְהֵרָה[5] - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה שֶׁיִּשָּׁבַע**
5 **וְיִטֹּל[6] מִגְּנָסָיו, בֵּין מִן הַקַּרְקַע בֵּין מִן הַמִּטַּלְטְלִים,**
6 **וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְשׁוֹבָר[7]. וְדִין זֶה תַּקָּנַת חֲכָמִים[8] הוּא,**
7 **כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹטֵל מְעוֹתָיו שֶׁל**
8 **חֲבֵרוֹ וְהוֹלֵךְ וְיוֹשֵׁב לוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת, וְנִמְצָא נוֹעֵל**
9 **דֶּלֶת בִּפְנֵי לִוִּין[9].**

2) כרב נחמן בכתובות פח. 3) כגון שהיה במקום קרוב. 4) שאין יורדין לנכסיו של לווה אם הוא במקום קרוב, עד שיודיעוהו תחילה (רי"ף שם, ומקורו בבא בתרא קעד.). שנכסיו של אדם הם ערביו (כלומר, מדין ערב גובה מהם). והמלווה את חבירו לא יתבע את הערב תחילה אלא תובע את הלווה (וראה להלן פרק כ"ב, הלכה א). 5) כגון, שהיה במקום רחוק שטורח להודיעו (השווה פרק ט"ז מהלכות אישות הלכה טז). ומה הוא המרחק? נחלקו בו הרשב"א והרא"ש, לדעת הרא"ש מהלך שלושים יום, דהיינו: אם בכדי שילך השליח ויחזור תוך שלושים יום - מודיעים, ואם יותר על כך - אין מודיעים. ולדעת הרשב"א המרחק הוא: בכדי מהלך יום אחד (עיין כסף משנה ולחם משנה, ובשולחן ערוך סימן קו, א הובאה דעת הרא"ש בלי חולק. 6) שכן אילו היה הלווה בפנינו והיה טוען: יישבע לי שלא פרעתי - משביעים אותו ואחר כך ייטול, כמבואר לקמן פרק י"ד הלכה ב, עתה - שאין הלווה בפנינו, טוענים במקומו (כתובות פח. על פי רש"י שם פז.). 7) שמא יש לו ללווה שובר - שטר פירעון - על השטר שביד המלווה (ערכין כב:). ודווקא לשובר אין חוששים, אבל אם היה הלווה נאמן בלא שובר, כגון, מלווה על פה, שנאמן לטעון פרעתי בלא כל ראייה, אין גובין שלא בפניו, שמא אילו היה בפנינו היה טוען פרעתי (מגיד משנה להלן הלכה ב). 8) כתובות שם. 9) יימנעו מלהלוות כסף לנצרכים, שמא יצאו למרחקים ולא יוכלו לגבות.

10 **ב. שָׁלֹשׁ רְאָיוֹת צָרִיךְ לְהָבִיא לְבֵית דִּין וְאַחַר כָּךְ**
11 **יִפָּרַע שֶׁלֹּא בִּפְנָיו: רְאָיָה רִאשׁוֹנָה - לְקַיֵּם הַשְּׁטָר**
12 **שֶׁבְּיָדוֹ[10]. רְאָיָה שְׁנִיָּה - שֶׁבַּעַל חוֹבוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת,**
13 **וְאֵינוֹ מָצוּי בְּכָאן[11] לַעֲמֹד עִמּוֹ בַּדִּין. רְאָיָה שְׁלִישִׁית**
14 **- שֶׁאֵלּוּ נְכָסִים שֶׁל פְּלוֹנִי[12] הַלּוֶה הֵם.**

10) שמא מזוייף הוא, בדומה למה שאמרו (כתובות יט:) גבי תנאי: קיימו שטרייכו וחותו לדינא (ובואו לדין). בפרק ו מהלכות עדות הלכה א יתבאר דרך קיום השטר. 11) במקום קרוב היינו, תוך מהלך שלושים יום (כסף משנה בשם הרא"ש, ולדעת הרשב"א תוך מהלך יום אחד). 12) שהיו מוחזקים בידי הלווה (כסף משנה).

15 **ג. מַלְוֶה[13] שֶׁבָּא לְבֵית דִּין, וְהֵבִיא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ,**
16 **וְאָמַר: זֶה מַשְׁכּוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי הוּא[14], וַאֲנִי רוֹצֶה**
17 **לְמָכְרוֹ וּלְהִפָּרַע חוֹבִי - אֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹמַר**
18 **לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבוֹא לוֶה[15] וְיִטְעַן; שֶׁאִם רוֹצֶה**
19 **לוֹמַר: לָקוּחַ[16] הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר[17]. וּמַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה**
20 **לְמָכְרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, כְּדֵי שֶׁיֵּדַע לוֶה בְּכַמָּה נִמְכַּר[18].**
21 **וְכֵן הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וּמֵת הַלּוֶה**
22 **וְהַמַّלְוֶה[19], בֵּין שֶׁמֵּת הַלּוֶה תְּחִלָּה[20] בֵּין שֶׁמֵּת מַלְוֶה**
23 **תְּחִלָּה, הוֹאִיל וְהוּא[21] נִפְרָע מִמָּה שֶׁתַּחַת יָדוֹ, וְאִלּוּ**
24 **רָצָה לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי - אוֹמֵר, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע[22]**

1 בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[23].
2 וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע הֶסֵּת[24]? לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל
3 עַצְמוֹ שֶׁל מַשְׁכּוֹן[25], אֶלָּא עַל הַמָּמוֹן שֶׁלּוֹקֵחַ[26].
4 שֶׁאִלּוּ[27] אָמַר עַל עַצְמוֹ שֶׁל חֵפֶץ זֶה: אַתָּה מְכַרְתּוֹ
5 לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי - הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר; אֲבָל[28]
6 אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁחֵפֶץ זֶה מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ, וְלֹא יָדְעוּ
7 עַל כַּמָּה וְכַמָּה - אֵינוֹ יָכוֹל לִטֹּל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[29];
8 וְהוֹאִיל[30] וְאֵין שָׁם עֵדִים, וְיָכוֹל לוֹמַר: שֶׁלִּי הוּא -
9 נֶאֱמָן לוֹמַר: יֵשׁ לִי עָלָיו כָּךְ וְכָךְ, בַּשְּׁבוּעָה עַצְמָהּ[31]
10 שֶׁהָיָה נִשְׁבָּע אִם הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן. שֶׁאֵין
11 אוֹמְרִין 'מִגּוֹ' לְפָטְרוֹ מִשְּׁבוּעָה, אֶלָּא לְפָטְרוֹ
12 מִמָּמוֹן[32], שֶׁלֹּא יַחֲזִיר הַמַּשְׁכּוֹן עַד שֶׁיִּטֹּל מַה שֶּׁטָּעַן.

13) עיין ספר המקח לרב האי גאון, שער ו. 14) וכבר עברו שלושים יום מעת שמשכנו, כמבואר למעלה פרק ג הלכה ו, שהמשכון מניחו אצלו עד שלושים יום - ומשלושים יום ואילך מוכרו בבית דין (כסף משנה בשם הריב"ש). 15) פירוש, עד שנודיע ללווה - שמא יש לו טענה נגדית. 16) וכגון, שהוא מדברים שאינם עשויים להשאיל או אפילו עשויים להשאיל אלא שאין הדבר ידוע שכלי זה הוא של הנתבע וכן אין עדים שבא לידו בתורת משכון כמו שיתבאר להלן פרק ח ופרק ט מהלכות טוען ונטען. 17) לפיכך, יש להאמינו ובשבועה, כמו שמבאר רבינו בסמוך. 18) ולא יבוא לערער, שמכרו ביותר מן השומא ששמוהו בית דין (כסף משנה בשם הריב"ש, שולחן ערוך סימן עג, סעיף טו, ועיין ש"ך סעיף קטן מ). 19) ובא היורש ואמר: זה משכונו של פלוני אצל אבא. 20) כלומר, לא שָׁנָא מת לווה תחילה הרי היורש נשבע ונוטל אף על פי שלגבי שטר חוב יתבאר לקמן (פרק י"ז ג), שאם "מת הלווה תחילה, אין יורשי מלווה נוטלין מיורשי לווה כלום - שבשעה שמת הלווה נתחייב המלווה להישבע, ואין אדם מוריש שבועה לבניו" - משכון שאַנִי וכמו שמבאר רבינו והולך: (כלומר, מזה שכבר היה כגבוי תחת יד אביהם). 21) היורש של המלווה על המשכון. 22) המלווה: שלא פקדני אבא שמשכון זה פרוע (כנוסחת שבועת היורשים כמבואר להלן פרק י"ז ב). 23) כן היא דעת הגאונים. 24) הרי המשכון כבר בידו והוא נשבע לא כדי ליטול אלא כדי להיפטר מלהחזירו. 25) אינו טוען על גופו של משכון שהוא שלו אלא רוצה למוכרו וליטול את דמיו לפירעון החוב, לפיכך, הרי זה ככל הנשבעים ונוטלים שנשבעים בנקיטת חפץ כמבואר (להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב - מגיד משנה). 26) היינו, שפלוני חב לו - והוא רוצה להיפרע מן המשכון. 27) הגירסה משובשת, אבל כוונתו ברורה (מגיד משנה). 28) זה הוא המשך הטעם למה נשבע בנקיטת חפץ. 29) ובנקיטת חפץ - מאחר שיש שם עדים שראוהו בידו, ומעידים שבתורת משכון בא לידו - אין כאן מיגו דלקוח (מגיד משנה ועיין בעה"ת שער מט הלכה ב, ש"ך סימן עב סעיף קטן סח). 30) כלומר, והואיל וכן, שאם היו עדים נשבע בנקיטת חפץ - מעתה אפילו אין שם עדים וכו' (על פי מגיד משנה, ש"ך שם). 31) כלומר, נאמן לומר יש לו עליו כך וכך אבל באותה שבועה עצמה שהיה נשבע אם היו שם עדים היינו בנקיטת חפץ. מה תאמר? הרי אין שם עדים, אם רצה היה אומר לקוח הוא בידי, על זה משיב רבינו, שאין אומרים מיגו לפטור משבועה וכדעת הר"י מיגאש. ראה פרק ב מהלכות שכירות הלכה ח, ובביאורנו שם (כן נראה הצעת דברי רבינו על פי המגיד משנה). 32) כלומר, לא אמרו גבי משכון שהוא נאמן במיגו דלקוח הוא בידי (ראה בבא מציעא קטז.) אלא לפוטרו ממון, דהיינו שלא יחזיר המשכון עד שייטול מה שטען - שאם היו הלווה והמלווה מחולקים על סכום המלוה שעל המשכון, נאמן המלווה לטעון, ובשבועה, עד כדי דמיו של משכון, מתוך שאם רצה הוא אומר לקוח הוא בידי (בבא מציעא שם, ולהלן פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה ב. ועיין ש"ך סימן עב סעיף קטן קט וצריך עיון).

13 ד. הַמַּלְוֶה[33] אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, וְאָבַד אוֹ נִגְנַב
14 בְּלֹא אֹנֶס, שֶׁהֲרֵי הַמַّלְוֶה חַיָּב בִּדְמֵי הַמַּשְׁכּוֹן, כְּמוֹ
15 שֶׁבֵּאַרְנוּ[34], וְאָמַר הַמַּלְוֶה: סֶלַע[35] הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וּשְׁנֵי
16 דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה, וְלֹוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו
17 וְסֶלַע[36] הָיָה שָׁוֶה - הֲרֵי הַמַּלְוֶה נִשְׁבָּע תְּחִלָּה[37]
18 שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין[38] שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהַלֹּוֶה נִשְׁבָּע
19 הֶסֵּת[39] שֶׁהָיָה שָׁוֶה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וְנִפְטָר. אָמַר
20 הַמַּלְוֶה[40]: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וְשֶׁקֶל[41] הָיָה שָׁוֶה[42],
21 וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁלִשָׁה דִינָרִין
22 הָיָה שָׁוֶה[43] - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה תְּחִלָּה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,
23 וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַלֹּוֶה[44] כַּמָּה הָיָה שָׁוֶה, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה
24 בְּמִקְצָת, וִישַׁלֵּם הַדִּינָר. אָמַר הַלֹּוֶה[45]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי
25 עָלָיו וּשְׁתַּיִם[46] הָיָה שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע
26 הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וְסֶלַע הָיָה שָׁוֶה - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ
27 בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[47] שֶׁהָיָה הַמַּשְׁכּוֹן כְּנֶגֶד
28 הַחוֹב. אָמַר הַלֹּוֶה[48]: סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁתַּיִם הָיָה
29 שָׁוֶה, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וַחֲמִשָּׁה
30 דִינָרִין הָיָה שָׁוֶה - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ,
31 וְיִכְלְלוּ[49] שֶׁלֹּא הָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל חֲמִשָּׁה דִינָרִים,
32 וִישַׁלֵּם הַדִּינָר. סֶלַע הִלְוִיתִיךָ עָלָיו וּשְׁנֵי דִינָרִין הָיָה
33 שָׁוֶה, וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשָּׁבַע מַלְוֶה[50]
34 שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁשְּׁנֵי דִינָרִין הָיָה
35 שָׁוֶה, וִישַׁלֵּם הַלֹּוֶה שְׁאָר הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ
36 בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אִם פְּרָעוֹ[51] אִם לֹא
37 פְּרָעוֹ[52]. סֶלַע הִלְוִיתַנִי עָלָיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה,
38 וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ דָּמָיו - יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה
39 שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְיִכְלֹל שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁדָּמָיו יָתֵר עַל
40 הַחוֹב אֲפִלּוּ פְּרוּטָה אַחַת, וְיִפָּטֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא חַיָּב
41 עַצְמוֹ בִּכְלוּם[53]. אֲבָל אִם אָמַר הַמַּלְוֶה: אֲנִי יוֹדֵעַ
42 שֶׁהָיָה שָׁוֶה יָתֵר עַל הַחוֹב, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כַּמָּה[54] -
43 הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁטָּעַן הַלֹּוֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה[55];
44 כְּמִי שֶׁאָמַר: חֲמִשִּׁים יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי וַחֲמִשִּׁים אֵינִי
45 יוֹדֵעַ, שֶׁהוּא מְחַיָּב שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[56],

1 **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[57]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[58] עַל מִי שֶׁטּוֹעֵן**
2 **שֶׁקֶר[59].**

33) משנה שבועות מג. 34) בפרק י מהלכות שכירות הלכה א, שהמלווה על המשכון - שומר שכר. 35) ארבעה דינרים. 36) וכן הוא בכתב־יד. 37) בראשונה, ואחרי כן נשבע הלווה (כמבואר בסמוך), שאם אתה אומר יישבע הלווה תחילה, "שמא יישבע זה (הלווה) ויוציא הלה (המלווה) את המשכון", ונמצאת שבועת הלווה - לבטלה (על פי הר"ח בבבא מציעא לד:). 38) שהטילו חכמים על השומר, אפילו כשהוא משלם, שבועה בנקיטת חפץ שאינו ברשותו, מפני החשש שמא עיניו נתן בו, כמבואר בפרק ו מהלכות שאלה ופיקדון הלכה א (בבא מציעא לד.). 39) כדין כופר בכול. 40) שם. 41) חצי סלע = שני דינרין. 42) ותובע שני דינרים. 43) ומגיע לך דינר אחד. 44) שבועה מן התורה, ככל מודה במקצת. 45) שם. 46) שני סלעים. 47) גם השבועה שעליו להישבע מדין כופר בכול, שהרי הלווה תובעו סלע. 48) שם. 49) בשבועתו גם השבועה שעליו להישבע מדין מודה במקצת, ולמה אינו נשבע תחילה השבועה של מודה במקצת שהיא מן התורה, כדין מי שנתחייב שתי שבועות שמשביעים אותו על החמורה תחילה, כמבואר להלן בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה יד? לפי שכל עוד שקיים החשש שעדיין הוא ברשותו וניתן לעמוד על שוויו בלא שבועה - אין להשביעו על שוויו (דרישה על הטור סימן עב. והטור (שם) מקדים שבועת השווי לשבועת אינו ברשותו. ועיין ש"ך שם סעיף קטן מה). 50) הלכה זו לא נתבארה בגמרא (שם) בדיני משכון, אבל כן יצא לו לרבינו על פי המבואר במשנה בבא קמא קיח. שהאומר הלוויתני ואיני יודע אם החזרתי חייב (ראה לקמן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ט). 51) באבידת המשכון. 52) וכל האומר איני יודע אם החזרתי - חייב. ומצד הדין יש לו למלווה ליטול בלא שבועה כמבואר (בהלכות טוען ונטען שם) אלא מתוך שעליו להישבע שאינו ברשותו יש לו להישבע, מדין גלגול, ששני דינרים היה שווה (מגיד משנה). 53) וכל האומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע - פטור. ואלמלא שבועה שאינו ברשותו היה נשבע היסת שאינו יודע ונפטר (כמבואר שם הלכה ח) אבל מדין גלגול חייב הוא להישבע בנקיטת חפץ. 54) הרי חייב עצמו בתשלומים אלא אינו יודע כמה הוא חייב. 55) מצד הלווה. 56) שמשלם. 57) להלן פרק ד מהלכות טוען ונטען הלכה ז: "הרי זה (האומר חמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע) מחוייב שבועה, מפני שמודה במקצת ואינו יכול להישבע במקצת שכפר בו, שהרי אינו יודע, לפיכך משלם המנה בלא שבועה" (לשון רבינו שם), והשווה פרק ה מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו: "בעל הפיקדון אומר כך וכך הוא והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה ... וכזה הורו רבותי הרב רבי יוסף הלוי (ראה ר"י מיגאש בחידושיו שבועות מג:) ורבו ז"ל". והראב"ד שם השיג על רבינו בשם רבותיו ואומר: שאינו דומה לחמישים יש לך בידי וחמישים איני יודע, ששם היה לו לידע ואין בטענת איני יודע אלא הערמה (עיין ראב"ד שאלה ופיקדון שם, וכן השיגו כאן). 58) ר"י מיגאש, שם. 59) ומוציא ממנו ממון שלא כדין.

3 **ה. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ, וְקָבַע לוֹ זְמַן לְפָרְעוֹ, אַף עַל**
4 **פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְתָבְעוֹ[60] עַד סוֹף**
5 **הַזְּמַן; בֵּין בְּמִלְוָה עַל פֶּה בֵּין בְּמִלְוָה בִּשְׁטָר בֵּין**
6 **שֶׁהִלְוָהוּ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, [61] בֵּין שֶׁמֵּת לִוֶּה[62] בֵּין שֶׁמֵּת**
7 **מַלְוֶה. וּסְתָם מִלְוָה[63] - שְׁלֹשִׁים יוֹם[64], בֵּין בִּשְׁטָר בֵּין**
8 **עַל פֶּה בֵּין עַל הַמַּשְׁכּוֹן. וְאִם הִתְנָה שֶׁיִּתְבַּע בְּכָל זְמַן**
9 **שֶׁיִּרְצֶה - יֵשׁ לוֹ לְתָבְעוֹ בְּיוֹמוֹ, שֶׁתְּנַאי מָמוֹן הוּא[65].**

60) מכות ג: "המלווה את חבירו לעשר שנים אין השביעית משמטתו", מפני שאינו "בלא יגוש" שאינו יכול לתובעו תוך הזמן. 61) שם "הכא במאי עסקינן במלווה על המשכון ובמוסר שטרותיו לבית דין" - וכל שכן מלווה על פה. 62) השווה פרק א מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ה. 63) בלא קביעת זמן ובמקום שאין להם מנהג קבוע. 64) אינו יכול לתובעו בפחות משלושים יום (מכות שם). 65) וכל תנאי בממון קיים.

10 **ו. טָעַן הַמַּלְוֶה וְאָמַר: הַיּוֹם סוֹף הַזְּמַן שֶׁקָּבַעְתִּי,**
11 **וְהַלֹּוֶה אוֹמֵר: עַד עֲשָׂרָה יָמִים קָבַעְתָּ - הַלֹּוֶה נִשְׁבָּע**
12 **הֶסֵּת[66]. וְאִם הָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁהַיּוֹם סוֹף זְמַנּוֹ -**
13 **הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה[67], כִּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת.**

66) כדין כופר בכל בממון, שהטוען את חבירו תביעה של זמן (זמן הפירעון) כתובעו ממון הוא, שרווח הזמן ערך ממון לו (ראה מכות ג: "מעידים אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו אלף זוז ... מכאן ועד שלושים יום והוא אומר מכאן ועד עשר שנים (ונמצאו זוממים) אומדים כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז - בין נותנן מכאן ועד ל' יום בין נותנן מכאן ועד עשר שנים (וכך משלמים)". 67) להכחיש העד, שכן למדו מפי השמועה "שכל מקום ששני עדים מחייבין אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה" (מדברי רבינו להלן פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

14 **זֶה אוֹמֵר: חֲמִשָּׁה יָמִים נִשְׁאַר מִן הַזְּמַן, וְזֶה אוֹמֵר:**
15 **עֲשָׂרָה - אוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: הַמְתֵּן עוֹד עַד סוֹף**
16 **הַחֲמִשָּׁה[68], וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁנִּשְׁאַר עוֹד חֲמִשָּׁה יָמִים.**

68) כי אף לדברי המלווה, לא הגיע עדיין הזמן, ושמא יודה בינתיים ונמצאה השבועה מיותרת (כסף משנה).

17 **ז. הָיְתָה הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר[69], וְטָעַן הַלֹּוֶה: שֶׁזְּמַן קָבַעְתָּ**
18 **לִי - יְרֵאָה לִי, שֶׁיִּשָּׁבַע בַּעַל חוֹב הֶסֵּת שֶׁלֹּא קָבַע לוֹ**
19 **זְמַן, וְיִטֹּל הַמִּלְוָה מִיָּד[70].**

69) ואין בו זמן. 70) בכתב יד תימן: וייטול מייד.

20 **ח. הַמִּלְוָה[71] נִתְּנָה לִתְבַע בְּכָל מָקוֹם. כֵּיצַד? הַמַּלְוֶה**
21 **אֶת חֲבֵרוֹ בַּיִּשּׁוּב, וּתְבָעוֹ בַּמִּדְבָּר - אֵינוֹ יָכוֹל**
22 **לִדְחוֹתוֹ, אֶלָּא חַיָּב לִפְרֹעַ לוֹ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ.**
23 **בָּא הַלֹּוֶה לְפָרְעוֹ בַּמִּדְבָּר[72] - הָרְשׁוּת בְּיַד הַמַּלְוֶה:**
24 **אִם רָצָה - מְקַבֵּל, וְאִם רָצָה - אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי נִפְרָע**

1 אֶלָּא בַּיִּשּׁוּב, כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּתַתִּי לְךָ בַּיִּשּׁוּב. וַהֲרֵי הֵן
2 בִּרְשׁוּתוֹ עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ בַּיִּשּׁוּב.

71) בבא קמא קיח. 72) המדובר כשהלווהו ביישוב (הרמב"ן בתשובה, מובא במגיד משנה), וכן נראה מלשון רבינו להלן.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין פוגם שטרו או עד מעידו שפרעו, ודין מוציא שטר על חבירו ואומר פרוע הוא כולו או פרעתי מחצה ועדים מעידים שפרעו כולו, ודין לווה שאמר שטר מזוייף הוא, ודין מוציא שטר מקויים וטען הלווה פרעתיך בפני פלוני ופלוני, ודין שטר שאבד, ודין מלווה ולווה אוחזים בשטר, ומלווה אומר שלי הוא. ודין אומר מנה לי בידך והלווה אומר אין לך בידי כלום ויודע אני שיש בידך שטר עלי והוא פרוע.

3 **א. הַפּוֹגֵם[2] אֶת שְׁטָרוֹ[3], אוֹ שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד עַל**
4 **שְׁטָרוֹ שֶׁהוּא פָּרוּעַ[4], וְהַבָּא לִפְרַע שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלּוֹוֶה[5],**
5 **וְהַטּוֹרֵף מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַנִּפְרָע מִן הַיּוֹרֵשׁ[6], בֵּין קָטָן[7]**
6 **בֵּין גָּדוֹל[8] - לֹא יִפְרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[9] כְּעֵין שֶׁל**
7 **תּוֹרָה[10]. וְאוֹמֵר לוֹ[11] כְּשֶׁיִּתְבַּע: הִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ**
8 **תִּטֹּל. וְאִם הָיָה הַחוֹב לִזְמַן, וְתָבַע בִּזְמַנּוֹ[12] - יִפְרַע**
9 **שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[13]; עָבַר זְמַנּוֹ - לֹא יִגְבֶּה אֶלָּא**
10 **בִּשְׁבוּעָה.**

2) מחסר, מגרע. 3) כיצד? היה השטר על סך אלף זוז, וטען הלווה: נפרעת כולו, ובעל השטר אומר: לא נפרעתי אלא כך וכך - לא יפרע השאר אלא בשבועה (כתובות פז. במשנה). והטעם אמרו בגמרא (שם:) "דפרע דייק, דמיפרע לא דייק" (הפורע לחבירו מדייק וזוכר כמה שפרע, והנפרע אינו מדייק כל־כך, ויתכן שכבר נפרע הכל ושכח), ולפיכך הטילו עליו חכמים שבועה כדי שידייק. 4) והמלוה טוען: לא נפרעתי כלום - לא יפרע אלא בשבועה (שם). ושבועה זו אינה שבועת התורה כדי להכחיש העד, שהרי כל הנשבעים מן התורה נשבעים ולא משלמים, וזה הלא נשבע ונוטל, אלא תקנת חכמים היא כדי להפיס דעתו של הנתבע. 5) הנמצא במקום רחוק, שטורח הדבר להודיעו, כמבואר למעלה (פי"ג הלכה א). 6) אלו שנתבארו למעלה בפי"ב הל' א־ג. 7) כלומר: בין כשהיורש קטן, ובכתובת אשה מדובר כאן, שנזקקים לגבותה אפילו מנכסי קטנים, כמבואר למעלה שם (לחם־משנה). 8) גיטין נ: 9) משום שאילו היה הלוה בפנינו, והיה טוען: ישבע לי שלא פרעתי, משביעים אותו ואח"כ נוטל, כמבואר בסמוך (הלכה ב). עתה שאין הלוה בפנינו, אנו טוענים במקומו, וכן ליורשים וללקוחות (כתובות שם, וברש"י). 10) ירושלמי שבועות פ"ז הל' א. 11) צ"ל: ואומרים לו, וכן הוא בכת"י (וכן הגיה המשנה־למלך מדעתו), כלומר, כשיתבע - ב"ד אומרים לו השבע ואח"כ תטול, אף אם הנתבעים לא טענו כך, מפני שבי"ד טוענים להם, כמו שביארנו לעיל הערה ח. 12) תוך זמנו, או ביום שנקבע לפרעון החוב (הגהות מיימוניות). וראה פ"ח מהל' שכירות. 13) בבא־בתרא ה:

כריש לקיש: "ואפילו מיתמי", וסובר רבינו שהוא־הדין לכל שאר הנפרעים בשבועה (מגיד־משנה).

11 **ב. הַתּוֹבֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ לְפָרְעוֹ, וְטָעַן הַלּוֹוֶה שֶׁפָּרַע שְׁטָר**
12 **זֶה אוֹ מִקְצָתוֹ, וּבַעַל הַשְּׁטָר אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ כְּלוּם**
13 **- אוֹמְרִים לוֹ[14]: שַׁלֵּם לוֹ[15]. טָעַן הַלּוֹוֶה וְאָמַר: יִשָּׁבַע**
14 **לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו וְיִטֹּל - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בִּנְקִיטַת**
15 **חֵפֶץ[16] שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ כְּלוּם אוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא כָּךְ**
16 **וְכָךְ[17], וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה תַּלְמִיד חָכָם**
17 **- אֵין נִזְקָקִין לִשְׁבוּעָתוֹ[18].**

14) ב"ד ללווה. 15) כשהלווה בפנינו אין בי"ד משביעים את המלוה אלא כשהלווה דורש זאת. וזהו ההבדל שבין פוגם שטרו לבין אינו פוגם, שבפוגם: אף אם הלוה בפנינו ולא טען הלוה "ישבע לי" - טוענים לו ומשביעים את המלוה, ובאינו פוגם: טען לוה - משביעים אותו, לא טען - אומרים ללוה: "שלם" (שבועות מא.). 16) רי"ף שם, כדרך שאמרו בפוגם. 17) בהכרח צריך לפרש שטענתו הקודמת, לפני שהטילו עליו שבועה, היתה: "לא פרעת כלום", וכמו שאומר רבינו למעלה בפירוש, וכשבא לישבע חוזר וטוען שפרעו מקצת, שאם גם בתחילה טען שפרעו מקצת - הרי זה פוגם שטרו, ובלא טען הלוה - גם כן נשבע. ומלמדנו רבינו, שאין זה חוזר מטענה לטענה ונאמן בשבועה הואיל וטענתו הראשונה לא הוכחשה ע"י עדים (ראה להלן פ"ז מהל' טוען ונטען ה"ח, וראה גם 'גידולי תרומה' שער כא, חלק א בישוב הקושיא שנתקשה בה גם הלחם־משנה). 18) להשביעו לפי בקשת הלווה, שנראה כאילו חשוד הוא בעינינו לגבות בשטר פרוע, וגם אין מגבים בו (שבועות מא.) "אלא אם תפס אין מוציאים מידו, וכן אם הוא מעצמו רוצה לישבע כדי לגבות - שומעים לו" (שו"ע סי' פב סעיף ו).

18 **ג. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקֻיָּם[19], וְהַלּוֹוֶה טוֹעֵן וְאוֹמֵר:**
19 **שְׁטָר מְזֻיָּף הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אוֹ**
20 **שֶׁטָּעַן שֶׁחוֹב זֶה רִבִּית הוּא אוֹ אֲבַק רִבִּית[20], אוֹ**
21 **שֶׁטָּעַן שֶׁהוּא שְׁטַר אֲמָנָה[21], אוֹ שֶׁאָמַר: כָּתַבְתִּי**
22 **לִלְווֹת וְלֹא לְוִיתִי[22], כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: טוֹעֵן טַעֲנָה,**
23 **שֶׁאִם הוֹדָה בַּעַל הַשְּׁטָר הָיָה הַשְּׁטָר בָּטֵל, וְהַמַּלְוֶה**
24 **עוֹמֵד בִּשְׁטָרוֹ, וְאוֹמֵר שֶׁזֶּה שֶׁקֶר טוֹעֵן, וְאָמַר הַלּוֹוֶה:**
25 **יִשָּׁבַע לִי וְיִטֹּל - הֲרֵי זוֹ מַחֲלֹקֶת בֵּין הַגְּאוֹנִים: יֵשׁ**
26 **מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁחַיָּב בַּעַל הַשְּׁטָר לְהִשָּׁבַע כְּעֵין שֶׁל**
27 **תּוֹרָה[23], כְּמִי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁפְּרָעוֹ[24]; וְרַבּוֹתַי[25] הוֹרוּ,**
28 **שֶׁלֹּא יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה אֶלָּא אִם טָעַן עָלָיו הַלּוֹוֶה שֶׁפְּרָעוֹ**
29 **בִּלְבַד, שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בַּשְּׁטָר[26] וּלְפֵרָעוֹן הוּא עוֹמֵד;**
30 **אֲבָל כָּל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת[27] - לֹא כֹּל הֵימֶנּוּ לְבַטֵּל שְׁטָר**
31 **מְקֻיָּם, אֶלָּא יְשַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ יִטְעַן עַל הַמַּלְוֶה בַּמֶּה**
32 **שֶׁיִּרְצֶה[28], שֶׁאִם יוֹדֶה - יַחֲזִיר לוֹ, וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע**
33 **הֶסֵּת. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.**

19) שחתימת עדיו אושרו בב"ד. 20) שאין ב"ד נזקקים להוציאו - לא מלווה למלווה ולא ממלווה ללווה, כמבואר

למעלה פ"ו הל' א. 21) שכתבו ומסרו על יסוד אימון שלא יתבענו אלא אם ילוונו - וטוען שלא לוה. 22) אלא ממני נפל, ומצאו זה ('בית יוסף' סי' פב). 23) בנקיטת חפץ. 24) ישבע לי שלא פרעתיו, כמבואר למעלה הלכה א. 25) הרי"ף בתשובה, והר"י מיגאש בחידושיו שבועות מא. 26) בכשרות השטר מעיקרו, אלא שטוען טענה העשויה להתהוות במשך הזמן, שהרי השטר לפרעון עומד, ולפיכך משביעים את המלוה. 27) שנפרטו למעלה - טענות לעקירת כשרות השטר מעיקרו הם. 28) טענה בפני עצמה על הדמים שנתן לו, שלדבריו לא כדין הוציא ממנו.

1 **ד. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב[29] עַל חֲבֵרוֹ, מַלְוֶה אוֹמֵר: לֹא**
2 **נִפְרַעְתִּי כְּלוּם, וְלֹוֶה אוֹמֵר: פָּרַעְתִּי מֶחֱצָה, וְהָעֵדִים**
3 **מְעִידִים[30] שֶׁפְּרָעוֹ כֻּלּוֹ - נִשְׁבָּע הַלֹּוֶה[31] וְנוֹתֵן מֶחֱצָה,**
4 **שֶׁהֲרֵי הוֹדָה בְּמִקְצָת[32]. וְאֵינוֹ כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה[33], מִפְּנֵי**
5 **שֶׁאִימַּת הַשְּׁטָר עָלָיו[34]. וְאֵין הַמַּלְוֶה גּוֹבֶה הַמֶּחֱצָה**
6 **אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[35]; שֶׁהֲרֵי הַלְּקוּחוֹת אוֹמְרִים: אָנוּ**
7 **עַל הָעֵדִים נִסְמָךְ[36], וַהֲרֵי בִּטְלוּ שְׁטָר זֶה.**

29) בבא־בתרא קכח: 30) לאחר שכבר הודה הלוה על מחצה (רש"י שם, ועיין ש"ך סי' פב ס"ק לז). 31) שפרע מחצה. 32) והודאת בעל־דין כמאה עדים היא. 33) שפטרוהו חכמים מן השבועה, כמו ששנינו (גיטין מח:) "המוצא מציאה - לא ישבע מפני תיקון העולם". ובגמרא שם (נא:) אמרו, שכל דבר שאפשר לו לנתבע לשתוק או לטעון טענה אחרת ויהיה פטור, והוא מודה ומחייב את עצמו במקצת - דינו כמשיב אבידה - וכאן אם אמר פרעתי הכל, היה נאמן, שהרי יש עדים שפרעו. 34) בעת ההודאה, קודם שהעדים העידו, וחושש שמא יעידו לחובתו, ולפיכך הודה במחצה (שם כנוסחת הרי"ף, ועיין ב'נמוקי יוסף'). 35) מנכסים שהם תחת רשותו של לוה - ואינו גובה מן הלקוחות. 36) שם.

8 **ה. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל[37] לְקַיְּמוֹ,**
9 **וְאָמַר הַלֹּוֶה: אֱמֶת שֶׁאֲנִי כָּתַבְתִּי שְׁטָר זֶה, אֲבָל**
10 **פְּרַעְתִּיו, אוֹ אֲמָנָה הוּא, אוֹ כָּתַבְתִּי לִלְווֹת וַעֲדַיִן לֹא**
11 **לָוִיתִי, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, הוֹאִיל וְאִם רָצָה אָמַר: לֹא**
12 **הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וַהֲרֵי מִפִּיו נִתְקַיֵּם - הֲרֵי זֶה**
13 **נֶאֱמָן[38], וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְאִם קִיְּמוֹ הַמַּלְוֶה אַחַר**
14 **כָּךְ בְּבֵית דִּין - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[39].**

37) שאינו מוצא עתה עדים לקיימו. 38) כדברי האומר (כתובות יט.) "מודה בשטר שכתבו - צריך לקיימו", ואם אינו מקיימו - יכול הלוה לטעון: פרעתי. 39) וגובה בו. כרב נחמן (ב"ק קו.) ולא כרב, האומר: כיון שקיבלו הבעלים שבועת הנתבע, שוב אינו משלם ממון. (ראה לקמן פ"ב מהל' טוען ונטען הל' יא, והגר"א סי' מו ס"ק ד).

15 **ו. הוֹצִיא עָלָיו[40] שְׁטָר מְקַיָּם[41], וְאָמַר הַלֹּוֶה: מְזֻיָּף**
16 **הוּא וּמֵעוֹלָם לֹא כְּתַבְתִּיו, אוֹ שְׁטַר אֲמָנָה הוּא, וְאָמַר**
17 **הַמַּלְוֶה: כֵּן הַדְּבָרִים, אֲבָל שְׁטָר כָּשֵׁר הָיָה לִי**
18 **וְאָבַד[42]; אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּלְוֶה הוּא שֶׁשִּׁבֵּר אֶת שְׁטָרוֹ,**
19 **וְאִלּוּ רָצָה אָמַר: אֵינוֹ מְזֻיָּף, שֶׁהֲרֵי נִתְקַיֵּם בְּבֵית דִּין**
20 **- אֵינוֹ גּוֹבֶה בּוֹ כְּלוּם[43], אֶלָּא נִשְׁבָּע הַלֹּוֶה הֶסֵּת**
21 **וְנִפְטָר, שֶׁהֲרֵי זֶה הַשִּׁטָּר[44] כְּחֶרֶס הוּא חָשׁוּב[45].**

40) מעשה בב"ב לב. ופסק כרב יוסף. 41) רבינו מפרש הגמרא שם בשטר מקוים, והרמב"ן והרשב"א חולקים עליו, ולדעתם המדובר באינו מקוים בשעה שהודה שהוא מזויף ואח"כ קיימו (מגיד־משנה). 42) ולכן זייפתי שטר, כדי לאלצו שיודה. 43) לא ממשועבדים ולא מבני חורין. 44) שהציג לפנינו לגבות על פיו. 45) מה תאמר? נאמינהו על־כל־פנים שחוב יש לו אצלו ויגבה מנכסים בני חורין ב'מיגו' שאילו רצה היה אומר אינו מזויף – 'מיגו' להוציא לא אמרינן ("אין לנו לומר 'מיגו' אלא לפטור את האדם מחוב, לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מיגו" - לשון רבינו בפירוש המשנה שביעית פ"י משנה ה. - ועיין ש"ך סי' פג ס"ק ז, ט).

22 **ז. שְׁטָר שֶׁלָּוֶה בּוֹ וּפְרָעוֹ - אֵינוֹ חוֹזֵר וְלוֹוֶה בּוֹ[46];**
23 **שֶׁכְּבָר נִמְחַל שֶׁעִבּוּדוֹ וְנַעֲשָׂה כְּחֶרֶס.**

46) ואפילו פרע ביום שלוה - אינו חוזר ולוה בשטר זה בו ביום, ואם לוה הרי זה כמלוה על־פה (ב"מ יז.).

24 **ח. הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב מְקַיָּם עַל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הַלֹּוֶה:**
25 **הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ, וְאָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: כֵּן הָיָה, אֲבָל**
26 **חָזַרְתִּי וְהֶחֱזַרְתִּי[47] לְךָ הַמָּעוֹת וְהִלְוֵיתִי אוֹתְךָ פַּעַם**
27 **שְׁנִיָּה - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר; שֶׁנִּפְרַע[48], וַהֲרֵי הוּא**
28 **כְּחֶרֶס[49]. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הֶחֱזַרְתִּי לְךָ הַמָּעוֹת מִפְּנֵי**
29 **שֶׁלֹּא הָיוּ טוֹבוֹת עַד שֶׁתַּחֲלִיפֵם - לֹא בָּטֵל הַשְּׁטָר[50],**
30 **וַעֲדַיִן שֶׁעִבּוּדוֹ קַיָּם[51].**

47) ב"ב לב: 48) וכבר נמחל שעבודו, כמבואר בהלכה ח. 49) ונשבע הלווה היסת, על טענת המלוה שחזר והלוהו, ונפטר. 50) שם. 51) מכיון שאילו הכיר בהן בתחילה שאינן טובות, לא היה מקבלן - אין זה פרעון (ראה מגיד־משנה).

31 **ט. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטָר מְקַיָּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו מָנֶה,**
32 **וְאָמַר לוֹ הַלֹּוֶה: הֲלֹא פְּרַעְתִּיךָ בְּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי;**
33 **וּבָאוּ אֵלּוּ וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ, אֲבָל לֹא הִזְכִּיר לוֹ אֶת**
34 **הַשְּׁטָר; וְאָמַר לוֹ הַמַّלְוֶה: כֵּן הוּא שֶׁפָּרַעְתָּ, אֲבָל חוֹב**
35 **אַחֵר פָּרַעְתָּ שֶׁהָיָה לִי אֶצְלְךָ - הֲרֵי בָּטֵל הַשְּׁטָר[52].**
36 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[53] כְּשֶׁהֵעִידוּ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּתוֹרַת**
37 **פֵּרָעוֹן; אֲבָל אִם רָאוּהוּ נוֹתֵן לוֹ מָעוֹת, וְלֹא יָדְעוּ[54]**
38 **אִם הוּא בְּתוֹרַת פֵּרָעוֹן אוֹ בְּתוֹרַת פִּקָּדוֹן אוֹ בְּתוֹרַת**
39 **מַתָּנָה: אִם אָמַר בַּעַל הַשְּׁטָר[55]: לֹא הָיוּ דְּבָרִים**
40 **מֵעוֹלָם - הֲרֵי הֶחְזַק כַּפְרָן[56], וּבָטֵל הַשְּׁטָר; וְאִם**
41 **אָמַר: פֵּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הוּא - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן,**
42 **וְנִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר; שֶׁהֲרֵי לֹא פְּרָעוֹ**
43 **בְּעֵדִים[57], מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל[58] לוֹמַר: מַתָּנָה נִתְּנָה לִי,**
44 **נֶאֱמָן לוֹמַר: פֵּרָעוֹן שֶׁל חוֹב אַחֵר הֵן. אָמַר לוֹ**
45 **הַלֹּוֶה: וַהֲלֹא שְׁטַר חוֹב זֶה דְּמֵי שׁוֹר[59] שֶׁלָּקַחְתִּי מִמְּךָ**

1 **הוּא, וְאַתָּה גָּבִיתָ דְּמֵי בְּשָׂרוֹ[60], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַשְּׁטָר:**
2 **כֵּן, אֲנִי גָּבִיתִי אֶת דָּמָיו מֵחוֹב אַחֵר שֶׁהָיָה לִי**
3 **אֶצְלְךָ[61]; הוּאִיל וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ שֶׁדְּמֵי הַשּׁוֹר הוּא**
4 **הַחוֹב וּמִדָּמָיו נִפְרַע - בָּטַל הַשְּׁטָר. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
5 **עָלָיו עֵדִים שֶׁפָּרַע מִדָּמָיו[62], יִשָּׁבַע הַלֹּוֶה הֶסֵּת**
6 **שֶׁפָּרָעוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

52) מאחר שעדים מעידים שפרעו סתם - לא כל הימנו לטעון: חוב אחר פרעת (שבועות מב. "איתרע שטרא", וכפירוש הגאונים והביאם הרי"ף שם, שהכוונה - בטל השטר). ובגמרא שם: וזה דוקא כשפרעו בפני עדים ולא הזכיר לו את השטר, אבל פרעו בינו לבינו, מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם, נאמן לומר חוב אחר פרעת. וכן מתבאר מדברי רבינו בסמוך. 53) שבטל השטר. 54) ר"י מיגאש שם, ע"פ דברי הגמרא שם לד: ורבינו הביאם לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ב. 55) קודם שבאו עדים. 56) ראה הל' טוען ונטען שם. 57) שהרי העדים אינם יודעים אם נתן הכסף לפרעון החוב. 58) המלוה. 59) שור לקחתי ממך, וזקפת עלי דמיו במלוה (שם). 60) ישבת באיטליז שלי, וגבית דמי הבשר של אותו השור והעדים מעידים על זה (הר"י מיגאש שם). 61) מודה הוא שגבה דמי הבשר, אבל טוען שגבה על חשבון חוב אחר. 62) שכשנתן דמי השור, לשם פרעון אותו השטר נתנם. הואיל והודה המלוה שמדמי בשר השור גבה, רגלים לדבר שקיבלתם לשם פרעון החוב שזקף בעד דמי השור שמכר (ע"פ הש"ך סי' נח ס"ק לא).

7 **י. הוֹצִיא עָלָיו שְׁטַר חוֹב בְּעֵד אֶחָד[63], וְלֹוֶה טָעַן**
8 **פָּרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה[64] וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ[65],**
9 **וּמְשַׁלֵּם. טָעַן וְאָמַר: יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי**
10 **זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁאֲפִלּוּ הָיוּ בַּשְּׁטָר שְׁנֵי עֵדִים, וְאָמַר:**
11 **יִשָּׁבַע לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתִּיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, כְּמוֹ**
12 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[66].**

63) שחתום בו עד אחד בלבד. וסובר רבינו (וכן הוא דעת 'בעל הלכות גדולות' הובא במגיד־משנה, ועיין רא"ש בבא־בתרא פרק גט פשוט אות ז) שאע"פ שאין השטר כשר לגבות על פיו - זוקק הוא לשבועה כדרך ששנים מחייבים אותן ממון, שכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה, כמו שיתבאר להלן פ"א מהל' טוען ונטען הלכה א. 64) להכחיש העד, וכל עוד שאינו נשבע - הרי השטר בחזקתו שלא נפרע. 65) "שהרי הוא מודה במה שהעיד בו העד (היינו על עיקר ההלוואה, אלא שטוען פרעתי) ואין הנשבע בהעדאת עד אחד נשבע, עד שיכחיש את העד ויכפור בעדותו וישבע על כפירתו" (מדברי רבינו להלן פ"ד מהל' טוען ונטען הלכה ח), וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע - משלם (ע"פ בבא־בתרא לב. ועיין הל' טוען ונטען שם). [במגיד־משנה תמה על דין זה, ושאל: הרי אם לוה בשני עדים על־פה, נאמן לומר פרעתי, וכיצד נחייבהו ממון ע"פ עד אחד דהשטר אין לו כל ערך. ובכסף־משנה מבאר דברי רבינו ע"פ תשובת הרשב"א, שהמדובר, כשכפר בתחילה בבי"ד ואמר לא לויתי, ואח"כ חזר בו ואמר: לויתי ופרעתי, ואם כן הוחזק כפרן ואין מאמינים לו ב'מיגו'. ראה השגת הראב"ד שם, וראה ההלכה הבאה ופירושו של הראב"ד]. 66) למעלה ה"ב.

13 **יא. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁהַכּוֹפֵר בְּמִלְוָה עַל פֶּה בְּבֵית**
14 **דִּין, וּבָא עֵד אֶחָד שֶׁלָּוָה - הֲרֵי זֶה[67] יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת**
15 **הַתּוֹרָה. חָזַר וְאָמַר: כֵּן הָיָה, לָוִיתִי וּפָרַעְתִּי, אוֹ מָחַל**
16 **לִי, אוֹ נִתְחַיֵּב לִי מִמָּקוֹם אַחֵר - הֲרֵי זֶה מְחֻיָּב**
17 **שְׁבוּעָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁבֵּעַ, וּמְשַׁלֵּם[68].**

67) כלומר, שהרי זה הכופר חייב שבועת התורה, כמו שיתבאר בפ"א מהלכות טוען הלכה א. 68) הראב"ד מבאר כאן דברי רבינו: מכיון שטען לא לויתי, הרי זה כאילו הודה שלא פרע, וכשחזר והודה שלוה - אינו יכול לחזור בו מהודאתו הראשונה שלא פרע. ואם לא הוכחש ע"י עד אחד, יכול לחזור בו ולטעון לויתי ופרעתי, ונאמינו ב'מיגו' שהיה יכול לעמוד בטענתו הראשונה שלא לוה כלל. ואין זה דומה להלכה הקודמת, שהרי שם הוכחשה טענתו הראשונה ע"י העד.

18 **יב. מִי שֶׁטָּעַן שֶׁפָּרַע הַשְּׁטָר, וְאָמַר: יִשָּׁבַע הַמַּלְוֶה**
19 **וְיִטֹּל - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא מְעוֹתָיו וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע**
20 **וְיִטֹּל[69]. אִם אֵין לוֹ כְּלוּם[70] לְשַׁלֵּם - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
21 **כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים[71]: שֶׁאֵין לוֹ וְלִכְשֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ יִתֵּן**
22 **לְבַעַל חוֹבוֹ, וְיַשְׁבִּיעוּ[72] שֶׁלֹּא פָּרַע וְאַחַר כָּךְ יִתֵּן לוֹ.**

69) כי למה נשבע המלוה תחילה, ושמא אין לו ללוה ממה לפרוע (ע"פ כתובות פה. מגיד־משנה). 70) צ"ל: אמר אין לי כלום (וכן הוא בכת"י תימן, וכן העתיק הסמ"ג עשין צד). כלומר, טען הלוה: אין לי כלום. 71) שנתבאר למעלה פ"ב הל' ב, שתיקנו הגאונים להשביע את הטוען אין לי: "שאין לו כלום . . . וכולל בשבועתו שכל שירוויח, וכל שיבא לידו או לרשותו מאשר תשיג ידו . . . יתן לבעל חובו ראשון ראשון". 72) כלומר: ואז, כשתשיג ידו, ישביע את המלוה שלא פרעו ואח"כ יתן לו (כן נראה הצעת דברי רבינו, ע"פ העתקת הסמ"ג (עשין צד): משביעין אותו תחילה מתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתגיע ידו יתן לבעל־חוב - ואז ישביענו שלא פרעו ואח"כ יתן לו, שפיסקא ולכשתשיג ידו וכו' קשורה עם האמור לפניה, והיא חלק מנוסחת השבועה שמשביעין אותו, וכמו שביארנו. אולם מהעתקת 'בעל התרומות' שער ב, ח"א: "וכשתשיג ידו ליתן לבעל־חובו ישביעו שאין שטרו פרוע ואח"כ יתן לו", וכן מהעתקת ה'טור' (סי' פב, ומשם בשו"ע): "וכשתשיג ידו ויתן לב"ח" וכו', נראה שאין פיסקת "ולכשתשיג" שייכת לנוסחת השבועה אלא שהיא קשורה עם האמור לאחריה, וכך הצעת דברי רבינו: משביעין אותו בתקנת הגאונים שאין לו, ולכשתשיג ידו כדי ליתן לבעל־חובו, ישביעו שלא פרעו ואח"כ יתן לו).

23 **יג. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאָבַד[73]**
24 **הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הָעֵדִים קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[74],**
25 **וְטָעַן[75] שֶׁפָּרַע - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[76]. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי:**
26 **שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[77], וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ**

1 לְהִפָּרַע[78], הוֹאִיל וְכָתְבוּ לוֹ הַשְּׁטָר וְאֵין בְּיָדוֹ שְׁטָר,
2 וְהַלְוֶה טוֹעֵן פָּרַעְתִּי - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת שֶׁפְּרָעוֹ;
3 שֶׁאָנוּ חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא פְּרָעוֹ[79], וּלְפִיכָךְ קָרַע הַשְּׁטָר אוֹ
4 שְׁרָפוֹ. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה הַשְּׁטָר יוֹצֵא
5 מִתַּחַת יְדֵי אַחֵר, וְהַלְוֶה טוֹעֵן: מִמֶּנִּי נָפַל אַחֵר
6 שֶׁפָּרַעְתִּי, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ זְמַנּוֹ - נִשְׁבָּע הֵסֵת
7 וְנִפְטָר; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה - אֵין שָׁם
8 חֲזָקָה[80].

73) אמר המלוה: שטר שהיה לי - אבד. 74) והקנין כשלעצמו חשוב כשטר, שסתם קנין לכתיבה עומד כמבואר (למעלה פי"א הלכה א, ועיין שו"ע סי' לט, א, ה). 75) הלווה. 76) הואיל והשטר אינו ביד המלוה, חוששין שמא פרעו, וכמו שמבאר רבינו בסמוך (ע"פ בבא־בתרא קמח. והשווה להלן פכ"ג הל' יא: "בשטרי החובות . . . אע"פ שעדיו קיימים וקנו מידו . . . ואמר שטר שכתבתם לי אבד, אין כותבין לו שטר שני - שמא פרעו או מחלו"). 77) כגון שהלווה מודה שלא הגיע עדיין זמן הפרעון או שהעדים מעידים על כך. 78) וחזקה שאין אדם פורע תוך זמנו (כמבואר למעלה פי"א הל' ו). 79) אע"פ שהוא תוך הזמן (ע"פ בבא־מציעא ז: מגיד־משנה). 80) שאין אדם פורע תוך זמנו (ראה מגיד־משנה וכסף־משנה).

9 יד. שְׁנַיִם שֶׁהֵן אוֹחֲזִין בִּשְׁטָר[81], הַמַּלְוֶה אוֹמֵר: שֶׁלִּי
10 הוּא וְהוֹצֵאתִיו לְהִפָּרַע בּוֹ מִמְּךָ[82], וְהַלְוֶה אוֹמֵר:
11 פְּרַעְתִּיו וּמִמֶּנִּי נָפַל: אִם הָיָה הַשְּׁטָר שֶׁיָּכוֹל לְקַיְּמוֹ[83]
12 - זֶה נִשְׁבָּע[84] שֶׁאֵין לוֹ בְּדָמִים אֵלּוּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָן[85],
13 וְזֶה יִשָּׁבַע שֶׁאֵין לוֹ בַּדָּמִים פָּחוֹת מֵחֶצְיָן, וִישַׁלֵּם
14 הַלְוֶה מֶחֱצָה[86]; וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְקַיְּמוֹ - יִשָּׁבַע הַלְוֶה
15 הֵסֵת שֶׁפְּרָעוֹ[87], וְיֵלֵךְ לוֹ.

81) בבא־מציעא ז. 82) וממני נפל. 83) בעדים. 84) מתקנת חכמים, כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי הוא (שם ה:, ולקמן פ"ט מהל' טוען ונטען הלכה ז.). 85) כלומר: יש לי בזה השטר, ולא פחות מחציו (ראה שם ב: ה: ועיין סמ"ע קלח ס"ק ה, ורבינו בפירושו למשנה שם מבאר (ע"פ גמרא שם ה:): "כי מעיקרנו שהנשבע הנוטל שום דבר בשבועתו, לא ישבע על יותר ממה שראוי ליטול באותה שבועה, ולפיכך ישבע שאין לו בה פחות מחצייה, ולא ישבע שהיא כולה שלי, מאחר שאינו נוטל אלא חציה". 86) כרבי יוחנן שם ז: שאין כל הבדל באיזה חלק מן השטר אוחזים, ובכל האופנים - חולקים (ועיין מגיד־משנה וש"ך סי' סה ס"ק מ). 87) כדין טוען פרעתי בכל שטר שאינו מקוים, ואפילו כולו ביד המלוה (כמבואר למעלה הלכה ה).

16 טו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר:
17 אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁאוֹמֵר: פְּרַעְתִּיךָ; אָמַר לוֹ
18 הַתּוֹבֵעַ: הִשָּׁבַע לִי הֵסֵת[88]; אָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: וַהֲלֹא
19 שְׁטָר יֵשׁ לְךָ עָלַי, וְאַתָּה רוֹצֶה לְהַשְׁבִּיעַ אוֹתִי
20 תְּחִלָּה[89], וְאַחַר כָּךְ תּוֹצִיא הַשְּׁטָר הַפָּרוּעַ[90] וְתִגְבֶּה בּוֹ
21 - אוֹמְרִים לוֹ: הָבֵא הַשְּׁטָר[91]. אָמַר הַמַּלְוֶה: אֵין לִי
22 שְׁטָר עָלָיו מֵעוֹלָם, אוֹ שְׁטָר הָיָה לִי וְאָבַד - הוֹרוּ
23 רַבּוֹתַי, שֶׁאוֹמְרִים לַמַּלְוֶה: בַּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לְךָ
24 קֹדֶם זְמַן זֶה, וְאַחַר כָּךְ תַּשְׁבִּיעֵהוּ הֵסֵת; אוֹ הַחֲרֵם[92]
25 חֵרֶם סְתָם, וְלֵךְ וּבַקֵּשׁ[93] עַד שֶׁתִּמְצָא הַשְּׁטָר.

88) כדין כופר הכל. 89) על חנם. 90) אינו סותר טענתו הקודמת "אין לך בידי כלום", אלא מבאר דבריו שכוונתו: עתה אין לך בידי כלום - שפרעתיך, שלשון "אין לך בידי כלום" הוא דו־משמעי: כפירה בהלוואה ופרעון (לחם־משנה, והשווה לקמן פ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה א). 91) כדרך שאמרו במלוה על המשכון, שהמלוה נשבע תחילה, שמא ישבע הלוה ויוציא הלה את המשכון ונמצא שבועתו לבטלה כמבואר למעלה פי"ג הל' ד, ובביאורנו (מגיד־משנה). 92) כלומר, ואם אינו רוצה לבטל - אומרים לו: אין לך אלא להחרים על הלווה חרם סתם. 93) חפש.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר אל תפרעני אלא בעדים או בפני ראובן ושמעון, ודין מלווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר שלא נפרע, ודין לווה שהתנה שיהיה נאמן בכל עת שיאמר פרעתי, ודין היתנה המלווה שיהיה גובה בלא שבועה, אינו גובה מיתומים בלא שבועה.

26 א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי
27 אֶלָּא בְּעֵדִים, בֵּין שֶׁאָמַר לוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאָה בֵּין שֶׁאָמַר
28 לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ[3] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים[4],
29 מִפְּנֵי הַתְּנָאי[5]. טָעַן הַלְוֶה וְאָמַר לוֹ: וְכֵן עָשִׂיתִי,
30 וּפְרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְהָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת
31 הַיָּם אוֹ מֵתוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן[6], וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֵסֵת
32 וְנִפְטָר. וְכֵן אִם אָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי תַּלְמִידֵי
33 חֲכָמִים אוֹ בִּפְנֵי רוֹפְאִים, וְאָמַר לוֹ: בִּפְנֵיהֶם[7]
34 פְּרַעְתִּיךָ, וְאוֹתָן הָעֵדִים שֶׁפְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵיהֶם מֵתוּ אוֹ
35 הָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֵסֵת
36 וְנִפְטָר. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי
37 פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי אֲחֵרִים, וּמֵתוּ
38 אוֹ הָלְכוּ לָהֶם לִמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן[8]; שֶׁמִּפְּנֵי
39 טַעֲנָה זוֹ הִתְנָה עָלָיו וְאָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא
40 בִּפְנֵי רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, שֶׁהֵם עוֹמְדִים עִמּוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא
41 יִדְחֶה אוֹתוֹ וְיֹאמַר: בִּפְנֵי אֲחֵרִים פָּרַעְתִּי וְהָלְכוּ לָהֶם.

2) משנה, שבועות לח: לפי הדפוסים שבידינו היום. אולם בכתבי־יד (וגם בכמה דפוסים) חולקה משנה ארוכה זו לשלש או לארבע משניות (וכן גם החלוקה במשנה שבמשניות), ומקומו של הדין שלפנינו הוא במשנה שניה בדף לט: 3) זה מוכח מלשון המשנה. 4) אפילו אם הלווה התנגד בפירוש לכך (ע"פ פירושם של הר"ן שם, והמגיד־משנה כאן). וכן פסק רבו רבינו יוסף מיגאש שם מא. וטעמו של דבר, מבואר בר"ן שם: אנן סהדי (ברור לנו, כאילו היינו עדים לזה) שהלווה הטוען: פרעתיך שלא בעדים - משקר, שאין זה מתקבל על הדעת שיעבור על התראת

המלוה ויוציא על עצמו שם של כפרן. [בש"ך חו"מ סי' ע ס"ק ט, מביא דעת כמה פוסקים ראשונים שאם התנגד בפירוש לתנאי זה אינו צריך לפורעו בעדים, ודעת הרא"ש וה'טור' ורבינו ירוחם, שאם אמר המלוה אחר שהלוהו - אפילו כששתק הלוה אינו צריך לפורעו בעדים, ומכל־שכן כשהתנגד בפירוש. והש"ך עצמו מכריע: בשתק - צריך לפורעו בעדים, ובמוחה בפירוש - אינו צריך]. 5) אבל אם לא התנה בפירוש - אינו צריך לפרוע בעדים אע"פ שהלוהו בעדים. [בדין זה, וכן בדין "אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני", ועדים אחרים מעידים שפרע בפניהם (ראה ה"ב) נטה רבינו מדרכו הסלולה לפסוק בכל מקום כרבותיו - רבי יוסף מיגא"ש ורבו הרי"ף - ובשתי הלכות אלו פסק בניגוד גמור לשיטתם. מחלוקתם זו מקורה בחילופי נוסחאות בגמרא, כמו שיתבאר בהלכה הבאה. והראב"ד בהשגותיו כאן נכנס לפשרה ואומר, שאם התנה בפני עדים אין הלוה נאמן, ואם שלא בעדים - נאמן ב'מיגו' שיכול לטעון: לא היה תנאי כזה (ראה מגיד־משנה וש"ך שם)]. 6) אפילו כשהתנה המלוה בפני עדים (ראה ראב"ד ומגיד־משנה). ודוקא כשאמר "בפני פלוני ופלוני", אבל אם אמר "פרעתיך בפני עדים" סתם - אינו נאמן (רמ"ה ו'טור' שם), והש"ך (שם) מסביר כך גם דעת רבינו. 7) בפני תלמידי־חכמים, ופירש שמותיהם. 8) ואם באו עדים והעידו שבפניהם פרע - פטור (ראה ה"ב).

1 **ב. יֵשׁ נֻסְחָאוֹת מִן הַגְּמָרָא שֶׁכָּתוּב בָּהֶן, שֶׁהָאוֹמֵר**
2 **לַחֲבֵרוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בְּעֵדִים, וְאָמַר לוֹ: פְּרַעְתִּיךָ**
3 **בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לְמְדִינַת הַיָּם - אֵינוֹ נֶאֱמָן.**
4 **וְטָעוּת סְפָרִים הוּא, וּלְפִיכָךְ טָעוּ הַמּוֹרִים[9] עַל פִּי**
5 **אוֹתָן הַסְּפָרִים.**

9) בהלכה הקודמת נתבאר, שזאת היא דעת הר"י מיגא"ש והרי"ף ע"פ נוסחתם בגמרא. [גדולה התמיהה, שרבינו משתמש בביטוי חריף כזה כלפי רבותיו, שדרכו להתייחס אליהם ביראת כבוד יתירה].

6 **וּכְבָר חָקַרְתִּי עַל הַנֻּסְחָאוֹת הַיְשָׁנוֹת, וּמָצָאתִי בָּהֶן**
7 **שֶׁהוּא נֶאֱמָן. וְהִגִּיעַ לְיָדִי בְּמִצְרַיִם מִקְצָת גְּמָרָא**
8 **יְשָׁנָה, כָּתוּב עַל הַגְּוִילִים, כְּמוֹ שֶׁהָיוּ כּוֹתְבִין קֹדֶם**
9 **לַזְּמַן הַזֶּה בְּקֵרוּב חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה. וּשְׁתֵּי נֻסְחָאוֹת**
10 **מָצָאתִי מִן הַגְּוִילִים בַּהֲלָכָה זוֹ, וּבִשְׁתֵּיהֶם כָּתוּב:**
11 **וְאִם אָמַר פָּרַעְתִּי בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְהָלְכוּ לָהֶן**
12 **לִמְדִינַת הַיָּם - נֶאֱמָן. וּמִפְּנֵי טָעוּת זוֹ שֶׁאֵרַע לְמִקְצָת**
13 **הַסְּפָרִים, הוֹרוּ מִקְצָת גְּאוֹנִים, שֶׁאִם אָמַר לוֹ: אַל**
14 **תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים**
15 **- שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ**
16 **בִּפְנֵיהֶם. וְגַם זוֹ טָעוּת גְּדוֹלָה. וְהַדִּין הָאֱמֶת: שֶׁאִם**
17 **בָּאוּ עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם - נִפְטַר, וְאֵין כָּאן מְקוֹם**
18 **חֲשָׁשׁ. גַּם הַהוֹרָאָה הַזֹּאת - עַל פִּי סִפְרֵיהֶן, שֶׁכָּתוּב**
19 **בָּהֶן בְּאוֹתוֹ שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ פְּרָעֵנִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁשָּׁנוּ**
20 **הֲלָכוֹת[10]: וְהָלַךְ וּפְרָעוֹ בִּפְנֵי עֵדִים[11]. וְטָעוּת סְפָרִים**
21 **הוּא. וּמָצָאתִי בַּגְּוִילִים כָּתוּב: אֲזַל פַּרְעֵהּ בֵּינֵהּ לְבֵין**
22 **דִּילֵהּ[12]. אַף עַל פִּי שֶׁהַסְּפָרִים מֻגָּהִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ,**
23 **כָּךְ יֵרָאֶה מִדִּין הַגְּמָרָא. וָעוֹד, דְּבָרִים שֶׁל דַּעַת הֵן[13]:**
24 **וְכִי מֶה הָיָה לוֹ לַעֲשׂוֹת? אָמַר לוֹ: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא**
25 **בְּעֵדִים - פְּרָעוֹ בְּעֵדִים! וְכִי יֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר אֶת הָעֵדִים**
26 **בְּבֵית הַסֹּהַר כָּל יְמֵיהֶם שֶׁלֹּא יֵלְכוּ?! וָעוֹד: אִם מֵתוּ,**
27 **מַה יַּעֲשֶׂה? נִמְצָא זֶה פּוֹרֵעַ פַּעַם אַחַר פַּעַם לְעוֹלָם,**
28 **עַד שֶׁיָּבִיא עֵדִים[14]. אִם כֵּן, נַעֲשֵׂית עֵדוּת זוֹ עֵדוּת**
29 **בִּשְׁטָר[15]. וְנִמְצָא זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר: אַל תִּפְרָעֵנִי אֶלָּא**
30 **בְּעֵדִים, נַעֲשֵׂית מִלְוָה בִּשְׁטָר. וְאֵין מִי שֶׁעָלָה עַל לִבּוֹ**
31 **זֶה. אֲבָל וַדַּאי, אִם אָמַר: בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - הוּא**
32 **הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ, שֶׁפָּרַע בִּפְנֵי אֲחֵרִים וְהָלְכוּ לָהֶם.**
33 **אֲבָל אִם בָּאוּ[16] וְהֵעִידוּ שֶׁפְּרָעוֹ - אֵין כָּאן בֵּית**
34 **מֶחוֹשׁ. וְכָזֶה רָאוּי לָדוּן וּלְהוֹרוֹת.**

10) תלמידי־חכמים לומדי הלכות, ולא ייחד "פלוני ופלוני". 11) שאינם לומדי הלכות. 12) בינו לבין עצמו. ביאור הדברים: בגמרא שם, מובא מעשה שבא לפני רב נחמן, שאמר המלוה אל תפרעני אלא בפני שוני הלכות, וטען הלווה שפרע בפני עדים שאינם שוני הלכות (לפי הנוסח שרבינו דוחה אותו), ופסק רב נחמן: מכיון שהודה המלוה – הרי זה פרעון גמור. ומזה למד הרי"ף, שאם לא הודה המלוה - אין הלוה נאמן, והוא־הדין אם אמר לו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני. ואומר רבינו כאן, שהנוסח הנכון הוא: "ביניה לבין דיליה", היינו הלוה טען שפרע שלא בעדים, ולפיכך כשהמלוה מכחיש - אין הלוה נאמן, אבל כשהוא מביא עדים אחרים שפרע - פטור. 13) השכל הישר מחייב זאת. 14) עד שימצא עדים אחרים ויביאם לבית־דין להעיד. 15) שהלווה אינו נאמן לטעון פרעתי. 16) העדים האחרים. והרי"ף והר"י מיגא"ש מקיימים הנוסחאות שדחה רבינו, וסוברים שנפסקה הלכה בגמרא בשני הדינים שלמעלה, שחייב לשלם. ונימוקם מבואר ברי"ף, שהרי זה כאילו פסל למפרע את עדותם של כל העדים לענין פרעון חוב זה, וכל תנאי שבממון - קיים. וביאר הראב"ד שאנו מאמינים לעדים שהלווה נתן למלוה כך וכך, אבל יכול לטעון הכסף שקבלתי הוא לפרעון חוב ישן - "סיטראי" בלשון הגמרא. [ב'מרדכי' שבועות סימן תשעא (מובא ברמ"א חו"מ שם סעיף ד, בשם 'יש מפרשים') כתב שהמלוה יכול לטעון "סיטראי". ומלשון הרמ"א משמע, שלדעת המחבר - שהיא גם שיטת רבינו - אמר זאת (ראה ש"ך שם ס"ק טו שפלפל בזה), ומזה יוצא שאין כל מחלוקת בדין זה בין רבינו לבין רבותיו, כי בטוען "סיטראי" מודה רבינו שהלוה חייב לשלם, וכשהעדים מעידים שאמר בפירוש שנותן המעות לפרעון אותו החוב - גם הרי"ף - לפי ביאורו של הראב"ד - מודה שפטור (ראה מגיד־משנה). ובש"ך שם ס"ק טז, פירש דעת הראב"ד, שגם אם מעידים שפרע בפירוש חוב זה, יכול המלוה לטעון "סיטראי" וצ"ע. אולם מלשונו של רבינו משמע ששיטתו נוגדת שיטת רבותיו. אגב, רש"י שם מפרש שהמלוה טוען עדי שקר הם, וזה לא כראב"ד].

35 **ג. הִתְנָה[17] הַמַּלְוֶה עַל הַלִּוֶּה, שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת**

שֶׁיֹּאמַר שֶׁלֹּא פְרָעוֹ - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[18], אַף עַל פִּי שֶׁטָּעַן שֶׁפְּרָעוֹ. וְאִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - אֵינוֹ נוֹטֵל כְּלוּם[19].

17) שם מב. 18) סתם נאמנות פירושו בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. הדעת נוטה, שאם המלוה דרש נאמנות וחשש שמא יטעון הלווה פרעתי, בוודאי התכוון בלי שבועה, כי למה לו להכניס עצמו לחיוב שבועה (סמ"ע סי' עא ס"ק ב). בהלכה א, כתב רבינו: "ואמר אל תפרעני אלא בעדים" וכאן שינה וכתב "התנה", שינוי זה מלמדנו, שכאן המדובר בשעת ההלוואה, כי שלא בשעת הלוואה אין מקום לתנאים, שהרי הכסף כבר ביד הלוה, ואף־על־פי־כן כשקנו מידו (עשו קבלת קנין) מועיל אפילו אחר ההלוואה (מגיד־משנה). 19) כרב פפא שם שאמר: הלווה קיבל נאמנות המלוה נגד עצמו, אבל לא נגד עדים.

ד. הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה הַמַּלְוֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנֵי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא עֵדִים שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ[20] בְּלֹא שְׁבוּעָה[21], שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ כִּשְׁנֵי עֵדִים[22]. וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים (שֶׁפְּרָעוֹ - הֲרֵי גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה, וַאֲפִלּוּ הֵבִיא מֵאָה עֵדִים) שֶׁפְּרָעוֹ בִּפְנֵיהֶם; שֶׁהַשְּׁנַיִם כְּמֵאָה[23]. אֲבָל[24] אִם אָמַר לוֹ: הֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עָלַי כִּשְׁלֹשָׁה, הוֹאִיל וְיָרַד[25] לְמִנְיָן[26], אִם פְּרָעוֹ בִּפְנֵי אַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה פָּרוּעַ[27]. זֶה שֶׁהֶאֱמִין הַמַּלְוֶה כִּשְׁנֵי עֵדִים, מַה תִּהְיֶה תַּקָּנָתוֹ[28] כְּשֶׁיִּפְרַע? יִקְרַע הַשְּׁטָר; אוֹ יָעִיד[29] זֶה הַמַּלְוֶה עַל עַצְמוֹ[30] שֶׁבִּטֵּל כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל פְּלוֹנִי; אוֹ יָעִיד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַלְוֶה[31] שֶׁקִּבֵּל כָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל פְּלוֹנִי[32].

20) שם מב. 21) נתבאר בהערה יז, שסתם נאמנות משמעותה בלא שבועה, ואפילו במלוה על־פה. [במלוה בשטר, הדבר פשוט שהכוונה ללא שבועה, שהרי גם בלי נאמנות נוטל בשבועה, כשהלוה טוען: פרעתי]. 22) ב'ספר התרומות' שער כו (מובא בש"ך שם ס"ק ב), שואל: למה אין אנו אומרים העמד ממון בחזקת בעלים, כמו בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו? ומסביר, שאנו סומכים על הלוה עצמו שהאמין לו כשני עדים, וביטל לגמרי טענות עצמו נגדו, ולפיכך אין להגדיר טענת המלוה כמוכחשת, והרי זה כאילו פסל למפרע כל עדויות שבעולם לגבי פרעון חוב זה. 23) ראה הלכות עדות פי"ח ה"ג. 24) מסקנת הגמרא שם. 25) הלוה. 26) פירש מספר גדול משנים. 27) שאנו אומרים, כשלשה האמינו, אבל לא כארבעה. כשאמר "כשנים" לא קבע מספר העדים אלא התכוון לעדות רגילה, שאינה פחות משנים. 28) כיצד יבטיח עצמו, שהמלוה לא יחזור ויתבע. 29) יצהיר בפני עדים. 30) במלוה על־פה. 31) לא נתבארה כוונתו, מה הוא ההבדל בין בפני הלוה או שלא בפניו (ראה משנה־למלך). 32) וכשיתבע המלוה שנית - יביא עדי ההודאה לבית־דין. מכאן אתה למד, שהנאמנות לגבי טענת פרעתי אין כוחה יפה לגבי הודאת המלוה, שהודאה ענין אחר הוא שעליו לא התנה. [מחלוקת ראשונים היא אם פרעון והודאה נידונים כשני ענינים או לא. 'בעל התרומות' בשער כו מביא תשובת הרי"ף, ששני ענינים הם, כדברי רבינו כאן. אולם רבינו זרחיה הלוי בשבועות שם פוסק להלכה, שהמלוה נאמן גם נגד עדי הודאה, וכן דעת רבינו ישעיה (הובא ב'טור' שם), וכן כתב גם הרשב"א (מובא ב'דרישה' סי' עא סק"ח). והרמב"ן במלחמותיו שם מחלק בין נאמנות לבין "אל תפרעני אלא בעדים", אם האמינו לומר שלא נפרע, אין כל טעם לחלק בין עדים לבין הודאת עצמו, אבל כשאמר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני - הרי זה כאילו פסל אחרים להעיד שבפניהם פרע, אבל לא פסלם להעיד שהודה. למעלה בה"ב נתבארה שיטת רבינו, שבדין אל תפרעני וכו' נאמנים גם אחרים להעיד שבפניהם פרע].

ה. הֲרֵי שֶׁפְּרָעוֹ[33], וְטָעַן הַמַּלְוֶה שֶׁלֹּא נִפְרַע, וּפְרָעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה מִפְּנֵי הַתְּנַאי[34] - הֲרֵי הַלְוֶה חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ אֶת הַמַּלְוֶה בַּדִּין, וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ אַתָּה חַיָּב לִי, מִפְּנֵי שֶׁפְּרַעְתִּיךָ שְׁתֵּי פְּעָמִים. אִם הוֹדָה - יְשַׁלֵּם; וְאִם כָּפַר - יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[35] עַל כָּךְ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ אֶלָּא פַּעַם אַחַת[36]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[37].

33) המדובר בהתנה שיפרענו בעדים, וטען הלווה שפרעו שלא בעדים. 34) שאם לא התנה - היה נשבע ונפטר. 35) כדין כל טוען מנה לי בידך, וזה כופר. 36) בר"ן שם מא: נושא ונותן בזה, כשהאמינו הלווה למלוה כשני עדים, ומביא דעת הראב"ד, שאחר הפרעון השני יכול הלווה לגבות מהמלוה החזרת הפרעון על־פי אותם העדים, משום שהאמינו למלוה רק על הפרעון בלבד, לא לענין טענת פרעון כפול (ה'טור' שם מביא שיטה זו בשם רב האי גאון) ומסיים שם הר"ן שדעת רבינו כאן אינה כן, כי הנאמנות נגד עדים כוחה יפה לכל הנוגע לפרעון זה. וכן כתב הר"י מיגא"ש בפירושו לשבועות שם (ראה 'טור' ו'בית יוסף' שם). 37) כגון שהאמינו כשני עדים (הר"י מיגא"ש שם). וצ"ע למה חייב שבועת היסת, הלא האמינו בלא שבועה? ואולי כוונתו, שהלווה פטרו משבועה כעין של תורה כדין נשבע ונוטל, אבל היסת שתיקנו חכמים לכל טענת כפירה - חלה גם בנידון.

ו. הִתְנָה הַלְוֶה[38] שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּכָל עֵת שֶׁיֹּאמַר פָּרַעְתִּי - אֵינוֹ גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה לֹא מִן הַיּוֹרֵשׁ[39] וְלֹא מִן הַלּוֹקֵחַ[40]. וַאֲפִלּוּ אָמַר לוֹ: לֹא פָּרַעְתִּי - אֵין הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִן הַלָּקוּחוֹת, שֶׁמָּא עָשׂוּ קְנוּנְיָא[41] עַל נְכָסָיו שֶׁל זֶה[42]. טָעַן הַלְוֶה בִּשְׁטָר זֶה וְאָמַר: פָּרַעְתִּי מִקְצָתוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא פָּרַע כְּלוּם - מְשַׁלֵּם הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[43]; שֶׁהֲרֵי הֶאֱמִינוֹ[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיִּהְיֶה נֶאֱמָן בְּלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אֵינוֹ נִשְׁבָּע.

38) מקור דין זה ברי"ף כתובות פ"ט (אות שמו), והמדובר במלוה בשטר. 39) אם מת הלווה. 40) הקונה נכסי הלווה שהיו משועבדים למלוה, שבית־דין טוענים ליורש וכן ללוקח כל מה שהלווה יכול לטעון, והרי הלווה נאמן לומר פרעתי, ולפיכך טוען בית הדין: הלווה פרע. 41) הסכם למעשה תרמית. 42) ויחלקו ביניהם את

הגזילה. 43) גם כשכופר הכל חייב שבועת היסת. ומשמיענו רבותא, שאפילו כשהודה במקצת אינו נשבע שבועת התורה אלא היסת. 44) נימוק למה פטור משבועת התורה. ולמה חייב שבועת היסת? מבואר ברי"ף שם באריכות. ותמצית דבריו: המלוה בשטר, אם הלווה טוען פרעתי - נשבע המלוה שלא נפרע ונוטל, ובמלוה על־פה - נשבע הלווה היסת ונפטר, ולפיכך אנו מפרשים את הנאמנות לביטול כוחו של השטר בלבד, ויהיה כמלוה על־פה שהטוען פרעתי נשבע היסת. [ב'בית חדש' חו"מ סי' עא אות לה מביא תמיהת רבים, שאם הועילה הנאמנות רק לבטל כוחו של השטר ונשאר מלוה על־פה, למה לא ישבע הלווה שבועת מודה במקצת? ותירץ, על־פי מה שנימקו (בבבא־מציעא ג.) שבועת מודה במקצת, מפני שהלווה רוצה לכפור הכל, אלא שאין אדם מעיז פניו בפני בעל־חובו וכו', וכאן שהאמינו - מעיז ומעיז].

1 **ז. הִתְנָה[45] הַמַּלְוֶה שֶׁיִּהְיֶה גּוֹבֶה בְּלֹא שְׁבוּעָה - הֲרֵי**
2 **זֶה גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה. אֲבָל אִם בָּא לִגְבּוֹת**
3 **מִיּוֹרְשָׁיו - יִשָּׁבַע[46] וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה[47]. וְאִם הִתְנָה**
4 **שֶׁיִּגְבֶּה אַף מִן הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה - גּוֹבֶה בְּלֹא**
5 **שְׁבוּעָה. וְכֵן אִם הִתְנָה[48] שֶׁיִּגְבֶּה מִן הָעִדִּית[49] - גּוֹבֶה**
6 **מִן הָעִדִּית אַף מִן הַיּוֹרְשִׁין[50]; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן -**
7 **קַיָּם. בָּא לִגְבּוֹת מִן הַלּוֹקֵחַ - לֹא יִטְרֹף אֶלָּא**
8 **בִּשְׁבוּעָה[51]; שֶׁאֵין זֶה מַתְּנָה לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ.**

45) גם זה ברי"ף שם. 46) כעין שבועת התורה, בנקיטת חפץ. 47) כדין כל הבא לגבות מנכסי יתומים. 48) מחלוקת אמוראים בגיטין נ. 49) השדה המעולה שבשדותיו. לפי דין התורה, מלוה גובה מהגרוע (זיבורית), וחכמים תיקנו שיגבה מבינונית. 50) כשהתנה בפירוש שיגבה עידית גם מן היורשים, אבל אם לא פירש "גם מן היורשים" גובה מזיבורית, כרב נחמן שם. והטעם, מפני שתיקנו חכמים לגבות מנכסי יתומים מן הזיבורית, אין לעקור תקנה זו אלא־אם־כן התנה בפירוש (על־פי פירושו של הרמב"ן, מובא במגיד־משנה כאן). 51) אפילו התנה בפירוש שיגבה מהלוקח בלי שבועה.

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין אומר זרוק לי חובי והיפטר, ודין אומר הולך מנה לפלוני, ודין אומר מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלושתם, ודין המחהו אצל חנווני, ודין חנווני המקיפו, ודין שטר שהיה ביד שליש, ודין שטר שנמצא בין שטרות פרועים.

9 **א. הַחוֹב בְּאַחֲרִיּוּת הַלְּוֶה[2] עַד שֶׁיִּפְרָעֶנּוּ לְיַד הַמַּלְוֶה**
10 **אוֹ לְיַד שְׁלוּחוֹ[3]. אָמַר לוֹ הַמַּלְוֶה: זְרֹק לִי חוֹבִי**
11 **וְהִפָּטֵר[4], וּזְרָקוֹ[5], וְאָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד**
12 **הַמַּלְוֶה - פָּטוּר. אָמַר לוֹ: זְרֹק לִי חוֹבִי בְּתוֹרַת גִּטִּין[6],**
13 **הָיוּ הַמָּעוֹת קְרוּבוֹת לַלְּוֶה[7] - הֲרֵי עֲדַיִן בְּאַחֲרִיּוּתוֹ;**
14 **הָיוּ קְרוּבוֹת לַמַּלְוֶה[8] - נִפְטַר הַלְּוֶה; מֶחֱצָה עַל**
15 **מֶחֱצָה[9], אִם אָבְדוּ מִשָּׁם אוֹ נִגְנְבוּ - מְשַׁלֵּם הַלְּוֶה**
16 **מֶחֱצָה[10].**

2) בקידושין מז: אמרו: "לאונסים - כולי עלמא לא פליגי (אין אדם חולק) דברשות לווה קיימי", כלומר, אם נגנבו או נאנסו מפסיד הלווה. 3) של המלווה, שעשהו שליח לקבל את הכסף מידי הלווה. ואפילו אמר זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלווה, ונאבד - חייב, שהרי זה כאומר: זרוק ושמור עד שיגיע לידי (גיטין עח:). 4) גיטין שם. 5) אפילו רחוק מרשותו של מלווה (לחם משנה. והמגיד משנה גורס "וזרקו לו" (וכן הוא בכתב־יד תימן) ומפרש: "לו" הכוונה לרשותו ויצא לו, שאם לא זרקו לרשותו של המלווה הוא חייב באחריות, וזה כדעת הרשב"א בגיטין שם). 6) היו עומדים ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם ואמר לו: זרוק לי חובי לפי מה שקבעו חכמים בדין גט אשה בהיותה עומדת במקום כזה וזרקו לה (ראה גיטין שם). 7) בתחום שמירתו - שהלווה יכול לשמור אותם והמלווה אינו יכול (השווה רבינו פרק ד מהלכות אישות הלכה כב ופרק ה מהלכות גירושין הלכה יד). 8) שהמלווה יכול לשמור אותם והלווה אינו יכול (שם). 9) שניהם יכולים, או שניהם אין יכולים - לשמור אותם (שם). 10) מפני שהמעות באחריות שניהם. בגט אשה אמרו: מגורשת ואינה מגורשת, פירוש, ספק מגורשת (גיטין שם).

17 **ב. הָיָה רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר לְלֵוִי: הוֹלֵךְ**
18 **לְשִׁמְעוֹן מָנֶה זֶה שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אִם בָּא לַחֲזֹר - אֵינוֹ**
19 **חוֹזֵר[11], וְהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ עַד שֶׁיַּגִּיעַ הַמָּנֶה**
20 **לְשִׁמְעוֹן. הֶחֱזִיר לֵוִי אֶת הַמָּנֶה לִרְאוּבֵן - שְׁנֵיהֶן[12]**
21 **חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ[13] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד שִׁמְעוֹן כָּל חוֹבוֹ.**

11) אינו יכול לדרוש מהשליח שיחזיר לו מעותיו, משום שכבר זכה בהן המלווה, שהאומר הולך בפירעון חוב כאומר זכה לו (בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ד כותב רבינו, שבמתנה הולך אינו כזכי והסכים לו הראב"ד). ואף על פי כן עדיין הן באחריות הלווה, כמו שמבאר רבינו בסמוך, לפי שלא קיבל רשות מהמלווה לשלוח לו על ידי זה (גיטין יד: כרב). 12) השליח והלווה. 13) שאם העני ראובן ואין לו ממה לפרוע - גובה מהשליח, אבל אם אפשר לגבות מראובן אינו יכול לגבות מהשליח. וכן גם דעת הרי"ף בתשובה (הובאה במגיד משנה ועיין לחם משנה).

22 **ג. רְאוּבֵן[14] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָנֶה, וְאָמַר שִׁמְעוֹן**
23 **לִרְאוּבֵן: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ תְּנֵהוּ לְלֵוִי, וְהָיוּ**
24 **שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדִין[15], וְקִבֵּל לֵוִי[16], וְנִמְצָא רְאוּבֵן עָנִי**
25 **וְאֵין לוֹ מַה שֶּׁיִּגְבֶּה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי לֵוִי חוֹזֵר בַּחוֹב שֶׁל**
26 **שִׁמְעוֹן[17], שֶׁזֶּה[18] הִטְעָהוּ. וְאִם יָדַע לֵוִי שֶׁהוּא עָנִי,**
27 **אוֹ שֶׁהָיָה עָשִׁיר בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְהֶעֱנִי - אֵינוֹ יָכוֹל**
28 **לַחֲזֹר, שֶׁהֲרֵי קִבֵּל. טָעַן לֵוִי שֶׁהָיָה רְאוּבֵן עָנִי**
29 **וְהִטְעָהוּ, וְשִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עָשִׁיר הָיָה וְהֶעֱנִי - יֵרָאֶה**
30 **לִי, שֶׁעַל שִׁמְעוֹן לְהָבִיא רְאָיָה[19] וְאַחַר כָּךְ יִפָּטֵר[20]**
31 **מֵחוֹב לֵוִי; לֹא יִהְיֶה אֶלָּא שׁוֹבֵר[21] בְּיָדוֹ, אוֹמְרִים**
32 **לוֹ[22]: קַיָּם שׁוֹבָרְךָ וְהִפָּטֵר.**

14) ירושלמי קידושין פרק ג הלכה ד. ביאור הרי"ף בבא מציעא פרק המקבל, תקעט. 15) שנעשית ההמחאה בנוכחות שלושתם. בגמרא ובפוסקים: "במעמד שלושתן". 16) הסכים לכך, ובזה קנה לוי החוב של ראובן ואינו יכול לחזור בו ונפרע החוב שהיה לו על שמעון ואינו יכול לחזור בו (ראה רבינו פרק ו מהלכות מכירה הלכה ח). 17) בכתב יד תימן הנוסחה: בחובו של שמעון, והכוונה, שלוי חוזר ותובע חובו משמעון. 18) שמעון. 19) במגיד משנה מבאר, שהמדובר כשלוי מוציא שטר חוב על שמעון, ואם כן על שמעון להוכיח שהשטר נפרע, אבל במלוה על פה - חובת ההוכחה על לוי, שהרי שמעון יכול לטעון פרעתי ויהיה נאמן בשבועת היסת, ולפיכך נאמן גם לומר עשיר היה והעני במיגו, שאם רצה לשקר היה יכול לטעון - פרעתי (ראה שולחן ערוך חושן משפט סימן קכו סעיף יא). 20) ואם לא הביא ראייה יישבע לוי וייטול (שולחן ערוך שם). 21) לא יהא כוחה של ההמחאה גדול מכוחו של שובר. 22) כלומר, היינו אומרים לו ללווה המוציא את השובר: קיים שוברך והיפטר, ואם לא קיימו אינו נאמן לומר פרעתי - כך בנידון שלפנינו על שמעון להביא ראייה שנפרע החוב. היינו, שראובן עשיר היה בשעה שהמחהו אצלו.

1 **ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מֶקָּח וּמִמְכָּר[23], שֶׁרְאוּבֵן**
2 **שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן [24]כְּלוּם, וְהָיָה רְאוּבֵן חַיָּב**
3 **לְלֵוִי מָנֶה, וְהִמְחָהוּ אֵצֶל שִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי**
4 **שֶׁהִמְחָהוּ בְּמַעֲמַד שְׁלָשְׁתָּן - לֹא קָנָה.[25] וְאִם רָצָה**
5 **שִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא יִתֵּן - לֹא יִתֵּן; וְאִם נָתַן[26] - חוֹזֵר וְגוֹבֶה**
6 **מֵרְאוּבֵן, שֶׁהֲרֵי עַל פִּיו נָתַן. וְכֵן אִם רָצָה לֵוִי לַחֲזֹר**
7 **וְלוֹמַר: אֵינִי רוֹצֶה לִגְבּוֹת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר וְגוֹבֶה**
8 **מֵרְאוּבֵן. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְרַע מִקְּצָת מִשִּׁמְעוֹן - חוֹזֵר**
9 **וְגוֹבֶה הַשְּׁאָר מֵרְאוּבֵן.**

23) בפרק ו מהלכות מכירה הלכה ט. 24) אמר ללוי שיגבה החוב משמעון. 25) הואיל ושמעון אינו חייב לו כלום - שלושתם יכולים לחזור בהם. 26) שמעון ללוי.

10 **ה. חֶנְוָנִי[27] שֶׁהָיָה נוֹתֵן לְבַעַל הַבַּיִת מִן הַחֲנוּת כָּל**
11 **מַה שֶׁיִּרְצֶה[28] בְּתוֹרַת הַלְוָאָה, וּמַקִּיפוֹ עַד שֶׁיִּתְקַבֵּץ**
12 **הַכֹּל[29] וּפוֹרֵעַ לוֹ[30], וְאָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: תֵּן לַפּוֹעֲלִים**
13 **סֶלַע, אוֹ לְבַעַל חוֹבִי מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלִי, וַאֲנִי אֶתֵּן**
14 **לְךָ, וַהֲרֵי הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: נָתַתִּי, וְהַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹבוֹ**
15 **אוֹמֵר: לֹא לָקַחְתִּי - הֲרֵי הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב**
16 **נִשְׁבָּע[31] וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת חוֹבוֹ, וְכֵן הַחֶנְוָנִי נִשְׁבָּע[32]**
17 **וְנוֹטֵל מִבַּעַל הַבַּיִת מַה שֶּׁטָּעַן שֶׁנָּתַן, שֶׁהֲרֵי הוּא אָמַר**
18 **לוֹ לִתֵּן. וְהַפּוֹעֵל נִשְׁבָּע בְּמַעֲמַד הַחֶנְוָנִי, וְכֵן הַחֶנְוָנִי**
19 **בְּמַעֲמַד הַפּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב, כְּדֵי שֶׁיִּכָּלְמוּ[33] זֶה**
20 **מִזֶּה[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים**
21 **הִיא[35] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[36], מִפְּנֵי שֶׁבָּאִין שְׁנֵיהֶן לִטֹּל.**
22 **לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַחֶנְוָנִי[37] - נוֹטֵל בַּעַל חוֹב בְּלֹא**
23 **שְׁבוּעָה[38], וְכֵן אִם מֵת פּוֹעֵל אוֹ בַּעַל חוֹב - הַחֶנְוָנִי**
24 **נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[39]; שֶׁהֲרֵי אֵין בַּעַל הַבַּיִת מַפְסִיד**
25 **כְּלוּם, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא תַּשְׁלוּם אֶחָד[40].**

27) שבועות מה: 28) לרבות כסף מזומן. 29) לסכום מסויים. 30) בבת אחת (על פי ביאורו של הר"י מיגא"ש שם מז:). 31) לא לקחתי. 32) נתתי (שם) כתנא קמא: "הוא נשבע ונוטל והם נשבעין ונוטלים", ואף על פי שאחד מהם ודאי נשבע לשוא. ולא כבן ננס השואל: כיצד? אלו ואלו באים לידי שבועת שוא. 33) שבועות מז: ירושלמי שם פרק ז הלכה ה: רבי אומר: אומר אני - אלו נשבעין בפני אלו מפני הבושה. 34) ומפני בעל הבית אינם מתביישים, שהרי אינו יודע מי משקר ולפיכך אינם נשבעים בפניו. 35) ונקראת שבועת המשנה, מפני שחכמי המשנה תיקנוה. מן התורה שניהם נוטלים בלא שבועה, שאין נשבעים על טענת שמא (כמבואר בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה א) - והרי בעל הבית טענתו שמא - אלא משום הפסדו של בעל הבית המשלם פעמיים, אמרו חכמים: שניהם נשבעים ונוטלים (מגיד משנה). 36) כעין שבועת התורה (ירושלמי שבועות פרק ז הלכה ו: "כולהון כעין של תורה ירדו להם"). 37) ויורשיו אינם יודעים אם נתן או לא, נמצא שאין כאן טענת ברי אלא מצד בעל החוב. 38) כדין של תורה, כמבואר למעלה. 39) הרמב"ן והרמ"ה חולקים על רבינו בדין מתו פועלים. ודעתם, שהחנווני צריך להישבע. ומנמקים: הרי זה כאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע, (החנווני טוען מנה לי בידך ובעל הבית טוען: איני יודע, שהרי מתו הפועלים ולא אמרו שלקחו ממך) שאינו נוטל אפילו בשבועה, אלא שחכמים עשו תקנה לחנווני שייטול בשבועה ולפיכך לעולם אין נוטלים בלי שבועה, אפילו כשבעל הבית אינו מפסיד כלום (מגיד משנה). 40) ואינו מפסיד כלום, שהרי הוא מודה שחייב לשלם פעם אחת ולא תיקנו שבועה זו אלא משום הפסדו של בעל הבית (במגדל עוז מציין: "מתשובת גאון" וראה מגיד משנה).

26 **ו. הַחֶנְוָנִי אוֹמֵר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִתֵּן לָזֶה מָנֶה, אוֹ צִוִּיתָ**
27 **וְאָמַרְתָּ לִי: אִם יָבוֹא פְּלוֹנִי תֵּן לוֹ, וּבַעַל הַבַּיִת**
28 **אוֹמֵר: לֹא אָמַרְתִּי לְךָ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת[41]**
29 **וְנִפְטָר, וְהַחֶנְוָנִי עוֹשֶׂה דִּין עִם זֶה[42] שֶׁנָּתַן לוֹ[43]. וְכֵן**
30 **אִם אָמַר הַחֶנְוָנִי לְבַעַל הַבַּיִת הַמַּקִּיפוֹ: כָּתוּב בְּפִנְקָסִי**
31 **שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ**
32 **- נִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת[44] שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר, כְּדִין**
33 **כָּל טוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ לְכָל דָּבָר, וְאֵין בָּזֶה תַּקָּנַת**
34 **חֲכָמִים[45].**

41) תקנת חכמים שחנווני נשבע ונוטל, תוקנה רק כשבעל הבית מודה שציווה לחנווני ליתן לפועלים, אבל לא כשהוא מכחיש את טענת החנווני בעיקר השליחות. והרי זה ככל טוען על חבירו והלה כופר בכל, שנשבע היסת ונפטר (שבועות מה:). 42) שלפי דבריו, נתן לו. בש"ך חושן משפט סימן צא סעיף קטן כו מבואר, שאם הפועל מכחיש ואומר: לא לקחתי כלום מן החנווני - בעל הבית פטור אפילו משבועת היסת לדברי הכל, משום שאין כאן כפירת

ממון, שהרי החנווני אינו יכול להוציא ממנו ממון בלי שבועה, אפילו אם היה מודה שציווה לתת (ראה סמ"ע שם). 43) ואם הוא כופר, נשבע היסת ונפטר. 44) בשבועות מה. שנינו: "חנווני על פנקסו כיצד? לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי מאתיים זוז וכו'", כלומר, שבועה שתיקנו חכמים ביחסי חנווני עם בעל הבית אינה בכגון שיאמר לו כתוב בפנקסי ובעל הבית אומר - אינו יודע. 45) שיישבע החנווני וייטול, כי תקנה זו נאמרה רק בדין שנתבאר למעלה הלכה ה, אבל בטענת איני יודע נשבע בעל הבית היסת, כדין כופר בכל, ופטור.

1 **ז. רְאוּבֵן שֶׁהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ לְלֵוִי עַל שִׁמְעוֹן,**
2 **וְטָעַן שֶׁלֵּוִי נָתְנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה[46], וְאָבַד הַשְּׁטָר**
3 **שֶׁהִקְנָהוּ בּוֹ, אוֹ שֶׁטָּעַן שֶׁהִקְנָהוּ לוֹ עַל גַּב הַקַּרְקַע[47]**
4 **- הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה אוֹתוֹ[48] מִשִּׁמְעוֹן[49], הוֹאִיל וְיוֹצֵא**
5 **מִתַּחַת יָדוֹ. טָעַן שִׁמְעוֹן שֶׁפָּרַע לְלֵוִי, וְאָמַר: יְשַׁבַּע**
6 **לִי[50] - יְשַׁבַּע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן[51], וְאַחַר כָּךְ יִגְבֶּה רְאוּבֵן[52].**
7 **הוֹדָה לוֹ שֶׁפָּרַע[53] - יְשַׁלֵּם לֵוִי לִרְאוּבֵן[54]. טָעַן לֵוִי**
8 **שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן שְׁטָר[55] זֶה - נִשְׁבָּע[56] הֶסֵּת**
9 **וְנִפְטָר[57].**

46) וקנאו, כמבואר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא: "וכיצד יקנה השטר? שיכתוב לו המקנה (בשטר אחר) קנה שטר פלוני ... וימסור לו השטר (שטר החוב) ונמצא שנקנה בכתיבה ומסירה" (מלשון רבינו שם, על פי בבא בתרא עז). 47) רבינו לשיטתו (בהלכות מכירה שם הלכה יד) שהשטר נקנה אגב קרקע בכל מקום שהוא בלא כתיבה ומסירה. 48) "ואין צריך עדים לעניין קנייתו" (רבינו שם) אפילו אם לוי (המלווה - המוכר) מכחישו (עיין בית יוסף שם סימן צה). 49) ואין לוי יכול לעכב, אבל שמעון יכול לטעון הבא ראייה, שהמלווה שלי כתב ומסר לך ובית דין מקבל טענתו ומחייבים את ראובן להביא ראייה, כמו שמבואר בדברי רבינו (שם): "אבל צריך עדים לעניין תביעה, שהרי הנתבע אומר מי יאמר לי שבעל דברים שלי כתב ומסר לך" (מגיד משנה, ועיין ראב"ד שם). 50) שלא פרעתי. 51) נתבאר למעלה (פרק י"ד הלכה ב) שעל פי דרישת הלווה משביעים את המלווה אף על פי שהשטר בידו. ואם לא רצה (לוי) להישבע, אף על פי שלא הודה שנפרע, חייב לשלם ללוקח (=לראובן, מגיד משנה בשם העיטור). 52) משמעון, ואינו יכול לגבות מלוי, שהרי מכר לו שטר טוב שלא נפרע. 53) ונאמן הוא בכך, אפילו אם יש עדים על הקנייה, שהרי אם רצה מוחל החוב לשמעון אף על פי שמכרו בינתיים לראובן, כמו שנתבאר בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב (מגיד משנה). 54) כל הסכום הנקוב בשטר ואפילו כשקנאו בפחות מסכום זה. כגון שהשטר היה על סך אלף זוז ומכרו במאה - משלם אלף. וכתב במגיד משנה שאפילו אם הוא טוען שנפרע כבר קודם המכירה והמקח בטל לגמרי ואין עליו לשלם יותר ממה שקיבל, אין אנו מאמינים לו וצריך לשלם כל הכתוב בשטר, והטעם: הואיל וכל נאמנותו שנפרע אינו אלא מדין מיגו, מתוך שאם רצה מוחלו ומכיוון שאילו מחלו היה מחוייב לשלם כל מה שבשטר (כמבואר בפרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י) כך אם טען נפרעתי משלם כל מה שבשטר (ועיין ש"ך שם סימן סו סעיף קטן לו). 55) והשטר נפרע (מגיד משנה). 56) לוי. 57) אם אין לראובן עדים שקנה את השטר. ומה שאמרו למעלה (בהערה) שאינו צריך עדים לעניין קנייתו, היינו רק לעניין שלוי לא יוציא מידו את השטר, אבל לעניין גביית ממון מלוי (המלווה) צריך להביא ראייה ואם אינו מביא - נשבע לוי היסת ונפטר כדין כל תובע ממון מחבירו והוא מכחיש (מגיד משנה).

10 **ח. שְׁטָר[58] שֶׁהָיָה בְּיַד שָׁלִישׁ, וְהוֹצִיאוֹ מִתַּחַת יָדוֹ**
11 **בְּבֵית דִּין וְאָמַר[59]: פָּרוּעַ הוּא - נֶאֱמָן, אַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהַשְּׁטָר מְקֻיָּם; שֶׁאִלּוּ רָצָה, הָיָה שׁוֹרְפוֹ אוֹ קוֹרְעוֹ.**
13 **וְכֵן אִם מֵת הַשָּׁלִישׁ וְנִמְצָא כְּתָב[60] יוֹצֵא מִתַּחַת יְדֵי**
14 **הַשָּׁלִישׁ שֶׁשְּׁטָר זֶה הַמֻּנָּח אֶצְלוֹ פָּרוּעַ הוּא - הֲרֵי זֶה**
15 **פָּרוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב[61]. אֲבָל**
16 **כְּתָב[62] שֶׁיָּצָא מִתַּחַת יְדֵי מַלְוֶה שֶׁשְּׁטָר פְּלוֹנִי פָּרוּעַ,**
17 **אֲפִלּוּ הָיָה בִּכְתַב יְדֵי הַמַּלְוֶה - אֵינוֹ אֶלָּא כְּמִשַּׁחֵק[63].**

58) סנהדרין לא. 59) השליש. 60) שם עמוד ב: בבא מציעא כא. 61) המשך הברייתא שם: "אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שליש כשר" ומפרש רבינו שמת השליש ונמצא בין שטרותיו כתב ששטר זה פרוע ואין עליו עדים (ראה לחם משנה וש"ך שם סימן נו סעיף קטן יב). והטעם, שהרי המלווה שמסר שטרו לשליש - האמינו. 62) בכתב־יד תימן מתחילה כאן הלכה ט. 63) ופסול (בבא מציעא כ:).

18 **ט. הָיוּ עֵדִים עַל הַכְּתָב[64]: אִם הָיוּ מְקֻיָּמִין - הֲרֵי**
19 **הַשְּׁטָר פָּרוּעַ[65]; וְאִם אֵין עָלָיו קִיּוּם - יִשְׁאֲלוּ הָעֵדִים**
20 **הַחֲתוּמִין עַל זֶה הַשּׁוֹבֵר. אִם לֹא יָדְעוּ אוֹ שֶׁאֵין**
21 **הָעֵדִים מְצוּיִין, הוֹאִיל וּמִתַּחַת יְדֵי הַמַּלְוֶה אוֹ מִתַּחַת**
22 **יְדֵי יוֹרְשָׁיו יָצָא - אֵין הַשּׁוֹבֵר כְּלוּם[66].**

64) היוצא מתחת ידי המלווה. 65) שאין בית דין מקיימים חתימת עדי השובר, אלא אם בירורו שהשטר פרוע (שם כא.). 66) אנו תולים שהמלווה הכינו, שמא יביא הלווה הכסף בערב שבת ולא יספיק לכתוב שובר ויעכב הלווה את הפירעון (שם כ:).

23 **י. נִמְצָא[67] הַשְּׁטָר[68] בֵּין שְׁטָרוֹת פְּרוּעִין[69] - הֲרֵי זֶה**
24 **פָּרוּעַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין עֵדִים עַל הַכְּתָב הַנִּמְצָא. וְכֵן**
25 **אִם נִמְצָא כָּתוּב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר, בֵּין מִפָּנָיו[70] בֵּין**
26 **מֵאַחוֹרָיו[71], וַאֲפִלּוּ בְּמִקְצָתוֹ[72]: שְׁטָר זֶה פָּרוּעַ, אוֹ**
27 **נִפְרַע מִמֶּנּוּ כָּךְ וְכָךְ - עוֹשִׂין עַל פִּי הַכְּתָב, וְאַף עַל**
28 **פִּי שֶׁאֵין עַל הַכְּתָב עֵדִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִתַּחַת**
29 **יְדֵי הַמַּלְוֶה; שֶׁאִלּוּ לֹא נִפְרַע - לֹא הָיָה כּוֹתֵב עַל**
30 **הַשְּׁטָר[73].**

67) שם. 68) שטר חוב שהשובר משתייך אליו (ראה מגיד משנה לקמן פרק י"ז הלכה ב). 69) כגון, שמקומו של שטר החוב מערער את כוחו. 70) בין השורות. 71) בצידו החלק, בין כנגד הכתב בין שלא כנגדו. 72) בכתב יד תימן: בקצתו. וכן הגיה הש"ך סימן סה, סעיף

קטן עא. ומפרש: בשולי השטר אחר חתימת העדים (ראה סמ"ע שם סעיף קטן ע). 73) ברייתא שם: "סמפון ... או שיוצא לאחר חיתום שטרות כשר" ובגמרא שם נימקו: "דאי לאו דפריע לא הווה מרע ליה לשטריה" (אלמלא נפרע לא היה המלווה מערער כוחו על ידי כתיבת השובר עליו).

1 **יא. הַמּוֹצֵא[74] שְׁטָר[75] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו וְאֵין יוֹדֵעַ מַה**
2 **טִּיבוֹ[76] - יִהְיֶה מֻנָּח[77] עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלֶיהָ.**

74) משנה שם כ. 75) שאינו שלו. 76) אם הלווה הפקידו או המלווה. 77) אצלו, ולא יחזירו לא לזה ולא לזה (רש"י שם).

3 **יב. הָאוֹמֵר לְבָנָיו[78]: שְׁטָר בֵּין שְׁטָרוֹתַי פָּרוּעַ וְאֵינִי**
4 **יוֹדֵעַ אֵיזֶה הוּא - שְׁטָרוֹתָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין[79]. נִמְצָא**
5 **לְאֶחָד[80] שָׁם[81] שְׁנֵי שְׁטָרוֹת[82] - הַגָּדוֹל פָּרוּעַ[83], וְהַקָּטָן**
6 **אֵינוֹ פָּרוּעַ. אָמַר לַחֲבֵרוֹ[84]: שְׁטָר לְךָ בְּיָדִי פָּרוּעַ -**
7 **הַגָּדוֹל פָּרוּעַ, וְהַקָּטָן אֵינוֹ פָּרוּעַ. חוֹב לְךָ בְּיָדִי[85]**
8 **פָּרוּעַ - כָּל שְׁטָרוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ עָלָיו כֻּלָּן פְּרוּעִין.**

78) מְצַוֶּה בשעת מיתה. 79) כל לווה הטוען שטר שלי פרוע נאמן, מפני שכל שטר ושטר הוא ספק פרוע (משנה בבא בתרא קעג.). 80) ללווה אחד. 81) בין שטרותיו של המְצַוֶּה. 82) של שתי הלוואות על סכומים שונים ואם כן שטר אחד מהם אינו פרוע, שהרי רק על שטר אחד אמר שהוא פרוע. 83) הלווה יכול לטעון שהגדול פרוע, שהמוציא מחבירו עליו הראייה (מגיד משנה). 84) שם בגמרא ומאותו הטעם: שיד בעל השטר על התחתונה. 85) נוסח זה אינו ברור, אפשר לפרשו - שטר חוב אחד מן השטרות שלך הנמצאים בידי ומשמע גם החוב הכולל שלווית ממני, והואיל וניתן להתפרש לכאן ולכאן - יד בעל השטר על התחתונה וכולם בחזקת פרועים, ואם בא הלווה וטען שפרע את כולם - נאמן (מגיד משנה בשם הר"י מיגאש).

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר דין הבא ליפרע מן היורשים או יורש הבא ליפרע מן היורש, ושאין אדם מוריש שבועה לבניו, ודין שטרות של יתומים על יתומים. שאין מגבים בהם ואין קורעים אותם, ודין נשבעים שלא פקדנו אבינו, ודין אומר אמר לנו אבא לא לוויתי, ודין יורש שבא ליפרע בשטר שיש בו נאמנות, ודין יורש קטן שהיה שטר חוב לאביו ויצא עליו שובר אחר מיתת אביו, ודין מוציא שטר חוב כתוב בבבל שמגבהו ממעות בבל.

9 **א. מַלְוֶה שֶׁמֵּת[2], וּבָא הַיּוֹרֵשׁ לִתְבֹּעַ אֶת הַלְוֶה בִּשְׁטָר**
10 **שֶׁעָלָיו, וְאָמַר: פָּרַעְתִּי לְאָבִיךָ, וְהַיּוֹרֵשׁ אוֹמֵר: אֵינִי**
11 **יוֹדֵעַ - אוֹמְרִים לוֹ[3]: עֲמֹד וְשַׁלֵּם לוֹ[4]. אָמַר: יִשָּׁבַע**
12 **לִי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[5]: שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ**
13 **אַבָּא[6] עַל יְדֵי אַחֵר וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא בְּפִיו וְשֶׁלֹּא**
14 **מָצִינוּ[7] בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא[8] שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ[9],**
15 **וְגוֹבֶה.**

2) משנה, שבועות מה. וגמרא שם מח. 3) הדיינים אומרים ללווה. 4) ליורש, ואין משביעים אותו. דין זה מבואר בגמרא שם, ששאלו בלשון תמיהה: אבוהון שקיל בלא שבועה, ואינהו שקלי בשבועה (אביהם היה נוטל בלא שבועה, והם (היתומים) נוטלים רק בשבועה)? נתבאר למעלה פי"ד ה"ב שהלווה אינו נאמן לומר "שטר זה פרוע", ואין משביעים את המלוה אלא כשדורש הלווה מעצמו שישבע. 5) של מצוה. מכיון שאביו היה מחויב שבועה חמורה כזו כשהלווה טוען: ישבע לי שלא פרעתי - מחוייבים גם יורשיו בשבועה כזו. 6) שלא הודיע לנו לפני מותו. 7) מצאנו. 8) כל כתב שהוא. 9) נמשך לכל שלוש הטענות שלמעלה: שלא פקדנו, שלא אמר ושלא מצאנו וכו'. מתמיהת הגמרא שם, למדנו רק שלא הורע כוח היורשים מכוח המוריש, אבל לא שמענו שיהא כוחם יפה מכוחו, ולפיכך הם נשבעים בכל מקרה שמורישם היה מחויב להשבע, אלא שתוכן שבועתם הוא אחר. ושבועה זו נקראת בפי חכמים: שבועת יורשים. [במגיד־משנה (לקמן ה"ב) מבאר, שכדי לפסול את השטר - צריך שני תנאים: א. שהשטר נמצא בין שטרות פרועים, ב. שנמצא בין ניירותיו של המוריש כתב המאשר פרעון החוב. וכן משמע מלשונו של רבינו (למעלה פט"ז ה"י) שכתב: "נמצא השטר בין שטרות פרועים - הרי זה פרוע, אף־על־פי שאין עדים על הכתב הנמצא (אישור פרעון)". יוצא ברור, שרק שני הדברים - נמצא בין שטרות פרועים וגם שובר בידי מלוה - פוסלים את השטר. וכן פסקו להלכה ה'טור' וה'שולחן ערוך' חו"מ סי' קח, וראה ש"ך שם ס"ק יב].

16 **ב. מֵת הַלְוֶה[10] אַחַר שֶׁמֵּת הַמַּלְוֶה, וּבָא הַיּוֹרֵשׁ**
17 **לְהִפָּרַע מִן הַיּוֹרֵשׁ - לֹא יִפָּרַע אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה,**
18 **וְאוֹמְרִין[11] לוֹ[12]: תְּחִלָּה הִשָּׁבַע שֶׁלֹּא פִּקְּדָנוּ אַבָּא**
19 **וְשֶׁלֹּא אָמַר לָנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל**
20 **אַבָּא שֶׁשְּׁטָר זֶה פָּרוּעַ. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַיּוֹרֵשׁ קָטָן**
21 **הַמֵּטֶל בַּעֲרִיסָה כְּשֶׁמֵּת מוֹרִישׁוֹ[13] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
22 **וְנוֹטֵל[14]. וְאִם צִוָּה הַמַּלְוֶה[15] בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁשְּׁטָר זֶה**
23 **אֵינוֹ פָּרוּעַ - יִפָּרַע הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה אֲפִלּוּ מִן**
24 **הַיּוֹרֵשׁ.**

10) בגמרא שם. 11) בכת"י תימן: "ואומרין". פירוש, הדיינים אומרים ליורשי המלוה. 12) אף־על־פי שיורשי הלווה אינם דורשים. וזה הוא ההבדל בין לווה קיים ובין מת הלווה. ב'טור' שם מוסיף עוד הבדל, שביורש מן היורש צריך להישבע גם שהלווה לא פרע לו עצמו, וכשהלווה חי פטור יורש המלוה משבועה זו, אם הלווה אינו טוען זאת. ראה ב"ח שם. 13) במשנה שבידינו כתוב: "רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אפילו נולד הבן אחר מיתת האב, הרי זה נשבע ונוטל". ומלשונו של רבינו שכתב: "ואפילו היה היורש קטן", משמע שאינו פוסק כמותו בנולד לאחר מיתת האב. ונראה דעתו שנוטל בלא שבועה, ורק קטן בשעת מיתת האב צריך להשבע. [הרי"ף והרא"ש גורסים במשנתנו: העיד רבי יוחנן בן ברוקה וכו' וכן ב'ספר התרומות' שער יד חלק ב. ונראה שנוסחת רבינו היא ככתוב בספרים שבידינו, שהרי כלל בידינו שכל העיד - הלכה. ראה מגיד־משנה]. 14) נשבע שלא מצא בין שטרותיו של

אבא ששטר זה פרוע, אבל שלא פקדנו ושלא אמר לי - אינו נשבע, מפני שקטן אינו בר־צוואה ('טור' ושו"ע שם סעיף ו). 15) דברי רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו.

1 **ג. מֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה[16], וְאַחַר כָּךְ מֵת הַמַּלְוֶה - אֵין**
2 **יוֹרְשֵׁי מַלְוֶה נוֹטְלִין מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה כְּלוּם[17]; שֶׁבַּשָּׁעָה**
3 **שֶׁמֵּת הַלּוֶה נִתְחַיֵּב הַמַּלְוֶה לְהִשָּׁבַע וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל,**
4 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[18], וּכְבָר מֵת, וְאֵין אָדָם מוֹרִישׁ**
5 **שְׁבוּעָה[19] לְבָנָיו[20], שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִשָּׁבַע שֶׁלֹּא נִפְרַע**
6 **אֲבִיהֶם כְּלוּם[21]. וְאִם עָבַר הַדַּיָּן וְהִשְׁבִּיעַ יוֹרְשֵׁי**
7 **מַלְוֶה, וְגָבוּ אֶת חוֹבָן - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם[22].**
8 **לְפִיכָךְ[23], שְׁטַר חוֹב שֶׁל יְתוֹמִים הַבָּאִים לְהִפָּרַע מִן**
9 **הַיְתוֹמִים שֶׁמֵּת אֲבִיהֶן הַלּוֶה תְּחִלָּה - אֵין קוֹרְעִין**
10 **אוֹתוֹ וְאֵין מַגְבִּין בּוֹ; אֵין גּוֹבִין בּוֹ - שֶׁאֵין אָדָם**
11 **מוֹרִישׁ שְׁבוּעָה לְבָנָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְאֵין קוֹרְעִין**
12 **אוֹתוֹ - שֶׁמָּא יָבוֹא דַיָּן שֶׁיָּדוּן וְיוֹצִיא בּוֹ.**

16) גמרא שם. 17) אפילו בשבועה, כרב ושמואל שם. וכן גם דעת הרי"ף. 18) למעלה ה"ב. 19) כסף שאין לגבותו בלי שבועה. 20) לאו דוקא בניו, והכוונה ליורשיו. רבא שם מח: אומר: מה לי שלא פקדנו אבא, ומה לי שלא פקדנו אחא. 21) אינם יודעים אם נפרע או לא. 22) בגמרא שם חולק רבי אלעזר על רב ושמואל, ואומר: יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין. ובמסקנא שם אמרו, שלא נקבעה הלכה כמי, ולפיכך דיין שפסק כרב ושמואל - דינו קיים. והפוסק כרבי אלעזר - דינו קיים. 23) מסקנתו של רב פפא, שם.

13 **ד. אֲפִלּוּ[24] הָיָה שָׁם עָרֵב[25], וּמֵת הַלּוֶה תְּחִלָּה - לֹא**
14 **יִפָּרְעוּ יוֹרְשֵׁי הַמַּלְוֶה מִן הָעָרֵב; שֶׁאִם תֹּאמַר יִפָּרְעוּ**
15 **מִן הָעָרֵב[26], הֲרֵי הָעָרֵב חוֹזֵר וְנִפְרָע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה[27].**

24) שם. 25) ויורשי המלוה באים לגבות מן הערב. 26) כרב הונא בר רב יהושע, שם. 27) נימוקו של רב הונא. ב'טור' שם סעיף לב, מביא מחלוקת ראשונים מה הדין כשהלווה לא השאיר נכסים, והיתומים אינם חייבים לפרוע חובות אביהם, וממילא גם הערב ששילם את החוב אינו יכול לגבות מהם כלום. ומבאר, שלדעת האומרים שמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם (אע"פ שאינם חייבים מן הדין) אינו גובה מן הערב, שהרי מצוה על היתומים להחזיר לו, ולדעת האומרים שאפילו מצוה אין כאן - גובה. ואם באו יורשי מלוה לגבות מלקוחות שקנו שדה מהלווה - הכל מודים שגובים מהם כשלא הניח הלווה נכסים אחרים, שאין לדמות לקוחות לערב, שערב עשה חסד עם אביהם, ויש על בניו חובה מוסרית כלפיו. אבל לוקח - טובת עצמו נגד עיניו, ואפשר שמרצון קיבל על עצמו את הסיכון שמא יגבו ממנו יורשי מלוה את השדה לאחר זמן (ראה רז"ה ורמב"ן ור"ן שם). ורבינו סתם ולא גילה דעתו בזה.

16 **ה. אֵין דָּנִין[28] מִדִּין זֶה[29] לְכָל הַדּוֹמֶה לוֹ[30]. אֶלָּא הֲרֵי**
17 **הַפּוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[31] וּמֵת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ גּוֹבֶה[32]**
18 **אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה[33] - הֲרֵי בָּנָיו נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא פִּקְדָנוּ אַבָּא**
19 **וְלֹא צִוָּנוּ אַבָּא וְלֹא מָצִינוּ בֵּין שְׁטָרוֹתָיו שֶׁל אַבָּא**
20 **שֶׁכָּל הַשְּׁטָר הַזֶּה פָּרוּעַ, וְגוֹבִין אֶת שְׁאָר הַשְּׁטָר בֵּין**
21 **מִן הַלּוֶה בֵּין מִיּוֹרְשָׁיו[34].**

28) שם. 29) שאין אדם מוריש שבועת יורשים לבניו. 30) בגמרא שם אמרו: "הבו דלא לוסיף עלה" (שימו לב שלא להוסיף על מה שאמרו רב ושמואל בפירוש). 31) מלוה שהודה בבית־דין שנפרע חלק מהחוב הכתוב בשטר. 32) המלוה עצמו. 33) כתובות פז: 34) רב ושמואל אמרו מה שאמרו בדין הבא ליפרע מנכסי יתומים - לא יפרע אלא בשבועה, ואין ללמוד מזה לדין שבועת פוגם את שטרו, ואף־על־פי שאחר־כך מת גם הלווה, ויורשים באו להיפרע מיורשים. ואם מת הלווה לפני שמת המלוה - אין יורשי המלוה שפגם שטרו גובים מיורשי הלווה, שהרי המלוה נתחייב כבר בשבועת הבא להיפרע מיתומים, ושבועה זו אינו מוריש. מה־שאין־כן כשמת המלוה קודם ולא חלה עליו כלל שבועה זו (כסף־משנה).

22 **ו. יוֹרֵשׁ[35] שֶׁבָּא לִגְבּוֹת[36] מִן הַיּוֹרֵשׁ, וְאָמְרוּ יוֹרְשֵׁי**
23 **לוֶה: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי יוֹרְשֵׁי**
24 **הַמַּלְוֶה גּוֹבִין שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה[37]; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא**
25 **לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[38] דָּמִי. וְכֵן מַלְוֶה שֶׁבָּא**
26 **לְהִפָּרַע מִיּוֹרְשֵׁי לוֶה, וְאָמְרוּ: אָמַר לָנוּ אַבָּא לֹא**
27 **לָוִיתִי חוֹב זֶה - הֲרֵי זֶה גּוֹבֵהוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה[39], אֲפִלּוּ**
28 **הֶאֱמִינוּ בַּשְּׁטָר כָּל זְמַן שֶׁאָמַר[40] פָּרַעְתִּי; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר**
29 **לֹא לָוִיתִי - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי[41].**

35) כתובות פח. 36) מלוה בשטר. 37) שבועת היורשים, שנאמרה בהלכה ב. 38) שאם לא לוה, הרי לא פרע. וטענת לא לוה, אינה מחייבת שבועה (ראה הלכות טוען ונטען פ"ו ה"ג). 39) זה למד רבינו מהדין הקודם, שאם המלוה עצמו היה מחויב שבועה - מחויבים גם יורשיו להישבע שבועת היורשים, כמו שנתבאר למעלה בהלכה א. 40) בכת"י תימן: שיאמר. 41) ומה בכך שהאמינו, הלא הוא עצמו אומר: לא פרעתי.

30 **ז. יוֹרֵשׁ שֶׁבָּא[42] לְהִפָּרַע מִן הַלּוֶה בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
31 **נֶאֱמָנוּת לַלּוֶה כָּל זְמַן שֶׁיֹּאמַר פָּרַעְתִּי - הֲרֵי הַלּוֶה**
32 **נִשְׁבָּע הֶסֵּת[43] שֶׁפָּרַע לִשְׁטָר זֶה וְנִפְטָר, אַף עַל פִּי**
33 **שֶׁלֹּא כָּתַב לוֹ: וַהֲרֵי אַתָּה נֶאֱמָן עַל יוֹרְשַׁי; שֶׁעִקַּר**
34 **הַשְּׁטָר עַל תְּנַאי זֶה הָיָה[44]. וְאִם הִתְנָה עָלָיו שֶׁיְּהֵא**
35 **נֶאֱמָן בְּלֹא שׁוּם שְׁבוּעָה - אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֲפִלּוּ לְיוֹרְשֵׁי**
36 **מַלְוֶה.**

42) רי"ף בהלכותיו, כתובות סי' שמו. 43) למעלה (פט"ו ה"ו) נתבאר שבועה זו למה. 44) ברי"ף כתוב: "דשטר מיעקר עקיר (נעקר כוחו), דלא מצי למימר ליה אי פרעתן הוה לך למיקרע שטרא, אי נמי מיכתב תברא עילויה, משום דאמר ליה אנא אהימנותא דכתבת לי סמכי (בעברית: פקע כוחו של השטר, שאין המלוה יכול לטעון: אילמלי פרעת לי, היית צריך לקרוע את השטר או לדרוש שאכתוב לך שובר (ולמה אינו יכול לטעון כך?), משום שהלווה יטען:

הסתמכתי על הנאמנות הכתובה בשטר), הלכך לא־שנא גבי דידיה, לא־שנא גבי ירתיה, כי אמרה פרעתיה נאמן (לפיכך אין הבדל בין לגבי הלווה עצמו בין לגבי יורשו - נאמן לומר פרעתי)". ומתקבל על הדעת שגם רבינו התכוון לנימוק זה שבמקור ההלכה, וכאן שיבשו המעתיקים. ונראה שהנוסחה הנכונה כאן צ"ל: שעקר (בלי "יוד" (ע' קמוצה), וכן הוא בדפוס רומא ר"מ) על־ידי תנאי זה.

1 **ח. יוֹרֵשׁ קָטָן[45] שֶׁהָיָה שְׁטַר חוֹב לְאָבִיו, וְיָצָא עָלָיו**
2 **שׁוֹבֵר אַחַר מִיתַת אָבִיו - אֵין קוֹרְעִין אֶת הַשְּׁטָר וְאֵין**
3 **מַגְבִּין בּוֹ עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ הַיְתוֹמִים; שֶׁמָּא שׁוֹבֵר זֶה**
4 **מְזֻיָּף הוּא, וּלְפִיכָךְ לֹא הוֹצִיאוֹ הַלֹּוֶה בְּחַיֵּי אָבִיו[46].**

45) בבא־בתרא ז: 46) כתב הטור (חו"מ סי' קח) בשם הר' יוסף מיג"ש, שאפילו לא הגיע זמן הפרעון בחייו, ואפשר לומר שמפני כך לא מיהר הלווה להוציא את השובר - חוששים שמא הוא מזויף, שאם אינו מזויף היה לו לתבוע את המלוה לבית־דין ולדרוש קריעת השטר. והר' מאיר הלוי אומר, שזה דוקא כשתבעו האב בבית־דין לפרוע ולא הוציא את השובר להוכיח שכבר פרע. [במגיד־משנה כאן מביא דעת רשב"א, שאפילו אם עדי השובר מעידים בפנינו שחתמו על השובר אין סומכים עליהם, מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל־דין, וקטן דומה לשלא בפניו. ומרן הר"י קארו ב'בדק הבית' שלו שם שואל, הרי בית־דין מקיימים שטרות שלא בפני בעל־דין? והוא משיב, במקרה זה, שיש רגליים לדבר שהשובר מזויף - אין מקיימים שלא בפני בעל־דין. ראה משנה־למלך כאן].

5 **ט. הַמּוֹצִיא[47] שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהָיָה כָּתוּב**
6 **בְּבָבֶל[48] - מַגְבִּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל[49]; הָיָה כָּתוּב בְּאֶרֶץ**
7 **יִשְׂרָאֵל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[50]. מַה שֶּׁאֵין**
8 **כֵּן בִּכְתֻבָּה[51]. לֹא הָיָה בַּשְּׁטָר שֵׁם מָקוֹם, וְהוֹצִיאוֹ**
9 **בְּבָבֶל - מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת בָּבֶל; הוֹצִיאוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל**
10 **- מַגְבֵּהוּ מִמְּעוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. בָּא לִגְבּוֹת מִמְּעוֹת**
11 **הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא בּוֹ הַשְּׁטָר[52], וְטָעַן הַלֹּוֶה: שֶׁהַמָּעוֹת**
12 **שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ מִכֶּסֶף שֶׁהוּא פָּחוּת מִזֶּה הַמַּטְבֵּעַ[53] -**
13 **יִשְׁבַּע הַמַּלְוֶה וְיִטֹּל[54]. הָיָה בּוֹ כֶּסֶף סְתָם[55] - מַה**
14 **שֶׁיִּרְצֶה לוֹוֶה מַגְבֵּהוּ[56]. מִכָּאן[57] אַתָּה לָמֵד, שֶׁשְּׁטָר**
15 **שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם מָקוֹם שֶׁנִּכְתַּב בּוֹ - כָּשֵׁר לְכָל דָּבָר.**
16 **וְהוּא הַדִּין לִשְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל[58] - שֶׁהוּא כָּשֵׁר,**
17 **אַף עַל פִּי שֶׁעֵדוּת זוֹ אִי אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִמָּה[59]; שֶׁאֵין**
18 **מְדַקְדְּקִין בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת בִּדְרִישָׁה וַחֲקִירָה[60], כְּמוֹ**
19 **שֶׁיִּתְבָּאֵר[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹוִין[62].**
20 **וּלְפִיכָךְ, שִׁטְרֵי חוֹב הַמְּאֻחָרִין[63] - כְּשֵׁרִין, אַף עַל פִּי**
21 **שֶׁאֵין אַתָּה יָכוֹל לַהֲזִמָּן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ[64].**

47) ברייתא, כתובות קי: 48) כותבים בשטרות שם המקום שבו נכתבו. 49) הדינרים שבבבל משקלם יותר מדינרי ארץ ישראל, ומתוך כך הם שוים יותר, לפי שערך המטבע נקבע לפי משקל הכסף או הזהב שבו. 50) צריך לשלם במטבע של המדינה שבה נשתעבד. 51) דיני כתובה, נתבארו בפט"ז מה' אישות ה"ו. 52) כדינו. 53) לויתי מטבע שמשקלו פחות ממטבע מקום זה. 54) ב'בית יוסף' שם סי' מב אות יט, מנמק: בסתם מתקבל על הדעת שלוה מטבע היוצאת במקום שנכתב השטר, ואם הלווה טוען שהוא חייב פחות מזה, דנים אותו כאילו אמר פרעתי את ההפרש. 55) ולא נקבע שם המטבע. 56) הפחות שבמטבעות כסף. 57) ממה שלמדנו כאן בדין שלא היה בשטר שם המקום. 58) שטר בלי תאריך. 59) "הזמה" פירושה: עדים מעידים על מה שנעשה בפניהם ביום מסוים ובמקום מסוים, ובאו עדים אחרים והעידו, שבאותו זמן היו עדים אלה אתם במקום אחר (מלשון הכתוב (דברים יט, יט): ועשיתם לו כאשר זמם). וכלל בידינו, שכל עדות שאין אתה יכול להזימה, כגון אם לא מסרו העדים את המקום והזמן - אינה עדות. 60) אין בית־דין חוקרים את העדים על כל פרטי עדותם, ואין מדקדקים בתאריכים אלא בעובדא שהם מעידים עליה. 61) בהלכות עדות פ"ג ה"א. 62) אם יכבידו על המלוים גביית החוב על ידי דרישה וחקירה מדוקדקת של העדים - יימנעו מלהלוות. 63) רשום בהם תאריך מאוחר מיום כתיבת השטר. 64) לקמן פכ"ג ה"א.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) מבאר שכל נכסי הלווה אחראים למלווה, ודין משעבד נכסים מקרקעי ומטלטלין "דקנה ודאיקני", ודין עושה שדהו ועבדו אפותקי ומכרו או שחררו, ודין הקדש שמפקיע מידי שעבוד, ודין טורף מן הלקוחות שהלוקח יכול לסלקו בכסף, ודין היו ללווה שתי שדות ומכר אחת ואחר־כך מכר השנייה (בגמרא: "תרי אפדני"), ודין המניח שדה שערכה פחות מהמלוה וגבה אותה המלווה וסילקוהו היתומים בכסף.

22 **א. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ סְתָם - הֲרֵי כָּל נְכָסָיו[2] אַחֲרָאִין**
23 **וְעַרְבָּאִין[3] לְחוֹב זֶה. לְפִיכָךְ[4], כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת - תּוֹבֵעַ**
24 **אֶת בַּעַל חוֹבוֹ תְּחִלָּה[5]. אִם מָצָא עִמּוֹ נְכָסִים, בֵּין**
25 **מִטַּלְטְלִין בֵּין קַרְקָעוֹת - גּוֹבֶה מֵהֶן בִּרְצוֹן הַלֹּוֶה[6].**
26 **וְאִם לֹא נָתַן הַלֹּוֶה מִדַּעְתּוֹ - מַגְבִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין.**
27 **לֹא הִסְפִּיק לוֹ כָּל הַנִּמְצָא כְּנֶגֶד שְׁטַר חוֹבוֹ[7] - הֲרֵי**
28 **זֶה גּוֹבֶה מִכָּל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁהָיוּ לַלֹּוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
29 **עַתָּה מְכוּרִין לַאֲחֵרִים[8] אוֹ נְתוּנִים בְּמַתָּנָה[9]. הוֹאִיל**
30 **וּמָכַר הַלֹּוֶה אוֹ נָתַן אַחַר שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד בְּחוֹב זֶה, הֲרֵי**
31 **זֶה מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת אוֹ מִיַּד בַּעֲלֵי הַמַּתָּנוֹת.**
32 **וְזֶהוּ הַנִּקְרָא טוֹרֵף. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת**
33 **שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל נְכָסִים הַבָּאִין לוֹ לְאַחַר**
34 **שֶׁלָּוָה - לֹא נִשְׁתַּעְבְּדוּ לְבַעַל חוֹב[10] וְאֵינוֹ טוֹרְפָן[11].**
35 **וְאִם הִתְנָה עָלָיו: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁיִּקְנֶה יִהְיוּ מְשֻׁעְבָּדִין**
36 **לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְקָנָה אַחַר שֶׁלָּוָה, וּמָכַר אוֹ נָתַן - הֲרֵי**
37 **בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מֵהֶן[12].**

2) בין מטלטלין ובין קרקעות. 3) השעבוד לשלם את החוב, מוטל לא רק על גופו של הלווה אלא גם על הנכסים עצמם. 4) מפני ששעבודם של הנכסים הוא מדין ערב

(כסף־משנה). 5) כדין אדם ערב, שצריך לתבוע את הלווה תחילה. 6) אבל אינו רשאי לגבות ממנו בדרך כפיה שלא בבית־דין. 7) בדין הקודם, המדובר בין במלוה בשטר ובין במלוה על־פה, ומכאן ואילך במלוה בשטר בלבד. 8) הקונה קרקע - צריך להזהר ולדעת אם אינו משועבד לאחרים. 9) ואפילו לא כתב בשטר, שקרקעותיו אחראים לפרעון החוב. כרבנן בבבא־מציעא יד. שאמרו: אחריות (שאינה כתובה בשטר) טעות־סופר, ופירש"י שם: הסופר טעה ושכח לכותבה. [דייק רבינו, וכתב: "לא הספיק לו וכו'" ללמדך, שאם יש ביד הלווה נכסים שהם ברשותו (בלשון המשנה: בני חורין) אין גובים מן המשועבדים (שנמכרו או ניתנו לאחרים). משנה מפורשת היא (גיטין מח:): אין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין]. 10) למד זה ממה שאמרו בגמרא (בבא־בתרא מד:) "דילמא דאקני אמר ליה (שמא אמר לו מה שאקנה יהיה גם כן משועבד לך)", מכאן שאם לא אמר לו כך בפירוש - אין השעבוד חל עליהם. וכן כתב רבו הר"י מיגש בבבא־בתרא קנז: (ראה לקמן פכ"ג ה"ב, ובמגיד־משנה שם). 11) מיד הלקוחות, אבל מן הלווה עצמו גובה גם נכסים שקנה אחר ההלוואה. דייק רבינו, וכתב "טורפן", ולא כתב "גובה מהן", בהתאם להגדרתו למעלה: "זה הנקרא טורף". 12) מסקנת הגמרא שם.

1 **ב. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִין אֶלָּא בְּקַרְקַע; אֲבָל**
2 **הַמְּטַלְטְלִין - אֵין עֲלֵיהֶן אַחֲרָיוּת[13]. אֲפִלּוּ מְטַלְטְלִין**
3 **שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה שֶׁמְּכָרָן לְשַׁעְתּוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב**
4 **טוֹרֵף אוֹתָן. הִקְנָה לְבַעַל חוֹבוֹ כָּל הַמְּטַלְטְלִין עַל גַּב**
5 **קַרְקַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִהְיוֹתוֹ נִפְרָע מִן הַכֹּל[14] - הֲרֵי זֶה**
6 **טוֹרֵף[15] מֵאוֹתָן הַמְּטַלְטְלִין. וְהוּא[16] שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ בִּשְׁטַר**
7 **חוֹבוֹ: שֶׁהִקְנֵיתִי לְךָ מִטַּלְטְלִין שֶׁיֵּשׁ לִי עַל גַּב**
8 **הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא[17] וְשֶׁלֹּא כְּטָפְסֵי**
9 **הַשְּׁטָרוֹת[18]. וְכֵן אִם כָּתַב: שֶׁכָּל נְכָסִים שֶׁאֲנִי עָתִיד**
10 **לִקְנוֹת, בֵּין קַרְקָעוֹת בֵּין מְטַלְטְלִין[19], הֲרֵי הֵן**
11 **מְשֻׁעְבָּדִים לְךָ לְהִפָּרַע מֵהֶן, וְהַמְּטַלְטְלִין קְנוּיִין לְךָ**
12 **עַל גַּב הַקַּרְקָעוֹת לְהִפָּרַע מֵהֶן שֶׁלֹּא כְּאַסְמַכְתָּא וְשֶׁלֹּא**
13 **כְּטָפְסֵי הַשְּׁטָרוֹת - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף אַף מִן הַמְּטַלְטְלִין**
14 **שֶׁקָּנָה הַלֹּוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה; שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן -**
15 **קַיָּם.**

13) משום כך אין גובים מהם משעה שיצאו מרשותו של לווה (שם מד:): מטלטלי לבעל־חוב - לא משתעבדי. 14) בין מן הקרקע ובין מן המטלטלין. 15) מן הלקוחות. נתבאר בהלכה הקודמת, שהמונח "טורף" משמעותו מן הלקוחות. 16) בתנאי (מאמר רב חסדא, שם). 17) הבטחה מופרזת שאדם נותן לחבירו כדי לחזק איזו שהיא התחייבות, מתוך שלבו סמוך ובטוח שלא יגיע המקרה המחייבו לקיים ההבטחה. ואמרו (בבבא־בתרא קסח.): "אסמכתא לא קניא", ואינו מחויב לקיים הבטחה כזו. 18) סופרי שטרות רגילים היו להכין להם טפסים ולהשאיר מקום פנוי לשמות המלוה, הלווה, הסכום והזמן, ונהגו לכתוב בטפסים גם הקנאת מטלטלין אגב קרקע, ולפעמים שוכחים ואינם מוחקים את הפיסקא הזאת, אע"פ שלא התנו כן בפירוש, ולפיכך צריכים להוסיף פיסקא אחרונה זו. [הרשב"ם בבא־בתרא שם מפרש "טופסי דשטרי" "היינו שטר עשוי להעתיק ממנו שטרות", אולם רבינו בגיטין כו פירש כדברינו]. 19) בהלכה הקודמת נתבאר, שאם התנה לשעבד גם הקרקעות שיקנה - חל השעבוד. וכאן מרחיב רבינו דין זה גם על מטלטלין אגב קרקע. ובמגיד־משנה מוסיף, שאפילו מכר הקרקע שאגבו שעבד את מטלטליו ואחר־כך קנה מטלטלין - חל עליהם השעבוד, משום שהשעבוד חל בשעה שהקרקע היה בידו.

16 **ג. עָשָׂה[20] שָׁדֵהוּ אַפּוֹתֵיקִי[21] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה**
17 **בִּכְתֻבָּתָהּ, וְהוּא[22] שֶׁיִּכְתֹּב לָהֶן: מִכָּאן תִּגְבּוּ, וּשְׁטָפוֹ**
18 **נָהָר[23] - הֲרֵי זֶה גוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים וְטוֹרֵף אוֹתָן.**
19 **וְאִם הִתְנָה עִמּוֹ[24]: שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזּוֹ -**
20 **אֵינוֹ גוֹבֶה מִשְּׁאָר נְכָסִים[25]. וְכֵן אִם לָוָה מִמֶּנּוּ**
21 **וּפֵרֵשׁ[26] שֶׁאֵין לוֹ אַחֲרָיוּת עָלָיו - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ גוֹבֶה**
22 **מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין[27] לְעוֹלָם.**

20) גיטין מא. 21) רש"י בבבא־קמא נא: מפרש שזו מילה מורכבת משלוש מלים: אפה תהא קאי ("על זו תהא עומד"). כלומר, בשדה זו תגבה. [בפירוש המשניות לרבינו כתוב שהיא מורכבת מן המלים "פה תקנה", ונראה שטעה המעתיק או המתרגם, כי מה ענין קנין לכאן?]. 22) "אפותיקי" האמור כאן - משמעותו. 23) ואינו ראוי לזריעה, וירד מחירו. 24) שם. 25) שכל תנאי שבממון - קיים. 26) כתב בפירוש בשטר. 27) מה שאמרנו "אחריות טעות סופר", היינו כשלא כתב בשטר "כל נסכי אחראין", אבל כשכתב בפירוש "בלי אחריות" - תנאו קיים.

23 **ד. עָשָׂה שָׂדֵהוּ[28] אַפּוֹתֵיקִי[29] לְבַעַל חוֹבוֹ אוֹ לְאִשָּׁה**
24 **בִּכְתֻבָּתָהּ, וּמְכָרָהּ - הֲרֵי זוֹ מְכוּרָה[30]; וּכְשֶׁיָּבוֹא בַּעַל**
25 **חוֹב לִגְבּוֹת, אִם לֹא יִמְצָא נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - יִטְרֹף**
26 **אוֹתָהּ[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמָּכַר לְשַׁעְתָּהּ[32];**
27 **אֲבָל מִכְרָהּ מִמְּכַר עוֹלָם[33] - אֵינָהּ מְכוּרָה[34].**

28) בבלי גיטין מא. וירושלמי יבמות פ"ז ה"א. 29) אפותיקי סתם, היינו "מכאן תגבו" (ראה ההלכה הקודמת). 30) המכר קיים, והשעבוד האפותיקאי רובץ עליה. לקמן מבואר, במה יפה כוחו של שעבוד זה מסתם שעבוד. 31) אף־על־פי שישנם נכסים שמכר אחר מכירת שדה זו. כשלא עשה אפותיקי ומכר כל נכסיו - המלוה גובה הנכסים שנמכרו באחרונה, שהרי הלקוחות הקודמים אומרים לו: השארנו בשבילך נכסים בני חורין לגבות מהם, אבל שדה אפותיקי טורף אותה מן הלקוחות כשלא מצא בני חורין, ואף־על־פי שנמכרה ראשונה (ר"ן גיטין שם, ומגיד־משנה כאן). 32) הודיע ללוקח שהשדה היא אפותיקי, וכשימכור כל שדותיו יגבה אותה המלוה. 33) ככל מכר סתם, ולא העיר תשומת לב הלוקח לאפשרות שתילקח ממנו כשיגיע זמן פרעון החוב או הכתובה. 34) המכר בטל לגמרי, שאלמלי ידע הלוקח שהשדה אפותיקי - לא היה קונה אותה (ר"ן שם, ומגיד־משנה). [מקור דין זה בירושלמי יבמות פ"ז ה"א, מובא ברי"ף כאן:

"העושה שדהו אפותיקי לאשה בכתובתה או לבעל־חוב בחובו ומכרה - מכורה, והלוקח יחוש לעצמו וכו' הוי כשמכרו לשעה אנן קיימין (אנו עומדין), אבל אם לא מכרן לשעה - דברי הכול אינן מכורין". ודעת רבינא שברייתא זו עוסקת באפותיקי סתם, ופירושה כאמור למעלה. ומה שאמרו "והלוקח יחוש לעצמו" הכוונה, שהלוקח צריך לשים לב לאפשרות שהמלוה בעל האפותיקי יטרוף אותה. במגיד־משנה מעיר שפירושו של רבינו דחוק קצת, אבל הוא מיישב את כל התמיהות שבסוגיא זו (ראה ראב"ד כאן, ו'ספר הזכות' לרמב"ן גיטין שם)].

1 **ה. עָשָׂה עַבְדּוֹ[35] אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב**
2 **גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קוֹל[36]. עָשָׂה שׁוֹרוֹ[37]**
3 **אַפּוֹתֵיקִי וּמְכָרוֹ - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ, וְכֵן**
4 **שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קוֹל.**

35) בבא־בתרא מד: 36) כשאדם עושה עבדו אפותיקי, יש לזה פרסום והיה ללוקח להזהר, וכשלא נזהר - גרם הפסד לעצמו. במגיד־משנה מבאר, שבאפותיקי סתם, גובה רק במקרה שאין נכסים בני חורין. ובאפותיקי מפורש (ראה ה"ג) גובה אפילו יש נכסים כאלה כדין שדה אפותיקי. [הרא"ש בתשובותיו כלל יז מפרש, שהעבד עצמו מספר לכל אדם, שרבו עשהו אפותיקי, ומשום כך יש לדבר קול, והלוקח צריך להזהר. ומדבריו למד ה'בית חדש' בחושן־משפט סי' קיז שני דינים: א. כשלא עשהו רבו אפותיקי ומכרו - אין בעל־חוב טורפו אף־על־פי שבכל מקום עבד דינו כקרקע, שהרי אין פרסום לשעבוד זה; ב. כשעשהו אפותיקי טורף אפילו במלוה על־פה, משום שלענין גביה ממשועבדים מכריע הפרסום, וכאן יש פרסום. ולא כמגיד־משנה, שפסק כאן שהדברים במלוה בשטר, ורק עשיית האפותיקי אינה צריכה שטר]. 37) שם.

5 **ו. עֶבֶד[38] שֶׁעָשָׂהוּ רַבּוֹ אַפּוֹתֵיקִי וְשִׁחְרְרוֹ, אַף עַל פִּי**
6 **שֶׁכָּתַב לוֹ: לֹא יִהְיֶה לְךָ פַּרְעוֹן אֶלָּא מִזֶּה[39] - יָצָא**
7 **לַחֵרוּת. וְכֵן אִם הִקְדִּישׁוֹ[40]. שֶׁהֶחָמֵץ[41] וְהַשִּׁחְרוּר**
8 **וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין מִיַּד שִׁעְבּוּד[42]. וַהֲרֵי בַּעַל חוֹב**
9 **גּוֹבֶה חוֹבוֹ מִן הַלּוֹוֶה[43], וְכוֹתֵב עָלָיו שְׁטָר בְּחוֹבוֹ[44],**
10 **וְטוֹרֵף[45] מִזְּמַן זֶה הַשְּׁטָר[46]. וְלָמָּה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם?**
11 **מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֵם לְאַבֵּד מָמוֹן חֲבֵרוֹ, וְכָל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק**
12 **- מְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמוֹ[47]. וְכוֹפִין[48] אֶת רַבּוֹ**
13 **הַשֵּׁנִי[49] לְשַׁחְרְרוֹ[50], מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם; שֶׁלֹּא**
14 **יִמְצָאֶנּוּ[51] בַּשּׁוּק וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[52].**

38) משנה וגמרא גיטין מ:־מא. 39) ודומה לגבוי. 40) דעת רבינו - שגם קדושת דמים מפקיעה מידי שעבוד (ראה הלכה הבאה). 41) ישראל ששעבד חמצו לנכרי בחובו, ועבר עליו הפסח - נאסר בהנאה כחמצו של ישראל. 42) מימרא של רבא שם, ונכפלה כמה פעמים בגמרא ככלל מקובל על הכל. 43) שויו של העבד. 44) הלווה מחויב לתת למלוה שטר על החוב החדש של תשלום נזק. 45) המלוה טורף מהלקוחות. 46) ואינו טורף הנכסים שנמכרו לפני זמנו של השטר החדש, משום שהחוב הראשון כבר נפרע על־ידי שחרור העבד ('טור' חו"מ סי' קיז). 47) בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הי"ג. 48) שם. 49) המלוה. 50) אף־על־פי שכבר יצא לחירות על־ידי שחרור רבו הראשון. 51) רבו השני. 52) מכוח האפותיקי.

15 **ז. הַמַּקְדִּישׁ נְכָסָיו[53] - אֵין בַּעַל חוֹב יָכוֹל לִטְרֹף מִן**
16 **הַהֶקְדֵּשׁ, שֶׁהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעַ הַשִּׁעְבּוּד[54]. וּכְשֶׁפּוֹדִין**
17 **הַקַּרְקַע מִיַּד הַהֶקְדֵּשׁ, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם רוֹצֶה לִתֵּן**
18 **בְּשָׂדֶה זוֹ עַל מְנָת שֶׁיִּתֵּן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ וּלְאִשָּׁה**
19 **כְּתֻבָּתָהּ[55]. לְפִיכָךְ, לְכְשֶׁתִּפָּדֶה וְתֵצֵא לַחֻלִּין בְּיַד**
20 **הַלּוֹקֵחַ - יָבוֹא בַּעַל חוֹב וְיִטְרֹף אוֹתָהּ, אוֹ הָאִשָּׁה**
21 **בִּכְתֻבָּתָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּעֲרָכִין[56].**

53) משנה, ערכין כג: 54) אפילו נכסים שלא חלה עליהם קדושת הגוף אלא קדושת דמים (קדושת הגוף חלה על דברים הקרבים על המזבח. וקדושת דמים פירושה, דברים שהם ממונו של הקדש, והם עצמם אינם קרבים) מפקיעים השעבוד. [בפ"ז מהלכות ערכין הי"ד־טז מבאר רבינו דין זה באריכות, וראה פירוש "רמב"ם לעם" שם]. 55) בהלכות ערכין (שם) מבאר רבינו שהשעבוד נפקע רק לגבי הקדש בלבד אבל תלוי ועומד על הנכס, וכשיצא מרשות הקדש על־ידי פדיון - חוזר השעבוד למקומו, והמלוה או האשה יגבוהו, ולפיכך הבא לפדות את הנכס לא יסכים לשלם כל שויו אלא מה שהוא רוצה להוסיף על דמי החוב או הכתובה, ואת הסכום המועט הזה הוא נותן להקדש ופודה בו ומשלם את החוב או הכתובה. 56) שם. [רש"י בפירושו למשנה שם כותב, שקדושת דמים אינה מוציאה מידי שעבוד מפני שאין אדם מקדיש דבר שאינו שלו, ומן הדין המלוה והאשה טורפים מידי הקדש, אלא חכמים גזרו שיפדו בסכום מועט, כדי שלא יאמרו: הקדש יוצא בלי פדיון (כרבי אבהו שם). וכן גם דעת הראב"ד בהשגותיו (שם הי"ד) ורוב המפרשים. וסמוכין לשיטת רבינו, אנו מוצאים בירושלמי כתובות פ"ח ה"י: רבי אבוהו בשם רבי יוחנן - מועלין מעילה גמורה (בנכסים המשועבדים שהקדישם הלווה). ראה כסף־משנה ורדב"ז בהל' ערכין שם, ומשנה־למלך כאן].

22 **ח. בַּעַל חוֹב[57] שֶׁבָּא לִטְרֹף[58], אִם יֵשׁ מָעוֹת לַלּוֹקֵחַ**
23 **- יָכוֹל לְסַלְקוֹ וְלִתֵּן לוֹ דְּמֵי מַה שֶּׁהוּא טוֹרֵף[59],**
24 **וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְתוֹבֵעַ לַמּוֹכֵר[60]. וְאִם עָשָׂה אוֹתוֹ**
25 **אַפּוֹתֵיקִי - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ בְּדָמִים[61].**

57) כתובות צא: 58) מן הלוקח. 59) הסכום שהוא בא לגבות משדה זו. 60) מן הלווה שמוכר לו שדה זו. כרבא, שם. 61) בבא־מציעא טו: המדובר באפותיקי מפורש, כשאמר לו: "לא יהיה לך פרעון אלא מזה", אבל באפותיקי סתם - יכול לסלקו (גמרא שם).

26 **ט. רְאוּבֵן[62] שֶׁהָיָה חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מָאתַיִם, וְהָיוּ לוֹ**
27 **שְׁתֵּי שָׂדוֹת, וּמָכַר אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי בְּמָנֶה, וְחָזַר וּמָכַר**
28 **לוֹ הַשְּׁנִיָּה בְּמָנֶה, וּבָא שִׁמְעוֹן וְטָרַף אַחַת בְּמָנֶה,**
29 **וְחָזַר לִטְרֹף הַשְּׁנִיָּה בַּמָּנֶה הַנִּשְׁאָר לוֹ[63], וְהֵבִיא לוֹ[64]**

מָאתַיִם וְאָמַר לוֹ: אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הַשָּׁדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ שׁוּמָה לְךָ בְּכָל הַמָּאתַיִם שֶׁיֵּשׁ לְךָ[65], חֲרֵי מוּטָב; וְאִם לָאו, הֵילָךְ מָאתַיִם שֶׁל חוֹבְךָ וְהִסְתַּלֵּק[66] - הַדִּין עִם לֵוִי[67]. רָצָה שִׁמְעוֹן וְעָמַד בָּהּ[68], אַף עַל פִּי שֶׁקִּבְּלָהּ[69] בְּמָאתַיִם - אֵין לֵוִי חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ[70] רְאוּבֵן אֶלָּא בְּמָנֶה[71].

62) כתובות שם, מעשה שהיה. 63) מותר החוב. 64) לוי - קונה השדות, הביא לשמעון - המלוה. 65) המגיע לך מראובן. 66) והחזר לי את השדה שכבר טרפת. 67) כרבא, שם. המדובר באפותיקי סתם, שהרי במפורש אינו יכול לסלקו בדמים. 68) השאיר בידו את השדה שטרף כתשלום מלא לכל החוב. 69) שמעון - המלוה. 70) כשלוי בא ותובע מראובן המוכר, דמי השדה שטרף בעל־חובו. 71) כמחירה ששילם לראובן. כרב עוירא, שם.

י. מֵת רְאוּבֵן[72], וְהִנִּיחַ שָׂדֶה אַחַת שָׁוָה מֵאָה, וּבָא שִׁמְעוֹן[73] וּטְרָפָהּ, וְנָתְנוּ לוֹ הַיְתוֹמִים מֵאָה מִן הַמַּטַּלְטְלִין שֶׁהִנִּיחַ אֲבִיהֶן וְסִלְּקוּהוּ[74] - חֲרֵי זֶה חוֹזֵר וְטוֹרֵף אוֹתָהּ בִּשְׁאָר חוֹבוֹ[75]; שֶׁמֵּאָה שֶׁנָּתְנוּ לוֹ - מִצְוָה עָשׂוּ[76], שֶׁמִּצְוָה עַל הַיְתוֹמִים לִפְרֹעַ חוֹבוֹת אֲבִיהֶם[77]. וְאִם אָמְרוּ לוֹ[78]: אֵלּוּ בְּמֵאָה דְּמֵי הַשָּׂדֶה שֶׁטָּרַפְתָּ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְרוֹף אוֹתָהּ[79] פַּעַם אַחֶרֶת בִּשְׁאָר חוֹבוֹ.

72) שם. 73) שהיה נושה בראובן מאתים. 74) ולקחו חזרה את השדה. 75) ואין היתומים יכולים לטעון: לא היינו מחויבים לשלם לך מן המטלטלין שהניח אבא (כאמור למעלה פי"א ה"ז), והיה לך שעבוד רק על השדה שמחירה מאה, ואם־כן סילקנו כל שעבודך. 76) המלוה יכול לטעון: המאה שלמתם כדי לקיים מצוה, ולא לסילוק השעבוד שיש לי על הקרקע. 77) רבינו (שם ה"ח) פסק, שמצוה על היתומים לפרוע חובות אביהם מהמטלטלין שירשו ממנו, אבל משלהם אפילו מצוה אין כאן, ומשום כך דייק וכתב כאן: "מן המטלטלין שהניח אביהם". [בגמרא שם נאמר סתם: אזול יתמי יהבי ליה וכו']. 78) מסקנת הגמרא שם. 79) שהרי זה כאילו קנו מהמלוה את השדה, ושילמו במטלטלין שלא היו משועבדים לו. ויצא מזה שגם בעל־חוב מאוחר, אינו טורף אותה שדה (מגיד־משנה בשם הרמב"ן והרשב"א).

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק תְּשִׁעָה עָשָׂר[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה מן הבינונית, ושאין נפרעים ממשועבדים במקום שיש בני חורין אפילו הם זיבורית, ודין ניזקין וכתובת אשה ממה הם גובים, ודין מוכר נכסיו לאחרים שנכנסים במקום הבעלים, ודין מכר עידית ושייר בינונית, ודין כותב ללוקח שני דין ודברים אין לי עימך, ודין אשה בכתובתה, ודין לוקח שמכר ללוקח והמלווה כתב לראשון דין ודברים אין לי בנכסיך.

א. כְּשֶׁיּוֹרְדִין[2] בֵּית דִּין לְנִכְסֵי הַלֹּוֶה לִגְבּוֹת מֵהֶן - לֹא יַגְבּוּ לְבַעַל חוֹב אֶלָּא מִן הַבֵּינוֹנִית[3] שֶׁבְּקַרְקָעוֹתָיו[4]. וְדִין תּוֹרָה[5], שֶׁיִּגְבֶּה בַּעַל חוֹב מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁנֶּאֱמַר: בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא וְגוֹ' - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא? פָּחוּת שֶׁבְּכֻלָּיו. אֲבָל תִּקְּנוּ חֲכָמִים בְּבֵינוֹנִית, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנָּעֵל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוֹיִן[6]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבָא לִפְרַע מִן הַלֹּוֶה עַצְמוֹ; אֲבָל הַבָּא לִפְרַע מִן הַיּוֹרְשִׁין, בֵּין קְטַנִּים בֵּין גְּדוֹלִים - לֹא יִפְרַע אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית[7].

2) משנה גיטין מח. 3) נקבעו שלושה סוגים של קרקעות: עידית (משובחת), בינונית, זיבורית (גרועה). אדם מעדיף שטח מצומצם של קרקע יפה על שטח יותר גדול של קרקע גרועה. 4) בגמרא בבא קמא ז: שאלו: כשהן שמין, בשלו הן שמין או בשל עולם הן שמין? פירוש, גובים לפי סוגי הקרקעות של הלווה או לפי הסוגים המקובלים בעולם. למשל, כשהקרקעות הטובים ביותר של הלווה מוגדרים בדרך כלל כ"בינונים", והבינונים שלו מוגדרים בפי העולם כסוג "זיבורית", מה גובה המלווה? שדה בינונית שלו או של העולם שהיא עידית שלו. ומלשון רבינו שכתב "קרקעותיו" משמע שבשלו הם שמים (וכן פסק בפירוש לקמן פרק כ"ד הלכה י) כדעת רב נחמן (כתובות קט:), שהלכה כמותו בדיני ממונות (ראה לקמן הלכה ד). 5) מימרא של עולא גיטין נ. 6) מי שיש לו מעות במזומן יסרב להלוות על מנת לקבל זיבורית בעד כספו. 7) משנה שם מח: "אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית". ובגמרא שם נ. פירשו: יתומים שאמרו - גדולים ואין צריך לומר קטנים. ורבינו שינה לשון המשנה וכתב מן "היורשים" במקום מן "היתומים", לומר לך - אין דין זה מוגבל לבנים בלבד אלא לכל יורש שהוא. וטעמו של דבר, שהמלווה אינו חושש עד כדי כך, שמא ימות הלווה ויצטרך לגבות זיבורית מן היורשים.

ב. אֵין נִפְרָעִים[8] מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין[9] בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[10], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין זִבּוּרִית וְהַמְשֻׁעְבָּדִים בֵּינוֹנִית[11] אוֹ עִדִּית[12], בֵּין שֶׁמְּכָרָם בֵּין שֶׁנִּתָּנָם[13]. נִשְׁתַּדְּפוּ[14] בְּנֵי חוֹרִין - הֲרֵי זֶה טוֹרֵף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין[15]; שֶׁכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁחֲתוּ כְּאִלּוּ אֵינָם.

8) משנה שם. 9) אפילו אם נמכרו אחר ההלוואה. 10) הנמצאים ברשות הלווה ואין עליהם כל שעבוד אחר. 11) אין המלווה יכול לטעון: בינונית אני נוטל כתקנת חכמים, משום שחכמים לא תיקנו במקום שיש הפסד לאחרים. 12) המלים "או עידית" נוגעות לדין גבייה ממזיק, שדינו בעידית, אבל בעל חוב אינו גובה עידית אפילו מבני חורין, כשיש ללווה זיבורית, כמבואר לקמן בהלכה ד. ומכאן, שדין אין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין נאמר גם בניזקין. 13) שם נ: 14) כמו נשתטפו, פירוש, נהר עלה על גדותיו והציף את השדה ונשחתה ואינה ראויה לזריעה. 15) כתובות צה: בעייה שנפשטה, [במגיד משנה מביא דעת הרשב"א בתשובותיו, שאם גזלן לקח

בזרוע נכסים בני חורין אין גובים ממשועבדים, שסופו של גזלן ליפול בידי שומרי החוק ויוכל בעל החוב לגבות את חובו].

ג. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[16] כָּל שְׂדוֹתָיו לְשִׁמְעוֹן, וְחָזַר שִׁמְעוֹן וּמָכַר שָׂדֶה אַחַת מֵהֶן לְלֵוִי, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף - רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה, רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה[17]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלָּקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית[18]; אֲבָל אִם לָקַח עִדִּית אוֹ זִבּוּרִית - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: מִפְּנֵי זֶה טָרַחְתִּי וְלָקַחְתִּי שָׂדֶה שֶׁאֵין דִּינְךָ לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ. וְכֵן אִם לָקַח לֵוִי בֵּינוֹנִית, וְהִנִּיחַ אֵצֶל שִׁמְעוֹן בֵּינוֹנִית כְּמוֹ הַבֵּינוֹנִית שֶׁלָּקַח[19] - אֵינוֹ טוֹרֵף מִלֵּוִי; שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ.

16) מימרא של רבה כתובות צב. (בבבא קמא ח. נאמר דין זה בשם רבא). 17) כדי להקל את ההבנה רצוי לבאר מתחילה את כל פרטי הדין ולפרש אחר כך כל פיסקא ופיסקא בפני עצמה. ובכן: ראובן לווה כסף מיהודה בשטר ונשתעבדו כל נכסיו ואחר כך מכר כל שדותיו לשמעון והיו ביניהן עידית, בינונית וזיבורית, הלך שמעון ומכר ללוי את כל הבינונית - הרשות ביד יהודה (בעל החוב) לגבות הבינונית מיד לוי או את הזיבורית שנשארו ביד שמעון (ואם נשארו ביד שמעון מאותם נכסים עידית בלבד - גובה אותם. רש"י כתובות שם). מלוי הוא יכול לגבות אף על פי שנשארו נכסים ביד שמעון, מפני שהוא לקח את השדה המשועבדת לו, שהרי בעל חוב דינו בבינונית. ואין זה דומה למה שאמרנו בהלכה הקודמת, שאין נפרעים מהלוקח במקום שיש בני חורין אפילו כשבני חורין הם זיבורית והנמכרים הם בינונית, משום שזה נאמר כשהמלווה בא לגבות מן הלווה עצמו - אפילו זיבורית - אין לטרוף מן הלקוחות, כדי שלא לגרום להם הפסד, אבל כאן גם שמעון הוא רק לוקח, ולא הוא לוה כסף, ואין כוחו גרוע מכוחו של לוי, ולפיכך אומר המלווה ללוי - אתה קנית את השדה שהייתה משועבדת לי, ואותה אני רוצה. ואם רצה גובה משמעון אפילו מעידית, אם לא נשארו בידו נכסים אחרים מאלה שקנה מראובן, שיכול הוא לומר לו: אתה קנית כל קרקעותיו של ראובן ונכנסת לכל השעבוד שהיה לי על ראובן, ולפיכך כל זמן שאני מוצא אצלך משהו שבא לידך מיד ראובן - אני גובה, ואין רצוני לתבוע מלוי שהניח לי אצלך שדה לגבות ממנה. [רש"י שם מבאר, שהמדובר, כשקנה שמעון כל השדות בשטר אחד או כשקנה לוי משמעון את השדה שקנה שמעון באחרונה, אבל אם קנה לוי שדה שקנה שמעון מראובן לפני האחרונה, יכול לוי לומר למלווה: כשקנה שמעון שדה זו הניח לך מקום אצל ראובן לגבות ופקע שעבודך ממנה, אף על פי שלא נשארה בינונית ביד ראובן, שהרי אין גובים מנכסים משועבדים במקום שיש בני חורין אפילו עידית או זיבורית. והר"י בתוספות שם דיבור המתחיל ראובן חולק על זה ואומר, שבמקרה זה יכול שמעון לטעון: הריני מוותר על תקנת חכמים שאין נפרעים ממשועבדים כשיש בני חורין, כדעת רבא (בבא קמא ז:) שהאומר אי אפשי בתקנת חכמים שתיקנוה לטובתו - שומעים לו, ומשום כך לא פקע השעבוד מהשדה שקנה לוי (ראה שם). ורבינו לא ביאר כלום בזה]. 18) שעליה רובץ עיקר השעבוד. בסמוך יבואר שהכוונה שלקח כל הבינונית שקנה שמעון מראובן. 19) כלשון רבה (רבא) שם: "בינונית דכוותה". ונראה שסגנון זה בא ללמדנו, שאם נשארה בידי שמעון שדה מעולה קצת מהזיבורית שבידו, ושיש להגדירה כזיבורית, ביחס לבינונית שמכר ללוי, אולם אחר שמכר ללוי הבינונית אפשר להכניסה לסוג בינונית של קרקעותיו (לפי שיטת "בשלו הן שמין", ראה למעלה הלכה א) - גובה מלוי, מפני שעל בינונית זו חל השעבוד כשהייתה ביד שמעון. ולפיכך דייק רבה (רבא) ואמר "דכוותה" (כמותה). וכן דייק רבינו וכתב: "כמו הבינונית שלקח".

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַנִּזְקִין - שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית[20], וּבַעַל חוֹב - בְּבֵינוֹנִית[21], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה - בְּזִבּוּרִית[22]. הָיוּ לוֹ[23] עִדִּית וְזִבּוּרִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. הָיוּ לוֹ עִדִּית וּבֵינוֹנִית - נִזְקִין בְּעִדִּית, וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית. הָיוּ לוֹ זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית בִּלְבַד[24] - נִזְקִין וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית[25], וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.

20) נתבאר בפרק א מהלכות נזקי ממון הלכה ז. 21) בפרק זה הלכה א. 22) בפרק ט"ז מהלכות אישות הלכה ג. 23) ברייתא בבא קמא ח. 24) שם. למעלה בהלכה א למדנו שבשלו שמין, ואם כן לכאורה קשה למה אנו מגדירים את הקרקע המעולה שבקרקעותיו כבינונית ולא כעידית? בגמרא שם (ח.) הקשו כך לשיטת האומר בשלו הן שמין. ותירצו, שהמדובר, כשהיו לו גם עידית ממש ומכרה וזו שנשארה בידו הייתה מוגדרת לפני מכירת העידית כבינונית וחל עליה עיקר שעבוד החוב. וכן יש להבין גם את דברי רבינו כאן וכן פסק הטור בחושן משפט סימן קכ (ראה לחם משנה). 25) בגמרא שם מובאות שתי ברייתות הסותרות זו את זו, אחת אומרת, בעל חוב בבינונית והשנייה אומרת בזיבורית. ומסקנת הגמרא שם שנחלקו בתקנה הנודעת בשם "תקנתא דעולא" (והביאה רבינו למעלה בהלכה א) ברייתא א קיבלה תקנה זו וברייתא ב לא קיבלה אותה ונשאר דין התורה שגובה מזיבורית. ורבינו פוסק כעולא. [והראב"ד ובעל העיטור מפרשים להיפך: ברייתא א לא קיבלה את התקנה וברייתא ב קיבלה. שיטתם תתבאר לקמן בפרק כ"ד הלכה י].

ה. מְכָרָן[26] לִשְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם בְּבַת אַחַת[27] - הֲרֵי כֻּלָּן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעָלִים, וְהַנִּזְקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית[28], וּבַעַל חוֹב טוֹרֵף מִן הַבֵּינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה טוֹרֶפֶת מִן הַזִּבּוּרִית. מְכָרָן לָזֶה אַחַר זֶה - כֻּלָּן טוֹרְפִין מִן הָאַחֲרוֹן[29]; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנָיו; לֹא הִסְפִּיק - טוֹרְפִין מִשֶּׁלְּפָנֵי פָנָיו. אֲפִלּוּ הָיָה הָאַחֲרוֹן הוּא שֶׁלָּקַח הַזִּבּוּרִית[30]. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ הַקּוֹדֵם אוֹמֵר לַטּוֹרֵף: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת מִמֶּנּוּ[31].

26) ברייתא שם. 27) כל שלושת הסוגים מכר ביום אחד,

לזה עידית, ולזה בינונית ולזה זיבורית. 28) בהגהות מיימוניות שואל למה ניזק טורף מהלוקח, הלא מִלוה על פה אינו טורף אלא מבני חורין? ותירץ שמזיק שעמד בדין וחייבוהו בית דין לשלם דינו כמִלוה בשטר, כמו שאמרו בקידושין יג: (ובכמה מקומות): "מִלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא" [קושייא זו וגם תירוצה כתבו התוספות בבא קמא שם דיבור המתחיל: כולן]. 29) ואין מתחשבין כלל בסוג השדות. 30) אינו יכול לטעון הבינונית משועבדת לי - אגבה אותה (כמו שאמרנו בהלכה ג) משום שהלוקח הבינונית השאיר מקום אצל הלווה עצמו, מה שאין כן בהלכה ג בדין לוקח מן הלוקח. 31) כמו שאמרנו בהלכה ב.

1 **ו. מְכָרָן לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִכְנָס תַּחַת**
2 **הַבְּעָלִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁלָּקַח עִדִּית**
3 **בָּאַחֲרוֹנָה; אֲבָל לָקַח זִבּוּרִית בָּאַחֲרוֹנָה - כֻּלָּן גּוֹבִין**
4 **מִן הַזִּבּוּרִית; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לַטּוֹרֵף כְּשֶׁיָּבוֹא לִגְבּוֹת מִן**
5 **הַשָּׂדֶה שֶׁלָּקַח תְּחִלָּה: הֲרֵי הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת**
6 **מִמֶּנּוּ. וְלָמָּה אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ הַטּוֹרֵף כָּךְ אִם לָקַח**
7 **עִדִּית בָּאַחֲרוֹנָה, וְתִגְבֶּה הָאִשָּׁה וּבַעַל חוֹב מִן הָעִדִּית**
8 **שֶׁלָּקַח בָּאַחֲרוֹנָה[32]? שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לַלּוֹקֵחַ[33], וַהֲרֵי**
9 **אוֹמֵר לוֹקֵחַ לָהֶן: אִי אֶפְשִׁי בְּתַקָּנָה זוֹ[34], אֶלָּא כָּל**
10 **אֶחָד מִכֶּם יִגְבֶּה מִן הָרָאוּי לוֹ.**

32) כלומר, אם אנו דוחים את הטורף אצל האחרונה אף על פי שהיא זיבורית, משום שהשעבוד נשאר עליה אחר מכירת העידית והבינונית, למה בלקח עידית באחרונה לא יגבו בעל חוב והאשה כתובתה ממנה? הרי השעבוד רובץ עליה? 33) דין זה, שהלוקח יכול לטעון: הנחתי לך מקום, תקנת חכמים היא לטובת הלוקח, שלא יגבו ממנו כשנשארו שדות ביד המוכר. 34) כדברי רבא שהבאנו למעלה בהלכה ג. נימוק זה אמרו בגמרא שם ח:

11 **ז. מְכָרָן[35] לְאֶחָד זוֹ אַחַר זוֹ, וּמָכַר לוֹ עִדִּית**
12 **בָּאַחֲרוֹנָה, וְחָזַר הַלּוֹקֵחַ וּמָכַר זִבּוּרִית וּבֵינוֹנִית וְשִׁיֵּר**
13 **עִדִּית לְפָנָיו - כֻּלָּן גּוֹבִין מִן הָעִדִּית, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ**
14 **בַּמֶּה יִדְּחֶה אוֹתָם[36]. מָכַר עִדִּית וְהִנִּיחַ בֵּינוֹנִית**
15 **וְזִבּוּרִית - הַנִּזְקָקִין טוֹרְפִין מִן הָעִדִּית שֶׁבְּיַד לוֹקֵחַ**
16 **הַשֵּׁנִי[37], וּבַעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה גּוֹבִין מִבֵּינוֹנִית**
17 **וְזִבּוּרִית שֶׁשִּׁיֵּר לְפָנָיו[38].**

35) שם. 36) מכיוון שלקח זו באחרונה לא הניח מקום לגבות. 37) נתבאר למעלה בהלכה ג, שבמקרה כזה רצה מזה גובה רצה מזה גובה, ומובן שהניזק עדיף עידית. 38) בעל חוב מבינונית ואשה מזיבורית - כדינם.

18 **ח. מִי שֶׁלָּוָה[39] מֵאֶחָד, וְאַחַר כָּךְ מָכַר הַלּוֹוֶה נְכָסָיו**
19 **לִשְׁנַיִם[40], וְכָתַב בַּעַל חוֹב לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי: דִּין וּדְבָרִים**
20 **אֵין לִי עִמָּךְ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְרֹף מִלּוֹקֵחַ**
21 **רִאשׁוֹן; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: הִנַּחְתִּי לְךָ מָקוֹם לִגְבּוֹת**
22 **מִמֶּנּוּ אֵצֶל בַּעַל חוֹבְךָ מִן הַנְּכָסִים שֶׁקָּנָה לוֹקֵחַ שֵׁנִי**
23 **אַחֲרַי, וְאַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ, שֶׁהֲרֵי סִלַּקְתָּ עַצְמְךָ**
24 **מֵהֶן[41]. וְהוּא הַדִּין לְאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ[42], אִם כָּתְבָה**
25 **לַשֵּׁנִי - אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ, וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לִטְרֹף. אֲבָל אִם**
26 **כָּתְבוּ לָרִאשׁוֹן - טוֹרְפִין מִן הַשֵּׁנִי[43]. מָכַר הַלּוֹוֶה שָׂדֶה**
27 **לְלוֹקֵחַ, וּמְכָרָהּ לוֹקֵחַ רִאשׁוֹן לְלוֹקֵחַ שֵׁנִי[44], וְכָתַב**
28 **הַמַּלְוֶה לְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן: דִּין וּדְבָרִים אֵין לִי עִמָּךְ,**
29 **וְקָנוּ מִיָּדוֹ - הֲרֵי בַּעַל חוֹב טוֹרֵף מִלּוֹקֵחַ שֵׁנִי אוֹתָהּ**
30 **הַשָּׂדֶה[45], וְלוֹקֵחַ רִאשׁוֹן טוֹרֵף אוֹתָהּ מִבַּעַל חוֹב[46],**
31 **שֶׁהֲרֵי כָּתַב לוֹ[47], וְלוֹקֵחַ שֵׁנִי טוֹרֵף אוֹתָהּ מִלּוֹקֵחַ**
32 **רִאשׁוֹן[48], שֶׁהֲרֵי הוּא מְכָרָהּ לוֹ[49], וּבַעַל חוֹב חוֹזֵר**
33 **וְטוֹרֵף מִשֵּׁנִי[50], וְחוֹזְרִין חֲלִילָה[51], עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ פְּשָׁרָה**
34 **בֵּינֵיהֶן. וְכֵן הָאִשָּׁה בִּכְתֻבָּתָהּ.**

39) ברייתא כתובות צה. 40) בזה אחר זה. 41) בגמרא שם נימקו בסברה זו את ההבדל בין הנידון כאן לבין נשתדפו בני חורין שגובה ממשועבדים (ראה למעלה הלכה ב). 42) בגמרא שם השוו כתובת אשה לבעל חוב לעניין זה. [במגיד משנה מביא גירסא אחרת בהלכה זו והמדובר בה כשהחוב הוא כנגד שתי השדות כגון לווה מנה והשדות נמכרו בחמישים חמישים. ובכתב יד תימן נמצאות שתי הגירסאות בשתי הלכות נפרדות]. 43) זה פשוט. וקשה להבין מה משמיענו, הרי כשלא כתב לראשון גם כן טורפים מן השני? 44) כך מפרש רבינו את הברייתא (שם:), "וכן בעל חוב ושני לקוחות". 45) שהרי לא הסתלק אלא מזכותו כלפי לוקח ראשון בלבד. 46) פירוש, אחר שלוקח שני הוציא ממנו בחזרה את דמי השדה. 47) התחייב שלא יגבה חובו ממנו והרי גבה ממנו - אמנם בעקיפין. 48) ומחזיר לו מעותיו. 49) ומחוייב להחזירה לו אף על פי שבאה עכשיו לידו באמצעות בעל החוב. 50) שהרי לא הסתלק מזכותו כלפיו. 51) עד לבלי סוף.

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דין בעל חוב מאוחר שקדם וגבה, ודין שטרות שזמנם ביום אחד, ודין שני שטרי חוב שבאחד כתוב בחמישה בניסן ובשני ניסן סתם.

35 **א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹבוֹת הַרְבֵּה - כֹּל שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ[2]**
36 **גּוֹבֶה תְּחִלָּה[3], בֵּין מִן הַלּוֹוֶה עַצְמוֹ בֵּין מִן הַלָּקוֹחוֹת.**
37 **וְאִם קָדַם הָאַחֲרוֹן וְגָבָה - מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ[4]; שֶׁכֹּל**
38 **שֶׁקָּדַם חוֹבוֹ - זָכָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקַרְקָעוֹת**
39 **שֶׁהָיוּ לוֹ בְּעֵת שֶׁלָּוָה; אֲבָל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁקָּנָה אַחַר**
40 **שֶׁלָּוָה מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת הַרְבֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב[5] לְכָל**
41 **אֶחָד מֵהֶן: מַה שֶּׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ - אֵין**
42 **בָּהֶן דִּין קְדִימָה, אֶלָּא כֻּלָּן שָׁוִין[6], וְכֹל שֶׁקָּדַם וְגָבָה**
43 **- זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן[7].**

2) מי שהגיע לידו שטר החוב תחילה, או שקדם זמן קבלת הקנין שלו. 3) ואף־על־פי שזמן הפרעון של השני קודם לזה של הראשון (הרשב"א בתשובה אלף קטז, וכדבריו כתב ה'טור' בחו"מ סי' קד וראה 'בית יוסף' שם). ואם בא השני לגבות לפני שהגיע זמן הפרעון של הראשון - מגבים לו, וכשיגיע זמן הפרעון של הראשון יטרוף ממנו (רשב"א

שם). ואין בזה הבדל בין מלוה בשטר לבין מלוה על־פה (מגיד־משנה). 4) בכתובות צד. אמר רב נחמן, הכל מודים בבעל־חוב מאוחר שקדם וגבה - מה שגבה לא גבה. ופסק הרי"ף שם כמותו, וכתב שכן גם דעת רב שרירא גאון. 5) ראה הערותינו בהלכה הבאה. 6) כלומר, יחלוקו (בבא־בתרא קנז: לוה ולוה וחזר וקנה. . . והילכתא יחלוקו). והטעם, מפני שהשעבוד חל על הקרקע בשעה שקנה אותה הלווה, ואז כל המלווים זכותם שוה. 7) סברת עצמו. ונימוקו: שלא אמרו (בגמרא, כתובות שם) "מה שגבה לא גבה" אלא בבעל־חוב מאוחר. ומשמע, שאם כולם שוים - מה שגבה גבה (מגיד־משנה בשם רשב"א).

1 **ב. לָוָה וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת מְשֻׁעְבָּד לְךָ,**
2 **וְאַחַר כָּךְ קָנָה שָׂדֶה, וְחָזַר וְלָוָה מֵאַחֵר[8] - הֲרֵי הַשָּׂדֶה**
3 **מְשֻׁעְבָּד לָרִאשׁוֹן[9], וְהוּא קוֹדֵם לִגְבוֹת[10]. וְכֵן אֲפִלּוּ**
4 **הָיוּ מֵאָה. אֵין דִּין קְדִימָה בְּמִטַּלְטְלִין[11], אֶלָּא כֹּל**
5 **שֶׁקָּדַם וְגָבָה מֵהֶן - זָכָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אַחֲרוֹן.**
6 **קָדַם אֶחָד מִשְּׁאָר אָדָם וְתָפַס מִן הַמִּטַּלְטְלִין שֶׁל זֶה**
7 **כְּדֵי לִזְכּוֹת לְאֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת - לֹא זָכָה; שֶׁכָּל**
8 **הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים**
9 **- לֹא קָנָה[12]. אֲבָל אֵין עָלָיו חוֹב לַאֲחֵרִים - קָנָה לוֹ[13].**
10 **וְכֵן אִם אָמַר לוֹ[14] הַלְוֵה: זְכֵה בְּחֵפֶץ זֶה לִפְלוֹנִי -**
11 **זָכָה לוֹ; וְאֵין אֶחָד מִבַּעֲלֵי חוֹבוֹת יְכוֹלִין לִגְבּוֹת**
12 **מֵאֵלּוּ הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁכְּבָר זָכָה בָּהֶן אַחֵר.**

8) אחר קניית השדה. ולא אמרו (בבא־בתרא שם) "יחלוקו" אלא בלוה ולוה ואחר־כך קנה, שבשעת קנייתה חל עליה בבת אחת שעבוד כל ההלוואות, ולא קדם שעבוד לשעבוד, אבל כשהלוואה אחת קדמה לקניה - נשתעבדה השדה לאותה הלוואה ברגע שקנאה הלוה, לפני שלווה שנית. 9) לפני השעבוד השני. 10) בכסף־משנה כאן (וכן ב'בדק הבית' שלו בחו"מ סי' קד, ס"ק ח) כתב, שהוא־הדין אם כתב לראשון "דאקני" (השדות שאקנה מכאן ולהבא תהיינה משועבדות לך) - ולוה משני, ולא כתב לו "דאקני", ואחר־כך קנה שדה - הרי היא משועבדת לראשון ולא לשני. ומסתמך בזה על 'ספר התרומות' שער ארבעים. ובש"ך שם ס"ק טו הוכיח מדברי רבינו ירוחם בנתיב ו חלק ח, וכן מ'בעל התרומות' שער מג חלק ד, שאם באו לגבות מן הלווה עצמו - שניהם שוים. ומה שאמרו שאינה משועבדת לשני - הכוונה שאין השני מוציא מיד הלוקח מן הלווה, משום שלא כתב לו "דאקני", אבל כל זמן שהשדה ביד הלווה היא משועבדת גם לשני, כמו שאמרו: "אפילו מגלימא דעל כתפיה (בעל־חוב גובה אפילו מהגלימה שעל גבי הלווה)" שהרי כל זמן שהיא נמצאת בידו היא שלו, וכל בעל־חוב גובה ממנה בין אם כתב לו "דאקני", ובין לא כתב לו. והש"ך מוסיף, שב'שער התרומות' שער מ, לא מצא כלום בדין זה (ב'שער התרומות' שבידי עם "גידולי תרומה" דפוס ויניציאה תקסט, לא מצאתי גם כן מה שהביא הכסף־משנה בשמו). 11) רי"ף, כתובות, שם. 12) מימרא של רבי יוחנן בגיטין יא: ובכתובות פד: ומשם ראיה, שאפילו כשעשאו המלוה שליח - לא קנה. [ב'תוספות' גיטין שם ד"ה התופס, תמהו על רש"י שכתב בבבא־מציעא י. שאם עשאו שליח לתפוס - קנה. והוכיחו שלא קנה. וכן דעת הר"ן בגיטין שם, וכן פסק רבינו ירוחם בנתיב ח חלק ז. ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קד, וסמ"ע שם ס"ק א]. 13) והלווה אינו יכול להתנגד ולטעון: לאו בעל דברים דידי את (אינך בעל דברים שלי). והרי"ף בתשובה (מובא ברא"ש בבא־מציעא י.) מבאר, שדין זה נאמר רק במקום שנשקף הפסד למלוה אם לא יתפוס את המטלטלין, כגון שהלווה גוסס, וכשימות לא יוכל המלוה לגבות, כי אין גובים ממטלטלין של יתומים (ראה למעלה פי"א ה"ח והי"א) או כשהלווה מפסיד נכסיו, אבל כשאין חשש מבוסס להפסד - יכול הלווה לטעון: לאו בעל דברים דידי את. 14) גיטין יא: (ראה למעלה פט"ז ה"ב).

13 **ג. שְׁטָרוֹת שֶׁזְּמַן כֻּלָּן יוֹם אֶחָד, אוֹ שָׁעָה אַחַת**
14 **בְּמָקוֹם שֶׁכּוֹתְבִין שָׁעוֹת, כֹּל שֶׁקָּדַם מֵהֶן וְגָבָה, בֵּין**
15 **קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין - זָכָה[15].**

15) שנינו בכתובות צג: "היו כולן יוצאות בשעה אחת וכו' חולקות בשוה", ורבינו לשיטתו בסוף הלכה א, שבמקום שאמרו יחלוקו, כל שקדם וגבה - זכה (ראה ראב"ד). בגמרא שם צד, נחלקו רב ושמואל בדין שני שטרות היוצאים ביום אחד. רב אמר יחלוקו, ושמואל אמר שודא דדיינים (הדיינים יטילו הזכות לפי חוות דעתם - רש"י), ולכאורה קשה על רבינו למה פסק כרב, הלא כלל בידינו, שבדיני ממונות הלכה כשמואל נגד רב? אולם כבר העיר הרי"ף בכתובות (אות שמא), ששמואל אינו חולק על המשנה, ודבריו נאמרו במכירות ומתנות בלבד, אבל בהלוואות מודה לרב שיחלוקו. ומביא הוכחה לדבריו, ממה שהקשו בגמרא (שם עמוד ב) על שמואל מברייתא, ולא הקשו ממשנתנו. והרי"ף מוסיף וכותב: "ואף־על־גב דחזינן (שאנו רואים) בירושלמי (שם פ"י ה"ד) דאקשי בה על שמואל, וקאמר (ואמר) מתניתין פליגא (משנתנו חולקת) אדשמואל וכו' - אגמרא דילן סמכינן" (על הגמרא שלנו (הבבלית) אנו סומכים), ורבינו קיבל דעת הרי"ף, כדרכו כמעט בכל מקום.

16 **ד. בָּאוּ כֻּלָּן בְּיַחַד לִגְבּוֹת[16], וְכֵן בַּעֲלֵי חוֹבוֹת שֶׁכָּל**
17 **אֶחָד מֵהֶן קוֹדֵם לִזְמַן חֲבֵרוֹ שֶׁבָּאוּ לִגְבּוֹת מִן**
18 **הַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶן דִּין קְדִימָה[17], אוֹ שֶׁבָּאוּ**
19 **לִגְבּוֹת מִקַּרְקַע שֶׁקָּנָה הַלְוֶה לְאַחַר שֶׁלָּוָה מִן הָאַחֲרוֹן**
20 **שֶׁבָּהֶן[18], וְאֵין בַּנְּכָסִים כְּדֵי שֶׁיִּגְבֶּה כָּל אֶחָד מֵהֶן אֶת**
21 **חוֹבוֹ - מְחַלְּקִין בֵּינֵיהֶן[19]. כֵּיצַד חוֹלְקִין?[20] אִם**
22 **כְּשֶׁיִּתְחַלֵּק הַמָּמוֹן הַנִּמְצָא עַל מִנְיָנָם, יַגִּיעַ לַפָּחוּת**
23 **שֶׁבָּהֶן כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ אוֹ פָּחוֹת - חוֹלְקִים לְפִי מִנְיָנָם[21]**
24 **בְּשָׁוֶה[22]; וְאִם יַגִּיעַ לַפָּחוּת שֶׁבָּהֶם יוֹתֵר עַל חוֹבוֹ[23] -**
25 **חוֹלְקִין מִכָּל הַמָּמוֹן בֵּינֵיהֶם כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לַפָּחוּת**
26 **שֶׁבָּהֶם כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ[24], וְחוֹזְרִין הַנִּשְׁאָרִים מִבַּעֲלֵי**
27 **חוֹבוֹת וְחוֹלְקִין הַיָּתֵר בֵּינֵיהֶן כַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת. כֵּיצַד?**
28 **הָיוּ שְׁלֹשָׁה חוֹבוֹת, שֶׁל זֶה מָנֶה, וְשֶׁל זֶה מָאתַיִם,**
29 **וְשֶׁל זֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת: אִם הָיָה כָּל הַנִּמְצָא שְׁלֹשׁ**
30 **מֵאוֹת - נוֹטְלִין מֵאָה מֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא שָׁם פָּחוֹת**
31 **מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה. נִמְצָא שָׁם יָתֵר עַל**

שְׁלֹשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק
בַּעַל הַמֵּאָה, וּשְׁאָר הַמָּמוֹן חוֹלְקִין אוֹתוֹ הַשְּׁנַיִם עַל
אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ. כֵּיצַד? נִמְצְאוּ שָׁם חֲמֵשׁ מֵאוֹת אוֹ
פָּחוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק הָאֶחָד,
וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַמֵּאתַיִם אוֹ הַפָּחוֹת בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק
הַשֵּׁנִי[25]. נִמְצָא שָׁם שֵׁשׁ מֵאוֹת - חוֹלְקִין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמָּנֶה, וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין
הַמֵּאתַיִם בֵּין הַשְּׁנַיִם בְּשָׁוֶה, וְיִסְתַּלֵּק בַּעַל הַמֵּאתַיִם,
וְנוֹתְנִין הַמֵּאָה הַנִּשְׁאָרִים לְבַעַל הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת, וְנִמְצָא
בְּיָדוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת בִּלְבַד[26]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ חוֹלְקִין אֲפִלּוּ
הֵן מֵאָה, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לִגְבּוֹת כְּאַחַת. וְיֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים
שֶׁהוֹרוּ, שֶׁחוֹלְקִין לְפִי מָמוֹנָם[27].

16) כגון שהיה זמני שטרותיהם שוים (ראה ה"א הערות א ו־ב). 17) כמבואר שם. 18) נתבאר למעלה, שאין דין קדימה בקרקעות אלה. 19) נתבאר בהלכה הקודמת, שכל מקום שאמרו יחלוקו, כל הקודם וגבה הכל - זכה, והוא־הדין להיפך: במקום שאמרו כל הקודם זכה, אם באו ביחד לגבות, יחלוקו. 20) מחלוקת רבי נתן ורבי שם צג. והאריך הרי"ף שם בפירוש שתי השיטות, ופסק כרבי שאמר: חולקות בשוה. וכך היא שיטת רבינו כאן. 21) לפי מספר בעלי החובות. 22) כל אחד מהם מקבל אותו הסכום, בלי הבדל בין חוב גדול לקטן. 23) כשנחלק לפי מספר הגובים. 24) חולקים בשוה חלק מן הנכסים שיש בו כדי לתת לכל מלוה כשיעור החוב הפחות. 25) גבה כל חובו, והשלישי מפסיד מאה. 26) המלה "בלבד" אין לה מקום בדוגמא שלמעלה, שהרי השלישי גבה כל המגיע לו, ואולי מרמזת לחוב יותר גדול משלוש מאות. 27) אם כל החובות עולים לאלף, ונכסי הלווה שוים חמש מאות - מקבל כל אחד מחצית חובו. ואם שוים ארבע מאות - מקבל כל בעל חוב ארבעים בעד כל מאה, וכן הלאה. ורבינו אינו מסכים לשיטתם. ונפסקה הלכה כמותו ב'שולחן ערוך' חו"מ סי' קד סעיף ה.

ה. רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן[28], לְכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב
עַל לֵוִי, רְאוּבֵן שְׁטָרוֹ בַּחֲמִשָּׁה בְּנִיסָן, וְשִׁמְעוֹן שְׁטָרוֹ
בְּנִיסָן סְתָם, וְהֲרֵי יֵשׁ לְלֵוִי שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ כְּדֵי חוֹב שֶׁל
שְׁנֵיהֶם - מוֹרִידִין לְתוֹכָהּ רְאוּבֵן[29], שֶׁמָּא שְׁטָרוֹ שֶׁל
שִׁמְעוֹן בְּסוֹף נִיסָן הָיָה. וְכֵן אֵין שִׁמְעוֹן יָכוֹל לִטְרֹף
מֵאֵיר וְאֵילָךְ[30], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא בְּאֶחָד
בְּנִיסָן הוּא זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָרְךָ, וַהֲרֵי שָׂדֶה בַּת חוֹרִין
בְּיַד רְאוּבֵן[31] שֶׁתִּגְבֶּה אוֹתָהּ, וְיָבוֹא רְאוּבֵן שֶׁהוּא אַחַר
זְמַנְךָ וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ לִטְרֹף מִמֶּנִּי[32]. לְפִיכָךְ, אִם כָּתְבוּ
הַרְשָׁאָה[33] זֶה לָזֶה[34] - טוֹרְפִין מֵאֵיר וָאֵילָךְ מִכָּל
צַד[35]. וְהוּא הַדִּין[36] בִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן שֶׁמָּכַר לָהֶן לֵוִי
שָׂדֶה אַחַת בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, שְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בַּחֲמִשָּׁה
בְּנִיסָן וּשְׁטָרוֹ שֶׁל זֶה בְּנִיסָן סְתָם.

28) מעשה שהיה (שם צד:). 29) כן פסק רב יוסף, שם. 30) מהנכסים שמכר לוי מחודש אייר ואילך, שנשארו אחר שגבה ראובן חובו. 31) בשעה שלוה לוי מראובן, היתה לו שדה בת חורין - זו שגבה שמעון - ולא נשתעבדה השדה שנמכרה אחר שעה זו. 32) צ"ל "ממני". פירוש, לו יש הזכות לטרוף ממני, ולך אין זכות זו. 33) ייפוי כוח. 34) מלוה אחד לשני. 35) מכוחו של השטר שזמנו חמשה בניסן או מכוחו של זה שזמנו ניסן סתם. 36) רש"י מפרש את המעשה שבגמרא שם, בשטרי מכירה. רבינו פירש, כנראה, בשטרי חוב. ומסברא השווה לזה דין מכר.

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שבעל חוב גובה את השבח, ואיזה שבח גובה ואיזה שבח אינו גובה.

א. בַּעַל חוֹב[2] גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח[3] שֶׁהִשְׁבִּיחַ הַלּוֹקֵחַ[4],
בֵּין שֶׁהִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה[5] בֵּין שֶׁשָּׁבְחוּ נְכָסִים
מֵאֲלֵיהֶן. אֶלָּא שֶׁאִם שָׁבְחוּ מֵאֲלֵיהֶן - טוֹרֵף כָּל
הַשֶּׁבַח, וְאִם הִשְׁבִּיחוּ מֵחֲמַת הוֹצָאָה - גּוֹבֶה חֲצִי
הַשֶּׁבַח[6]. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב עַל שִׁמְעוֹן
מָאתַיִם, וּמָכַר שִׁמְעוֹן לְלֵוִי שָׂדֶה בְּמָנֶה, וְהוֹצִיא
עָלֶיהָ לֵוִי הוֹצָאוֹת, וְהִשְׁבִּיחָהּ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה
מָאתַיִם, כְּשֶׁיָּבוֹא רְאוּבֵן לִטְרֹף מִלֵּוִי - טוֹרֵף מִמָּנֶה
בְּמֵאָה, וַחֲמִשִּׁים שֶׁל חֲצִי הַשֶּׁבַח. וְאִם הִשְׁבִּיחָהּ
מֵחֲמַת עַצְמָהּ, כְּגוֹן שֶׁהוּקְרָה בְּדָמִים אוֹ עָלוּ בָהּ
אִילָנוֹת - גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ. הוֹרוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים[7]
וְאָמְרוּ: לֹא יְהֵא הַלּוֹקֵחַ רַע כֹּחוֹ מֵהַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה
חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[8], שֶׁשָּׁמִין לוֹ[9] וְיָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה.
לְפִיכָךְ, אִם הִשְׁבִּיחַ מֵאָה וְהוֹצִיא חֲמִשִּׁים[10] - נוֹטֵל[11]
כָּל הַהוֹצָאָה וַחֲצִי הַשֶּׁבַח הַיִּתֵר עַל הַהוֹצָאָה, וְהַחֲצִי
עִם הַקֶּרֶן טוֹרֵף בַּעַל חוֹב[12]. [וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם,
וְכָךְ רָאוּי לְדוּן[13].] וְחוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְגוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן[14]
מִנִּכְסֵי שִׁמְעוֹן, אַף מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין שֶׁמָּכַר אוֹ נָתַן[15]
מֵאַחַר זְמַן שֶׁמָּכַר בּוֹ לְלֵוִי[16]; אֲבָל הַשֶּׁבַח שֶׁטָּרַף
מִמֶּנּוּ בַּעַל חוֹב, בֵּין בְּחֶצְיוֹ בֵּין בְּכֻלּוֹ - אֵין לֵוִי
גּוֹבֵהוּ אֶלָּא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין[17] שֶׁל שִׁמְעוֹן. שֶׁתַּקָּנַת
עוֹלָם הִיא[18]: שֶׁלֹּא יִגְבֶּה הַשֶּׁבַח, וְלֹא הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל
הַגַּזְלָן[19], וְלֹא מְזוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת[20], מִנְּכָסִים
מְשֻׁעְבָּדִין; שֶׁאִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶן קִצְבָּה[21]. וּמִקְּלִי
כְּתֻבָּה[22], שֶׁלֹּא תִּטְרֹף אִשָּׁה מִן הַשֶּׁבַח כְּתֻבָּתָהּ. וְלָמָּה
יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח בִּלְבַד הַבָּא מֵחֲמַת
הוֹצָאָה עַצְמָהּ?[23] לְפִי שֶׁהַשֶּׁבַח בָּא לְאַחַר שֶׁלָּוָה
מֵרְאוּבֵן וּלְאַחַר שֶׁמָּכַר לְלֵוִי, וְנִמְצָא רְאוּבֵן[24] וְלֵוִי[25]
כִּשְׁנֵי בַּעֲלֵי חוֹבוֹת לְשִׁמְעוֹן, וְהַשֶּׁבַח כִּנְכָסִים[26] שֶׁבָּאוּ
לוֹ אַחַר שֶׁלָּוָה מִשְּׁנֵיהֶם[27], שֶׁהֵן חוֹלְקִין כְּאֶחָד כְּמוֹ
שֶׁבַּאַרְנוּ[28]. לְפִיכָךְ[29], רְאוּבֵן שֶׁלָּוָה מִשִּׁמְעוֹן מָנֶה,
וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת[30], וְחָזַר וְלָוָה מִלֵּוִי
מָאתַיִם, וְכָתַב לוֹ: שֶׁאֲנִי עָתִיד לִקְנוֹת, וְקָנָה אַחַר כָּךְ
שָׂדֶה וּמְכָרָהּ לִיהוּדָה בְּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים, וְהִשְׁבִּיחָהּ
יְהוּדָה בְּהוֹצָאָתוֹ וַהֲרֵי הִיא שָׁוָה שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת - טוֹרֵף
שִׁמְעוֹן וְלֵוִי הַקֶּרֶן[31] וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ בְּשָׁוֶה[32], וְנִמְצָא

1 **בְּיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים וּבְיַד זֶה חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים;**
2 **וְחוֹזְרִין שִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה[33] שְׁלָשְׁתָּן וְחוֹלְקִין מֵאָה**
3 **וַחֲמִשִּׁים שֶׁל שֶׁבַח עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ[34]. נִמְצָא**
4 **שִׁמְעוֹן טוֹרֵף מָנֶה שֶׁלּוֹ מִשָּׁדֶה זוֹ, וְלֵוִי טוֹרֵף מֵאָה**
5 **וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה וּמֶחֱצָה, וִיהוּדָה נוֹטֵל מִן הַשֶּׁבַח[35]**
6 **שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים וּמֶחֱצָה. וְכָזֶה הֵן חוֹלְקִין אֲפִלּוּ הֵן**
7 **מֵאָה.**

2) ברייתא בבא־מציעא טו. ובכמה מקומות. [במגיד־משנה ציין המקור: מימרא של שמואל שם, "בעל חוב גובה את השבח". העדפנו להסתמך על הברייתא משני טעמים, א. ברייתא עדיפה; ב. הרשב"ם בבבא־בתרא קנז: כותב שלדעת שמואל גובה כל השבח, ואין הלכה כמותו. 3) כשהחוב הוא כנגד ערך השדה אחר שהשביחה (ראה לקמן ה"ו בדין שדה אפותיקי). 4) כלומר, שהשביחה השדה ביד הלוקח. 5) שהלוקח השקיע כסף כדי להשביחה. 6) בבא־בתרא קנז: (רבים חלקו על רבינו, ודעתם שגם משבח בלי הוצאה אין בעל חוב גובה יותר ממחצה ('בית יוסף' חו"מ סימן קטו בשם רבינו זרחיה הלוי, הראב"ד והרשב"א. וכן פסק הרמ"א שם סעיף א. ראה ש"ך שם ס"ק א וס"ק ה). 7) שיטה זו מובאה ברי"ף בבא־מציעא פרק אלו מציאות, ודחה אותה מהלכה. נימוקו יתבאר לקמן. 8) שדינו כגזלן. 9) כמה הוא השבח וכמה הוציא, ואם השבח יותר על ההוצאה - נוטל את ההוצאה, ואם ההוצאה יתירה - נוטל רק השבח. 10) ואם־כן השבח גדול מההוצאה בשיעור חמשים. 11) הלוקח. 12) נמצא שמחשבים ומחלקים ביניהם רק את השבח העודף על ההוצאה. 13) למעלה הערה ו כתבנו שהרי"ף דוחה שיטה זו. ונימוקו - שאין זה דומה ליורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות, שדעתו ליטול מבעל השדה כשיצטרך להחזיר לו את השדה, אבל בנידון שלפנינו הלוקח סומך על אחריותו של המוכר, וחשב שאם יגבה בעל־חוב את השדה - יחזור ויגבה הכל ממנו, ולכן נוטל בעל־חוב גם את ההוצאה, והלוקח יגבה כל הפסדו מהמוכר. [בש"ך שם סי' קטו ס"ק ט כתב, שבספר הרמב"ם עם מגדל־עוז הגירסא היא כשיטת הרי"ף, ומוסיף שגם רב האי גאון בספר 'מקח וממכר' שער כז דף כח פסק כשיטה זו. והכריע כן להלכה למעשה]. 14) הכסף ששילם בעד השדה. 15) כדין כל לוקח שבעל־חובו של המוכר טרף השדה שקנה. 16) ויש לשאול: אם ישנם נכסים שנמכרו אחר זמן המכירה ללוי, כיצד טרף בעל־חוב מלוי, הרי הוא יכול לטעון: הנחתי לך מקום לגבות? במגיד־משנה הרגיש בזה, ומבאר שהמדובר כשקנה שמעון אותם הקרקעות אחר שלוה מראובן, וחל עליהם השעבוד לפי שיטת רבינו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים שקנה הלווה אחר ההלוואה אינם משועבדים לאותה ההלוואה, אם לא התנו בפירוש "דאקני". יתקיים איפוא הדין האמור כאן - כשלא התנו בהלוואה, והתנו במכירת הקרקע ללוי, או כשקנה הקרקעות אחר ההלוואה, ולפני שמכר אותה השדה ללוי ולא נשתעבדו לראובן ונשתעבדו ללוי. 17) משנה, גיטין מח: 18) חכמים תיקנו זאת מפני "תיקון העולם" (מונח מקובל בפי חכמי התלמוד להגדיר בו תקנות שמגמתן למנוע עוול בולט לאחד מבעלי הדינים כתוצאה מהחוק המקובל, שיגרום לשיבוש יחסי משא ומתן וכדומה). 19) במשנה: "אין מוציאים לאכילת פירות וכו' מנכסים משועבדים", ומפרש שם רבינו, כיון שגזל שדה מליאה פירות, ואכל פירות שהוציאה - גובה הנגזל דמי הפירות מנכסים בני חורין בלבד, וכן כתב כאן. ורש"י שם מפרש, כגון שגזל שדה ומכרה, והלוקח זרעה והוציאה פירות, ובאה הנגזל וטרפה עם הפירות אחר שהחזיר ללוקח הוצאותיו, וחוזר הלוקח ותובע מהגזלן את דמי השדה, וגם מותר דמי הפירות - מגבים לו דמי השדה גם מנכסים משועבדים של הגזלן, אבל דמי הפירות רק מבני חורין. 20) אלמנה ובנותיה מקבלות מזונות מנכסי המוריש. פרטי דיני המזונות - נתבארו במקומם בפרק טז מהלכות אישות. 21) הסכום אינו קצוב, ולא תיקנו שעבוד נכסים לתביעות שרמתן אינה ידועה וקצובה, שהרי הלוקח אינו יודע עד כמה עליו להזהר. נימוק זה אמרו רבי חנינא שם נ:. ועולא נתן שם טעם אחר: "מפני שאין כתובין" פירוש, לא נכתבו בשטר מכר ולא בכתובת אשה, ובמסקנא (שם נא.) אמרו שהנימוק שנוי במחלוקת בין תנא־קמא ורבי יוסי. וקיבל רבינו נימוקו של רבי יוסי, שהלכה כמותו בכל מקום אפילו נגד רבים (ראה עירובין מו:). 22) חכמים הקילו בכמה דברים את ההתחייבויות הנובעות מתנאי הכתובה, וזו אחת מהן (בכורות נב.). 23) תמיהה זו כוחה יפה לשתי השיטות שנאמרו למעלה, בדין ניכוי ההוצאה מן השבח. 24) שהלוה כסף לשמעון. 25) שקנה משמעון השדה באחריות. 26) צ"ל: כנכסים. 27) יש לדון את השבת כנכס חדש של שמעון שבא לו אחר שלוה משניהם. 28) למעלה בפ"כ ה"א. 29) מזה שאמרנו, שהלוקח דינו כבעל־חוב של המוכר, והשבח נידון כאילו הוא נכס של הלווה־המוכר שהגיע לידו אחר המכירה - יוצא. 30) רבינו לשיטתו (למעלה פי"ח ה"א) שהנכסים הבאים ללווה אחר ההלוואה לא נשתעבדו, אם לא הותנה בפירוש. 31) שוויה של השדה לפני שהשביחה, היינו 150. 32) בהתאם לשיטת רבינו שנתבארה למעלה (פ"כ ה"ד) בדין חלוקה (ראה שם). 33) הלוקח שנעשה בעל־חוב של ראובן, אחר ששמעון ולוי טרפו השדה שקנה מראובן. מלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שלא קיבל דעתם של חכמים גדולים, שמנכים את כל ההוצאה מן השבח ונותנים ללוקח, ואת מותר השבח מחלקים ביניהם, שהרי לפי שיטה זו אין חולקים את כל השלש מאות, וזה כדעת הש"ך שהבאנו למעלה (הערה יב). ולגירסת המגיד־משנה שם, שרבינו קיבל דעתם - מוכרחים אנו לקבל פירושו הדחוק כאן, שהשדה שוה עכשיו שלוש מאות, אחר ניכוי ההוצאה שהשקיע יהודה. 34) שם, היינו שבתחילה מחלקים שלשתם 75 בשוה, ונוטל כל אחד 25 ונסתלק שמעון שגבה כבר כל חובו, וחוזרים לוי ויהודה ומחלקים ביניהם את 75 הנותרים, ונוטל זה 37 וחצי, וזה 37 וחצי. 35) ממאה וחמישים של הקרן אינו נוטל כלום, אלא גובה כל הקרן מן המוכר, ומשתתף רק בשתי חלוקות האחרונות, היינו מחלוקה ראשונה נוטל 25, ומהשניה נוטל 37 וחצי - ביחד

62 וחצי; ולוי קיבל נוסף על כך עוד 75 מחלוקה ראשונה, ויצא לו סכום של 137 וחצי כמו שמסכם רבינו בסמוך.

ב. כָּל הַפֵּרוֹת[36] שֶׁאָכַל הַלּוֹקֵחַ - אֵינָן נִטְרָפִין מִמֶּנּוּ. אֲבָל הַפֵּרוֹת הַמְחֻבָּרִין לַקַּרְקַע[37], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, כַּעֲנָבִים שֶׁהִגִּיעוּ לְהִבָּצֵר - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁגּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח.

36) בבא־מציעא יד: אמר שמואל, בעל־חוב גובה את השבח. ולמדו מדבריו: שבח אין (כן), פירי לא. ומבאר הרי"ף בהלכותיו שם, שהכוונה לפירות שאכל הלוקח או שנתלשו, אבל המחוברים לקרקע - גובה. 37) נראה, שרבינו למד זה מלשונו של הרי"ף, שכתב שם: "אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא, גבי להו בעל־חוב (פירות שהם עכשיו מחוברים בקרקע – בעל־חוב גובה אותם)", ואינו מחלק בין צריכים לקרקע ובין אינם צריכים. [רבה המבוכה בדין פירות שאינם צריכים לקרקע. בהלכות טוען ונטען פ"ה ה"ד פסק רבינו, שאם אינם צריכים לקרקע דינם כמטלטלין, וכן פסק גם בהל' מכירה פ"א הי"ז לענין קנין ולענין אונאה. במגיד־משנה כאן ובהלכות מכירה פ"א הי"ז, ובלחם־משנה פ"ב מהל' שכירות ה"ד נדחקו ליישב את הסתירות הללו. אולם רבינו עצמו בפירושו לשבועות מב: מבאר שיטתו, וביאורו מסלק את כל הסתירות והקושיות. במשנה שם חולקים רבי מאיר וחכמים בדין שומר שקיבל פירות מחוברים לשמירה, ומודה במקצת התביעה. רבי מאיר אומר: דינם כמטלטלין ומחויב שבועה, וחכמים אומרים שהם כקרקע ואין נשבעים על הקרקעות. ובגמרא שם מג. פירשו שמחלוקתם בענבים העומדים ליבצר. וכתב שם רבינו: "מחלוקת חכמים ורבי מאיר היא בענבים העומדים להיבצר (שאינם צריכים לקרקע - המפרש) והלכה כחכמים, אבל כשימסרם לו בתורת שמירה ולענין מקח וממכר ודיני ההונאה (גירסת הש"ך חו"מ סי' צה ס"ק ט) והודייה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה, העיקר המכוון אליו שהם במטלטלין, שכל העומד ליבצר כבצור דמי, ושמור זה הלשון". וביאר הש"ך שם שהמלה "אבל" מתפרשת כאן כמו: במה דברים אמורים (אבל זה נאמר רק), ואומר רבינו, שלא אמרו שהם כקרקע אלא כשנמסרו הפירות בתורת שמירה, אבל בענינים אחרים שמנה שם, וביניהם גם הודאה במקצת במלוה - דינם כבצורות (כנראה כוונתו שגם חכמים מודים בזה). והש"ך ממשיך ומבאר, שדבריו הם לפי שיטת רבו רבי יהוסף הלוי, הובאה ב'טור' שם שמנמק את ההבדל בין שמירה ובין דין אונאה ושבועה וכיוצא בהן, ואומר: "כאן גבי שומר לאו כבצורות דמיין, כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע וכו' דהא לאו למיתלשינהו מסרינהו ניהליה (שהרי לא כדי לתלשם מסרם לידו, אלא לשמרם כמו שהם)". ומחדש הש"ך (שם בסי' קטו ס"ק יח), שבעל־חוב הבא לטרוף את השדה עם הפירות - יש לדונו כשומר, שהרי אינו בא לתלוש את הפירות אלא ליטלם כמו שהם, ויכול לומר ללוקח: אין זה ענינך מה אעשה עם הפירות אחר שיגיעו לידי, עכשיו אינני תולש אותם. ובהתאם לשיטה זו פסק רכינו כאן, שאפילו אינם צריכים לקרקע - דינם כקרקע. ובמכירה וכן באונאה, פסק שדינם כמטלטלין. על פירושו הנפלא הזה של הש"ך עלינו להוסיף עוד, שבהל' טוען ונטען שם התכוון רבינו להודאה במקצת במלוה ולוה, ולא בשומר]. והרמב"ן חולק על רבינו, ודעתו שאם אינם צריכים כלל לקרקע - הרי הם כמטלטלין, ולא אמרו "לאו כבצורות דמיין" אלא כשהקרקע תוסיף להשביחם קצת. וכן מפרש הרמב"ן גם דעת רש"י. ורבינו זרחיה הלוי והרשב"א מרחיקים לכת וסוברים, שאפילו הצריכים לקרקע אין בעל־חוב גובה אותם בחובו אלא נוטלם ומשלם דמיהם ללוקח (מגיד־משנה).

ג. מַתָּנָה[38] שֶׁשָּׁבְחָה מֵחֲמַת הוֹצָאָה - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִשִּׁבְחָהּ כְּלוּם, אֶלָּא רוֹאִין כַּמָּה הָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת מַתָּנָה וְגוֹבֶה. וְאִם שָׁבְחָה מֵאֵלֶיהָ - בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה אֶת כֻּלָּהּ[39]. וְאִם קִבֵּל הַנּוֹתֵן אַחֲרָיוּת הַמַּתָּנָה - הֲרֵי בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִמֶּנָּה אֶת הַשֶּׁבַח כְּדֶרֶךְ שֶׁגּוֹבִין מִן הַלָּקוֹחוֹת[40]. וְלָמָּה יִטְרֹף בַּעַל חוֹב חֲצִי הַשֶּׁבַח מִן הַלּוֹקֵחַ[41] וְלֹא יִטְרֹף מִמְּקַבֵּל מַתָּנָה כְּלוּם? מִפְּנֵי[42] שֶׁהַמּוֹכֵר כּוֹתֵב לַלּוֹקֵחַ בִּשְׁטַר מְכִירָה: שֶׁאֲנִי מְחַיֶּב לְךָ בַּקֶּרֶן וּבֶעָמָל שֶׁתַּעֲמֹל וּבַשֶּׁבַח שֶׁתַּשְׁבִּיחַ, וְעָלַי אַחֲרָיוּת הַכֹּל; וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְקִבֵּל דָּבָר זֶה[43], שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ יָרַד עַל תְּנַאי זֶה, שֶׁאִם יִלָּקַח מִמֶּנּוּ הַשֶּׁבַח יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר. וַאֲפִלּוּ לֹא כָתַב[44] - כְּבָר נוֹדָע שֶׁזֶּה דִּין הַמּוֹכֵר עִם הַלּוֹקֵחַ[45]. אֲבָל הַמַּתָּנָה, שֶׁאֵין שָׁם תְּנַאי זֶה - אֵינוֹ גּוֹבֶה מִשֶּׁבַח שֶׁהִשְׁבִּיחָהּ בְּהוֹצָאָתוֹ כְּלוּם.

38) ב"מ טו. 39) בגמרא שם, אמר רבא סתם שאין בעל־חוב גובה את השבח ממתנה, וכתב הרי"ף שם: "ומסתברא דהאי שבחא דלא גבי ממתנה - שבחא דאתי מחמת הוצאה הוא, אבל שבחא דאתי ממילא טריף (מתקבל על הדעת שהשבח שאינו גובה ממתנה - שבח הבא מחמת הוצאה הוא, אבל שבח הבא מאליו - טורף)". ורבינו קיבל סברתו. והראב"ד בהשגותיו כאן מסכים לדבריו. 40) שנתבאר למעלה בהלכה א, שגובה חצי השבח אחר ניכוי ההוצאה. 41) כששבחה מחמת הוצאה. 42) נימוק זה נתבאר בגמרא, שם. 43) שבעל־חוב יקח גם השבח. 44) את התנאי הזה בשטר. 45) וכל דבר שבממון שנתקבל כמנהג קבוע - מחייב את שני הצדדים, אפילו כשלא התנו כן בפירוש. למעלה בהלכה א ביאר רבינו, למה אינו גובה את כל השבח.

ד. וְכֵן יְתוֹמִים[46] שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנְּכָסִים - אֵין בַּעַל חוֹב גּוֹבֶה מִן הַשֶּׁבַח כְּלוּם. אֲבָל אִם שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵאֵלֵיהֶן - גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח כֻּלּוֹ.

46) רבינו מדמה יתומים למקבל מתנה, מפני שאין להם על מי לחזור ולגבות מה שנטל, וגם לא קיבלו תנאי שכזה. ובהגהות מיימוניות כאן אות ה כתב, שרבינו למד זה מגמרא ב"מ קי. שאלו שם: יתומים אומרים: אנו השבחנו, ובעל־חוב אומר: אביכם השביח, על מי להביא ראיה? יוצא מזה, שאין גובים משבח שהשביחו יתומים. וה'תוספות' ב"מ שם ד"ה בעל חוב, ובבכורות נב. ד"ה והאמר, כתבו

שבעל־חוב גובה השבח מן היתומים, מפני שהם "כרעי דאבוהון" (ירך אביהם) וחובותיו של האב עוברים אליהם, ודחו את הראיה שהבאנו בשם הגהות מיימוניות. [במגיד־משנה כתב, שדעת הרי"ף כרבינו, ולא גילה מקומו. ראה לחם־משנה כאן, וש"ך חו"מ סי' קטו ס"ק לא].

1 **ה. בַּעַל חוֹב שֶׁטָּרַף בְּחוֹבוֹ מִיַּד הַלּוֹקֵחַ מַה שֶּׁרָאוּי**
2 **לוֹ מִן הַקֶּרֶן וְחֵצִי הַשֶּׁבַח - רוֹאִין הַנִּשְׁאָר מִן**
3 **הַקַּרְקַע: אִם יֵשׁ בּוֹ תְּעָלָה[47] לַלּוֹקֵחַ[48], כְּגוֹן שֶׁנִּשְׁאַר**
4 **לוֹ בְּשָׂדֶה בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[49], וּבְגִנָּה בֵּית חֲצִי קַב[50]**
5 **- יִשְׁתַּתְּפוּ בָּהּ שְׁנֵיהֶם[51]; וְאִם לֹא נִשְׁאַר לוֹ דָּבָר**
6 **שֶׁאִלּוּ יֵחָלֵק יִהְיֶה שֵׁם כֻּלּוֹ עָלָיו[52] - נוֹתֵן לוֹ בַּעַל**
7 **חוֹב אֶת דָּמָיו[53].**

47) תועלת. 48) חלק השדה שנשאר ביד הלוקח, ראוי לעיבוד להוציא פירות. 49) אפשר לזרוע בה תשעה קבים תבואה, שהם סאה וחצי. [הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג שש ביצים בינוניות]. 50) חלקת קרקע קטנה כזו, מספיקה לגינה. 51) כלומר, ויחלוקו את השדה, ואין האחד מהם יכול לכוף את השני למכור לו את חלקו או לקנות ממנו. 52) משנה בבבא־בתרא יא: "זה הכלל, כל שאילו יחלק ושמו עליו - חולקין". פירוש, אם שנים שותפים בדבר אחד, וכשיחלקו את הדבר לשני חלקים, יקרא כל חלק כשם הדבר השלם - אז יכול כל שותף לדרוש חלוקה ממש. ומלמדנו רבינו, שקרקע קטן מבית תשעה קבים - אינו נקרא שדה. וגינה פחותה מבית חצי קב - אינה נקראת גינה. ולמד זה ממשנה הנ"ל. 53) מקור דין זה ברי"ף ב"מ טו: ושם נאמר: שקיל ליה לדמיה מבעל־חוב (לוקח דמיו מבעל־חוב). משמע שרצונו של הלוקח קובע, רצה לוקח קרקע, רצה לוקח כסף. וכן מבואר ב'טור' חו"מ סי' קטו. אולם רבינו שינה הלשון, וכתב: "נותן לו בעל־חוב את דמיו", ומשמע לכאורה שכופה את הלוקח לקבל מעות. וב'שולחן ערוך' שם ס"ב מביא דברי רבינו כלשונו כאן, והרמ"א מוסיף "אם ירצה הלוקח". ונראה שאינו חולק אלא מבאר, ומתקבל על הדעת שגם דברי רבינו יתבארו כך.

8 **ו. הָיְתָה הַשָּׂדֶה[54] אַפּוֹתֵיקִי[55] - בַּעַל חוֹב נוֹטֵל אֶת**
9 **כֻּלָּהּ[56], וְרוֹאִין חֲצִי הַשֶּׁבַח הַנִּשְׁאָר לַלּוֹקֵחַ[57]: אִם**
10 **הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח יָתֵר עַל הַהוֹצָאָה - נוֹטֵל הַהוֹצָאָה[58]**
11 **מִבַּעַל חוֹב[59], שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ בַּעַל חוֹב: שָׂדֶה הִיא**
12 **שֶׁהִשְׁבַּחְתָּהּ[60], וְהַנִּשְׁאָר לוֹ[61] מִן הַשֶּׁבַח[62] נוֹטֵל מִן**
13 **הַמּוֹכֵר; וְאִם הָיָה חֲצִי הַשֶּׁבַח פָּחוֹת מִן הַהוֹצָאָה -**
14 **אֵין לוֹ מִן הַטּוֹרֵף אֶלָּא דְּמֵי חֲצִי הַשֶּׁבַח[63], וְחוֹזֵר**
15 **וְגוֹבֶה מִן הַמּוֹכֵר חֲצִי הַשֶּׁבַח שֶׁנִּטְרַף בִּלְבָד[64].**

54) ב"מ טו. 55) כגון שאמר לוה למלוה: לא יהא לך פרעון אלא משדה זו (ראה למעלה פי"ח ה"ג). 56) עם השבח, שהרי היא כקנויה לו. והמדובר כשהשדה לפני שהשביחה אינה שוה יותר מהחוב. 57) המגיע ללוקח, כפי שנתבאר למעלה בתחילת ה"א. 58) על כל ההוצאה. משמע שבעל־חוב נוטל חצי השבח הראשון בלי ניכוי חלק ההוצאה, ובזה יפה כוח אפותיקי מכוח שעבוד רגיל. 59) ולא את חצי השבח. 60) ודינך כיורד לתוך שדה חבירו והשביחה - שמחזיר לו ההוצאה בלבד. 61) ללוקח. 62) מכל השבח, אחר ניכוי ההוצאה שנטל מבעל־חוב. 63) מאותו נימוק. 64) כלומר, החצי שלא החזיר לו בעל־חוב. ובכן קיבל כל השבח. [תמיהות רבות מצאו ראשונים ואחרונים בהלכה זו, ובראשם הראב"ד בהשגותיו, ולא עלה בידם ליישבה. ומעניין שהראב"ד נמנע כאן להשתמש בסגנון השגה חריף, אלא משער שטעות־סופר כאן. ונראה שבהסתמך על השערתו - השמיט מרן ב'שולחן ערוך' את ההלכה הזו].

16 **ז. בַּעַל חוֹב[65] שֶׁבָּא לִטְרֹף מִן הַיְתוֹמִין, יְתוֹמִים**
17 **אוֹמְרִים: אָנוּ הִשְׁבַּחְנוּ[66], וּבַעַל חוֹב אוֹמֵר: שֶׁמָּא**
18 **אֲבִיכֶם הִשְׁבִּיחַ[67] - עַל הַיְתוֹמִים לְהָבִיא רְאָיָה[68].**
19 **הֵבִיאוּ רְאָיָה שֶׁהֵם הִשְׁבִּיחוּ - שָׁמִין לָהֶן אֶת הַשֶּׁבַח**
20 **וְאֶת הַהוֹצָאָה, וְנוֹטְלִין הַפָּחוֹת שֶׁבִּשְׁנֵיהֶן[69], וּמַעֲלֶה**
21 **אוֹתָן בְּדָמִים[70]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[71] בְּשֶׁעָשָׂה**
22 **שָׂדֶה זוֹ אַפּוֹתֵיקִי; אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה אַפּוֹתֵיקִי, אִם**
23 **רָצוּ הַיְתוֹמִין לְסַלֵּק בַּעַל חוֹב בְּדָמִים - מְסַלְּקִין**
24 **אוֹתוֹ, וְאִם רָצוּ - נוֹטְלִין מִן הַקַּרְקַע שִׁעוּר שֶׁבַח**
25 **שֶׁלָּהֶן[72].**

65) ב"מ קי: 66) השקענו הוצאות והשביחה. 67) בגמרא שם אמרו: "אומר אביכם השביח", וכן כתב גם הרי"ף שם. כנראה מסברת עצמו אמר רבינו שאפילו בטוען טענת 'שמא' מחויבים היורשים להביא ראיה שהם השביחו. 68) ואם לא הביאו ראיה, גובה המלוה את השבח. וטעמו של דבר אמרו שם בשם רבי יוחנן: שדה המשועבדת ועומדת לגובייאנא, הרי היא לענין זה כאילו נכנסה כבר לרשות המלוה, ואין להוציאה מידו בלי הוכחה ברורה. לקמן יבואר, שזה נאמר בשדה אפותיקי, אבל כשלא עשאה אפותיקי - הרי היא בחזקת היתומים, ולכן על בעל־חוב להביא ראיה. 69) כשההוצאה יתירה על השבח, מובן מאליו שאינם נוטלים יותר מהשבח, וכשהשבח יתר על ההוצאה - יכול בעל־חוב לטעון: השבחתם שדה שלי ואני נוטל את השבח, ומחזיר את ההוצאה שגרמה לשבח. 70) משלם ליתומים דמים, ואינם יכולים לדרוש חלק השדה כשיעור הכסף המגיע להם. 71) נמשך גם לדין הבאת ראיה (כן משמע מלשונו של המגיד־משנה). וכן דעת הרמב"ן והרשב"א, מפני ששעבוד גרידא אינו מוציא את השדה מחזקת היתומים. 72) כלומר, כל השבח, כמבואר למעלה בה"ד, שבעל־חוב אינו גובה כלום מהשבח שהשביחו יתומים בהוצאותיהם. [במגיד־משנה מבאר, שלדעת רבינו לא אמרו נוטלים הפחות שבשניהם אלא כשהחוב הוא כנגד השדה ושבחה, אבל כשאינו גדול מן הקרן אין בעל־חוב נוטל בשבח כלום, אפילו מן שדה אפותיקי, בניגוד לשיטת הרי"ף ורב האי גאון, שגם במקרה זה נוטלים הפחות שבשניהם מפני שהוא טוען: שדה שלי השבחתם. ולשיטתם, יפה כוחו של המלוה בהשביחו יתומים מהשביח הלוה עצמו. ומובן, שאז יטענו יתומים: אבינו השביח, ואין לך יותר מערך החוב, והוא יטען: אתם השבחתם (ראה 'בית יוסף' חו"מ סי' קטו שהשיג על המגיד־משנה)].

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר סדר גביית החוב ודיני אדרכתא ודיני טירפא ודיני שומא.

1 **א. סֵדֶר גְּבִיַּת הַחוֹב כָּךְ הוּא: כְּשֶׁיָּבִיא הַמַּלְוֶה שְׁטָרוֹ**
2 **לְבֵית דִּין וְיִתְקַיֵּם[2] - אוֹמְרִים לַלּוֶה: שַׁלֵּם. וְאֵין**
3 **יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[3] תְּחִלָּה עַד שֶׁיִּתְבָּעֵנוּ[4]. וְאִם טָעָה הַדַּיָּן**
4 **וְהוֹרִיד הַמַּלְוֶה לְנִכְסֵי לוֶה קֹדֶם שֶׁיִּתְבָּעֵנוּ - מְסַלְּקִין**
5 **אוֹתוֹ[5]. אָמַר הַלּוֶה[6]: הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם, קִבְּעוּ לִי זְמַן כְּדֵי**
6 **שֶׁאֶלְוֶה מֵאַחֵר אוֹ אֲמַשְׁכֵּן[7] אוֹ אֶמְכֹּר וְאָבִיא הַמָּעוֹת**
7 **- קוֹבְעִין לוֹ זְמַן שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
8 **לִתֵּן מַשְׁכּוֹן[8]; שֶׁאִלּוּ הָיוּ שָׁם מִטַּלְטְלִים - מִיָּד הָיוּ**
9 **בֵּית דִּין גּוֹבִין מֵהֶם[9]. וְאִם רָצָה הַמַּלְוֶה לְהַחֲרִים עַל**
10 **מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָעוֹת אוֹ מִטַּלְטְלִין וּמַפְלִיג אוֹתוֹ**
11 **בִּדְבָרִים - הֲרֵי זֶה מַחֲרִים[10]. וְאֵין מְחַיְּבִין הַלּוֶה**
12 **לְהָבִיא עָרֵב עַד שֶׁיִּתֵּן. שָׁלְמוּ הַשְּׁלֹשִׁים וְלֹא הֵבִיא -**
13 **בֵּית דִּין כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא[11]. וְכֵן אִם אָמַר בַּתְּחִלָּה**
14 **כְּשֶׁתִּבָּעוּ: אֵינִי מְשַׁלֵּם - כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו**
15 **מִיָּד[12], וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ זְמַן. וְכֵן אִם אֵין שָׁם אֶלָּא**
16 **מִלְוָה עַל פֶּה[13] אוֹ שֶׁהוֹדָה[14] - כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל**
17 **נְכְסֵי בְּנֵי חוֹרִין[15] שֶׁיֵּשׁ לוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר גביית החוב כך הוא.

"אין יורדין לנכסיו תחילה עד שיתבענו, ואם טעה הדיין... מסלקין אותו"

ידועה דרשת חז"ל על הפסוק "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל" מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות". ומפורש בגמרא בבא־בתרא "מאי דכתיב במלוה ה' חונן דל, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול, "עבד לוה לאיש מלוה". ובשו"ע אדמו"ר הזקן כתב שזה עיקר באמונה "בשגם אנו מאמינים בני מאמינים שהצדקה אינה אלא הלוואה לקב"ה כדכתיב מלוה ה' חונן דל, וגמולו ישלם לו בכפליים בעולם הזה.

וסדר גביית החוב כך הוא שצריך שיתבענו תחילה, שלאחרי כל הכוונות שבגלות צריכים ישראל לתבוע את ביטול הגלות בפשטות, ובלשון הכתוב "עד מתי אלקים יחרף צר" "אשר חרפו עקבות משיחך".

ואין צורך להאריך ולבאר גודל ההכרח, שהרי זהו עניין הנוגע לכל אחד ואחד מישראל ונוגע גם לקב"ה בעצמו שהרי "שכינתא בגלותא" וגאולת השכינה תלויה בגאולתם של ישראל, שנאמר "ושב ה' אלקיך את שבותך" ופירש רש"י, שהיה לו לכתוב והשיב, אלא כיון שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלין הכתיב גאולה לעצמו". הדבר היחיד שמעכב עדיין את הגאולה הוא שכל בני ישראל יבקשו וידרשו ויתבעו מהקב"ה להביא את הגאולה האמיתית והשלימה.

על פי יין מלכות סימן קע"ז

2) בית דין יאשר חתימת העדים. 3) בית דין אינו יורד לנכסי הלווה - בין לקרקע ובין למטלטלין - כדי להגבות מהם פירעון החוב. 4) שהמלוה יבוא לבית הדין ויבקש הגבייה. 5) מרחיקים את המלוה מאותם הנכסים. בבבא בתרא קעד. מסופר מעשה שהיה וסילקו רב חנין. ונימקו שם: שנכסי הלווה דינם כערב ואין גובים מן הערב תחילה (לפני שתבע את הלווה עצמו). 6) מקור הדינים שבהלכה זו בתשובות הרי"ף (מגיד משנה). 7) קרקע שלי. 8) מטלטלין. 9) לגביית קרקע נותנים זמן, שהרי הגבייה על ידי בית דין טעונה הכרזה ושומא וזה יימשך גם כן זמן מסויים, אבל מטלטלין שמים לו מייד. 10) חרם סתם מבלי להזכיר את שם הלווה. חרם זה הוא תקנת הגאונים ולא נזכר בגמרא. 11) בית דין כותבים ייפוי כוח למלוה לתפוס שדותיו של הלווה. בעל התרומות שער ג מפרש ש"אדרכתא" הוא מלשון "דורך", שנותנים רשות למלוה להיות דורך ושליט על נכסי הלווה. ורש"י פירש: רשות לרדוף ולהשיג מלשון המקרא (שופטים כ. מג): הדריכוהו (בית יוסף חושן־משפט סי', צח). והרמ"א שם סעיף ה אומר, שמדריכים את המלוה שיגבה חובו מנכסי הלווה. נוסח האדרכתא - לקמן הלכה ו. 12) בבא קמא קיב: 13) בעדים. 14) הלווה בנכונותה של התביעה. 15) שלא נמכרו ולא נשתעבדו לאחרים. נתבאר כבר שמלוה על פה אין גובים מנכסים משועבדים.

18 **ב. טָעַן[16] וְאָמַר: שְׁטָר זֶה שֶׁנִּתְקַיֵּם בִּפְנֵיכֶם מְזֻיָּף**
19 **הוּא, אֲנִי אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטְּלֶנּוּ, וְהָעֵד בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי,**
20 **וְהֵם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי[17]: אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁיֵּשׁ מַמָּשׁ**
21 **בִּדְבָרָיו - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן[18] לְהָבִיא עֵדָיו; וְאִם נִרְאֶה**
22 **לָהֶם שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בַּעֲלִילוֹת דְּבָרִים וּבִטְעָנוֹת שֶׁל**
23 **דֹּפִי - אוֹמְרִים לוֹ: שַׁלֵּם, וְאַחַר כָּךְ אִם יֵשׁ לוֹ רְאָיָה**
24 **יַחֲזֹר[19]. וְאִם הָיָה הַמַּלְוֶה אַלְמָן[20], וְשֶׁמָּא אֵינוֹ יָכוֹל**
25 **לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ - מַנִּיחִין עַל יְדֵי שָׁלִישׁ[21].**

16) מימרא של רבא שם. 17) רבא אמר סתם: טען הלווה אביא עדים שהשטר מזוייף ולא התנה שצריך להודיע שמות העדים ומקומם. נראה שרבינו למד זה מהפיסקא הראשונה של מאמר רבא: "מקיימין את השטר וכו' ואפילו עומד וצווח". פירוש, אפילו הנתבע טוען שהשטר מזוייף אין שומעים לו. ורבא ממשיך ואומר, שאם טען תנו לי זמן שאברר בעדים שהשטר מזוייף - נותנים לו, והרי גם ברישא המדובר כשאומר שיוכיח הזיוף, שאם לא כן הדבר פשוט, שאין כל ערך לצווחה שלו במקום עדי קיום. ולפיכך פירש רבינו את הטענה "מייתינא סהדי (אביא עדים") כשפירש שמותם ומקומם. 18) לפי ראות עיני הדיינים. ובטור חושן משפט סימן צח כתב, שנותנים לו זמן שלושים יום. 19) יחזיר לו המלוה מעותיו. 20) אדם תקיף.

21) ונותנים לו זמן שלושים יום (רמ"א שם סעיף ד). וכל זה כשנראה לדיינים שאין ממש בדבריו, אבל כשנראה להם שיש בהם ממש - נותנים לו זמן תשעים יום (בית יוסף שם בשם בעל התרומות שער ג). [בבעל התרומות (ויניציאה תקסט) שער ג חלק ז אות ד כתוב, שבמלוה גבר אלים דוחים כתיבת אדרכתא עד שנים עשר חודש כפי מעשה של רבינא בבבא קמא שם. אמנם הסגנון לא ברור כל כך ואפשר שהכוונה לעניין הודעה ללווה (ראה לקמן הלכה ד והלכה ה)].

1 **ג. קָבְעוּ[22] לוֹ זְמַן לְהָבִיא רְאָיָה וּלְבַטֵּל הַשְּׁטָר[23],**
2 **וְהִגִּיעַ הַזְּמַן וְלֹא בָּא - מַמְתִּינִין לוֹ שֵׁנִי וַחֲמִישִׁי**
3 **וְשֵׁנִי[24]. לֹא בָּא - כּוֹתְבִין עָלָיו פִּתְיָחָא[25] וּמְשַׁמְּתִין[26]**
4 **אוֹתוֹ, וּמַמְתִּינִין לוֹ וְהוּא בְּנִדּוּיוֹ תִּשְׁעִים יוֹם[27]:**
5 **שְׁלִשִׁים רִאשׁוֹנִים - שֶׁמָּא טוֹרֵחַ לִלְוּוֹת; אֶמְצָעִים -**
6 **שֶׁמָּא הוּא טוֹרֵחַ לִמְכֹּר[28]; אַחֲרוֹנִים - שֶׁמָּא הַלּוֹקֵחַ**
7 **מִמֶּנּוּ טוֹרֵחַ לְהָבִיא מָעוֹת. שָׁלְמוּ תִּשְׁעִים יוֹם וְלֹא**
8 **בָּא - בֵּית דִּין כּוֹתְבִין לוֹ אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו, וּמַתִּירִין**
9 **לוֹ נִדּוּיוֹ.**

22) בבא קמא שם. 23) המדובר כשיש ממש בדבריו ובעל החוב אינו אדם תקיף. 24) בתי דין יושבים ביום שני וחמישי בשבוע. ממתינים ללווה שלוש ישיבות שמא יבוא וישלם. 25) שם. רש"י מפרש: שטר שמתא (נידוי). ונראה שגם רבינו התכוון לכך (ראה פרק כ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה). 26) נידוי ושמתא היינו הך ודיניהם מבוארים בהלכות תלמוד תורה פרק ז. 27) גמרא שם. 28) כשלא מצא ללוות הוא מחפש קונה לקרקעותיו.

10 **ד. אֵין כּוֹתְבִין[29] אַדְרַכְתָּא עַד שֶׁשּׁוֹלְחִין וּמוֹדִיעִין**
11 **לוֹ. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לְבֵית דִּין מַהֲלַךְ שְׁנֵי יָמִים[30]**
12 **אוֹ פָּחוֹת; יָתֵר עַל זֶה[31] - אֵין צְרִיכִין לְהוֹדִיעוֹ[32].**
13 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה כָּל הַתִּשְׁעִים יוֹם**
14 **נִשְׁמָט[33] וְאוֹמֵר: עַתָּה אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר;**
15 **אֲבָל אָמַר: אֵינִי בָּא לְבֵית דִּין - מִיָּד כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא**
16 **עַל נְכָסָיו, בֵּין עַל הַקַּרְקָעוֹת בֵּין עַל הַמִּטַּלְטְלִין[34].**
17 **וְכֵן אִם הָיָה הַשְּׁטָר עַל הַפִּקָּדוֹן[35] - אֵין מַמְתִּינִין לוֹ**
18 **תִּשְׁעִים יוֹם, אֶלָּא כּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא עַל נְכָסָיו מִיָּד[36].**

29) שם. 30) בגמרא מפרש, כדי שהשליח יספיק ללכת ולהודיע ללווה, שבית דין החליט לכתוב אדרכתא ויוכל לבוא לישיבה הקרובה של בית הדין ויסדר טענותיו, אם יש לו מה לטעון או ישלם. 31) כשהלווה נמצא במקום רחוק יותר ממהלך שני ימים. 32) מכיוון שהמתינו לו כבר תשעים יום ולא בא. [בגמרא שם אמרו, שרבינא עשה מעשה במלוה גבר אלים, שקשה להוציא מידו והאריך זמן ההודעה עד שנים עשר חודש. ופליאה היא, שרבינו השמיט לגמרי דין גבר אלים לעניין הודעה]. 33) משתמט ודוחה מיום ליום ואינו מתנגד בגלוי לצו בית הדין. 34) ראה הלכה ה. 35) נתבע להחזיר דבר שהופקד אצלו. 36) הלוואה ניתנה להוצאה ואפשר שאין ללווה מעות לשלם, ולפיכך נותנים לו זמן לטרוח ולמצוא כסף בהלוואה או על ידי מכירת נכסים. אבל פיקדון, ניתן לשמירה ואסור לנפקד להשתמש בו, ועליו להחזירו מייד כשהמפקיד בא ותובע. ואם הוא טוען: אינני זוכר היכן הנחתי פקדונך דינו כפושע וחייב לשלם מייד, כמבואר בהלכות שאלה ופיקדון פרק ד הלכה ז.

19 **ה. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּסוֹף הַתִּשְׁעִים כּוֹתְבִין**
20 **אַדְרַכְתָּא - עַל הַקַּרְקָעוֹת; אֲבָל עַל הַמִּטַּלְטְלִין[37],**
21 **אֲפִלּוּ אַחַר תִּשְׁעִים יוֹם, כָּל זְמַן שֶׁהוּא אוֹמֵר: עַתָּה**
22 **אָבִיא רְאָיָה וַאֲבַטֵּל הַשְּׁטָר[38] - אֵין מוֹרִידִין הַמַּלְוֶה**
23 **לַמִּטַּלְטְלִין, שֶׁמָּא יֹאכַל אוֹתָם, וְיָבִיא זֶה רְאָיָה**
24 **וִיבַטֵּל הַשְּׁטָר, וְלֹא יִמְצָא מַה יִּטֹּל. וַאֲפִלּוּ הָיָה**
25 **לַמַּלְוֶה קַרְקַע[39], שֶׁמָּא תַּכְסִיף[40] אוֹ תִּשְׁתַּדֵּף[41].**

37) בבא קמא שם. 38) ואינו מתחצף לסרב לפקודת בית הדין. 39) ויוכל לגבות ממנה. 40) תכחש ולא תוציא פירות. 41) תתייבש ברוח מדבר עז (מלשון המקרא - בראשית מא, ו - ושדופות קדים). בהלכה הקודמת באומר איני בא לבית דין אמרנו שכותבים אדרכתא גם על מטלטלין ואין חוששים שמא יאכלם המלוה, משום שאין עושים תקנה לטובת סרבנים מתחצפים.

26 **ו. כֵּיצַד כּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא? אִם לִנְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין**
27 **הוֹרִידוּהוּ - אוֹמְרִים[42]: אִישׁ פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי**
28 **בַּדִּין כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא נָתַן לוֹ מֵעַצְמוֹ, וְכָתַבְנוּ לוֹ**
29 **אַדְרַכְתָּא זוֹ עַל שָׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלּוֹ. וְאַחַר כָּךְ שָׁמִין**
30 **לוֹ שְׁלִשָׁה[43] מֵאוֹתָהּ שָׂדֶה כְּנֶגֶד חוֹבוֹ[44]. וּמַכְרִיזִין**
31 **עָלֶיהָ[45] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ[46], עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַמּוֹסִיפִין.**
32 **וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ בְּחוֹבוֹ לַחֵלֶק שֶׁשָּׁמוּ אוֹתוֹ[47]. וְקוֹרְעִין**
33 **שְׁטַר הַחוֹב[48], אִם הָיָה שָׁם שְׁטָר. וְאִם לֹא הָיוּ לוֹ**
34 **נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - כּוֹתְבִין הָאַדְרַכְתָּא כָּךְ: אִישׁ**
35 **פְּלוֹנִי נִתְחַיֵּב לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ בִּשְׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ,**
36 **וְלֹא נָתַן לוֹ חוֹבוֹ, וְלֹא מָצָאנוּ לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין,**
37 **וּכְבָר קָרַעְנוּ לַשְּׁטָר[49] שֶׁהָיָה לוֹ עָלָיו, וְנָתַנּוּ לִפְלוֹנִי**
38 **רְשׁוּת לִדְרֹשׁ וְלַחְקֹר וְלִהְיוֹת יָדוֹ נְטוּיָה עַל כָּל**
39 **הַנְּכָסִים שֶׁיִּמָּצְאוּ לוֹ, וְכָל קַרְקָעוֹת שֶׁמָּכַר מִזְּמַן**
40 **פְּלוֹנִי[50] וָהָלְאָה יֵשׁ לוֹ לְהִפָּרַע לִגְבּוֹת חוֹבוֹ מִן הַכֹּל.**

42) כותבים בשטר. 43) בני אדם בקיאים במחירי קרקע. 44) קובעים שטח הקרקע שערכו שווה לסכום החוב. 45) מכריזים ומפרסמים ששדה זו עומדת למכירה, אולי יבואו קונים ויוסיפו על השומא. 46) בהלכה ט יתבאר, שבנכסים משועבדים מכריזים שלושים יום, ומשמיענו רבינו כאן שבנכסים בני חורין אין זמן קצוב אלא הדיינים קובעים בכל מקרה ומקרה מתי פסקו הסיכויים שיבואו קונים חדשים ויוסיפו על המקח. 47) כלומר, אם לא באו קונים במחיר ששמו שלושת הבקיאים - נותנים הדיינים למלוה את החלק ששמו ובזה נפרע כל החוב, ואם נמצאו קונים כפי השומא או למעלה מן השומא מוכרים להם את השדה ומשלמים למלוה את חובו, והיתר - כשהוסיפו על השומא - לבעל השדה (מגיד משנה). 48) בבא בתרא קסט. כדי

שלא יפנה המלוה לבית דין אחר ויתבע החוב פעם שנייה. 49) שם. 50) מזמן הכתוב בשטר.

ז. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין אַדְרַכְתָּא זוֹ, הוֹלֵךְ הַמַּלְוֶה וּמְחַפֵּשׂ. אִם מָצָא לוֹ נְכָסִים בְּנֵי חוֹרִין - שָׁמִין לוֹ מֵהֶן. מָצָא לוֹ נְכָסִים מְשֻׁעְבָּדִין מֵאַחַר זְמַן שְׁטָרוֹ - טוֹרֵף מֵהֶן[51]. וְקוֹרְעִין שְׁטַר הָאַדְרַכְתָּא[52], וְכוֹתְבִין לוֹ שְׁטַר הַטִּרְפָּא.

51) המונח "טורף" מגדיר גביית קרקע מייד הלוקח מן הלווה (ראה מגיד משנה). 52) שם. מאותו הנימוק שאמרנו בקריעת השטר.

ח. כֵּיצַד כּוֹתְבִין? אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי זָכָה בַּדִּין לִטְרֹף בַּחוֹב שֶׁפְּלוֹנִי חַיָּב לוֹ, שֶׁהוּא כָּךְ וְכָךְ, מִשָּׂדֶה פְּלוֹנִית שֶׁלָּקַח פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי. וּכְבָר קָרַעְנוּ הָאַדְרַכְתָּא[53] שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ, וְהִרְשַׁינּוּהוּ לִטְרֹף מִזֶּה בְּכָךְ וְכָךְ.

53) בספרים שבידינו (בבא בתרא קסט.) גירסא אחרת ולפיה טירפא קודמת לאדרכתא.

ט. וְאַחַר שֶׁכּוֹתְבִין הַטִּרְפָּא לִטְרֹף, מוֹרִידִין שְׁלֹשָׁה בְּקִיאִין לְאוֹתָהּ שָׂדֶה, וְשָׁמִין לוֹ מְמֻנָּה[54] כְּשִׁעוּר חוֹבוֹ כְּפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ מִן הַקֶּרֶן וַחֲצִי הַשֶּׁבַח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. וּמַכְרִיזִין עָלֶיהָ שְׁלֹשִׁים יוֹם[56], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּכְרִיזִין עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים.

54) כפי שנתבאר בהלכה ו בדין בני חורין. 55) למעלה פרק כ"א הלכה א. 56) בערכין כא: שנינו: "שום היתומים שלושים יום", פירוש, כשבית דין עומדים להגבות לבעל חוב נכסי יתומים צריך להכריז עליהם שלושים יום רצופים בבוקר ובערב, בשעה שבני אדם יוצאים למלאכתם ובשעה שהם חוזרים. וסובר רבינו שהוא הדין בנכסים משועבדים, אבל בנכסים בני חורין והלווה בחיים אין קצבה לזמן ההכרזה, והדיינים קובעים זמן כפי ראות עיניהם, כמבואר למעלה הלכה ו. [ובבית יוסף חושן משפט סימן קג כתב בשם בעל התרומות שער ג שגם בבני חורין מכריזים שלושים יום].

י. וְאַחַר כָּךְ מַשְׁבִּיעִין אֶת הַלּוֶה שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם[57], כְּתַקָּנַת הַגְּאוֹנִים, אִם הָיָה הַלּוֶה עִמָּנוּ בַּמְּדִינָה. וּמַשְׁבִּיעִין אֶת הַטּוֹרֵף[58] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[59] שֶׁלֹּא נִפְרַע חוֹב זֶה, וְלֹא מִחֲלוֹ, וְלֹא מְכָרוֹ לְאַחֵר[60]. וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידִין אוֹתוֹ[61] לְנִכְסֵי הַלּוֹקֵחַ בַּשּׁוּמָא שֶׁלּוֹ[62], וְכוֹתְבִין הוֹרָדָה.

57) שאם יש לו נכסים - בין קרקע ובין מטלטלין - אין גובים מלקוחות. 58) משנה כתובות פז. 59) של מצוה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. 60) שבועה זו היא תקנת חכמי המשנה הקדמונים. 61) אם לא נמצאו קונים במחיר גבוה משומת הבקיאים, ואם ישנם כאלה אין כופים את המלוה לקבל חלק מהקרקע לפי המחיר הגבוה אלא מוכרים את הקרקע ומשלמים לו חובו, והיתר לבעל הקרקע. 62) כפי מה ששמו הבקיאים בשבילו.

יא. וְכֵיצַד כּוֹתְבִין[63]? אַחַר שֶׁשָּׁמְנוּ לִפְלוֹנִי בַּשּׁוּמָא שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ[64], וְהִכְרַזְנוּ שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּרָאוּי, וְהִשְׁבַּעְנוּ אֶת זֶה הַטּוֹרֵף וְאֶת בַּעַל חוֹב, הוֹרַדְנוּהוּ לְשָׂדֶה פְּלוֹנִית לִהְיוֹת מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ אָדָם בְּקִנְיָנוֹ.

63) שטר ההורדה. 64) נראה שהכוונה לשטר שומא שנתנו לו הדיינים, אולם רבינו לא כתב כלל שכותבים שטר שומא, והמגיד משנה מסופק אם כותבים בכלל שטר שומא בפני עצמו, או כוללים עניין השומא בשטר ההורדה. בטור חושן משפט סימן קג מביא נוסח מפורט של שטר הורדה וממנו יוצא שלא כתבו שטר שומא לפני כן.

יב. וּמֵאֵימָתַי[65] אוֹכֵל הַטּוֹרֵף פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ? מִשֶּׁיִּפְסְקוּ יְמֵי הַהַכְרָזָה[66].

65) בבא מציעא לה: 66) כרבא שם, משום שרבא הוא אחרון, והלכה כאחרונים (מגיד משנה. ומדבריו יוצא, שהלכה כבתראי אפילו בתלמיד נגד הרב. שהרי רבא חולק בזה על רבה רבו).

יג. כָּל אַדְרַכְתָּא[67] שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהוּ לִשְׁטַר הַהַלְוָאָה - אֵינָהּ אַדְרַכְתָּא[68]. וְכָל טִרְפָּא שֶׁאֵין כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהוּ לָאַדְרַכְתָּא - אֵינָהּ טִרְפָּא. וְכָל שׁוּמָא[69] דְּלָא כָּתוּב בָּהּ: קְרַעְנוּהוּ לַטִּרְפָּא - אֵינָהּ שׁוּמָא.

67) בבא בתרא קסט. 68) שאם לא קרעו את השטר יוכל המלוה ללכת לבית דין אחר ולגבות פעם שנייה. 69) ראה למעלה הלכה י"א. מובן, שלדעת האומרים שאין כותבים שטר שומא בפני עצמו אלא כוללים את השומא בשטר ההורדה - הכוונה כאן לשטר הורדה.

יד. שְׁלֹשָׁה[70] שֶׁיָּרְדוּ לָשׁוּם, אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה[71] וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָאתַיִם, אוֹ אֶחָד אוֹמֵר בְּמָאתַיִם וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים בְּמָנֶה - בָּטֵל יָחִיד בְּמִעוּטוֹ[72]. אֶחָד אוֹמֵר בְּמָנֶה, וְאֶחָד אוֹמֵר בִּשְׁמוֹנִים, וְאֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה וְעֶשְׂרִים - נִדּוֹן בְּמֵאָה[73]. אֶחָד אוֹמֵר בְּמֵאָה, וְאֶחָד אוֹמֵר תִּשְׁעִים, וְאֶחָד אוֹמֵר מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים - נִדּוֹן בְּמֵאָה וַעֲשָׂרָה[74]. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ שָׁמִין בֵּינֵיהֶן.

70) בבא בתרא קז. 71) השדה שווה מאה דינרים. 72) מקבלים שומת השניים. 73) ההפרש שבין 80 ל־ 120 הוא 40 ובכן מוסיפים 20 על השמונים וגורעים 20 מה־ 120 ויוצא לך ממוצע של מאה. פסק כתנא קמא שם. 74) כפי החשבון בבבא הקודמת.

טו. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁמוּ לְטוֹרֵף בְּנִכְסֵי לוֹקֵחַ, וְטָעוּ בְּכָל שֶׁהוּא - מִכְרָן בָּטֵל[75]; שֶׁהֲרֵי הֵן כְּשָׁלִיחַ לַטּוֹרֵף וְלַלּוֹקֵחַ, וְיֵשׁ לָהֶן רְשׁוּת לְתַקֵּן אֲבָל לֹא לְעַוֵּת[76], כְּשָׁלִיחַ[77]. וְכָל הַמּוֹרִים כָּזֶה הוֹרוּ.

75) תשובת הרי"ף הובאה במגיד משנה כאן. ואין זה דומה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לשום היתומים שאמרנו (למעלה פרק י"ב הלכה י"א) שבפחות משתות מכרם קיים, משום שיתומים חייבים לשלם חוב אביהם ואומרים להם, אם אינכם רוצים בשומא היה עליכם להשתדל ולפרוע במזומנים ולפיכך הדיינים עושים על דעת עצמם ואינם שלוחים של היתומים. וכן הדין גם כשגובים מהלווה עצמו, אבל על הלוקח אין להטיל טירחא לפריעת החוב ולכן רואים את הדיינים כשלוחים בלבד ולא כמטילים מרותם כממונים. 76) לקלקל. 77) כדין שליח שאינו פועל בתוקף כוח דיינות שנתבאר בהלכות מכירה פרק י"ג הלכה ט שאם טעה בכל שהוא מכרו בטל (על פי מגיד משנה וכסף משנה. וגם הסמ"ע סימן קג סעיף קטן ו קיבל פירושם. ובטורי זהב שם מפרש, שלא אמרו מכרם קיים אלא ביתומים בלבד, משום שהם בפיקוחו של בית דין ולכן יד הדיינים כיד היתומים עצמם, אבל בבעל חוב - בין כשהוא גובה מבני חורין בין ממשועבדים - הדיינים כשלוחים).

1 **טז. בֵּית דִּין[78] שֶׁשָּׁמוּ לְבַעַל חוֹב, בֵּין בְּנִכְסֵי לוֶה בֵּין**
2 **בִּמְשֻׁעְבָּדִין שֶׁבְּיַד הַלּוֹקֵחַ, וּלְאַחַר זְמַן הִשִּׂיגָה יָדוֹ**
3 **שֶׁל לוֶה אוֹ שֶׁל נִטְרָף אוֹ שֶׁל יוֹרְשֵׁיהֶן, וְהֵבִיאוּ**
4 **לְבַעַל חוֹב אֶת מְעוֹתָיו - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ[79] מֵאוֹתָהּ**
5 **קַרְקַע[80]; שֶׁהַשּׁוּמָא חוֹזֶרֶת לַבְּעָלִים לְעוֹלָם, מִשּׁוּם**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב.**

78) בבא מציעא לה. 79) שם: "הילכתא שומא הדרא (חוזרת) לעולם". בגמרא המדובר בגובה מן הלווה עצמו ורבינו למד ממעשה "תרי אפדני" בכתובות צא: שהוא הדין בטורף מלוקח. [הטור חושן משפט סימן קג כותב שהרא"ש חולק בטורף מלוקח ופסק שבלוקח לא שייך ועשית הישר והטוב, משום שידע שהשדה משועבדת ואף על פי כן קנאה ונכנס בשעבוד המלוה וסמך על זה, שאם יטרפו ממנו יחזיר לו המוכר את מעותיו - והרי קיבלן]. 80) קרקע דווקא, אבל שומת מטלטלין אינה חוזרת (נימוקי יוסף בבא מציעא שם בשם הר"ן והרמב"ן והרשב"א). [בכסף משנה בשם הר"ן מדייק מלשון "מסלקים", שבעל החוב אינו צריך לכתוב שטר מכר ללוקח כשהוא מחזיר לו את הקרקע. והרמב"ן חולק ומצריך שטר מכר].

7 **יז. קַרְקַע[81] שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָהּ לְבַעַל חוֹב, וְאַחַר כָּךְ**
8 **שָׁמוּהָ בֵּית דִּין לְבַעַל חוֹב שֶׁל זֶה הַמַּלְוֶה[82] - הֲרֵי זוֹ**
9 **חוֹזֶרֶת; לֹא יְהֵא כֹּחוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ בַּעַל חוֹב הָרִאשׁוֹן.**
10 **מְכָרָהּ בַּעַל חוֹב אוֹ נְתָנָהּ בְּמַתָּנָה, אוֹ שֶׁשָּׁמָהּ לְבַעַל**
11 **חוֹב מִדַּעְתּוֹ[83], אוֹ שֶׁמֵּת וְהוֹרִישָׁהּ - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת[84].**
12 **שָׁמוּ קַרְקַע[85] לְאִשָּׁה[86] וְנִשֵּׂאת[87], אוֹ שֶׁשָּׁמוּ מִמֶּנָּה[88]**
13 **וְנִשֵּׂאת - בַּעַל בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ כְּלוֹקֵחַ הוּא[89], וְלֹא**
14 **מַחֲזִיר[90] וְלֹא מַחֲזִירִין לוֹ[91].**

81) בבא מציעא שם. 82) כגון, ראובן שלווה משמעון ושמעון לווה מלוי והגבו בית דין שדה ראובן לשמעון ואחר כך הגבו בית דין אותה שדה ללוי שהוא בעל חוב של שמעון. 83) הלווה עצמו מסר את השדה למלוה לפירעון החוב מרצונו הטוב, בלי כפייה מצד בית דין. 84) שם אמרו: מכרה, נתנה והורישה - לדברי הכל אינה חוזרת. ונימקו, משום שהם לקרקע עצמה ירדו ולא כמלוה שיורד לקרקע לשם קבלת מעותיו, ונחלקו רב אחא ורבינא בשמאה מדעתו אם זה נידון כמכר או כפירעון הלוואה. ופסק הרי"ף שם שאינה חוזרת, לקולא לטובת המחזיק בקרקע, ורבינו קיבל דעתו. [דעת הרא"ש הובאה בטור שם, שהמדובר כשהורישה בחייו, אבל בירושה לאחר מיתה - חוזרת שהבן עומד במקום אביו ומוטלות עליו כל התחייבויותיו, וגם לא שייך כאן הנימוק, שירד לקרקע ולא למעות, שהרי הירושה באה לידו ממילא. ורבינו כתב בפירוש "מת והורישה"]. 85) שם. 86) פנוייה, שהלוותה מעותיה. 87) אחר שנכנסה הקרקע לרשותה ועברו נכסיה לרשות בעלה. [רש"י שם מפרש שהמדובר בנכסי מלוג (נכסים שלא שמאה לבעלה בנידונייתה כנכסי צאן ברזל) שהם קנויים לו על פי התנאים המבוארים בהלכות אישות פרק ט"ז שיאכל פירותיהם והגוף יישאר רכושה, ומתה האשה, וירש גם גוף נכסיה. ונראה שגם רבינו סובר שהמדובר בנכסי מלוג ומתה האשה, שהרי נכסי צאן ברזל הם כקנויים לו ממש בחיי האשה ואין אנו צריכים כלל להנימוק "בעל בנכסי אשתו כלוקח הוא", שהוא מתקנת אושא (ראה גמרא שם)]. 88) לפירעון חוב שהיו לאחרים עליה. 89) שם אמרו, שהסנהדרין שנתכנסו באושא אחר שגלו מירושלים ומיבנה התקינו, שהבעל שירש נכסי מלוג של אשתו דינו כלוקח את הנכסים ממנה ואם מכרתם לאחרים לפני שמתה - הוא מוציא מידם כלוקח ראשון. 90) את הקרקע שגבתה כבעלת חוב. 91) אם בעל חוב גבה שדה שלה אין בעלה יכול לפדות השדה מייד בעל החוב. בדין אינו מחזיר אין אנו צריכים להנימוק שבעל כלוקח, שהרי לפי דעת רבינו אפילו הוא כיורש גם כן אינו מחזיר, כמבואר בבבא הקודמת, ובא רק לנמק למה אין מחזירים לו אף על פי שמחזירים ליורש כמבואר בהלכה טז (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל לוקח. ראה בית יוסף שם ובבדק הבית שלו).

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דין שטרי חוב המוקדמים או מאוחרים, ודין שטרי מקח וממכר מאוחרים, ודין מי שבא ואמר אבד שטר חובי, ושאין כותבים שני שטרות על שדה אחת, ודין אבד שטר המכר, ודין מי שאינו יודע לכתוב ולקרוא אם מותר לחתום על שטר, ודין מי שנמחק שטר חובו, ודין שטר חוב שנקרע, ודין מבקש להחליף שטר חוב של מאה וליתן לו שני שטרות בני חמישים או להיפך, ודין הוציא שטר חוב במאה ואמר קרעוהו וכתבו לי שטר אחר בחמישים.

15 **א. שִׁטְרֵי חוֹב[2] הַמֻּקְדָּמִים[3] - פְּסוּלִין[4]; שֶׁהֲרֵי טוֹרֵף**
16 **בָּהֶן לָקוּחוֹת שֶׁלֹּא כַּדִּין. וּלְפִיכָךְ קָנְסוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים,**
17 **וְלֹא יִגְבֶּה בִּשְׁטָר מֻקְדָּם אֶלָּא מִבְּנֵי חוֹרִין[5], גְּזֵרָה**
18 **שֶׁמָּא יִטְרֹף בּוֹ מִזְּמַן רִאשׁוֹן שֶׁהִקְדִּימוֹ[6].**

2) משנה שביעית פ"ח, ה. 3) הזמן הכתוב בהם הוא מוקדם מזמן ההלוואה, כגון לוה בתשרי וכתוב בו ניסן של אשתקד. 4) אין גובים בהם מן הלקוחות כלל, אפילו מיום ההלוואה. 5) פסק כרי"ף ב"מ עב. וב'תוספות' שם ד"ה

שטר, כתבו שהשטר פסול לגמרי - ודינו כמלוה על־פה, שהלווה יכול לטעון פרעתי. 6) בבבא־מציעא עב. שאלו למה אין גובים מלקוחות שקנו אחר זמן ההלוואה? ומבאר רבי יוחנן: "גזירה שמא יגבה מזמן ראשון". בגמרא שם משמע, שגזירה וקנס שני דברים הם, וגזירה זו נאמרה לפי דעת חכמים, שאין קונסים היתר מפני האיסור. ותמוה קצת, שרבינו משתמש כאן במושג קנס, שנאמר שם לפי דעת רבי מאיר. [רבינו בפירושו לשביעית שם מפרש "המוקדמים", כגון שלוה ראובן משמעון ממון, וכתב לו שטר ופרע את החוב וקיבל שובר והשאיר את השטר ביד שמעון, ואחר זמן לוה שנית משמעון, ואמר לו יהיה השטר הפרוע בידך לצורך החוב החדש. ולמה נכנס רבינו לפירוש מסובך כזה, ולא פירש כפשוטו? מבאר בלחם־משנה מפני שקשה היה לו, הלא העדים שחתמו על שטר שזמנו מוקדם הם פסולים לעדות, וכאילו אין כאן שטר כלל (כן הקשו הר"ש משנץ שם, והרמב"ן והרשב"א, ראה מגיד־משנה), ולפיכך פירש באופן שהעדים אינם אשמים כלל. והר"ש שם מתרץ שהמדובר כשהעדים נאנסו אונס נפשות להקדים הזמן. נאמרו עוד כמה ישובים, ואין כאן המקום להאריך].

1 **ב. שְׁטָרֵי חוֹב[7] הַמְאֻחָרִין[8] - כְּשֵׁרִין[9]; שֶׁהֲרֵי הוּרַע**
2 **כֹּחוֹ שֶׁל בַּעַל הַשְּׁטָר, שֶׁאֵינוֹ טוֹרֵף אֶלָּא מִזְּמַן**
3 **הַשְּׁטָר[10]. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ בּוֹ שֶׁהוּא מְאֻחָר -**
4 **הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.**

7) שם. 8) זמנו מאוחר מזמן ההלוואה. 9) בין שכתבו בשעת ההלוואה וכתבו זמן מאוחר, בין שכתבו השטר אחר ההלוואה (רשב"ם בבא־בתרא קעז:). 10) והמלוה הסכים לקיפוח זה, שהרי קיבל את השטר. [ב'טור' חו"מ סי' מג, כתב: במה דברים אמורים שמאוחרים כשרים, כששעבד למלוה בשטר גם את הנכסים שיקנה מכאן ואילך, אבל אם לא כתב לו כן - פסול, שמא יקנה הלווה שדה אחר היום שלוה, ולפני הזמן הכתוב בשטר, ושדה זו לא נשתעבדה למלוה, וכשיוציא מלוה שטר־חוב זה שזמנו אחר יום קניית שדה זו - יגבה אותה שלא כדין, ולפיכך כשלא כתב בשטר "דאיקני" (הנכסים שאקנה) - השטר פסול, אלא־אם־כן מפורש בשטר שהוא מאוחר. ולמד דין זה ממה ששאלו (בבבא־בתרא קנז:) "ואי סלקא־דעתך דאיקני קנה ומכר לא משתעבד, מאוחרין אמאי כשרין (ואם עולה על דעתך שאפילו אם התנו שהשעבוד יחול גם על הנכסים שיקנה - לא חל עליהם השעבוד, למה מאוחרים כשרים)?" ומכאן שמאוחרים אינם כשרים אלא כששעבד הנכסים שיקנה. ובמגיד־משנה כאן כתב שכך היא גם דעת הר"י מיגש רבו של רבינו, ותמה על רבינו שפסק למעלה פי"ח ה"א, שאם לא התנה בפירוש, "דאיקני" אין בעל חוב טורף השדות שקנה אחר ההלוואה, ולמה סתם כאן וכתב "מאוחרים כשרים", ולא העיר שהמדובר כשכתב בשטר "דאיקני"? וב'קצות החושן' סי' מג ס"ק ד מיישב, שבגמרא שם שאלו אם נאמר שאפילו התנו "דאיקני" אין התנאי מועיל, אבל לפי ההלכה ש"דאיקני" מועיל, מסתבר ששטר מאוחר הוא כאילו התנו שהנכסים שיקנה עד הזמן הכתוב בשטר - ישתעבדו (ראה 'נתיבות' שם, וש"ך חו"מ קיב, א)].

5 **ג. שְׁטָר[11] שֶׁכְּתָבוּהוּ בַּיּוֹם[12], וְנֶחְתַּם בַּלַּיְלָה הַסָּמוּךְ**
6 **לוֹ - פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻקְדָּם[13]. וְאִם הָיוּ עֲסוּקִים**
7 **בָּעִנְיָן[14] עַד שֶׁנִּכְנַס הַלַּיְלָה וַחֲתָמוּהוּ, אַף עַל פִּי**
8 **שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בַּלַּיְלָה[15] - כָּשֵׁר[16].**

11) משנה, גיטין יז. 12) ונכתב בו הזמן הנכון של אותו יום. 13) שהלילה הולך אחר היום הבא, ומפני שהחתימה גומרת - הרי זמנו מוקדם יום אחד. 14) באותו ענין, ומשום כך נתאחרה החתימה. 15) כשעשו קבלת קנין ביום, אינו צריך לומר שהשטר כשר. ואפילו אין עסוקים באותו ענין, שהרי הקנין מוציא את הקול שזה שעבד נכסיו, והמלוה גובה כדין מאותה שעה. וכשעסוקים באותו ענין, יצא הקול משעת כתיבה (רש"י שם). 16) כרבי אלעזר ברבי צדוק, שם יח.

9 **ד. שְׁטָר[17] שֶׁזְּמַנּוֹ כָּתוּב בְּשַׁבָּת אוֹ בַּעֲשָׂרָה בְּתִשְׁרֵי[18]**
10 **- שְׁטָר מְאֻחָר הוּא וְכָשֵׁר. וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא מֻקְדָּם**
11 **הוּא, וּבְאֶחָד בַּשַּׁבָּת אוֹ בְּאַחַד עָשָׂר בְּתִשְׁרֵי נִכְתַּב,**
12 **אֶלָּא מַעֲמִידִין הַשְּׁטָר עַל חֶזְקָתוֹ[19]; שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ**
13 **הוּא שֶׁאֵין כּוֹתְבִין בְּשַׁבָּת, וּלְפִיכָךְ אַחֲרוּהוּ.**

17) ברייתא בבא־בתרא קעא. 18) ביום הכיפורים. וברור הדבר, שלא נכתב ביום הכתוב בו, וזמנו מוקדם או מאוחר. 19) כל שטר שעדים חתומים עליו הוא בחזקת כשרות, והבא לפסול אותו צריך להביא ראיה.

14 **ה. כּוֹתְבִין[20] שְׁטָר לְלֹוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה**
15 **עִמּוֹ[21], וְאֵין כּוֹתְבִים לְמַלְוֶה עַד שֶׁיִּהְיֶה לֹוֶה עִמּוֹ[22].**
16 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[23] בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן[24],**
17 **שֶׁהֲרֵי מִשָּׁעָה שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסָיו; אֲבָל**
18 **שְׁטָר שֶׁאֵין בּוֹ קִנְיָן - אֵין כּוֹתְבִין אֲפִלּוּ לַלֹּוֶה עַד**
19 **שֶׁיִּהְיֶה מַלְוֶה עִמּוֹ וְיִתֵּן הַשְּׁטָר בְּיַד הַמַּלְוֶה בְּפָנֵינוּ.**
20 **שֶׁמָּא יִכְתֹּב עַתָּה לְלִוּוֹת מִמֶּנּוּ בְּנִיסָן, וְלֹא יִלְוֶה מִמֶּנּוּ**
21 **עַד תִּשְׁרֵי, וְנִמְצָא הַמַּלְוֶה טוֹרֵף בִּשְׁטָר זֶה מִנִּיסָן**
22 **שֶׁלֹּא כַּדִּין[25], שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְיָדוֹ עַד תִּשְׁרֵי.**

20) משנה, שם קסז: 21) עושים קבלת קנין על שעבוד נכסיו למלוה, וכותבים שטר ונותנים אותו ללווה, וכשימסרהו למלוה ישתעבדו לו נכסיו מזמן הקנין. 22) אפילו אם הוא אומר לעדים: חתמו וישאר השטר בידכם עד שיבוא הלווה ויאשר את הכתוב בשטר. והטעם, שאין כותבים דבר שהוא שקר בשעת כתיבתו, וחוששים שמא יש כאן איזה ערמה (מגיד־משנה). 23) שכותבים ללווה שאין מלוה עמו. 24) כתוב בו שקנו מיד הלווה. 25) ששטר שאין בו קנין אינו משעבד נכסים אלא מזמן שהגיע ליד המלוה. פסק כרב אסי בבבא־מציעא יג.

23 **ו. עֵדִים[26] שֶׁקָּנוּ מִיַּד הַלֹּוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[27],**
24 **וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת הַשְּׁטָר זְמַן מְרֻבֶּה: אִם יָדְעוּ יוֹם**
25 **שֶׁקָּנוּ מִמֶּנּוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין בַּשְּׁטָר זְמַן הַקִּנְיָן וְאַף עַל**
26 **פִּי שֶׁאֵינוֹ זְמַן חֲתִימָתָן, וְאֵין צְרִיכִין לוֹמַר[28]:**
27 **וְנִתְאַחֲרָה כְּתִיבַת יָדֵנוּ עַד יוֹם פְּלוֹנִי[29]; וְאִם לֹא יָדְעוּ**

יוֹם שֶׁקָּנוּ בּוֹ - כּוֹתְבִין זְמַנּוֹ שֶׁל שְׁטָר מִשְׁעַת כְּתִיבָה. וְכֵן[30] מִי שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶן הָעֵדוּת בִּמְדִינָה אַחַת, וְכָתְבוּ הָעֵדִים בִּמְדִינָה אַחֶרֶת - אֵין מַזְכִּירִין בַּשְּׁטָר מָקוֹם שֶׁנִּמְסְרָה בּוֹ הָעֵדוּת, אֶלָּא מָקוֹם שֶׁכָּתְבוּ בּוֹ חֲתִימַת יָדָן.

26) שם קעב. מסופר, שרבא בר רב שילא נתן הוראה כזו לכותבי שטרות. 27) כגון שטרי מתנה. 28) לכתוב בשטר. 29) ואין מקום לחשוש שמא יטרוף שלא כדין, משום שהשעבוד חל מיום הקנין, כמבואר למעלה. בגמרא שם אמרו: "שטרי אקנייתא". ומפרש רבינו חננאל: כל שטר שיש בו קנין. ורבינו קיבל שיטתו, וכן גם דעת הרשב"א (מגיד־משנה). וברשב"ם, שם מפרש שהמדובר בשטרי מכר ומתנה ולא בשטרי הלוואה, משום שאין לגבות המשועבדים לפני זמן ההלוואה, ויש לחשוש שיגבה שלא כדין. ורבינו לשיטתו, שטורף משעת הקנין. 30) הוראת רב לסופר שלו (שם). וכתב הרשב"א (מובא במגיד־משנה כאן, וב'טור' חו"מ סי' מג) שיש לנסח את השטר באופן שהכתוב בו לא יהא נראה כשקר (בלשון התלמוד: מיחזי כשיקרא). ובכן כשכותבים יום הקנין, מנסחים כך: קנינו מפלוני ביום פלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני. וכשאינם זוכרים יום הקנין וכותבים יום הכתיבה, מנסחים: קנינו מפלוני, וכתבנו וחתמנו ביום פלוני, ונתננו לפלוני. ובדומה לזה מנסחים את המקום.

ז. שִׁטְרֵי מֶקָּח וּמִמְכָּר[31] שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בִּזְמַנָּן, אֲפִלּוּ הַמְאֻחָרִין - פְּסוּלִין; שֶׁהֲרֵי אִפְשָׁר לִטְרֹף בָּהֶן שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁחָזַר הַמּוֹכֵר וְקָנָה הַשָּׂדֶה מִיַּד הַלּוֹקֵחַ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַן הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר, וְיוֹצִיא הַלָּה[32] הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר וְיֹאמַר: חָזַרְתִּי וּלְקַחְתִּיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה מִמְּךָ, וְנִמְצָא טוֹרֵף שֶׁלֹּא כַּדִּין[33]. וְלָמָּה[34] לֹא נָחֹשׁ כֵּן לִשְׁטַר חוֹב הַמְאֻחָר, שֶׁמָּא יִפְרָעֶנּוּ קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ זְמַנּוֹ[35] וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר[36], וַיַּחֲזֹר וְיוֹצִיא הַשְּׁטָר הַמְאֻחָר[37] וְיִטְרֹף בּוֹ שֶׁלֹּא כַּדִּין? לְפִי שֶׁכָּל הַכּוֹתֵב שְׁטָר מְאֻחָר - תַּקָּנָתוֹ שֶׁיִּכְתֹּב הַשּׁוֹבֵר סְתָם[38], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיֵּצֵא הַשְּׁטָר יִשְׁבֹּר אוֹתוֹ זֶה הַשּׁוֹבֵר; וְאִם לֹא עָשָׂה כֵּן וְכָתַב הַשּׁוֹבֵר בִּזְמַן הַפַּרְעוֹן[39] - הוּא הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[40].

31) מימרא של רב המנונא, שם קעא. 32) הלוקח. 33) רב המנונא עצמו מנמק כך: מסתבר, שחששו שמא יטרוף מלוקח שקנה אותה שדה אחר הזמן שכתוב בשטר המאוחר. [נתבאר כבר כמה פעמים, שהמונח "טורף" משמעותו - מוציא מיד הלקוחות]. אבל בשביל הפסדו של המוכר לא היו פוסלים כל השטרות המאוחרים, שהרי היה לו להזהר ולדרוש החזרת שטר המכר המאוחר. 34) שאלה זו וההסבר שלמטה - נאמרו בגמרא שם. 35) הזמן הכתוב בשטר. 36) יטעון שאבד השטר, ויכתוב ללווה שטר פרעון. 37) שזמנו מאוחר לזמנו של השובר. 38) בלי זמן. 39) כלומר, שרשום בו יום הפרעון הנכון. 40) ואין לפסול כל השטרות המאוחרים מפני רשלנותו של זה. לא נתבאר למה אין חוששים להפסדם של הלקוחות, שהמלוה יגבה מהם שלא כדין? ואולי חשש רחוק הוא, שהלווה יתרשל שלוש פעמים, א. יסכים לשטר מאוחר; ב. יפרע לפני זמן ההלוואה הכתוב בשטר; ג. יסכים לקבל שובר שיש בו זמן, ולא עשו חכמים תקנה לדבר שהוא רחוק מהמציאות. [הרמב"ן (מובא במגיד־משנה כאן) שואל למה לא עשו תקנה דומה בשטרי מקח וממכר, היינו במקרה שיחזור המוכר ויקנה השדה מיד הלוקח לפני זמנו של שטר המכר הראשון, לא יכתבו זמן בשטר המכר השני? ותירץ, שאם לא יהיה זמן בשטר, יפסיד את הזכות לגבות ממשועבדים כשיטרפו בעלי־חוב של הלוקח את השדה, ועוד שמא ימכור הלוקח או יתן את השדה שנית, ויוציא זה את שטרו שיש בו זמן ויטעון שקנה את השדה לפני שחזר המוכר הראשון וקנאה, ויזכה בדין].

ח. מִי שֶׁמָּכַר[41] שָׂדֵהוּ בְּאֹנֶס וּמָסַר מוֹדָעָא[42], אוֹ שֶׁקָּדַם וּמָכַר אוֹ נָתַן לְאַחֵר קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר לָאֹנֶס - הֲרֵי הַמָּעוֹת שֶׁל אֹנֶס אֵצֶל הַמּוֹכֵר כְּמִלְוָה עַל פֶּה, וְאֵינוֹ טוֹרֵף בִּשְׁטַר מֶכֶר שֶׁבְּיָדוֹ כְּלוּם[43]; מִפְּנֵי שֶׁאֵין דִּין שְׁטָר זֶה שֶׁיִּכָּתֵב, וְלֹא נִכְתַּב אֶלָּא מִפְּנֵי הָאֹנֶס. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

41) מימרא של רבא, בבא־מציעא עב: 42) הודיע לשני עדים לפני המכירה, שאינו מוכר מרצונו הטוב אלא נאנס למכור (דיני מודעה נתבארו בפ"י מהלכות מכירה, ראה שם). 43) אפילו לגבי בני חורין אין לו כח של שטר, ויכול המוכר לטעון: פרעתי.

ט. אֶפְשָׁר לְטוֹרֵף[44] שֶׁיִּטְרֹף בְּלֹא שְׁטָר, אֶלָּא בְּעֵדוּת עַל פֶּה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֵדוּת שֶׁזּוֹ גְּזוּלָה מֵאָבִיו - הֲרֵי יֵשׁ לוֹ לְהוֹצִיא[45] בְּעֵדִים אֵלּוּ, וְאֵין כָּאן שְׁטָר. וְכֵן אִם הֵעִידוּ לוֹ שֶׁנִּגְמַר הַדִּין לְאָבִיו לִטְרֹף מִנִּכְסֵי פְּלוֹנִי בְּכָךְ וְכָךְ מִזְּמַן פְּלוֹנִי, וּמֵת אָבִיו וַעֲדַיִן לֹא טָרַף - הֲרֵי הַבֵּן טוֹרֵף בְּעֵדוּת זוֹ.

44) ב"ב קסט. 45) מיד הלוקח מן הגזלן.

י. לְפִיכָךְ[46] אֵין כּוֹתְבִין שְׁנֵי שִׁטְרֵי מֶכֶר עַל שָׂדֶה אַחַת, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה הַלּוֹקֵחַ קְנוּנְיָא עִם בַּעַל חוֹב[47] וְיִטְרֹף שֶׁלֹּא כַּדִּין. כֵּיצַד? יָבוֹא זֶה וְיִטְרֹף שָׂדֶה זוֹ בְּעֵדוּת שֶׁהֵעִידוּ לוֹ מֵחֲמַת אָבִיו, וַיַּחֲזֹר הַלּוֹקֵחַ וְיִטְרֹף בִּשְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ מִן הַלָּקוֹחוֹת שֶׁלָּקְחוּ אַחֲרָיו[48], וְיִקְרַע[49] שְׁטַר הַמֶּכֶר שֶׁבְּיָדוֹ, וַיַּחֲזֹר בִּקְנוּנְיָא וְיַעֲמֹד[50] בַּשָּׂדֶה שֶׁנִּטְרְפָה מִמֶּנּוּ, וְיָבוֹא הוּא[51] שֶׁטָּרְפָהּ בְּעַצְמָהּ וְיִטְרֹף אוֹתָהּ פַּעַם אַחֶרֶת בְּעֵדוּת עַדָיו[52], וְיוֹצִיא הַלָּה שְׁטַר הַמֶּכֶר הַשֵּׁנִי וְיִטְרֹף בּוֹ לָקוֹחוֹת אֲחֵרִים[53] שֶׁלֹּא כַּדִּין. אִם כֵּן, מִי שֶׁנֶּאֱבַד לוֹ שְׁטַר הַמֶּכֶר וְעֵדָיו קַיָּמִין, כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתְּבוּ שְׁטָר שֵׁנִי, וְיֹאמְרוּ בּוֹ: שְׁטָר זֶה אֵין גּוֹבִין בּוֹ לֹא מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים וְלֹא מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין, וְלֹא כְּתַבְנוּהוּ אֶלָּא לְהַעֲמִיד שָׂדֶה זוֹ בְּיַד פְּלוֹנִי הַלּוֹקֵחַ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יוֹצִיאָהּ מִיָּדוֹ הַמּוֹכֵר[54] וְלֹא יוֹרְשָׁיו.

46) שם. 47) שהביא עדים שבית־דין נתנו רשות לאביו שמת לטרוף שדה זו שמכרה הלווה, ונתן שני שטרי מכר. 48) מן הלווה. 49) בית־דין קורעים אותו. 50) יחזיק שנית בשדה זו בהסכמתו החשאית של בן בעל החוב שטרפה. 51) בן בעל החוב. 52) על־ידי בית־דין אחר, שאינו יודע שטרפה כבר פעם אחת. 53) שלקחו אחריו מאותו המוכר - הלווה. 54) שיכחיש ויטעון: לא מכרתיה.

יא. בְּשִׁטְרֵי הַחוֹבוֹת[55] אֵינוֹ כֵּן. אַף עַל פִּי שֶׁעֵדָיו קַיָּמִין וְקָנוּ מִיָּדוֹ, וְחָזַר בִּשְׁעָתוֹ וְאָמַר: שְׁטָר שֶׁכְּתַבְתֶּם לִי, עַתָּה אָבַד אוֹ נִשְׂרַף - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר שֵׁנִי, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ אוֹ מְחָלוֹ[56]. וַאֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב לִזְמַן[57]. וְאֵינוֹ גוֹבֶה בְּעֵדִים אֵלּוּ כְּלוּם, אֶלָּא אִם הַלְּוֶה אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[58]; שֶׁזֶּה הֶחֱזֵק כַּפְּרָן[59] בְּעֵדוּתָן[60], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[61].

55) ברייתא, שם קסח: 56) מחל החוב ללווה, ועכשיו רוצה לחזור בו. 57) אף־על־פי שכתוב בו זמן פרעון וטרם הגיע הזמן, אין אנו סומכים על החזקה "אין אדם פורע תוך זמנו", משום ששטר שנאבד נתערער תקפו. ועוד, יש לחשוש שמא יגבה בשטר החדש ואחר־כך יוציא את השטר הישן בבית־דין אחר ויגבה שנית (מגיד־משנה בשם הרשב"א). 58) שלא לוה ולא כתב שטר. 59) נתברר שהוא שקרן. 60) של עדי השטר. 61) בפ"ו מהל' טוען ונטען, סוף ה"א. רבינו מתכוון ללמדנו, שאם טען אחר־כך: לויתי ופרעתי - אינו נאמן, מפני שהוחזק כפרן.

יב. מִי[62] שֶׁבָּלָה[63] שְׁטַר חוֹבוֹ וַהֲרֵי הוּא הוֹלֵךְ לְהִמָּחֵק[64] - מַעֲמִיד עָלָיו עֵדִים[65], וּבָא לְבֵית דִּין, וְהֵם[66] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם[67]. אֲבָל עֵדֵי הַשְּׁטָר עַצְמָן אֵין כּוֹתְבִין לוֹ שְׁטָר אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְחַק בִּפְנֵיהֶם; אֲבָל בָּאִין לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין[68] עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם.

62) משנה, שם קסח. 63) נתקלקל, שלט בו רקבון. 64) במשנה כתוב: "שנמחק", ומפרש רבינו "הולך להמחק", ולפי שעה אפשר עוד לקרוא את הכתוב בו. שאם נמחק ממש, כיצד יתפרש מה שאמרו במשנה: "מעמיד עליו עדים"? [רשב"ם שם מפרש שנמחק לגמרי, אלא שיש עדים היודעים מה היה כתוב בו]. 65) שיקראו את הכתוב בשטר. המדובר הוא, כשאי־אפשר למלוה לבוא עכשיו לבית־דין, כדי לקבל קיום. 66) בית־הדין. 67) מאשרים בכתב את תוכן השטר הראשון. נוסח הקיום - בהלכה הבאה. וקיום זה עושים כשאין עדי השטר לפנינו. 68) ומעידים על הכתוב בשטר ועל חתימתם.

יג. כֵּיצַד מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה? כּוֹתְבִין שְׁטָר אַחֵר וְאוֹמְרִים: אָנוּ בֵּית דִּין פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹצִיא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי שְׁטָר נִמְחָק לְפָנֵינוּ, וּזְמַנּוֹ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי עֵדָיו[69]. וְאִם כָּתְבוּ[70]: וְהֶחֱזַקְנוּ לְעֵדוּתָן שֶׁל עֵדִים[71] וְנִמְצֵאת מְכֻוֶּנֶת[72] - גּוֹבֶה בִּשְׁטָר זֶה שֶׁכָּתְבוּ לוֹ, וְאֵין צָרִיךְ קִיּוּם אַחֵר; וְאִם לֹא כָּתְבוּ כֵּן[73] - צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה עַל הָעֵדִים הָרִאשׁוֹנִים[74] עַד שֶׁתִּתְקַיֵּם[75] עֵדוּתָן.

69) מובן מאליו, שכותבים גם שאר הפרטים: שם הלווה, סכום ההלוואה, זמן הפרעון וזמנו של הקיום. 70) ברייתא, שם קסח. 71) עדי השטר עצמם העידו בפנינו על תוכנו, ואישרו חתימתם. 72) לא מצאנו כל שינוי או פגם בעדותם. 73) כלומר, עדי השטר לא הופיעו בפני בית־דין אלא עדים אחרים שקראו את הכתוב בשטר. וחתימות העדים על השטר לא היו מקויימות בבית־הדין. 74) על חתימת עדי השטר. 75) תתקבל (על־פי מגיד־משנה).

יד. שְׁטַר חוֹב[76] שֶׁנִּתְקָרַע[77] - כָּשֵׁר. נִמְחַק אוֹ נִטַּשְׁטֵשׁ, אִם רִשּׁוּמוֹ נִכָּר[78] - כָּשֵׁר. נִקְרַע קֶרַע בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[79]. אֵיזֶהוּ קֶרַע בֵּית דִּין? שְׁתֵּי וָעֵרֶב[80].

76) שם. 77) שלא בכוונה. 78) ניכרות האותיות, ואפשר לקרוא. 79) הקרע מעיד עליו שאין לו כל תוקף. 80) לארכו ולרחבו. פסק כאביי שם נגד דעת רב יהודה. [בירושלמי גיטין אמרו: איזה קרע בית־דין? בין כתב לעדים. מפני ששיטה זו מנוגדת לשיטת הגמרא הבבלית - לא הביאה רבינו, וגם הרי"ף שהביא שתי השיטות שבבבלי, השמיט שיטה זו].

טו. מִי שֶׁפָּרַע[81] מִקְצָת חוֹבוֹ: אִם רָצָה[82] - מַחֲלִיף, וְכוֹתְבִין לוֹ בֵּית דִּין שְׁטָר אַחֵר בִּשְׁאָר הַחוֹב מִזְּמַן רִאשׁוֹן, אֲבָל לֹא עֵדֵי הַשְּׁטָר[83]; וְאִם רָצָה - יִכְתֹּב שׁוֹבֵר[84].

81) שם קע: 82) המלוה. 83) כרב הונא אמר רב, שם. 84) שם קעא: נפסקה הלכה שכותבים שובר.

טז. הַבָּא לִפְרֹעַ חוֹבוֹ, וְאָמַר הַמַּלְוֶה: אָבַד לִי הַשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה יִכְתֹּב לוֹ שׁוֹבֵר וְיִפָּרַע כָּל חוֹבוֹ. וְיֵשׁ לַלְּוֶה לְהַחֲרִים סְתָם עַל מִי שֶׁכּוֹבֵשׁ שְׁטָרוֹ וְטוֹעֵן שֶׁאָבַד. וְאִם טָעַן הַלְּוֶה טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: הַשְּׁטָר אֶצְלוֹ, וְעַתָּה הִנִּיחוֹ בְּכִיסוֹ[85] - הוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁיִּשָּׁבַע הַמַּלְוֶה הֵסֵּת שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר, וְאַחַר כָּךְ יִפָּרַע חוֹבוֹ וְיִכְתֹּב שׁוֹבֵר.

85) ודורש שיחזיר לו את השטר, כדי שלא יצטרך לשמור את השובר.

יז. מִי שֶׁהוֹצִיא[86] שְׁטַר חוֹב בְּמָנֶה, וְאָמַר[87]: עֲשׂוּ לִי מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים - אֵין עוֹשִׂין[88]; שֶׁזְّכוּת הִיא לַלְّוֶה[89] לִהְיוֹת הַכֹּל בִּשְׁטָר אֶחָד, שֶׁאִם יִפְרָעֶנּוּ מִקְצָת - נִמְצָא שְׁטָרוֹ פָּגוּם[90]. וְכֵן[91] אִם הוֹצִיא שְׁנֵי שְׁטָרוֹת בַּחֲמִשִּׁים חֲמִשִּׁים, וְאָמַר: עֲשׂוּ לִי אוֹתָן בְּמֵאָה - אֵין עוֹשִׂין לוֹ, אֶלָּא עוֹשִׂין לוֹ קִיּוּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; שֶׁזְّכוּת הִיא לַלְّוֶה לִהְיוֹת שְׁנַיִם, שֶׁלֹּא יָכֹף אוֹתוֹ בַּדִּין בְּפַעַם אַחַת לִגְבּוֹת הַכֹּל[92].

86) מימרא של רבא, שם קעב. 87) לבית־דין. 88) שלא מדעת הלווה. 89) ואין להפסיד זכותו שלא בהסכמתו. 90) שטר שנפרע מקצתו - נקרא שטר פגום, ולמדנו למעלה (פי"ד ה"א): הפוגם את שטרו וכו' לא יפרע אלא בשבועה.

91) רבא, שם. 92) אף־על־פי שהמלוה רשאי לתבוע בבת אחת פרעון שני השטרות, קל יהיה ללווה להשתמט ולומר אפרע לך היום שטר אחד והשני לאחר זמן, מה־שאין־כן בשטר אחד. ואם יטעון אני פורע מחצה עכשיו ומחצה לאחר זמן - יטעון המלוה - בצדק - אינני רוצה שיהיה שטרי פגום ואתחייב שבועה.

1 **יח. הוֹצִיא[93] שְׁטַר חוֹב בְּמֵאָה, וְאָמַר: קְרָעוּהוּ**
2 **וְכִתְבוּ לִי שְׁטָר אַחֵר בַּחֲמִשִּׁים[94] - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.**
3 **שֶׁמָּא פְּרָעוֹ הַכֹּל, וְכָתַב לוֹ שׁוֹבֵר עַל שְׁטָר שֶׁל מֵאָה;**
4 **וּכְשֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹצִיא קִיּוּם זֶה[95] עַל שְׁטַר חֲמִשִּׁים, וְיוֹצִיא**
5 **הַלְּוֶה הַשּׁוֹבֵר - יֹאמַר לוֹ: זֶה שְׁטָר אַחֵר הוּא[96].**

93) מימרא של רב אשי, שם. 94) משום שנפרעתי חמשים. 95) של בית־דין על חמשים. 96) שוברך נוגע לשטר של מאה שפרעת, והשטר שאני מוציא עכשיו נוגע להלוואה אחרת של חמשים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר שאין כותבים שטרות אלא מדעת שניהם ומי נותן השכר לסופר ויש שטרות שכותבים שלא מדעת שניהם, ודין מוחזק שמו בעיר שלושים יום ושאין עדים חותמים על השטר אלא כשהם גדולים ויודעים לקרותו וקראוהו וראש בית דין חותם על קיום השטר אף על פי שלא קראו, ודין שניים שהיו בעיר אחת ושמותיהם ושמות אביהם שווים.

6 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁשְּׁטַר חוֹב שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קִנְיָן - כּוֹתְבִין**
7 **אוֹתוֹ לַלְּוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּלְוֶה עִמּוֹ. וְכֵן**
8 **כּוֹתְבִין[3] שְׁטָר לְמוֹכֵר[4] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ.**
9 **וְכֵן כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר לְמַלְוֶה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַלְּוֶה**
10 **עִמּוֹ, וְשׁוֹבֵר לְאִשָּׁה[5] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעְלָהּ עִמָּהּ,**
11 **וְגֵט לְאִישׁ אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ[6]. אֲבָל אֵין**
12 **כּוֹתְבִין שִׁטְרֵי אֲרוּסִין וְנִשּׂוּאִין[7], וְשִׁטְרֵי אֲרִיסוּת**
13 **וְקַבְּלָנוּת[8], וּשְׁטַר בְּרִירַת הַדַּיָּנִין[9] אוֹ שְׁטַר טַעֲנוֹת**
14 **בַּעֲלֵי דִינִין[10] וְכָל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין, אֶלָּא מִדַּעַת**
15 **שְׁנֵיהֶם. וְכָל הַשְּׁטָרוֹת הָאֵלּוּ[11] צְרִיכִין לְהִזָּהֵר**
16 **בְּתִקּוּנָן[12] כִּשְׁאָר הַשְּׁטָרוֹת[13].**

2) בפרק הקודם ה"ה. 3) משנה בבא־בתרא קסז: 4) שטר מכירה. גבי מוכר, לא התנה רבינו שכתוב בו קנין כמו שהתנה בשטר־חוב, ומשמע שכותבים אפילו כשאין בו קנין. ומשיטתו זו יוצא, שרב אסי (בבבא־מציעא יג:) שפירש משנתנו בשטרי הקנאה (שיש בהם קנין) התכוון לשטרי־חוב בלבד. [וב'טור' חו"מ סי' רלח חולק, ופוסק שאין הבדל בין שטרי חוב לשטרי מכר, משום שגם בשטר מכר חוששים, שמא יכתוב שטר בתשרי וימסרנו ללוקח בניסן, ובכסלו ימכור את השדה לאחר, ויבוא זה ויטרוף ממנו את השדה כאילו הוא לוקח ראשון. וכשיש בו קנין באמת נקנתה השדה ללוקח הראשון וכדין יטרוף. וכדבריו כתב גם המחבר ב'שולחן ערוך' שם. ובמגיד־משנה כתב, שכן היא דעת רש"י והרמב"ן והרשב"א. ולא נתברר טעמו של רבינו שחילק בין הלוואה למכר]. 5) שנפרעה כתובתה. בכל שטרות אלה, אין כל חשש לגרימת הפסד למי שהוא, מחוץ לזה שמבקש לכתוב, ואם הוא רוצה בכך אין נימוק להתנגד. 6) משום שאיש מגרש אשתו בעל־כרחה - אין כל צורך להסכמתה. 7) בגמרא ב"ב שם פירשו: "שטרי פסיקתא" פירוש, התחייבויות אבות החתן והכלה להעניק לבניהם כך וכך לנדוניא. 8) שטר שכותב בעל השדה שהוא מוסר שדהו לפלוני שיעבדה, ויקבל חלק מהיבול. כשקבע לו חלק מסוים מהיבול, כגון שליש או רביע, הרי זה אריס. ואם שכרו קבוע - כך וכך סאים לשטח מסוים, בין אם היבול יצליח ובין לא - הרי זה קבלן. 9) בעל־דין זה בורר לו דיין וכן השני, וכותבים זאת בשטר. 10) בית־דין כותבים טענותיהם. במשנה, שם - כתוב: "שטרי בירורין". ובגמרא נאמרו שני פירושים: א. ברירת דיינים; ב. שטר הטענות. וקיבל רבינו שניהם. 11) שאין בהם חיוב לשום אדם, כגון שטרי ברירה ושטרי טענה והדומים להם. 12) שיהיו מנוסחים בדיוק קפדני. 13) שטרי הלוואה, מכר וכיוצא בהם.

17 **ב. וּמִי נוֹתֵן[14] שְׂכַר הַסּוֹפֵר? בְּשִׁטְרֵי הַלְוָאָה - הַלְּוֶה**
18 **נוֹתֵן שָׂכָר[15]. וּבְשִׁטְרֵי מֶקַח וּמִמְכָּר - הַלּוֹקֵחַ[16] נוֹתֵן**
19 **שָׂכָר. וְהָאִשָּׁה נוֹתֶנֶת שְׂכַר הַגֵּט[17]. וְהֶחָתָן נוֹתֵן שְׂכַר**
20 **שְׁטַר הָאֲרוּסִין אוֹ הַנִּשּׂוּאִין. וְהַמְקַבֵּל וְכֵן הָאָרִיס אוֹ**
21 **הַשָּׂכִיר נוֹתֵן שְׂכַר הַשְּׁטָר. אֲבָל שְׁטַר בְּרִירַת הַדַּיָּנִין**
22 **אוֹ טַעֲנוֹת בַּעֲלֵי דִינִין - שְׁנֵיהֶם נוֹתְנִין שָׂכָר.**

14) דינים אלה מבוארים במשנה, שם. 15) הכלל הוא: המעוניין ביותר בדבר - הוא משלם שכר הסופר, ומובן שהלווה מעוניין בהלוואה. 16) השמח כשהוא רוכש לו קרקע. 17) שם קסז: שנינו שהבעל נותן שכר הגט, ובגמרא שם נימקו: מפני שכתבה תורה: "וכתב . . . ונתן", אבל אין נוהגים כך אלא האשה נותנת, כדי להימנע מעיגון, כשלא ירצה הבעל לשלם. ב'בית יוסף' אבן־העזר סי' קכ מסתמך על סדר הגט להרא"ש, ואומר - שגם אחר התקנה, על הבעל לשלם שכר כתיבת הגט, ורק כשהוא מסרב תיקנו חכמים שהאשה תשלם, והם מקנים לבעל את דמי התשלום, כדי לקיים "וכתב ונתן", ויש כוח ביד חכמים להפקיע כספה של האשה, משום שהפקר בית־דין - הפקר. וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"א.

23 **ג. אֶחָד הַשְּׁטָרוֹת הַנִּכְתָּבִין לְאֶחָד שֶׁלֹּא בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ**
24 **וְאֶחָד הַשְּׁטָרוֹת שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אוֹתָן אֶלָּא מִדַּעַת**
25 **שְׁנֵיהֶם וּשְׁנֵיהֶן עוֹמְדִין, כְּגוֹן שְׁטָר שֶׁכּוֹתְבִין**
26 **לַמַּלְוֶה[18] אוֹ לַלּוֹקֵחַ[19] - כֻּלָּן צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים**
27 **מַכִּירִין הַשֵּׁמוֹת שֶׁבַּשְּׁטָר[20], שֶׁזֶּה הוּא פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי**
28 **וְזֶהוּ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי; שֶׁמָּא יָבוֹאוּ שְׁנַיִם וְיַעֲשׂוּ**
29 **קְנוּנְיָא, וִישַׁנּוּ שְׁמוֹתֵיהֶן בִּשְׁמוֹת אֲחֵרִים, וְיוֹדוּ זֶה**
30 **לָזֶה.**

18) כשלווה עמו. 19) כשהמוכר עמו. 20) שמות שניהם. במשנתנו אמרו: "ובלבד שיהא מכירן" גבי גט ושובר. ונימקו בגמרא שם, למה צריכים להכיר שניהם, שמא יכתוב גט על שם אשה זרה שאינה אשתו, ויתנו לה ותגבה כתובתה, וכן בשובר חוששים שמא האשה כותבת את השובר על שם איש אחר שאינו בעלה, ותתן לו השובר

ותפסיד אשתו כתובתה, ולפיכך צריך שיכירו את שמות שניהם. [במגיד־משנה מקשה: למה מצריך רבינו גבי שטר־חוב ומכר שיכירו שניהם? הרי אין כל חשש להפסיד למי שהוא, כשמכירים את הלווה ואת המוכר? ואין לומר שחוששים שמא יש שם עוד אדם ששמו כשמו וגם שמות אבותיהם שוים, שהרי שנינו (שם קעב.): שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת - אין מוציאים עליהם שטר־חוב (פירוש, אין גובים מהם בשטר־חוב הכתוב על שם זה), ומכל־שכן שאין מוציאים עליהם שטר מכר. ומתוך קושיא זו פסק להלכה שבמכירה והלוואה, כותבים גם כשאינם מכירים את הלוקח ואת המלוה].

1 ד. כָּל מִי[21] שֶׁהֶחְזַק שְׁמוֹ בָּעִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם[22] - אֵין
2 חוֹשְׁשִׁין לוֹ שֶׁמָּא שֵׁם אַחֵר יֵשׁ לוֹ[23], וְהוּא שְׁנָהוּ כְּדֵי
3 לְרַמּוֹת וְלַעֲשׂוֹת קְנוּנְיָא; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן - אֵין
4 לַדָּבָר סוֹף. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁלֹּא הֶחְזַק שְׁמוֹ בָּעִיר
5 שְׁלֹשִׁים יוֹם, וּבָא וְאָמַר: כִּתְבוּ עָלַי שְׁטָר שֶׁאֲנִי חַיָּב
6 לִפְלוֹנִי אוֹ לָזֶה כָּךְ וְכָךְ דִּינָרִין - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ עַד
7 שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁזֶּה שְׁמוֹ אוֹ יֶחְזַק[24].

21) שם קסז: 22) אדם הבא מעיר אחרת והודיע ששמו כך וכך, וקראו לו בשם זה שלשים יום. 23) אין אדם מחליף שמו זמן רב, פן יוודע הדבר ויתפרסם כרמאי (רש"י שם). 24) ימתין עד שיעברו שלשים יום.

8 ה. כָּל שְׁטָר[25] שֶׁיֵּצָא לְפָנֵינוּ וְיִטְעַן הַלֹּוֶה וְיֹאמַר:
9 אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא רַמַּאי אַחֵר הֶעֱלָה שְׁמוֹ כִּשְׁמִי
10 וְהוֹדָה לָזֶה; אוֹ שֶׁאָמַר: לֹא לָזֶה אֲנִי חַיָּב כְּלוּם אֶלָּא
11 לְאַחֵר, וְזֶה רַמַּאי הוּא וְהֶעֱלָה שְׁמוֹ כְּשֵׁם בַּעַל חוֹבִי
12 - מֵאַחַר שֶׁלֹּא הֶחְזַק שָׁם שְׁנַיִם שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין, אֵין
13 חוֹשְׁשִׁין לִדְבָרָיו; שֶׁחֲזָקָה הוּא, שֶׁאֵין הָעֵדִים
14 חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם כֵּן מַכִּירִין אֵלּוּ הַנִּזְכָּרִים
15 בּוֹ[26]. וְכֵן חֲזָקָה שֶׁאֵין חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר אֶלָּא אִם
16 כֵּן נוֹדַע לָהֶם בְּוַדַּאי שֶׁאֵלּוּ שֶׁהֵעִידוּ עַל עַצְמָן
17 גְּדוֹלִים[27] וּבְנֵי דַעַת. וְאֵין הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל הַשְּׁטָר
18 אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדְעִים לִקְרוֹת וְלַחְתֹּם[28].

25) שם קלח: 26) שהרי אסור להם לחתום כשאינם מכירים אותם. שם קלח: אמרו: כל שאין כותבים אלא־אם־כן מכירים - אינו צריך ראיה אחרת. 27) שם קנה. "חזקה - אין העדים חותמין על השטר אלא־אם־כן נעשה גדול". 28) ראה ההלכה הבאה.

19 ו. עֵדִים שֶׁאֵין יוֹדְעִין לַחְתֹּם, וְקָרְעוּ לָהֶן[29] נְיָר חָלָק
20 וְחָתְמוּ עַל הָרְשׁוּם - מַכִּין אוֹתָן[30] מַכַּת מַרְדּוּת[31],
21 וְהַשְּׁטָר פָּסוּל[32].

29) רשמו את האותיות בסכין, והעדים מלאו את השריטות בדיו. 30) שם, מעשה שבא לפני רב כהנא, והלקה את העדים. 31) הלקאה בעוון עבירה על דברי חכמים נקראת "מכת מרדות". סתם "מלקות" משמעותו הלקאה מן התורה. 32) מפני שלא נעשה כתיקון חכמים [במגיד־משנה מביא דעת הרשב"א שהשטר כשר, מפני שבגמרא שם אמרו כך: "ונגדיה (הלקהו) רב כהנא", ולא הוסיפו: שפסלו את השטר. ועוד, מכיון שבגט אשה התירו לכתחילה לחתום כך, הרי ברור שהחתימה אינה פסולה. ומכאן, שבשאר שטרות על־כל־פנים בדיעבד כשרה]. בהלכה הקודמת, כתב רבינו שאין חותמים אלא־אם־כן יודעים לקרוא, וכאן כתב רק "לחתום" בלבד, נראה שהוא מחלק בין לכתחילה לבין דיעבד. לכתחילה אין חותמים כשאינם יודעים לקרוא ומקרים לפניהם. אבל מלקים רק כשאינם יודעים לחתום וקרעו להם - וחתמו. בגמרא שם אמרו, שרב כהנא - על חתימה הלקה.

22 ז. רֹאשׁ בֵּית דִּין[33] שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ עִנְיַן הַשְּׁטָר, וְקָרָא
23 הַשְּׁטָר לְפָנָיו הַסּוֹפֵר שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא מַאֲמִין
24 אוֹתוֹ[34] וְאִימָתוֹ עָלָיו[35] - הֲרֵי זֶה חוֹתֵם עַל הַשְּׁטָר אַף
25 עַל פִּי שֶׁלֹּא קְרָאָהוּ הוּא בְּעַצְמוֹ. וְאֵין שְׁאָר הָעָם
26 רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן[36], עַד שֶׁיִּקְרָא הָעֵד[37] הַשְּׁטָר מִלָּה
27 בְּמִלָּה.

33) שם אמרו, שרב נחמן חתם על שטר שקרא לפניו הסופר שלו. 34) לראש בית־הדין אימון מלא בסופר שלו. 35) הסופר מפחד מפניו ולא יעיז לשנות. 36) שם: "ודוקא רב נחמן וספרי דייני, אבל רב נחמן וספרי אחריני, ספרי דיינא ואינש אחרינא - לא". 37) החותם על השטר.

28 ח. שְׁנַיִם[38] שֶׁהָיוּ בָּעִיר, שֵׁם כָּל אֶחָד מֵהֶן יוֹסֵף בֶּן
29 שִׁמְעוֹן - אֵינָן יְכוֹלִין לְהוֹצִיא שְׁטַר חוֹב זֶה עַל זֶה[39],
30 וְלֹא אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא עֲלֵיהֶן שְׁטַר חוֹב[40], אֶלָּא אִם
31 כֵּן בָּאוּ עֵדֵי הַשְּׁטָר בְּעַצְמָן[41] וְאָמְרוּ: זֶהוּ הַשְּׁטָר
32 שֶׁהֵעִדְנוּ עָלָיו וְזֶהוּ שֶׁהֵעִדְנוּ לוֹ בַּהַלְוָאָה. וְכֵן אֵין
33 מְגָרְשִׁין נְשׁוֹתֵיהֶן אֶלָּא זֶה בִּפְנֵי זֶה. וְכֵן אִם נִמְצָא
34 לְאֶחָד בֵּין שְׁטָרוֹתָיו[42] שׁוֹבֵר שֶׁשְּׁטָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף בֶּן
35 שִׁמְעוֹן[43] פָּרוּעַ - שְׁטָרוֹת שְׁנֵיהֶן שֶׁעָלָיו[44] פְּרוּעִין[45].
36 וְכֵיצַד יַעֲשׂוּ אֵלּוּ שֶׁשְּׁמוֹתֵיהֶן שָׁוִין וּשְׁמוֹת אֲבִיהֶן
37 שָׁוִין? יְשַׁלְּשׁוּ[46]. הָיוּ שְׁמוֹת אָבוֹת אֲבוֹתֵיהֶן שָׁוִין -
38 יִכְתְּבוּ סִימָנֵיהֶן[47]. הָיוּ דּוֹמִין זֶה לָזֶה בְּצוּרָתָן -
39 יִכְתְּבוּ יִחוּסָן[48]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם לְוִיִּים, שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים -
40 יִכְתְּבוּ דּוֹרוֹת[49].

38) משנה, ב"ב קעב. 39) מפני שכותבים שטר ללווה שאין מלוה עמו (ראה ה"א), חוששים שמא בא זה ואמר כתבו לי שטר שאני רוצה ללוות מחברי כסף, ואחר־כך יוציא את השטר בבית־דין ויטעון הלויתי לחברי כסף (גמרא שם קעג). ומזה יוצא, ששטר שאין בו קנין, שאמרנו בה"א שאין כותבים כשאין מלוה עמו - מוציאים זה על זה (מגיד־משנה בשם רשב"א). 40) שכל אחד יטעון: לא אני, אלא חברי לוה. 41) ואז יש לו תוקף שטר, משום שהם רשאים גם עכשיו להוסיף שמות אבות אבותיהם, אבל אם באו עדים אחרים ואמרו יודעים אנו שזה הוא הלווה - הרי זה כמלוה על־פה, שהרי השטר עצמו אינו מברר מי הלווה, והעדים האחרים אין להם כל קשר לשטר. 42) של לווה. 43) שלויתי ממנו כסף. 44) אם לוה משניהם, ושניהם תובעים את החוב, וכל אחד טוען: לא אני כתבתי

את השובר אלא חברי. 45) הלווה יכול לטעון לכל אחד - פרעתי. ואפילו אם יתנו הרשאה זה לזה לגבות את החוב ממה־נפשך, ויבוא המורשה ויטעון: שלם לידי לפרעון חובי או חובו של חברי - יכול הלווה לטעון: פרעתי שניהם, ומאחד לא לקחתי שובר או נאבד, ואף־על־פי שבדרך כלל אין הלווה נאמן לטעון כך במלוה בשטר. והטעם, שהשובר מערער תוקפם של שני השטרות (ראה מגיד־משנה בשם רשב"א). [במשנה: "נמצא לאחד בין שטרותיו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות שניהם פרועין". ופירשו רב ירמיה ורב הושעיא, שנמצא אצל המלוה כתב, ששטר החוב של יוסף בן שמעון הלווה - הוא פרוע. והקשו בגמרא שם, הרי גם בלי כתב זה - אין מוציאים שטר חוב עליהם? ופירש רב הושעיא, שהמדובר כשהיו משולשים בשטר (נכתבו בשטרות גם שמות הדור השלישי שאינם שוים) ולא היו משולשים בשובר (ראה סוף הלכה זו). ואביי פירש כשנמצא בין שטרותיו של הלווה מיוסף בן שמעון. ורבינו העתיק כאן לפי פירושו של אביי, שהרי הוסיף את המלה: "שעליו". מובן שלהלכה מסכים רבינו גם לדעת רב הושעיא]. 46) יכתבו שמות הדור השלישי. 47) כגון: קומה גבוהה או נמוכה, שחור, לבן וכדומה. 48) כהן, לוי, ישראל. 49) מרובעים, מחומשים - עד שיגיעו לדור שאין שמותיהם שוים.

1 **ט. הוֹצִיא עָלָיו[50] שְׁטָר שֶׁכָּתוּב בּוֹ: אֲנִי פְּלוֹנִי בֶּן**
2 **פְּלוֹנִי לָוִיתִי מִמְּךָ[51] מָנֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם**
3 **הַמַּלְוֶה - כָּל מִי שֶׁיָּצָא שְׁטָר זֶה מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה**
4 **בּוֹ[52], וְאֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר: שֶׁל אַחֵר הוּא**
5 **וְנָפַל[53]. וְכֵן[54] שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן הַדָּרִין בְּעִיר אַחַת,**
6 **שֶׁהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן שְׁטַר חוֹב עַל אֶחָד מִבְּנֵי הָעִיר -**
7 **אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ וְלוֹמַר לוֹ: לִפְלוֹנִי שֶׁהוּא כְּשִׁמְךָ**
8 **אֲנִי חַיָּב, וּמִמֶּנּוּ נָפַל הַשְּׁטָר; אֶלָּא הֲרֵי זֶה שֶׁיָּצָא**
9 **מִתַּחַת יָדוֹ גּוֹבֶה, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לִנְפִילָה.**

50) בבא זו אינה מדברת בשני יוסף בן שמעון. 51) ולא פורש שם המלוה. שם קעב. מסופר שבא שטר כזה לבית־דינו של רב הונא. 52) מחלוקת אמוראים, ופסק כרבא - שם קעג. 53) שם קעב: "לנפילה לא חיישינן". 54) שם הוכיחו מן המשנה, שמוציאים שטר־חוב על אחרים.

10 **י. שְׁנַיִם[55] שֶׁהוֹצִיאוּ כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם שְׁטַר חוֹב עַל**
11 **חֲבֵרוֹ[56] - אֵין הָאַחֲרוֹן יָכוֹל לוֹמַר לָרִאשׁוֹן: אֵלּוּ**
12 **הָיִיתִי חַיָּב לְךָ, הֵיאַךְ אַתָּה לוֶה מִמֶּנִּי?[57] אֶלָּא זֶה**
13 **גּוֹבֶה חוֹבוֹ וְזֶה גּוֹבֶה חוֹבוֹ. הָיָה זֶה בְּמֵאָה וְזֶה**
14 **בְּמֵאָה, וְיֵשׁ לָזֶה עִדִּית וְלָזֶה עִדִּית, אוֹ לָזֶה בֵּינוֹנִית**
15 **וְלָזֶה בֵּינוֹנִית, לָזֶה זִבּוּרִית וְלָזֶה זִבּוּרִית - אֵין נִזְקָקִין**
16 **לָהֶן, אֶלָּא כָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹמֵד בְּשֶׁלּוֹ[58]. הָיָה לָזֶה[59]**
17 **עִדִּית[60] וּבֵינוֹנִית, וְלָזֶה זִבּוּרִית[61] - זֶה[62] גּוֹבֶה מִן**
18 **הַבֵּינוֹנִית[63], וְזֶה[64] גּוֹבֶה מִן הַזִּבּוּרִית[65].**

55) מחלוקת אדמון וחכמים, במשנה כתובות קי. ופסק כחכמים. 56) והאחד זמנו מוקדם לזמנו של השני. 57) היה לך לגבות חובך. 58) אינו גובה ואין גובים ממנו, משום שהגביה לא תשנה כלום, ואין להטריח בית־דין חנם. 59) שם מחלוקת רב נחמן ורב ששת, ופסק כרב נחמן בהתאם לכלל שבידנו: הלכה כרב נחמן בדיני (ראה לקמן הערה סד). 60) שדה משובחת. 61) שדה גרועה. 62) בעל הזיבורית. 63) כדין כל בעל־חוב, כמבואר למעלה פי"ט ה"א. 64) בעל עידית ובינונית. 65) משום שהבינונית שגבה - היא עידית שבשדותיו, שהרי אין לו שדה יותר משובחת, ובעל־חוב אינו גובה מעידית. בגמרא שם אמרו, שמחלוקתם היא אם סוגי השדות נקבעים לפי שדותיו של הלווה (בשלו הם שמין) או לפי המקובל בעולם (בשל עולם הם שמין). רב נחמן סובר: בשלו הם שמין, ומשום כך כשיש ללווה בינונית לפי המקובל, ואין לו יותר מעולה - הרי דינה כעידית ואין גובים ממנה אלא מן הזיבורית, ואם כן ירויח בעל הזיבורית, ומשום כך בית־דין צריכים להגבותו את המגיע לו לפי הדין. ורב ששת סובר: בשל עולם שמין, ואם־כן הבינונית שיגבה ימשיכו להיות בינונית, ויגבה אותה בעל הבינונית חזרה, ולמה יטרח בית־דין שלא לצורך. [המגיד־משנה מקשה, שרבינו כאן סותר דברי עצמו בפי"ט ה"ד, שהרי כתב שם: "היו לו זיבורית ובינונית בלבד, ניזקין ובעל־חוב בבינונית". ותירץ שדעת רבינו: בשל עולם שמין, ואעפ"כ בנידון שלפנינו, ירויח בעל הזיבורית, כגון שבית־דין יגבה (יוד פתוחה) את הזיבורית לבעל העידית ובינונית, ויהיו לו מכל שלושת הסוגים, ויגבה השני את הבינונית. ומוסיף, שרבינו אינו גורס בגמרא שרב נחמן סבר בשלו הם שמין. ובכסף־משנה דוחה תירוצו, שהרי המדובר כשבאים ביחד לבית־דין (ראה גמרא שם) וברור שבי"ד לא יגבה תחילה מבעל הזיבורית, כדי להפסיד לשני, אלא יגבה מבעל הבינונית תחילה כמו שכתב הר"ן שם. והוא מתרץ את הסתירה, שבפרק יט המדובר כשהיתה ללווה גם עידית, וחל השעבוד על הבינונית, ואחר־כך מכר את העידית ולכן נשאר השעבוד על הבינונית, אע"פ שהיא עכשיו עידית שלו. וכן ביאר רבינו בבבא־קמא ח. את הברייתא, ובחיבורו קיצר והביא לשון הברייתא - כדרכו. וכן פסק ב'טור' חו"מ סי' קב, שאם היתה לו עידית ומכרה - גובה מבינונית, ואם לאו - גובה מזיבורית משום שבשלו שמין - וכן פסק ב'שולחן ערוך' שם ס"ד].

19 **יא. הוֹצִיא שְׁטַר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ, וְהַלָּה[66] מוֹצִיא שְׁטָר**
20 **שֶׁמָּכַר לוֹ הַשָּׂדֶה[67]: אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁנּוֹתֵן הַלּוֹקֵחַ**
21 **הַמָּעוֹת וְאַחַר כָּךְ כּוֹתֵב לוֹ הַמּוֹכֵר אֶת הַשְּׁטָר - הֲרֵי**
22 **שְׁטַר חוֹבוֹ שֶׁל זֶה בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ[68]: אֵלּוּ**
23 **הָיִיתִי חַיָּב לְךָ - הָיָה לְךָ לִפְרֹעַ חוֹבְךָ[69]. אֲבָל בְּמָקוֹם**
24 **שֶׁכּוֹתְבִין וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין[70] - הֲרֵי שְׁטַר הַחוֹב קַיָּם;**
25 **שֶׁהֲרֵי זֶה אוֹמֵר: מָכַרְתִּי לְךָ אֶת הַשָּׂדֶה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ**
26 **לְךָ נְכָסִים יְדוּעִים שֶׁאֶגְבֶּה מֵהֶן חוֹב שֶׁלִּי.**

66) הלווה. 67) שהמלוה מכר לו שדה אחר זמן ההלוואה הכתוב בשטר. 68) הלוקח אומר למוכר. 69) לעכב את הכסף שבידך, ולא לכתוב לי שטר המכר. כחכמים שם נגד דעת אדמון, ולפי הביאור בגמרא שם. ומובן מאליו, שזה

דוקא כשזמן פרעון הכתוב בחוב קדם לשטר המכר. שאם לא קדם, כיצד יכול המוכר לעכב דמי השדה לפני זמן הפרעון (מגיד־משנה). 70) ואי־אפשר למוכר לפרוע חובו מדמי השדה, שהרי כתב כבר שטר המכר.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני ערבות וקבלנות.

1 **א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁהִלְוָהוּ אָמַר לוֹ אֶחָד:**
2 **אֲנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה בַּדִּין, וְאָמַר לוֹ אַחֵר:**
3 **הַנַּח וַאֲנִי עָרֵב; אוֹ שֶׁהָיָה חוֹנֵק אֶת חֲבֵרוֹ בַּשּׁוּק לִתֵּן**
4 **לוֹ, וְאָמַר לוֹ: הַנַּח וַאֲנִי עָרֵב - אֵין הֶעָרֵב חַיָּב**
5 **כְּלוּם[3], וַאֲפִלּוּ אָמַר 'אֲנִי עָרֵב' בִּפְנֵי בֵּית דִּין[4]. אֲבָל**
6 **אִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב מָמוֹן זֶה - כָּל אֵלּוּ הַפָּנִים,**
7 **בֵּין בִּפְנֵי בֵּית דִּין בֵּין בֵּינוֹ לְבֵין הַמַּלְוֶה, נִשְׁתַּעְבֵּד[5].**

2) בבא בתרא קעו: 3) משום שהמלוה נתן את הכסף על אמונתו של הלווה עצמו ולא סמך על הערב, ודיבור של הערב בלא קבלת קניין אין לו תוקף של התחייבות. 4) שלא על פי התערבות בית הדין. 5) משמע אפילו לגבות מנכסים משועבדים שלו, משום שקניין יש לו קול ומתקבל על הדעת, שהלוקח ידע ששדותיו של הערב משועבדות למלוה. וכן כתב הטור חושן משפט סימן קכט בשם רבינו מאיר הלוי. [בנימוקי יוסף בבא בתרא שם כתב, שבקניין בלי שטר אינו גובה ממשועבדים, אולם מסתימת לשונו של רבינו משמע שדעתו כדעת הרמ"ה].

8 **ב. אָמַר לוֹ[6] בִּשְׁעַת מַתַּן מָעוֹת: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב -**
9 **נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[7], וְאֵינוֹ צָרִיךְ קִנְיָן. וְכֵן אִם בֵּית דִּין**
10 **עָשׂוּ אוֹתוֹ עָרֵב - נִשְׁתַּעְבֵּד, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ**
11 **מִיָּדוֹ. כְּגוֹן שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין רוֹצִין לִגְבּוֹת מִן הַלּוֶה,**
12 **וְאָמַר לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ וַאֲנִי עָרֵב לָכֶם. הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ**
13 **הֲנָאָה שֶׁהֶאֱמִינוּהוּ בֵּית דִּין, בְּאוֹתָהּ הֲנָיָה שִׁעְבֵּד**
14 **עַצְמוֹ[8].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"נשתעבד הערב אע"פ שלא קנו מידו... וכן אם בית דין עשו אותו ערב... הואיל ויש לו הנאה שהאמינוהו בית דין".

לשיטת הרמב"ם, שיעבוד הערב בלא קניין הוא רק אם בית־דין עשו אותו ערב, הואיל ויש לו הנאה על שהאמינוהו בית־דין,

אבל אם האמינו המלוה ואמר הריני ערב אחר מתן מעות אינו ערב בלא קניין כמו שכתב בהלכה א' כי אינו משעבד עצמו בגין ההנאה שהאמינו המלוה. והוא כשיטת הבבלי כפי שהתבארה ב'רבינו גרשום' וב'נמוקי יוסף' (סוף בבא בתרא) שהנאה זו אין כוחה יפה לשעבד את הערב אלא שרק בגלל שהוציא ממון על פיו ומחסרו ממון בפועל משתעבד, ולכן במלוה שחנק את הלוה בשוק על חוב שחייב לו ובא חברו ואמר "הנח לו ואני אשלם" מכיון ש"לאו מידי מחסרי" ולא חסרו ממון בפועל כיון ש"לא על אמונתו הלווהו" אינו משתעבד בלא קניין.

אבל לשיטת הירושלמי ההנאה שיש לערב בזה שהמלווה מאמינו יש בכוחה בלבד לשעבדו, ולכן ב"חנוק" משתעבד גם בלא קניין.

(על פי לקו"ש עמוד 148 הע' 23)

6) שם. 7) משום שהמלוה הסתמך עליו ונתן את הכסף. 8) במקום שאין לערב כל הנאה אינו משעבד עצמו, אלא רוצה להציל את הלווה ממצבו הקשה בלי סיכון של הפסד ממון, אבל כשיש לו הנאה כל שהיא, אנו אומרים שקיבל על עצמו הסיכון של הפסד ממון. [בגמרא שם אמרו: "ערב דבית דין לא בעי (אינו צריך) קניין". ופירש רבינו שהכוונה כמו שביאר כאן, אבל כשאמר בפני בית דין - ללא כל סיבה מצד בית הדין - "אני ערב" - לא נשתעבד.

15 **ג. הַמַּלְוֶה[9] אֶת חֲבֵרוֹ עַל יְדֵי עָרֵב, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעָרֵב**
16 **מִשְׁתַּעְבֵּד לַמַּלְוֶה - לֹא יִתְבַּע אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, אֶלָּא**
17 **תּוֹבֵעַ אֶת הַלּוֶה תְּחִלָּה; אִם לֹא נָתַן לוֹ - חוֹזֵר אֵצֶל**
18 **הֶעָרֵב וְנִפְרָע מִמֶּנּוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין**
19 **נְכָסִים לַלּוֶה[10]; אֲבָל אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה - לֹא יִפָּרַע**
20 **מִן הֶעָרֵב כְּלָל[11], אֶלָּא מִן הַלּוֶה. הָיָה הַלּוֶה אַלָּם**
21 **וְאֵין בֵּית דִּין יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא בָּא לַדִּין**
22 **- הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִן הֶעָרֵב תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה**
23 **הֶעָרֵב דִּין עִם הַלּוֶה; אִם יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ -**
24 **יוֹצִיא, אוֹ יְשַׁמְּתוּהוּ בֵּית דִּין[12] עַד שֶׁיִּתֵּן לוֹ.**

9) שנינו (שם קעג.): "המלוה את חבירו על ידי ערב לא ייפרע מן הערב" ופירשו בגמרא (שם עמוד ב): לא ייפרע מן הערב תחילה. 10) רבינו מבאר מה שכתב לפני כן "ולא נתן לו" הכוונה שלא מצא נכסים לגבות מהם. 11) אפילו אם הלווה מסרב לפרוע. 12) כפי האמור למעלה פרק כ"ב הלכה ג.

25 **ד. הִתְנָה[13] הַמַּלְוֶה עַל הֶעָרֵב וְאָמַר לוֹ: עַל מְנָת**
26 **שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה, אִם יֵשׁ נְכָסִים לַלּוֶה - לֹא**
27 **יִפָּרַע מִן הֶעָרֵב[14]. אָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי**
28 **שֶׁאֶרְצֶה תְּחִלָּה[15], אוֹ שֶׁהָיָה קַבְּלָן[16] - הֲרֵי זֶה יִתְבַּע**
29 **אֶת הֶעָרֵב הַזֶּה אוֹ אֶת הַקַּבְּלָן[17] תְּחִלָּה, וְיִפָּרַע מֵהֶן**
30 **אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים[18] לַלּוֶה.**

13) שם קעג: 14) בטור שם כתב שדין זה שנוי במחלוקת ראשונים: דעת רבינו יהוסף הלוי, שאפילו יש ללווה נכסים גובה מן הערב תחילה, ודעת רבינו תם (ראה תוספות שם דיבור המתחיל חסורי) שאינו גובה מן הערב, אלא כשאין נכסים ללווה. [לכאורה שיטתו של רבינו נוגדת שיטת רבו הר"י הלוי, אולם לפי ביאורו של המגיד משנה כאן מתיישבים דברי רבינו גם לפי שיטת רבו. הוא (המגיד משנה) מפרש מה שכתב רבינו "אם יש נכסים ללווה" הכוונה לנכסים ידועים, אבל כשאין לו נכסים ידועים, שאפשר להיפרע מהם בלי טירחא יתירה אין הערב יכול לדחותו כשאמר אפרע ממי שארצה, וכשלא התנה כך -

יכול לומר להמלוה תתבע את הלווה תחילה ואם יתחייב בדין ולא ימצא בית דין נכסים לגבות - תגבה ממנו. ויש להניח שרבינו מפרש מה שכתב רבו, שכשיש ללווה נכסים גם כן גובה מן הערב התכוון לנכסים שאינם ידועים לבית דין איפה הם נמצאים או שנמצאים במקום רחוק וצריך לטרוח הרבה כדי לגבות מהם, אבל כשהם ידועים ממש ונמצאים במקום שיד בית דין מגיעה - גם הר"י הלוי מודה שאין נפרעים מהערב תחילה. וגירסת הספרים שבידינו (בבא בתרא שם) מסייעת לשיטת רבינו]. 15) בבבא הקודמת המדובר כשלא התנה בפירוש "תחילה" אלא "ממי שארצה". 16) בהלכה הבאה יתבאר מי קבלן ומי ערב. 17) אף על פי שלא אמר בפירוש "תחילה". 18) אפילו ידועים ואפשר לגבות מהם.

1 **ה. אֵיזֶהוּ עָרֵב[19] וְאֵיזֶהוּ קַבְּלָן? אָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וַאֲנִי**
2 **נוֹתֵן לְךָ - זֶהוּ קַבְּלָן, שֶׁיֵּשׁ לַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ**
3 **תְּחִלָּה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְלֹא אָמַר: עַל מְנָת**
4 **שֶׁאֶפָּרַע מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי**
5 **עָרֵב, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי חַיָּב, הַלְוֵהוּ**
6 **וַאֲנִי נוֹתֵן, הַלְוֵהוּ וַאֲנִי קַבְּלָן, תֵּן לוֹ וַאֲנִי קַבְּלָן, תֵּן**
7 **לוֹ וַאֲנִי פּוֹרֵעַ, תֵּן לוֹ וַאֲנִי חַיָּב, תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב -**
8 **כֻּלָּן לְשׁוֹן עַרְבָּנוּת הֵן[20], וְאֵינוֹ תּוֹבְעוֹ תְּחִלָּה, וְלֹא**
9 **נִפְרָע מִמֶּנּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ נְכָסִים לַלְּוֶה, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ**
10 **וְיֹאמַר: מִמִּי שֶׁאֶרְצֶה אֶפָּרַע[21].**

19) שם קעד. נחלקו אמוראים בזה: רבינו פסק כרבא, משום שהוא אחרון (כלל בידינו מאביי ורבא הלכה כבתראי - כאחרונים). 20) ולפיכך לא נעשה קבלן, עד שיאמר: תן לו ואני אתן לך. 21) רוצה לומר, שאמר "תחילה" (מגיד משנה) כמו שנתבאר בהלכה הקודמת.

11 **ו. עָרֵב[22] שֶׁל כְּתֻבָּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - פָּטוּר**
12 **מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁהֲרֵי מִצְוָה עָשָׂה[23], וְלֹא חִסֵּר מָמוֹן[24].**
13 **וְאִם הָיָה הָאָב עָרֵב[25] לְכְתֻבַּת בְּנוֹ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ -**
14 **חַיָּב[26]. וְקַבְּלָן שֶׁל כְּתֻבָּה - חַיָּב[27].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואם היה האב ערב וקנו מידו חיב".

אבא לגבי בנו משתעבד ללא קנין (בבא בתרא קעד, ב.) אבל לדעת הרמב"ם כאן הוא בקנין דווקא. ומבואר ב'לקוטי תורה' שמי שהוא משורש אחד או ענף אחד הוא ערב בעד חבירו יותר מכל ישראל שכולם ערבים זה בזה.

(על פי לקו"ש חכ"ו עמוד 150 הע' 41)

22) שם עמוד ב. 23) עזר לקיים הנישואין. 24) כל ערבות היא "אסמכתא" שהערב סמך שזה יפרע ולא יתבעו ממנו, אלא משום שנהנה שזה האמין לו ונתן מעות על סמך ערבותו, אנו אומרים, שמפני הנאה זו שעבד עצמו ומשום כך, כשהערב אינו גורם לחיסרון ממון, כגון בכתובה שהאשה רוצה להינשא ואפילו כשכתובתה אינה מובטחת, לא גילתה כל אמון בערב ומשום כך ערבותו נידונית כאסמכתא, אף על פי שקנו מידו, בהתאם לשיטתו בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ז, שאסמכתא אינה מחייבת אפילו כשקנו מידו, אם לא הקנה לו מעכשיו (ראה שם גם הלכה י"ג ומגיד משנה שם). ואין זה דומה לערב שלאחר מתן מעות שהקניין מועיל אף על פי שלא על אמונתו הלווהו, משום שיש שם חיסרון כיס (מגיד משנה). 25) שם: "אבא לגבי בריה שעבודי משעבד נפשיה (אב ביחס לבנו משעבד עצמו)". 26) בגמרא שם לא אמרו שצריך קניין, ורבינו מסברת עצמו הוסיף "וקנו מידו", משום שלא חסר ממון והבעל לא גילה כל אמון באב - אין נימוק לשעבוד בלא קניין. ובאדם אחר, אפילו קניין אינו מועיל כמו שביארנו למעלה [הראב"ד חולק ואומר שאפילו לא קנו מיד האב - נשתעבד. וזה מתאים לשיטתו שאפילו ערב כתובה זר משתעבד כשקנו מידו, ומכאן - שמה שחילקו שם בין אב לאדם מן השוק המדובר כשלא קנו מידו]. 27) שם.

15 **ז. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר לְשִׁמְעוֹן שָׂדֶה, וּבָא לֵוִי וְקִבֵּל**
16 **אַחֲרָיוּת עָלָיו[28] - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד לֵוִי, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא**
17 **הִיא[29]. וְאִם קָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁהוּא עָרֵב לְשַׁלֵּם דְּמֵי מֶכֶר**
18 **זֶה כָּל עֵת שֶׁיִּרְצֶה שֶׁיִּתְבָּעֶנּוּ לְשִׁמְעוֹן - הֲרֵי זֶה**
19 **חַיָּב[30]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.**

28) כלפי הלוקח, שאם יטרוף בעל חוב של המוכר את השדה, והמוכר לא יחזיר לו מעותיו - ישלם הוא. 29) לוי בטוח היה שלא יטרפו את השדה וסמכה דעתו שלא יצטרך לשלם (על פי פירושו של המגיד משנה). הראב"ד השיג, שהרי זה כערב בשעת מתן מעות שאינו צריך קניין, כמו שכתב רבינו בהלכה א. ובמגיד משנה מבאר, שאין לדמות ערבות של מכר לערבות הלווה, בהלוואה הערבות היא על המעות שהלווה, אבל במכר האחריות אינה חלה על דמי השדה אלא על הקרקע, שאם יטרפוהו ישלם המוכר דמיו ללוקח שקנה אותו וזכה בו, ואין להגדיר תשלום זה כהחזרת הדמים שקיבל אלא כהשלמת ההפסד, והערבות היא על תשלום זה שנתחייב בו המוכר בשעה שטרפו את הקרקע, ולפיכך אין כאן ערבות בשעת מתן מעות, ואפילו אם קנו מידו - לא נתחייב. כפי שנתבאר למעלה שקניין אינו מועיל באסמכתא, אלא כשהלווהו על אמונתו. 30) מפני שהקניין היה בפירוש על דמי המכר הרי זה דומה להלוואה בשעת מתן מעות (לחם משנה. ראה בית יוסף חושן משפט סימן קלא סעיף י"א). [השגתו של הראב"ד וגם ביאורו של המגיד משנה מוכיחים, שהמדובר כשהערב בא בשעת מתן מעות ואפילו אם קנו מידו ואינו חייב אלא כשעשו קניין בסגנון המפורט בסוף הלכה זו].

20 **ח. וְכֵן הֶעָרֵב אוֹ הַקַּבְּלָן שֶׁחִיְּבוּ עַצְמָן עַל תְּנַאי, אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא**
22 **אַסְמַכְתָּא[31]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: תֵּן לוֹ וַאֲנִי אֶתֵּן**
23 **לְךָ אִם יִהְיֶה כָּךְ וְכָךְ אוֹ אִם לֹא לֹא יִהְיֶה. שֶׁכָּל**
24 **הַתּוֹלֶה שֶׁעָבוּד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ בְּאִם יִהְיֶה וְאִם לֹא**
25 **יִהְיֶה - לֹא גָּמַר וְהִקְנָה קִנְיָן שָׁלֵם, וּלְפִיכָךְ לֹא**
26 **נִשְׁתַּעְבֵּד.**

31) כשתלה בפירוש את השתעבדותו בתנאי - אם יהיה או

לא יהיה - הרי גילה דעתו, שקניינו אינו קניין גמור ומוחלט ולפיכך אין לקניין זה כל תוקף.

ט. שְׁנַיִם שֶׁלָּוּ[32] בִּשְׁטָר אֶחָד אוֹ שֶׁלָּקְחוּ מֶקַח אֶחָד, וְכֵן הַשֻּׁתָּפִין שֶׁלָּוָה אֶחָד מֵהֶן אוֹ לָקַח בְּשֻׁתָּפוּת - הֲרֵי הֵן עַרְבָּאִין זֶה לָזֶה[33], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ.

32) ירושלמי שבועות פרק ה הלכה א. 33) כל אחד דינו כלווה לגבי מחצית ההלוואה וכערב למחציתה השנייה. [בטור חושן משפט סימן עז כתב בשם רבינו, שהמלוה רשאי לגבות הכל ממי שירצה, אולם בבית יוסף שם הוכיח שגירסא משובשת נזדמנה לבעל הטורים, הגירסא הנכונה היא כמו שהיא בספרים שבידינו: "נעשו ערבאים", ודינם ככל ערב שאינו גובה ממנו תחילה. וכן כתב בכסף משנה כאן].

י. שְׁנַיִם שֶׁעָרְבוּ לְאֶחָד, כְּשֶׁיִּבּוֹא הַמַּלְוֶה לִפְרַע מִן הֶעָרֵב - יִפְרַע מֵאֵי זֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה[34]. וְאִם לֹא הָיָה לְאֶחָד כְּדֵי הַחוֹב - חוֹזֵר וְתוֹבֵעַ הַשֵּׁנִי בִּשְׁאָר הַחוֹב.

34) למד דין זה ממה שאמרו בבבא בתרא קז. "האחים שחלקו (ירושת אביהם) ובא בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם וכו'". הרי שהמלוה של אביהם יכול לגבות הכל מנכסי יורש אחד, אף על פי שנכסי הלווה דינם כערבים כמו שאמרו: "נכסוהי דבר אינש אינון ערבין ביה". יוצא מזה שבמקום שיש שני ערבים יכול המלוה לגבות הכל מאחד מהם. ואין זה דומה לשניים שלוו שבהלכה הקודמת, משום שאין ערבות לחצאין, אבל הלוואה אפשר שזה לווה חצי וזה חצי (מגיד משנה בשם רשב"א). [תמהו רבים על רבינו מתוספתא סוף בבא בתרא: "המלוה את חבירו על ידי שני ערבים לא יפרע מאחד מהם, ואם אמר על מנת שאפרע מאחד מהן - ייפרע מאחד מהן". ובנימוקי יוסף בבא מציעא תחילת פרק ג כתב, שרבינו מפרש מה שכתבה התוספתא: "לא ייפרע מאחד מהן" הכוונה שלא ייפרע תחילה כלום מאחד מן הערבים אלא מן הלווה, ואם התנה שיגבה מאיזה מהם שירצה - גובה כפי תנאו (ראה למעלה הלכה ד). וכן פירש גם הרשב"א ופסק כרבינו].

יא. וְאֶחָד שֶׁעָרַב לִשְׁנַיִם, כְּשֶׁיִּפְרַע לַמַּלְוֶה - יוֹדִיעוּ[35] עַל חוֹב אֵיזֶה מִשְּׁנֵיהֶם פּוֹרֵעַ, כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר עָלָיו[36].

35) המלוה יודיע לערב. 36) שהערב ידע ממי לדרוש החזרת מעותיו. דין זה היא סברת עצמו.

יב. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[37]: עָרֹב לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ וַאֲנִי עָרֵב לְךָ־הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב; וּכְשֵׁם שֶׁנִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב לַמַּלְוֶה, כָּךְ נִשְׁתַּעְבֵּד עָרֵב לְעָרֵב רִאשׁוֹן[38]. וְדִין הֶעָרֵב עִם הַמַּלְוֶה וְדִין עָרֵב רִאשׁוֹן עִם הַשֵּׁנִי דִּין אֶחָד הוּא.

37) לא נמצא מקור ברור לדין זה (מגיד משנה). 38) משמע אפילו בלא קניין, ואף על פי שערב ראשון אינו משתעבד בלי קניין שלא בשעת מתן מעות (ראה הלכה א) ובערב שני אין מתן מעות, שהרי ערב ראשון אינו נותן מעות כלל. וטעמו של דבר - שעת חלות השעבוד של ערב ראשון נחשבת כשעת מתן מעות לגבי ערב שני (מגיד משנה).

יג. מִי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ קֶצֶב הַדָּבָר שֶׁעָרַב, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לוֹ: כָּל מַה שֶּׁתִּתֵּן תֵּן לוֹ וַאֲנִי עָרֵב, אוֹ מְכֹר לוֹ וַאֲנִי עָרֵב, אוֹ הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב - יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה: אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אוֹ הִלְוָהוּ מֵאָה אֶלֶף - נִשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב בַּכֹּל. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁאֵין זֶה הֶעָרֵב חַיָּב כְּלוּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ הַדָּבָר שֶׁשִּׁעְבֵּד עַצְמוֹ בּוֹ - לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ וְלֹא שִׁעְבֵּד עַצְמוֹ[39]. וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם לַמֵּבִין.

39) ואפילו קניין אינו מועיל כמו שנתבאר למעלה הלכה ח גבי חיוב על תנאי. וכן כתב רבינו בפירוש בפרק י"א מהלכות מכירה הלכה ט"ז, [רבינו נסים בסוף קידושין מביא דברי הרמב"ן בתשובה החולק על רבינו, ודעתו שאדם יכול לחייב עצמו בדבר שאינו קצוב כשקנו מידו. גם הראב"ד בהלכות מכירה (שם) השיג על רבינו וכאן נכנס לפשרה בין שתי השיטות, וסומך על אומד הדעת בכל מקרה ומקרה. ראה מגיד משנה כאן ושם וכסף משנה שם].

יד. מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ: הַלְוֵהוּ וַאֲנִי עָרֵב לְגוּפוֹ שֶׁל לוֶה זֶה, לֹא עָרַב לְעַצְמוֹ שֶׁל מָמוֹן[40], אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה אֲבִיאֶנּוּ לְךָ[41], וְכֵן אִם אָמַר לוֹ אַחַר שֶׁהִלְוָהוּ וּתְבָעוֹ: הַנִּיחֵהוּ, כָּל זְמַן שֶׁתִּתְבָּעֶנּוּ אֲבִיאֶנּוּ לְךָ, וְקָנוּ מִיָּדוֹ[42] עַל זֶה, אִם לֹא יָבִיא זֶה הַלּוֶה - יֵשׁ מִן הַגְּאוֹנִים שֶׁהוֹרָה, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[43]; וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה, שֶׁאֲפִלּוּ הִתְנָה וְאָמַר: אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אוֹ שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּרַח אֶהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם - הֲרֵי זוֹ אַסְמַכְתָּא, וְלֹא נִשְׁתַּעְבֵּד. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה.

40) לא נעשה ערב לעצם פירעון החוב על ידי הלווה. 41) קיבל על עצמו רק להביא את הלווה. 42) נתבאר למעלה בהלכה א שלא בשעת מתן מעות צריך קניין. 43) במגיד משנה כתב, שזאת היא דעת רב נחשון גאון בתשובה שהובאה בטור חושן משפט סימן קכט. ונראה שמקור זה נתקבל גם על דעת בית יוסף שם.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני ערבות בשטר, ושאר דיני ערבות שלא נתבארו בפרק הקודם וכולל דין פורע חובו של חבירו שלא מדעתו.

א. הַמַּלְוֶה[2] אֶת חֲבֵרוֹ בִּשְׁטָר, וְאַחַר שֶׁהֶעִידוּ[3] הָעֵדִים בַּשְּׁטָר בָּא עָרֵב וְעָרַב אֶת הַלּוֶה[4], אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ וְנִשְׁתַּעְבֵּד לְשַׁלֵּם כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[5], כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּלְוֶה לְהִפָּרַע מִנִּכְסֵי הֶעָרֵב הַזֶּה - אֵינוֹ טוֹרֵחַ מִנְּכָסִים מְשֻׁעְבָּדִים[6]. הָיָה הֶעָרֵב בְּגוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר קֹדֶם חֲתִימַת הָעֵדִים: אִם כָּתְבוּ: פְּלוֹנִי עָרֵב[7], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ מְעֹרָב[8] עִם הַלּוֶה בַּמְּלוָה - אֵינוֹ גוֹבֶה מִמֶּנּוּ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִים[9]; אֲבָל אִם כָּתוּב בַּשְּׁטָר: פְּלוֹנִי לָוָה מִפְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ וּפְלוֹנִי[10] עָרֵב, שֶׁהֲרֵי עֵרְבוּ לוֶה עִם עָרֵב בַּשְּׁטָר, וְקָנוּ מִיָּדוֹ שֶׁל עָרֵב, וְאַחַר כָּךְ חָתְמוּ

1 **עֵדִים בַּשְּׁטָר - הֲרֵי זֶה נִפְרָע מִנִּכְסֵי עָרֵב**
2 **הַמְשֻׁעְבָּדִים[11].**

2) משנה בבא־בתרא קעה: וגמרא שם קעו: 3) שחתמו. 4) וכתב ערבותו בשטר־החוב למטה מחתימת העדים. במשנה: "ערב היוצא לאחר חיתום שטרות" (ראה רש"י שם). 5) בפרק הקודם ה"א, שקנין מועיל אפילו לאחר מתן מעות. 6) של הערב. 7) סגנון זה אינו מקשר את הערבות והמִלוה יחד, וכאילו פיסקא זו הוא ענין בפני עצמו. 8) קטע זה משמש נימוק להאמור לאחר־כך: "אינו גובה ממנו מן המשועבדים". 9) אפילו אם קנו מידו. וכשלא קנו - אינו גובה אפילו מבני חורין (מגיד־משנה). 10) וא"ו זו מקשרת הערבות עם המלוה. 11) כרב ורבי יוחנן שם קעו. רבינו דייק וכתב "וקנו מידו", ללמדנו, שאפילו אם נכתבה הערבות בשטר לפני חתימת העדים, וכתבו "ופלוני" - אינו משתעבד לאחר מתן מעות בלא קנין. במגיד־משנה מבאר, שאפילו מבני חורין אינו גובה בלא קנין (עיין שם, ובלחם־משנה).

3 **ב. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים -**
4 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהִפָּרַע מִן הָעָרֵב עַד אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם**
5 **מִיּוֹם שֶׁנִּתְחַיֵּב[12] הֶעָרֵב לְשַׁלֵּם. לֹא יִהְיֶה כֹּחַ זֶה פָּחוּת**
6 **מִן הַלּוֶה עַצְמוֹ[13]. וְכָזֶה הוֹרוּ הַמּוֹרִים. וְאִם הִתְנָה**
7 **עִמּוֹ - הַכֹּל לְפִי הַתְּנַאי[14].**

12) על־ידי בית־דין. 13) וכל ההקלות והדיחויים שאמרו למעלה (פכ"ב) גבי לווה - כוחם יפה גם בערב. וכן דרכי הכפיה מצד בית־הדין, שייכות גם בערב. 14) נתבאר כבר כמה פעמים, שכל תנאי שבממון - קיים (מועיל).

8 **ג. מַלְוֶה שֶׁבָּא לִתְבֹּעַ אֶת הַלּוֶה וְלֹא מָצָא לוֹ נְכָסִים[15]**
9 **- אֵינוֹ יָכוֹל לִדְחוֹתוֹ[16] וְלוֹמַר: לֵךְ אֵצֶל הַקַּבְּלָן, הֲרֵי**
10 **יֵשׁ לְךָ[17] לִתְבֹּעַ אוֹתוֹ תְּחִלָּה[18]; אֶלָּא תּוֹבֵעַ כָּל מִי**
11 **שֶׁרָצָה תְּחִלָּה[19]. וְאִם נָשָׂא הַקַּבְּלָן הַמָּעוֹת מִיַּד**
12 **הַמַּלְוֶה וּנְתָנוֹ בְּיַד הַלּוֶה - אֵין לַמַּלְוֶה בְּיַד הַלּוֶה**
13 **כְּלוּם[20]. הָיָה הַלּוֶה בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[21], שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל**
14 **לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לֵילֵךְ אֵלָיו, אוֹ שֶׁמֵּת הַלּוֶה וְהִנִּיחַ**
15 **יְתוֹמִים קְטַנִּים, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לְנִכְסֵיהֶן - הֲרֵי**
16 **זֶה תּוֹבֵעַ אֶת הֶעָרֵב תְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי אֵין הַלּוֶה מָצוּי[22].**

15) ידועים. 16) שם קעד. "לא מיפטר לווה מיניה דמלוה עד שישא ויתן (הקבלן) ביד". 17) הזכות. 18) כאמור למעלה פכ"ה ה"ד. 19) ב'טור' חו"מ סי' קכט כתב בשם 'בעל התרומות', שיכול לגבות גם מן המשועבדים של הלווה, ואפילו כשיש לקבלן בני חורין (ראה 'בית יוסף' שם). ורבינו לא גילה דעתו בזה. כתב רשב"א (מובא במגיד־משנה כאן) שאינו יכול לגבות מן הקבלן שדה יותר משובחת מזו שיכול לגבות מן הלווה עצמו, כגון שללווה יש זיבורית בלבד, או עידית וזיבורית ויש לו לגבות זיבורית, כאמור למעלה פי"ט ה"ד, ולקבלן יש גם בינונית - אינו גובה מהקבלן בינונית אלא זיבורית. וכתב עוד, שאם הלווה רוצה לשלם למלוה - אינו רשאי לגבות מן הקבלן תחילה. 20) אינו יכול לתבוע את הלווה. [ב'תוספות' שם קעג: כתבו בשם רבינו־תם, שאם אין נכסים לקבלן - גובה מן הלווה, מטעם שעבודא דרבי נתן (בכתובות יט ובכמה מקומות, אמרו בשם רבי נתן: "מנין לנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו, מנין שמוציאין מזה ונותנין לזה? שנאמר ונתן לאשר אשם לו". והטביעו חז"ל את שמו של רבי נתן על שעבוד עובר זה, וקראו לו: שעבודא דרבי נתן), שהרי הלווה מחויב להחזיר לקבלן את הכסף שנתן לפרעון המלוה. וכן פסקו ה'טור' חו"מ סי' קכט, וה'שולחן ערוך' שם סעיף יט. ויש לפקפק קצת בסברא זו, שהרי כל זמן שלא פרע הקבלן אין הלווה חייב לו כלום ולא נשתעבד לו, ולא שייך כאן לומר "לאשר אשם לו". ומסתימת לשונו של רבינו, משמע שלא כדעת רבינו־תם]. ה'טור' שם כתב, שבנשא ונתן ביד - אין הבדל בין קבלן לערב, ובשניהם אין למלוה על הלווה כלום. אולם רבינו דייק כאן, וכתב "הקבלן", ומשמע שבערב אין הדין כך. וכן נפסק ב'שולחן ערוך' שם. 21) המדובר, כשאין ללווה נכסים ידועים, אבל כשיש לו – בית־דין יורדים לנכסיו וגובים, ואין תובעים את הערב תחלה (כסף־משנה בשם 'בעל התרומות'). 22) ראה למעלה פכ"ה ה"ג.

17 **ד. מַלְוֶה שֶׁתָּבַע אֶת הַלּוֶה וּמְצָאוֹ שֶׁהוּא עָנִי - אֵינוֹ**
18 **יָכוֹל לְהִפָּרַע מִן הֶעָרֵב עַד שֶׁיִּשָּׁבַע הַלּוֶה[23] בְּתַקָּנַת**
19 **אַחֲרוֹנִים[24] שֶׁאֵין לוֹ כְּלוּם; שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ קְנוּנְיָא[25] עַל**
20 **נְכָסָיו שֶׁל עָרֵב[26].**

23) בנקיטת חפץ, כעין שבועה של תורה. 24) נתבאר למעלה פ"ב ה"ב שכשאין ערב משביעים אותו מתקנת הגאונים הראשונים. ונראה שהשבועה האמורה כאן היא תקנה יותר מאוחרת לטובת הערב, שמא יש ללווה נכסים בלתי ידועים. 25) מעשה רמאות. 26) המלוה יטען שלא מצא נכסים אצל הלווה ויגבה מן הערב, ויחלקו - הוא והלווה - את המעות שגבה.

21 **ה. מִי שֶׁהָיָה עָרֵב לַחֲבֵרוֹ בְּמִלְוֶה עַל פֶּה, וּבָא**
22 **הַמַּלְוֶה לִתְבֹּעַ אֶת הֶעָרֵב, וַהֲרֵי הַלּוֶה בִּמְדִינַת הַיָּם -**
23 **אוֹמֵר לוֹ הֶעָרֵב: הָבֵא רְאָיָה שֶׁלֹּא פְּרָעֲךָ[27] הַלּוֶה,**
24 **וַאֲנִי אֲשַׁלֵּם לְךָ.**

27) ואינו נוטל בשבועה. והטעם, שהלווה עצמו נאמן לומר פרעתי במלוה על־פה, כמבואר למעלה פי"א ה"א (מגיד־משנה).

25 **ו. עָרֵב שֶׁקָּדַם וְנָתַן לְבַעַל חוֹב אֶת חוֹבוֹ - הֲרֵי זֶה**
26 **חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַלּוֶה[28] כָּל מַה שֶּׁפָּרַע עַל יָדוֹ, אַף**
27 **עַל פִּי שֶׁהָיְתָה מִלְוָה עַל פֶּה אוֹ בְּלֹא עֵדִים כְּלָל.**
28 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַלּוֶה בָּעֵת**
29 **שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ עָרֵב: עָרְבֵנִי וְשַׁלֵּם; אֲבָל אִם עָמַד**
30 **בִּרְשׁוּת עַצְמוֹ וְנַעֲשָׂה לוֹ עָרֵב אוֹ קַבְּלָן, אוֹ שֶׁאָמַר**
31 **לוֹ הַלּוֶה: עָרְבֵנִי, וְלֹא הִרְשָׁהוּ שֶׁיִּתֵּן וְיִפְרַע הַחוֹב[29]**
32 **- אֵין הַלּוֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ כְּלוּם[30]. וְכֵן הַפּוֹרֵעַ שְׁטַר**
33 **חוֹבוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[31], אֲפִלּוּ הָיָה הַחוֹב עַל**
34 **הַמַּשְׁכּוֹן[32] - אֵין הַלּוֶה חַיָּב כְּלוּם, וְנוֹטֵל מַשְׁכּוֹנוֹ**
35 **בְּחִנָּם, וַהֲרֵי אִבֵּד זֶה הַנּוֹתֵן אֶת מְעוֹתָיו; שֶׁמָּא הָיָה**

1 **הַלּוֶה מְפַיֵּס אֶת הַמַּלְוֶה וּמוֹחֵל לוֹ[33]. מֵת הַלּוֶה[34],**
2 **וְקָדַם הֶעָרֵב וּפָרַע הַחוֹב קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ אֶת הַיּוֹרְשִׁים,**
3 **אִם נוֹדָע לָנוּ שֶׁלֹּא פָּרַע הַלּוֶה שִׁטַּר חוֹבוֹ קֹדֶם**
4 **שֶׁיָּמוּת, כְּגוֹן שֶׁהוֹדָה בּוֹ קֹדֶם[35], אוֹ שֶׁנִּדּוּהוּ[36] וּמֵת**
5 **בְּנִדּוּיוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַן הַמַּלְוָה לְהִגָּבוֹת - הֲרֵי**
6 **זֶה חוֹזֵר וְגוֹבֶה מִן הַיּוֹרְשִׁין[37] כָּל מַה שֶּׁפָּרַע[38]. הָיָה**
7 **הַמַּלְוֶה עוֹבֵד כּוֹכָבִים[39] - אֵין הַיּוֹרְשִׁין חַיָּבִין**
8 **לְשַׁלֵּם[40]; שֶׁמָּא אֲבִיהֶן נָתַן לְיַד הֶעָרֵב כָּל הַחוֹב**
9 **שֶׁהָיָה עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תּוֹבֵעַ אֶת הֶעָרֵב**
10 **תְּחִלָּה[41], וּלְפִיכָךְ פָּרַע זֶה מִדַּעְתּוֹ קֹדֶם שֶׁיּוֹדִיעַ**
11 **הַיְתוֹמִים. אֲבָל אִם הוֹדִיעָן שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים תּוֹבֵעַ**
12 **אוֹתוֹ וַהֲרֵי הוּא נוֹתֵן - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם.**

28) כן משמע מברייתא בבא־בתרא קעד: 29) שלא אמר: "ושלם". 30) במגיד־משנה מדייק מלשונו של רבינו: "ערבני ולא הרשהו", שדין זה נאמר בערב בלבד, אבל בקבלן חייב הלווה לשלם כשאמר לו: "הכנס להיות קבלן", אפילו כשלא הוסיף: "ושלם". ומסביר את ההבדל בין ערב לקבלן, שהמלוה אינו יכול לתבוע את הערב תחילה למה היה לו למהר ולשלם. אבל קבלן, שהמלוה יכול לנגוש אותו וללחוץ עליו שיפרע את החוב - מתקבל על הדעת, שרצה להשתחרר מאימת הנגישה, ומשום כך אין לדמות דין קבלן לדין פורע שטר־חובו של חבירו שלא מדעתו, שמביא רבינו בקטע הבא. ומזה מסיק במגיד־משנה, שאם עמד הלווה בדין ולא נמצאו לו נכסים, והרי המלוה רשאי לתבוע את הערב, וקדם הערב ושילם לפני שנתבע בבית־דין - חייב הלווה לשלם לו (ראה ראב"ד כאן). 31) משנה, כתובות ק: וגמרא שם קח. וכן פסק רבינו בפי"ב מהל' אישות הי"ט. 32) ירושלמי, שם פי"ג ה"ב. 33) נימוק זה אמרו בירושלמי, שם. 34) מעשה שהיה, הובא בבבא־בתרא קעד. המדובר כשאמר לו הלווה: "ערבני ושלם". 35) סמוך למיתתו, הודה שלא פרע. 36) ראה למעלה פכ"ב ה"ג. 37) משמע אפילו יורשים גדולים. וב'טור' חו"מ סי' קל כתב, שבגמרא (שם) המדובר ביתומים קטנים, אבל גדולים מחוייבים להחזיר אפילו כשאין שם אחד מהתנאים שנאמרו למעלה. 38) כרב הונא בריה דרב יהושע, שם. ואם אין שם אחד משלושת התנאים האמורים (הודאה, נידוי, לפני זמן פרעון) אין היורשים חייבים לשלם אף־על־פי שאמר "ושלם", משום שאנו אומרים: הלווה מסר לידי הערב חפצי ערך להבטחת פרעון החוב. בלשון הגמרא שם: "אימר צררי אתפסיה". ולמה חוששים לצררי גבי ערב, יותר מגבי מלוה עצמו? ביאר במגיד־משנה, משום שקדם ושילם לפני שחל עליו החיוב לשלם, מתעורר חשש שהלווה הפקיד בידו חפצי ערך להבטחת מעותיו. 39) שם קעד: מעשה שהיה. 40) אפילו באחד מן הדרכים הנ"ל. כרב אשי, שם. 41) ואילמלא קיבל מהלווה חפצי ערך לבטחון - לא היה מקבל עליו ערבות. נימוק זה מלמדנו, שבמקום שגם גוים תובעים את הלווה תחילה - אין חוששים לצררי גם במלוה גוי.

13 **ז. כָּל עָרֵב[42] שֶׁבָּא לִטֹּל מַה שֶּׁפָּרַע, בֵּין שֶׁבָּא לְהִפָּרַע**
14 **מִיּוֹרְשֵׁי לֹוֶה בֵּין מִלֹּוֶה עַצְמוֹ[43] - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ**
15 **לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁפָּרַע[44]. וְאֵין מְצִיאַת שְׁטַר הַחוֹב[45]**
16 **שֶׁעָלָיו בְּיַד הֶעָרֵב רְאָיָה, שֶׁמָּא נָפַל הַשְּׁטָר מִיַּד**
17 **הַמַּלְוֶה וְלֹא פָּרַע זֶה כְּלוּם[46].**

42) ברייתא, שם. 43) בסוגיא שם משמע, שהברייתא עוסקת בדין יתומים. אבל רבינו, וכן כל הפוסקים, קיבלו דין זה גם ללווה עצמו. 44) ואינו נוטל בשבועה כדין מלוה בשטר, משום שתביעת הערב היא כמלוה על־פה. 45) העובדא ששטר החוב נמצא ביד הערב - אינו ראיה. 46) כשהלווה חי, יכול לטעון בעצמו: פרעתי למלוה והחזיר לי השטר ונפל ממני, או: אמנם לא פרעתי אבל גם אתה לא פרעת, ואינני חייב לך כלום. ברשב"ם שם מפרש, שדין זה נאמר ביתומים קטנים בלבד, וכשיגדלו ישבע שפרע ויוציא מן היורשים. [תמוה הדבר, שרבינו השמיט את סיומה של הברייתא: "ואם כתוב בו (פירוש: המלוה כתב לערב) התקבלתי ממך - גובה". וב'טור' שם הביא דין זה וביאר, שלדעת רשב"ם (ב"ב שם) דינו כמלוה בשטר וגובה מן המשועבדים, והר"י חולק ופוסק שגובה מבני חורין בלבד. ורבינו שותק לגמרי. גם ברי"ף כאן אין רמז לדין התקבלתי (ראה סמ"ע וש"ך סי' קלא ס"ג וס"ד). וצע"ג].

18 **ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עָרַבְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא**
19 **עָרַבְתִּי; אוֹ שֶׁאָמַר הֶעָרֵב לַלּוֶה: אַתָּה הִרְשִׁיתַנִי לַעֲרֹב**
20 **אוֹתְךָ וְלִתֵּן, וְהוּא אוֹמֵר: מִדַּעְתְּךָ עָרַבְתָּ, אוֹ לֹא**
21 **עָרַבְתָּ כְּלָל; אוֹ שֶׁאָמַר הֶעָרֵב: פָּרַעְתִּי הַמַּלְוֶה בְּפָנֶיךָ,**
22 **וְהַלָּה אוֹמֵר: לֹא פָּרַעְתָּ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: כֵּן פָּרַעְתָּ,**
23 **וְנָתַתִּי לְךָ מַה שֶּׁפָּרַעְתָּ[47]; אוֹ שֶׁאָמַר הַמַּלְוֶה: עָרַבְתָּ**
24 **לִי מָאתַיִם, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא עָרַבְתִּי אֶלָּא מָנֶה - מִכָּל**
25 **אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו**
26 **הָרְאָיָה. אוֹ יִשָּׁבַע[48] הַנִּתְבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אוֹ שְׁבוּעַת**
27 **הַתּוֹרָה אִם הוֹדָה בְּמִקְצָת, כִּשְׁאָר כָּל טַעֲנוֹת**
28 **הַמָּמוֹן[49].**

47) ומסיים רבינו: ש"ישבע הנתבע שבועת היסט". אף־על־פי שהמלוה היתה בשטר - ואפילו נכתבה הערבות בשטר, אין כל זה עושה את תביעת הערב למלוה בשטר. ואם כתב המלוה "התקבלתי" - אין הלווה נאמן לטעון: פרעתי, משום שהמלוה העמיד את הערב במקומו (מגיד־משנה). 48) נראה שצריך לומר: המוציא מחבירו עליו הראיה, וישבע הנתבע שבועת היסת או שבועת התורה. 49) שכופר הכל נשבע היסת ונפטר, ומודה במקצת נשבע שבועת התורה.

29 **ט. עֶבֶד אוֹ אִשֶּׁת אִישׁ שֶׁלָּווּ, אוֹ שֶׁעָרְבוּ אֶת אֲחֵרִים**
30 **וְנִתְחַיְּבוּ לְשַׁלֵּם[50] - כְּשֶׁשִּׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד וְתִתְגָּרֵשׁ**
31 **הָאִשָּׁה אוֹ תִּתְאַלְמֵן יְשַׁלְּמוּ[51].**

50) והרי כל מה שבידם שייך לבעל. 51) מקור הדין, במשנה בבא־קמא פז. "העבד והאשה וכו' החובל בהם חייב, והם שחבלו באחרים פטורין (שאין להם מה לשלם - רש"י) אבל משלמין לאחר זמן, נתגרשה האשה נשתחרר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

העבד - חייבין לשלם". ומכאן למד רבינו גם לענין מלוה וערבות. כתב במגיד־משנה, שמצא כתוב בשם הגאונים רב שרירא ובנו רב האי: "שהאשה שלוותה או קיבלה בפקדון או גזלה או גנבה, אם הוא מצוי בידה משלמת ואין לבעל לעכב. ואם כבר אבד - הרי הוא כדין חבלות". ותמה המגיד־משנה על דין מלוה, הלא מלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעה המלוה לידה - זכה בה הבעל כמו בכל נכסי אשתו. ובסיום פרקנו זה, פסק רבינו כגאונים האלה, שאם כסף ההלוואה עצמו נמצא בידה - מחזירים למלוה. ונראה שהסתמך על הבעיא בבבא־בתרא קלט. "לוותה ואכלה - מהו", ומשמע שאם לא אכלה והמעות קיימים - ברור היה לשואל, שהיא חייבת לשלם אפילו כשהיא תחת בעלה.

1 **י. קָטָן שֶׁלָּוָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּשֶׁיִּגְדַּיל[52]. וְאֵין כּוֹתְבִין**
2 **עָלָיו שְׁטָר[53], אֶלָּא הֲרֵי הִיא מִלְוָה עַל פֶּה, אַף עַל**
3 **פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ; שֶׁאֵין קִנְיָן מִיַּד הַקָּטָן כְּלוּם.**

52) אף־על־פי ששנינו (בבא־קמא שם) שקטן שחבל באחרים פטור, ואינו משלם כשיגדיל - במלוה אין הדין כן, משום שהוא קיבל כסף ונהנה ממנו, מחויב להחזיר. ומסתבר, שזה דוקא כשהקטן הוא מבן שש ולמעלה, ומבין בטיב משא ומתן. ועל בני גיל זה, שנינו בגיטין נט. "הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר", אבל המלוה לקטן למטה מגיל זה - איבד מעותיו (מגיד־משנה, וראה הלכות מכירה פכ"ט ה"ו). 53) זה נלמד ממה שאמרו בבבא־בתרא קנה. חזקה - אין העדים חותמים על השטר אלא־אם־כן נעשה בגדול.

4 **יא. קָטָן שֶׁעָרַב אֶת אֲחֵרִים - הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁאֵינוֹ**
5 **חַיָּב לְשַׁלֵּם כְּלוּם אַף כְּשֶׁיִּגְדַּיל. וְזֶה שֶׁנָּתַן אֶת**
6 **מְעוֹתָיו עַל פִּי הַקָּטָן - אִבֵּד אֶת מְעוֹתָיו. שֶׁאֵין לְקָטָן**
7 **דַּעַת כְּדֵי לְשַׁעְבֵּד עַצְמוֹ[54] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בּוֹ, וְלֹא**
8 **בְּעַרְבָנוּת וְלֹא בְּכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְדִין אֱמֶת הוּא, וְכֵן**
9 **רָאוּי לָדוּן.**

54) אין לדמות שעבוד למכר ומתנה, שמכרם ומתנתם קיימים. אמנם קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שכלו כבר מפותח להבין העברת רכושו לידי אדם אחר, אבל אינו תופס עדיין תוקף משקלה של התחייבות והשתעבדות.

10 **יב. הָאִשָּׁה[55] שֶׁלָּוְתָה בִּשְׁטָר אוֹ עָרְבָה בִּשְׁטָר וְנִשֵּׂאת**
11 **- חַיֶּבֶת לְשַׁלֵּם[56] אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת[57]. וְאִם הָיְתָה מִלְוָה**
12 **עַל פֶּה - אֵינָהּ מְשַׁלֶּמֶת עַד שֶׁתִּתְגָּרֵשׁ אוֹ שֶׁתִּתְאַלְמֵן;**
13 **שֶׁרְשׁוּת בַּעַל כִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ[58] הוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[59]**
14 **בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וְאִם הָיוּ אוֹתָן מְעוֹת הַהַלְוָאָה עַצְמָן**
15 **קַיָּמִין - יַחֲזִירוּ אוֹתָן לַמַּלְוֶה[60].**

55) פנויה. 56) בבא־בתרא קלט. 57) ואין הבעל יכול לעכב כמו בנשואה שלוותה (ראה ה"ט), משום שנכסיה השתעבדו למלוה לפני נישואיה. 58) וכשם שמלוה על־פה אינו גובה מן הלקוחות, כך אינו גובה מהבעל. 59) בפי"ב מהל' זכיה ומתנה הי"ב. 60) כדעת הגאונים רב שרירא ובנו רב האי (ראה מה שכתבנו בזה בהערה מח).

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) מבאר דיני תיקון השטרות ודין שטר שעדיו גויים, ודין הרחקת חתימת העדים מן השטר או מן הקיום, ודין הלשונות שאין כותבים אותם בסוף השיטה ושהולכים אחר הפחות שבלשונות השטר.

16 **א. שְׁטָר[2] שֶׁכָּתוּב בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב: אִם הָיָה**
17 **עָשׂוּי כְּתִקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְהִזְדַּיֵּף[3]**
18 **וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרֹעַ, וְהָיוּ עֵדָיו יִשְׂרָאֵל, וְיוֹדְעִין**
19 **לִקְרוֹתוֹ - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר, וְגוֹבִין בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין.**
20 **אֲבָל[4] כָּל הַשִּׁטָּרוֹת שֶׁחוֹתְמֵיהֶן[5] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הֲרֵי**
21 **אֵלּוּ פְּסוּלִין, חוּץ מִשִּׁטְרֵי מֶקָּח וּמִמְכָּר וְשִׁטְרֵי חוֹב[6].**
22 **וְהוּא שֶׁיִּתֵּן הַמְּעוֹת בִּפְנֵיהֶם, וְיִכְתְּבוּ בַּשְּׁטָר: לְפָנֵינוּ**
23 **מָנָה פְּלוֹנִי לִפְלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ דְּמֵי הַמֶּכֶר אוֹ מְעוֹת**
24 **הַחוֹב. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ עֲשׂוּיִין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶם; אֲבָל**
25 **בִּמְקוֹם קִבּוּץ פְּלִילֵיהֶן[7] בְּלֹא קִיּוּם הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶם -**
26 **לֹא יוֹעִילוּ כְּלוּם[8]. וְכֵן צְרִיכִין עֵדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁיָּעִידוּ**
27 **עַל אֵלּוּ הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁהֵן עֵדֵי הַשְּׁטָר וְעַל זֶה**
28 **הַשּׁוֹפֵט שֶׁלָּהֶן שֶׁקִּיֵּם עֵדוּתָן, שֶׁאֵינָן יְדוּעִין בְּקַבְּלָנוּת**
29 **שֹׁחַד[9]. וְאִם חָסְרוּ שִׁטְרֵי הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים דָּבָר מִכָּל**
30 **אֵלּוּ - הֲרֵי הֵן כַּחֲרֵס. וְכֵן שִׁטְרֵי הוֹדָאוֹת[10] וּמַתָּנוֹת**
31 **וּפְשָׁרוֹת וּמְחִילוֹת[11] שֶׁהֵן בְּעֵדִים שֶׁלָּהֶן, אַף עַל פִּי**
32 **שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי הֵן כַּחֲרָסִים[12].**
33 **וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֲפִלּוּ שִׁטְרֵי חוֹב שֶׁלָּהֶן שֶׁנְּתָנוּ**
34 **הַמְּעוֹת בִּפְנֵיהֶם - פְּסוּלִין[13], וְלֹא הִכְשִׁירוּ אֶלָּא שִׁטְרֵי**
35 **מֶקָּח וּמִמְכָּר שֶׁנְּתָנוּ הַמְּעוֹת בִּפְנֵיהֶם. וְאֵין אֲנִי מוֹדֶה**
36 **בָּזֶה[14]. אִם לֹא יָדְעוּ[15] דַּיָּנֵי יִשְׂרָאֵל לִקְרוֹת שְׁטָר זֶה**
37 **הַנַּעֲשָׂה בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - נוֹתְנוֹ לְשְׁנֵי**
38 **עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים זֶה שֶׁלֹּא בִּפְנֵי זֶה וְקוֹרִין לוֹ, שֶׁנִּמְצָא**
39 **כָּל אֶחָד מֵהֶן כְּמֵסִיחַ לְפִי תֻּמּוֹ[16]. וְגוֹבֶה בּוֹ מִבְּנֵי**
40 **חוֹרִין[17], אֲבָל אֵין טוֹרְפִין בּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל,**
41 **שֶׁהֲרֵי לֹא יָדְעוּ הַלָּקוֹחוֹת בַּמֶּה שֶׁנַּעֲשָׂה בְּעוֹבְדֵי**
42 **כּוֹכָבִים.**

2) מימרא של אמימר, בגיטין יט: 3) כתובים בדיו שאינו נמחק, ואם יגררו את הכתוב ויוסיפו מה שהוא - ניכר הזיוף. 4) משנה, שם י: וסוגיית הגמרא, שם ודף יא. 5) העדים החתומים עליו. 6) דינם כמלוה בשטר שאין הלווה נאמן לטעון פרעתי, אבל אין גובים בהם מנכסים משועבדים, משום שרק עדי ישראל מוציאים קול (מפרסמים דבר ההלוואה) ויודע הלוקח להזהר, אבל לא עדי גוים (ע"פ פירושו של המגיד־משנה). נחזור לענין זה בסוף הלכה זו [שם שנינו: "כל השטרות העולים בערכאות של גוים (ערכאות = בית־משפט מלכותי) אע"פ שחותמיהן גוים - כשרים, חוץ מגיטי נשים". ובגמרא שאלו: למה שטרי מתנה כשרים? כיצד קנה המקבל? בשלמא במכר - קנה בכסף שנתן (שהרי השופטים מאשרים שנתן כסף, ואינם חשודים לשקר) והרי השטר שלהם אין לו תוקף שטר קנין. ומתרץ שמואל: "דינא דמלכותא - דינא", שטר

שנעשה בהתאם לחוקי המלכות, יש לו תוקף מלא. ותירוץ אחר מתקן לשון המשנה, וצ"ל "חוץ מכגיטי נשים", פירוש כל השטרות הדומים לגיטי נשים, שהם עצמם גומרים את הענין, כגון שטר הקנאה או שעבוד. ורבינו פוסק כאן כשיטה זו, ואין בזה סתירה למה שפסק בפ"ה מהל' גזילה הי"א ובכמה מקומות: דינא דמלכותא - דינא, שלדעתו לא אמרו "דינא דמלכותא דינא" אלא לענין הנוגע למלך (או למדינה) כגון מסים וחוקים שהמלך מעוניין בהם, אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו, וכן הוא מפרש דברי התרצן השני (מגיד־משנה)]. 7) מקום שמתקבצים שם השופטים, והמעוניינים כותבים שטרות על־פי הוראותיהם. 8) סומכים אנו על חתימתו של השופט, אבל אין אנו נותנים תוקף אפילו למסמכים שנעשו בפניהם, כשלא אישרו בחתימת ידיהם. 9) בסתם אינם חשודים בקבלת שוחד. 10) צ"ל "שטרי הודאות", ולמחוק את המילה "חוב", וגם את ה"ואו" שלאחריה, שהרי רבינו מכשיר שטרי־חוב שנעשו בערכאות. וכן הוא בכת"י תימן. 11) ב'פרישה' חו"מ שם מפרש, שהכוונה כשלא מחל לפני כך בעל־פה, אלא כתב את המחילה בשטר, שהרי מחילה בעל־פה מועילה. 12) משום שבכל אלה, תוקף השטר גומר את הענין, ולשטרות חתומים בידי הגוים אין תוקף שטר. 13) ונאמן הלווה לטעון: פרעתי. ונימוקם: שבלי כוחו של השטר, הרי זה מלוה על־פה אף־על־פי שאנו מאמינים למה שכתוב בו, והרי אמרנו שאין לו תוקף שטר. 14) אלא שטרי־חוב דינם כשטרי מכר. ואף־על־פי־כן יש הבדל חשוב בין אלה לאלה: בשטרי־חוב אין גובים ממשועבדים (ראה למעלה הערה ה), ובשטרי מכר - כשנטרפה השדה מיד הלוקח - גובה ממשועבדים, שהקונה שדה בעדים בלא שטר גובה ממשועבדים, כאמור למעלה (פי"א ה"ה) ומשום שבית־הדין מאמין לכל הכתוב בשטר - הרי זה כמוכר בעדים (סברא זו נאמרה במגיד־משנה. והש"ך חו"מ סי' סח ס"ק ד חולק עליו ואומר, שגם לוקח אינו גובה ממשועבדים, משום שעדי גוים אינם נוהגים לפרסם ולא ידע הלוקח להזהר). 15) כרב פפא, שם יט: 16) נתבאר בכמה מקומות שמאמינים לגוי, כשהוא מספר משהו לתומו, כשאינו יודע שמישהו סומך על דבריו ויסיק מהם מסקנות. 17) רבינו גורס במעשה דרב פפא "ומגבי ביה מבני חרי". ויש גורסים: "ומגבי ביה ממשעבדי" (וכן הגירסא בדפוסים שבידינו), וסוברים שערכאות גם־כן מוציאים קול. [במגיד־משנה מוסיף וכותב: "ועליהם סומכים בארצותינו"].

ב. שְׁטָר[18] שֶׁעֵדָיו עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים שֶׁמְּסָרוֹ הַלּוֶה לְיַד הַמַּלְוֶה אוֹ הַמּוֹכֵר לְיַד הַלּוֹקֵחַ בִּפְנֵי שְׁנֵי עֵדִים מִיִּשְׂרָאֵל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וְאֵין בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים שֶׁמָּנִינוּ - הֲרֵי זֶה גּוֹבֶה מִבְּנֵי חוֹרִין[19]. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ הָעֵדִים שֶׁמָּסַר בִּפְנֵיהֶם יוֹדְעִין לִקְרוֹתוֹ, וּקְרָאוּהוּ כְּשֶׁמְּסָרוֹ בִּפְנֵיהֶן, וְיִהְיֶה כְּתִקּוּן שְׁטַר יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לִגְרַע. וְלָמָּה לֹא יִגְבֶּה בּוֹ מִן הַמְשֻׁעְבָּדִים? מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ קוֹל.

18) שם י: יא. 19) משום שסומכים על עדי המסירה.

בגמרא שם, אמרו דין זה לדעת רבי שמעון שמכשיר אפילו בגט אשה, ולמד רבינו מזה לשטרות אחרים לשיטת החולקים על רבי שמעון בגט אשה. [בכסף־משנה הקשה, הרי בגמרא שם אמר רבי אבא: מודה רבי אליעזר במזויף מתוכו. פירוש, אם חתמו עדים פסולים – פסול, ובגמרא שם משמע, עדים גוים בכלל מזויף מתוכו, ולא הכשיר רבי שמעון אלא שמות מובהקים שלהם, אבל בשאינם מובהקים ואפשר לטעות ולחשוב שהחותמים הם יהודים - הגט פסול מדרבנן, שמא ימסרם בידי אותם עדים עצמם, ולמה הכשיר רבינו סתם ולא התנה שזה דוקא בשמות מובהקים? ותירץ, שלדעת רבינו לא חששו שמא ימסרם בפני אותם עדים, אלא בגט אשה בלבד, משום חומר איסור אשת איש. וזה דוקא בעדי גוים, אבל בעדי ישראל קרובים או פסולים - לא הכשיר רבי שמעון, שמא לא ימסרו בעדים כלל ויסמכו על החותמים].

ג. תִּקּוּן שִׁטְרֵי יִשְׂרָאֵל כָּךְ הוּא: כָּל הַשְּׁטָרוֹת כֻּלָּן[20] צָרִיךְ שֶׁיַּחֲזֹר[21] מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל שְׁטָר בְּשִׁיטָה אַחֲרוֹנָה[22]. [אֶלָּא] שֶׁאֵין לְמֵדִין מִשִּׁיטָה אַחֲרוֹנָה, שֶׁמָּא[23] הָיוּ הָעֵדִים[24] מְרֻחָקִין מִגּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר בִּכְדֵי הַשִּׁיטָה, וּבָא זֶה הַמְזַיֵּף וְכָתַב בְּאוֹתוֹ הָרֶוַח שִׁיטָה זוֹ.

20) בבא־בתרא קסא: 21) לכתוב שנית. 22) משום שאין סומכים על הכתוב בה, ולפיכך חוזרים בה על הכתוב כבר. [בדפוסים חדשים הוסיפו את המלה "אלא", וכתבו "אלא שאין למדים וכו'". ושגיאה היא ויש למחקה. בגמרא שם, נימקו בזה למה צריך לחזור. בדפוס רומא (ר"מ) אינה, ובכת"י תימן כתוב בפירוש: לפי שאין למדים וכו']. 23) נימוק למה אין למדים משיטה אחרונה. 24) חתימת העדים. במגיד־משנה מבאר, שאם לא החזיר מענינו של שטר לא נפסל השטר, אלא אין מתחשבים כלל במה שכתוב בשיטה אחרונה מהטעם שאמרנו.

ד. עֵדִים[25] שֶׁהָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב שְׁתֵּי שִׁיטִין - פָּסוּל[26]; פָּחוֹת מִכָּאן - כָּשֵׁר[27]. שְׁתֵּי שִׁיטִין שֶׁאָמְרוּ - בִּכְתַב יְדֵי עֵדִים, וְלֹא בִּכְתַב יְדֵי סוֹפֵר[28]; שֶׁכָּל הַמְזַיֵּף - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַסּוֹפֵר, אֶלָּא אַחַר הָעֵדִים. וּשְׁתֵּי שִׁיטִין אֵלּוּ - הֵן וַאֲוִירָן[29], כְּגוֹן לָמֶ"ד עַל כָּ"ף[30]. הָיוּ הָעֵדִים מְרֻחָקִין מִן הַכְּתָב יָתֵר עַל שְׁתֵּי שִׁיטִין, וְהָיָה הָרֶוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים מָלֵא בְּעֵדִים פְּסוּלִין אוֹ קְרוֹבִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[31], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִזְדַּיֵּף. וְאִם מִלְּאָהוּ בִּשְׁרִיטוֹת[32] שֶׁל דְּיוֹ - פָּסוּל; שֶׁמָּא הָעֵדִים עַל הַשְּׁרִיטוֹת חָתְמוּ[33], וְלֹא עַל גּוּפוֹ [שֶׁל שְׁטָר]. הָיָה הַשְּׁטָר[34] כֻּלּוֹ עִם עֵדָיו בְּשִׁיטָה אַחַת - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[35].

25) ברייתא שם. 26) חששו חכמים, שמא יחתוך בעל השטר כל מה שלמעלה משתי השורות, ויכתוב על הגליון החלק הנשאר שטר אחר כרצונו. 27) שהרי אין למדים משיטה אחרונה. 28) הסופר רגיל בכתיבה, וידיו מאומנות, וכתב־ידו אינו גס ככתב־יד העדים שאינם מאומנים. 29) השטח הפנוי שבין השורות, וביניהן לבין

חתימות העדים. 30) כף סופית, היינו שלושה אוירים: א. בשביל הקו העליון של למד; ב. האויר שבין שיטה לשיטה; ג. בשביל רגל כף סופית. כרב חייא בר אמי, שם. 31) שם קסב: כתב הרשב"א בחידושיו בשם רבינו יונה, שהמדובר כשמילאוהו לפני שהגיע ליד המלוה, אבל אם מילאוהו לאחר מכאן - פסול, שהרי ליד המלוה הגיע שטר פסול. וב'טור' חו"מ סי' מה סי"ד, מביא בשם רבינו יונה, שאם מילאהו המלוה בהסכמת הלווה — כשר. ומה שאמר פסול, הכוונה - כשמילא שלא מדעת הלווה. ומנמק את ההבדל: כשהגיע ליד המלוה היה פסול ולא נשתעבד הלווה, ואין המלוה יכול לשעבד את הלווה על־ידי מילוי בקרובים שלא מדעתו. וכתב עוד בשם אביו הרא"ש, שאם בא השטר ליד בית־דין לפני שמילאוהו ופסלוהו - אין לשטר זה תקנה, מכיון שנפסל על־ידי בית־דין אין להכשירו. [ונאמרו בענין זה עוד כמה חילוקי דינים: כשמילאוהו אחר יום חתימת העדים - דינו כשטר מוקדם ופסול או לא? ואם יש לחלק בזה בין שטר שיש בו קנין (שמוקדם אינו פסול), לבין אין בו קנין. ונתבארו ב'טור', ב'פרישה', ב'שולחן ערוך' ובסמ"ע וש"ך באותו סימן סי"ד. ופליאה היא, שרבינו לא נכנס כלל לכל הסבך הזה. ואין כאן מקום להאריך]. 32) גמרא שם קסג. 33) אישרו שכאן היו שריטות, ולא המלוה הוסיפם לשם איזה זיוף שהוא. 34) שם קסג: 35) שאין כאן חשש זיוף. ומכאן למד הרשב"א (הובא במגיד־משנה כאן) שהעדים צריכים לחתום בצד ימין של השטר, שאם ירחיקו חתימתם שמאלה, יוכל המלוה לחתוך את השטר שלמעלה מחתימת העדים ולכתוב מה שהוא רוצה בקלף החלק שמימין לחתימתם, ויהיה בידו שטר שהוא ועדיו בשיטה אחת (ראה הגהות מיימוניות כאן).

ה. הָיָה הַשְּׁטָר[36] בְּשִׁיטָה זוֹ וְהָעֵדִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה - פָּסוּל; שֶׁמָּא אֵלּוּ הָעֵדִים הָיוּ מְרֻחָקִין מִן הַשְּׁטָר כָּשֵׁר שִׁיטָה אַחַת, וְחָתַךְ כָּל הַשְּׁטָר, וְכָתַב זֶה הַשְּׁטָר בְּאוֹתָהּ הַשִּׁיטָה, וְנִמְצְאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ. וְכֵן[37] אִם הָיָה הַשְּׁטָר וּשְׁנֵי עֵדִים בְּשִׁיטָה אַחַת, וּשְׁנֵי עֵדִים אֲחֵרִים בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, וְאָמַר[38]: אֲנִי נִתְכַּוַּנְתִּי לְרַבּוֹת הָעֵדִים[39] - אֵין מְקַיְּמִין שְׁטָר זֶה מֵעֵדִים שֶׁל מַטָּה בְּשִׁיטָה שְׁנִיָּה, אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁל מַעְלָה; שֶׁמָּא בַּשִּׁיטָה שֶׁהָיְתָה בֵּין הָעֵדִים שֶׁל מַטָּה וּבֵין הַשְּׁטָר שֶׁחָתַךְ כָּתַב שְׁטָר זֶה וּשְׁנֵי עֵדָיו[40].

36) שם עמוד ב. 37) שם. 38) לבית־דין ששאלו למה חתמו ארבעה עדים. 39) והוא מבקש לקיים את חתימת העדים. 40) זייף חתימת העדים בשיטה ראשונה, ולפיכך הצריכוהו להביא עדי קיום של עדים ראשונים.

ו. קִיּוּם בֵּית דִּין[41] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ לִכְתַב יְדֵי עֵדִים אוֹ סָמוּךְ לְצַד הַשְּׁטָר[42] אוֹ מֵאַחוֹרָיו[43] כְּנֶגֶד הַכְּתָב. וְאִם הָיָה בֵּין הַקִּיּוּם וְהַשְּׁטָר רֶוַח שִׁיטָה אַחַת - פָּסוּל[44]; שֶׁמָּא יַחְתּוֹךְ הַשְּׁטָר שֶׁנִּתְקַיֵּם, וִיזַיֵּף בְּאוֹתָהּ שִׁיטָה שְׁטָר וּשְׁנֵי עֵדָיו[45], וְנִמְצָא הַקִּיּוּם עַל שְׁטָר מְזֻיָּף.

41) שם. 42) על הגליון החלק מימין או משמאל - תוכן השטר. מובן שכותבים בפירוש שמקיימים את השטר הכתוב מימין או משמאל הקיום, או כותבים בראש הקלף. 43) וכותבים שמקיימים את הכתוב מעבר לדף כנגד כתב הקיום או כותבים בראש הקלף. 44) כרבי יוחנן שם. מובן, שרק הקיום פסול, אבל השטר לא נפסל. 45) יזייף חתימתם.

ז. הִרְחִיק[46] אֶת הַקִּיּוּם מִן הַשְּׁטָר יָתֵר[47] עַל שְׁתֵּי שִׁיטִין, וּמִלֵּא כָּל הָרֶוַח שְׁרִיטוֹת דְּיוֹ - כָּשֵׁר, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְזַיֵּף[48]; וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁיְּקַיְּמוּ קִיּוּם עַל הַשְּׁרִיטוֹת, אֶלָּא עַל גּוּפוֹ שֶׁל שְׁטָר.

46) שם עמוד א. 47) כלומר: אפילו יתר, ומכל־שכן פחות משתי שורות. 48) למעלה ה"ד אמרנו שבחתימת עדים השטר פסול, כשמילא שתי השורות שריטות, שמא אישרו את השריטות, אבל בקיום בית־דין כשר - כמו שמנמק רבינו בסמוך, שבית־דין אין מקיימים שריטות אלא תוכן שטרות.

ח. כָּל הַמְּחָקִין[49] כֻּלָּן - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב קִיּוּמֵיהֶן בְּסוֹף הַשְּׁטָר, וְיֹאמַר: אוֹת פְּלוֹנִית אוֹ מִלָּה פְּלוֹנִית אוֹ שִׁיטָה פְּלוֹנִית עַל מְחָק, אוֹ תְּלוּיָה[50], וְהַכֹּל קַיָּם. וְאִם הָיָה הַמְּחָק בִּמְקוֹם שָׁרִיר וְקַיָּם, וּבְשִׁעוּר שָׁרִיר וְקַיָּם[51], אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְקִיְּמוּ[52] - פָּסוּל; שֶׁמָּא מִחָקוּ[53], וְכָתַב דָּבָר שֶׁזִּיֵּף, וְחָזַר וְקִיְּמוּ בָּרֶוַח שֶׁבֵּין הַכְּתָב וְהָעֵדִים[54].

49) מימרא של רבי יוחנן, שם קסא: 50) בין שורה לשורה. 51) במקום שרגילים לכתוב בסוף השטר: והכל שריר וקיים. 52) קים את הכתוב על המחק כפי הנוסח שלמעלה. 53) את השריר וקים. 54) שריחקו חתימתם שיטה אחת. [מלשונו של רבינו כאן שכתב "מחק או תלויה", משמע שדין שניהם שוה, ומכיון שתלויה שאינה מקוימת אינה פוסלת את כל השטר אלא אין מתחשבים בה - שהרי אין כאן כל חשש זיוף - כך גם במחק אין למדים מן הכתוב עליו, אבל השטר כשר. ובמגיד־משנה מביא בשם רשב"א, שבמחק - כל השטר פסול. וטעמו מבואר ב'טור' שם סי' מד אות ו, שחוששים שמא היה כתוב במקום המחק דבר שהוא לחובת בעל השטר, ומחקו וכתב מה שכתב. ופסק כמותו. ומרן ב'שולחן ערוך' שם סעי' ה פסק כרבינו].

ט. שְׁטָר[55] הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - כָּשֵׁר. וְאִם תֹּאמַר: מוֹחֵק וְחוֹזֵר וּמוֹחֵק[56] - אֵינוֹ דּוֹמֶה מִי שֶׁנִּמְחַק פַּעַם אַחַת לְנִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים[57]. וְאִם תֹּאמַר: שֶׁמָּא נִמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים מְקוֹם הָעֵדִים[58], וְאַחַר שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר חוֹזֵר וּמוֹחֵקוֹ וְכוֹתֵב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, שֶׁהֲרֵי הוּא וְעֵדָיו כֻּלּוֹ שָׁוֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְחַק הַכֹּל שְׁתֵּי פְּעָמִים - כְּבָר תִּקְּנוּ חֲכָמִים, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָעֵדִים חוֹתְמִין עַל שְׁטָר מָחוּק, אֶלָּא אִם כֵּן נִמְחַק בִּפְנֵיהֶם[59].

55) שם קסג: וקסד. 56) שמא מחק כל הכתוב בשטר

וכתב כרצונו. 57) והזיוף ניכר. 58) כתב משהו על המקום בשטר המיועד לחתימת העדים ומחקו, ואח"כ מחק פעם שניה וחתמו העדים על המחק הכפול, והשטר עצמו נמחק פעם אחת בלבד, והעדים לא ירגישו בשינוי שבין המחקים מפני הכתב שבשטר, או לא ישימו לב לשינוי. 59) ואז ודאי ירגישו בשינוי שבין מחק למחק.

1 **י. שְׁטָר[60] הַבָּא הוּא וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק, וְהַקִּיּוּם**
2 **מִלְּמַטָּה עַל הַנְּיָר - אֵין מְקַיְּמִין אוֹתוֹ מֵעֵדֵי הַקִּיּוּם[61]**
3 **אֶלָּא מֵעֵדִים שֶׁלְּמַעְלָה; שֶׁמָּא הַקִּיּוּם הָיָה רָחוֹק מִן**
4 **הַשְּׁטָר הַרְבֵּה, וְהָיָה הָרֶוַח מָלֵא שְׁרִיטוֹת שֶׁל דְּיוֹ[62],**
5 **וְחָתַךְ גּוּף הַשְּׁטָר, וּמָחַק הַשְּׁרִיטוֹת, וְכָתַב הַשְּׁטָר**
6 **וְעֵדָיו[63] עַל הַמְּחָק.**

60) שם. 61) אם בא לבית־דין לגבות באותו השטר, צריך לקיים שנית חתימת העדים, ואין סומכים על הקיום שבשטר. 62) ואמרנו למעלה בה"ז שהקיום כשר. 63) שזייף חתימתם. בגמרא שם אמרו סברא זו לפי שיטת רב, שבין עדים לקיום אפילו כמה שורות כשר, ואף־על־פי שרבינו פסק כרבי יוחנן (ראה למעלה ה"ו) שאפילו שיטה אחת בין עדים לקיום - פסול, קיבל אותה הסברא גבי הוא ועדיו על המחק והקיום על נייר, מפני שלא מצאנו בזה מחלוקת בין רב לרבי יוחנן, והסברא שנאמרה אליבא דרב מתקבלת על הדעת (מגיד־משנה).

7 **יא. שְׁטָר[64] הַבָּא עַל הַנְּיָר, וְעֵדָיו עַל הַמְּחָק - פָּסוּל;**
8 **שֶׁמָּא יִמְחַק הַשְּׁטָר וִיזַיֵּף[65], וְנִמְצָא הוּא וְעֵדָיו עַל**
9 **הַמְּחָק[66]. וְאִם כָּתְבוּ[67] הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ הָעֵדִים חָתַמְנוּ**
10 **עַל הַמְּחָק, וְהַשְּׁטָר עַל הַנְּיָר - כָּשֵׁר. וְכוֹתְבִין כֵּן בֵּין**
11 **עֵד לְעֵד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַיֵּף[68].**

64) שם קסד. 65) יזייף ויכתוב במקום המחק מה שהוא רוצה. 66) ושטר כזה כשר, כמבואר למעלה בה"י. 67) שם. 68) אם יכתבו זאת למטה מחתימתם - יחתוך הקטע הזה, ואם יכתבו בין השטר לחתימה - ימחוק. כל זה מבואר בגמרא שם.

12 **יב. שְׁטָר[69] הַבָּא עַל הַמְּחָק, וְעֵדָיו עַל הַנְּיָר - פָּסוּל.**
13 **וַאֲפִלּוּ כָּתְבוּ הָעֵדִים: אֲנַחְנוּ עֵדִים חָתַמְנוּ עַל הַנְּיָר,**
14 **וְהַשְּׁטָר עַל הַמְּחָק. מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹחֵק אוֹתוֹ פַּעַם**
15 **שְׁנִיָּה, וְכוֹתֵב כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה, וְכֵיוָן שֶׁכֻּלּוֹ נִמְחַק שְׁתֵּי**
16 **פְּעָמִים אֵינוֹ נִכָּר; שֶׁאִלּוּ הָיָה בּוֹ מָקוֹם הַנִּמְחַק פַּעַם**
17 **אַחַת וּמָקוֹם הַנִּמְחַק שְׁתֵּי פְּעָמִים - הָיָה נִכָּר[70].**
18 **וּמִתְּקוּן הַשְּׁטָרוֹת: לְהִתְבּוֹנֵן[71] בַּשְּׁטָר בְּרֶוַח"ן וְזַיְנִי"ן**
19 **שֶׁלּוֹ שֶׁלֹּא יְהוּ דְּחוּקִין בֵּין הַתֵּבוֹת, שֶׁמָּא זִיֵּף וְהוֹסִיף**
20 **זוֹ[72]. וְלֹא יִהְיוּ מְרֻחָקִין[73], שֶׁמָּא מָחַק אוֹת אַחַת, כְּגוֹן**
21 **הֵ"א אוֹ חֵי"ת, וְהִנִּיחַ רַגְלָהּ הָאַחַת[74] מְקוֹם וָ"ו. וְכֹל**
22 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מְדַקְדְּקִין בּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן וּבְכָל כְּתָב.**

69) שם. 70) ראה למעלה ה"ט. 71) הדיין צריך להתבונן, כלומר להשגיח היטב ולבדוק. 72) הוסיף אות זו, ולפיכך היא דחוקה. בגמרא שם קסז. מסופר שבא שטר מכר לפני אביי, שכתוב בו שהלוקח קנה: "מנת (חלק) ראובן ושמעון ואחי" והיה להם לראובן ושמעון אח ששמו "אחי", וטען הלוקח שקנה גם חלקו, ואביי התבונן יפה בשטר וראה שה'ואו' של המלה "ואחי" לחוצה יותר מדאי, ואחר חקירה מדוקדקת - הודה הלוקח שהוא הוסיף ה"ואו", ובשטר היה כתב שקנה חלקם של ראובן ושמעון אחי (אחים). 73) שם. מעשה בשטר שני שבא לידי אביי, והיתה "ואו" מרוחקת יותר מדאי משאר האותיות שבאותה מילה, וכשלחץ אביי על בעל השטר, הודה שמחק חלק מאות "ב" ונשארה "ואו". 74) הימנית.

23 **יג. מִשָּׁלֹשׁ[75] וְעַד עֶשֶׂר אֵין כּוֹתְבִין בְּסוֹף שִׁיטָה,**
24 **שֶׁמָּא יְזַיֵּף[76] וְיַחֲזִיר הַשָּׁלֹשׁ לִשְׁלֹשִׁים וְהָעֶשֶׂר עֶשְׂרִים.**
25 **וְאִם נִזְדַּמֵּן לוֹ בְּסוֹף שִׁיטָה - מַחֲזִיר הַדִּבּוּר[77] בְּגוּפוֹ**
26 **שֶׁל שְׁטָר פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שֶׁיָּבוֹא בְּאֶמְצַע**
27 **הַשִּׁיטָה[78].**

75) אביי, שם. 76) יוסיף בסוף המילה "יוד" ו"מם". 77) כותב שנית את השטר או את הקטע. 78) רשב"ם שם מפרש, שיכתוב עוד פעם את הסכום הנכון באמצע השורה, ואם יזייף את הסכום הכתוב בסוף השורה שלמעלה לא יועיל כלום, שהרי הסכום הכתוב באחרונה קובע, כמו שיבואר בהלכה הבאה.

28 **יד. שְׁטָר[79] שֶׁכָּתְבוּ מִלְּמַעְלָה מָנֶה[80] וּמִלְּמַטָּה**
29 **מָאתַיִם, מִלְּמַעְלָה מָאתַיִם וּמִלְּמַטָּה מָנֶה - הַכֹּל**
30 **הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן. וְלָמָּה אֵין הוֹלְכִין אַחַר הַפָּחוּת**
31 **שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם?[81] לְפִי שֶׁאֵין הָאֶחָד תָּלוּי בַּחֲבֵרוֹ. שֶׁאִם**
32 **הָיָה כָּתוּב בּוֹ: מֵאָה שֶׁהֵן מָאתַיִם, אוֹ מָאתַיִם שֶׁהֵן**
33 **מֵאָה - הָיָה נוֹטֵל מֵאָה[82]; אֲבָל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁאֵין**
34 **הָאַחֲרוֹן תָּלוּי בָּרִאשׁוֹן - הַלֵּךְ אַחַר אַחֲרוֹן. הָיָה בּוֹ**
35 **מִלְּמַעְלָה שֵׁם, וּלְמַטָּה שֵׁם קָרוֹב לוֹ - הַלֵּךְ אַחַר**
36 **הַתַּחְתּוֹן[83]. אִם כֵּן, לָמָּה כּוֹתְבִין אֶת הָעֶלְיוֹן? שֶׁמָּא**
37 **תִּמָּחֵק אוֹת אַחַת מִן הַתַּחְתּוֹן, וְיִלָּמֵד מִן הָעֶלְיוֹן[84].**
38 **כְּגוֹן שֶׁהָיָה[85] בָּעֶלְיוֹן חֲנָנִי אוֹ עֲנָנִי, וּבַתַּחְתּוֹן חָנָן אוֹ**
39 **עָנָן - בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא הַשֵּׁם הָעֶלְיוֹן. אֲבָל לֹא יִלָּמֵד**
40 **תַּחְתּוֹן מֵעֶלְיוֹן בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת[86].**

79) משנה, שם קסה: 80) מאה דינרי כסף. 81) שהרי אין מוציאים ממון מספק. 82) ולמה אין הולכים גם בזה אחר התחתון? משום שכאן טעות גלויה בחשבון, ואין אנו יודעים איזה סכום מוטעה, ולפיכך דנים כמו בכל ספק שבממון, שהמוציא מחבירו - עליו הראיה. 83) בשטרות הולכים בכל דבר אחר התחתון, כשאין סיבה מיוחדת מתנגדת לכך. הר"י מיגש בפירושו מנמק שיש לראות בתחתון חזרה מהכתוב בעליון. 84) כל זה במשנה הנ"ל. 85) ברייתא שם קסו: 86) שם. ובגמרא פירשו טעמו של דבר: שמא יקרה שם בן שלש אותיות, וכתוב למעלה שתי אותיות שהן רוב השם, ואין ללמוד מעליון אלא להשלים את התחתון כשהוא עיקר השם.

41 **טו. כָּתוּב בּוֹ[87] מִלְּמַעְלָה סֶפֶל[88], וּמִלְּמַטָּה קֶפֶל[89] -**
42 **הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהַקֶּפֶל פָּחוּת מִן הַסֶּפֶל.**

כָּתוּב בּוֹ מִלְּמַעְלָה קֶפֶל, וּמִלְּמַטָּה סֵפֶל - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא זְבוּב הֵסִיר רֶגֶל הַקּוּף וְנַעֲשֵׂית סָמֶ"ךְ[90], וְאֵינוֹ גּוֹבֶה אֶלָּא בְּמִדַּת קֶפֶל הַקְּטַנָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה[91]. מַעֲשֶׂה בִּשְׁטָר[92], שֶׁהָיָה כָּתוּב בּוֹ: שֵׁשׁ מֵאוֹת וְזוּז אֶחָד, וַהֲרֵי הַדָּבָר סָפֵק, אִם שֵׁשׁ מֵאוֹת זוּז וְזוּז אֶחָד אוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא[93] וְזוּז; אָמְרוּ חֲכָמִים[94]: יִטֹּל שֵׁשׁ מֵאוֹת אַסְתִּירָא וְזוּז, שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה. אִם כֵּן, לָמָּה לֹא נֹאמַר: שֵׁשׁ מֵאוֹת פְּרוּטָה וְזוּז?[95] לְפִי שֶׁהַפְּרוּטוֹת כּוֹלֵל אוֹתָן הַסּוֹפֵר זוּזִין[96] וְאַחַר כָּךְ כּוֹתְבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם, לְפִי דַּרְכָּם הַיָּדוּעַ - עַל פִּיו עוֹשִׂין.

87) שם. כתוב בשטר שפלוני חייב לו וכו'. 88) ראשי־תיבות: "סאה פלג", פירוש: סאה וחצי. 89) קב פלג, קב וחצי (הסאה מחזיקה ששה קבים). [וב'תוספות' שם ד"ה ספל, הביאו כמה פירושים לספל וקפל, ורבינו מפרש כרבותיו הרי"ף והר"י מיגש]. 90) בכתב־יד שלהם ה"קוף" דומה ל"סמך" בתוספת רגל דקה. 91) בעיא של רב פפא שם ולא נפשטה, ואין מוציאים ממון מספק. 92) שם. 93) יש מפרשים ש"אסתירא" הוא חצי זוז. ואחרים מפרשים - שני זוזים. ורבינו קיבל הפירוש הראשון (ראה רשב"ם ו'תוספות' שם ד"ה ומשוי). [לפלא, שרבינו נטה כאן מפירושו של רבו הר"י מיגש שפירש שני זוזים. ראה כסף־משנה]. 94) אביי, שם. 95) המטבע הפחות ביותר. 96) הסופר אינו כותב מנין הפרוטות, אלא עושה מהם זוזים (בזוז 192 פרוטות) ורושם בשטר מספרם, ואת מספר הפרוטות שאינן מצטרפות לזוז שלם, ואם התכוון לפרוטות - היה כותב ארבעה זוזים ועשרים וארבע פרוטות, ומשמיט את המילה "וזוז".

טז. שְׁטָר[97] שֶׁכָּתוּב בּוֹ: אַסְתִּירָא מְאָה מָעֵי[98], אוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ: מְאָה מָעֵי אַסְתִּירָא - הֵלֵךְ אַחַר פָּחוּת שֶׁבַּלְּשׁוֹנוֹת, וְאֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא אַסְתִּירָא אַחַת[99]. שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק. לְפִיכָךְ, כָּל שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַשְׁמַע שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת, שֶׁמָּא כָּךְ אוֹ שֶׁמָּא כָּךְ - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבִּשְׁתֵּיהֶן; וְאִם תָּפַס בָּעֶלְיוֹנָה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[100] אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[101].

97) שם קה: 98) מע' = פרוטה של נחושת (מעה כסף, היא אחד משישה בזוז = 32 פרוטות). 99) היינו 96 פרוטות. ולמה אין הולכים אחר התחתון? כמו במנה ומאתים (ראה הי"ד)? משום שזה כאילו אמר "איסתירא שהיא מאה מעי", והרי זה דומה לכותב מאה שהם מאתים. ואפשר להוסיף עוד נימוק: שדרכם של אנשים לעגל את הסכומים, ולפיכך כתב מאה אף־על־פי שמגיע לו רק 96 פרוטות, וסמך על מה שכתב אסתירא (ראה רשב"ם שם ד"ה מהו דתימא). 100) שהרי הוא המוחזר. 101) ואפילו אם יש עדים שתפס ואינו יכול להכחיש (מסקנת המגיד־משנה, וכן פסק הש"ך חו"מ סי' מב ס"ק ט'. ראה 'בית יוסף' שם).

יז. כָּתוּב בּוֹ[102]: מַטְבֵּעַ זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִדִּינַר זָהָב[103]. זָהָב דִּינָרִין, אוֹ דִּינָרִין זָהָב - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל זָהָב. זָהָב בְּדִינָרִין - אֵין פָּחוֹת מִשְּׁוֵה שְׁנֵי דִּינָרִין שֶׁל כֶּסֶף מִן הַזָּהָב[104]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

102) ברייתא שם קסה: 103) שהוא 25 דינרי כסף. 104) נותן לו זהב שוה שני דינרי כסף.

תַּמּוּ הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת הִיא. וְהִיא: דִּין טוֹעֵן וּמוֹדֶה אוֹ כּוֹפֵר.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מבאר דין כופר בכל או מודה במקצת.

א. הַטּוֹעֵן[2] אֶת חֲבֵרוֹ בְּמִטַּלְטְלִין, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָת - הֲרֵי זֶה מְשֻׁלָּם מַה שֶּׁהוֹדָה בּוֹ, וְנִשְׁבָּע עַל הַשְּׁאָר מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה[3]. וְכֵן[4] אִם כָּפַר בַּכֹּל וְאוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְעֵד אֶחָד מֵעִיד [שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ] - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע מִן הַתּוֹרָה. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[5] לָמְדוּ[6], שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִין אוֹתוֹ מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה. וְכֵן לָמְדוּ[7] מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, שֶׁעֵד אֶחָד לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת אֵינוֹ קָם[8], אֲבָל קָם הוּא לִשְׁבוּעָה.

2) משנה שבועות לח: 3) במכילתא משפטים פרשה ט"ו דרשו: "כי הוא זה" עד שיודה במקצת: כלומר, רק זה הוא הדבר שאני חייב לך ולא מה שאתה תובע (ראה בבא קמא קו:). ודווקא במטלטלין, אבל על קרקעות עבדים ושטרות אין נשבעים (משנה שם מב: ובגמרא שם מג. למדו זה מכלל ופרט וכלל). 4) גמרא שם מ. 5) ששמע תלמיד מרבו ורבו מרבו עד משה רבינו. 6) ברייתא שם. 7) כלומר, וכך הוא הלימוד שנמסר מפי השמועה. 8) כתוב בתורה (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת" ודרשו: לכל עוון ולכל חטאת אינו קם, אבל קם הוא לשבועה (שם).

ב. אֵין לְךָ מְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה: מִי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת הַמִּטַּלְטְלִין, וּמִי שֶׁחִיְּבוֹ עֵד אֶחָד, וְהַשּׁוֹמֵר. שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּשׁוֹמֵר: שְׁבוּעַת יְיָ תִּהְיֶה בֵּין שְׁנֵיהֶם. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין בְּהִלְכוֹת שְׁכִירוּת. וְכָל אֶחָד מִן הַשְּׁלֹשָׁה נִשְׁבָּע וְנִפְטָר מִלְּשַׁלֵּם[9]. אֲבָל כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[10], כְּגוֹן שָׁכִיר[11] וְנֶחְבָּל[12] וּפוֹגֵם אֶת שְׁטָרוֹ[13] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[14], וְכֵן

1 **כָּל הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק, כְּגוֹן הַשֵּׁתָּפִין[15]**
2 **וְהָאֲרִיסִין[16] - כֻּלָּן נִשְׁבָּעִין בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[17]. וְכָל אֵלּוּ**
3 **הַשְּׁבוּעוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, הֲרֵי הֵן**
4 **כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה[18] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[19].**

9) משנה שם מד: 10) שם. 11) נתבאר בהלכות שכירות פרק י"א הלכה ו, שאם טען בעל הבית נתתי לשכיר את שכרו והשכיר מכחיש - נשבע השכיר שלא נטל - ונוטל. ולמה אין משביעים את בעל הבית וייפטר? מפני שבעל הבית טרוד בפועליו הרבים ואפשר שנדמה לו שנתן - ולא נתן, אבל פועל, שפרנסתו על שכר עבודתו, אינו שוכח ואינו טועה (גמרא שם מה). 12) משנה שם מד: ונתבאר שם שהמדובר, כשיש עדים שהנחבל נכנס תחת ידו של הנתבע (פירוש למקום שהנתבע היה בו לבדו) כשהוא שלם ויצא חבול ונתבע לבית דין וטען לא חבלתי בו. [בגמרא שם אמר שמואל, שאם החבלה היא במקום שאין הנחבל עצמו יכול לחבל - נוטל בלא שבועה, בתנאי, שלא היה שם אדם אחר שאפשר היה לו לחבול]. 13) הוציא שטר חוב על חבירו וזה טוען פרעתי כל החוב והמלוה אומר פרעת חלק מהחוב - הרי זה פגם תוקפו של השטר ולפיכך עליו להישבע. וכשהוא טוען לא פרעת כלום - נאמן בלא שבועה. 14) והדומים לאלה שנמנו במשנה שם. 15) התובע טוען יישבע שלא נטל יותר מהמגיע לו. 16) החוכרים שדות מבעליהן לעבדן ולקבל חלק מהיבול. 17) בגמרא שם מח: שאלו מה בין שותפים ואריסים לכל אדם, שאין משביעים אותם בטענת שמא? ונימקו, שאלה רגילים להורות היתר לעצמם באמתלאות שונות להשקיט את מצפונם. [בגמרא (שם) אמר רב נחמן שעל טענת שמא אינו נשבע בכפירת תביעה פחותה משתי מעות כסף. ופירש רש"י שהכוונה למודה במקצת, שבטענת וודאי היה מחוייב שבועת התורה ותיקנו חכמים שבועה בטענת שמא דומה, אבל כשזה כופר הכל שבטענת וודאי פטור משבועת התורה - לא תיקנו חכמים שבועה בטענת שמא. ורבינו בפרק ט מהלכות שלוחין ושותפין פסק, שגם כופר הכל לכתחילה, מחוייב שבועה, כדעת רבו הרב יוסף מיגאש בפירושו לשבועות שם. ובבית יוסף חושן משפט סימן צג מדייק מלשונם של הרי"ף והרא"ש, שדעתם כדעת רבינו]. 18) רי"ף בהלכותיו בכתובות סוף פרק ט. 19) הנשבע אוחז בידו חפץ של מצוה בשעת השבועה. בהלכות שבועות פרק י"א הלכה ח: כותב רבינו שתלמיד חכם אוחז תפילין בידו, ושאר כל אדם - ספר תורה.

5 **ג. הַטּוֹעֵן[20] מְטַלְטְלִין עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בַּכֹּל וְאָמַר:**
6 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם; אוֹ שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, וּנְתָנוֹ**
7 **מִיָּד וְאָמַר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא זֶה וְהֵילַךְ[21]; אוֹ**
8 **שֶׁאָמַר: אֱמֶת שֶׁהָיָה לְךָ אֶצְלִי, אֲבָל מָחַלְתָּ לִי אוֹ**
9 **נָתַתָּ לִי אוֹ מָכַרְתָּ לִי אוֹ הֶחֱזַרְתִּי לָךְ; אוֹ שֶׁטָּעָנוֹ**
10 **חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִּשְׂעוֹרִים - בְּכָל אֵלּוּ פָּטוּר**
11 **מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה[22]. אֲבָל חַכְמֵי הַגְּמָרָא[23] תִּקְּנוּ,**
12 **שֶׁיִּשָּׁבַע הַנִּתְבָּע בְּכָל אֵלּוּ[24] שְׁבוּעַת הֶסֵּת[25] וְיִפָּטֵר.**
13 **וְאֵינָהּ כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, לְפִי שֶׁאֵין בָּהּ נְקִיטַת חֵפֶץ.**
14 **וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דֶּרֶךְ שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה וְדֶרֶךְ שְׁבוּעַת**
15 **הֶסֵּת בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[26].**

20) משנה שם לח: 21) והנה אני משלם לך הסכום שאני מודה בו. 22) בהילך פסק כרב ששת (בבא מציעא ד.) כפי הכרעתו של הרי"ף בראש פרק ו משבועות. והדינים האחרים נשנו בשבועות שם. [רש"י בבא מציעא שם מבאר, שהילך משמעותו: לא הוצאתים והרי הם שלך בכל מקום שהם ... הואיל ואיתנייהו כמאן דנקיט להו דמי (=ומכיוון שישנם בעינם הרי זה כאילו נמצאים בידו של המלוה). והר"ן שם כתב, שלפי שיטת רש"י לא אמרו הילך פטור אלא בפיקדון, אבל במלוה אי אפשר לומר שהמעות הן ברשות המלוה בכל מקום שהן, משום שמִלוה להוצאה ניתנה, וכשהגיעו ליד הלווה יצאו לגמרי מרשות המלוה, ומביא בשם הגאונים, שבהלוואה אם היה בידו מזומן הסכום שהודה בו ונותנו למלוה - פטור משבועה, ובפיקדון אפילו אם נמצא הדבר במקום רחוק - ההודאה עצמה היא כהילך, משום שפיקדון בכל מקום שהוא - ברשותו של המפקיד הוא (ראה לקמן פרק ג הלכה י"ד). 23) מימרא של רב נחמן שם מ: ובבא מציעא ה. 24) בשבועות שם אמר רב חביבא, ששבועת היסת נאמרה רק על מה ששנינו (שם לח:) מנה לי בידך, אמר לו הן, למחר אמר לו תנהו לי, נתתיו לך (טענת הנתבע) - פטור. וביארו שם שלדעתו כופר הכל לכתחילה, פטור אפילו מהיסת. ולכן הדגיש רבינו וכתב: "בכל אלו" לומר לך, שאין הלכה כרב חביבא. וכן פסק הרי"ף בהלכותיו בשבועות בראש פרק ו. [בתוספות שם מא. דיבור המתחיל ומאן, כתבו בשם רבינו תם שאין משביעים את הכופר הכל. ובהגהות מיימוניות כאן אות ח כתב: שוב ראיתי בתשובת מורי רבינו זצ"ל (הכוונה למהר"ם מרוטנברג) שרבינו תם חזר בו בסוף ימיו]. 25) קראו לה "היסת" על שם שהסיתו אותו חכמים לשבועה זו (רש"י בבא מציעא שם. ראה רש"י שבועות שם). 26) פרק י"א, הלכה ד.

16 **ד. כָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה - הֲרֵי זֶה**
17 **נִשְׁבָּע וְנִפְטָר[27]. וְאִם לֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - יוֹרְדִין**
18 **לִנְכָסָיו[28] וְגוֹבִין מֵהֶם כָּל מַה שֶּׁתָּבַע חֲבֵרוֹ עָלָיו[29];**
19 **שֶׁהֲרֵי הַתּוֹבֵעַ אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי זָז מִדִּין תּוֹרָה, אוֹ**
20 **הִשָּׁבַע אוֹ תֵּן לִי. וְיֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים[30] עַל מִי שֶׁטָּעַן**
21 **עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ כֵּן, וְנוֹתֵן[31]. אֲבָל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב**
22 **שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶן[32], אִם הָיָה מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין -**
23 **אֵינוֹ יָכוֹל לְהַפֵּךְ אֶת הַשְּׁבוּעָה[33]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר**
24 **לוֹ: הִשָּׁבַע וְטֹל, כְּמוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לְךָ. וְאִם לֹא רָצָה**
25 **לְהִשָּׁבַע - יֵלֵךְ לוֹ. וְהוֹרוּ רַבּוֹתַי, שֶׁאִם אָמַר הַתּוֹבֵעַ:**
26 **אֵינִי רוֹצֶה בְּתַקָּנָה זוֹ שֶׁתִּקְּנוּ לִי חֲכָמִים[34], אֶלָּא הֲרֵינִי**
27 **כִּשְׁאָר הַתּוֹבְעִים[35] - הֲרֵי זֶה מַשְׁבִּיעַ אֶת הַנִּתְבָּע**
28 **הֶסֵּת[36]. וְאִם רָצָה לְהַפְּכָהּ עַל הַתּוֹבֵעַ - מְחַיְּבִין אֶת**
29 **הַתּוֹבֵעַ לְהִשָּׁבַע[37], אוֹ יֵלֵךְ לוֹ.**

27) משנה שבועות לח: 28) שם מא. 29) ואינו יכול להפוך את השבועה על התובע ולומר: יישבע שאני חייב

לו וייטול. שם אמרו: בדאורייתא לא מפכינן. [בר רב אשי אומר שם: בדאורייתא נמי (גם כן) מפכינן. ובתוספות שם דיבור המתחיל ולמר כתבו, שרב האי גאון וכן רבינו גרשון מאור הגולה פסקו כמר בר רב אשי, ובעל הלכות גדולות ובסדר תנאים ואמוראים (לרבי יוסף טוב עלם) כתבו, שאין הלכה כמותו]. 30) לנתבע יש זכות. 31) ומשלם. 32) מתקנת חכמים. 33) לעניין היפוך שבועת הנוטלים - אף על פי שהיא מדבריהם - כדין שבועת התורה. וכן פסק הר"י מיגאש בפירושו לשבועות שם. ורש"י כתובות פז: כתב שכל שבועה מדבריהם יכול להפוך (ובש"ך חושן משפט שם סעיף קטן ל כתב, שכמה פוסקים קדמונים פסקו כרש"י). 34) שאשבע ואטול. 35) והנתבע מכחיש, שהוא נשבע ונפטר. 36) כשהוא מהפך היה הנתבע נשבע אותה השבועה שהמהפך היה חייב בה, היינו, "כעין דאורייתא" בנקיטת חפץ, אבל באומר אינני רוצה בתקנת חכמים שתיקנו לטובתי - הנתבע נשבע היסת. 37) לקמן הלכה ו יתבאר שכל שבועת היסת מהפכים.

1 **ה. הָיָה מְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם מִן הַנִּשְׁבָּעִין**
2 **וְנִפְטָרִין, כְּגוֹן הַנִּשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת סָפֵק[38] אוֹ מִן**
3 **הַנִּשְׁבָּעִין הֶסֵּת, וְלֹא רָצָה לְהִשָּׁבַע - מְשַׁמְּתִין אוֹתוֹ[39]**
4 **שְׁלֹשִׁים יוֹם. אִם לֹא בָּא וְלֹא תָּבַע נִדּוּיוֹ[40] - מַלְקִין**
5 **אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[41]. וְכָל מִי שֶׁחָלָה עָלָיו שַׁמְּתָא**
6 **שְׁלֹשִׁים יוֹם - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת וְאַחַר כָּךְ**
7 **מַתִּירִין נִדּוּיוֹ[42]. וְאֵין יוֹרְדִין לִנְכָסָיו[43], לְפִי שֶׁאֵינוֹ**
8 **מְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה[44].**

38) כגון האריסים והשותפים (ראה למעלה הלכה ב). 39) שם. 40) לא ביקש להתיר לו את הנידוי. 41) מפני שמרד בדברי חכמים. כל עונש מלקות מדרבנן נקרא "מכת מרדות". 42) כרב אשי שם. 43) רב אשי שם מסיים: "ושבקינן ליה (ועוזבים אותו)". 44) בשבועה מן התורה אמרנו למעלה בהלכה ד, שאם לא רצה להישבע יורדים לנכסיו וגובים מהם.

9 **ו. כָּל הַמְחֻיָּב[45] שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אִם רָצָה לַהֲפֹךְ**
10 **הַשְּׁבוּעָה עַל הַתּוֹבֵעַ - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל**
11 **מֵחֲבֵרוֹ. וְאֵין לְךָ[46] מִי שֶׁנִּשְׁבָּע הֶסֵּת וְנוֹטֵל מֵחֲבֵרוֹ,**
12 **אֶלָּא זֶה שֶׁנֶּהְפְּכָה עָלָיו שְׁבוּעַת הֶסֵּת. וְאֵין לְךָ**
13 **שְׁבוּעָה שֶׁתֵּהָפֵךְ אֶלָּא שְׁבוּעַת הֶסֵּת בִּלְבַד; אֲבָל**
14 **שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה אוֹ שֶׁל דִּבְרֵיהֶם שֶׁהִיא כְּעֵין שֶׁל**
15 **תּוֹרָה[47] - אֵין הוֹפְכִין שְׁבוּעָתָן.**

45) שם אמרו: "בדרבנן מפכינן". 46) נתבאר למעלה שרבינו ורבו הר"י מיגאש מפרשים מה שאמרו: "בדרבנן מפכינן" הכוונה לשבועת היסת בלבד. 47) נתבאר למעלה בהלכה ה.

16 **ז. אֵין מַשְׁבִּיעִין שְׁבוּעַת הֶסֵּת אֶלָּא עַל טַעֲנַת וַדַּאי;**
17 **אֲבָל עַל טַעֲנַת סָפֵק - פָּטוּר[48]. כֵּיצַד? כִּמְדַמֶּה לִי**
18 **שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ מָנֶה; אוֹ שֶׁאָמַר: מָנֶה הִלְוִיתִיךָ,**
19 **וְכִמְדַמֶּה לִי שֶׁלֹּא פְּרַעְתַּנִי; אָמַר לִי אַבָּא[49] שֶׁיֵּשׁ לִי**
20 **אֶצְלְךָ מָנֶה, אוֹ צִוָּה לִי בִּפְנֵי עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ**
21 **מָנֶה; דָּבָר פְּלוֹנִי נִגְנַב מִבֵּיתִי, וְלֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא**
22 **אַתָּה, קָרוֹב בְּעֵינַי שֶׁאַתָּה גְּנַבְתּוֹ; חִשַּׁבְתִּי מָעוֹת**
23 **וּמָצָאתִי חָסֵר, שֶׁמָּא אַתָּה הִטְעִיתַנִי בַּחֶשְׁבּוֹן;**
24 **וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה פָּטוּר**
25 **אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

48) שם מ: מנמק רב נחמן למה משביעים היסת את הכופר הכל - משום חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, ובטענת ספק אין חזקה כזו (מגיד משנה). 49) אמרו, שלשיטת רבי אליעזר בן יעקב, אם הבן התובע מסתמך על צוואת אביו בלבד ולא אמר: ברי לי - הנתבע פטור משבועה, אפילו במודה במקצת ששבועתו מן התורה. ורבינו - וכן הרי"ף - פסקו כרבי אליעזר בן יעקב מפני שאמרו (עירובין סב:): "משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי". [הראב"ד משיג על רבינו בדין אמר לי אבא, ודעתו שזו טענת ברי. ובלחם משנה מברר באריכות שתי השיטות. ראה שם].

26 **ח. כּוֹר חִטִּים[50] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר:**
27 **אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא יֵשׁ לְךָ שֶׁמָּא אֵין לְךָ - הֲרֵי הַנִּתְבָּע**
28 **יִשָּׁבַע שְׁבוּעַת הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְנִפְטָר[51], לְפִי שֶׁלֹּא**
29 **חַיָּב עַצְמוֹ בְּוַדַּאי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כּוֹר חִטִּים יֵשׁ**
30 **לִי בְּיָדְךָ בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ אִם חִטִּים**
31 **הוּא אוֹ שְׂעוֹרִים - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ[52],**
32 **וּמְשַׁלֵּם שְׂעוֹרִין[53]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

50) בכתב יד תימן: "מנה לי בידך". וכן גירסת המגיד משנה. 51) מחלוקת אמוראים בכתובות יב: ופסק רבינו כרב נחמן ורבי יוחנן. בגמרא שם אמרו "פטור" ורבינו הוסיף שהנתבע מחוייב להישבע היסת, שאם לא נטיל עליו שבועה תתבטל שבועת היסת בכופר הכל, שהרי יעדיף לטעון איני יודע ויהיה פטור משבועה (מגיד משנה). 52) ולמה אין מחייבים אותו שבועת התורה כמודה במקצת, ומתוך שאינו יכול להישבע - ישלם, כמו בטוען חמישים אני חייב לך וחמישים אינני יודע, כמבואר לקמן פרק ד הלכה ח? משום שמודה במקצת אינו מחוייב שבועה אלא בהודה לו ממין הטענה (ראה לקמן פרק ג הלכה ח). 53) הראב"ד משיג על זה מדברי רבה בר נתן בבבא קמא לה: שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. וכן פסק רבינו עצמו (שם). והמשיג עצמו מבאר שיטת רבינו וכותב: שלדעתו לא אמר רבה בר נתן אלא כשהוא מכחיש לגמרי את התביעה (החיטים), אבל בשאינו מכחישה, אלא טוען איני יודע ונכנס לחיוב שבועת היסת על התביעה - חייב לשלם מה שהודה. ונראה שהתכוון לנימוקו של רבינו מאיר הלוי (הובא ברא"ש בבא קמא שם) שטענו בחיטים והודה לו בשעורים פטור, מפני שיכול לטעון משטה הייתי בך, ולמעשה גם שעורים אינני חייב לך, אבל כשנשבע היסת שאינו יודע אין כאן השטאה (ראה ש"ך חושן משפט סימן פ"ח סעיף קטן לה). ובסמ"ע שם סעיף קטן לא, מסביר שאפילו לשיטת האומרים שטעם הפטור משעורים הוא משום שאנו אומרים: על השעורים

מחל - כאן חייב, משום שאפשר הדבר שגם התובע לא זכר בדיוק אם חיטים השאילהו או שעורים ולפיכך טען חיטים, וכשהנתבע הודה ששאל מין אחד צריך לשלם לו הפחות שבשני המינים ונשבע על השאר (ראה מה שכתבנו בזה בהלכות שאלה ופיקדון הלכה ו).

1 **ט. מָנֶה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ[54] בְּוַדַּאי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: כֵּן**
2 **הָיָה לְךָ בְּיָדִי, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ אוֹ**
3 **עֲדַיִן לֹא הֶחֱזַרְתִּי לְךָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְלֹא יִשָּׁבַע**
4 **הַתּוֹבֵעַ כְּלָל, אֲפִלּוּ שְׁבוּעַת הֶסֵּת. מִפְּנֵי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ**
5 **בְּוַדַּאי שֶׁהוּא חַיָּב, וְהֲרֵי זֶה[55] טוֹעֵן[56] אוֹתוֹ טַעֲנַת**
6 **וַדַּאי, וְנִסְתַּפֵּק אִם נִפְטַר אוֹ לֹא נִפְטַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
7 **בָּזֶה. אֲבָל אִם אֵין לוֹ תּוֹבֵעַ[57], וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ וְאָמַר:**
8 **גְּזַלְתִּיךָ אוֹ הִלְוִיתַנִי מָנֶה, אֲבִיךָ הִפְקִיד אֶצְלִי מָנֶה,**
9 **וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּיו אוֹ לֹא הֶחֱזַרְתִּיו - אֵינוֹ חַיָּב**
10 **לְשַׁלֵּם. וְאִם בָּא לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[58] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.**

54) משנה שם קיח. 55) הנתבע. 56) כלומר, מודה. 57) בגמרא שם מבואר ההבדל בין תבע או לא תבע. וכן פסק הרי"ף שם. 58) בית דין אינו מחייבו לשלם, אבל כשהוא מקפיד להיות נקי מעוון גזל גם כלפי הקדוש־ברוך־הוא, שהכל גלוי וידוע לפניו - משלם. והוא הדין באומר מנה לי בידך וזה אומר איני יודע אם הלויתני. וכן פסקו הרי"ף והרא"ש שם ובשולחן ערוך חושן משפט סימן ע"ה סעיף ט. ברא"ש שם כתב עוד, שאם לא תבעו ובא ואמר מעצמו איני יודע אם הלויתני או לא - פטור גם לצאת ידי שמים. וכן נפסק בשולחן ערוך שם סעיף י.

11 **י. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ[59], אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם; הִשָּׁבַע הֶסֵּת[60]**
12 **וָלֵךְ, הִשָּׁבַע אַתָּה הֶסֵּת[61] וָטֹל[62]; וְאָמַר הַתּוֹבֵעַ: אֵינִי**
13 **רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע - הֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: הִשָּׁבַע וָטֹל,**
14 **אוֹ תֵּלֵךְ בְּלֹא כְּלוּם. וְאֵין שָׁם הִפּוּךְ אַחֵר[63]. וְיֵשׁ לוֹ**
15 **לְהַחֲרִים סְתָם[64] עַל מִי שֶׁהוּא חַיָּב לִי וְלֹא יִתֵּן לִי.**

59) נתבאר למעלה (הלכה ו) ששבועת היסת מהפכים. 60) התובע טוען כך. 61) תשובת הנתבע. 62) ואשלם לך. 63) אין מהפכים שבועה מהופכת, שאם לא כן - אין לדבר סוף. 64) בלי הזכרת שם הנתבע.

16 **יא. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל**
17 **תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, אֲפִלּוּ הֶסֵּת - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲרִים**
18 **סְתָם קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבַע עַל מִי שֶׁיִּטְעַן עָלָיו דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
19 **חַיָּב בּוֹ כְּדֵי שֶׁיַּשְׁבִּיעַ אוֹתוֹ בְּחִנָּם, וְיַעֲנֶה הַמַּשְׁבִּיעַ**
20 **אָמֵן[65], וְאַחַר יִשָּׁבַע. וְתַקָּנָה טוֹבָה לְבַעֲלֵי דִינִין, כְּדֵי**
21 **שֶׁיִּמָּנְעוּ מִטַּעֲנַת שֶׁקֶר, וְלֹא יִגְרְמוּ לְהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם**
22 **לְבַטָּלָה[66], וְלֹא יַשִּׁיאוּ שֵׁמַע שָׁוְא[67].**

65) עניית אמן משמעותה הודאה לחרם כזה. 66) בשבועה יש הזכרת שם שמים. 67) לא יסבירו לבית דין טענות שקר. מלשון המקרא (שמות כג, א): לא תשא שמע שוא. [בפרק כ"א מהלכות סנהדרין הלכה ז מבואר, שלא־תעשה זו כוללת גם השמעת טענות לבית דין שלא בנוכחות בעל דין השני. מובן שנוח יותר להסביר טענת שקר כשאין מי שיסתור דבריו במקום.

23 **יב. כָּל מִי[68] שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
24 **דִּבְרֵיהֶם - מְגַלְגֵּל עָלָיו הַמַּשְׁבִּיעַ[69] כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה**
25 **מִדְּבָרִים שֶׁאִם יוֹדֶה בָּהֶן יִתְחַיֵּב מָמוֹן. וְעַד הֵיכָן כֹּחַ**
26 **גִּלְגּוּל? עַד שֶׁיֹּאמַר: וּבְכְלַל שְׁבוּעָה זוֹ, שֶׁלֹּא נִמְכַּרְתָּ**
27 **לִי[70] בְּעֶבֶד עִבְרִי[71] וַעֲדַיִן עַבְדִּי אַתָּה[72]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[73]**
28 **שֶׁאֵין מְגַלְגְּלִין עַל הַשָּׁכִיר[74].**

68) קידושין כז: 69) יכול לדרוש שיכלול בשבועה זו גם תביעות אחרות שיש לו עליו, שבית דין אין מחייבים שבועה עליהן. 70) שם כח. 71) שמחוייב לעבוד שש שנים. 72) טרם נשלמו שש השנים. ודווקא כשטוען עבד עברי אתה, אבל הטוען עבד כנעני אתה - מנדים אותו ואין מגלגל שבועה כזו. ובשבועות מח: למדו מברייתא שמגלגלים גם בשבועה דרבנן. 73) בפרק י"א מהלכות שכירות הלכה ט. 74) נתבאר שם בהלכה ו, שאם בעל הבית טוען נתתי לך שכרך והשכיר אומר לא קיבלתי, תיקנו חכמי המשנה שיישבע השכיר וייטול אף על פי שכל כופר הכל נשבע היסת ונפטר (ראה הערות שם). דין גלגול למדו בקידושין שם משבועת הסוטה, שכתבה תורה (במדבר ה, כב): "ואמרה האשה אמן אמן" וכפל לשון זה נתפרש: אמן מאיש זה שנחשדתי, אמן מאיש אחר ואף על פי שבנוגע לאיש האחר חסרים התנאים המביאים לידי שבועה זו, ודבי רבי ישמעאל למדו שם מקל וחומר שמגלגלים גם טענות שמא כגון האריסים והשותפים שחלקו, שאם לא חלקו משביעים אותם אפילו בלא גלגול (ראה למעלה הלכה ב ופרק ט מהלכות שותפין הלכה א). ומובן מאליו שגם אם השבועה העיקרית היא על טענת שמא של התובע - מגלגלים, שהרי שבועת סוטה היא על טענת שמא (מגיד משנה). [ברא"ש שבועות פרק ח סימן יח הוכיח מגמרא בבא מציעא צח: שאין מגלגלים אלא כשהנתבע טוען טענת וודאי, כמו סוטה שהיא טוענת טענת וודאי: טהורה אני, אבל כשהשבועה היא על טענת איני יודע - אין מגלגלים (וכן פסק בטור חושן משפט סימן צד). וכתב עוד, שאין מגלגלים על טענת ספק אלא כשיש רגליים לדבר, כלומר, שיש איזה יסוד המחזק את הטענה, כמו בסוטה שנסתרה עם האיש שבעלה התרה בה (קינא לה) שלא תיסתר עימו].

29 **יג. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה[75], אֲפִלּוּ הֶסֵּת, וְהִתְחִיל**
30 **הַתּוֹבֵעַ לְגַלְגֵּל עָלָיו דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁלֹּא טָעַן אוֹתָם,**
31 **וְרָאָה הַנִּתְבָּע כָּךְ וְאָמַר: אֵינִי רוֹצֶה לְהִשָּׁבַע, אֶלָּא**
32 **הֲרֵינִי מְשַׁלֵּם הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְחַיַּבְתִּי עַל**
33 **כְּפִירָתָהּ שְׁבוּעָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[76]; אֶלָּא אוֹמְרִים**
34 **לַנִּתְבָּע: אוֹ תֵּן לוֹ כָּל מַה שֶּׁגִּלְגֵּל עָלֶיךָ מִטְּעָנוֹת**
35 **הַוַּדָּאִיּוֹת אוֹ הִשָּׁבַע[77] וְהִפָּטֵר.**

75) הרי"ף בהלכותיו שבועות סוף פרק ז. 76) משום שנתחייב שבועה והסכים להישבע וחוזר בו אחר שנודע לו שמגלגלים עליו שבועות אחרות. 77) על הכל. בירושלמי בבא מציעא פרק ג הלכה א נחלקו בזה תנא קמא ורבי יוסי,

תנא קמא אומר אינו יכול לחזור בו ורבי יוסי אומר: "לא חייבה אותו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל, שאם רצה לשלם - ישלם. ואם רצה להישבע יישבע". כלומר, לעולם אין כופים אותו להישבע כשהוא רוצה לשלם. והרי"ף בשבועות שם מביא ירושלמי (לא מסר מקומו), שרב זעירא פסק במעשה שבא לידו כתנא קמא. וקיבל הרי"ף להלכה פסק דינו של רב זעירא. [כתב הראב"ד בהשגותיו, שאינו יכול להפך את השבועה העיקרית ולהיפטר מן הגלגולים, אלא או יישבע על הכל או יהפוך הכל ויישבע התובע וייטול הכל, ובטור חושן משפט סימן צד כתב, שאם נתחייב שבועה של תורה וגלגלו עליו היסת, יכול הוא לומר: שבועה דאורייתא אני נשבע, והגלגולים יישבע התובע וייטול. ורבינו לא גילה דעתו בכל פרטי הדינים שהבאנו. וכבר השיג עליו הראב"ד על קיצור זה].

1 **יד. הַטּוֹעֵן[78] אֶת חֲבֵרוֹ טְעָנוֹת הַרְבֵּה - אֵין מַשְׁבִּיעִין**
2 **אוֹתוֹ עַל כָּל טַעֲנָה וְטַעֲנָה[79], אֶלָּא שְׁבוּעָה אַחַת עַל**
3 **הַכֹּל[80]. נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת עַל שְׁתֵּי טְעָנוֹת, קַלָּה[81]**
4 **וַחֲמוּרָה[82] - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל הַחֲמוּרָה, וּמְגַלְגְּלִין**
5 **בָּהּ שְׁאָר דְּבָרִים.**

78) רבינו האי גאון בשערי שבועות. 79) לכל טענה שבועה בפני עצמה. 80) כוללים כל הטענות בשבועה אחת. 81) שבועת היסת. 82) שבועה כעין של תורה, שהיא חמורה מהיסת. והוא הדין לשבועה כעין של תורה ושבועת התורה ממש. - מצא סימוכין לזה במשנה סנהדרין פא. "מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין - נידון בחמורה".

6 **טו. כָּל הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ טַעֲנָה שֶׁאִם הוֹדָה אֵינוֹ חַיָּב**
7 **לְשַׁלֵּם מָמוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁכָּפַר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ**
8 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת וְלֹא חֵרֶם סְתָם. כֵּיצַד? אָמַרְתָּ שֶׁתִּתֵּן לִי**
9 **מָנֶה, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
10 **הֶסֵּת וְלֹא חֵרֶם; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה בְּדָבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב**
11 **כְּלוּם[83]. אַתָּה קִלַּלְתָּ אוֹתִי, אַתָּה הוֹצֵאתָ עָלַי שֵׁם רַע,**
12 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם[84] - אֵין מַחֲרִימִין עַל זֶה. וְכֵן**
13 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִדְּבָרִים אֵלּוּ.**

83) כתב רב האי גאון שם (והובא בהגהות מיימוניות כאן): אבל תבעו, שהיה ערב שלא בפני בית דין שלא בשעת מתן מעות (ראה פרק כ"ה מהלכות מלוה ולווה הלכה א והלכה ב), כיוון דבהודאתו לא מיחייב אף כפירתו אין מחייב[ת] שבועה". 84) תשובת הנתבע.

14 **טז. אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי, לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי**
15 **זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת[85]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם קְנָס עַל**
16 **פִּי עַצְמוֹ[86], מְשַׁלֵּם שֶׁבֶת וְרִפּוּי וּבֹשֶׁת. אַתָּה בִּיַּשְׁתַּנִי,**
17 **לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אִם הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁגּוֹבִין בּוֹ**
18 **קְנָסוֹת, הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת; שֶׁאִלּוּ הוֹדָה - הָיָה**
19 **מְשַׁלֵּם הַבֹּשֶׁת.**

85) ככל כופר הכל. 86) כמבואר, בפרק ב מהלכות נזקי ממון הלכה ח. בבבא קמא סד: למדו מן הכתוב (שמות כב, ח): "אשר ירשיעון אלוקים ישלם שניים לרעהו" - ולא המרשיע את עצמו. בפרק ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ו מבואר, שהחובל בחבירו משלם חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. פירוש הדברים: נזק - שמים את שוויו של אדם זה אם יימכר לעבד לפני החבלה, וכמה הוא שווה אחר החבלה, וההפרש מוגדר כנזק; צער - כמשמעותו; ריפוי - הוצאות רופא ותרופות; שבת - ההפסד שנגרם לנחבל על ידי שביטלו ממלאכתו; בושת - האדם מתבייש כשחובלים בו. ודעת רבינו, שנזק הוא קנס, שהרי הוא מקבל שבת, וכל תשלום שאינו בא מפני שחסר ממונו של אחר - הרי זה קנס. וכן צער הוא קנס - שהרי לא חיסרו ממון. ולמה משלם בושת, הרי לא חיסרו ממון? ביאר רבינו (שם הלכה ז), מפני שהודאתו בבית דין היא גרמה לו הביוש (כי החבלה עצמה הייתה בלי עדים) ואם כן אין כאן הודאת עצמו, שהרי ההודאה הייתה על תביעה בפני בית דין.

20 **יז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁהַמּוֹדֶה בִּקְנָס - פָּטוּר?**
21 **כְּשֶׁהוֹדָה בַּדָּבָר שֶׁחַיָּב עָלָיו קְנָס, כְּגוֹן שֶׁאָמַר:**
22 **חָבַלְתִּי בְּזֶה; אֲבָל אִם אָמַר: חָבַלְתִּי בָּזֶה, וְהֵבִיא עָלַי**
23 **עֵדִים בְּבֵית דִּין, וְחִיְּבוּנִי לִתֵּן כָּךְ וְכָךְ בְּנִזְקִי - הֲרֵי**
24 **זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[87]. לְפִיכָךְ[88], אִם טָעַן הַטּוֹעֵן: שֶׁבֵּית**
25 **דִּין חִיְּבוּךָ לְשַׁלֵּם לִי מֵאָה דִינָרִין מִשּׁוּם שֶׁחָבַלְתָּ בִּי,**
26 **וְהוּא אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע**
27 **הֶסֵּת[89]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

87) אחר שחייבוהו בית דין והטילו עליו חובת תשלומין - הרי זה חוב ככל חיובי ממון ואין עליו תורת קנס. 88) מפני שהודאה מחייבת אותו. 89) שהרי כפר ממון שאילו הודה בו היה חייב.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מבאר דין חשוד על השבועה, ודין שניהם חשודים.

28 **א. כָּל חָשׁוּד[2] עַל הַשְּׁבוּעָה[3] - אֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ**
29 **לֹא שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה וְלֹא שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם[4] וְלֹא**
30 **שְׁבוּעַת הֶסֵּת[5]. וַאֲפִלּוּ רָצָה הַתּוֹבֵעַ - אֵין שׁוֹמְעִין**
31 **לוֹ[6].**

2) משנה, שבועות מד: 3) לקמן יבואר מי נקרא חשוד על השבועה. 4) שבועה בנקיטת חפץ של מצוה. 5) למד זה מדין שניהם חשודים, שלא הטילו שבועת היסת על הנתבע. 6) יתבאר לקמן בה"ז, שבשבועת היסת לא תיקנו חכמים "שכנגדו ישבע ויטול", ואם כן בוודאי רוצה התובע שהנתבע ישבע ולא ייפטר בלא כלום, ואף־על־פי־כן אמרו, שאין משביעים את החשוד שבועת היסת.

32 **ב. אֶחָד[7] הַנִּשְׁבָּע לַשֶּׁקֶר שְׁבוּעַת בִּטּוּי[8], אוֹ שְׁבוּעַת**
33 **עֵדוּת[9], אוֹ שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן[10], אוֹ שְׁבוּעַת שָׁוְא[11] -**
34 **הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה[12]. וְכֵן כָּל הַפָּסוּל**
35 **לְעֵדוּת מִשּׁוּם עֲבֵרָה, בֵּין פַּסְלָנוּת שֶׁל תּוֹרָה, כְּגוֹן**
36 **בַּעֲלֵי רִבִּית וְאוֹכְלֵי נְבֵלוֹת וְגַזְלָנִין, בֵּין פַּסְלָנוּת שֶׁל**
37 **דִּבְרֵיהֶם[13], כְּגוֹן מְשַׁחֵק בְּקוּבְיָא וּמַפְרִיחֵי יוֹנִים[14] -**
38 **הֲרֵי הוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ.**

7) אחד . . . או = בין . . . ובין. 8) מלשון הכתוב (ויקרא ה, ד): "נפש כי תשבע לבטא בשפתים". פירוש, אדם הנשבע לעשות איזה דבר - ולא עשה, או שלא לעשות - ועשה. וכן אם נשבע על לשעבר, כגון שבועה שעשיתי או שבועה שלא עשיתי - ושיקר. 9) אמר לשנים, בואו והעידו לי שפלוני חייב לי כך וכך, והשיבו: שבועה שאין אנו יודעים לך עדות, או שאמרו: אין אנו יודעים לך עדות, ואמר: משביעני עליכם, וענו - אמן (משנה, שבועות לא:). 10) "אמר לו: תן לי פקדוני שיש לי בידך, (וענה) שבועה שאין לך בידי". 11) נשבע על העץ שהוא אבן וכדומה. [רבינו בהלכות שבועות (פ"א ה"ד, ה, ו, ז) מונה ארבעה סוגים של שבועת שוא. ראה שם]. 12) רבינו כתב סתם שבועת ביטוי, משמע בין שבועה על להבא בין על לשעבר. אולם רש"י שם מו: כתב שחילול שבועה על להבא - אינו פוסל לשבועה. וטעם ההבדל בין לשעבר ובין להבא, הוא: בשבועה להבא, אנו אומרים שבשעה שנשבע היה בדעתו לקיים השבועה אלא שתקפו יצרו ועבר עליה, אבל אינו חשוד להוציא שבועת שקר מפיו. [רבינו ורש"י נחלקו בפירוש דברי הגמרא שם מו: שאלו שם: למה לא מנתה המשנה בין החשודים גם את העובר על שבועת ביטוי. ותירצו, שהמשנה מונה רק את השבועות שבשעה שנשבע הן שקר, ואינה מונה (בגמרא: לא קתני) שבועה שאעשה או שלא אעשה, שבשעה שנשבע התכוון לקיימה (ושבועת ביטוי על שעבר, כלולה בשבועת שוא שנמנתה במשנה). ופירש רש"י שלא מנאוה במשנה מפני שלא נפסל לשבועה על־ידה, ורבינו מפרש שהגמרא אומרת שמשנתנו אינה עוסקת בסוג שבועות כאלו, אבל להלכה אין הבדל ביניהן]. 13) חכמים פסלו אותם לעדות. 14) משנה, שם. בגמרא סנהדרין כה. נאמרו שני פירושים: א. הימור, בעל היונה שתקדים את יונת חבירו בפריחה למטרה מסויימת יקבל סכום כסף; ב. יונים מלומדות לצוד יונים של בני אדם אחרים, ולהביאן לבית בעליהן.

1 **ג. אֵין אָדָם נַעֲשֶׂה חָשׁוּד עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו עֵדִים**
2 **שֶׁהוּא עָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ; אֲבָל הַמּוֹדֶה מִפִּי**
3 **עַצְמוֹ[15] שֶׁהוּא חָשׁוּד[16] וְשֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁנִּפְסָל בָּהּ, אַף**
4 **עַל פִּי שֶׁחוֹשְׁשִׁין לוֹ וְאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ עֵד בַּתְּחִלָּה,**
5 **אִם נִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה - מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[17]. שֶׁהֲרֵי**
6 **אוֹמְרִים לוֹ: אִם אֱמֶת אַתָּה אוֹמֵר - הִשָּׁבַע, וְלֹא**
7 **מִפְּנֵי שֶׁעָבַרְתָּ עֲבֵרָה אָסוּר לְךָ לְהִשָּׁבַע בֶּאֱמֶת; וְאִם**
8 **שֶׁקֶר אַתָּה אוֹמֵר - הוֹדֵה לְבַעַל דִּינְךָ. אֲבָל הַנֶּחְשָׁד**
9 **בְּעֵדִים - אֵין אָנוּ מַאֲמִינִים אוֹתוֹ שִׁשָּׁבַע.**

15) רבא אומר בסנהדרין ט: שאדם קרוב אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות מן התורה. רבא אמר זה בענין פסולי עדות, וממנו למד רבינו לפסולי שבועה. וכן פסק רב האי גאון, ב'שער שבועות'. 16) וטוען שישבע זה שכנגדו ויטול. 17) ב'טור' חו"מ סי' צב כתב בשם רבינו מאיר הלוי, שאם אמר התובע מסכים אני להישבע וליטול - שומעים לו. וכתב עוד שם, שכל זה כשהנתבע טוען חשוד אני, אבל כשהתובע הוא מהנשבעים ונוטלים ואומר חשוד אני - מאמינים לו, משום שהודאת בעל־דין כמאה עדים, ולחשוד לא תיקנו חכמים שישבע ויטול, כמו שיתבאר לקמן הלכה ה, מה־שאין־כן בנתבע העומד וצווח: אינני חייב, ואומר: יישבע התובע ואשלם לו, אלא שהתובע אינו רוצה להישבע.

10 **ד. תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא[18]: שֶׁכָּל הַמְחֻיָּב שְׁבוּעָה מִן**
11 **הַתּוֹרָה עַל טַעֲנַת וַדַּאי, אִם הָיָה חָשׁוּד - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ**
12 **נִשְׁבָּע מִדִּבְרֵיהֶם וְנוֹטֵל מַה שֶּׁטָּעָן. הָיוּ שְׁנֵיהֶם**
13 **חֲשׁוּדִין[19] - חָזְרָה שְׁבוּעָה לַמְחֻיָּב לָהּ, שֶׁהוּא הַנִּתְבָּע,**
14 **וּמִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׁבַע מְשַׁלֵּם[20]. הָיָה הֶחָשׁוּד**
15 **שׁוֹמֵר, וְטָעַן שֶׁאָבַד הַפִּקָּדוֹן אוֹ נִגְנַב - שֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵינוֹ**
16 **יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ טוֹעֲנוֹ וַדַּאי**
17 **שֶׁאֲכָלוּ[21]. לְפִיכָךְ[22], אִם טָעַן בַּעַל הַפִּקָּדוֹן וְאָמַר:**
18 **בְּפָנַי שָׁלַח יָדְ[23] בְּפִקְדוֹנִי אוֹ פָּשַׁע בּוֹ[24] - הֲרֵי הַתּוֹבֵעַ**
19 **נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים וְנוֹטֵל.**

18) משנה, שבועות מד: "ואלו נשבעין ונוטלין. . . ושכנגדו חשוד על השבועה". 19) משנה, שם מה: 20) במשנה שבידינו, וכן גם במשנה שברי"ף כתוב: "רבי יוסי אומר חזרה שבועה למקומה, רבי מאיר אומר יחלוקו", אולם בגמרא שם מז. אמרו בשם רב נחמן: רבי מאיר אומר חזרה שבועה למקומה, ורבי יוסי אומר יחלוקו. וקבע הלכה למעשה - יחלוקו, בהתאם לכלל שבידינו: רבי מאיר ורבי יוסי - הלכה כרבי יוסי (עירובין מו:) ורב האי גאון ב'שער שבועות' (מובא ברבינו נסים, שבועות שם) פסק כרב נחמן. והרי"ף בהלכותיו כאן פסק שחזרה שבועה למקומה, וכפירושו של רבי אבא שם: "למקומה" היינו למחוייב לה (לנתבע), ומתוך שאינו יכול לישבע משלם, משום שרבא שם, וכן גם אביי (שם לב:) הסכימו לדעת רבי אבא, וכלל בידינו שהלכה כבתרא (כאחרון). ורבינו פסק כרי"ף רבו של רבו, כדרכו כמעט בכל מקום (ראה 'טור' ו'בית יוסף' חושן־משפט סי' צב, אות יוד). 21) ולא אמרו מתוך שאינו יכול לישבע – משלם אלא כשכנגדו טוען טענת ודאי והוא חשוד. [ב'טור' שם מביא דעתם של רבינו ישעיה ורבינו מאיר הלוי, שגם בזה אמרו מתוך וכו'. וב'בית חדש' שם מנמק שיטתם ושיטת רבינו]. 22) משום שנימוקו של הפטור הוא: שטענו 'שמא' (ראה סמ"ע שם ס"ק פד, וש"ך ס"ק יב). 23) השתמש בו לצרכו. 24) לא שמרו כראוי וכדומה, והרי כאן טענת ודאי. [נתבאר בפ"א מהל' שכירות ה"ד, שאפילו שומר חנם חייב בשליחות יד ובפשיעה].

20 **ה. נִתְחַיֵּב הֶחָשׁוּד שְׁבוּעָה מִדִּבְרֵיהֶם, אִם הָיָה מִן**
21 **הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין[25] - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁבַע וְלִטֹּל, אֶלָּא**
22 **הַנִּתְבָּע שֶׁכְּנֶגְדּוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[26]. וְכֵן פּוֹגֵם**
23 **שְׁטָרוֹ[27] וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28] שֶׁהָיָה חָשׁוּד, וְטָעַן הַלּוֶה**
24 **שֶׁפָּרָעוֹ, וְאָמַר[29]: יִשְׁבַּע[30] לִי - הֲרֵי הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע**
25 **הֶסֵּת וְיִפָּטֵר[31] מִן הַשְּׁטָר.**

25) במשנה, שבועות מד: נמנו כל אלה הנשבעים ונוטלים מתקנת חכמים: שכיר, נגזל, נחבל, שכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנסקו; ונתבארו על־ידי רבינו כל אחד במקומו. 26) נלמד מקל־וחומר מחשוד מודה במקצת

שתיקנו חכמים שכנגדו ישבע ויטול, ומכל־שכן שלא יטול החשוד בלא שבועה (מגיד־משנה). ואפשר להסביר גם באופן אחר: מן התורה אין כל אלה נוטלים בשבועה והנתבע פטור, אלא חכמים תיקנו שישבעו ויטלו, ואין הדבר מתקבל על הדעת שיתקנו לחשוד תקנה מרחיקה לכת - שיטול בלי שבועה. 27) מלוה שהודה שקבל חלק מהלוואתו. נתבאר למעלה בפי"ד מהל' מלוה ולווה ה"א, שאם טען הלווה פרעתי כולה, צריך המלוה להישבע. 28) תביעות שמדין תורה היה נוטל בלי שבועה, וחכמים הטילו עליו שבועה, כגון הנפרעים מנכסי יתומים. 29) הלווה. 30) המלוה. בסמ"ע סי' צב ס"ק כה הקשה, הלא הפוגם שטרו מחייבים אותו בית־דין להישבע אפילו לא אמר הלווה. ולמה כתב רבינו "ואמר ישבע? ותירץ בדוחק. וב'טור' שם כתב בשם רבינו, שבפוגם את שטרו, או כשהלווה טוען השבע לי שלא פרעתיך, והמלוה חשוד - נשבע הלווה היסת ונפטר. ונראה שנוסחתו בדברי רבינו היא: "או אמר", ולא כנדפס בספרינו "ואמר" (ראה כסף־משנה ולחם־משנה). 31) חלקו עליו הראב"ד ורבינו מאיר הלוי בפוגם שטרו והדומה לו, ודעתם שהחשוד נוטל בלי שבועה, משום שמן התורה גם לא חשודים נוטלים בלי שבועה, וחכמים תיקנו שיישבע - אנו אומרים, שלא תיקנו אלא כשאפשר לו להישבע, אבל כשאי־אפשר לו אין מפסידים אותו מעותיו, כשיש בידו שטר מקויים. ואין לדמות זה לשכיר ונגזל וכדומה, שמדין תורה אינם נוטלים כלל, וחכמים תיקנו שישבעו ויטלו, אנו אומרים: לא תיקנו אלא לאלה שיכולים להישבע. ויוצא מזה, שבפוגם את שטרו - יפה כח החשוד מכח בלתי חשוד. [בשו"ע שם סי' פב סעיף ח גבי נפרעים מן היורשים, פסק המחבר כהראב"ד ורמ"ה (ראה סמ"ע וש"ך שם), וסתר דברי עצמו בסי' צב סי"ב, וצע"ג].

1 **ו. הָיָה הֶחָשׁוּד מִן הַנִּשְׁבָּעִין[32] בְּטַעֲנַת סָפֵק[33] - אֵינוֹ**
2 **נִשְׁבָּע, וְאֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע; לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב זֶה**
3 **שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, וּלְפִי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ טוֹעֲנוֹ טַעֲנַת**
4 **וַדַּאי[34] כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁבַע עַל טַעֲנָתוֹ.**

32) ונפטרים. 33) כגון שותפים ואריסים. 34) רבינו כתב כאן שני טעמים: א. שאין כאן שבועה מן התורה; ב. שהתובע אינו יכול לישבע. [ב'טור' שם מביא דברי רבינו, והשמיט את הנימוק שאין כאן שבועת התורה. דין זה כתבו כבר רבינו למעלה בה"ד בשומר שהיא שבועת התורה. ולא נתבאר לי למה נכתב כאן שנית בשבועה שהיא מתקנת חכמים? הרי כל־שכן הוא מדין שבועת התורה].

5 **ז. נִתְחַיֵּב[35] הֶחָשׁוּד שְׁבוּעַת הֶסֵּת - אֵין שֶׁכְּנֶגְדּוֹ**
6 **נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל. שֶׁשְּׁבוּעַת הֶסֵּת עַצְמָהּ תַּקָּנָה הִיא, וְלֹא**
7 **עָשׂוּ לָהּ תַּקָּנָה אַחֶרֶת[36] שֶׁיִּשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ, אֶלָּא הֲרֵי**
8 **הַנִּתְבָּע נִפְטָר בְּלֹא שְׁבוּעָה.**

35) שבועות מא. 36) תקנה לאותה תקנה. לשון הגמרא: "תקנתא לתקנתא לא עבדינן (אין אנו עושים)".

9 **ח. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב[37] שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְהָיָה הַתּוֹבֵעַ חָשׁוּד**
10 **- אֵין הַנִּתְבָּע יָכוֹל לַהֲפֹךְ עָלָיו הַשְּׁבוּעָה[38], שֶׁהֲרֵי אֵין**
11 **יָכוֹל לְהִשָּׁבַע[39], אֶלָּא יְשַׁלֵּם אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאֵין**
12 **שׁוֹמְעִין לָזֶה לִתְלוֹת בְּדָבָר שֶׁאִי אֶפְשָׁר. וַהֲרֵי זֶה כְּמִי**
13 **שֶׁהָפַךְ שְׁבוּעָתוֹ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא**
14 **אוֹ יִשָּׁבַע הֶסֵּת אוֹ יְשַׁלֵּם.**

37) אין לדין זה מקור מפורש, וסברת עצמו היא. 38) נתבאר בפ"א ה"י, ששבועת היסת מהפכים. 39) ואין הנתבע יכול לטעון: מכיון שהוא אינו יכול להישבע, אפטר בלי שבועת היסת, כמו בנתבע חשוד (ראה ההלכה הקודמת).

15 **ט. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב[40] שְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל**
16 **דִּבְרֵיהֶם, וְנִשְׁבַּע וְנָטַל אוֹ נִשְׁבַּע וְנִפְטַר, וְאַחַר כָּךְ**
17 **בָּאוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁהוּא חָשׁוּד - אֵין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע**
18 **כְּלוּם, וְיֵשׁ לְבַעַל דִּינוֹ לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ מַה שֶּׁנָּטַל[41], אוֹ**
19 **יִשָּׁבַע זֶה שֶׁכְּנֶגְדּוֹ וְיִטֹּל מִמֶּנּוּ[42].**

40) גם דין זה סברת עצמו. 41) אם היה החשוד מהנשבעים ונוטלים. [למעלה בה"ה הבאנו שיטת הראב"ד והרמ"ה שחשוד הפוגם את שטרו, וכן הנפרע מנכסי יתומים - נוטל בלי שבועה (ראה שם נימוקם). וברור, שאם נשבע ונודע שהוא חשוד - אינו מחזיר מה שנטל. רבינו לשיטתו שם שאינו נוטל, ולפיכך כתב סתם: מי שנתחייב]. 42) כשהחשוד נשבע ונפטר.

20 **י. לְעוֹלָם[43] כָּזֶה דָּנִין לֶחָשׁוּד, עַד שֶׁיִּלְקֶה בְּבֵית דִּין.**
21 **אִם הָיוּ עָלָיו עֵדִים שֶׁלָּקָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[44] - יַחֲזוֹר**
22 **לְכַשְׁרוּתוֹ בֵּין לְעֵדוּת בֵּין לִשְׁבוּעָה.**

43) יש כמה נוסחאות להלכה זו, והנוסח שלפנינו הוא לפי דפוס וינציא. 44) משמע שמלקות בלבד אינן מחזירות אותו לכשרותו, עד שיעידו עדים שעשה תשובה. אולם בפי"ב מהל' עדות ה"ג, כתב רבינו: "ובאו שנים והעידו שעשה תשובה וחזר בו או שלקה - הרי זה כשר", משמע שמלקות לבד וכן תשובה לבדה מכשירות אותו. ובה"ד שם כתב: כל מי שנתחייב מלקות, בין שעשה תשובה, בין שלקה בבית־דין - חוזר לכשרותו. [דין מלקות בלי עדי תשובה, נלמד מדרשת המשנה (מכות כג.): "כיוון שלקה - הרי הוא כאחיך"]. הרי לפנינו סתירה גלויה בין שתי הלכות אלו. ואין טעם לחלק בין פסולי עדות לפסולי שבועה, בענין חזרה לכשרותו. ורבינו כותב כאן בפירוש, "בין לעדות ובין לשבועה". ובלחם־משנה כאן כתב: ושמא הך "ועשה תשובה" שכתב רבינו ז"ל, רצה לומר או שעשה תשובה.

23 **יא. מִי שֶׁטָּעַן[45] עַל חֲבֵרוֹ, וְכָפַר בּוֹ וְנִשְׁבַּע, בֵּין**
24 **שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה בֵּין שְׁבוּעַת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ**
25 **עֵדִים וְהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁעַל שֶׁקֶר נִשְׁבַּע - הֲרֵי זֶה**
26 **מְשַׁלֵּם[46], וְהֶחְזַק חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
27 **בִּשְׁבוּעוֹת[47], שֶׁכָּל הַנִּשְׁבָּע עַל מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְעָשָׂה**
28 **תְּשׁוּבָה - חַיָּב לְהוֹסִיף חֹמֶשׁ[48].**

45) בבא־קמא קו. 46) שם אמר רב הונא בשם רב, שפטור מלשלם, משום שהשבועה פוטרת מתשלומין, שנאמר (שמות כב, י): "שבועת ה' תהיה בין שניהם . . . ולקח

בעליו ולא ישלם". פירוש, כשלקח התובע את השבועה ונפטר הנתבע מתשלומין, אולם רב נחמן שם חולק עליו. ופסק רבינו כרב נחמן, משום הוא אחרון. 47) פ"ז ה"א. 48) עליו לשלם את הסכום שכפר בו, ולהוסיף עוד אחד מארבעה שהוא אחד מחמשה מהסכום הכולל הקרן והתוספת (בלשון הגמרא: חומשא מלבר).

יב. טְעָנוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ חוֹב אֶצְלוֹ בְּעֵדִים וְקִנְיָן, וְאָמַר: כֵּן הָיָה וּפְרַעְתִּיךָ, אוֹ שֶׁאָמַר: אֵינִי חַיָּב לְךָ כְּלוּם, וְנִשְׁבַּע, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדֵי הַקִּנְיָן, אוֹ הוֹצִיא הַשְּׁטָר וְנִתְקַיֵּם[49] - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם[50] וְאֵינוֹ חָשׁוּד; שֶׁהֲרֵי לֹא הֵעִידוּ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ[51], וְלֹא אָמַר הַנִּתְבָּע: לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם[52]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[53].

49) ובמלוה בשטר, וכן בעדי קנין - אין הלווה נאמר לטעון: פרעתי. 50) השבועה אינה פוטרת, כמבואר בהלכה הקודמת. 51) אף־על־פי שיפה כוחו של השטר לענין ממון - אינו פוסל את הטוען פרעתי. 52) ואלמלי טען כך היה מוכחש על־ידי העדים ונעשה חשוד. 53) כשהעדים אינם מכחישים את טענת הנשבע, אלא עדותם מחזקת טענת שכנגדו, ומתוך כך אין בית־דין מקבלים טענתו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) מבאר דין שיעור הטענה והכפירה, ודין הודאה ממין הטענה.

א. אֵין מוֹדֶה בְּמִקְצָת[2] חַיָּב שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה עַד שֶׁיּוֹדֶה בִּפְרוּטָה אוֹ יָתֵר וְיִכְּפֹּר בִּשְׁתֵּי מָעִין כֶּסֶף[3] אוֹ יָתֵר. וְכַמָּה הִיא פְּרוּטָה? מִשְׁקַל חֲצִי שְׁעוֹרָה שֶׁל כֶּסֶף נָקִי[4]. וְכַמָּה הֵם שְׁתֵּי מָעִין? מִשְׁקַל שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שְׁעוֹרוֹת[5] כֶּסֶף מְזֻקָּק.

2) משנה, שבועות לח: כפירושו של רב, שם לט: 3) במשנה כתוב: "הטענה שתי כסף, וההודאה בשוה פרוטה", ובגמרא (שם לט:) נחלקו רב ושמואל בפירושה: רב אמר "כפירת טענה - שתי כסף". פירוש, אינו חייב שבועה אלא כשכפר שתי כסף. ולפי זה, הטענה עצמה צריכה להיות שתי כסף ופרוטה, ושמואל אמר: "טענה עצמה - שתי כסף, אפילו לא כפר אלא בפרוטה". ופסק רבינו כרב - נגד הכלל שבידינו, שהלכה כשמואל בדיני ממונות. והטעם, משום ששנה רבי חייא (שם מ.) סיוע לשיטת רב. וכן כתב הרי"ף בסוגיא שלנו. ובשיעור ההודאה, הכל מודים שבפחות מפרוטה אין משביעים, כמבואר לקמן בה"ג. 4) בלי תערובת מתכת אחרת. [ברי"ף קידושין אות תקכט כתב, שפרוטה היא משקל "חצי חכה", ופירש רבינו נסים שם: משקל חצי שעורה]. 5) קידושין יב. שנינו בברייתא, שארבעה איסרים במעה, והאיסר שמונה פרוטות. יוצא, שמעה היא שלושים ושתים פרוטות שהן שש עשרה שעורות. [ב'בית חדש' חו"מ סי' פח כתב, שמצא ב'מרדכי' הארוך בשם הרי"ף בשערים, ששתי מעין הן שש עשרה שעורות, נמצא שפרוטה היא רביע השעורה].

ב. כָּל כֶּסֶף[6] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא עֶשְׂרִים מָעָה. וְכָל כֶּסֶף שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - מִמַּטְבֵּעַ יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהָיָה הַסֶּלַע שֶׁלָּהֶן אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה בּוֹ כֶּסֶף וְהַשְּׁאָר נְחֹשֶׁת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7], אֲבָל הַמָּעָה הִיא הָיְתָה כֶּסֶף נָקִי אֲפִלּוּ בִּירוּשָׁלַיִם, וְהִיא כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. וּלְפִי שֶׁזֶּה שֶׁהִצְרִיכוּ לִהְיוֹת כְּפִירַת הַטַּעֲנָה שְׁתֵּי כֶּסֶף הִיא מִדִּבְרֵיהֶם[8], עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁתֵּי כֶּסֶף שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהֵן שְׁתֵּי מָעִין, וְלֹא עָשׂוּ אוֹתָהּ שְׁנֵי שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. זֶהוּ הַדָּבָר הַנִּרְאֶה בְּשִׁעוּר כְּפִירַת הַטַּעֲנָה. וְרַבּוֹתַי הוֹרוּ, שֶׁכְּפִירַת הַטַּעֲנָה הִיא מִשְׁקַל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת וַחֲצִי שְׁעוֹרָה[9] מִן הַכֶּסֶף. וְיֵשׁ לִי כַּמָּה רְאָיוֹת לִסְתֹּר אוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ שֶׁתָּפְסוּ עַד שֶׁיָּצָא לָהֶם זֶה הַחֶשְׁבּוֹן, וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא טָעוּת.

6) שם יא. "אמר רב יהודה אמר רב אסי, כל כסף האמור בתורה: כסף צורי, ושל דבריהם: כסף מדינה" (כסף צורי, משקלו כשקל הקודש. וכסף מדינה = אחד משמונה בכסף צורי). 7) בפ"ג מהל' חובל ומזיק ה"י. 8) במגיד־משנה מעיר שבגמרא שם עמוד ב למדו מן הכתוב (שמות כב, ו): "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים וכו'" מה כלים - שנים, אף כסף - שנים. ויש להוסיף עוד, שבירושלמי שבועות פ"א ה"א אמרו: "מעה סוף מטבע" פירוש, מעה היא מטבע של כסף הנמוך ביותר שנזכר בתורה (גרה = מעה). נמצא, שסתם כסף שבתורה היא מעה, ומההיקש למדנו שהכוונה לשתי מעין. ולמה כתב רבינו שזה מדבריהם? ידועה דרכו של רבינו להגדיר כ"דברי סופרים" או "מדבריהם" דברים שנלמדו באחת משלוש־עשרה מדות (ראה 'יד מלאכי' כללי הרמב"ם אות ז). 9) [בכסף־משנה מבאר שיטתם: הם מפרשים מה ששנינו "שתי כסף", הכוונה לשני דינרי כסף מדינה, היינו חצי שקל, שהוא עשר גרה או עשר מעין, ומפני שבכסף מדינה רק החלק השמיני שבו הוא של כסף, הרי כאן מעה ורביע, שהן עשרים שעורות (המעה 16 שעורות), תוריד מזה חצי שעורה להודאה בפרוטה - נשארו 19 וחצי. וישנן תמיהות רבות בחשבון זה, ורמז עליהן רבינו כאן. ראה לחם־משנה].

ג. שְׁתֵּי מָעִין[10] וּפְרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא פְּרוּטָה - חַיָּב; אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּפַר בְּפָחוֹת מִשְּׁתֵּי מָעִין. מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲצִי פְּרוּטָה - פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמּוֹדֶה בְּפָחוֹת מִפְּרוּטָה - כְּאִלּוּ לֹא הוֹדָה כְּלוּם.

10) נתבאר למעלה בהלכה א.

ד. מֵאָה תְּמָרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא תִּשְׁעִים - רוֹאִים: אִם הָיוּ שָׁוִין שָׁם הָעֶשֶׂר שֶׁכָּפַר בָּהֶן שְׁתֵּי מָעִין - נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו - פָּטוּר[11]. חֲמִשָּׁה אוֹ שִׁשָּׁה[12] אֱגוֹזִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ [בְּיָדִי] אֶלָּא אֱגוֹז אֶחָד - רוֹאִין: אִם שָׁוֶה הָאֶחָד פְּרוּטָה - נִשְׁבָּע; וְאִם לָאו - פָּטוּר[13]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

11) שהכפירה פחותה משתי כסף. משום שאמרו (שם מ:) שבטענו שני כלים, אפילו אינם שוים פרוטה - נשבע (ראה ה"ה), מלמדנו רבינו שפירות דינם ככסף ולא ככלים. 12) בדפוס רומא (ר"מ) כתוב "חמשה וששה". ובמשנה־למלך כאן הגיה וכתב "צ"ל חמשה וששים, והחשבון מדוקדק". וחשבונו הוא מדויק להפליא. אמרנו למעלה (ה"א) ששתי מעין משקלן 32 שעורות שהן 64 פרוטות. וששים וחמש פרוטה הן שתי מעין ופרוטה. ויוצא מזה, שאם הודה באגוז אחד וכפר בששים וארבע - יש כאן כפירה בשתי מעין והודאה בפרוטה. 13) שאין כאן הודאה בפרוטה. [בדפוס וינציא כתוב: מאה אגוזים].

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[14] בְּכֶסֶף אוֹ בְּמִינֵי סְחוֹרוֹת**
2 **וּפֵרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל הַכֵּלִים - אֵין מְשַׁעֲרִין אֶת**
3 **דְּמֵיהֶן, וַאֲפִלּוּ הֵן עֶשֶׂר מְחָטִין בִּפְרוּטָה, וּטְעָנוֹ שְׁתֵּי**
4 **מְחָטִין, הוֹדָה בְּאַחַת וְכָפַר בְּאַחַת - חַיָּב[15]; שֶׁנֶּאֱמַר:**
5 **כֶּסֶף אוֹ כֵלִים - כָּל הַכֵּלִים כְּכֶסֶף[16]. טְעָנוֹ כֶּסֶף**
6 **וְכֵלִים[17], וְהוֹדָה בַּכֵּלִים וְכָפַר בַּכֶּסֶף: אִם יֵשׁ בַּכִּפִּירָה**
7 **שְׁתֵּי מָעִין - חַיָּב; וְאִם לָאו - פָּטוּר[18]. הוֹדָה בַּכֶּסֶף**
8 **וְכָפַר בַּכֵּלִים, אִם הוֹדָה בִּפְרוּטָה - חַיָּב[19]. וְכֵן כֹּל**
9 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

14) שם. 15) בגמרא שם: "אמר רב ענן אמר שמואל, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן - חייב, לפיכך יצאו כלים למה שהן". פירוש, כתוב בתורה "כסף או כלים", והרי כסף כולל גם שוה כסף, ולמה כתבה תורה "כלים"? אלא ללמד, שעל כלים נשבעים אפילו שוויים נמוך מאוד (אמנם אמרו שם שהמילה "כלים" באה ללמד שאין נשבעים על טענה פחותה משתיים, אבל אפשר היה לכתוב "כספים" לשון רבים, ואין רבים פחות משניים (רש"י שם). הרמב"ן והרא"ש חולקים על רבינו, ודעתם שאין כפירה פחותה מפרוטה, ואין הודאה פחותה מפרוטה אפילו בכלים, ומסתמכים על הירושלמי שבועות פ"ו ה"א. נאמר שם: "שמואל אמר, טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן — חייב. אמר רב חיננא, והן שיהו שוות שתי פרוטות, שיהא הטענה פרוטה וההודאה פרוטה". והם מפרשים מה שאמרו בבבלי "למה שהן", הכוונה שאין צריכים שווי של שתי מעין, ומספיקה פרוטה. ורבינו נסים על הרי"ף כתב, שרב האי גאון מפרש כל שהן ממש, אפילו פחות מפרוטה, ועל דעתו מסתמך רבינו. [נתבאר כבר כמה פעמים, שרבינו ורבותיו מכריעים כבבלי נגד הירושלמי בכל מקום שנחלקו בהלכה]. 16) כל כלי שהוא דינו לענין שבועה כמו כסף האמור בתורה, שמשמעותו שתי מעין. 17) מימרא של רב פפא, שם. 18) משום שהכפירה היא כסף, צריכה להיות שתי מעין. 19) אף־על־פי שהכפירה כל שהיא, משום שכפר בכלים.

10 **ו. הֵעִיד עָלָיו עֵד אֶחָד[20], אֲפִלּוּ לֹא כָּפַר אֶלָּא פְּרוּטָה**
11 **- הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע; שֶׁכָּל מִי שֶׁשְּׁנַיִם מְחַיְּבִים אוֹתוֹ**
12 **מָמוֹן - אֶחָד מְחַיְּבוֹ שְׁבוּעָה[21]. כֵּיצַד? פְּרוּטָה אוֹ**
13 **שָׁוֶה פְּרוּטָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, וְעֵד**
14 **אֶחָד מֵעִיד שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע. וְכֵן בִּשְׁבוּעַת**
15 **הַשּׁוֹמְרִים, אֲפִלּוּ הִפְקִיד אֶצְלוֹ פְּרוּטָה אוֹ שָׁוֶה**
16 **פְּרוּטָה, וְטָעַן שֶׁאָבְדָה - נִשְׁבָּע[22]. וְכָל פָּחוֹת**
17 **מִפְּרוּטָה - אֵינוֹ מָמוֹן, וְאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין לוֹ. וְכֵן**
18 **כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין - נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִפְּרוּטָה**
19 **וָמַעְלָה[23].**

20) מימרא של שמואל, שם מ. 21) ראה למעלה פ"א ה"א. 22) המדובר בשומר חנם, שפטור מגניבה ואבידה. מובן שהוא־הדין בשומר שכיר שטען שנגזלה ממנו באונס. פסק כרבו רבינו יוסף מיגש, בפירושו לשבועות שם (ראה הלכות שכירות פ"ב ה"ח). 23) כלומר, לא בפחות מפרוטה ואין בזה כל מחלוקת, ובהלכה הבאה תתבאר שיטת רבינו שצריכה כפירת שתי כסף (על־פי לחם־משנה כאן).

20 **ז. הוֹרוּ רַבּוֹתַי[24]: שֶׁהַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין אֵינָן צְרִיכִין**
21 **טַעֲנַת שְׁתֵּי כֶסֶף[25]. וַאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁצָּרִיךְ הַנִּתְבָּע**
22 **שֶׁיִּכְפֹּר בִּשְׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע הַתּוֹבֵעַ הַתּוֹבֵעַ בְּתַקָּנַת**
23 **חֲכָמִים וְיִטֹּל[26]. שֶׁהֲרֵי הַנִּשְׁבָּעִין בְּטַעֲנַת סָפֵק - צָרִיךְ**
24 **שֶׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם כְּפִירַת שְׁתֵּי מָעִין, וְאַחַר כָּךְ יִשָּׁבַע**
25 **מִסָּפֵק.**

24) נתבאר כבר, שבכל מקום שכתב רבינו "הורו רבותי", התכוון לרבינו יוסף מיגש, ורבו רבינו יצחק אלפי (הרי"ף). ובהלכות שאלה ופקדון פ"ה ה"ו, כתב בפירוש: רבותי הרב ר' יוסף הלוי ורבו ז"ל. 25) הר"י מיגש בפירושו לשבועות מ. כתב: האי דינא (שאין נשבעים על כפירה פחותה משתי כסף) במודה במקצת בלחוד (בלבד) וכו' הוא, אבל במידי אחרינא (בענינים אחרים) מיחייב שבועת התורה, ואף־על־גב דלית ביה (שאין בה) בכפירה שתי כסף. והוא מבאר שם, שגם בשבועת השומרים נשבעים על פרוטה. 26) רבו התמיהות בהלכה זו, שהרי רבינו סותר דברי עצמו בהלכות שכירות פי"א ה"א, שכתב שם בדין שכיר ש"אפילו היה שכרו פרוטה אחת, לא יטול אלא בשבועה". ובפרק ב הלכה ח שם כתב גבי שבועת השומרים: "אפילו היה הדבר המושאל או המופקד או המושכר שוה פרוטה - הרי זה השומר נשבע עליו". וכן כתב רבינו כאן בהלכה הקודמת (מסיפא של אותה הלכה לא קשה, כמו שביארנו שם על־פי הלחם־משנה), והרי הר"י מיגש וההולכים בשיטתו מדמים שומרים לנשבעים ונוטלים, שאלה ואלה נתמעטו מאותו הנימוק שכתב הר"י מיגש "האי דינא במודה במקצת בלחוד הוא". נאמרו כמה ישובים בזה. והש"ך בחושן־משפט סי' פט סק"ב דחה כולם, ופירש שרבינו כאן התכוון לומר, שבתחילה צריכה כפירה שתי כסף, ואז מחייבים בית־דין את התובע לישבע, אבל כשהתובע ישבע רק על פרוטה - נוטל אותה, וכשאין כפירה בתחילה על שתי כסף - אין בית־דין משביעים ואינו נוטל כלום (אמנם הסגנון בש"ך הוא מעורפל קצת, אבל כוונתו ברורה). אין להתעלם מן הדוחק שבפירוש זה, ואם נקבל פירושו - יוכל כל תובע להערים ולתבוע יותר מן המגיע לו, ואחר־כך ישבע על פרוטה ויטול (ראה השלמות).

ח. אֵין[27] מוֹדֶה בְּמִקְצָת חַיָּב שְׁבוּעָה עַד שֶׁתְּהֵיֶה הוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה. כֵּיצַד? כּוֹר[28] חִטִּים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא לֶתֶךְ[29] חִטִּים - חַיָּב. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שֶׁל שְׁעוֹרִים - פָּטוּר[30]; שֶׁהַמִּין שֶׁטָּעָנוֹ לֹא הוֹדָה לוֹ בּוֹ, וְהַמִּין שֶׁהוֹדָה לוֹ בּוֹ לֹא טָעָנוֹ. דִּינַר זָהָב[31] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ פִּקָּדוֹן, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא דִּינַר כֶּסֶף; מָעָה כֶּסֶף הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא פְּרוּטָה - פָּטוּר[32]; שֶׁטָּעָנוֹ מִין אֶחָד, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִין אַחֵר. וְכֵן אִם אָמַר לוֹ: עֲשָׂרָה דִינָרִים מִצְרִיּוֹת הִפְקַדְתִּי אֶצְלְךָ, לֹא הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי אֶלָּא עֲשָׂרָה צוֹרִיּוֹת[33] - פָּטוּר[34]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

27) שם לח: 28) שלשים סאה. 29) חצי כור. 30) לקמן ה"י יתבאר שפטור אפילו מדמי שעורים. ראה שם טעמו של דבר. 31) דוגמא ראשונה היא בזהב וכסף, ושניה בכסף ונחושת. 32) במשנה, שם - אמרו: "שתי כסף יש לי בידך - אין לך בידי אלא פרוטה פטור". והקשו בגמרא (שם לט:) מזה על שמואל שסובר שבטוען שתי מעות כסף והנתבע מודה בפרוטה - חייב, ותירצו ששמואל מפרש את המשנה כשטען כסף משקל שתי מעין כסף, וזה הודה בפרוטה שהיא נחושת, ואינו נשבע משום שטענו בחיטים והודה לו בשעורים. ולרב, הסובר שהכפירה לבדה צריכה להיות שתי כסף חוץ מהפרוטה של ההודאה, תתפרש המשנה בשוה (כלומר, לאו דוקא מתכת כסף, אלא מטבע בשווי שתי מעין) ופטור משבועה, משום שלא כפר שתי כסף מלאות. ולכאורה משמע, ששני הדינים האלה - כפירת שתי כסף מחד - ומאידך משמעותו של "כסף" סתם - מתכת כסף דוקא או שוויו, תלויים זה בזה. אולם רבינו פסק כאן כשמואל, שדווקא משמע. ולמעלה בהלכה א פסק כרב, שכפירה שתי כסף. ברור, שלדעתו אין הדינים תלויים זה בזה, וגם לשיטת רב אפשר לפרש את המשנה כשתבעו כסף דווקא (רבינו נסים כאן בשם הרשב"א. עיין שם). [בלחם־משנה מביא דעת הרמב"ן, שרב חולק על שמואל גם בזה, וסובר "שוה שנינו", והלכה כרב. וכל זה בהלוואה, אבל בפקדון מודה רב שדווקא תבע. ומלשונו של רבינו כאן יש ללמוד, שדעתו כרמב"ן, שהרי הדגיש כאן שהמדובר בפקדון]. 33) של מדינת צור. 34) כשתבע "מצריות" גילה דעתו שדווקא אמר, ולפיכך אף־על־פי שההודאה היא באותה המתכת שתבע - הרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים.

ט. מְנוֹרָה[35] גְּדוֹלָה יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא מְנוֹרָה קְטַנָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[36]. אֲבָל אִם טָעָנוֹ מְנוֹרָה בַּת עֶשֶׂר לִיטְרִין, וְהוֹדָה לוֹ בִּמְנוֹרָה בַּת חָמֵשׁ לִיטְרִין - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת[37], מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְגָרְרָהּ וּלְהַעֲמִידָהּ עַל חָמֵשׁ[38]. וְכֵן אִם טָעָנוֹ אֵזוֹר גָּדוֹל, וְאָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא אֵזוֹר קָטָן - פָּטוּר[39]. אֲבָל אִם טָעָנוֹ יְרִיעָה בַּת עֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוֹדָה לוֹ בִּירִיעָה בַּת עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לְחָתְכָהּ וּלְהַעֲמִידָהּ עַל עֶשֶׂר[40]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

35) ברייתא שם מג. 36) גדולה וקטנה אינן דומות זו לזו. 37) שם. 38) והמנורה לא תשנה את תבניתה, אלא תהיה דקה. כרב אבא בר ממל שם. 39) שאם יחתוך חלק ממנו משתנה מקום החתך, שהרי ראשי האיזור ניכרים (רש"י שם). [דעת רבינו, שלפי מסקנת הסוגיא שם, אין כל הבדל בין איזור למנורה גדולה וקטנה, והברייתא נקטה מנורה, וממנה נלמד איזור]. 40) נראה שהמדובר בחתיכת בד, שקצותיה פתוחות ללא תפר (ראה לחם־משנה).

י. כּוֹר חִטִּים[41] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׁעוֹרִים - פָּטוּר אַף מִדְּמֵי שְׁעוֹרִים; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: אֵין לִי בְּיָדְךָ שְׁעוֹרִים[42], וְנִמְצָא זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ בְּבֵית דִּין: מָנֶה לְךָ בְּיָדִי, וְאוֹמֵר לוֹ הָאַחֵר: אֵין לִי בְּיָדְךָ - שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן לוֹ כְּלוּם. וְאִם תָּפַס הַתּוֹבֵעַ דְּמֵי הַשְּׁעוֹרִים - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[43].

41) בבא־קמא לה: 42) והודאה זו מבטלת הודאת הנתבע (ב'תוספות' שם ד"ה לימא, מפרשים: משום שמחל לו על השעורים). 43) הרי"ף בהלכותיו שם מוכיח דין זה מן הגמרא. [נאמרו בפוסקים עוד כמה דינים שרבינו לא גילה דעתו בהם. א. ה'טור' בחו"מ סי' פח בשם 'בעל התרומות' מוסיף, שאפילו באו עדים והעידו על שעורים - פטור מדמי שעורים, שהודאת בעל־דין כמאה עדים; ב. הרא"ש שם כתב, שהמדובר כשאמר הלוויתיך חיטים ביום זה וזה ובשעה זו וזו, והנתבע טוען: שעורים היו, ולפיכך אנו אומרים, שאלמלי הלווה לו באותה שעה עצמה גם שעורים, היה טוען חיטים ושעורים, אבל כשתבע סתם ולא מסר שעת ההלוואה המדויקת - אין לראות בזה הודאה שלא הלווה שעורים, שלפעמים אין אדם תובע בבת אחת כל תביעותיו; ג. הרא"ש שם כותב בשם רבינו מאיר הלוי, שלא אמרו פטור אלא כשהנתבע טוען אחר־כך: לא מגיע לך כלום, ומה שאמרתי שעורים - משטה הייתי בך, אבל כשהוא עומד בהודאתו - חייב לשלם מה שהודה (ראה 'בית יוסף' ו'בית חדש' שם); ד. 'בעל התרומות' - מובא בהגהות מיימוניות כאן - כותב, שאם ענה התובע: נכון הדבר שמגיע לי ממך גם שעורים, אלא שלא רציתי לתבוע הכל בבת אחת - חייב; ה. מה דינה של שבועת היסת? צריכה כפירה שתי כסף או לא? - רבינו נסים בשבועות פ"ו כתב שצריכה שתי מעין כסף, כעין שבועה דאורייתא, וכן דעת רבינו ישעיה (מובא ב'בית יוסף' חו"מ סי' פח), ונימוקם: כל מה שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו, ולא מצאנו שבועה של תורה בפחות מזה, חוץ משבועה נגד עד אחד, שממנה אין ללמוד, משום ששבועה זו היא יוצאת מן הכלל, ונלמדה ממה שאמרה תורה (דברים יט, כו): "לא יקום עד אחד וכו'". מכל אלה הפרטים לא השמיענו רבינו דבר. בענין שבועת היסת, יש להעיר שלדעת רבינו בהלכה ו, ששומרים נשבעים על פרוטה - בטל נימוקם של הר"ן והר"ן].

יא. הַטּוֹעֵן[44] אֶת חֲבֵרוֹ שְׁנֵי מִינִין, וְהוֹדָה בְּאֶחָד מֵהֶן

- הֲרֵי הַהוֹדָיָה מִמִּין הַטַּעֲנָה וְנִשְׁבָּע. כֵּיצַד? כְּגוֹן כּוֹר חִטִּין וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר חִטִּין - חַיָּב. הִתְחִיל הַטּוֹעֵן וְאָמַר: כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְקֹדֶם שֶׁיַּשְׁלִים דְּבָרָיו וְיֹאמַר: כּוֹר שְׂעוֹרִים יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים, אִם נִרְאֶה לַדַּיָּנִין שֶׁהַנִּטְעָן הֲעֵרִים[45] - חַיָּב שְׁבוּעָה[46]; וְאִם לְפִי תֻּמּוֹ - פָּטוּר.

44) שבועות לט: מימרא של שמואל. 45) מיהר להודות בשעורים לפני שהתובע ישלים טענתו, מתוך כוונה שלא יתחייב שבועה. 46) שם מ:

יב. כּוֹר חִטִּין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, וְכוֹר שְׂעוֹרִים, אָמַר לוֹ: אֵין לְךָ בְּיָדִי שְׂעוֹרִין - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; וְאֵין זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּבַת אַחַת[47]: כּוֹר חִטִּים וְכוֹר שְׂעוֹרִין יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, וְיֹאמַר לוֹ הַנִּטְעָן: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא כּוֹר שְׂעוֹרִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

47) זה דומה להאמור בהלכה י"א "ואם לפי תומו - פטור". והטעם, שהכפירה וההודאה צריכות להיות בבת־אחת על מה שטען התובע.

יג. מְלוֹא עֲשָׂרָה כַּדִּין שֶׁמֶן[48] יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כַּדִּין בְּלֹא שֶׁמֶן - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ שֶׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ בַּחֲרָסִים. עֲשָׂרָה כַּדִּין שֶׁמֶן יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא עֲשָׂרָה כַּדִּין רֵיקָנִין - חַיָּב שְׁבוּעָה; שֶׁהֲרֵי טְעָנוֹ הַכַּדִּין וְהַשֶּׁמֶן, וְהוֹדָה לוֹ בַּכַּדִּין[49]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

48) ולשון זה משמע שלא תבע כדים, אלא כמות שמן כמדת עשרה כדים (כתובות קח:). 49) והרי זה כטענו חיטים והודה לו בשעורים. [בהגהות מיימוניות כאן כתב שפסק כאדמון במשנה (שבועות לח:) נגד דעת חכמים, משום שרבן גמליאל אמר: רואה אני את דברי אדמון. ודבריו תמוהים קצת, שהרי רבן גמליאל מחייב גם בטענו חיטים והודה לו בשעורים. ולפיכך אין כל ראיה מדבריו להסוברים שבזה פטור. ואולי כוונתו, שרבן גמליאל תומך בשיטתו של אדמון, שיש בלשון זה (עשרה כדים שמן) גם תביעת הכדים].

יד. מָנֶה לִי אֶצְלְךָ הַלְוָאָה, לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם[50] וְלֹא לָוִיתִי מִמְּךָ, אֲבָל חֲמִשִּׁים דִּינָרִין יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי פִּקָּדוֹן אוֹ מִשּׁוּם נֶזֶק בּוֹ - הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁזֶּה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְיִשָּׁבַע. שֶׁהֲרֵי טָעָנוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ מֵאָה, וְהוֹדָה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב חֲמִשִּׁים, וּמַה לִּי נִתְחַיֵּב לוֹ מִשּׁוּם הַלְוָאָה אוֹ מִשּׁוּם פִּקָּדוֹן אוֹ מִשּׁוּם נֶזֶק? וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה[51].

50) טענת הנתבע. 51) חלקו עליו הראב"ד והרשב"א, ודעתם שמלוה ופקדון שני מינים הם, ומסתמכים על הגמרא בבא־מציעא צח: בדין שאל פרה ושכר פרה ומתה אחת מהן, וטען המשאיל: שאולה מתה ושואל חייב באונסין, והנתבע טוען: שכורה מתה ושוכר פטור מאונסין. ושנינו במשנה (שם צז:) "ישבע ששכורה מתה". ושאלו בגמרא: "ואמאי (למה)? מה שטענו - לא הודה לו, ומה שהודה לו - לא טענו?". מוכח מזה ששאלה ושכירות נידונות כשני מינים, והרי זה דומה למלוה ופקדון. וב'ספר התרומות' (שער שביעי ח"ב אות כז) דחה ראיה זו, שהרי שם לא הודה הנתבע כלום, וכופר הכול פטור משבועה. ופירש שם בארוכה כוונת הגמרא (עיין שם). והביא עוד כמה ראיות של המשיגים על רבינו, ודחה כולם, והעלה להלכה כדעת רבינו. [הראב"ד בהשגותיו כאן כתב, שגם טענו מנה מלוה ומנה פקדון, והודה באחד מהם - פטור. וב'בית יוסף' חו"מ ס' פח מבאר בשם הרשב"א, שאין זה דומה לטענו חיטים ושעורים, והודה לו באחת מהן שחייב שבועה, משום שחיטים ושעורים דיניהן שווים, ולפיכך נידונות כתביעה אחת, אבל פקדון ומלוה אין דיניהם שוים, ויש כאן שתי תביעות שונות, ואין הודאה במקצת תביעה. מובן, שלדעת רבינו חייב שבועה, שהרי הוא מגדיר את שתיהן כתביעה אחת].

טו. מָנֶה וּכְלִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא הַכְּלִי וְהֵא לְךָ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[52], וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין לוֹ אֶצְלוֹ אֶלָּא זֶה. אָמַר בַּעַל הַכְּלִי: אֵין זֶה הַכְּלִי - כּוֹלֵל בִּשְׁבוּעָתוֹ[53] שֶׁזֶּה כֵּלָיו. הוֹדָה הַנִּטְעָן שֶׁאֵין זֶה כֵּלָיו וְנִתְחַלֵּף לוֹ בְּאַחֵר - הֲרֵי זֶה חַיָּב שְׁבוּעָה[54]. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן זֶה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה, וְחַיָּב שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים.

52) למעלה (פ"א ה"ג) למדנו ש"הא לך" דינו ככופר הכל ופטור משבועה, וכפל דין זה כאן כעין מבוא לבבות הבאות. מלשונו משמע, שאם לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - חייב. אולם הרמב"ן והרשב"א סוברים, שבפקדון אפילו לא אמר הילך - הרי זה כאילו אמר, משום שפקדון הוא ברשותו של המפקיד בכל מקום שהוא נמצא (מגיד־משנה. ראה כסף־משנה). 53) מדין גלגול שבועה. למעלה (פ"א הי"ב) למדנו, שגם בשבועת היסת מגלגלים. 54) מדין טענו חיטים ושעורים, והודה לו באחד מהם. משמיענו כאן, שאף־על־פי שנותן לו כלי אחר תמורת הפקדון - אין זה כהילך.

שיעורי רמב"ם פרק א' ליום – ח'-י"ד אלול תשע"ו

יום א' ח' אלול ה'תשע"ו

הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פְּרָטָן: א) דִּין טֻמְאַת נִדָּה. ב) דִּין טֻמְאַת יוֹלֶדֶת. ג) דִּין טֻמְאַת זָבָה. ד) דִּין טֻמְאַת זָב.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שזב וזבה נידה ויולדת כל אחת מארבעתן אב מאבות הטומאה, ודין קטן וקטנה וסריס אדם וסריס חמה טומטום ואנדרוגינוס, ודין דם הנידה ודם היולדת ושאר משקין היוצאים ממנה, ואם יצא הולד מדופנה, ודין מקור האשה שנעקר או שהזיע, וזוב הזב וראייה ראשונה שלו ושל מצורע, משקין היוצאים מהם, ואם היה מוצץ ורוקק דם.

1 **א. הַזָּב[2] וְהַזָּבָה[3] וְהַנִּדָּה[4] וְהַיּוֹלֶדֶת[5] - כָּל אֶחָד**
2 **מֵאַרְבַּעְתָּן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת[6]. מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע,**
3 **וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב**
4 **וּמֶרְכָּב מִתַּחְתָּיו וְעוֹשֶׂה אוֹתָן אַב טֻמְאָה[7], וּמְטַמֵּא**
5 **מַדָּף[8] עַל גַּבּוֹ[9].**

2) כתוב בתורה (ויקרא טו, ב): "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". "בשרו" היינו אבר כלי הזרע (ספורנו). במסכת נדה לה, ב מוסר רב הונא סימני היכר בין זרע האדם הטבעי ובין זוב חולני. 3) שם כה: ואשה כי יזוב דמה, ימים רבים בלא עת נדתה ... טמאה היא. 4) האשה הרואה דם בהתאם לטבעה נקראת נדה וטמאה שבעת ימים. 5) יולדת זכר טמאה שבעת ימים כנידה ויולדת נקבה טמאה ארבעה עשר יום. 6) ראשי טומאות, שמטמאים גם אדם וכלים מה שאין כן בוולד הטומאה, שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין בלבד. ארבעה אלו נמנו במסכת כלים פרק א בין אבות הטומאות. ורבינו בהקדמתו לספר טהרות מונה אחד עשר חלקי אבות הטומאות. 7) דינים אלה כתובים בתורה (ויקרא פרק טו) ומפורשים במשנה זבים פרק ה ופרטיהם מבוארים לקמן. 8) זבים פרק ד משנה ו. רבינו מפרש שם שזה מלשון "ריחו נודף" שמורגש מרחוק בלי נגיעה. 9) דברים הנמצאים על גבי הזב ואינם נוגעים בו, כגון שכלים חוצצים בינם לבין הזב, טמאים מדף (שם), כלומר, טומאה קלה לטמא אוכלין ומשקין, אבל לא אדם וכלים. ולפיך מסיים רבינו דיני משכב ומושב באמרו: "ועושה אותם אב הטומאה" ולאחר מכאן מוסיף: ומטמא מדף (פירוש, טומאה קלה) על גבו.

6 **ב. אֶחָד[10] זָבָה קְטַנָּה וְאֶחָד זָבָה גְּדוֹלָה, וְאֶחָד זָבָה**
7 **מֵחֲמַת עַצְמָהּ[11] אוֹ מֵחֲמַת אֹנֶס[12], וְאֶחָד זָב בַּעַל שְׁתֵּי**
8 **רְאִיּוֹת[13] אוֹ בַּעַל שָׁלֹשׁ - טֻמְאַת כֻּלָּן שָׁוָה לְטַמֵּא**
9 **אֲחֵרִים[14].**

10) נקדים דינים יסודיים אחדים, שידיעתם תקל הבנת ההלכות שלפנינו: א. איש הרואה ראייה אחת אין עליו דין זב אלא בעל קרי וטמא יום אחד ואינו מטמא משכב ומושב. ב. ראה שתי ראיות, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, הרי הוא זב גמור לכל דבר מחוץ להבאת קרבנות, ואם ראה שלוש ראיות מחוייב הוא להביא קרבנות אחרי טהרתו. ג. אשה שראתה דם יום אחד, אפילו כמה ראיות, בתקופה שבין נידה לנידה (לדעת רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה כל ימי חיי האשה, החל מראיית דם ראשונה, מחולקים לתקופת נידה הנמשכת שבעת ימים ולתקופת זיבה של אחד עשר יום ולאחריהם מתחילה שנית תקופת נידה וכן לעולם) טמאה יום אחד ושומרת כל היום שלאחריו, ואם עבר בטהרה - טהורה אחר טבילה במקווה. ד. אם ראתה גם ביום השני, טמאה כל אותו היום ושומרת היא כל יום השלישי, ואם עבר בטהרה - טהורה. מובן שצריכה טבילה. ובשני המקרים האלה היא נקראת "שומרת יום כנגד יום", מפני שהיא שומרת יום טהרה נגד יום הטומאה, או "זבה קטנה". ה. אם תראה דם גם ביום השלישי תיקרא זבה גדולה וצריכה לספור שבעה ימים בטהרה וטובלת בליל שמיני, ולמחרת היום מביאה קרבנות. 11) בלי כל סיבה חיצונית. 12) על ידי השפעה של איזה מקרה שהוא, כגון שנבהלה או שקפצה וכדומה, אבל זב אינו מטמא באונס. 13) פרט לבעל ראייה אחת. 14) לעניין זה בלבד כולם שווים. אבל יש הבדלים שונים ביניהם ויבוארו בהלכות הבאות.

10 **ג. קְטַנָּה בַּת יוֹם אֶחָד מְטַמְּאָה בְּנִדָּה; בַּת עֲשָׂרָה**
11 **יָמִים - בְּזִיבָה[15]; בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מְטַמְּאָה**
12 **אֶת בּוֹעֲלָהּ[16], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.**

15) שבעת ימים הראשונים הם תקופת הנידה ואפילו ראתה דם בכולם דינה כנידה ולא כזבה. ואם תראה שלושה ימים בזה אחר זה, היינו, שמיני, תשיעי ועשירי תהיה זבה. 16) להיות אב הטומאה וליטמא שבעת ימים ככתוב בתורה (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ... וטמא שבעת ימים". קטנה למטה מגיל זה אין בעילתה בעילה ודין בועלה כנוגע בה.

13 **ד. קָטָן בֶּן יוֹם אֶחָד מְטַמֵּא בְּזִיבָה. וְאֶחָד גֵּרִים**
14 **וַעֲבָדִים וְאֶחָד[17] יִשְׂרָאֵל מְטַמְּאִין בְּנִדָּה וּבְזִיבָה.**

17) בין ובין.

15 **ה. סְרִיס אָדָם[18], סְרִיס חַמָּה[19] מְטַמְּאִין בְּזִיבָה כִּשְׁאָר**
16 **הַבְּרִיאִין.**

18) שנסתרס על ידי אדם. 19) נולד סריס. מיום שראה את החמה הוא סריס (רבינו בפירושו למשנה יבמות פרק ח).

17 **ו. אֵין הָאִשָּׁה מְטַמְּאָה בְּלֵבֶן[20], וְלֹא הָאִישׁ בְּאֹדֶם[21];**
18 **אֶלָּא הָאִשָּׁה בְּאֹדֶם, וְהָאִישׁ בְּלֵבֶן.**

20) אם הזיבה היא לבנה. 21) בזיבה אדומה.

19 **ז. טֻמְטוּם[22] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[23] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶם חֲמֻרֵי**

1 הָאִישׁ וְחֲמֹרֵי הָאִשָּׁה[24]: מְטַמְּאִין בְּלֹבֶן כְּאִישׁ,
2 וּבְאָדָם כְּאִשָּׁה. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק[25]. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין
3 עֲלֵיהֶן תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[26], וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל
4 טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[27]. רָאָה לֹבֶן וְאָדֹם כְּאֶחָד -
5 שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה וְאֶת הַקָּדָשִׁים[28], אֲבָל
6 אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו; שֶׁנֶּאֱמַר:
7 מִזָּכָר עַד נְקֵבָה תְּשַׁלֵּחוּ[29] - עַד שֶׁיִּהְיֶה הַטֻּמְאָה
8 טֻמְאַת זָכָר וַדַּאי אוֹ טֻמְאַת נְקֵבָה וַדָּאִית[30]. וְכֵן
9 הַנּוֹגֵעַ בְּלֹבֶן וְאָדֹם שֶׁלּוֹ[31] כְּאַחַת[32] - אֵינוֹ חַיָּב עַל
10 טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו. נָגַע הוּא בְּעַצְמוֹ בְּלֹבֶן וְאָדֹם
11 שֶׁרָאָה - חַיָּב זֶה חַיָּב עַל בִּיאַת הַמִּקְדָּשׁ.

22) שאיננו יודעים אם הוא איש או אשה. 23) ישנם בו סימנים הן של איש והן של אשה. 24) מפני שהם ספק איש ספק אשה וכל ספק איסור תורה - לחומרא. 25) אם ראו לובן, שמא הם זכרים, ואם ראו אודם, שמא הם נקיבות. 26) אם ראו זיבה ונגעו בתרומה, או קדשים ונטמאו, אין שורפים אותם כדין תרומה וקדשים טמאים, שמא הם טהורים ואסור לשרוף תרומה וקדשים טהורים. 27) אם נכנסו לבית המקדש או אכלו בשר קדשים בשוגג פטורים מקרבן, ובמזיד פטורים ממלקות אפילו התרו בהם למלקות. 28) שהרי טומאתם וודאית. 29) והכוונה להרחיק טמאים מבית המקדש. 30) ובנידון זה אין אנו יודעים אם טומאת זכר עליו או טומאת נקיבה. 31) של הטומטום ואנדרוגינוס. 32) ונטמא וודאי.

12 ח. דַּם הַנִּדָּה אוֹ דַם הַזָּבָה אוֹ דַם הַיּוֹלֶדֶת מְטַמֵּא
13 בְּכָל שֶׁהוּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ
14 וְהַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[33] לָמְדוּ, שֶׁמַּדְוֶהָ כָּמוֹהָ. וּכְבָר
15 בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה, שֶׁחֲמִשָּׁה דָמִים טְמֵאִים
16 בְּאִשָּׁה; אֲבָל אִם רָאֲתָה דָם יָרֹק - הֲרֵי הוּא טָהוֹר.
17 וְאֵינוֹ כְּמוֹ רֶקָּהּ וּשְׁאָר מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנָּהּ[34],
18 שֶׁהָרֹק מִתְעַגֵּל וְיוֹצֵא וְזֶה שׁוֹתֵת וְיוֹרֵד[35].

33) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו. 34) שהם טמאים ומטמאים. 35) טומאת משקים היוצאים מזב וזבה למדנו מרוקם, שנאמר (ויקרא טו, ח): "וכי ירוק הזב בטהור וכו' וטמא עד הערב" ולפיכך מטמאים את הדומה לרוק בלבד.

19 ט. אִשָּׁה שֶׁיָּצָא הַוָּלָד מִדָּפְנָהּ וְיָצָא עִמּוֹ דָם מִן הַדֹּפֶן
20 - הֲרֵי אוֹתוֹ דָם אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּדַם הַנִּדָּה
21 וְהַלֵּדָה וְהַזִּיבָה, שֶׁהַמָּקוֹר[36] מְקוֹמוֹ טָמֵא[37]; וְהָאִשָּׁה
22 טְהוֹרָה[38] עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנָּה דָם דֶּרֶךְ הָרֶחֶם.

36) המקום בגוף שבו נקווים דמיה לצרכי תפקידיה הטבעיים המיוחדים לאשה. 37) והדמים הנקווים בו טמאים טומאה חמורה, לטמא אדם וכלים. 38) פירוש, אינה טמאה טומאת שבעה כנידה או יולדת, אבל טמאה יום אחד מפני שנגעה בדם הטמא.

23 י. מְקוֹר הָאִשָּׁה שֶׁנֶּעֱקַר[39] וְנָפַל לָאָרֶץ - הָאִשָּׁה
24 טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[40]. וְכֵן מָקוֹר שֶׁהֵזִיעַ כִּשְׁתֵּי טִפֵּי
25 מַרְגָּלִיּוֹת[41] - הָאִשָּׁה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[42]. אֲבָל אֵינָהּ
26 נִדָּה[43] עַד שֶׁתִּרְאֶה אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דָמִים הַמְטַמְּאִין
27 אוֹתָהּ.

39) נעקרה ממנו חתיכת בשר. 40) מפני שנגעה בבשר המקור הטמא. 41) נוזל לבן, ויצאו דרך הרחם. 42) שכל מה שנמצא במקור הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים טומאת ערב (יום הנגיעה עד הערב). 43) ליטמא שבעת ימים.

28 יא. הֵזִיעָה טִפָּה אַחַת - הֲרֵי הָאִשָּׁה טְהוֹרָה, שֶׁאֵינָהּ
29 אֶלָּא מִחוּץ לַמָּקוֹר[44].

44) והנוזלים הבאים מחוץ למקור שלא בימי טומאתה - טהורים.

30 יב. זוֹבוֹ שֶׁל זָב - אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת כְּזָב,
31 שֶׁנֶּאֱמַר: זוֹבוֹ טָמֵא הוּא. וּמְטַמֵּא בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא בְּכָל
32 שֶׁהוּא. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל זָב אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַשָּׂא
33 וַהֲרֵי הִיא כִּשְׁכִבַת זֶרַע[45], בֵּין מֵאִישׁ גָּדוֹל בֵּין מֵאִישׁ
34 קָטָן. וְכֵן הַמִּשְׁכָּבוֹת וְהַמּוֹשָׁבוֹת שֶׁיָּשַׁב עֲלֵיהֶם
35 מִשֶּׁרָאָה רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה עַד שֶׁרָאָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרִים.
36 שֶׁאֵינוֹ קָרוּי זָב אֶלָּא אַחַר רְאִיָּה שְׁנִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ
37 בְּהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. רָאָה אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם[46] -
38 אֵין טָמֵא אֶלָּא הַמֵּסִיט[47] טִפָּה אַחֲרוֹנָה[48].

45) טבעית שמטמאה במגע אבל לא במשא. 46) זיבה רצופה כשיעור טבילה וניגוב אחריה. היינו, כדי הילוך חמשים אמה של אדם בינוני. 47) מזיזה ממקומה על ידי דבר אחר ואינו נוגע בה. 48) שהרי טיפה זו עושה אותו זב, אבל הקודמות דינן כשכבת זרע.

39 יג. רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל מְצֹרָע מְטַמֵּא בְּמַשָּׂא.
40 שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל צָרוּעַ וְכָל זָב וְכֹל טָמֵא לָנָפֶשׁ. הֲרֵי
41 הַצָּרוּעַ כְּזָב גָּמוּר: מַה זָּב גָּמוּר - זוֹבוֹ מְטַמֵּא
42 בְּמַשָּׂא, אַף מְצֹרָע - רְאִיָּתוֹ הָרִאשׁוֹנָה מְטַמְּאָה
43 בְּמַשָּׂא.

44 יד. רֹק הַזָּב וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ וּמֵימֵי רַגְלָיו - כָּל אֶחָד
45 מִשְּׁלָשְׁתָּן אַב טֻמְאָה דִּין תּוֹרָה, וּמְטַמֵּא בְּכָל שֶׁהוּא
46 בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא[49]. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּרֹק: וְכִי יָרֹק הַזָּב
47 בַּטָּהוֹר. וּמֵימֵי רַגְלָיו וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא
48 יִהְיֶה בָּהֶם צִחְצוּחֵי זִיבָה[50] כָּל שֶׁהוּא.

49) כזוב. 50) טיפות זעירות.

49 טו. אֶחָד זָב וְאֶחָד נִדָּה וְיוֹלֶדֶת וְזָבָה - כָּל אֶחָד מֵהֶן
50 רֹק וּמֵימֵי רַגְלָיו אַב טֻמְאָה כְּזָב. וְכֵן כָּל מָקוֹם
51 שֶׁנֶּאֱמַר בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ הַזָּב - אֶחָד הַזָּב וְאֶחָד שְׁאָר
52 הָאַרְבָּעָה[51].

51) כלומר, השאר של הארבעה.

טז. תִּשְׁעָה מַשְׁקִין בְּזָב. שְׁלֹשָׁה מֵהֶן אַב טֻמְאָה. וְהֵן: רֵקוֹ, וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ, וּמֵימֵי רַגְלָיו. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ מְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים בְּכָל שֶׁהוּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. שְׁלֹשָׁה מֵהֶן כְּזוּלַד הַטֻּמְאָה. וְאֵלּוּ הֵן: דִּמְעַת עֵינוֹ, וְדַם מַגֵּפָתוֹ[52], וַחֲלֵב הָאִשָּׁה. כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ כְּמַשְׁקִין טְמֵאִין, שֶׁאֵין מְטַמְּאִין אָדָם[53] אֲבָל מְטַמְּאִין כֵּלִים מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּשְׁלֹשָׁה מֵהֶן טְהוֹרִין. וְאֵלּוּ הֵן: זֵעָתוֹ, וְלֵחָה סְרוּחָה הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ, וְהָרְעִי. הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִן הַזָּב וַחֲבֵרָיו[54] כְּמוֹתָן[55] מִשְּׁאָר הָאָדָם[56]. כֵּיחוֹ וְנִיעוֹ[57] וְרִירוֹ[58] וּמֵי הָאַף שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הֵן כְּרֵקוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִכְלַל הָרֹק הֵן חֲשׁוּבִין. דָּם הַיּוֹצֵא מִפִּי אַמָּה[59] וְדַם הַשּׁוֹתֵת מִפִּיו - הֲרֵי הֵן בִּכְלַל דַּם מַגֵּפָתוֹ. הָיָה מוֹצֵץ וְרוֹקֵק דָּם - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא כְּרֹק; שֶׁהַדָּם שֶׁמּוֹצֵץ אִי אֶפְשָׁר לוֹ בְּלֹא צִחְצוּחֵי רֹק.

52) דם הזב מפצע שבגופו. 53) על ידי נגיעה, אבל מטמאים כששתה רביעית. 54) זבה נידה ויולדת. 55) דינם כמו משקין אלו. 56) מאנשים טהורים. 57) הליחה שהאדם מוציא על ידי שיעול או חרחור בגרון. 58) נוזל הזב מן הפה מאליו. 59) אבר הזכר.

יום ב' ט' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר דם נידה זבה ויולדת וזובו של זב אם מטמא לח ויבש, ודין המסיט כוס ששתה ממנה הזב או פשתן שטווהו נידה וכיוצא בזה, ודין דם או רוק טמא שנתערב במים או מי רגליו שנתערבו במי רגלים של גויים, אם שואלין כלי מי רגלים מכל מקום, וזבה או גויה שנתגיירה שנעקרו מימי רגליהן וטבלו והטילו, ודין מי היא המטמאה בזיבה ובנידה ובלידה.

א. דַּם נִדָּה[2] וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת מְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ, אֲבָל זוֹבוֹ שֶׁל זָב וְרֵקוֹ וְשִׁכְבַת זַרְעוֹ אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהוּא לַח, אֲבָל יָבֵשׁ יוֹתֵר מִדַּאי אֵינוֹ מְטַמֵּא. וְעַד כַּמָּה? אִם שׁוֹרִין אוֹתָן בְּפוֹשְׁרִין מֵעֵת לְעֵת וְחוֹזֵר לִכְמוֹת שֶׁהָיָה - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּלַח[3]. אִם הָיוּ הַמַּיִם פּוֹשְׁרִין בְּתִחִלָּתָן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן פּוֹשְׁרִין בְּסוֹפָן[4]. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ דִּבְרֵי קַבָּלָה הֵן.

2) נדה נד, א. 3) ואם לא חזר, אלא נשאר יבש - טהור. 4) ואפשר שאם היו המים פושרים במשך כל המעת־לעת היה חוזר לכמות שהיה, אעפ"כ - טהור. כר' יהודה בן נקוסה שם נו, א (ראה כסף־משנה, ומדבריו משמע שגירסא אחרת היתה לפניו בהלכה זו, וראה משנה־למלך).

ב. פִּשְׁתָּן[5] שֶׁטְּוָאָתוֹ נִדָּה[6] - הַמְּסִיטוֹ[7] טָהוֹר[8]. וְאִם הָיָה לַח[9] - מְטַמֵּא, מִפְּנֵי רֹק פִּיהָ.

5) תוספתא טהרות פ"ד ה"ו. 6) ודרכן של נשים להרטיב את החוטים ברוקן אגב טוויה. 7) מזיזו ממקומו בלי נגיעה ישירה. והוא־הדין לנוגע, ונקט "המסיטו" מפני הבבא הבאה, להשמיענו שלח מטמא גם בהיסט. 8) מפני שהרוק נתייבש, ואמרנו בהלכה הקודמת שרוק אינו מטמא אלא כשהוא לח. 9) כלומר, שהרוק לא נתייבש (בתוספתא שם חולק ר' יהודה ואומר, שאפילו נתייבש הרוק ונתלחלח הפשתן ע"י מים - טמא. ורבינו נקט לשונו של תנא־קמא, ולפיכך יש להניח שהתכוון לדעתו. עיין שם).

ג. זָב שֶׁהִנִּיחַ פִּיו עַל פִּי הַכּוֹס וְנִמְלַךְ שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹתוֹ - הַמְּסִיט אֶת הַכּוֹס טָהוֹר[10]. שָׁתָה מִמֶּנּוּ הַזָּב כָּל שֶׁהוּא - הַמְּסִיטוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב[11].

10) ואין חוששים שמא נשאר רוק על הכוס. 11) כשהאדם שותה אי־אפשר שלא יתערב קצת רוק שבפיו עם המשקה. תוספתא טהרות פ"ה ה"ג.

ד. זָב שֶׁנָּשַׁךְ[12] אֶת הַפַּת וְאֶת הַבָּצָל - הַמְּסִיטָן[13] טָהוֹר[14]. נָשַׁךְ אֶת הַקִּישׁוּת וְהַמְּלָפְפוֹן[15] - הַמְּסִיטָן טָמֵא, מִפְּנֵי מַשְׁקֵה פִּי הַזָּב הַמִּתְעָרֵב בָּהֶן.

12) שם. 13) את הפת או את הבצל. 14) שאין הרוק מתערב עם דבר יבש. 15) שיש בהם הרבה לחות.

ה. קִלְפֵּי פּוּלִין[16] וּקְלִפֵּי תּוּרְמוֹסִין[17] שֶׁקְּצָצָן[18] הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים - הַמְּסִיטָן טָמֵא; שֶׁכָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[19]. הַקְּלִפִּין שֶׁבַּשְּׁוָקִין[20] - הוֹלְכִין בָּהֶן אַחַר הָרֹב[21].

16) שם. 17) מין קטנית שטעמו מר, ושולקים אותו שבע פעמים להפיג מרירותו ואח"כ אוכלים אותו לקינוח סעודה (ביצה כד, ב). 18) בתוספתא, הגירסא "שפסקן". ופירש הגר"א שקלפם בפיו. 19) לקמן ה"ז. 20) ואין אנו יודעים אם הם של ישראל או של גויים. 21) אם רוב מביאי הקליפים לשוק הם גויים – טמאים, ואם רובם יהודים - טהורים.

ו. דָּם[22] טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו - הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּדָם טָהוֹר וּבְיַיִן[23] - רוֹאִין אוֹתוֹ[24] כְּאִלּוּ הוּא מַיִם[25]. וְכֵן רֹק טָמֵא שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם: אִם הָיָה קָרוּשׁ[26] כְּבְרִיָּתוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא; וְאִם נִמְחָה בַּמַּיִם, אִם בָּטְלוּ מַרְאָיו - הַכֹּל טָהוֹר. נִתְעָרֵב בְּרֹק אַחֵר - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. וְכֵן מֵי רַגְלָיו שֶׁל טָמֵא שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּמַיִם: אִם בָּטְלוּ מַרְאֵיהֶן - הַכֹּל טָהוֹר, וְאִם לָאוּ - טָמֵא. נִתְעָרֵב בְּיַיִן אוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם טְהוֹרִין - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. נִתְעָרְבוּ בְּמֵי רַגְלַיִם שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב[27]. כֵּיצַד? כְּלֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְטִילִין שָׁם מֵי רַגְלֵיהֶם: אִם רֹב עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - הַכֹּל טָמֵא, וְאִם רֹב יִשְׂרָאֵל - הַכֹּל טָהוֹר; מֻחֱצָה לְמֻחֱצָה - הַכֹּל טָמֵא. וְכֵן אִם נִתְעָרֵב מֵי רַגְלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים זֶה בְּמֵי רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב.

22) שם ה"ב. 23) יין אדום, ואין מראה הדם מתבטל

בהם. 24) את הדם הטהור והיין. 25) אם היה מראה הדם בטל אלמלא נפל לכמות מים שכזו - טהור. 26) כלומר, סמיך (בכתב־יד תימן - "קשור"). 27) מפני שטומאת גויים מדרבנן - הקלו בתערובתם.

1 ז. שׁוֹאֲלִין[28] [כְּלֵי] מֵי רַגְלַיִם מִכָּל מָקוֹם[29] וְאֵין
2 חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שֶׁל נִדּוֹת הֵן, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ בְּנוֹת
3 יִשְׂרָאֵל לְכַנֵּס אֶת מֵי רַגְלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן נִדּוֹת.

28) שם. 29) מיהודים.

4 ח. חֶרֶס[30] שֶׁהָיָה הַזָּב אוֹ הַזָּבָה מְטִילִין בּוֹ מֵי רַגְלֵיהֶן
5 וְכִבְּסוֹ[31] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - הֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁכִּבְּסוֹ
6 בָּהֶן טְמֵאִין, וּפַעַם שְׁלִישִׁית - טְהוֹרִין, בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ
7 בְּמַיִם בֵּין שֶׁכִּבְּסוֹ בְּמֵי רַגְלַיִם[32], שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר בָּהּ
8 לַחְלוּחִית מֵימֵי רַגְלַיִם[33].

30) עביט של חרס. 31) שטפו. 32) טהורים. 33) של הזב.

9 ט. זָבָה[34] שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ[35] בְּסוֹף שִׁבְעַת יְמֵי
10 הַסְּפִירָה, וְיָרְדָה וְטָבְלָה, וְהַטְּבִילָה מַיִם אַחַר הַטְּבִילָה
11 - הֲרֵי הֵן סָפֵק, אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין[36] וְזָבָה
12 הָיְתָה[37], אוֹ אַחַר הַיְצִיאָה[38] שֶׁהִיא טְהוֹרָה. וְכֵן[39]
13 עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים[40] שֶׁנֶּעֱקְרוּ מֵימֵי רַגְלֶיהָ, וְנִתְגַּיְּרָה
14 וְטָבְלָה, וְהַטְּבִילָה מַיִם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק,
15 אִם אַחַר עֲקִירָה הוֹלְכִין וַהֲרֵי הֵן כְּמֵי רַגְלֵי הָעוֹבְדֵי
16 כּוֹכָבִים הַטְּמֵאִים, אוֹ אַחַר יְצִיאָה וַהֲרֵי הֵם כְּמֵימֵי
17 רַגְלֵי יִשְׂרָאֵל הַטְּהוֹרִים.

34) נדה מג, א. בעיא שנשארה בתיקו. 35) נעקרו ממקומם, והזבה עיכבה אותם בגופה. 36) העקירה קובעת. 37) ומימי רגליה טמאים. 38) ההטלה. 39) שם. 40) שדינה כזבה מדרבנן.

18 י. הָעֲבָדִים[41] מִטַּמְּאִין בִּזִּיבָה וּבְנִדָּה וּבְלֵדָה[42]
19 כְּיִשְׂרָאֵל, אֲבָל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אֵין מִטַּמְּאִין לֹא
20 בְּזִיבָה וְלֹא בְּנִדּוֹת וְלֹא בְּלֵדָה דִּין תּוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר:
21 דַּבֵּרוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי
22 יִהְיֶה זָב - בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִטַּמְּאִין בִּזִּיבָה, וְלֹא הָעוֹבְדֵי
23 כּוֹכָבִים. וַחֲכָמִים גָּזְרוּ עַל כָּל הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
24 שֶׁיִּטַּמְּאוּ כְּזָבִים לְכָל דִּבְרֵיהֶן, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת[43]. וְהוּא
25 שֶׁיִּהְיֶה הַזָּכָר בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים[44] וְיוֹם אֶחָד וּלְמַעְלָה,
26 וְהַנְּקֵבָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[45] וְיוֹם אֶחָד וָמַעְלָה; אֲבָל
27 הַקְּטַנִּים לְמַטָּה מִזְּמַן זֶה - לֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן טֻמְאָה.
28 שֶׁעִקַּר הַגְּזֵרָה הִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא תִּינוֹק יִשְׂרָאֵל
29 רָגִיל אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּמִשְׁכַּב זְכוּר, וּפָחוֹת
30 מִזְּמַן זֶה אֵין בִּיאָתָן בִּיאָה. בְּעֵת שֶׁגָּזְרוּ עֲלֵיהֶן -
31 לֹא גָּזְרוּ עַל שִׁכְבַת זֶרַע[46] שֶׁלָּהֶן, אֶלָּא שִׁכְבַת זַרְעוֹ
32 שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים טְהוֹרָה כְּדִין תּוֹרָה. וּמִפְּנֵי מָה
33 לֹא גָּזְרוּ עָלֶיהָ טֻמְאָה? כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁטֻּמְאָתָן
34 מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. שֶׁהֲרֵי הַכֹּל יוֹדְעִין, שֶׁאִלּוּ הָיוּ זָבִין
35 דִּין תּוֹרָה - הָיְתָה שִׁכְבַת זַרְעָם אַב הַטֻּמְאָה כְּשִׁכְבַת
36 זֶרַע הַזָּב. וּמֵאַחַר שֶׁיּוֹדְעִין בְּטֻמְאָתָם שֶׁהָיְתָה מִדִּבְרֵי
37 סוֹפְרִים, לֹא יָבוֹאוּ לִשְׂרֹף עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[47].
38 נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁזּוֹבוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְדַם נִדָּה
39 אוֹ דַם זִיבָה וְלֵדָה שֶׁל בַּת עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים, וּבַת
40 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עַצְמָן אַף עַל פִּי
41 שֶׁהֵם נְקִיִּים מִן הַתּוֹרָה[48] מִדָּם הַזָּב, וְרֹק הָעוֹבְדֵי
42 כּוֹכָבִים וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן, וּבוֹעֵל
43 עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אַב טֻמְאָה מִדִּבְרֵי
44 סוֹפְרִים[49]. לְפִיכָךְ אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ
45 וְקָדָשָׁיו[50], וְאֵין שׂוֹרְפִין עֲלֵיהֶן אֶת הַתְּרוּמָה. וְכֻלָּן
46 מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אָדָם בְּמַשָּׂא,
47 כְּזָב לְכָל דָּבָר; אֶלָּא שֶׁהַטֻּמְאָה מִדִּבְרֵיהֶן, כְּמוֹ
48 שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדַם הַנְּכָרִית - כְּרֵקָה וּכְמֵימֵי רַגְלֶיהָ,
49 מְטַמֵּא לַח וְאֵינוֹ מְטַמֵּא יָבֵשׁ[51].

41) זבים פ"ב מ"א, ו'תורת כהנים' פרק זבים פרשתא א, א. 42) שם, פרשת תזריע פרשתא א, א. 43) נדה לד, א. 44) עבודה זרה לו, ב. 45) שם לז, א. 46) טבעית. 47) תרומה וקדשים שנטמאו טומאה דאורייתא צריך לשרפם, וכשנטמאו מדרבנן אסור לשרפם ולאבדם בידיים. 48) המלים "מן התורה" אינן אלא בדפוס רומא (ר"מ), ולא בכת"י תימן. והגירסא הנכונה היא זו שבכת"י הנז': "אע"פ שהם נקיים מדם וזוב", פירוש, שלא ראו דם (הגויה) וזוב (הגוי). הכל כאן ברור, וביאור מיותר. [כנראה טעה המעתיק בפירוש המלה "נקיים", וחשב שהכוונה אינם טמאים, ולפיכך הוסיף את המלים "מן התורה", שהרי מדרבנן מטמאים, אולם הפירוש הנכון הוא כמו שכתבנו, שהם נקיים ולא ראו דם או זוב]. 49) כאן הכוונה גזירת חכמים. 50) ראה למעלה פ"א ה"ז. 51) שלא כדם ישראלית שמטמא לח ויבש. כבית־הלל במשנה שם.

יום ג' י' אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר הבועל נידה אם הוא כנידה, והבא על הזבה או שומרת יום או יולדת, הנשים הטמאות למפרע ומה דינן.

50 א. בּוֹעֵל נִדָּה - כְּנִדָּה[2], שֶׁהוּא אָב מְאָבוֹת הַטֻּמְאָה
51 שֶׁל תּוֹרָה. מְטַמֵּא כֵּלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמֵּא אָדָם בְּמַשָּׂא[3]
52 וּבְמַגָּע, וּמְטַמֵּא בְּהֶסֵּט[4], וּמְטַמֵּא מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב
53 כְּנִדָּה[5].

2) שנאמר (ויקרא טו, כד): "ואם שכוב ישכב איש אותה ותהי נדתה עליו". פירוש, הבועל טמא כנדה, 'תורת כהנים' פרשת זבים פ"ז, ה"ג. 3) אם הטהור נשא את בועל הנדה, או להיפך, נטמא אע"פ שלא נגע בו. 4) ולא נשא אותו – נטמא (מכאן יש ללמוד, שלדעת רבינו טומאת משא פירושה אפילו לא הניד את הטומאה, שאם לא כן, אין לך משא שאינן היסט. ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לטהרות, אות ו). 5) לא כנדה ממש, שהרי משכב ומרכב

ב. אֵין מִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ כְּמִשְׁכַּב נִדָּה וּמֶרְכָּבָהּ. שֶׁהַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב שֶׁדָּרְסָה עָלָיו נִדָּה - אָב מֵאֲבוֹת הַטֻּמְאָה, וּמִשְׁכַּב בּוֹעֵל נִדָּה וּמֶרְכָּבוֹ - וְלַד טֻמְאָה[6], כְּכֵלִים שֶׁנּוֹגֵעַ בָּהֶן, שֶׁאֵינָן מְטַמְּאִין אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד. וְלָמָּה נִגְרְעָה טֻמְאַת מִשְׁכָּבוֹ מִטֻּמְאַת מִשְׁכָּבָהּ?[7] מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר בְּבוֹעֵל נִדָּה: וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים; וְנֶאֱמַר בּוֹ: כָּל הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר: וּתְהִי נִדָּתָהּ עָלָיו, אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא מְטַמֵּא מִשְׁכָּב?! וְלָמָּה נֶאֱמַר? מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁהַכָּתוּב נִתְּקוֹ[8] מִטֻּמְאָה חֲמוּרָה, מִלְּטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים, וּתְלָאוֹ בְּטֻמְאָה קַלָּה, שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁכָּבוֹ וָלָד, וְלֹא יְטַמֵּא אָדָם וְכֵלִים אֶלָּא אֲכָלִין וּמַשְׁקִין בִּלְבַד, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאוֹת.

6) נדה לב, ב. 7) הלא כתבה תורה: "ותהי נדתה עליו", ומשמע שדינו כנידה ממש? 8) שם לג, א.

ג. אֶחָד הַבָּא עַל הַנִּדָּה אוֹ עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[9] אוֹ עַל הַיּוֹלֶדֶת. [בֵּין כְּדַרְכָּן בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן.] אֶחָד הַמַּעֲרֶה[10] וְאֶחָד הַגּוֹמֵר. בֵּין גָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה בֵּין קָטָן שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה - מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה הַבּוֹעֵל בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[11], וְהַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[12]; אֲבָל פָּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ בְּנִדָּה בִּלְבַד, שֶׁהוּא וָלָד וְאֵינוֹ אָב. וְכֵן בּוֹעֵל הַזָּב - הֲרֵי הוּא כְּנוֹגֵעַ בּוֹ[13]. וְאֶחָד הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב אוֹ הַנִּבְעֶלֶת מִן הַזָּב[14].

9) ראה למעלה פ"א ה"ב בהערות דין ג, וד. 10) 'תורת כהנים' שם ה"א. ראה פ"א מהל' איסורי ביאה ה"י. 11) נדה מה, א. 12) שם מד, ב. 13) שם עג, א. 14) שם דרשו: היא מטמאה את בועלה, ואין הזב מטמא מה שהוא בועל.

ד. הַנִּדָּה וְהַזָּבָה וְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם וְהַיּוֹלֶדֶת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם - כֻּלָּם מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ מֵעֵת לְעֵת אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה[15]. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא מֵעֵת לְעֵת שֶׁבַּנִּדָּה. כֵּיצַד? אִשָּׁה שֶׁהָיְתָה טְהוֹרָה וְאֵין לָהּ וֶסֶת[16], וּבָדְקָה עַצְמָהּ בְּשַׁחֲרִית וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וּבַחֲצִי הַיּוֹם בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מִשְּׁעַת פְּקִידָה רִאשׁוֹנָה עַד שְׁעַת פְּקִידָה שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ[17]. וְכֵן אִם בָּדְקָה הַיּוֹם וּמָצְאָה טְהוֹרָה, וּלְאַחַר שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים בָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה מֵעֵת שֶׁבָּדְקָה וּמָצְאָה דָּם עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[18] לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת. וְעַד[19] שֶׁלְּאַחַר הַתַּשְׁמִישׁ - הֲרֵי הוּא כִּפְקִידָה, וְשֶׁלִּפְנֵי הַתַּשְׁמִישׁ - אֵינוֹ כִּפְקִידָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ בּוֹדֶקֶת בּוֹ יָפֶה[20].

15) מבדיקה לבדיקה. 16) זמן קבוע לראיית דם. רוב הנשים רואות דם אחת לחודש ביום מסוים. ואם ראתה שלוש פעמים באותו יום בחודש בשלושה חדשים רצופים, נקבע לה וסת ביום זה. 17) חוששים שמא בא הדם תיכף אחרי הבדיקה הראשונה ולא הרגישה בו. 18) אבל הטהרות שנגעה בהן לפני מעת לעת – טהורות, אף־על־פי שלא בדקה עצמה זמן רב. כחכמים במשנה, נדה ב, א. 19) המטלית שבדקה בו. 20) שם ה, א.

ה. אִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת וְרָאֲתָה דָּם בִּשְׁעַת וִסְתָּהּ - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ[21] וְאֵינָהּ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ[22]. הִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָּהּ וְלֹא בָדְקָה עַצְמָהּ, וּלְאַחַר יָמִים בָּדְקָה עַצְמָהּ וּמָצְאָה דָּם - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ וַהֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת נִדָּה מִשְּׁעַת וִסְתָּהּ. וְזוֹ הִיא טֻמְאַת וִסְתוֹת הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם. וְאִם מָצְאָה עַצְמָהּ טְהוֹרָה כְּשֶׁבָּדְקָה אַחַר הַוֶּסֶת - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[23].

21) מטמאת רק את הטהרות שנגעה בהן משעת וסתה ואילך. משנה, שם ב, א. 22) משנה, שם לט, א. והטעם, שאנו מניחים שהדם בא בזמן הקבוע. 23) שם טז, א - מחלוקת רב ושמואל, ופסק כרב בהתאם למקובל שהלכה כרב נגד שמואל באיסורים. נימוקו של רב הוא: הבדיקה הוכיחה שלא בא דם ביום הוסת.

ו. כָּל אִשָּׁה[24] שֶׁיֵּשׁ לָהּ וֶסֶת[25] - תַּרְגִּישׁ בְּעַצְמָהּ: מְפַהֶקֶת, אוֹ מִתְעַטֶּשֶׁת, אוֹ חוֹשֶׁשֶׁת[26] פִּי כְּרֵסָהּ[27] וְשִׁפּוּלֵי מֵעֶיהָ[28], אוֹ אוֹחֶזֶתָהּ צַמְרוּרִית[29], אוֹ רֹאשָׁהּ כָּבֵד עָלֶיהָ אוֹ אֵיבָרֶיהָ כְּבֵדִין וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת בְּעֵת שֶׁתַּתְחִיל בָּהּ מִקְרֶה אֶחָד מֵאֵלּוּ מִיָּד בִּתְחִלָּתוֹ, וְיֵשׁ אִשָּׁה שֶׁתַּמְתִּין[30] בְּמִקְרֶה זֶה שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה הַדָּם בְּסוֹף הַוֶּסֶת. הָיְתָה לְמוּדָה[31] לִהְיוֹת רוֹאָה בִּתְחִלַּת הַוֶּסֶת - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְמֵאוֹת[32]; הָיְתָה לְמוּדָה לִהְיוֹת רוֹאָה בְּסוֹף הַוֶּסֶת - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה בְּתוֹךְ הַוֶּסֶת טְהוֹרוֹת[33], וְאֵינָהּ חוֹשֶׁשֶׁת אֶלָּא מִשָּׁעָה שֶׁדַּרְכָּהּ לִרְאוֹת עַד עֵת שֶׁמָּצְאָה דָּם.

24) משנה, שם סג, א. 25) כשם שקובעת וסת לימים (ראה הלכה ד), כך קובעת וסת למקרים, והמשנה הנ"ל מתפרשת בגמרא שם בווסתות למקרים ("וסתות דגופא"), אולם מלשונו של רבינו כאן משמע שמדובר באשה שיש לה וסת קבוע איזה שהוא, ומטבען של הנשים שתופעות המנויות כאן קודמות לראיית הדם. 26) מרגישה כבדות וכאב. 27) מקום הטבור. 28) אותו מקום. 29) צמרמרות. 30) שתמשיך ותשאר במצב זה.

31) רגילה בכך. 32) אם בדקה בסוף הווסת ומצאה דם, אבל אם לא מצאה – טהורות, כמו שנתבאר בה"ה. 33) משנה, שם.

1 ז. הָרוֹאֶה כֶּתֶם[34] - טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ עַד עֵת הַפְּקִידָה[35].
2 וְכֵן הַבֶּגֶד שֶׁנִּמְצָא עָלָיו הַכֶּתֶם טָמֵא לְמַפְרֵעַ[36]. וְעַד
3 כַּמָּה? עַד שֶׁתֹּאמַר: בָּדַקְתִּי הֶחָלוּק הַזֶּה וְלֹא הָיָה
4 עָלָיו כֶּתֶם. אֲפִלּוּ כִּבַּסְתּוּ וְלֹא בְּדָקַתּוּ[37] - טָמֵא מִקֹּדֶם
5 הַכִּבּוּס לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת בְּדִיקָה. וַאֲפִלּוּ נִמְצָא הַכֶּתֶם
6 לַח[38] - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא לְמַפְרֵעַ עַד שְׁעַת הַבְּדִיקָה;
7 שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: מִיָּמִים הָיָה שָׁם[39] וְעַתָּה נָפְלוּ עָלָיו מַיִם
8 וְנַעֲשָׂה לַח.

34) שם ד, ב - אם מצאה כתם של דם על גופה או על בגדה (דיני כתם מבוארים בהל' איסורי ביאה פ"ט). 35) אפילו אם עבר יותר ממעת לעת משעת הפקידה (רבינו בפירושו למשנה). יוצא מזה חומרא בכתם יותר מבראיית דם ממש, שהרי בראייה קובע הזמן הקצר יותר: או מעת לעת או שעת הבדיקה (ראה למעלה ה"ד). וטעמו של דבר מבואר בכסף־משנה בשם הר"י קורקוס, מפני שאפשר לה שלא להרגיש בכתם זמן רב, אבל אם היא מוצאת עכשיו דם ממש - אין לחשוש שמא בא לפני זמן רב. 36) הטהרות שנגעו בבגד אחרי שנבדק – טמאות. 37) כשהיא אומרת שלא בדקתו, אבל בסתם אנו תולים שבדקה לפני הכביסה. שם נו, ב. 38) אין אנו אומרים שהלחות מוכיחה שהכתם טרי ולא הספיק להתייבש. כתנא־קמא במשנה שם נו, א. 39) ונתייבש.

9 ח. וְכָל הַנָּשִׁים שֶׁדַּיָּן שְׁעָתָן[40] - כִּתְמָן כִּרְאִיָּתָן[41],
10 וְאֵינוֹ מְטַמֵּא אוֹתָן לְמַפְרֵעַ. כָּל אֵלּוּ הַנָּשִׁים
11 הַטְּמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ, בֵּין רָאָתָה דָּם בֵּין מָצְאָה כֶּתֶם
12 - מְטַמְּאוֹת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב לְמַפְרֵעַ לְטַמֵּא אָדָם
13 וּבְגָדִים. וְכֵן רֵקָן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן טְמֵאִין לְמַפְרֵעַ.
14 וַאֲפִלּוּ כְּלִי חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל[42] מְטַמְּאוֹת
15 אוֹתוֹ לְמַפְרֵעַ. אֲבָל אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַבּוֹעֵל
16 לְמַפְרֵעַ מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה, אֶלָּא מִשּׁוּם נוֹגֵעַ
17 בִּלְבַד[43]. אֲבָל הָרוֹאֶה כֶּתֶם - הַבּוֹעֵל אוֹתָהּ מֵאַחַר
18 שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם טָמֵא מִשּׁוּם בּוֹעֵל נִדָּה[44].

40) אשה שיש לה וסת קבוע, וארבע נשים המנויות לקמן פ"ד ה"א. 41) דין הכתם כדין ראיית דם, כרבי חנינא בן אנטיגנוס שם ה, א. 42) כיסוי צמוד ומהודק לכלי. כלי חרס שכזה אינו מיטמא בטומאת מת וכדומה אלא בהיסט ע"י נדה וזב וזבה. 43) ואינו מטמא משכב ומושב. שם ו, א. כתנא־קמא בברייתא. 44) משנה, שם יד, א. "ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם שמטמאה את בועלה".

19 ט. מְעֻבֶּרֶת שֶׁהוֹצִיא הָעֻבָּר אֶת יָדוֹ וְהֶחֱזִירָהּ - אִמּוֹ
20 טְמֵאָה לֵדָה[45]. וְטֻמְאַת יוֹלֶדֶת יָד[46], וְטֻמְאַת מֵעֵת
21 לְעֵת[47] אוֹ מִפְּקִידָה לִפְקִידָה לְמַפְרֵעַ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48],
22 וְטֻמְאַת וְסָתוֹת[49], וְטֻמְאַת כְּתָמִים[50] - הַכֹּל מִדִּבְרֵי
23 סוֹפְרִים. וְטֻמְאָתָן מִסָּפֵק. לְפִיכָךְ אֵין שׁוֹרְפִין עֲלֵיהֶן
24 תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים[51], אֶלָּא תּוֹלִין[52]. וְכֵן חֵלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ
25 עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ[53] שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵלּוּ - תּוֹלִין. אֲבָל
26 הַנַּעֲשִׂים עַל טָהֲרַת הַתְּרוּמָה, וְחֵלִין הַטְּבוּלִין
27 לְחַלָּה[54] - אֵין מִתְטַמְּאִין[55] בְּכָל אֵלּוּ הַטֻּמְאוֹת שֶׁהֵן
28 מִדִּבְרֵיהֶן. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁכָּל אַחַת מֵאֵלּוּ הַנָּשִׁים,
29 וּמִשְׁכָּבָן וּמֶרְכָּבָן וְרֵקָן וּמֵימֵי רַגְלֵיהֶן, וּבוֹעֵל רוֹאָה
30 כֶּתֶם מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָא הַכֶּתֶם, וּבוֹעֵל יוֹלֶדֶת מֵאַחַר
31 שֶׁיָּצָא הָאֵיבָר[56] וְחָזַר - כֻּלָּן אָבוֹת טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵי
32 סוֹפְרִים.

45) מימרא של רב הונא, שם כח, א. 46) בספרים שלפנינו, הקיפו בטעות בסוגריים את המלה "יד". הכוונה לדין שנאמר למעלה: "שהוציא העובר את ידו". ומשמיענו רבינו שטומאתה מדברי סופרים כמו הטומאות האחרות המנויות כאן. בדפוס רומא (ר"מ) ובכת"י תימן, אין סוגריים. 47) ראה למעלה ה"ד. נדה טו, א: "מעת לעת דרבנן". 48) המעתיק שמחק את המילה "יד", העמיד כאן נקודה ויש למחקה. 49) אשה שיש לה וסת קבוע ובדקה עצמה זמן מסויים אחרי שעת וסת ומצאה דם – טמאה למפרע עד שעת הוסת (ראה למעלה ה"ה). וטומאה למפרע זו היא מדרבנן. כרב נחמן בר יצחק לדעת רב, שם טז, א. 50) שם טו, א: "וכתמים דרבנן". 51) ראה למעלה פ"ב ה"י. 52) לא אוכלים אותם ולא שורפים. נשארים ועומדים בספק. 53) חסידים הראשונים הקפידו שחוליהם ייעשו באותה הזהירות וההרחקה מכל טומאה המחייבות בקדשים, ויש מהם הקפידו רק כטהרת תרומה שהיא נמוכה מטהרת קודש. 54) עיסה שלא הפרישו ממנה חלה, נקראת "טבל". 55) שם. ודף ז, א כלשון אחרון. 56) של העובר.

יום ד' י"א אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הנשים שדיין שעתן ואינן מטמאות למפרע, תקנת חכמים שבכל יום בודקות עצמן שחרית וערבית, כל הכתמים הבאים מבין ישראל או מהגויים, הכשר כתמים המטמאים, והאשה שמתה ויצאה ממנה דם.

33 א. אַרְבַּע נָשִׁים דַּיָּן שְׁעָתָן[2] וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ.
34 וְאֵלּוּ הֵן: מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה, וּבְתוּלָה וּזְקֵנָה. אֵי זוֹ הִיא
35 מְעֻבֶּרֶת? מִשֶּׁיַּכִּיר עֻבָּרָהּ[3]. הָיְתָה בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת
36 וְרָאֲתָה דָּם, וְאַחַר כָּךְ הִפִּילָה רוּחַ[4] אוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ
37 וָלָד - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקָתָהּ[5] וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. רָאֲתָה דָּם וְאַחַר
38 כָּךְ הִכַּר עֻבָּרָהּ[6] - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ כְּכָל
39 הַנָּשִׁים. אֵי זוֹ הִיא מְנִיקָה? כָּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה
40 חֹדֶשׁ מִיּוֹם הַלֵּדָה. אֲפִלּוּ מֵת בְּנָהּ בְּתוֹךְ זְמַן זֶה אוֹ
41 שֶׁגְּמַלַתְּהוּ אוֹ נִתַּנַתְּהוּ לְמְנִיקָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֲבָל
42 אַחַר עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מְנִיקָה
43 וְהוֹלֶכֶת - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים. אֵי זוֹ
44 הִיא בְּתוּלָה? כֹּל שֶׁלֹּא רָאֲתָה דָּם מִיָּמֶיהָ. בְּתוּלַת

דָּמִים[7] אָמְרוּ, לֹא בְּתוּלַת בְּתוּלִים[8]. כֵּיצַד? אֲפִלּוּ נִשֵּׂאת וְרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת נִשּׂוּאִין[9], אוֹ יָלְדָה וְרָאֲתָה דָּם מֵחֲמַת לֵדָה - עֲדַיִן הִיא בְּתוּלָה לְעִנְיַן טֻמְאָה וְדַיָּהּ שְׁעָתָהּ. אֵי זוֹ הִיא זְקֵנָה? כֹּל שֶׁעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ וְלֹא רָאֲתָה דָּם. וְאֵי זוֹ הִיא סָמוּךְ לְזִקְנוּתָהּ? כֹּל שֶׁחַבְרוֹתֶיהָ קוֹרְאוֹת לָהּ זְקֵנָה בְּפָנֶיהָ וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת[10]. עָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת[11] וְרָאֲתָה, וְחָזְרוּ וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת אֲחֵרוֹת אוֹ פָּחוֹת אוֹ יָתֵר[12] וְרָאֲתָה - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים וּמְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ.

2) אינן טמאות למפרע (ראה למעלה פרק ג הלכה ה). 3) שם ה, ב אמר סומכוס בשם רבי מאיר, שהכרת העובר היא שלושה חדשים אחר תחילת העיבור. 4) שלפוחית מליאה רוח. 5) בחזקת מעוברת ואין אנו אומרים שההפלה הפסיקה את העיבור. 6) סמוך לראייתה. 7) שלא ראתה דם לפני כן. 8) שלא נבעלה. 9) מחמת בעילה, והדמים הם דם בתולים. 10) ואף על פי שהיא מתביישת. 11) עונה היא שלושים יום. 12) ימי העונות לא היו מכוונות בדיוק לימי העונות הראשונות.

ב. בְּתוּלָה[13] שֶׁרָאֲתָה דָּם אֲפִלּוּ שׁוֹפַעַת[14] כָּל שִׁבְעָה אוֹ דוֹלֶפֶת[15] - הֲרֵי זוֹ פַּעַם אַחַת[16]. רָאֲתָה דָּם וּפָסְקָה וְחָזְרָה וְרָאֲתָה - הֲרֵי זוֹ שְׁתֵּי פְּעָמִים.

13) בתולת דמים. 14) בלי הפסק. 15) טיפה אחר טיפה בלי הפסק ניכר. 16) ודיה שעתה.

ג. תִּינֹקֶת שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ[17] לִרְאוֹת וְרָאֲתָה דָּם פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; רָאֲתָה פַּעַם שְׁלִישִׁית - מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ[18]. [עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[19] וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ][20]; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְרָאֲתָה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[21].

17) בגיל למטה משתים עשרה שנה ויום אחד או טרם שצמחו לה שתי שערות במקום מסוים. הרשב"א בתורת הבית הארוך (מביאו הכסף משנה כאן) מפרש טעם דינים אלה ואומר: סתם תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אין לה דמי נידות ואם ראתה פעם אחת הרי זה מקרה שאינו מעיד על שינוי טבעה, ולפיכך ראיה שנייה נידונה כראשונה ואינה מחזקת את כוחה של הראשונה, אבל כשראתה פעם שלישית מעידות השתיים על הראשונה שקדמה להן שאינה מקרה והוחזקה תינוקת זו בדם נידות. 18) מעת לעת או מפקידה לפקידה. והמדובר בראיה שלישית, אבל שתי הראיות הראשונות נשארו כדינן ודיין שעתן אף על פי שהוברר הדבר שלא היו מקריות, וטעמו של דבר, מפני שהטומאה למפרע אינה מן התורה הקילו בה בתינוקת. 19) בלי ראיה, אנו אומרים נסתלקו דמיה. 20) נידונה כראיה ראשונה. 21) בראיה השלישית, אבל שתי הראיות הראשונות אינן מטמאות למפרע.

ד. תִּינֹקֶת שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּהּ לִרְאוֹת וְרָאֲתָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; שְׁנִיָּה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[22]. עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[23] וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ[24]; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ[25].

22) אם הגיע זמנה לראות, היינו כשגילה משתים עשרה שנים ויום אחד ולמעלה וצמחו לה שתי שערות, דמי נידה מצויים בה ולפיכך ראיה שנייה מעידה על בגרותה לדבר זה וזו היא בתולת דמים שבהלכה א בפרק זה. 23) ללא ראיה. 24) ההפסק הזה מוכיח שלא הגיעה עדיין לנידות קבועה. 25) אומרים אנו שכך הוא וסת שלה.

ה. מְעֻבֶּרֶת וּמְנִיקָה וּזְקֵנָה וּבְתוּלָה שֶׁהִגִּיעַ זְמַנָּם לִרְאוֹת שֶׁרָאוּ רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - דַּיָּן שְׁעָתָן; רָאוּ פַּעַם שְׁנִיָּה - מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ כְּכָל הַנָּשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם רָאוּ הָרִאשׁוֹנָה בְּאֹנֶס[26] - אַף בַּשְּׁנִיָּה דַּיָּן שְׁעָתָן.

26) כגון שקפצה או נבהלה. אף על פי שראייה באונס מטמאה, אינה מועילה להוציאה מחזקת סילוק דמים.

ו. מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנִיקָה שֶׁרָאֲתָה דָּם וְעָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְאַחַר כָּךְ רָאֲתָה - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ; עָבְרוּ עָלֶיהָ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים אֲחֵרִים וְרָאֲתָה פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא שְׁלִישִׁית לִרְאִיָּה רִאשׁוֹנָה - מְטַמְּאוֹת לְמַפְרֵעַ[27]. הָרוֹאָה דָּם אַחַר דַּם טֹהַר[28] בְּתוֹךְ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[29] - דַּיָּהּ שְׁעָתָהּ. וְכֹל שֶׁדַּיָּהּ שְׁעָתָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה לְמַפְרֵעַ - צְרִיכָה שֶׁתִּבְדֹּק עַצְמָהּ תָּמִיד. וְכָל אִשָּׁה הַמַּרְבָּה לִבְדֹּק - מְשֻׁבַּחַת; חוּץ מִן הַנִּדָּה וְיוֹשֶׁבֶת עַל דַּם טֹהַר, שֶׁאֵין הַבְּדִיקָה מוֹעֶלֶת לָהֶן כְּלוּם[30].

27) במשנה שם (ז, ב) שנינו: "רבי יוסי אומר, מעוברת או מניקה שעברו עליהן שלוש עונות (ולא ראו) דיין שעתן". ומפרש רבינו שהמדובר, כשראתה דם ואחרי כן עברו עליה שלוש עונות ולא ראתה, ורבי יוסי ממשיך ואומר: בראייה ראשונה, אבל בשנייה מטמאה מעת לעת, וזה לא כפירוש רש"י. 28) דם של יולדת מיום שמיני ללידת זכר עד יום ארבעים ומיום חמישה עשר ללידת נקיבה עד שמונים נקרא דם טוהר ואינו מטמא. 29) משעה שנגמרו ימי דם טוהר. 30) בימי נידות אפילו אם לא תמצא כלום היא נשארת בטומאתה, ובימי דם טוהר אפילו אם תמצא דם היא טהורה ולפיכך הבדיקה מיותרת.

ז. חֲכָמִים תִּקְּנוּ לָהֶן לִבְנוֹת יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת בּוֹדְקוֹת עַצְמָן בְּכָל יוֹם, בְּשַׁחֲרִית[31] מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל עַרְבִית[32], וּבְעַרְבִית[33] מִפְּנֵי טְהָרוֹת שֶׁל שַׁחֲרִית[34]. וְכָל אוֹכֶלֶת תְּרוּמָה[35] בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁאוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה[36], וְכָל אִשָּׁה בּוֹדֶקֶת בְּשָׁעָה שֶׁעוֹבֶרֶת[37] לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתָהּ מִפְּנֵי הַטְּהָרוֹת[38]. אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה עוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת - אֵינָהּ צְרִיכָה בְּדִיקָה לְבַעְלָהּ; שֶׁכָּל הַנָּשִׁים שֶׁיֵּשׁ

לָהֶן וְסֶת[39] - בְּחֶזְקַת טָהֳרָה לְבַעְלֵיהֶן[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

31) צריכה לבדוק. 32) הערב שעבר, אם לא תבדוק שחרית ותראה דם במשך היום ייטמאו למפרע כל הטהרות שעשתה אחר הבדיקה האחרונה. 33) בודקת. 34) שנגעה בהן במשך היום. 35) בת כהן שלא נישאה לישראל או ללוי, אשת כהן ושפחתו הכנענית. 36) וטמא אסור לאכול תרומה. 37) כלומר, לפני תשמיש. 38) שם יא, ב. פירוש, מפני שהיא צריכה לבדוק עצמה אחר תשמיש מפני הטהרות, שמא ראתה דם מחמת תשמיש חייבוה לבדוק גם לבעלה, היינו לפני תשמיש. 39) זמן קבוע לראיית דם נידות. 40) משמע, שאשה שאין לה וסת קבוע חייבת לבדוק לבעלה אף על פי שאינה עוסקת בטהרות וכן פסק רבינו בפירוש בפרק ד מהלכות איסורי ביאה הלכה ט.

ח. חֶזְקַת בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְפִרְקָן[41] בְּחֶזְקַת טָהֳרָה[42], וְאֵין הַנָּשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן; אֲבָל מִשֶּׁהִגִּיעוּ לְפִרְקָן צְרִיכוֹת בְּדִיקָה[43], וְנָשִׁים בּוֹדְקוֹת אוֹתָן.

41) שלא הגיע זמנן לראות דם נידות. ראה למעלה הלכה ד. 42) מניחים אנו שלא ראו והן טהורות לכל דבר. 43) מניחים אנו, שכבר זב ממנה דם נידות ולא הבחינה בדבר מחוסר ידיעה ואין לסמוך על בדיקתה כל זמן שאינה בקיאה בבדיקה ולפיכך נשים מבוגרות בודקות אותה.

ט. הַחֵרֶשֶׁת[44] וְהַשּׁוֹטָה וּמִי שֶׁנִּטְרְפָה דַעְתָּהּ בְּחֹלִי, אִם יֵשׁ לָהֶן פִּקְחוֹת מְתַקְּנוֹת אוֹתָן[45] - הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלוֹת בִּתְרוּמָה.

44) אינה שומעת ואינה מדברת ודינה כשוטה. 45) בודקות ומטבילות אותן אם היא צריכה טבילה.

י. כָּל הַכְּתָמִים[46] הַבָּאִים מִבֵּין יִשְׂרָאֵל[47] - בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, וְהַבָּאִים מִבֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים - בְּחֶזְקַת טְהוֹרִין[48]. וְהַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל - טְהוֹרִים, שֶׁלֹּא נֶחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁלִיךְ כִּתְמֵיהֶן, אֶלָּא מַצְנִיעִין אוֹתָם[49]. לְפִיכָךְ, כָּל הַכְּתָמִים הַנִּמְצָאִים בְּכָל מָקוֹם - טְהוֹרִין, חוּץ מִן הַנִּמְצָאִים בְּחוּרִים[50] וּסְבִיבוֹת בֵּית הַטֻּמְאָה[51]. וְכֻלָּן טֻמְאָתָן בְּסָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[52].

46) בגדים שעליהם כתמי דם. 47) ראינו שבאו מבין ישראל. 48) לא גזרו טומאה על כתמיהן, אף על פי שגזרו על דמן (ראה למעלה פרק ג הלכה ט). 49) ולפיכך יש להניח שכתמי גויות הם. 50) שהם מקום מוצנע. 51) חדר מיוחד לנשים בימי טומאתן (רש"י שם). 52) בפרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה א. הספק הוא, שמא דם זה אינו מן החדר שדמיו טמאים אלא מן הפרוזדור, שדמיו טהורים.

יא. כָּל הַכְּתָמִים הַטְּמֵאִין מַעֲבִירִין עֲלֵיהֶן[53] שִׁבְעָה סַמְמָנִין, וְאַחַר כָּךְ - בֵּין עָבַר הַכֶּתֶם בֵּין לֹא עָבַר - מַטְבִּילוֹ וְטָהוֹר[54]. שֶׁאִם לֹא עָבַר כְּלָל - הֲרֵי הוּא צָבַע; וְאִם עָבַר אוֹ כָּהָה - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וּמֵאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו הַסַּמְמָנִין כְּבָר בָּטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁרְשׁוּמוֹ נִכָּר. וַאֲפִלּוּ כֶּתֶם שֶׁל דַּם נִדּוֹת וַדַּאי - כֵּיוָן שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעָה סַמְמָנִים בָּטַל[55], וּמַטְבִּילוֹ וְעוֹשֶׂה טְהָרוֹת עַל גַּבָּיו.

53) מכבסים את מקום הכתם. 54) פליאה, שהרי במשנה כתוב בפירוש, שאם לא עבר "הרי זה צבע וכו' ואינו צריך להטביל". ורבינו עצמו כותב כאן: "הרי הוא צבע" ואם כן למה צריך טבילה? ופירש בכסף משנה, שמפני שהיה על הבגד ספק טומאה טעון טבילה, ומה שאמרו במשנה אינו צריך להטביל פירושו, אינו צריך טבילה שניה, אחר הכביסה כשהטבילו לפני הכביסה. ובמשנה המדובר כשהטביל לפני הכביסה, ואם עבר צריך להטבילו שנית. [וקשה להבין מה מועילה הטבילה לפני הכביסה, הלא הכתם קיים ומטמא גם אחרי הטבילה?]. 55) אפילו אם ניכר רושם הכתם רואים אותו כאילו אינו, מפני שאין דרכם של אנשים להקפיד על הרושם שנשאר אחרי כביסה יסודית שכזו (רב אשי שם בראש העמוד).

יב. בֶּגֶד שֶׁאָבַד[56] בּוֹ כֶּתֶם - מַעֲבִירִין עַל כָּל הַבֶּגֶד שִׁבְעָה סַמְמָנִים וּמַטְבִּילוֹ. אָבְדָה בּוֹ שִׁכְבַת זֶרַע: אִם הָיָה חָדָשׁ[57] - בּוֹדְקוֹ בְּמַחַט[58]; וְאִם הָיָה שָׁחוּק[59] - בּוֹדְקוֹ בַּחַמָּה[60].

56) מקום הכתם אינו ידוע, אבל ברור הדבר שיש בו כתם. 57) אם הבגד חדש. 58) עובר בחודו של מחט על שטח הבגד וכשיגיע למקום הזרע יתעכב המחט. 59) בגד ישן שנשחק. 60) מעמידו נגד השמש וקרניה חודרות לעיני המסתכל מפני שהבגד שחוק, אבל המקום שנבלע בו הזרע הוא סתום, ואין אור השמש נראה. ובגד חדש כולו עבה ואין האור עובר בו.

יג. בֶּגֶד[61] שֶׁהָיָה עָלָיו כֶּתֶם וְהִטְבִּילוֹ וְעָשָׂה עַל גַּבָּיו טָהָרוֹת, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עַל הַכֶּתֶם שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים וְלֹא עָבַר - הֲרֵי זֶה צָבַע, וְהַטָּהָרוֹת שֶׁעָשָׂה טְהוֹרוֹת, וְאֵין צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם אַחֶרֶת. וְאִם עָבַר הַכֶּתֶם אוֹ כָּהָה עֵינוֹ - הֲרֵי זֶה כֶּתֶם, וְהַטָּהָרוֹת טְמֵאוֹת[62], שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד עַל הַכֶּתֶם לַהֲסִירוֹ, וְצָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה לְטַהֲרוֹ.

61) עיקרי הדינים שבהלכה זו נאמרו כבר בהלכה יא והוכפלו כאן מפני דיני הטהרות שנעשו על גבו לפני הכיבוס, שלא נאמרו שם. 62) מלשונו משמע שהמדובר בטהרות שנעשו לפני הכביסה, אבל ברור שגם אלה שנעשו אחר הכביסה לפני הטבילה - טמאות.

יד. כֶּתֶם שֶׁהֶעֱבִיר עָלָיו שִׁשָּׁה סַמְמָנִים וְלֹא עָבַר, וְאַחַר כָּךְ הֶעֱבִיר עָלָיו צִפּוֹן[63] וְעָבַר - הֲרֵי הַטָּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו טְמֵאוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהַצִּפּוֹן מַעֲבִיר הַצֶּבַע[64], הוֹאִיל וְלֹא הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִין - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת כֶּתֶם[65], וְשֶׁמָּא אִלּוּ הֶעֱבִיר הַשִּׁבְעִי הָיָה עוֹבֵר. הֶעֱבִיר עָלָיו שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִים וְלֹא עָבַר, וְחָזַר וְהֶעֱבִירָן עָלָיו פַּעַם שְׁנִיָּה וְעָבַר[66] - כָּל הַטָּהָרוֹת

שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו בֵּין תִּכְבֹּסֶת רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה טְהוֹרוֹת[67], וְכָל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו אַחַר תִּכְבֹּסֶת שְׁנִיָּה טְמֵאוֹת; הוֹאִיל וְגִלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהוֹצִיא רִשּׁוּמוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא עַד שֶׁיִּבְטְלוּ[68] וְיַטְבִּילוּ. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה שִׁבְעַת הַסַּמְמָנִין שֶׁמַּעֲבִירִין עַל הַכֶּתֶם מָה הֵן וְהֵיאַךְ מַעֲבִירִין אוֹתָן.

63) רש"י מפרש: "שאבון בלעז", פירוש, סבון. 64) ואם כן אפשר שאין כאן דם כלל (ראה פרק ט מהלכות איסורי ביאה הלכה לו ומגיד משנה שם). 65) מכיוון שחכמים הצריכו בדיקה אין לטהרו בלי אותה הבדיקה. 66) ברייתא שם: "העביר עליו שבעה סימנין ולא עבר, שנאן (חזר והעבירם) ועבר, טהרותיו טהורות". ופירשה רבי זירא שהכוונה לטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשנייה אבל אלה שנעשו אחר תכבוסת שנייה - טמאות. 67) עבר דווקא, שהועילו מעשיו, אבל אם לא עבר אין הקפדתו מועילה לטמא. [והטהרות שלפני כיבוס ראשון טהורים מפני שכיבוס זה אינו מוכיח הקפדה לנקות הבגד, שהרי הוא רוצה שהכיבוס לא יועיל]. 68) שיבטל גם את הרישום שנשאר.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁמֵּתָה וְיָצְאָה מִמֶּנָּה דָּם[69] - מְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם[70], שֶׁהַמָּקוֹר מְקוֹמוֹ טָמֵא[71]. אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא הַדָּם[72] אַחַר שֶׁמֵּתָה וְאֵין כָּאן נִדָּה, הוֹאִיל וּמִמָּקוֹם טָמֵא יָצָא - מְטַמֵּא טֻמְאַת כְּתָמִים[73]. וְאִם הָיָה בּוֹ רְבִיעִית - מְטַמֵּא בְּאֹהֶל[74] וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם כֶּתֶם[75].

69) אפילו כל שהוא. 70) כלומר, משום דם נידות. 71) וכל הנמצא בו הוא אב הטומאה. 72) פירוש, שנעקר ממקומו במקור אחר מיתה, אבל אם נעקר מחיים ויצא לבית החיצון, אף על פי שלא יצא חוץ לגופה הרי זו נידה ממש (ראה פרק ה מהלכות איסורי ביאה הלכה ב). 73) טומאת נידות. 74) טומאת מת. כל דבר הראוי לקבל טומאה הנמצא באוהל שהמת בתוכו טמא שבעת ימים וטעון הזיית אפר פרה אדומה. ורביעית דם מן המת דינו לעניין זה כמת שלם. 75) לטמא משכב ומושב ומרכב כנידה ממש. מת חמור מנידה שהוא מטמא באוהל, ונידה חמורה שהיא מטמאה משכב ומושב ומרכב.

יום ה' י"ב אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר שנידה זבה ויולדת והזב לעולם הם בטומאתם עד שיטבלו, ודין יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה ונעקר דם ממנה בירידתה, ודין יולדת שטבלה אחר שבעה של זכר או י"ד של נקבה, ואם היא מצורעת מה דינה, זבה קטנה שטבלה בימי שימור שלה או בליל השימור, הרואה דם ביום י"א וטבלה לערב ליל שנים עשר או ביום שנים עשר.

א. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת לְעוֹלָם הֵם בְּטֻמְאָתָן וּמְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים וּמִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ[2].

אֲפִלּוּ נִתְאַחֲרוּ כַּמָּה שָׁנִים בְּלֹא רְאִיַּת טֻמְאָה וְלֹא טָבְלוּ - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן.

2) שבת סד, ב "בנדתה תהא עד שתבוא במים" (ראה פ"ד מהלכות איסורי ביאה ה"ג, והגהות מיימוניות שם).

ב. יוֹלֶדֶת[3] שֶׁלֹּא טָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה לְזָכָר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר לִנְקֵבָה, כָּל דָּם שֶׁתִּרְאֶה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר - הֲרֵי הוּא כְּדַם הַנִּדּוּת וּמְטַמֵּא לַח וְיָבֵשׁ[4]. לֹא תָּלָה הַכָּתוּב בְּיָמִים בִּלְבַד, אֶלָּא בְּיָמִים וּטְבִילָה[5].

3) משנה, נדה לה, א. 4) למעלה בפ"ה ה"א למדנו, שדם נידות מטמא בין כשהוא לח ובין כשנתייבש, ושאר הנוזלים של זבה ויולדת מטמאים כשהם לחים בלבד. ונחלקו בית־שמאי ובית־הלל בדין דם יולדת שלא טבלה אחר שבעת ימים ללידת זכר או אחר ארבעה עשר ללידת נקיבה. בית־שמאי אומרים, מכיוון שהתורה מטהרת דמיה בתוך ימי טוהר (ראה למעלה פ"ד ה"ו), הרי דם זה הוא כנוזלים אחרים ומטמא רק כשהוא לח. ובית־הלל סוברים, שהתורה טיהרה את דמי היולדת רק אחר שעברו שבעה ימים לזכר או ארבעה עשר לנקבה וגם טבלה, וכל זמן שלא טבלה, דמה טמא כדם נידות ומטמא גם כשהוא יבש. 5) בלשון הגמרא שם: "ביומי וטבילה תלה רחמנא". כלומר, דם טוהר מתחיל אחר טבילת היולדת. ואף־על־פי־כן נגמרים ימי טוהר אחרי ארבעים לזכר ושמונים לנקבה מיום הלידה.

ג. יוֹלֶדֶת[6] שֶׁיָּרְדָה לִטְבֹּל מִטֻּמְאָה לְטָהֳרָה[7] וְנֶעֱקַר מִמֶּנָּה[8] דָּם בִּירִידָתָהּ[9] וְיָצָא חוּץ לְבֵין הַשִּׁנַּיִם[10] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה[11], וְאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְדָם זֶה[12], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּבְשָׂרָהּ. וְאִם נֶעֱקַר מִמֶּנָּה בַּעֲלִיָּתָהּ[13] מִן הַמְּקוָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דַם טֹהַר, וְהַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לְכָל הַדָּם הַמֻּבְלָע בָּאֵיבָרִים[14] וּמְשִׁיטָמָה אוֹתוֹ דַם טֹהַר.

6) מימרא של רב, שם מב, א. 7) אחרי שבעת ימים ללידת זכר או ארבעה־עשר יום ללידת נקבה. 8) מן המקום שדם נידות מכונס בו. 9) לפני שטבלה. 10) מקום מסויים ברחם (ראה פ"ה מהלכות איסורי ביאה ה"ב), וממנו ולחוץ נקרא בית החיצון. 11) כל זמן שהדם נמצא בבית החיצון, וכשיֵצא תטבול שנית ותיטהר אחר שקיעת החמה. ואע"פ שטומאה בלועה אינה מטמאה (חולין עא, א) דעת רבינו שבית החיצון אינו בלוע אלא בית הסתרים, כרבא שם, ובית הסתרים אינו מטמא במגע אבל מטמא במשא (ראה הלכות טומאת מת פ"א ה"ג וה"ח). ולפיכך טמאה האשה טומאת יום אחד, שהרי נשאה את הדם, וטעונה טבילה והערב שמש. ולדעת רבינו, כל הסוגיא שם נאמרה לפי דעת אביי (שם), שבית החיצון דינו כבלוע, והטומאה הנמצאת בו אינה מטמאה לא במגע וגם לא במשא, ולפיכך אמרו שאינו מטמא עד שיצא לחוץ. ראה תוספות שם ד"ה אמאי. 12) טבילת היולדת מועילה אמנם לטהר את כל הדם המכונס במקור, אבל אינה מטהרת את הדם שנעקר לפני הטבילה, ודם זה מטמא את האשה טומאת משא אבל אינו מטמאה טומאת ראיה שבעת ימים, מפני שתקופת דם טוהר

מפסיקה את כל טומאות הראיות. 13) אחר שטבלה. 14) ודם המכונס במקומו במקור נקרא "מובלע", מה־שאין־כן הדם שנעקר ממנו ויצא לבית החיצון.

1 **ד. יוֹלֶדֶת[15] שֶׁטָּבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל זָכָר וְאַרְבָּעָה**
2 **עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה, אוֹ אַחַר סְפִירַת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים**
3 **אִם הָיְתָה יוֹלֶדֶת בְּזוֹב[16] - הֲרֵי הִיא בְּכָל יְמֵי טֹהַר**
4 **שֶׁלָּהּ כְּטָמֵא שֶׁטָּבַל וְעַדַיִן לֹא הֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ, וַהֲרֵי**
5 **הִיא טְבוּלַת יוֹם[17] בְּכָל אוֹתָן הַיָּמִים[18]. וְאֵינָהּ צְרִיכָה**
6 **טְבִילָה אַחֶרֶת בְּסוֹף יְמֵי טֹהַר, אֶלָּא בְּמִשְׁלַם הַיָּמִים[19]**
7 **הֲרֵי הִיא כְּטְבוּל יוֹם שֶׁהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים**
8 **אֲמוּרִים שֶׁהִיא כְּטְבוּל יוֹם? לְעִנְיַן תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂר[20];**
9 **אֲבָל לְקָדָשִׁים הֲרֵי הִיא כְּרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[21] שֶׁעֲדַיִן לֹא**
10 **טָבַל, אֶלָּא[22] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּנִדָּה אוֹ בִּטְמֵא מֵת שֶׁעֲדַיִן**
11 **לֹא טָבַל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. נִמְצֵאתָ אַתָּה לָמֵד, שֶׁהַיּוֹלֶדֶת**
12 **בְּתוֹךְ יְמֵי טֹהַר אוֹכֶלֶת בְּמַעֲשַׂר[23] וּפוֹסֶלֶת אֶת**
13 **הַתְּרוּמָה[24] כִּטְבוּל יוֹם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם נָפַל**
14 **מֵרֶקָּהּ וּמִדַּם טָהֳרָתָהּ עַל כִּכַּר שֶׁל תְּרוּמָה - הֲרֵי הוּא**
15 **בְּטָהֳרָתוֹ, שֶׁמַּשְׁקֵה טְבוּל יוֹם טָהוֹר כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[25].**
16 **וּמִטַּמְּאָה אֶת הַקָּדָשִׁים כְּוֹלֵד הַטֻּמְאוֹת[26] עַד שֶׁתַּשְׁלִים**
17 **יְמֵי טֹהַר וְתִהְיֶה טְהוֹרָה לַכֹּל[27]. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁמֵּאַחַר**
18 **שֶׁהִיא מְטַמְּאָה אֶת הַקֹּדֶשׁ - שֶׁהִיא צְרִיכָה טְבִילָה**
19 **אַחֶרֶת בַּסּוֹף[28] וְאַחַר כָּךְ תִּגַּע בַּקֹּדֶשׁ, אַף עַל פִּי**
20 **שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה טְבִילָה אַחֶרֶת לַאֲכִילַת הַתְּרוּמָה.**

15) משנה שם עא, ב. 16) בהלכות איסורי ביאה פ"ז ביאר רבינו, שיולדת בזוב (שילדה בזמן שהיתה זבה) צריכה לספור שבעה ימים נקיים מראיית דם ואחר־כן טובלת, וימי טוהר מתחילים אחר יום טבילתה. 17) טמא שטבל ביום האחרון לטומאתו, נקרא "טבול יום" עד שקיעת החמה. 18) בלשון התלמוד: "טבולת יום ארוך". 19) כשיושלמו שלושים ושלושה יום לזכר וששים וששה ימים לנקבה מיום טבילתה. 20) לקמן יתבאר. 21) כבית־הלל במשנה שם. כבר ביארנו שראשון לטומאה עושה שני בחולין, שני עושה שלישי בתרומה (אבל לא בחולין), ותרומה שלישית עושה רביעי בקודש. 22) נראה שתיבה זו נשתרבבה לכאן בטעות. 23) במסכת נגעים פי"ד, ג, שנינו: "טבול יום אוכל במעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה". 24) עושה את התרומה שלישי לטומאה. 25) שם ה"ד. 26) וקדשים שנגעה בהם נעשו שני לטומאה. 27) פירוש, טהורה מטומאת טבול יום, שבה אנו עוסקים. ויוצא מזה שלתרומה תהיה טהורה ממש, ולקדשים תיטהר מטומאת ראשון לטומאה, אולם עדיין תפסול (ולא תטמא) את הקודש עד שתביא קרבנותיה, מפני שמחוסר כיפורים פוסל את הקודש בנגיעה. וכן כתב רבינו בפירושו למשנה חגיגה (פ"ג מ"א), וכן בהלכות אבות הטומאות פ"י ה"ג וה"ט (ופליאה היא, למה לא הביא הכסף־משנה מקורות אלה). ודומה לכך אנו מוצאים לקמן (פי"ב וה"ה): "המשכבות והמרכבות טהורים", והכוונה - טהורים מטומאת משכב ומושב שהיא טומאה חמורה, אבל טמאים טומאת נגיעה (רבינו בפירושו למשנה טהרות פ"ז ה). ודומה לכך כתב רבינו גם בפ"ה מהלכות טומאת מת הי"ב, בדין אשה שהפילה "טמאה שבעה ימים" כנוגע במת, ואף־על־פי שהיא טמאה ארבעה עשר יום אם הפילה נקבה, אלא שם עוסק רבינו בדיני טומאת מת, ולא נגע כלל בטומאת יולדת שדיניה מבוארים במקומם. 28) בסוף ממש, היינו אחר הבאת קרבנותיה. [כך משמע מלשונו של רבינו בפי"ב מהלכות אבות הטומאות הט"ו. כסף־משנה]. ואפילו אם טבלה אחר ששלמו ימי טוהר. ומה שאמרו בית־הלל (נדה עא, ב) "אינה צריכה טבילה באחרונה", הכוונה לתרומה, שהרי המדובר שם בכיכר של תרומה, אבל לנגיעת קודש צריכה טבילה. וכן פירש רש"י שם. (ראה השלמות).

21 **ה. יוֹלֶדֶת שֶׁהִיא מְצֹרַעַת[29] וְטָבְלָה אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל**
22 **זָכָר אוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁל נְקֵבָה - הֲרֵי דַּם טֹהַר שֶׁלָּהּ**
23 **טָמֵא[30] כְּרֶקָּהּ וּכְמִימֵי רַגְלֶיהָ. וְכֵלָן[31] כְּמַשְׁקִין**
24 **טְמֵאִין[32]. שֶׁכָּל הַמַּשְׁקִין הַטְּמֵאִין הַיּוֹצְאִין מֵהֶן**
25 **כְּמַשְׁקִין שֶׁהֵן נוֹגְעִין בָּהֶן[33]; חוּץ מִזָּב וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[34],**
26 **שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשָׁה מַשְׁקִין הַיּוֹצְאִין מִמֶּנּוּ[35] אֲבוֹת טֻמְאוֹת,**
27 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[36].**

29) משנה שם לד, א. 30) כבית־הלל שם. 31) דם טוהר, רוק ומימי רגלים. 32) שהם ראשון לטומאה. 33) שנינו במסכת טבול יום פ"ב מ"א: "משקין היוצאין מהן, כמשקין שהן נוגעין בהן, אלו ואלו תחילה" (תחילה - ראשון לטומאה). [ראה בהשלמות, מקור דין זה מהכתוב]. 34) נדה, יולדת וזבה. 35) שכבת זרע, רוק ומימי רגלים. 36) למעלה פ"א הי"ד.

28 **ו. זָכָר קְטַנָּה[37] שֶׁטָּבְלָה בַּיּוֹם הַשְּׁמוּר שֶׁלָּהּ אַחַר**
29 **הָנֵץ[38], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה[39] - הֲרֵי**
30 **מַגָּעָהּ[40] וּבְעִילָתָהּ[41] תְּלוּיִים[42]: אִם נִגְמַר הַיּוֹם וְלֹא**
31 **רָאֲתָה - כֹּל שֶׁנָּגְעָה בּוֹ טָהוֹר, וּבוֹעֲלָהּ טָהוֹר**
32 **וּפָטוּר[43]; וְאִם רָאֲתָה דָּם אַחַר שֶׁטָּבְלָה - כָּל טְהָרוֹת**
33 **שֶׁעָשְׂתָה טְמֵאוֹת, וְעוֹשֶׂה מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב, וּבוֹעֲלָהּ**
34 **חַיָּב חַטָּאת. טָבְלָה בְּלֵיל הַשְּׁמוּר קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד**
35 **הַשַּׁחַר - הֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁלֹּא טָבְלָה, וַעֲדַיִן עוֹשָׂה מֶרְכָּב**
36 **וּמוֹשָׁב[44].**

37) נדה עב, א. אשה שראתה בתקופת הזיבה פעם אחת או פעמיים, בין ביום אחד בין בשני ימים בזה אחר זה, נקראת זבה קטנה וצריכה לשמור כל יום המחרת, ויום זה נקרא יום השימור, ואם עבר בטהרה וטבלה - טהורה. 38) עם נצנוץ השמש, שאז מותר לה לטבול, אלא שאסורה לבעלה ולעשות טהרות כל היום, שמא תראה בו ביום ותיטמא למפרע. 39) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה ה"ט. 40) אם נגעה בטהרות. 41) אם נבעלה. 42) עומדים בספק. 43) מלהביא קרבן חטאת. 44) אפילו אם לא תראה דם ביום השמור, כי טבילת לילה אינה מטהרת אותה. משכב ומושב דינם שוה לכל דבר, ולפיכך כותב רבינו לפעמים משכב ולפעמים מושב. אבל מרכב דין אחר לו, כמו שיתבאר לקמן בפ"ו.

ז. הָרוֹאָה[45] דָּם בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר וְטָבְלָה לָעֶרֶב לֵיל שְׁנַיִם עָשָׂר - הֲרֵי זוֹ מְטַמְּאָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב[46], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה[47], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[48] בְּעִנְיַן אִסּוּר נִדָּה.

45) משנה שם עא, ב. 46) אבל פטורים מן הקרבן, כבית־הלל שם. 47) אפילו אם תראה דם ביום י"ב וי"ג, שהרי יום י"ב הוא תחילת תקופת נדה, ודם נידות אינו מצטרף לזיבה, אעפ"כ אין טבילת לילה מועילה לטהרה. 48) שם.

ח. טָבְלָה בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר[49] אַחַר הָנֵץ הַחַמָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאֲסוּרָה לְשַׁמֵּשׁ [עַד] לָעֶרֶב[50], אִם שִׁמְּשָׁהּ - בּוֹעֲלָהּ טָהוֹר, וּמִשְׁכָּבָהּ וּמֶרְכָּבָהּ טְהוֹרִין, אַף עַל פִּי שֶׁרָאֲתָה דָּם בְּיוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר אַחַר הַטְּבִילָה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּחִלַּת נִדָּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ שָׁם בְּאִסּוּר נִדָּה, וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְיוֹם אַחַד עָשָׂר[51], לְפִיכָךְ אֵינָהּ צְרִיכָה לִשְׁמֹר יוֹם שְׁנַיִם עָשָׂר[52], אֶלָּא טוֹבֶלֶת וְעוֹסֶקֶת בִּטְהָרוֹת. אֲבָל הָרוֹאָה דָּם בָּעֲשִׂירִי - טוֹבֶלֶת בְּיוֹם אַחַד עָשָׂר וּמְשַׁמֶּרֶת אוֹתוֹ, שֶׁאִם תִּרְאֶה בּוֹ דָּם אַחַר טְבִילָה - נִטְמְאוּ כָּל טְהָרוֹת שֶׁעָשְׂתָה וְנִטְמָא בּוֹעֲלָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת זָבָה גְּדוֹלָה[53], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה.

49) הלכה זו היא המשך ההלכה הקודמת. והמדובר, באשה שראתה ביום אחד עשר. 50) מדרבנן, גזירה שמא יעשה כך כשתראה ביום עשירי או לפניו. 51) לטמא למפרע. 52) ואם תראה בו תטמא בטומאת נדה משעת ראייתה ואילך. 53) שהרי ראייה שלישית תהיה ביום שנים עשר, אחר גמר תקופת זיבה. והטעם, מפני שכל זמן שלא עבר עליה יום בטהרה בתקופת הזיבה, דינה כזבה קטנה.

ט. זָב וְזָבָה גְּדוֹלָה שֶׁטָּבְלוּ בְּיוֹם שְׁבִיעִי[54] שֶׁלָּהֶן, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ[55] - לֹא יִתְעַסְּקוּ בִּטְהָרוֹת[56] עַד לָעֶרֶב; שֶׁמָּא יִרְאוּ טֻמְאָה וְיִסְתְּרוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה, וְנִמְצְאוּ אוֹתָן הַטְּהָרוֹת טְמֵאוֹת לְמַפְרֵעַ[57]. אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עוֹשִׂין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַפְרֵעַ[58] - אֵין מְטַמְּאִין כְּלֵי חֶרֶס בְּהֶסֵּט[59] מֵאַחַר שֶׁטָּבְלוּ, אַף עַל פִּי שֶׁחָזְרוּ וְרָאוּ טֻמְאָה וְסָתְרוּ הַכֹּל, וְכָל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁהֵסִיטוּ עַד שֶׁלֹּא רָאוּ טָהוֹר.

54) משבעה נקיים. 55) בפ"ו מהלכות איסורי ביאה פי"א, שזבה מותרת לטבול ביום שביעי. 56) 'תורת כהנים' פרשת מצורע ט, ב. 57) פסחים פא, א. 58) שם. 59) אם הזיזוהו מבלי לנגוע בתוכו. זב וזבה מטמאים כלי חרס בהיסט, ואפילו אם הכלי מכוסה בכיסוי מהודק (לקמן פ"ח ה"ג). ומשמיענו רבינו, שאם ראו זיבה ביום השביעי אחר טבילתם אינם מטמאים למפרע בהיסט, אע"פ שמטמאים משכב ומושב למפרע, ולפיכך הכלים שהסיטו בין טבילה לראייה - טהורים. במסכת מגילה ח, ב למדו דין זה מהכתוב.

יום ו' י"ג אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר למה נאמר בתורה משכב ומושב ומה בין מרכב למושב, ודין מדף, והזב והזבה והנידה והיולדת ומצורע או נכרי שמתו, ודין כל מקום שאתה שומע טומאת מרכב ומושב אם צריך שיגע בהן הזב, ודין אוכלין ומשקין וכלים שאינם עשויים למשכב ומושב שישב עליהם הזב למעלה, כל שהוא למעלה מן הזב ואינו נוגע בו או למטה ממנו.

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַזָּב וַחֲבֵרָיו מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב וּמֶרְכָּב. וְהַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב אֶחָד הוּא. וְלָמָּה נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב? שֶׁהַמִּשְׁכָּב - הָרָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְהַמּוֹשָׁב - הָרָאוּי לִישִׁיבָה. וּבֵין שֶׁיָּשַׁב עַל הַמִּשְׁכָּב אוֹ שֶׁשָּׁכַב עַל הַמּוֹשָׁב - טִמְּאָהוּ[3]. לְפִיכָךְ אֲנִי אוֹמֵר בְּכָל מָקוֹם מִשְׁכָּב לְבַד, וְהוּא הַדִּין לְמוֹשָׁב. וְאֵי זֶהוּ מֶרְכָּב? זֶה הָרָאוּי לִרְכִיבָה[4], כְּגוֹן מַרְדַּעַת הַחֲמוֹר[5] וְטַפִּיטַן[6] הַסּוּס.

2) למעלה פ"א ה"א. 3) ב'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב ה"ז, שנינו: "אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, מנין שב על המושב וישב על המשכב? ת"ל יטמא – ריבה". 4) מיוחד לרכיבה. 5) מניחים אותה על גב החמור. 6) מין שטיח שרגילים להניחו על גב הסוס כשרוכבים עליו (כלים פכ"ג מ"ב). דעת רבינו, שכל דבר שיושבים עליו בפיסוק רגליים נקרא מרכב ולא מושב (ראה 'תוספות יום־טוב' כלים פ"א מ"ג, ד"ה מרכב). וכן כתב בפירושו למס' כלים פ"א מ"ג. ואפילו אותו חלק שהאדם יושב עליו ממש אינו מטמא משום מושב, אבל דעת רש"י (עירובין כז, א ובפירושו על התורה פרשת מצורע), שמרכב פירושו הדברים המסייעים לרכיבה, כגון החגורה, שמכניסים בטבעות שבאוכף וקושרים אותה תחת בטן הסוס ומחזיקה את האוכף, או העץ שהרוכב אוחז בו, או משעין עליו גבו, אבל המקום שהוא יושב עליו ממש בשעת רכיבה טמא משום מושב, וכן דעת הר"ש והרא"ש. (ויש לתמוה על רבינו שמנה (בפירושו למשנה הנ"ל) אוכף בין המטמאים טומאת מרכב, הלא התוספתא מס' כלים בבא־בתרא פ"ב אומרת: "האוכף טמא מושב, והתפוס שלו טמא מרכב". אולי מדובר באוכף המיוחד לנשים שדרכן לירכב, כששתי רגליהן נמצאות בצד אחד של הסוס, וסובר רבינו שדינו כמושב).

ב. הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב - כָּל אֶחָד מֵהֶן אָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁל תּוֹרָה. מְטַמְּאִין אָדָם וְכֵלִים בְּמַגָּע, וּמְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם בְּמַשָּׂא[7]. וּמַה בֵּין מִשְׁכָּב לְמֶרְכָּב? שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּב, אִם הָיָה אָדָם וְנָגַע בִּבְגָדִים וּבִשְׂאָר כֵּלִים עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו - הֲרֵי זֶה טִמְּאָם[8] וַעֲשָׂאָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה; וְהַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב - אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים וְלֹא כֵלִים אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. אֲבָל הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּשְׁכָּב אוֹ אֶת הַמֶּרְכָּב - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׂאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו. וּמִנַּיִן שֶׁבְּטֻמְאַת מֶרְכָּב חֵלֶק

מַגָּעוֹ מִמַּשָּׂאוֹ וּבְמִשְׁכָּב לֹא חִלֵּק? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בְּמִשְׁכָּב: וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו. וּבְמֶרְכָּב הוּא אוֹמֵר: וְכָל הַמֶּרְכָּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו וְכָל הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַחְתָּיו יִטְמָא עַד הָעָרֶב, וְלֹא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו. מְלַמֵּד, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ. וְנֶאֱמַר: וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו. אֶחָד הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב אוֹ הַנּוֹשֵׂא מִשְׁכָּב מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַזָּב וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת, וּמִשְׁכָּבָן וְרֶקֶן וּמִימֵי רַגְלֵיהֶן, וְדַם נִדָּה וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וְזוֹבוֹ שֶׁל זָב - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אָב. וְאָדָם שֶׁנָּגַע בְּאֶחָד מִכָּל אֵלּוּ אוֹ נִשָּׂאן - מְטַמֵּא בְּגָדִים וּשְׁאָר כֵּלִים בִּשְׁעַת נְגִיעָתוֹ אוֹ בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ; שֶׁכָּל הַמְטַמֵּא אָדָם - מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ[10], וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם - אֵינוֹ מְטַמֵּא כְּלֵי חֶרֶשׂ. הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל טָמֵא שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו - הֲרֵי זֶה מְטַמֵּא בְּגָדִים שֶׁיִּגַּע בָּהֶם[11] כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, וְעוֹשֶׂה אוֹתָן רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה כָּמוֹהוּ. וּמְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים כִּבְגָדִים, חוּץ מִכְּלֵי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא פֵּרֵשׁ. וְכָל טָמֵא שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ יְכַבֵּס בְּגָדָיו - הֲרֵי הוּא עַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ כְּאַחַר שֶׁפֵּרֵשׁ, שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אָדָם וְלֹא כְּלֵי חֶרֶשׂ. וּלְפִיכָךְ, הַנּוֹגֵעַ בְּמֶרְכָּב[12] אֵינוֹ מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת מַגָּעוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא אֶת הַמֶּרְכָּב מְטַמֵּא בְּגָדִים בִּשְׁעַת נְשִׂיאָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

7) אע"פ שלא נגע, כגון שהרים קרש שטומאה מונחת עליו, וכן אם הניח כלי כבד על קצה הקרש שטומאה עליה, ומפני כובדו עלה למעלה קצהו השני, שהטומאה עליה. ראה לקמן פ"ח ה"ב. 8) משנה, כלים שם. 9) 'תורת כהנים' פרשת מצורע פ"ב פרשתא ב הי"א: "בגד הוא מטמא ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס". כלים אחרים למדו שם מהכתוב, שמיטמאים כבגדים שעל הזב. 10) זבים פ"ה מ"א. 11) ולא רק את הבגדים שהוא לבוש, ואע"פ שהנוגע הוא ראשון לטומאה, וראשון אינו מטמא כלים, גזרה התורה שיטמא "בחיבורים", פירוש, בשעה שהוא נוגע בטומאה וגופו מחבר את הטומאה ואת הכלים. 12) שלא נאמר בו "יכבס בגדיו".

ג. כָּל הַכֵּלִים[13] שֶׁנִּשְׂאוּ לְמַעְלָה מִן הַזָּב - הֵם הַנִּקְרָאִין מַדָּף[14], וְהֵם כֻּלָּם כְּכֵלִים שֶׁהוּא נוֹגֵעַ בָּהֶם, שֶׁהֵם רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה, וְאֵינָן מְטַמְּאִין לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים אֲבָל מְטַמְּאִין אֳכָלִין וּמַשְׁקִין, כִּשְׁאָר וַלְדוֹת הַטֻּמְאָה. וְטֻמְאַת מַדָּף מִדִּבְרֵיהֶם[15].

13) בהלכות הקודמות, מדובר בדברים שהם תחת הזב, אפילו מאה בגדים זה על זה ושכב על העליון, כולם אב הטומאה, ובהלכה זו מדובר בדברים שהם למעלה מן הזב, בלשון התלמוד: "עליונו של זב"). מן התורה טמא רק הבגד שנגע בזב ונעשה ראשון לטומאה, ואינו מטמא את הבגדים שעליו שלא נגעו בזב עצמו. 14) זבים פ"ד מ"ו. ופירש רבינו שם מלשון "ריחו נודף". והכוונה, כמו שריח נודף מרחוק, כך גם כאן מטמא את הבגדים המרוחקים מן הזב. 15) דברי חכמים, גזירותיהם. נדה ד, ב. וסובר רבינו, שהדרשה בגמרא שם לב, ב מהכתוב (ויקרא טו, י): "וכל הנוגע בכל אשר יהיה תחתיו" היא אסמכתא, כלומר, חכמים הסמיכו גזירתם על המקרא הזה (כסף־משנה).

ד. הַזָּב[16] וְהַזָּבָה וְהַנִּדָּה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע שֶׁמֵּתוּ - הֲרֵי הֵן מְטַמְּאִין מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב אַחַר מִיתָתָן כְּשֶׁהָיוּ כְּשֶׁהֵן חַיִּין עַד שֶׁיִּמּוֹק הַבָּשָׂר. וְטֻמְאָה זוֹ מִדִּבְרֵיהֶם[17], גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתְעַלֵּף אֶחָד מֵאֵלּוּ וִידַמּוּ שֶׁמֵּת וְהוּא עֲדַיִן לֹא מֵת. נִמְצָא מִשְׁכָּבוֹ וּמֶרְכָּבוֹ[18] שֶׁל אַחַר מִיתָה אַב טֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵי סוֹפְרִים. אֲבָל נָכְרִי שֶׁמֵּת - אֵינוֹ עוֹשֶׂה מִשְׁכָּב[19], שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁהוּא חַי אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶם[20], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[21].

16) משנה, נדה סט, ב. 17) גמרא, שם. 18) שלא נגע בהם, אבל כשנגע בהם טמאים טומאת מת מן התורה. 19) פירוש, אינו מטמא משכב שאינו נוגע בו. שם. 20) ואין גוזרים גזירה לגזירה, ברייתא שם. 21) למעלה פ"ב ה"י.

ה. כָּל מָקוֹם[22] שֶׁאַתָּה שׁוֹמֵעַ טֻמְאַת מִשְׁכָּב וּמֶרְכָּב - אֵינוֹ שֶׁיִּגַּע הַטָּמֵא בַּמִּשְׁכָּב אוֹ בַּמֶּרְכָּב כְּשֶׁיִּנָּשֵׂא עֲלֵיהֶן, אֶלָּא אֲפִלּוּ הָיוּ אֲבָנִים גְּדוֹלוֹת לְמַעְלָה מִן הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב וְנִשָּׂא הַזָּב עַל הָאֲבָנִים מִלְּמַעְלָה[23] - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. אֲפִלּוּ אֶלֶף מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְאֶבֶן עַל הָעֶלְיוֹן, וְיָשַׁב אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַעְלָה מִן הָאֶבֶן - נִטְמְאוּ הַכֹּל[24]. וְאֶחָד הַמִּשְׁכָּב הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ אוֹ הַמִּשְׁכָּב שֶׁל מַעְלָה אִם נָגַע בּוֹ[25] בִּשְׁעַת שְׁכִיבָתוֹ - כָּל אֶחָד מֵהֶן אַב הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיָה אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב לְמַטָּה וְאֶבֶן עַל גַּבָּיו, וְאָכָלִין וּמַשְׁקִין וְכֵלִים וְאָדָם עַל גַּבֵּי הָאֶבֶן זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה - כֻּלָּן טְמֵאִין[26] וְרִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[27]. וְאֶחָד כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם הַנּוֹגֵעַ בַּזָּב, אוֹ כְּלִי אוֹ אֹכֶל וּמַשְׁקֶה אוֹ אָדָם שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל הָאֶבֶן שֶׁעַל גַּבָּיו - הַכֹּל וְלַד טֻמְאָה, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים; חוּץ מִן הָאָדָם שֶׁעַל גַּבֵּי הַזָּב, שֶׁעַד שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו מְטַמֵּא שְׁאָר כֵּלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

22) כלים פ"א מ"ג. 23) ומפני כובדן הרב, אין כובדו של הזב מורגש על המשכב. 24) טומאת זו נקראת "אבן מסמא" (שם). ופירש רבינו שם: כמו (דניאל ו, יח): והיתית אבן חדה ושמת על פום גובא (ראה 'תפארת ישראל' בהקדמתו לסדר טהרות, אות ו). 25) באבן. פיסקא זו באה ללמדנו, שלא תטעה לומר: כשם שאבן אינה חוצצת בפני הטומאה והיא חודרת לכל המשכבות שתחתיה, כך

אויר אינו חוצץ וכשהזב שוכב על גבי סדין תלויה באויר למעלה מהם – נטמאו. ורבינו מוסיף וכותב "בשעת שכיבתו" להשמיענו, שהכוונה לנגיעה דרך שכיבה או ישיבה, אבל נגיעה באחד מאיבריו אינו מטמא אלא זה שנגע בו ונעשה ראשון. 26) זבים פ"ה מ"ב: כל הנישא על גבי הזב – טמא. 27) כדין עליונו של זב. (ראה למעלה ה"ג, וראה 'תוספות יום־טוב' זבים פ"ה מ"ב, שמקיים את הגירסה: "מלמעלן, מטמאים אחד ופוסלים אחד". פירוש, אלה שהיו למעלה מן הזב מטמאים אוכלין ועושים אותם שני, והם פוסלים את התרומה שנעשית שלישי). 28) למעלה ה"ב.

1 ו. הָאֳכָלִים וְהַמַּשְׁקִין וְהַכֵּלִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לֹא
2 לְמִשְׁכָּב וְלֹא לְמוֹשָׁב וְלֹא לְמֶרְכָּב שֶׁהָיוּ לְמַטָּה, וְיָשַׁב
3 הַזָּב וְכִיוֹצֵא בּוֹ[29] עֲלֵיהֶם לְמַעְלָה וְלֹא נָגְעוּ בָּהֶן - כֻּלָּן
4 טְהוֹרִין[30]. אֲבָל אִם הָיָה הָאָדָם לְמַטָּה וְהַזָּב לְמַעְלָה,
5 אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִשּׁוּם נוֹשֵׂא
6 זָב[31], כְּכָל נוֹשֵׂא דָּבָר שֶׁמְּטַמֵּא בְּמַשָּׂא, שֶׁהַנּוֹשֵׂא
7 רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה[32]. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּל שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה
8 מִן הַזָּב - טָמֵא. בֵּין אָדָם, בֵּין כֵּלִים הָעֲשׂוּיִין לְמִשְׁכָּב
9 וּלְמוֹשָׁב וּלְמֶרְכָּב בֵּין שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים, בֵּין אֳכָלִים
10 בֵּין מַשְׁקִין. הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. וְכֹל שֶׁיִּהְיֶה לְמַטָּה
11 מִן הַזָּב וְלֹא יִגַּע בּוֹ - טָהוֹר, חוּץ מִן הָאָדָם אוֹ כְּלֵי
12 הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב; אֶלָּא שֶׁהָאָדָם
13 רִאשׁוֹן, וְהַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמוֹשָׁב אוֹ לְמִשְׁכָּב אוֹ
14 לְמֶרְכָּב אַב הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[33].

29) זבה, נדה ויולדת. 30) שבת נט, א: יכול כפה סאה וישב עליה וכו' יהא טמא? תלמוד־לומר (ויקרא טו, ו): "אשר ישב עליו הזב וכו' יטמא" מי שמיוחד לישיבה. 31) אבל כלים אינם מיטמאים במשא. 32) אם פירש מן הטומאה, אבל כל זמן שלא פירש - דינו כאב הטומאה ומטמא כלים (ראה למעלה ה"ב). 33) כמה פעמים בפרק זה.

יום ש"ק י"ד אלול ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר שבחמישה דברים הזב מטמא מרכב משכב ומושב, וכיצד. שמרכב ומושב מטמאים את האדם בשבעה דברים, וכיצד. זב שדרס על כלי שלא נעשה למרכב משכב ומושב.

15 א. הַזָּב[2] מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב וְהַמּוֹשָׁב וְהַמֶּרְכָּב
16 בְּחָמֵשׁ דְּרָכִים: עוֹמֵד, יוֹשֵׁב, שׁוֹכֵב, נִתְלֶה וְנִשְׁעָן[3].
17 כֵּיצַד? כְּלֵי הֶעָשׂוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב אוֹ לְמֶרְכָּב,
18 אֲפִלּוּ הָיָה תַּחַת הָאֶבֶן, אִם עָמַד אֶחָד מִמְּטַמְּאֵי
19 מִשְׁכָּב עַל הָאֶבֶן אוֹ יָשַׁב עָלֶיהָ אוֹ שָׁכַב אוֹ נִשְׁעַן
20 עָלֶיהָ אוֹ נִתְלָה בָּהּ, הוֹאִיל וְנִתְנַשֵּׂא עַל הַכְּלִי הַזֶּה
21 מִכָּל מָקוֹם - נִטְמָא וְנַעֲשָׂה אַב טֻמְאָה. וְכָל אֶחָד
22 מֵחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ הוּא הַנִּקְרָא מִדְרָס[4] בְּכָל מָקוֹם.

2) משנה זבים פרק ב ד. ושם שנינו משכב בלבד, ורבינו הוסיף מושב ומרכב. בנוגע למושב השמיענו למעלה בפרק ו הלכה א, שדינו כמשכב. וכאן משמיענו רבינו שגם מרכב מטמא בחמש דרכים אלו, מפני שגם במרכב כתוב "יטמא" מיותר, שהרי כתוב שם אחר כך "יטמא". ולמה השמיטה המשנה את המרכב? מפני שבה המדובר "לטמא אדם לטמא בגדים" ומרכב אינו מטמא בגדי הנוגע בו. אבל רבינו השמיט את המלים "לטמא בגדים" ולפיכך מנה גם מרכב. 3) בתורת כהנים פרשת זבים פרק ב הלכה ז שנינו: אין לי אלא בזמן ששכב על המשכב וישב על המושב, שכב על המושב וישב על המשכב, עמד, נשען ונתלה מנין? תלמוד לומר "יטמא יטמא" - ריבה. 4) רבינו בפירושו על המשנה אומר: והשם הכולל לאלה החמשה פנים הוא: מדרס.

23 ב. וְכֵן הַמִּשְׁכָּב וְהַמֶּרְכָּב[5] מְטַמְּאִין אֶת הָאָדָם
24 בִּשְׁבִעָה דְּרָכִים: בַּחֲמִשָּׁה דְּרָכִים אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ, וּבְמַגָּע
25 וּבְמַשָּׂא. כֵּיצַד? מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁדָּרַס[6] עָלָיו הַזָּב
26 וְנִטְמָא בְּמִדְרָסוֹ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ אוֹ הַנּוֹשְׂאוֹ טָמֵא. וְכֵן
27 הַיּוֹשֵׁב עָלָיו אוֹ הָעוֹמֵד אוֹ הַשּׁוֹכֵב אוֹ הַנִּתְלֶה אוֹ
28 הַנִּשְׁעָן, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֶבֶן מַבְדֶּלֶת בֵּין הַטָּהוֹר
29 וּבֵין הַמִּדְרָס - הֲרֵי זֶה נִטְמָא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַיֹּשֵׁב עַל
30 הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ,
31 שֶׁמָּקוֹם שֶׁהַזָּב יוֹשֵׁב וּמִטַּמֵּא[7], אִם יָשַׁב שָׁם הַטָּהוֹר
32 - נִטְמָא[8]. מָה הַזָּב מְטַמֵּא מֶרְכָּב וּמוֹשָׁב שֶׁתַּחַת
33 הָאֶבֶן, אַף הַטָּהוֹר מִתְטַמֵּא מִן הַמִּשְׁכָּב אוֹ הַמֶּרְכָּב
34 שֶׁהוּא מִתַּחַת הָאֶבֶן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַזָּב שָׁם[9] עַל
35 הַמִּשְׁכָּב. וְאָדָם זֶה שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַמִּדְרָס מְטַמֵּא
36 בְּגָדִים כָּל זְמַן שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ מִמְּטַמְּאָיו, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

5) גם כאן הוסיף רבינו מרכב, שאינו במשנה. 6) "דרס" הוא שם כולל לחמש הדרכים שנמנו בהלכה א. 7) את הכלי שישב, ששכב או שרכב עליו. 8) תורת כהנים שם פרק ג הלכה א. נראה לרבינו, שזו אינה דרשה גמורה לדונה כאילו נכתב בפירוש, אלא תורה שבעל פה היא ולפיכך מגדירה "מפי השמועה". 9) שלא תטעה לומר, שאינו מטמא אלא כל זמן שהזב דורס עליו (תורת כהנים שם).

37 ג. אֵין הַזָּב מְטַמֵּא אֶת הַמִּשְׁכָּב עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ[10] עַל
38 הַמִּשְׁכָּב אוֹ עַל הַמּוֹשָׁב אוֹ עַל הַמֶּרְכָּב. וְכֵן הַטָּהוֹר
39 שֶׁדָּרַס עַל מִדְרַס הַזָּב אֵינוֹ מִתְטַמֵּא מֵחֲמַת הַמִּדְרָס
40 עַד שֶׁיִּנָּשֵׂא רֻבּוֹ עָלָיו. אֲבָל אִם נִשָּׂא מְעוּטוֹ[11], הוֹאִיל
41 וְלֹא נָגַע[12] - הֲרֵי זֶה טָהוֹר. כֵּיצַד? מִקְצָת טָמֵא עַל
42 הַמִּשְׁכָּב[13] וּמִקְצָת הַטָּהוֹר עַל אוֹתוֹ מִשְׁכָּב[14] -
43 הַמִּשְׁכָּב טָהוֹר, וְהַטָּהוֹר שֶׁנִּשָּׂא מִקְצָתוֹ עָלָיו טְהוֹרִין.
44 הַטָּמֵא שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצָת הַמִּשְׁכָּב[15] אוֹ הַמֶּרְכָּב
45 - נִטְמָא הַמִּשְׁכָּב כֻּלּוֹ אוֹ הַמֶּרְכָּב כֻּלּוֹ. וְכֵן הַטָּהוֹר
46 שֶׁנִּשָּׂא רֻבּוֹ עַל מִקְצָת הַמִּדְרָס - נִטְמָא, וְאַף עַל פִּי
47 שֶׁלֹּא נִשָּׂא אֶלָּא מִקְצָת הַמּוֹשָׁב[16].

10) רוב גופו. 11) מיעוט הגוף של הטמא או של הטהור. 12) כלומר, אם לא נגע כגון שאבן מפסיקה בין הזב בין

המשכב או בין הטהור ובין המשכב. 13) שאבן מפסיקה בינו לבין הזב. 14) על משכב שכזה שלא נגע בו הזב. ולא התכוון לומר על אותו משכב עצמו שמיעוט הזב נישא עליו, שהרי אפילו אם רובו של הטהור נישא עליו - טהור. 15) המשנה שם מסיימת: נמצאת טומאה נכנסת לו ויוצאת ממנו (לטמא אחרים) במיעוטו. 16) חסר: על.

1 **ד. זָב שֶׁהָיָה מֻטָּל עַל חֲמִשָּׁה סַפְסָלִין שֶׁהֵן מֻנָּחִין**
2 **לְאָרְכָּן[17] - טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[18].**
3 **הָיוּ מֻנָּחִין לְרָחְבָּן[19] - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשָּׂא רֻבּוֹ עַל**
4 **כָּל אֶחָד מֵהֶן[20]. וְאִם יָשֵׁן עֲלֵיהֶם - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ**
5 **טְמֵאִים, שֶׁמָּא נִתְהַפֵּךְ[21] עֲלֵיהֶם וְנִמְצָא רֻבּוֹ עַל כָּל**
6 **אֶחָד. הָיָה מֻטָּל עַל שִׁשָּׁה כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְמִשְׁכָּב,**
7 **שְׁתֵּי יָדָיו עַל שְׁנַיִם, וּשְׁתֵּי רַגְלָיו עַל שְׁנַיִם, וְרֹאשׁוֹ עַל**
8 **אֶחָד, וְגוּפוֹ עַל אֶחָד - אֵין טָמֵא מִשּׁוּם מִשְׁכָּב[22] אֶלָּא**
9 **זֶה שֶׁתַּחַת גּוּפוֹ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂא רֻבּוֹ עָלָיו. עָמַד עַל שְׁנֵי -**
10 **מִשְׁכָּבוֹת, רַגְלוֹ אַחַת עַל אֶחָד וְרַגְלוֹ שְׁנִיָּה עַל הַשֵּׁנִי -**
11 **שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין[23].**

17) והוא שוכב לרוחבן. 18) שהרי כל ספסל תומך כל רוחב גופו. 19) והוא שוכב לאורכן. 20) אם רוחב גופו תופס את רוחבם של כל הספסלים, הרי רק חלק החמישי מגופו מונח על כל ספסל. 21) ואף על פי שפסק בפרק י"ח מאבות הטומאות הלכה י"ד, שכל הטומאות כשעת מציאתן, כאן אין אומרים כן, מפני שדרכו של ישן להתהפך והמלה "שמא" נמשכת לסופה של הפיסקא: "ונמצא רובו על כל אחד". 22) אבל מיטמאים משום מגע הזב ונעשו ראשון לטומאה וזה שתחת גופו מטמא משום משכב ונעשה אב הטומאה. 23) שם שנינו: "עומד על שני כיסאות, רבי שמעון אומר, אם רחוקין זה מזה - טהורים". ורבינו בפירושו שם כתב: ואין הלכה כרבי שמעון וכן פסק כאן "טמאים" סתם ומשמע בין קרובים ובין רחוקים.

12 **ה. הָיָה יוֹשֵׁב עַל גַּבֵּי הַמִּטָּה וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת**
13 **אַרְבַּע רַגְלֵי הַמִּטָּה - כֻּלָּן טְמֵאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ**
14 **יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ[24].**

24) ולפיכך כל רגל המיטה נושאת את כל גופו של הזב. פסק כחכמים נגד דעת רבי שמעון. דין זה דומה לדין עומד על שני משכבות רחוקים זה מזה שבסוף ההלכה הקודמת. ונראה שעל דעת חכמים כאן הסתמך רבינו והכריע נגד דעת רבי שמעון בהלכה הקודמת. ומסולקת בזה השגת הראב"ד שם.

15 **ו. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה[25] וְאַרְבָּעָה מִשְׁכָּבוֹת תַּחַת**
16 **אַרְבַּע רַגְלֶיהָ - כֻּלָּן טְהוֹרוֹת. מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה יְכוֹלָה**
17 **לַעֲמֹד עַל שָׁלֹשׁ, וְנִמְצֵאת הָרְבִיעִית מְסַיַּעַ, וּמְסַיַּעַ**
18 **אֵין בּוֹ מַמָּשׁ[26]; וְהוּאִיל וְכָל אַחַת רְאוּיָה לִהְיוֹת**
19 **מְסַיַּעַ וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים[27] אֵי זוֹ יָד וְאֵי זוֹ רֶגֶל הִיא**
20 **שֶׁלֹּא הָיְתָה נִשְׁעֶנֶת עָלֶיהָ - הֲרֵי לֹא הֶחֱזִקָה טֻמְאָה**
21 **בְּאַחַת מֵהֶן, וּלְפִיכָךְ כֻּלָּן טְהוֹרוֹת[28]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה**
22 **מִשְׁכָּב אֶחָד תַּחַת שְׁתֵּי יְדֵי הַבְּהֵמָה אוֹ תַּחַת שְׁתֵּי**
23 **רַגְלֶיהָ אוֹ תַּחַת יָדָהּ וְרַגְלָהּ - הֲרֵי זֶה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי**
24 **רַדַּאי נִשָּׂא הַזָּב עַל מִשְׁכָּב זֶה, שֶׁאֵין הַבְּהֵמָה יְכוֹלָה**
25 **לַעֲמֹד עַל שְׁתַּיִם.**

25) בין סוס ובין חמור. ולא כדעת רבי יוסי שמחלק בין סוס לחמור. 26) וכל רגל נידונה כמסייע. ואין זה דומה לזב ישן על חמשה ספסלים שבהלכה ד. נימוק זה אמרו במסכת שבת צג, א. 27) מלשונו משמע שאנו מטהרים מפני הספק, אולם בגמרא שם דחה את נימוק הספק ופירשו משום מסייע. וצריך עיון. 28) אילמלי הוחזקה טומאה היינו מטמאים כולם מפני הספק או מפני התערובת, אבל כאן אף אחת אינה מטמאה, מפני שכולן הן מסייע בלבד. [מסגנונו של רבינו אפשר להבין, שיש כאן שני נימוקים, אבל נראים הדברים, שהסתמך בעיקר על הנימוק שכל רגל היא מסייע שאין בו ממש].

26 **ז. יָשַׁב הַטָּמֵא עַל קוֹרַת בֵּית הַבַּד[29] - כָּל הַכֵּלִים**
27 **שֶׁבָּעֵקֶל[30] טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֵם רְצוּצִים תַּחַת הַקּוֹרָה[31].**
28 **אֲבָל אִם יָשַׁב עַל מַכְבֵּשׁ[32] שֶׁל כּוֹבֵס - הֲרֵי הַכֵּלִים**
29 **שֶׁתַּחַת לוּחַ הַמַּכְבֵּשׁ[33] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָפוּי,**
30 **וְנִמְצֵאת מִשְׁעֶנֶת הַמַּכְבֵּשׁ עַל רַגְלָיו[34], לֹא עַל הַכֵּלִים**
31 **שֶׁתַּחְתָּיו; שֶׁאִם יִרְצֶה אָדָם לְהַכְנִיס סַכִּין וְכַיּוֹצֵא בָּהּ**
32 **בֵּין הַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הַמַּכְבֵּשׁ וּבֵין הַמַּכְבֵּשׁ - מַכְנִיס,**
33 **אַף עַל פִּי שֶׁהוּא קָשׁוּר.**

29) מעבדה לסחיטת שמן מזיתים או מגרעינים שמנים על ידי לחץ של קורה כבידה. 30) סל של נצרים קלוע כעין שבכה שמניחים בו הזיתים העומדים לסחיטה. ויש מפרשים שנותנים בו את פסולת הזיתים, אחר שהוציאו מהם מיטב שמנם ועל ידי לחיצת הקורה נפלט קצת שמן. 31) והזב נישא עליהם. 32) שנותן הכובס על הבגדים, כדי ליישר את קמטיהם. 33) הכסף משנה מפרש, שהכובס מניח לוח על הבגדים והמכבש עליו. והמדובר כאן, כשהזב לא ישב על הלוח אלא על קצה המכבש שלא כנגד הבגדים. והלוח עצמו אינו מהודק ביותר לבגדים. 34) רגלי המכבש.

34 **ח. זָב שֶׁדָּרַס[35] עַל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב**
35 **אוֹ לְמֶרְכָּב, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְמִשְׁכָּב, הוֹאִיל וְלֹא**
36 **נָגַע בּוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה**
37 **מְלַאכְתְּנוּ בִּכְלִי זֶה. כֵּיצַד? כָּפָה סְאָה[36] וְיָשַׁב עָלֶיהָ,**
38 **כָּפָה עֲרֵבָה[37] וְיָשַׁב עָלֶיהָ, אוֹ שֶׁיָּשַׁב עַל פָּרֹכֶת אוֹ עַל**
39 **קֶלַע[38] שֶׁל סְפִינָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים.**
40 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו - הַמְיֻחָד לִישִׁיבָה, לֹא**
41 **שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתְּנוּ, מִפְּנֵי שֶׁכְּלִי זֶה**
42 **לֹא נַעֲשָׂה לִישִׁיבָה. הָיָה הַכְּלִי מְשַׁמֵּשׁ לִישִׁיבָה עִם**
43 **מְלַאכְתּוֹ שֶׁעוֹשֶׂה לָהּ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. כְּגוֹן**
44 **הָרְדִיד[39] וְהָחֲלוּק[40] וְהַטַּלִּית[41] וְהַתִּרְמָל[42] וְהַחֵמֶת[43], אַף**
45 **עַל פִּי שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן לֹא נַעֲשָׂה מִתְּחִלָּה לְמִשְׁכָּב - הֲרֵי**
46 **הוּא מְשַׁמֵּשׁ אֶת הַמִּשְׁכָּב עִם מְלַאכְתּוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
47 **בְּאֵלּוּ. וּבְהִלְכוֹת כֵּלִים[44] אֲבָאֵר כָּל הַכֵּלִים הַמִּטַּמְּאִין**
48 **בְּמִדְרָס וְכֵלִים שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בְּמִדְרָס. וְאֵי זֶה כְּלִי רָאוּי**
49 **לִישִׁיבָה, וְאֵי זֶה רָאוּי לִשְׁכִיבָה, וְאֵי זֶה רָאוּי לִרְכִיבָה.**

35) ולא נגע. ראה למעלה פרק ו הלכה ו. כאן הוסיף ביאור והדגשה, שאפילו דבר הראוי למשכב אם לא נעשה לשם כך אינו מטמא משום משכב. 36) כלי מיוחד למדוד בו תבואה וקטניות. 37) עשוייה ללוש בה בצק. 38) מפרש. 39) בגד דק. "וירקעו את פחי הזהב" (שמות לט, ג) מתרגם אונקלוס "ורדידו". ובהלכות סנהדרין פרק כ"ג הלכה ג כותב רבינו: מעשה באחד שהעביר נוצה של עוף מעל רדיד הדיין. ויש מפרשים צעיף של אשה מלשון נשאו את רדידי (שיר השירים ה, ז). ואם נקבל פירוש זה, יהיה המדובר בצעיף גדול העוטף גם חלק מהגוף. 40) בגד עם שרוולים. 41) כמו טליתות של מצוה שלנו. 42) ילקוט גדול מחזיק חמשה קבים (הקב אחד מששה בסאה) והרועה נותן שם חפציו ולפעמים הוא שוכב עליו. 43) ילקוט מחזיק שבעה קבים. 44) מפרק כב ואילך.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'־י"ד אלול תשע"ו

יום ראשון ח' אלול ה'תשע"ו

מצות עשה קצט. מצות לא תעשה רמ.

1 הַמִּצְוָה הַקצ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַחֲזִיר אֶת־
2 הַמַּשְׁכּוֹן לִבְעָלָיו הַיִּשְׂרְאֵלִי בְּעֵת שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ. אִם
3 הַמַּשְׁכּוֹן מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּיּוֹם, כְּגוֹן: כְּלֵי עֲבוֹדָתוֹ
4 וּמְלַאכְתּוֹ — יַחֲזִירֶם לוֹ בַּיּוֹם וִימַשְׁכְּנֵם בַּלַּיְלָה: וְאִם הוּא
5 מִמַּה־שֶּׁנִּזְקָקִים לוֹ בַּלַּיְלָה — כְּגוֹן מַצָּעוֹת וּכְסָתוֹת
6 (שמיכות, וצרכי לילה) שֶׁהוּא יָשֵׁן בָּהֶן — יַחֲזִירֶם בַּלַּיְלָה
7 וִימַשְׁכְּנֵם בַּיּוֹם. וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עַד־
8 בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ" (שמות כב, כה) — זוֹ כְּסוּת יוֹם
9 שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר לוֹ כָּל־הַיּוֹם; וּכְסוּת לַיְלָה שֶׁאַתָּה מַחֲזִיר
10 לוֹ כָּל־הַלַּיְלָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
11 אֶת־הָעֲבוֹט (המשכון) כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ (דברים כד, יג) מִכָּאן
12 אָמְרוּ: מְמַשְׁכְּנִין כְּסוּת יוֹם בַּלַּיְלָה וּכְסוּת לַיְלָה בַּיּוֹם
13 וּמַחֲזִירִין כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה. וּכְבָר
14 נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא מַכּוֹת (טז.) שֶׁאָמְרוּ: "לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ
15 לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ" (שם, י) — הוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (המקיים
16 את ה"עשה", מנתק ומבטל את הלאו), וְשֶׁהָעֲשֵׂה הוּא אָמְרוֹ:
17 "הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הָעֲבוֹט". וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא
18 שם): "הָשֵׁב תָּשִׁיב — מְלַמֵּד שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ כְּלִי יוֹם בַּיּוֹם,
19 וּכְלִי לַיְלָה בַּלַּיְלָה: סָגוֹס (שמיכת צמר) בַּלַּיְלָה, וּמַחֲרֵשָׁה
20 בַּיּוֹם". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מ(בבא)
21 מְצִיעָא (קיג.).

22 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים —
23 הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמִנּוֹעַ הַמַּשְׁכּוֹן מִבְּעָלָיו בְּשָׁעָה
24 שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ, אֶלָּא נַחֲזִיר לוֹ כְּלֵי־יוֹם בַּיּוֹם וּכְלֵי־לַיְלָה
25 בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק ט משנה
26 יג): "מַחֲזִיר אֶת־הַכַּר בַּלַּיְלָה וְאֶת־הַמַּחֲרֵשָׁה בַּיּוֹם".
27 וְהַלָּאו שֶׁבָּא בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִשְׁכַּב
28 בַּעֲבֹטוֹ" (שם, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לֹא
29 תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ עִמָּךְ". אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ מַה־שֶּׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ
30 בְּלֵעָדָיו (אין לו תחליף לשימוש) מֶחֱמַת עָנְיוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר
31 וְאָמַר: "כִּי הִוא כְּסוּתָה לְבַדָּהּ הִוא שִׂמְלָתוֹ לְעֹרוֹ" (שמות
32 כב, כו), וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא
33 מְצִיעָא (שם).

יום שני ט' אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רמא. רמב.

34 הַמִּצְוָה הָרמ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן
35 אַלְמָנָה בֵּין עֲנִיָּה בֵּין עֲשִׁירָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא תַחְבֹּל
36 בֶּגֶד אַלְמָנָה" (דברים כד, יז). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (בבא מציעא
37 פרק ט משנה יג): "אַלְמָנָה בֵּין שֶׁהִיא עֲנִיָּה בֵּין שֶׁהִיא
38 עֲשִׁירָה אֵין מְמַשְׁכְּנִין אוֹתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא תַחְבֹּל בֶּגֶד
39 אַלְמָנָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבָּבָא
40 מְצִיעָא (שם).

41 הַמִּצְוָה הָרמ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמַשְׁכֵּן
42 כֵּלִים שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁים בָּהֶם בְּנֵי אָדָם בַּהֲכָנַת מְזוֹנוֹתֵיהֶם,
43 כְּגוֹן כְּלֵי הַטְּחִינָה וּכְלֵי הַלִּישָׁה וּכְלֵי הַבִּשּׁוּל וּכְלֵי שְׁחִיטַת
44 בַּעֲלֵי הַחַיִּים וְזוּלָתָם מִמַּה־שֶּׁכּוֹלְלוֹ שֵׁם דָּבָר שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ
45 אֹכֶל נֶפֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב
46 (החלק העליון — ה"רוכב" — של הרחיים) כִּי־נֶפֶשׁ הוּא
47 חֹבֵל" (שם, ו). וּלְשׁוֹן הַמִּשְׁנָה (שם): "לֹא רֵחַיִם וָרָכֶב
48 בִּלְבָד, אֶלָּא כָּל־דָּבָר שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר:
49 כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל". וְנִשְׁאַר שֶׁנְּבָאֵר לְךָ כָּאן אָמְרָם: "וְחַיָּב
50 מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא־יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב",
51 שֶׁאֶפְשָׁר לַחְשׁוֹב עַל־פִּי זֶה שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת, וְכָל־שֶׁכֵּן
52 בְּאָמְרָם (בבא מציעא קטז.): "וְחַיָּב עַל הָרֵחַיִם בִּפְנֵי עַצְמָן
53 וְעַל הָרֶכֶב בִּפְנֵי עַצְמוֹ". וְעִנְיַן דָּבָר זֶה, שֶׁכָּל־הַמְמַשְׁכֵּן
54 כְּלִי שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — הֲרֵי זֶה עוֹבֵר עַל מִצְוַת
55 לֹא־תַעֲשֶׂה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר; וְאִם מִשְׁכֵּן כֵּלִים רַבִּים שֶׁכָּל־
56 אֶחָד מֵהֶם עוֹשִׂין בּוֹ אֹכֶל נֶפֶשׁ — חַיָּב עַל כָּל־כְּלִי וּכְלִי,
57 כְּגוֹן שֶׁמִּשְׁכֵּן כְּלִי טְחִינָה וּכְלִי אֲפִיָּה וּכְלִי לִישָׁה. וְזֶה
58 מִמַּה־שֶּׁאֵין צָרִיךְ לְבָאֲרוֹ, לְפִי שֶׁהוּא דּוֹמֶה לְמִי שֶׁחָבַל
59 בֶּגֶד אַלְמָנַת רְאוּבֵן וּבֶגֶד אַלְמָנַת שִׁמְעוֹן וּבֶגֶד אַלְמָנַת לֵוִי
60 שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל כָּל־בֶּגֶד וּבֶגֶד. אֲבָל עִנְיַן הַדָּבָר בְּמִי
61 שֶׁחָבַל שְׁנֵי כֵּלִים, שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֶׂה אֹכֶל נֶפֶשׁ וְאֵין

מתוך מהדורת חזק

אֶחָד מֵהֶם מַסְפִּיק לַעֲשׂוֹת אֹכֶל נֶפֶשׁ בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, הֲאִם נֹאמַר כֵּיוָן שֶׁאֵין הָאֹכֶל נַעֲשֶׂה אֶלָּא בִּשְׁנֵיהֶם יַחַד הֲרֵי הֵם כִּכְלִי אֶחָד וְיִהְיֶה חַיָּב מִשּׁוּם כְּלִי אֶחָד; אוֹ כֵּיוָן שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים — חַיָּב עַל כָּל־אֶחָד וְאֶחָד לְבַדּוֹ. לְפִיכָךְ בֵּאֲרוּ לָנוּ שֶׁהוּא חַיָּב עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, אַף־עַל־פִּי שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יַחַד נַעֲשֵׂית הַמְּלָאכָה כְּמוֹ רֵחַיִם וְרֶכֶב, שֶׁאֵין טוֹחֲנִים בְּאֶחָד מֵהֶם בִּלְעֲדֵי הָאַחֵר, שֶׁאִם חָבַל רֵחַיִם וְרֶכֶב יִהְיֶה כְּמִי שֶׁחָבַל עֲרֵבַת הַלִּישָׁה וְסַכִּין הַשְּׁחִיטָה שֶׁהֵם שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם מְיֻחָד לְמְלַאכְתּוֹ, וְזֶהוּ עִנְיָן אָמְרָם: וְחַיָּב מִשּׁוּם שְׁנֵי כֵּלִים, לֹא שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְזֶה לְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי תצא) בְּעִנְיָן זֶה שֶׁבֵּאַרְתִּי לָךְ, אָמְרוּ: "מָה רֵחַיִם וְרֶכֶב מְיֻחָדִין שְׁנֵי כֵּלִים וּמְשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת וְחַיָּבִין עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כָּךְ כָּל־שְׁנֵי כֵּלִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ". עִנְיַן הַדָּבָר וּבֵאוּרוֹ: אַף־עַל־פִּי שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין מְלָאכָה אַחַת חַיָּב עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְאִם עָבַר וּמִשְׁכֵּן — מוֹצִיאִים מִיָּדוֹ וְיוּשַׁב לִבְעָלָיו, וְאִם אָבַד אוֹ נִשְׂרַף קֹדֶם שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ — לוֹקֶה. וְכָךְ הַדִּין בְּבֶגֶד אַלְמָנָה וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום שלישי י' אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רלה.

הַמִּצְוָה הָרל"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ (בצורה כזו הנושכת גם ממון שלא היה בכלל החוב) וּבְמַרְבִּית (שהפירות מתרבים ומתווספת כמות שלא היתה בכלל החוב) לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ" (ויקרא כה, לז). וּשְׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ בָּאוּ בְּעִנְיָן אֶחָד (ונאמרו) לְחִזּוּק (ליתר תוקף), שֶׁהַמַּלְוֶה בְּרִבִּית יִהְיֶה עוֹבֵר בִּשְׁנֵי לָאוִין. לֹא שֶׁהֵם שְׁנֵי עִנְיָנִים (אף שבפשטות הכתובים מדובר בשני ענינים: 'נשך' — ריבית ממון ו'תרבית' — ריבית האוכל —), לְפִי שֶׁהַנֶּשֶׁךְ הוּא הָרִבִּית וְהָרִבִּית הוּא הַנֶּשֶׁךְ. וּבִגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (ס:) אָמְרוּ: (אף שהמקובל להשתמש לגבי ממון במילת "נשך" ובאוכל "תרבית" בכל זאת) אִי אַתָּה מוֹצֵא נֶשֶׁךְ בְּלֹא תַרְבִּית וְלֹא תַרְבִּית בְּלֹא נֶשֶׁךְ (כי במציאות הדברים שייכים בשני סוגי הריבית), וְלָמָּה חֻלְּקוּ הַכָּתוּב? לַעֲבוֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין. יֵשׁ אָמְרוּ "דְּאוֹרַיְתָא נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית חֲדָא מִלְּתָא נְנָהוּ (דבר אחד הם)". וְעוֹד אָמְרוּ שָׁם: הַשְּׁתָּא דִּכְתִיב, אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית — קְרִי בֵּהּ (המילים "נשך ומרבית" נקראים מלעיל ומלרע): אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית, וּבְנֶשֶׁךְ וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ", וְיִהְיֶה כָּל־הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית כֶּסֶף אוֹ פֵּרוֹת עוֹבֵר עַל שְׁנֵי לָאוִין, נוֹסָף עַל שְׁאָר לָאוִין שֶׁבָּאוּ גַּם כֵּן בַּמַּלְוֶה, לְחִזּוּק, לְפִי שֶׁכְּבָר נִכְפַּל לָאוּ זֶה בְּלָשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית" (שם, לו) וְנִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (סא.), שֶׁגַּם לָאוּ זֶה לַמַּלְוֶה הוּא, אֶלָּא שֶׁכָּל־אֵלּוּ לָאוִי יַתִּירֵי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי, לְפִי שֶׁכֻּלָּם בְּעִנְיָן אֶחָד נִכְפְּלוּ, וְהוּא שֶׁהַזְהַר הַמַּלְוֶה מִלְּהַלְוֹת בְּרִבִּית. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ה' מִבְּבָא מְצִיעָא.

יום רביעי י"א אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַר גַּם הַלְּוֶה מִלְּוֹת בְּרִבִּית. לְפִי שֶׁאִלּוּ לֹא בָּא לָאוּ לַלְּוֶה מִלְּוֹת בְּרִבִּית הָיָה אֶפְשָׁר לִסְבֹּר שֶׁיִּהְיֶא הַמַּלְוֶה עוֹבֵר מִפְּנֵי שֶׁהוּא חוֹמֵס וְאֵין הַלְּוֶה עוֹבֵר, כִּי הוּא רַק הִסְכִּים לִהְיוֹת נֶחְמָס, וְהָיָה זֶה דּוֹמֶה לְאוֹנָאָה שֶׁעוֹבֵר הַמְאַנֶּה, לֹא הַמִּתְאַנֶּה. לְפִיכָךְ בָּא הַלָּאוּ גַּם לַלְּוֶה שֶׁלֹּא יִלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל" (דברים כג, כ), וּבָא הַפֵּרוּשׁ: לֹא תִנָּשֵׁךְ לְאָחִיךָ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּגְמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה:): "לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וּמִשּׁוּם וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד), כְּמוֹ שֶׁנִּבְאַר כְּשֶׁנַּזְכִּיר אוֹתָהּ מִצְוָה (לא תעשה רצט).

יום חמישי י"ב אלול ה'תשע"ו

מצות לא תעשה רלז.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְעַסֵּק בְּהַלְוָאַת הָרִבִּית בֵּין הַלְּוֶה וְהַמַּלְוֶה, שֶׁלֹּא נַעֲרֹב לְאֶחָד מֵהֶם, וְלֹא נָעִיד לָהֶם. וְלֹא נִכְתֹּב בֵּינֵיהֶם שְׁטָר בְּמַה שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו מֵעִנְיְנֵי הָרִבִּית, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ" (שמות כב, כד). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא בָּבָא מְצִיעָא (עה.): "עָרֵב וְעֵדִים אֵינָם עוֹבְרִין אֶלָּא מִשּׁוּם: "לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ", אַף־עַל־פִּי שֶׁבָּא בַּמִּתְעַסְּקִים בֵּינֵיהֶם — הֲרֵי הוּא כּוֹלֵל גַּם אֶת־הַמַּלְוֶה, וּלְפִיכָךְ יִהְיֶה הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית עוֹבֵר עַל שִׁשָּׁה לָאוִין: הָאֶחָד — לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְהַשֵּׁנִי — אֶת־כַּסְפְּךָ לֹא־תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ, וְהַשְּׁלִישִׁי — וּבְמַרְבִּית לֹא־תִתֵּן אָכְלֶךָ, וְהָרְבִיעִי — אַל־תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ, וְהַחֲמִישִׁי — לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְהַשִّשִׁי — וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא־תִתֵּן מִכְשֹׁל. וְיֵשׁ אָמְרוּ: "וְאֵלּוּ עוֹבְרִין בְּלֹא־תַעֲשֶׂה: הַמַּלְוֶה, וְהַלְּוֶה, הָעָרֵב, וְהָעֵדִים; וְחַכָּמִים אוֹמְרִים: אַף הַסּוֹפֵר — עוֹבְרִין עַל בַּל־תִּתֵּן, וְעַל בַּל־תִּקַּח מִמֶּנּוּ, וְעַל לֹא־תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה, וְעַל לֹא־תְשִׂימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ, וְעַל וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּבַגְּמָרָא: "אָמַר אַבָּיֵי: מַלְוֶה עוֹבֵר בְּכֻלָּן, לְוֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם לֹא־תַשִּׁיךְ וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל:

עָרֵב וְעֵדִים אֵין עוֹבְרִים אֶלָּא מִשּׁוּם לֹא־תִשִּׁימוּן עָלָיו נֶשֶׁךְ". וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה (המלוה בריבית) — אִם הִיא רִבִּית קְצוּצָה (ריבית ממש, שפסקו — "קצצו" — את שיעורה מראש. לעומת "אבק ריבית") — מוֹצִיאִים אוֹתָהּ מִיָּדוֹ וּמַחֲזִירִים לָזֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ נִלְקְחָה הָרִבִּית.

יום שישי י"ג אלול ה'תשע"ו
מצות עשה קצת.

הַמִּצְוָה הַקצ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְבַקֵּשׁ רִבִּית מִן הַגּוֹי וְאָז נַלְוֵהוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא נַעֲזוֹר לוֹ וְלֹא נְחָנֵהוּ אֶלָּא נַזִּיקוֹ, אֲפִלּוּ בְּהַלְוָאָה בְּרִבִּית שֶׁנִּתְּנָה עָלָיו כָּזֶה שֶׁהֶזְהַרְנוּ מִלַּעֲשׂוֹתוֹ עִם יִשְׂרָאֵל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ" (דברים כג, כא), לְפִי שֶׁבָּא לָנוּ הַפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל שֶׁזֶּה צִוּוּי, לֹא רְשׁוּת. וְהוּא אָמְרָם בְּסִפְרֵי (פרשת כי תצא שם): "לַנָּכְרִי תַּשִּׁיךְ — זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה; וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְגַם לְמִצְוָה זוֹ יֵשׁ תְּנָאִים (הגבלות) מִדְּרַבָּנָן, שֶׁכְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּמַסֶּכֶת (בבא) מְצִיעָא (ע:).

יום שבת קודש י"ד אלול ה'תשע"ו
מצות עשה רמו.

הַמִּצְוָה הָרמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין טוֹעֵן וְנִטְעָן, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "עַל־כָּל־דְּבַר־פֶּשַׁע וְגוֹ' אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי־הוּא זֶה" (שמות כב, ח). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "כִּי־הוּא זֶה — עַד שֶׁיּוֹדֶה בְּמִקְצָת (חובו — חייב שבועה)". וּבְדִין זֶה נִכְלָל כָּל־מַה שֶּׁיִּפּוֹל בֵּין בְּנֵי אָדָם מִן הַטְּעָנוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זֶה עַל זֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֵן הוֹדָאָה וְהַכְּחָשָׁה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה בְּפֶרֶק ג' מִ(בבא) קַמָּא וּבְרֵישׁ (בבא) מְצִיעָא וּבְפֶרֶק ח', וְגַם בְּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִשֶּׁבוּעוֹת. וּמֵעִנְיָן זֶה שְׁאֵלוֹת רַבּוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּמָקוֹמוֹת רַבִּים בַּתַּלְמוּד.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, הנה לכל לראש צריך להסיח דעתו מענינים כמו אלו, ולהיות נזהר בטבילת עזרא, ללמוד בכל יום שיעור בפנימיות התורה הנק' אילנא דחיי וכמבואר בזהר חלק ג' דף קכ"ד ע"ב כי אין בה אחיזה ללעומת זה כמשנ"ת באגרת הקדש לרבנ[ו] הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - ובעל השו"ע - פוסק בנגלה דתורה. וידע בעל פה איזה פרקים משניות איזה פרקים תניא והדרוש בלקוטי תורה סוף פ' קדושים ד"ה והדרת פני זקן יעיין שם. וכבר מושבעים ועומדים מהר סיני לשמירת וקדושת הלשון שזהו אחת מהסגולות הידועות בענינים אלו.

כן ידוע ג"כ שצריך לשמור על בריאות הגוף אשר בירורו וטהרתו בימינו אלה הוא ע"י צדקה בזהירות בהנ"ל וכיו"ב ולא ע"י תעניתים וסיגופים, וכמו שהאריך רבנו הזקן באגרת התשובה, ואם יתנהג כהנ"ל בטח יוכל לבשר טוב מהטבת המצב.

ויה"ר אשר מה שכתב שנתקשר בקשר הדוק לחב"ד, הנה לא תהי' זה ח"ו יגיעה לריק וכו' (שזהו ג"כ אחד הרמזים שבמצבו דהיינו הך) אלא שיבוא זה בפועל בהנהגה בלימוד תורת החסידות והליכה בדרכי' ומנהגי' בחיי היום יומי, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

המחכה לבשו"ט ובברכת כוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

מזכיר

ישעיה פרק ל ג־י

ג וְהָיָה לָכֶם מָעוֹז פַּרְעֹה לְבֹשֶׁת וְהֶחָסוּת בְּצֵל־מִצְרַיִם לִכְלִמָּה: ד כִּי־הָיוּ בְצֹעַן שָׂרָיו וּמַלְאָכָיו חָנֵס
יַגִּיעוּ: ה כֹּל (הבאיש) הַבִּישׁ עַל־עַם לֹא־יוֹעִילוּ לָמוֹ לֹא לְעֶזֶר וְלֹא לְהוֹעִיל כִּי לְבֹשֶׁת וְגַם־לְחֶרְפָּה:
(ס) ו מַשָּׂא בַּהֲמוֹת נֶגֶב בְּאֶרֶץ צָרָה וְצוּקָה לָבִיא וָלַיִשׁ מֵהֶם אֶפְעֶה וְשָׂרָף מְעוּפֵף יִשְׂאוּ עַל־כֶּתֶף
עֲיָרִים חֵילֵהֶם וְעַל־דַּבֶּשֶׁת גְּמַלִּים אוֹצְרֹתָם עַל־עַם לֹא יוֹעִילוּ: ז וּמִצְרַיִם הֶבֶל וָרִיק יַעֲזֹרוּ לָכֵן קָרָאתִי
לְזֹאת רַהַב הֵם שָׁבֶת: ח עַתָּה בּוֹא כָתְבָהּ עַל־לוּחַ אִתָּם וְעַל־סֵפֶר חֻקָּהּ וּתְהִי לְיוֹם אַחֲרוֹן לָעַד
עַד־עוֹלָם: ט כִּי עַם מְרִי הוּא בָּנִים כְּחָשִׁים בָּנִים לֹא־אָבוּ שְׁמוֹעַ תּוֹרַת יְהוָה: י אֲשֶׁר אָמְרוּ לָרֹאִים
לֹא תִרְאוּ וְלַחֹזִים לֹא תֶחֱזוּ־לָנוּ נְכֹחוֹת דַּבְּרוּ־לָנוּ חֲלָקוֹת חֲזוּ מַהֲתַלּוֹת:

רש"י

(ד) כי היו בצוען שריו. של מלך ישראל בשליחות למלך מצרים: **חנס.** היא תחפנחס: **(ה) כל הובאיש.** כולם ביישו את עצמן לקנות להם אדונים חנם ועם הארץ לא יועילו למו: **על עם.** בשביל עם לא יועילו למו: **לחרפה.** גידוף דישטרב"ר בלע"ז: **(ו) משא בהמות נגב.** מטולין על בעירהון באורח דרומא לפי שארץ מצרים בדרומה של א"י וזהו הגידוף והחרפה שמחרפין אותן (ורואין) את אלו שטוענין משאות ממונם על בהמתם להוליך שוחד למצרים חנם ומסכנין עצמן במדברות ארץ צרה וצוקה וכו': **אפעה.** מין נחש רע הוא ואין בעולם כי אם שנים זכר ונקבה והם יולדים לשבעים שנה ואף שרף מעופף מין נחש הוא ולא שיהיו לו כנפים לעוף אלא קופץ ומדלג רחוק מאד וזורק להב מפיו: **חיליהם.** ממונם: **דבשת.** חטוטר' חלדרוב"א בלע"ז יש לו לגמל במקום טעינת המשא וע"ש שמתרקבת תמיד וסכין שם דבש לרפואה קרויה דבשת כדאמרינן בב"מ דבש והדביש חזי לכתישא דגמלי: **(ז) לזאת.** למצרים: **רהב הם.** גסי הרוח: **שבת.** עם בטל ומתגאים חנם, ד"א שבת רהבם וגסותם שלהם ראוי הוא לשבות: **(ח) חוקה.** חקוק אותה, הנבואה הזאת: **(ט) עם מרי הוא.** ישראל: **(י) חלקות.** חנפיות: **חזו.** הנבאו:

מצודת דוד

(ג) לבושת. כי לא יועילו: **(ד) שריו.** שרי ישראל הכניעו עצמם לבוא אל פרעה לצוען (ואלה היו מערי הבצורות שביהודה שלא חסו בה' ושאלו עזר מפרעה וכבשוה סנחריב): **חנס.** היא עיר המלוכה: **(ה) כל הבאיש.** הכל בושו ונכלמו בלכתם אל עם אשר לא יועילו להם: **לעזר.** ההליכה שמה לא יהיה לעזר כ"א לכלימה: **(ו) משא בהמות נגב.** ר"ל הכלימה תהיה על אשר נשאו משאות מכסף וזהב בהמתם להוליך שוחד למצרים היושבת בנגב א"י: **בארץ צרה וצוקה.** ועברו דרך המדבר שהוא ארץ צרה וצוקה מקום אריות: **מהם.** ר"ל מהמזיקים המצויים שמה יש מהם אפעה ושרף המעופף: **ישאו.** היו נושאים עושר רב על עירים וגמלים אל עם אשר לא יועילו: **(ז) ומצרים הבל וריק יעזורו.** ר"ל מלבד שאין הכח בידם לעזור הנה עוד מזדון לבם לא ירצו לעזור כי מצרים המה לאויבים לישראל: **לזאת.** למצרים: **רהב הם.** מתגאים בדבר שאין בידם להבטיח עזר ואין לאל ידם: **שבת.** והם עם בטל ואינם רוצים לעזור: **(ח) עתה בוא כתבה.** אמר להנביא עתה כתוב זאת לזכרון על הלוח אשד חתום וחקוק הדבר על הספר למען תהיה לזכרון לימים אחרונים עד עולם לדעת שלא על חנם הבאתי הפורעניות עליהם כ"א בעבור עונם: **(ט) כי עם מרי הוא.** מה ששאלו עזר מפרעה ולא שאלו פי ה' נחשב למרד: **בנים כחשים.** מכחישים בהשגחת המקום: **לא אבו שמוע.** אינם רוצים לשמוע תורתו ולזה לא שאלו פיו גם בדבר המלחמה: **(י) לרואים.** לנביאי האמת יאמרו לא תראו נבואה למען הגיד לנו: **לא תחזו לנו.** לא תנבאו לנו נכוחות: **דברו לנו חלקות.** דברו כמו נביאי הבעל שמחליקין דבריהם ומחניפין לומר שלום יהיה לכם: **חזו מהתלות.** הם אינם אומרים שהם מהתלות אבל הנביא קורא לדברי נביאי השקר מהתלות וכאילו הנביא אומר להם הנה תאמרו הנבאו לנו כדברי הנביאים האומרי' שלום הלא דבריהם המה מהתלות ולא דברים ישרים:

מצודת ציון

(ד) ומלאכיו. שלוחיו: **(ה) על עם.** אל עם: **(ו) לביא וליש.** שמות משמות האריה: **אפעה.** מין נחש רע: **ושרף מעופף.** מין נחש הדולג ממקום למקום ונראה כאילו הוא עף ופורח: **כתף.** כן יקרא המקום הסמוך לראש מהעבר מזה ומהעבר מזה: **עירים.** חמור הקטן יקרא עיר וכן על עיר בן אתונות (זכריה ט): **חיליהם.** עושרם: **דבשת גמלים.** הוא חטוטרות הגמל שמניחים המשא עליו וע"ש שמרקיב תדיר ורפואתו למשחו בדבש קרוי דבשת: **על עם.** אל עם: **(ז) הבל וריק.** ר"ל דבר שאין בו ממש: **רהב.** ענין גאוה והתחזקות כמו ירהבו הנער בזקן (לעיל ג): **שבת.** ענין בטול כמו שבת נוגש (לעיל י"ד): **(ח) לוח.** כעין טבלא עשוי לכתיבה והוא מלשון לוחות העדות (שמות ל"ב): **חוקה.** מל' חקיקה וכתיבה: **(ט) מרי.** ענין מרד: **כחשים.** שקרים: **לא אבו.** לא רצו כמו לא אבה יבמי (דברים כ"ה): **(י) ולחוזים.** ולנביאים: **נכוחות.** ענין דברים ישרים כמו כולם נכוחים למבין (משלי ט): **חלקות.** דברים רכים וחנופה: **מהתלות.** ענין לעג כמו ואיש ברעהו יהתלו (ירמיה ט):

איוב פרק ח א־יג

א וַיַּעַן בִּלְדַּד הַשּׁוּחִי וַיֹּאמַר: ב עַד־אָן תְּמַלֵּל־אֵלֶּה וְרוּחַ כַּבִּיר אִמְרֵי־פִיךָ: ג הַאֵל יְעַוֵּת מִשְׁפָּט
וְאִם־שַׁדַּי יְעַוֵּת־צֶדֶק: ד אִם־בָּנֶיךָ חָטְאוּ־לוֹ וַיְשַׁלְּחֵם בְּיַד־פִּשְׁעָם: ה אִם־אַתָּה תְּשַׁחֵר אֶל־אֵל וְאֶל־שַׁדַּי
תִּתְחַנָּן: ו אִם־זַךְ וְיָשָׁר אָתָּה כִּי־עַתָּה יָעִיר עָלֶיךָ וְשִׁלַּם נְוֵת צִדְקֶךָ: ז וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ
יִשְׂגֶּה מְאֹד: ח כִּי־שְׁאַל־נָא לְדֹר רִישׁוֹן וְכוֹנֵן לְחֵקֶר אֲבוֹתָם: ט כִּי־תְמוֹל אֲנַחְנוּ וְלֹא נֵדָע כִּי צֵל יָמֵינוּ
עֲלֵי־אָרֶץ: י הֲלֹא־הֵם יוֹרוּךָ יֹאמְרוּ לָךְ וּמִלִּבָּם יוֹצִאוּ מִלִּים: יא הֲיִגְאֶה־גֹמֶא בְּלֹא בִצָּה יִשְׂגֶּה־אָחוּ
בְּלִי־מָיִם: יב עֹדֶנּוּ בְאִבּוֹ לֹא יִקָּטֵף וְלִפְנֵי כָל־חָצִיר יִיבָשׁ: יג כֵּן אָרְחוֹת כָּל־שֹׁכְחֵי אֵל וְתִקְוַת חָנֵף
תֹּאבֵד:

רש"י

(א) (מענה בלדד): **(ב) ורוח כביר.** רוח דברים: **כביר.** ל' רוב: **(ג) האל יעות משפט.** הה"א נקוד פתח ומליצתו לשון תימה: **(ד) וישלחם ביד פשעם.** על ידי פשעם, (הפשע) הוא נעשה שליח להובילם: **(ה) אם אתה תשחר וגו'.** יעיר עליך את זכותך: **(ו) ושלם נות צדקך.** ויעש' את נות צדקך שלם ותמים: **(ז) והיה ראשיתך מצער.** ראשיתך שעברה מצער לפי אחריתך שישגה מאוד: **(ח) לדור רישון.** על דור ראשון, כמו (דברים ד) כי שאל נא לימים ראשונים: **וכונן.** הכן והזדמן לעמוד על חקרי אבותם: **(יא) היגאה גומא.** זאת יאמרו אין הגומא גדל אלא בעוד שהביצה לחה במימיה ובליחלוחיה, ביצה מריש"ק בלע"ז: **(יב) באבו.** בליחלוחו ובפריו: **לא יקטף.** לא ישבר ולא ינתק כמו (שם כג) וקטפת מלילות: **ולפני כל חציר ייבש.** קודם כל חציר ויבש, כשהמים כלים והביצה חריבה: **(יג) כן ארחות כל שוכחי אל.** להצליח בעת ששעתו משחקת לו עד שתתמלא סאתו: **ותקות.** סופו של חנף יאבד:

מצודת דוד

(ב) עד אן. עד מתי תדבר אלה הדברים הלא אמרי פיך יחשבו לכעס חזק: **(ג) האל.** וכי האל יעות משפט מבלי תת עונש לרשעים כפי הגמול וכי יעות הצדק לבלי תת גמול שכר הצדיקים ואיך תאמר שמסר הכל ביד מערכת השמים והיה א"כ כצדיק כרשע: **(ד) אם בניך.** ר"ל ראה שאין הדברים באים במקרה כ"א בהשגחה לפי הגמול כי כאשר בניך חטאו בעשותם משתה תמיד המביא לידי קלות ראש הנה אז גרשם מן העולם במקום פשעם כי בבית המשתה מתו במקום הרשע שם המשפט: **(ה) אם אתה וגו'.** ר"ל ומזה תשכיל לדעת כאשר אתה תדרוש לה' שירחמך ותתחנן אליו להעביר אשמתך: **(ו) אם זך.** ר"ל אם תעשה בזכות וישרות הלב לא ברמיה הנה לא יקופח שכרך כי מעתה יעורר רחמיו ויעשה נות צדקך שלם ותמים למלא כל מחסורך כי גמול הוא משלם: **(ז) ראשיתך מצער.** הטובה שהיה לך בראשית ימיך תחשב למעט כי הטובה שיהיה לך באחרית ימים יגדל מאד עד שלעולם תחשב למעט הטובה שהיה לך מאז: **(ח) כי שאל נא.** עתה שאל דבר לדורות הקודמים והכן דעתך אל מה שחקרו אבותיהם ומסרו להם: **(ט) כי תמול.** צעירים אנחנו לימים כאילו ביום אתמול נולדנו ולא נדע כל הקורות להביא ראיה מן המוחש: **כי צל ימינו.** כמו הצל אשר לא יעמדו זמן רב במקום אחד כי ינטה ממקומו בעבור הילוך השמש כן אנחנו מקרוב נולדנו ולא עבר עדיין זמן רב: **(י) יורוך.** ילמדנו אותך ויאמרו לך מה שקבלו מאבותם אשר חקרו מהדברים אשר נתפרסם להם מן החוש: **ומלבם.** אף מלב עצמם יוציאו דברים אשר חקרו בשכלם ע"פ הדברים אשר קבלו מאבותם: **(יא) היגאה.** והנה כה יאמרו לך וכי יגדל עץ גומא בלא טיט הלח וכי יגדל צמח האחו בלי מים הלא אין דרכם לגדל אלא במקום המים לבוא בהם מרבית הלחלוחית ושפע הרטיבות: **(יב) עודנו באבו.** כשהוא עדיין בלחלוחו הראוי הנה אז לא ישבר אבל כאשר פסקה הלחלוחית דרכו להתייבש טרם כל חציר כי רב הלחלוחית שבו היא סיבה להתייבש מהר כאשר תסור ממנו: **(יג) כן ארחות.** כן דרך של כל שוכחי השם עם כי בעת הצלחתם המה ממולאים בטובה אבל בבוא יום הפקודה תקות כל אחד אבודה חיש קל מהר:

מצודת ציון

(ב) ורוח. ענינו כעס כמו הניחו את רוחי (זכריה ו): **כביר.** חזק כמו אל כביר (לקמן לו): **(ד) וישלחם.** גרשם כמו שלח מעל פני (ירמיה טו) והוי"ו היא במקום אז וכן אם בחוקתי תלכו וגו' ונתתי וגו' (ויקרא כו) ור"ל אז נתתי וגו': **ביד.** במקום כמו יד אבשלום (ש"ב יח): **(ו) זך.** מל' זכות ובהירות: **(ז) מצער.** מעט כמו הלא מצער היא (בראשית יט): **ישגה.** יתגדל כמו כארז בלבנון ישגה (תהלים צב): **(ח) רישון.** כמו ראשון: **(ט) תמול.** אתמול: **(יא) היגאה.** היגדל כמו כי גאו המים (יחזקאל מז): **בצה.** טיט הלח כמו הטבעו בבוץ רגליך (ירמיה לח): **אחו.** שם צמח מה וכן ותרענה באחו (בראשית מא): **(יב) באבו.** ר"ל בלחלוח הראוי לו לפי טבע הצמח ההוא וכן באיבי הנחל (ש"ה ו) ור"ל בצמחי הנחל הלחים: **יקטף.** יכרת וישבר כמו רך אקטף (יחזקאל יז): **(יג) חנף.** כן יקרא הרשע על כי מחניף ליצרו וממלא פתוייו:

ד אוֹכְלִין עַל הַמַּפְקָר, אֲבָל לֹא עַל הַשָּׁמוּר. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר אַף עַל הַשָּׁמוּר. אוֹכְלִין עַל הַטְּפֵיחִין וְעַל הַדּוּפְּרָא, אֲבָל לֹא עַל הַסִּתְוָנִיּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר, כָּל זְמַן שֶׁבִּכְּרוּ עַד שֶׁלֹּא יִכְלֶה הַקַּיִץ.

ה הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים בְּחָבִית אַחַת — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אַף עַל הָאַחֲרוֹן. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה, יְבַעֵר מִינוֹ מִן הֶחָבִית; וְהַלָּכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל יָרָק אֶחָד לַבְּעוּר. אוֹכְלִין בָּרְגִילָה עַד שֶׁיִּכְלוּ סִגְּרִיּוֹת מִבִּקְעַת בֵּית נְטוֹפָה.

פירוש ברטנורא

ד אוכלים על המופקר. אוכלים ממה שבבית ע"י שמצוי מאותו המין בשדה במקום מופקר. אבל אם פסק וכלה אותו המין ממקום המופקר, אע"פ שנמצא ממנו במקום השמור בבתים או בגנות חייב לבער, כדאמרן כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית: **ר' יוסי מתיר אף על השמור.** ואין הלכה כר"י: **אוכלים על הטפיחים.** על מה שמשימים העופות בטפיחים, שהן כלי חרס הבנויים בבותל אשר שם צפרים יקננו. ואוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו המין בטפיחים: **ועל הדופרא.** אילן שעושה פירות שני פעמים בשנה, אוכלים בראשון עד שיכלה האחרון שבמינם: **אבל לא על הסתווניות.** אין אוכלין בענבים על ידי הענבים הגדלים בימות הסתיו: **רבי יהודה מתיר.** לאכול בענבים ע"י הסתווניות כל זמן שבכרו קודם שיכלה הקיץ. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה הכובש ג' כבשים. שלשה מיני ירק: **בחבית אחת.** של חומץ או של ציר, כדי שיתקיימו שלשה מיני הירק יחד: **רבי אליעזר אומר אוכלים על הראשון.** וכיון דכלה מין אחד מהן מן השדה נאסרו כולם ואפילו אותן שלא כלו, שאותו מין שכלה נתן טעם באותן שלא כלו ואסרן, דתנן לעיל פרק ז' שביעית אוסרת במינה במשהו שלא במינה בנ"ט: **רבי יהושע אומר אף על האחרון.** על סמך מין הכלה אחרון יאכל משלשתן אע"פ שכבר כלו השנים לחיה שבשדה. וטעמא דרבי יהושע הואיל ואלו שכלו בלועים מטעם אותו שלא כלה, דאמר קרא (ויקרא כה) מן השדה תאכלו את תבואתה כל זמן שאתה אוכל מן השדה אתה אוכל מן הבית, והאי קרא יתירה הוא דהא דרשינן לה מן ולבהמתך ולחיה אשר בארצך כל זמן שחיה אוכלת בשדה האכל לבהמתך מן הבית וכו', אלא קרא לכבושים הוא דאתא וה"ק מן השדה תאכלו את תבואתה אם יש בשדה מקצת מן הדבר הנכבש בבית, שהטעם הבלוע בדבר הנכבש יש במינו עדיין בשדה שעדיין לא כלה, אע"פ שעיקר הפרי כלה אעפ"כ תאכלו את תבואתה ואינו זקוק לבער: **כל ירק אחד הוא.** לא נתנו חכמים שיעור לכל ירק וירק בפני עצמו, אלא אע"פ ששלשתן כלו מן השדה הואיל ואיכא שאר ירקות שלא כלו אוכל ע"י שאר ירקות ולא יבערם מן החבית עד שיכלו כל הירקות כולן מן השדה, והלכה כר"ג דכל שכלה מינו מן השדה יבער מינו מן החבית ואוכל את השאר:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ד

אוֹכְלִין עַל הַמַּפְקָר – מותר לאכול מפירות שביעית שבבית, כל זמן שמצויים פירות מאותו המין לחיה בשדה במקום מופקר, בין במחובר בין בתלוש, **אֲבָל לֹא עַל הַשָּׁמוּר** – אם כלה אותו מין לחיה בשדה מן המופקר, והוא מצוי עדיין בשמור, כגון באילנות שבתוך החצרות (**"תוספות יום טוב" עפ"י הרמב"ם**), אסור לאכול עליו, וחייב לבערו מן הבית. **רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר אַף עַל הַשָּׁמוּר** – כל זמן שמצוי אותו מין במחובר לאילן, אף שהאילן נמצא במקום שמור, מותר לאכול ממה שבבית. ויש מקשים על פירוש זה, שאין טעמו של רבי יוסי מבואר. ונראה להם לפרש, שלדעת רבי יוסי לא הקפידה התורה במה שאמרה "ולבהמתך ולחיה" שיהא מצוי מאכל לחיה, אלא עיקר האזהרה היא, שלא יאסוף כל תבואתו כאחד לביתו כדרך שנוהג בשאר השנים. ותלה הכתוב דבר זה במאכל חיה, שישאיר בשדה ולא יאסוף הכל. ולכן אם אסף כל מה שבשדה ושייר מן המחובר השמור, כגון ענבים שהיו עומדים ליבצר ולא בצרם, הואיל ושייר ולא בצר הכל, אין כאן חיוב ביעור. ותנא קמא סובר שכוונת הכתוב כפשוטו, שהקפידה התורה להשאיר מאכל לחיה, וזה שלא השאיר לחיה, חייב לבער (**"משנה ראשונה"**), ואין הלכה כרבי יוסי. **אוֹכְלִין עַל הַטְּפֵיחִין** – הרמב"ם מפרש, שטפיחים הם הגרגרים הקשים ממיני התבואה והקטניות שאינם נזרעים אלא צומחים מאליהם ומתקיימים הרבה זמן בארץ, כגון הטופח הנזכר בתחילת כלאים ("הפורקדן והטופח"), ובאה המשנה ללמדנו, שאף כשעדיין מצויים גרגרים קשים כאלו בשדה, כלומר פירות גרועים קשים, מותר לאכול מאותו מין שבבית. ויש מפרשים, ש"טפיחים" היינו כדי חרס הנתונים בחורים שבכותל והם משמשים קנים לצפרים, ובאה המשנה ללמד, שאוכלים ממה שבבית כל זמן שמצוי מאותו מין בטפיחים. **וְעַל הַדּוּפְּרָא** – אילן שעושה פירות פעמיים בשנה, באביב ובקיץ, אוכלים עליו כל זמן שמצויים בו הפירות שבקיץ. **אֲבָל לֹא עַל הַסִּתְוָנִיּוֹת** – אין אוכלים בענבים עד שיכלו הסתווניות, היינו הענבים שבישולם נגמר בסתיו, לפי שענבים אלו רעים וגרועים הם ואינם ראויים לאכילה (**"משנה ראשונה"**), והרמב"ם מבאר הטעם, לפי שדומים לפירות של שנה אחרת (**הל' שמיטה ויובל ז, ה**). **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר** – לאכול בענבים עד שיכלו הסתווניות, **כָּל זְמַן שֶׁבִּכְּרוּ עַד שֶׁלֹּא יִכְלֶה הַקַּיִץ** – אם התחילו להתבשל קודם שכלה הקיץ, אף על פי שנגמרו בסתיו. ואין הלכה כרבי יהודה.

באור משנה ה

הַכּוֹבֵשׁ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׁים – שלושה מיני ירק, **בְּחָבִית אַחַת** – בחומץ או במי מלח, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל הָרִאשׁוֹן** – כלומר שלאחר שכלה מין אחד מהם מן השדה, נאסרו כולם, ואפילו שני המינים האחרים שלא כלו, וחייב לבער הכל. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: אַף עַל הָאַחֲרוֹן** – כל זמן שמין אחד מהם מצוי בשדה, מותר לאכול מכולם, אף על פי ששני המינים האחרים כבר כלו מן השדה. בירושלמי מבואר טעמם, שרבי אליעזר סובר: "הראשון נותן טעם באחרון", כלומר הואיל ואותו המין שכלה ונאסר נתן טעם בשאר שני המינים, אף אלו אסורים. ורבי יהושע סובר להיפך: "האחרון נותן טעם בראשון", כלומר הואיל והמין שלא כלה נתן טעם במינים שכלו, מותר לאכלם עד שיכלה המין האחרון, משום טעמו הבלוע בהם. **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁכָּלָה מִינוֹ מִן הַשָּׂדֶה, יְבַעֵר מִינוֹ מִן הֶחָבִית** – כל מין שכלה צריך לבערו מן החבית, והשאר מותר באכילה, שלעניין ביעור אין חוששים לנתינת טעם כלל. **וְהַלָּכָה כִּדְבָרָיו** – כדברי רבן גמליאל. וכותב הרמב"ם בפירושו למשנתנו: הלכה כרבן גמליאל אבל לא משום שנאמר כאן "והלכה כדבריו", אלא משום שדין זה הוא על דעת רבי, והלכה כרבי מחברו (ויש גורסים: מחבריו). ואמנם בנוסחאות מדוייקים אין גורסים פיסקא זו. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל יָרָק אֶחָד לַבְּעוּר** – כל מיני הירקות הם כמין אחד לענין ביעור, וכל זמן שמצוי מין ירק בשדה, מותר לאכול שאר כל מיני ירקות שבבית. **אוֹכְלִין בָּרְגִילָה** – סתם משנה היא, ואינה מדברי רבי שמעון (**"מלאכת שלמה"**). רגילה היינו חלגלוגות (פורטולא"ק), ומותר לאכול מין זה, **עַד שֶׁיִּכְלוּ סִגְּרִיּוֹת** – ויש גורסים: סנריות, סנדיות, והן מין רגילה, **מִבִּקְעַת בֵּית נְטוֹפָה** – שבגליל התחתון, ושם מצוי מין זה בשדה זמן רב. הרמב"ם מפרש: "רגילה הוא עשב חלגלוגית ויש בו ליחות הרבה, ובשביל זה תעמוד הרגילה ימים רבים. ואם פסקה ממקום אחד, נמצאת (היא) במקום

ו **הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים לַחִים** — **עַד שֶׁיְּיַבֵּשׁ הַמָּתוֹק; וְהַמְגַבֵּב בַּיָּבֵשׁ** — **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים** — **עַד שֶׁיִּשְׁרוּ מֵאֲבִיהֶן; וְהַמְגַבֵּב בַּיָּבֵשׁ** — **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּכֻלָּן עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.**

ז **כַּיּוֹצֵא בוֹ, הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים** — **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. הַמַּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים** — **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. עַד אֵימָתַי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לַפַּרְדֵּסוֹת? עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. מֵאֵימָתַי נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית? מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה.**

פירוש ברטנורא

ו **המלקט עשבים לחים.** אוכלן בלא ביעור עד שייבש לחלוחית הארץ הממתק את הפירות, משם ואילך חייב לבערן: **המגבב ביבש.** המלקט בעשבים יבשים, אוכלן בלא ביעור: **עד שתרד רביעה שניה.** שהיא בשנה בינונית בכ"ג במרחשון, משם ואילך חייב לבער: **מגבב.** תרגום לקושש קש (שמות ה) לגבבא: **רביעה.** על שם שהמטר רובע את הארץ ומולידה כזכר זה שרובע את הנקבה. פ"א שמרביץ העפר ומשכיבו, תרגום רובץ (בראשית כט) רביע: **ועלי גפנים.** לחים, אוכלים בהן כל זמן שנמצאים באביהן, כלומר במחובר לאילן: **שישורו.** שיפלו: **והמגבב ביבש.** בעלי קנים וגפנים יבשים, אוכל עד שתרד רביעה שניה ואחר כך יבער: **בכולן.** בין עשבים בין קנים וגפנים בין לחים בין יבשים. ואין הלכה כר"ע:

ז **עניים נכנסים לפרדסאות.** בשאר שני שבוע ליטול לקט שכחה ופאה ,וכן נכנסים לגנות במוצאי שביעית עד שתרד רביעה שניה. מפני מותרות פירות שביעית שנשארו בה: **בתבן ובקש של שביעית.** דסתם תבן וקש חזי למאכל בהמה ויש בו קדושת שביעית ואסור לשרפו וליהנות בו הנאה של [אבוד], משום דדרשינן לאכלה ולא להפסד. אבל כשנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה פקעה קדושת שביעית ממה שבבית:

משניות מבוארות – קהתי

אחר שהוא לח ממנו; ואף על פי שאין אנו רואים אותה, היא במקום נסתר בארץ, שכן דרך גדילתה; וכשרואים שיבש העשב בבקעת בית נטופה, יודעים שכבר יבשה (הרגילה) בכל מקום ולא נשאר ממנה כלום, מפני שזו הארץ לחה מאד; ובשביל זה נקראת "בית נטופה", שהיא הארץ רבת הליחות, והעשב ההוא עומד ימים רבים על הארץ, והיא הסגריות, והיו ידועות במקום ההוא, אבל אנו אין אנחנו יודעים אותה".

באור משנה ו

הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים לַחִים – מותר לאכלם, **עַד שֶׁיְּיַבֵּשׁ הַמָּתוֹק** – עד שתיבש לחלוחית הארץ הממתקת את הפירות, שמאותה שעה ואילך חייב הוא לבערם, שאלה שנשארו בשדה אינם ראויים כבר למאכל החיה (עיין לעיל ג, א – שם הבאנו באורים שונים בענין "המתוק"), ויש מבארים: עד שייבש המתוק – עד שייבשו העשבים המתוקים שבשדה (**רש"ח אלבק**). **וְהַמְגַבֵּב בַּיָּבֵשׁ** – והמלקט עשבים יבשים מותר לאכלם, **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – הגשם של העונה השנייה, שכן גשמי היורה מתחלקים לשלש עונות גשמים, שכל אחת מהן קרויה רביעה (מלשון רביצה והפראה, שהגשמים רובצים על הקרקע ומפרים אותה), והן: רביעה בכירה, רביעה בינונית, רביעה אפילה, ושנינו בברייתא (**תענית ו, א**): "איזהו זמנה של רביעה? הבכירה – בשלושה (במרחשון); הבינונית – בשבעה; האפילה – בעשרים ושלושה; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: בשבעה, בשבעה עשר, ובעשרים ושלושה; רבי יוסי אומר: בשבעה עשר, בעשרים ושלושה, ובחודש (בראש חודש) כסלו". כוונת משנתנו אפוא לרביעה הבינונית, שהיא לדעת רבי מאיר בשבעה בחשוון של השנה השמינית, ולדעת רבי יהודה – בשבעה עשר בו, ולדעת רבי יוסי – בעשרים ושלושה בו. ומאותה שעה ואילך חייבים היבשים בביעור, שאלו שבשדה אינם ראויים כבר למאכל החיה (**ר"ש; ברטנורא; "תפארת ישראל"**). והרמב"ם כותב: "עד מתי יהיה אדם רשאי ללקט עשבים לחים בשביעית? עד שייבש המתוק. ויגבב עשבים יבשים? עד שתרד רביעה שנייה במוצאי שביעית" (**הל' שמיטה ויובל ז, יז**). **עֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי גְפָנִים** – הלחים, אין חייבים בביעורם, **עַד שֶׁיִּשְׁרוּ מֵאֲבִיהֶן** – עד שיפלו מבדיהם, ומאותה שעה שנובלים ונושרים, חייבים העלים בביעור. **וְהַמְגַבֵּב בַּיָּבֵשׁ** – בעלים יבשים של קנים וגפנים, אין חייבים בביעורם **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – כמו שבארנו לעיל. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: בְּכֻלָּן** – בין בעשבים ובין בעלים, בין בלחים ובין ביבשים, **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – אין חייבים בביעורם אלא לאחר שירד הגשם של העונה השנייה במוצאי שביעית. בירושלמי אמרו: אין גורסים במשנה "עלי קנים" אלא "עלי גפנים" בלבד, שעלי קנים אין להם ביעור, וכן מובא בתוספתא: "עלי קנים ועלי זיתים ועלי חרובים אין להם ביעור, מפני שאין מינם כלה". וכן פוסק הרמב"ם.

באור משנה ז

אגב המשנה הקודמת מונה משנתנו עוד עניינים שזמנם עד שתרד רביעה שנייה.

כַּיּוֹצֵא בוֹ – בדומה למה ששנינו במשנה הקודמת, שהזמן הוא עד שתרד רביעה שנייה, **הַמַּשְׁכִּיר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים** – כלומר שכך התנה עמו, שמשכיר לו את הבית עד הגשמים, **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – זמן השכירות הוא עד שירד הגשם של העונה השנייה, כמו שבארנו במשנה הקודמת. **הַמַּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵרוֹ עַד הַגְּשָׁמִים** – מי שאסר על עצמו בנדר, שלא ייהנה משל חברו עד הגשמים, או שהדירו חברו שלא ייהנה משלו עד הגשמים, אסור לו ליהנות מחברו **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – (עיין נדרים ח, ה). **עַד אֵימָתַי עֲנִיִּים נִכְנָסִים לַפַּרְדֵּסוֹת** – בשאר השנים ליטול לקט שכחה ופאה, וכן במוצאי שביעית ללקט פירות שביעית המופקרים (**רמב"ם**)? **עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – ומכאן ואילך לא ייכנסו, שדריסת רגליהם מזיקה לאדמת הפרדס. **מֵאֵימָתַי נֶהֱנִין וְשׁוֹרְפִין בַּתֶּבֶן וּבַקַּשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית** – שכן תבן וקש ראויים למאכל בהמה, ואסור לשרפם בשביעית אף לצורך הנאת האדם, להסיק בהם תנור, וכן אסור ליהנות בהם בדרך אחרת של איבוד, כגון ליתנם בטיט, לפי שאסור להפסידם, שנאמר: "לאכלה" – ולא להפסד (עיין לעיל ח, יא), ובאה המשנה ללמד: מאימתי מותר לשרוף תבן וקש של שביעית וליהנות משריפתם או ליהנות בהם הנאה אחרת של איבוד? **מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה** – שאז נרקבים התבן והקש שבשדה ושוב אינם ראויים למאכל החיה, וכיון שנתבטל מה שבשדה ממאכל חיה, פקעה קדושת שביעית ממה שנמצא בבית (**רש"י; ברטנורא**). וכן אמרו בירושלמי: "מכיון שנסרח מה שבשדה, מותר מה שבבית".

ויש מקשים על פירוש זה, שהרי אם כלה מן השדה, חייב לבער מן הבית ("מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה").

אמנם בעל "תוספות יום טוב" כותב, שמסתבר הטעם כירושלמי, משום שאין לומר "כלה לחיה מן השדה כלה לבהמתך מן הבית" אלא בכגון שאילו מה שיש בבית היה נמצא בשדה היתה החיה יכולה לאכול ממנו, אבל הואיל והמין הזה כל מה שהיה ממנו בשדה נרקב ונפסד, אם כן אילו גם מה שבבית היה בשדה, היה אף הוא נפסד ובטל ממאכל החיה; נמצא שלא נחסר לחיה כלום במה שכנס זה לביתו, ולכן אינו חייב לבערו.

אבל בעל "תוספות חדשים" כותב: "צריך עיון, שהרי טעם זה אינו מספיק אלא שלא יהיו חייבים בביעור, אבל מכל מקום יש להם דין שביעית, ולמה

ח מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וְהִגִּיעַ שָׁעַת הַבִּעוּר, מְחַלֵּק מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וַעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר, אֲבָל לֹא עֲשִׂירִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׂירִים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר.
ט מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִנָּתְנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר, אֶלָּא יִמָּכְרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, וּדְמֵיהֶם יִתְחַלְּקוּ לְכָל אָדָם. הָאוֹכֵל מֵעֵסֶת שְׁבִיעִית

פירוש ברטנורא

ח והגיע שעת הביעור. זמן ביעור הפירות לפי מקומן כדתנן לעיל ג' ארצות לביעור ובברייתא [פסחים נג.] שנינו אוכלים בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים, וכולן של שנה השמינית. וזמנים הללו בסתם שאין ידוע אם כלה לחיה מן השדה אם לאו אבל בידוע הכל לפי מה שכלו: **מחלקן מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד.** מאנשי ביתו, ואח"כ מחלק לשכניו ולקרוביו ומיודעיו, ומוציא ומניח על פתח ביתו ואומר אחינו בית ישראל מי שצריך ליטול יטול: **ועניים אוכלים אחר הביעור אבל לא עשירים.** דכתיב (שמות כג) ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה, אביוני עמך ולא עמך: **אחד עניים ואחד עשירים.** קרי ביה ואכלו אביוני וגם עמך. והלכה כרבי יוסי:

ט רבי אליעזר אומר ינתנו לאוכליהן. אע"פ שפירות הללו בהיתר נלקטו לאכלן בקדושת שביעית, מכל מקום סבר ר' אליעזר דאסור לזה שנתנו לו פירות הללו לאכלן לבדו, אלא ינתנו שיאכלם הוא עם אחרים, דר' אליעזר לטעמיה דסבר כב"ש, דאמרי [לעיל מ"ב פ"ד] אסור לאכול פירות שביעית בטובה, כלומר להחזיק טובה למי שנותן לו פירות שביעית דרחמנא אפקרינהו, הילכך זה שנתנו לו פירות שביעית במתנה או נפל לו בירושה אסור שיאכלם לבדו שלא יחזיק טובה למי שהורישם לו או שנתנם לו במתנה, אלא יאכל אותם עם אחרים כדי שלא יהא אוכל פירות שביעית בטובה: **וחכ"א אין החוטא נשכר.** חכמים לדבריו דר"א קאמרי ליה, לדידן מותר לאכול פירות שביעית בין בטובה בין שלא בטובה, אלא לדידך דאמרת אסור לאכול פירות שביעית בטובה היכי קאמרת ינתנו לאוכליהן ושריית למי שנתנו לו פירות שביעית במתנה לאכלן עם אחרים, והלא מצינו חוטא נשכר שאוכל אותן עם כל בני

משניות מבוארות – קהתי

פקעה קדושת שביעית מהן? אלא שהירושלמי מטעם אחר התיר, שכיון שנתבטל מה שבשדה הרי זה כאילו נתבטל גם מה שבבית ונפסד, שמותר לאבדו".

כן גם בעל "משנה ראשונה" דוחה טעמו של בעל "תוספות יום טוב", שהתורה לא אמרה לבער משום הפסד החיה, אלא שאם אין לחיה לאכול, לא תאכל הבהמה יותר מן החיה, וצריך להוציא מאכל הבהמה ולהפקירו, שיהא לחיה ולבהמה בשווה, וזוהי מצוות הביעור, שיהא הפקר ושווה לכול, ואין לאחד זכות יותר מחברו, ואין הבדל אם כלה לחיה מחמת אכילה או מחמת הפסד. אלא הטעם הוא – לדעת "משנה ראשונה" – שסתם תבן וקש עומדים למאכל בהמה, וקודם זמן הביעור אסור להשתמש בהם להסקה, אף על פי שהוא צורך האדם, שאין זה דומה למלוגמא (לעיל ח, א), שאי אפשר שם בדבר אחר, אבל לצורך הסקה שאפשר להשתמש בעצים, אסור להפסיד מאכל בהמה, אבל משהגיע זמן הביעור, שהתורה התירה לכלות מאכל בהמה מן הבית, אין גם להקפיד מלהשתמש בו להסקה, שאף שממעט בזה מאכל בהמה, אין בכך כלום. וכן כתב הרא"ש (עיין "משנה ראשונה").

ובעל "תפארת ישראל" כותב: נראה לי, שהמשנה באה להשמיענו כשיטת הרמב"ן, שכשמגיע זמן הביעור אין צריך לאבדו אלא רק מפקירו, ויכול כל אדם ואף הוא עצמו לזכות בו וליהנות ממנו, וזהו ששנינו כאן: "נהנין ושורפין", שקודם זמן הביעור רק ליהנות ממנו מותר, אבל לא לשרפו, ואולם משהגיע זמן הביעור, יכול ורשאי ליהנות ממנו או לשרפו.

באור משנה ח

משנה זו באה ללמדנו, כיצד מקיימים מצוות הביעור. וכבר הזכרנו שיש שלש דעות בענין זה, ולהלכה נתקבלה דעת הרמב"ן שהיא שיטת רוב הפוסקים (עיין הקדמה למשנה ב בפרקנו), ולפיה נבאר את משנתנו.

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית – שכנס לתוך ביתו, **וְהִגִּיעַ שָׁעַת הַבִּעוּר** – שכלו פירות אלו לחיה מן השדה, כמבואר במשניות הקודמות; ויש פירות שחכמים קבעו זמן ביעורם, כמו שמובא בברייתא (**פסחים נג, א**): "אוכלים בענבים עד הפסח, בזיתים עד העצרת, בגרוגרות עד החנוכה, בתמרים עד הפורים", וכל הזמנים הללו של שנה שמינית הם, וכשמגיע זמן הביעור, **מְחַלֵּק מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** – מאנשי ביתו ומשכניו ומקרוביו, ומה שנשאר הוא מבער מן הבית, כלומר שמוציאו ומניחו על פתח ביתו, ואומר: אחינו בית ישראל, מי שציך ליטול יטול (**תוספתא**). **וַעֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר** – מפירות שביעית שלקטו מן ההפקר, **אֲבָל לֹא עֲשִׂירִים** – כלומר שאסור לעשירים לזכות בפירות שנתבערו מן הבית, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – שכתוב (**שמות כג, יא**): "ואכלו אביוני עמך", ודורש רבי יהודה: "אביוני עמך" – ולא עמך. ואין הכוונה לעניים ולעשירים במובן הרגיל, אלא כל שלקטו הפירות משדות אחרים, נקראים עניים, והם אוכלים אחר הביעור, אבל בעלי השדות עצמם שלקטו את הפירות משדותיהם בהפקרם, נקראים עשירים, ואסור להם לאכלם אחר הביעור. מכל מקום בביעור הכל חייבים, אלא שלדעת רבי יהודה רק אדם אחר רשאי לזכות בפירות שנתבערו על ידי בעל השדה (**"כסף משנה" על פי הרמב"ן; "תפארת ישראל"**).

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עֲשִׂירִים – בין עניים בין עשירים, **אוֹכְלִין אַחַר הַבִּעוּר** – כלומר שאף בעל הבית עצמו יכול לחזור ולזכות בפירות לאחר שקיים מצוות הביעור, "ומכניסם לתוך ביתו ואוכל והולך עד שעה שיכלו" (**תוספתא**), שרבי יוסי דורש: "ואכלו אביוני עמך" – אביונים וגם עמך. והלכה כרבי יוסי. – ואף הרמב"ם פוסק כרבי יוסי, אלא שהוא גורס בדבריו: "אחד עניים ואחד עשירים אין אוכלים אחר הביעור"; וכבר בארנו, שלשיטת הרמב"ם מצוות הביעור היא, שמחלק מזון שלש סעודות לכל אחד ואחד, והשאר מאבדו ומבערו מן העולם (**הל' שמיטה ויובל ז, ג**).

בירושלמי מובא: ר' יצחק בר רדיפא היו לו פירות שביעית והגיע זמן ביעורם, ובא ושאל לר' יאשיהו ואמר לו (ר' יאשיהו): בחר לך שלושה אוהבים והפקר לפניהם, כלומר הואיל והם אוהבין לא יטלו מהפירות שתפקיר, ותחזור אתה ותזכה בהם. – קפודקאי (אנשים קפדנים) מציפורי באו ושאלו את רבי אמי: כגון אנחנו שאין לנו אוהבים ולא מכירים הדורשים בשלומנו, היאך נבער? אמר להם רבי אמי: כשתראו השוק פנוי מאנשים, תוציאו הפירות לשוק וצעקו: הפירות הללו הפקר, וכשיתחילו אנשים לבוא וליטול, הקדימו וזכו בהם אתם (לפי הריבמ"ץ).

באור משנה ט

מִי שֶׁהָיוּ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, שֶׁנָּפְלוּ לוֹ בִּירֻשָּׁה אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה – והפירות נלקטו בהיתר, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִנָּתְנוּ לְאוֹכְלֵיהֶן** – כלומר שלא יאכל את הפירות לבדו, אלא יינתנו לאחרים לאכול מהם, והוא יאכל עמהם. הטעם הוא כדי שלא יהא מחזיק טובה למי שהורישם לו או שנתנם לו במתנה, שכן רבי אליעזר סובר כבית שמאי (לעיל ד, ב), שאסור לאכול פירות שביעית בטובה, לפי שהתורה הפקירתם. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר** – אין החוטא ראוי להיות נשכר, להרוויח מחטאו, כלומר שחכמים אמרו לרבי אליעזר: אמנם לדעתנו מותר לו לבדו לאכול את הפירות, שסוברים אנו כבית הלל: "אוכלים בטובה ושלא בטובה", אבל לדעתך, שאסור לאכול פירות שביעית בטובה, אם אתה אומר שיאכל עם אחרים, נמצא החוטא נשכר, **אֶלָּא** – לשיטתך – **יִמָּכְרוּ לְאוֹכְלֵיהֶן, וּדְמֵיהֶם יִתְחַלְּקוּ לְכָל אָדָם** – כלומר שיתן דמי שוויים של הפירות כפי שיימכרו לאכילה, והדמים יתחלקו לכל אדם. – כך מפרש הרמב"ם על פי הירושלמי, לשיטת ר' יוחנן שם, שבפירות שביעית

עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ, חַיָּב מִיתָה.

פ ר ק ע ש י ר י

א שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמִּלְוָה בִּשְׁטָר וְשֶׁלֹּא בִּשְׁטָר. הַקָּפַת הַחֲנוּת אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת; וְאִם עֲשָׂאָהּ מִלְוָה, הֲרֵי זוֹ מְשַׁמֶּטֶת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרִאשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט. שְׁכַר שָׂכִיר אֵינוֹ מְשַׁמֵּט; וְאִם עֲשָׂאוֹ מִלְוָה, הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּט. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל מְלָאכָה שֶׁפּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית — מְשַׁמֶּטֶת; וְשֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית, אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת.

פירוש ברטנורא

אדם, והדין נותן לפי דבריך שימכרו לאוכליהן שיפרע אותם מה שהן שווין כדי שלא יהא חוטא נשכר והדמים יתחלקו לכל אדם. ואין הלכה כר"א: **האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה.** דלא תימא אין חלה בשביעית משום דכתיב לאכלה ולא לשריפה וחלה אם נטמאת טעונה שריפה, קמ"ל דראשית עריסותיכם אמרה תורה, מאיזו עסה שתהיה חלה תרימו:

י א שביעית משמטת את המלוה. המלוה את חברו ועברה עליו שביעית אחר ההלואה אינו יכול לתבוע הלואתו מחבירו כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו: **בשטר.** שכתב לו שטר באחריות נכסים ושעבד קרקעות על המלוה דמיחזי כמי שמשכן קרקעות אצלו, אעפ"כ שביעית משמטתו: **הקפת החנות.** שקנה ממנו באמנה: **אינה משמטת.** דאין זה חוב ואין זו דרך מלוה: **ואם עשאה מלוה.** שחשב עם הקונה וזקפן עליו במלוה: **הראשון הראשון משמט.** אם לקח באמנה פעם ראשונה מן החנות וחזר ולקח שנייה הראשונה נעשית מלוה ומשמטת ולא השניה. חזר ולקח שלישית. ראשונה ושניה נעשו מלוות ושביעית משמטתן ולא השלישית. וכן לעולם, האחרונה אין שביעית משמטתה וכל האחרות שביעית משמטתן, הואיל והיה ראוי שיתן לו מעות הראשונה קודם שיקח השנית בהקפה ולא נתן נעשית הראשונה מלוה, וכן לעולם. ואין הלכה כרבי יהודה: **כל מלאכה שפוסקת בשביעית.** אם שכר שכיר זה ממלאכות הפוסקות בשביעית, כלומר שאסור לעשותן בשביעית כגון חרישה וקצירה ועבודת קרקע, נעשה שכר זה בשביעית כמלוה, ושביעית משמטת, ואם לאו, ששכר זה שחייב לו היה משאר מלאכות שאין אסורות בשביעית, לא נעשה כמלוה ואין שביעית משמטת. ואין הלכה כרבי יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

של היתר מדובר במשנתנו. ואף הגר"א מפרש כך לשיטת ר' יוחנן, אלא שפירושו שונה במקצת מפירוש הרמב"ם, שמה שחכמים השיבו לרבי אליעזר לשיטתו שלא יהא חוטא נשכר, היינו: שכיון שמותר ליתן לאחרים אזי הם יחזיקו לו טובה, אלא צריך למכור והדמים מתחלקים על פי בית דין, ואז הם לא יחזיקו לו טובה במעות שביעית (**"שנות אליהו"**). – אבל הרא"ש כותב על פירושו של הרמב"ם, שפירוש דחוק הוא, ואף הר"ש מתקשה בפירוש המשנה, והוא כותב על הפיסקה "אין החוטא נשכר" – לא נתברר פירושו בירושלמי, והלשון "לאוכליהן" משמע למי שדרכן לאכול בלא ביעור (ולפי הגהת הרא"ש: למי שדרכן לאכול אחר הביעור). – אמנם יש דעה אחרת בירושלמי, והיא דעת ריש לקיש, שמדובר במשנתנו בפירות עבירה, ומפרש בעל "משנה ראשונה" דהיינו שהנותן או המוריש לא קיים בהם מצוות ביעור, ולא הפקירם אלא שמרם לעצמו. ואילו היו עכשיו הפירות בידו, היו אסורים לכל אדם, אבל הואיל והורישם או נתנם במתנה, אין לקנוס את היורש או את מקבל המתנה, שהרי הוא לא עשה עבירה, אלא שהוא צריך לקיים עכשיו בפירות מצוות ביעור, וזהו שאמר רבי אליעזר: "יינתנו לאוכליהן" – פירוש: כדרך שנותנין לכל אדם בשעת הביעור, ואף הוא עצמו יוכל ליטול מהם, ואין חוששים שיחזיק טובה למוריש או לנותן, שהרי לדעת רבי אליעזר אסור לאכול פירות שביעית בטובה. וחכמים חששו, שאם יתחלקו הפירות כדרך הביעור, יחזיקו האוכלים טובה למוריש או לנותן, שהרי סוברים הם, שמותר לאכול פירות שביעית בטובה, ונמצא חוטא נשכר, שהחזקת טובה זו הנאה היא למוריש או לנותן, והרי חוטא הוא; אלא הפירות עצמם יימכרו ודמיהם יתחלקו, שדמים אינם ניכרים ולא יחזיקו טובה בהם. ויש מפרשים משנתנו לשיטת ריש לקיש בפנים אחרות (**עיין "מלאכת שלמה"; פירוש חזון איש על הירושלמי**). **הָאוֹכֵל מֵעֲסַת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ** – קודם שהופרשה ממנה חלה, **חַיָּב מִיתָה** – בידי שמים, כדין האוכל חלה במזיד (חלה א, ט). משנתנו באה להשמיע שאף על פי שפירות שביעית פטורים מן המעשרות, עיסת שביעית חייבת בחלה (**רמב"ם**). ובבבלי (**בכורות יב, ב**) שואלים: למה עיסת שביעית חייבת בחלה, והלא אמרה תורה "לאכלה" ולא לשריפה, ואילו חלה אם נטמאה הרי היא טעונה שריפה? ומשיבים: שונה היא חלה, שכתוב בה: "לדורותיכם" (**במדבר טו, כא**), ומשמע אפילו בשביעית. ויש למדים זה מהכתוב (**שם**): "ראשית עריסותיכם" – מאיזו עיסה שתהיה תרימו חלה (**רש"י; רמב"ם; ועיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה א

פרק זה עוסק בדיני שמיטת כספים. וכותב הרמב"ם בענין זה: "מצוות עשה להשמיט המילווה בשביעית, שנאמר (דברים טו, ב): "וזה דבר השמיטה שמוט כל בעל משה ידו אשר ישה ברעהו". והתובע חוב שעברה עליו שביעית, עבר על "לא תעשה", שנאמר (שם): "לא יגוש את רעהו ואת אחיו". – אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג, שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף. ודבר זה קבלה הוא. אמרו חכמים: בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום, בין בארץ בין בחוצה לארץ, ובזמן שאין שם שמיטת קרקע (של יובל), אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ. – ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום, ואף על פי שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל. – אין שביעית משמטת כספים אלא בסופה, שנאמר (שם שם, א-ב): "מקץ שבע שנים תעשה שמיטה. וזה דבר השמיטה", ושם הוא אומר (דברים לא, י): "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות", מה שם אחר שבע, אף השמטת כספים אחר שבע. לפיכך הלוה את חברו בשביעית עצמה, גובה חובו כל השנה; וכשתשקע חמה בלילי ראש השנה של מוצאי שביעית, אבד החוב" (הל' שמיטה ויובל ט, א-ד). משנתנו באה ללמד, שאין שביעית משמטת אלא מילווה או חוב אחר שנעשה מלוה.

שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמִּלְוָה – שאין אדם רשאי לתבוע הלוואתו מחברו לאחר שעברה עליה שביעית, כמבואר לעיל (בהקדמה למשנתנו), **בִּשְׁטָר וְשֶׁלֹּא בִּשְׁטָר** – בין הלואה שיש עליה שטר ובין הלואה שניתנה בלא שטר. בבבלי (**גיטין לז, א**) נחלקו אמוראים בפירוש פיסקה זו. רב ושמואל אומרים: בשטר – היינו שטר שיש בו אחריות נכסים, כלומר שכתוב בו שנכסי הלווה משועבדים לפרעון ההלואה, ושלא בשטר – היינו שטר שאין בו אחריות נכסים, וכל שכן מילווה בעל פה. ורבי יוחנן ורבי שמעון בן לקיש אומרים: בשטר – היינו שטר שאין בו אחריות נכסים, ושלא בשטר – היינו מילווה בעל פה. אבל שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט. ברם, מובא בגמרא (**שם**), שרבי יוחנן פסק הלכה למעשה בשטר שהיה בו אחריות נכסים שהוא משמט וכששאל אותו רבי אסי: "והלא מר הוא שאמר שאינו משמט", אמר לו רבי יוחנן: "וכי מפני שאנו מדמין (נראה בעינינו, וכמדומין אנו כן, ולא שמענו מרבותינו – **רש"י**), נעשה מעשה (להוציא ממון בידים)?! מכאן גם פוסק הרמב"ם: "שביעית משמטת את המילווה, ואפילו מילווה שבשטר שיש בו אחריות נכסים הרי זה משמיט" (**הל' שמיטה ויובל ט, ו**). **הַקָּפַת הַחֲנוּת** – קניית מצרכים בחנות בהקפה, **אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת** – שאינה בכלל מילווה, ואין דרך פרעונה כפרעון חוב; **וְאִם עֲשָׂאָהּ מִלְוָה** – שסיכם החנווני עם הקונה את חשבון ההקפה וזקפה עליו במילווה, כלומר שסכום ההקפה

ב הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה — אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר, מְשַׁמֵּט; וְאִם לָאו, אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. הָאוֹנֵס, וְהַמְפַתֶּה, וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע, וְכָל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין — אֵינָן מְשַׁמְּטִין. הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין — אֵינָן מְשַׁמְּטִין.

ג פְּרוֹזְבּוּל אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הִלֵּל הַזָּקֵן; כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּמְנְעוּ הָעָם מִלְּהַלְוֹת זֶה אֶת זֶה,

פירוש ברטנורא

ב השוחט את הפרה. בשנה שביעית, וחלקה ביום ראשון של שני ימים טובים של ראש השנה, אם היה אלול מעובר נמצא דיום א' שנתחלקה היה חול והיה יום אחרון של אלול של שנה השביעית, ושביעית משמטת בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים תעשה שמיטה: **האונס והמפתה.** שנותנים חמשים שקל: **והמוציא שם רע.** שנותן מאה: **וכל מעשה בית דין.** ממון שכתבו עליו פסק דין, חייב אתה ליתן לו: **אין משמיטין.** שכיון שפסקו בית דין על הממון, כגבוי דמי וכאילו הגיע לידו: **המלוה על המשכון.** דכתיב (שם) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, פרט לזה שיש לאחיך בידך: **והמוסר שטרותיו לב"ד.** דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך, פרט למוסר שטרותיו לבית דין שבית דין יש להם זה החוב אצל אחיו:

ג פרוזבול. פרוז תקנה, בול עשירים , דכתיב (ויקרא כו) ושברתי את גאון עוזכם, ואמר רב יוסף אלו בולאות שביהודה. תקנה לעשירים שלא יעברו על השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, ותקנה לעניים שימצאו מי שילוה להם, והשמטת כספים בזמן הזה דרבנן דכתיב (דברים טו) וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו, בשתי שמטות הכתוב מדבר אחת שמטת קרקעות ואחת שמטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ובזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ורבנן הוא דתקינו שמטת כספים בזמן הזה ומשום הכי היה כח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין השמטה הואיל ואין שמטת כספים בזמן הזה אלא מדברי סופרים:

משניות מבוארות – קהתי

נרשם כחוב; ויש מפרשים, שקבע לו זמן לפרעו (הרא"ש), **הֲרֵי זוֹ מְשַׁמֶּטֶת** – כדין מילווה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הָרִאשׁוֹן הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט** – לאחר שלקח בהקפה פעם שנייה, ההקפה הראשונה נעשית מילווה, והרי זו משמטת. לקח בהקפה פעם שלישית, גם השנייה משמטת, וכן לעולם ההקפה האחרונה אינה משמטת וכל הקודמות משמטות; ואין ההלכה כרבי יהודה. **שָׂכַר שָׂכִיר** – שכר מלאכתו של פועל, **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט** – שאין דינו כמילווה; **וְאִם עֲשָׂאוֹ מִלְוָה** – שחישב הפועל עם בעל הבית וזקף עליו את השכר במילווה, כלומר בתורת חוב, **הֲרֵי זֶה מְשַׁמֵּט** – שדינו כמילווה. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: כָּל מְלָאכָה שֶׁפּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית** – אם הפועל עסק במלאכה שהיא פוסקת בשביעית, כגון עבודת קרקע שהיא אסורה בשביעית, וכשפסקה נתחייב בעל הבית לשלם לו שכרו, **מְשַׁמֶּטֶת** – שאם לא שילם לו, נעשה שכרו ממילא כמילווה, ושביעית משמטת אותו; **וְשֶׁאֵינָהּ פּוֹסֶקֶת בַּשְּׁבִיעִית** – אבל אם עסק במלאכה שאינה פוסקת בשביעית, כגון עבודות המותרות בשביעית, **אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת** – שלא נעשה שכרו כמילווה. ויש מפרשים שאין כוונת המשנה לעבודות האסורות או המותרות בשביעית, אלא שאם עבודת השכיר פסקה בשנה השביעית, הואיל ובעל הבית נתחייב בשכרו, נעשה השכר כמילווה ולכן שביעית משמטת אותו, אבל אם לא פסקה בשנה השביעית, הואיל ושכירות אינה משתלמת אלא בסוף, עדיין לא נתחייב בעל הבית בשכרו, לפיכך אין שביעית משמטת את השכר (הר"ש).

באור משנה ב

הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה – של השנה השמינית בין הלקוחות, כלומר ביום הראשון של ראש השנה, **אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר** – בימי המשנה היו מקדשים את החודש על פי ראייה, כלומר: עדים שראו את הלבנה בחידושה, היו באים לבית הדין הגדול ומעידים על כך, ואחרי שבית הדין חקר אותם ומצא שעדותם נכונה קידשו את החודש והודיעו זאת לכל ישראל בארץ ובארצות הסמוכות. ואם לא נראתה הלבנה בליל שלושים, היו מעברים את החודש, כלומר שיום השלושים נימנה עם החודש שעבר, וראש חודש נקבע ביום השלושים ואחד. ברם, בראש השנה, מפני קדושת החג, נהגו לקדש מספק גם את יום השלושים באלול עם כניסתו, שמא יבואו עדים ויעידו שראו את הלבנה, ובית דין יקדשו את יום השלושים ויקבעוהו ראש השנה. ואם לא באו עדים, היה חודש אלול מעובר, וראש חודש תשרי היה ביום שני של ראש השנה. זהו ששנינו כאן: אם היה החודש מעובר – אם היה חודש אלול מעובר, בן שלושים יום, ונמצא שיום הראשון של ראש השנה הוא יום השלושים באלול של שביעית, **מְשַׁמֵּט** – החוב של הלקוחות בעד הבשר, ששביעית משמטת בסופה, וכגון שלא נתן בהקפה אלא דרש להביא משכון, ונמצא שמי שלא נתן משכון נעשה חובו כמילווה, הלכך הוא משמט (עיין "תפארת ישראל", "משנה ראשונה"), **וְאִם לָאו** – אם חודש אלול לא היה מעובר, **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט** – ואפילו אם נימנו עליה הלקוחות מערב יום טוב, לא נזקף עליהם החוב אלא משעת חלוקת הבשר, שהיתה כבר בשנה השמינית (ר"ח אלבק). **הָאוֹנֵס, וְהַמְפַתֶּה** – האונס את הבתולה או המפתה אותה, שחייב לשלם קנס חמישים כסף (שמות כב, טז; דברים כב, כט), **וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רָע** – על אשתו, שחייב לשלם מאה כסף (דברים כב, יט). **וְכָל מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין** – פסק בית דין, שכתבו שפלוני חייב לשלם לפלוני, **אֵינָן מְשַׁמְּטִין** – באונס ומפתה וכו' הטעם הוא, שהקנסות שהם חייבים אינם כשאר חובות (רמב"ם); ויש מבארים הטעם, שכל זמן שלא עמדו בדין אין כאן חוב ממון, שהרי המודה בקנס פטור. ואמנם לאחר העמדה בדין, הרי הם משמטים. ובמעשה בית דין הטעם הוא, שהממון שבית דין מחייב הרי הוא כגבוי ואין בו משום "לא יגוש". ויש סוברים, שאף האונס והמפתה והמוציא שם רע, אין חיוביהם משמטים, לפי שמעשי בית דין הם; ולכן שניים כאחד "האונס והמפתה והמוציא שם רע וכל מעשה בית דין". **הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן** – ואפילו אם ההלואה מרובה על המשכון, **וְהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין** – שיגבו את חובו, והוא איננו תובע את הלווה, **אֵינָן מְשַׁמְּטִין** – שכתוב (דברים טו, ג): "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך" – פרט לזה שיש לאחיך (משכון) בידך. מכאן שהמלווה על המשכון אינו משמט. ויש מבארים הטעם, שהרי זה כאילו הקנהו את המשכון בממון שהלווהו לזמן ידוע (רמב"ם). ופעם המוסר שטרותיו לבית דין – שכתוב: "ואשר יהיה לך את אחיך", פרט לזה שנסתלק מלתבוע את החוב אצל אחיו, אלא בית דין הם התובעים את החוב.

באור משנה ג

פְּרוֹזְבּוּל אֵינוֹ מְשַׁמֵּט – אם נכתב פרוזבול על המילווה, אין החוב משמט ("פרוזבול" מלה יוונית, ומובנה: תעודת תביעה לבית הדין לגביית החוב, כמפורש במשנה הבאה). **זֶה אֶחָד מִן הַדְּבָרִים שֶׁהִתְקִין הִלֵּל הַזָּקֵן** – כנשיא הסנהדרין בימי מלכות הורדוס, כמאה שנה לפני חורבן בית שני; **כְּשֶׁרָאָה שֶׁנִּמְנְעוּ הָעָם מִלְּהַלְוֹת זֶה אֶת זֶה** – מחשש שמא לא יפרע הלווה את החוב עד שנת השמיטה ונמצא המלוה מפסיד ממונו, **וְעוֹבְרִין עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְּלִיַּעַל" וְגוֹמֵר**

וְעוֹבְרִין עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים טו, ט)**: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־יִהְיֶה דָבָר עִם־לְבָבְךָ בְלִיַּעַל" וְגוֹמֵר — הִתְקִין הִלֵּל לַפְּרוֹזְבּוּל.**

ד זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוֹזְבּוּל: "מוֹסֵר אֲנִי לָכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי, שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה", וְהַדַּיָּנִים חוֹתְמִין לְמַטָּה אוֹ הָעֵדִים.

פירוש ברטנורא

ד זהו גופו של פרוזבול. עיקרו ושרשו: **והדיינים חותמים למטה או העדים.** להכי קתני הדיינים או העדים ללמדך שיכול העד להיות דיין או הדיין עד, דבדרבנן עד נעשה דיין, ופרוזבול דרבנן הוא:

משניות מבוארות – קהתי

— "לאמר קרבה שנת השבע שנת השמיטה ורעה עינך באחיך האביון ולא תתן לו", **הִתְקִין הִלֵּל לַפְּרוֹזְבּוּל** — שמלוה הכותב פרוזבול, כמפורש להלן במשנה הבאה, אין השביעית משמטת את חובו. בבבלי פירשו **(גיטין לז, א)**: פרוזבול — פרוס בולי ובוטי (כלומר ש"פרוזבול" הוא קיצור מהמלה "פרוזבוליבוטי") — תקנה לעשירים ולעניים (פרוז — תקנה, בולי — עשירים, בוטי — עניים): תקנה לעשירים — שלא יהא ממונם נפקע, ותקנה לעניים — שיהיו מוצאים ללוות **(רש"י שם).**

במוסף "הערוך" מובא ש"פרוסבוליבוטי" היא מלה יוונית שפירושה: יועצים ובית דין ממונה שלא יקבל אחד מן העם נזק וירד מנכסיו. ויש מעירים על דברי "הערוך", שאף האמוראים ידעו היטב פירוש המלה "פרוסבול", שהיא קיצור לשון מן המלה היוונית "פרוסבוליבוטי", אלא שכן דרך האמוראים לדרוש לשונות העמים שהשתמשו בהם ולתת מושג עברי לפי הענין ("תוספות אנשי שם").

באור משנה ד

זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוֹזְבּוּל — עיקרו של פרוזבול הוא הנוסח דלקמן: **"מוֹסֵר אֲנִי לָכֶם אִישׁ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִים שֶׁבִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי, שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה"** — ויש גורסים: "מוסר אני לכם... כל חוב שיש לי, שאגבנו כל זמן שארצה", כלומר שהמלווה מוסר לבית הדין את הזכות לגבות כל חובותיו, ולכן דינו כמוסר שטרותיו לבית דין, ששנינו לעיל (משנה ב), שאינם משמטים, הואיל והחובות כגבויים הם, ואין בהם משום "לא יגוש" **(ספרי ראה; המאירי גיטין).** ברם, לפי הגירסה שבמשנתנו משמע, שאינו אלא מוסר מודעה לדיינים, שכל חובות שיש לו יגבם כל זמן שירצה, וכיון שמסר מודעה זו, נמצא גובה חובותיו בתוקף הרשאת בית הדין, הלכך אינם משמטים בשביעית. **וְהַדַּיָּנִים חוֹתְמִין לְמַטָּה אוֹ הָעֵדִים** — הדיינים או העדים חותמים מתחת לנוסח הפרוזבול. ויש מפרשים, שאם ירצו הדיינים לכתוב לו הפרוזבול, יכתבו "פלוני בא לפנינו הדיינים ומסר לנו חובותיו", וחותמים הדיינים; ואם לאו, יוכלו העדים לכתוב לו: "בפנינו עדים מסר פלוני חובותיו לבית דין פלוני" וחותמים העדים **("משנה ראשונה").** ובירושלמי אמרו, שאפילו הדיינים נמצאים במקום אחר, יכול המלוה לכתוב בפני עדים שמוסר חובותיו לדיינים שבמקום פלוני, שכן משמע מגופו של פרוזבול: "פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני".

להרחבת באור שתי המשניות שלמעלה בענין ה"פרוזבול", נוסיף כמה דברים:
א. מה ששנינו לעיל (משנה ב), שהמוסר שטרותיו לבית דין אינו משמט. אמנם מדין תורה הוא, שכן דרשו בספרי מן הכתוב (דברים טו, ג): "ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך" — פרט למוסר שטרותיו לבית דין (כמו שבארנו שם). ברם, תקנת הלל היא, שהכותב פרוזבול, אף על פי שאינו מוסר שטרותיו לבית דין, מכל מקום מועיל הפרוזבול שאין שביעית משמטת חובותיו, והוא כולל אפילו חובות שאין לו שטרות עליהם (תוספות, מכות ג, ב; "מלאכת שלמה"; משנה ראשונה").

ויש מפרשים, שדין המוסר שטרותיו לבית דין הוא ענין הפרוזבול שתיקן הלל (רש"י מכות ג, ב), כלומר שלפי דעה זו באה משנה ג לפרש ענין המוסר שטרותיו לבית דין שבמשנה הקודמת, שטעמו הוא לפי שפרוזבול אינו משמט מתקנת הלל. ומה שדרשוהו בספרי מן הכתוב, אינו אלא אסמכתא בלבד.

ב. בבבלי שואלים (גיטין לו, א): איך תיקן הלל תקנה נגד דין התורה? ומשיב אביי: בשביעית בזמן הזה ורבי היא... — כלומר שלדעת רבי אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נוהג, שיש בו שמיטת קרקע בדומה לשמיטת כספים בשביעית, שהשדות חוזרות בו לבעליהן, אבל בזמן שאין היובל נוהג, אין שמיטת כספים נוהגת (רבנו תם בתוספות שם); וחכמים תיקנו, שתהא שמיטת כספים נוהגת אף בזמן שאין היובל נוהג, כדי שלא תשתכח תורת שמיטת כספים מישראל, והואיל ואין שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה אלא מדברי סופרים, לפיכך היה כוח ביד הלל לתקן פרוזבול להפקיע דין שמיטת כספים, כדי שלא יימנעו העם מלהלוות זה את זה. ברם, בזמן ששמיטת כספים נוהגת מן התורה אין תקנת פרוזבול מועילה. וכן כותב הרמב"ם: "ואין הפרוזבול מועיל אלא בשמיטת כספים בזמן הזה, שהיא מדברי סופרים. אבל שמיטה של תורה, אין הפרוזבול מועיל בה (הל' שמיטה ויובל ט, טז).

יש מפרשים, שאף בימי בית שני לא נהגו יובל, שכתוב ביובל (ויקרא כה, י): "וקראתם דרור בארץ לכל יושביה", ודרשו (ערכין לב, ב): בזמן שכל יושביה עליה; ומכאן, שמשגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו היובלות, וכיון שהלל סובר כרבי, שבזמן שאין היובל נוהג אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא מדברי סופרים, הלכך יכול היה להתקין בימיו פרוזבול (רש"י גיטין לו, א).

ויש סוברים, שאמנם בימי בית שני נהגו יובל, והלל לדורות הבאים תיקן, שיודעים היו שהבית עתיד ליחרב (תוספות שם בשם רבנו תם).

ושוב שואלים בגמרא (שם לו, ב): אם מן התורה אין שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה, כלומר שהלווה חייב מן התורה לפרוע הלוואתו, איך תיקנו חכמים השמטת כספים בזמן הזה נגד דין התורה? ומשיב אביי: "שב ואל תעשה הוא", ובכגון זה יש כוח ביד חכמים לתקן. — רבא אמר: הפקר בית דין הפקר. ונחלקו שם המפרשים בתשובתו של רבא: לרש"י נתכוון רבא להשיב אף על השאלה הראשונה בענין תקנת הלל, שלדעת רבא תקנת פרוזבול מועילה אף לחכמים החולקים על רבי וסוברים ששמיטה בזמן הזה נוהגת מן התורה, שהואיל ודבר שבממון הוא, אין כאן עקירת דבר מן התורה, לפי שהפקר בית דין בממון הפקר (וכן גם דעת הראב"ד). ברם, בעלי התוספות חולקים על רש"י והם מפרשים, שרבא לא בא להשיב אלא על השאלה השנייה בענין תקנת חכמים, שאף על פי שמן התורה אין שמיטת כספים בזמן הזה, רשאים היו חכמים לתקן שתהא נוהגת שמיטת כספים בזמן הזה בכוח "הפקר בית דין הפקר". אבל לענין תקנת פרוזבול אף רבא מודה, שלא נקבעה, אלא מפני ששמיטה בזמן הזה מדברי סופרים.

ג. במשנתנו שנינו, שגופו של פרוזבול הוא: מוסר אני לכם איש פלוני ופלוני הדיינים שבמקום פלוני"... ומשמע שדי בבית דין של שניים; וכן סובר רב נחמן בבבלי (גיטין לג, א), שהואיל ואין כאן אלא הודעה בלבד, די בשני דיינים. אבל רב ששת סובר שצריך אמנם שלושה דיינים, ומה שנקטה המשנה "פלוני ופלוני" לאו דווקא הוא, שאין דרכו של התנא לפרט כרוכל את כל הדיינים. — הרמב"ם העתיק אמנם משנתנו כצורתה, אבל הטור "חושן משפט" (סימן סז) כתב: "פלוני ופלוני ופלוני", ומכאן שפסק כרב ששת. ויש פוסקים כרב נחמן (המאירי).

ד. בענין ששנינו במשנתנו "והדיינים חותמין למטה או העדים" כותב הרמב"ם (בפירושו למשנתנו), שהמשנה באה ללמדנו, שבפרוזבול מותר שיהא הדיין עד, והעד דיין, שבדרבנן עד נעשה דיין, וכבר התבאר שהפרוזבול הוא מדרבנן (עיין "תוספות יום טוב"). ובבבלי אמרו (גיטין לג, א), שהמשנה באה להשמיענו (לדעת רב ששת), שבפרוזבול מותר שיהא כתוב בלשון דיינים ויחתמו עליו עדים, או שיהא כתוב בלשון עדים ויחתמו עליו הדיינים (עיין שם רש"י ותוספות).

ה פְּרוֹזְבּוּל הַמֻּקְדָּם כָּשֵׁר, וְהַמְּאֻחָר פָּסוּל. שְׁטָרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִים פְּסוּלִים, וְהַמְּאֻחָרִים כְּשֵׁרִים. אֶחָד לוֶה מֵחֲמִשָּׁה, כּוֹתֵב פְּרוֹזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. חֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד, אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוֹזְבּוּל אֶחָד לְכֻלָּם.

ו אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע. אִם אֵין לוֹ, מְזַכֶּה הוּא בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ שֶׁהוּא. הָיְתָה לוֹ שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת בָּעִיר, כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל. רַבִּי חֲצְפִּית אוֹמֵר: כּוֹתְבִין לָאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְלַיְתוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין.

ז כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים — רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע, וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל, וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ,

פירוש ברטנורא

ה פרוזבול המוקדם. שזמנו מוקדם שנכתב בכסליו וזמנו הכתוב בתוכו מתשרי קודם, כשר, מפני שהורע כחו של מלוה בכך, דפרוזבול אינו מועיל אלא להלואות שלפניו, דמשנמסרו לבית דין הרי הן כגבויות ושוב אין משמיטות, הלכך הלואות הבאות אחריו שלא נמסרו לבית דין משמיטות נמצא דמפסיד במה שהקדים זמנו, אבל פרוזבול המאוחר פסול, שאיחר זמנו והוא הלוה בינתים, וכשמוציא פרוזבול זה ורואים ב"ד הזמן סבורים שאותן הלואות קדמו לפרוזבול ונמצא גובה שלא כדין: **שטרי חוב המוקדמים פסולים.** כגון דקאי בניסן וכתב בשטר זמן תשרי שלפניו, פסולים משום דגובה שלא כדין מן הלקוחות שבין תשרי לניסן. וקנסינהו רבנן דלא ליגבו בשטר זה מן הלקוחות כלל, ואפילו מניסן ולהלן, גזירה שמא יגבה מאותן שבין תשרי לניסן שלא כדין. ומיהו לא הוי השטר פסול מחמת שהעדים שחתמו בו הוו רשעים שחתמו על שטר מוקדם בשקר, דמצו העדים למימר אנחנו על עיקר המלוה חתמנו ולא על הזמן, שלא באנו להעיד שנכתב ונחתם ביומו: **והמאוחרים כשרים.** דהורע כחו של מלוה, שאינו טורף לקוחות אלא מזמן שכתוב בשטר: **כותבין פרוזבול לכל אחד ואחד.** שכל מלוה ומלוה צריך שימסור שטרותיו לב"ד ויכתוב לו פרוזבול, הלכך כשחמשה לוין מא' אינו כותב אלא פרוזבול א' שאין כאן אלא מלוה א', ואע"פ שהלוין מרובין כשיהיה למלוה פרוזבול אחד על כולן דיו:

ו אלא על הקרקע. אלא אם כן יש לו קרקע ללוה, שאז חשוב החוב כגבוי ביד ב"ד ולא קרינן ביה לא יגוש: **אם אין לו.** ללוה, ומלוה יש לו, מזכה לו מלוה ללוה בתוך שדהו קרקע כל דהו וכותבים עליו פרוזבול, ואפילו החוב מאה מנה, משום דקרקע כל שהוא ראוי לגבות בה כל חובו, כגון דגבי והדר גבי עד דמשלים כל חובו: **היתה לו.** ללוה שדה ממושכנת בעיר, בין שאחרים משכנו אותה לו בין שמשכן הוא לאחרים כותבין פרוזבול: **כותבין לאיש על נכסי אשתו.** כגון קרקע של נכסי מלוג שהוא אוכל פירות: **על נכסי אפוטרופין.** שלווין לצורך היתומים והיתומים אין להם קרקע:

ז כוורת דבורים וכו'. כשהיא מחוברת בטיט הכל מודים שהיא כקרקע לכל דבר, ואם היתה מונחת על גבי יתדות הכל מודים שהיא ככלים ואינה כקרקע,

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

פְּרוֹזְבּוּל הַמֻּקְדָּם – שנכתב בו תאריך מוקדם, כגון שנכתב הפרוזבול באחד בניסן והוקדם זמנו לאחד באדר שלפניו, **כָּשֵׁר** – הפרוזבול, שעל ידי הקדמת התאריך אין הלווה מפסיד כי אם המלוה, שאין הפרוזבול מועיל אלא להלוואות שנעשו לפני תאריך הפרוזבול, ולא לאלו שנעשו לאחריו; הלכך אם המלוה הקדים זמן הפרוזבול לאחד באדר, אינו אלא מפסיד לעצמו, שכל הלוואותיו שנעשו מאחד באדר ואילך משמטות, שאין הפרוזבול חל עליהן, **וְהַמְּאֻחָר** – אבל אם נכתב בו תאריך מאוחר, כגון שנכתב הפרוזבול באחד בניסן ונרשם בו: אחד באייר, **פָּסוּל** – הפרוזבול, שבתוקף פרוזבול זה יכול המלוה לבוא ולגבות גם את הלוואותיו שנעשו בין אחד בניסן לאחד באייר, ונמצא גובה שלא כדין, שאין הפרוזבול מועיל אלא להלוואותיו שנעשו עד אחד בניסן, בשעת מסירת הדברים לבית דין; ומשום קנס פסלוהו חכמים לגמרי. **שְׁטָרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִים** – בשטרי חוב הדין הוא להיפך, שאם נכתב בהם תאריך מוקדם, **פְּסוּלִים** – השטרות, שכן ההלכה היא, שמיום כתיבת השטר משועבדים נכסי הלווה למלוה, ואם לאחר תאריך השטר מכר הלווה שדותיו לאחר, וכשהגיע זמן פירעון השטר לא היה לו ממה לשלם, יכול המלוה לגבות את חובו מהשדות הללו הנקראים "נכסים משועבדים". כלומר שמוציא אותם מידי הלוקח לגביית חובו, וזה נקרא "טורף לקוחות"; ומכאן, שאם השטר הוא מוקדם, כגון שעמד בניסן וכתב זמן השטר בטבת שלפניו, הרי יכול המלוה בתוקף שטר זה לטרוף לקוחות שלא כדין, שאם מכר הלווה את נכסיו בין טבת לניסן ויבוא המלוה ויוכיח על פי זמן השטר, ששיעבודו על הנכסים קדם למכירתם על ידי הלווה, נמצא גובה מהלקוחות שלא כדין. הלכך קנסו חכמים את המלוה, שאם שטר מוקדם בידו, הריהו פסול, ואין לו כל זכות לגבות בו מהלקוחות, ואפילו מהנכסים שמכר הלווה לאחר זמן כתיבת השטר, **וְהַמְּאֻחָרִים** – אבל שטרות שנכתב בהם תאריך מאוחר, כגון שעמדו בטבת ואיחרו זמן השטרות לניסן, **כְּשֵׁרִים** – השטרות, שהרי המלוה מפסיד בזה, שלא יוכל לגבות מן הלקוחות אלא מהזמן שכתוב בשטר, ואם הלווה מכר נכסיו בין טבת לניסן, לא יוכל לגבות מהם את חובו. **אֶחָד לוֶה מֵחֲמִשָּׁה** – מלווים, **כּוֹתֵב** הסופר, **פְּרוֹזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד** – שכל מלוה ומלוה צריך לפרוזבול. **חֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד** – שאחד הִלווה לחמישה לווים, **אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוֹזְבּוּל אֶחָד לְכֻלָּם** – שהרי אין כאן אלא מלוה אחד, ודיו פרוזבול אחד לכל מילוותיו.

באור משנה ו

אֵין כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע – בזמן שיש ללווה קרקע, שאז חשוב החוב כאילו הוא גבוי בידי בית דין, ואין בו משום "לא יגוש" (**ר"ש; ברטנורא**); ויש מבארים הטעם, לפי שאין רגילים להלוות למי שאין לו קרקע, ובדבר שאינו שכיח אין חכמים עושים תקנה (**רש"י; רא"ש**). **אִם אֵין לוֹ** – קרקע ללווה, **מְזַכֶּה הוּא** – המלוה ללווה, **בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ כָּל שֶׁהוּא** – קרקע כל שהוא, וכותבים עליו פרוזבול אפילו על חוב גדול, שאף מקרקע כל שהוא ראוי לגבות כל חובו, שגובה וחוזר וגובה ממנו (**הר"ש; רש"י**). **הָיְתָה לוֹ שָׂדֶה מְמֻשְׁכֶּנֶת בָּעִיר** – שמישכן אותה על חוב אחר, **כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל** – מה שנקטה המשנה "בעיר" לאו דווקא, והוא הדין אם היתה שדהו ממושכנת בעיר אחרת. **רַבִּי חֲצְפִּית אוֹמֵר: כּוֹתְבִין** – פרוזבול, **לָאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ** – כגון נכסים שהבעל אוכל פירותיהם, **וְלַיְתוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין** – אם האפוטרופוס, היינו הממונה על עסקי היתומים, לוה לצורך היתומים, ואין להם קרקע, כותבים פרוזבול על נכסיו של האפטרופוס, הואיל והוא לוה, אף על פי שלא לצורך עצמו לוה. – תקנת פרוזבול לטובת העניים תיקנוה, ולכן הקילו בה בכל אותם העניינים שנישנו במשנה (**עיין "תוספות יום טוב"**).

באור משנה ז

משנה זו שנוייה גם במסכת עוקצין, אלא שכאן היא שנוייה אגב ענין פרוזבול, ושם – אגב ענין טומאה.

כַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים – המונחת על גבי קרקע, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הֲרֵי הִיא כְּקַרְקַע** – והיא נקנית בכסף ובשטר ובחזקה (עיין פאה ג, ו), **וְכוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל** – שאם יש ללווה כוורת, אף על פי שאין לו קרקע, כותבין למלוה פרוזבול עליה, **וְאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ** – המיוחד לה, כדין קרקע שאינו מקבל טומאה, אבל אם נטלוה ממקומה, דינה ככלי, והיא מקבלת טומאה מדרבנן.

וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת — חַיָּב. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים:** אֵינָהּ כְּקַרְקַע, **וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל, וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ, וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת** — פָּטוּר.

ח הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית, יֹאמַר לוֹ: מְשַׁמֵּט אֲנִי. אָמַר לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן — **יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים טו, ב): "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה". **כֵּיוֹצֵא בוֹ, רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ, יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי, אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן** — **יְקַבֵּל מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** (שם יט, ד): "וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ".

פירוש ברטנורא

לא נחלקו אלא שמונחת על גבי קרקע ואינה מחוברת בטיט: **ר"א אומר הרי היא כקרקע.** ונקנית בכסף בשטר ובחזקה כקרקע: **וכותבין עליה פרוזבול.** אם יש ללוה כוורת כאילו היה לו קרקע: **ואינה מקבלת טומאה.** כדרך שהקרקע המחובר אינו מקבל טומאה: **והרודה.** מחלות דבש שבתוכה בשבת חייב חטאת כתולש דבר ממקום חבורו, דכתיב (ש"א יד) ויטבול אותה ביערת הדבש וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת. ואין הל' כר"א:

ח המחזיר חוב בשביעית. בסוף שביעית דהיינו בשמיטתה, שאין שביעית משמטת אלא בסופה, שנאמר (דברים טו) מקץ שבע שנים: **אמר לו אעפ"כ.** א"ל הלוה אעפ"כ אני רוצה לפרוע לך: **יקבל ממנו.** ולא עוד אלא שמותר לו שתהא ידו פשוטה לקבל בשעה שאומר לו משמט אני: **שנאמר וזה דבר השמטה.** כלומר דבור בעלמא שמוציא מפיו שהוא משמט דיו, ובדבור ראשון שאמר משמט אני סגי ואין צריך שיאמר וישנה שנאמר וזה דבר, אין לך אלא דבור ראשון, וכן וזה דבר הרוצח:

משניות מבוארות – קהתי

וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת – דבש מן הכוורת, **חַיָּב** – חטאת בשוגג, כתולש צמח מן הקרקע, שכתוב (**שמואל א יד, כז**): "ויטבול אותה ביערת הדבש". ודורש רבי אליעזר מכאן: מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש בכוורת הרודה ממנו בשבת חייב חטאת.

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ כְּקַרְקַע – אין הכוורת כקרקע אלא דינה ככלי, **וְאֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוֹזְבּוּל** – שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע (לעיל משנה ו), **וּמְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּמְקוֹמָהּ** – אפילו במקומה המיוחד לה, כדין כלי, **וְהָרוֹדֶה מִמֶּנָּה בְּשַׁבָּת, פָּטוּר** – שאינו כתולש מן המחובר; ברם, אסור לרדות דבש מדברי סופרים (**שבת צה, א**). ואין הלכה כרבי אליעזר (**רמב"ם**).

באור משנה ח

הַמַּחֲזִיר חוֹב בַּשְּׁבִיעִית – כלומר, לווה הבא לאחר שביעית להחזיר חוב שחל עליו דין שמיטה בשביעית, שהרי אין שביעית משמטת אלא בסופה (עיין הקדמה למשנה א בפרקנו), **יֹאמַר לוֹ** – המלוה ללווה: **מְשַׁמֵּט אֲנִי** – כמצוות התורה; **אָמַר לוֹ** – הלווה למלוה: **אַף עַל פִּי כֵן** – רוצה אני שתקבל, **יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ** – ואינו צריך לחזור שהוא משמט, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה"** – ודרשו: "וזה דבר", שדיו למלוה בדיבור אחד שאומר "משמט אני", ואינו צריך לחזור עליו. ויש מפרשים, שלמדים מן הפסוק "וזה דבר השמיטה", שצריך לומר דיבור של שמיטה (**רש"י גיטין לז, ב**), כלומר שהפסוק אינו מובא כאן אלא לדרשה שהמלווה יאמר "משמט אני". כן מובאת (**שם**) ברייתא: "כשהוא (הלווה) נותן לו, אל יאמר לו: "בחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו: "שלי הן ובמתנה אני נותן לך".

כַּיּוֹצֵא בוֹ – דומה לדין זה (משנה השנוייה במכות ב, ח), **רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט** – משום שהרג נפש בשגגה (**דברים יט, א-י**), **וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ** – לחלוק לו כבוד, **יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי** – שצריך הוא להודיע ולפרסם שהוא נכנע ונעצב על התקלה שבאה על ידו (**המאירי**), **אָמְרוּ לוֹ** – אנשי העיר: **אַף עַל פִּי כֵן** – אנו רוצים לכבדך, **יְקַבֵּל מֵהֶם** – ולא יאמר להם שנית, שהוא רוצח ואינו ראוי לכבוד, **שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הָרוֹצֵחַ"** – אין לך אלא דיבור הראשון (**תוספתא מכות ב**).

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד א

אומרת המשנה: **נָתַן** לוֹ הגזלן **אֶת הַקֶּרֶן, וְלֹא נָתַן** לוֹ **אֶת הַחוֹמֶשׁ,** 1
או שִׁמְחַל לוֹ הנגזל **עַל הַקֶּרֶן וְלֹא מָחַל** לוֹ **עַל הַחוֹמֶשׁ,** או שִׁמְחַל לוֹ 2
עַל זֶה וְעַל זֶה, חוּץ מִפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן, בכל אלו, כיון שלא 3
נשאר על הגזלן חיוב שוה פרוטה בקרן, **אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו** 4
בשביל החומש, אלא יניחנו בידו עד שיבא הנגזל ליטלו ממנו. אך
אם **נָתַן** לוֹ הגזלן **אֶת הַחוֹמֶשׁ, וְלֹא נָתַן** לוֹ **אֶת הַקֶּרֶן,** או שִׁמְחַל לוֹ 6
הנגזל **עַל הַחוֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל** לוֹ **עַל הַקֶּרֶן,** או שִׁמְחַל לוֹ **עַל זֶה וְעַל זֶה** 7
חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן, בכל אלו, כיון שיש עליו חיוב שוה פרוטה 8
בקרן **צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו.** 9
המשנה מבארת שאפשר להתחייב בכמה חומשים על גזילה אחת. 10
אומרת המשנה: אם **נָתַן** לוֹ הגזלן **אֶת הַקֶּרֶן, וְנִשְׁבַּע** לוֹ לשקר **עַל** 11
חִיּוּב הַחוֹמֶשׁ, שאמר שכבר נתנו לו, וחזר והודה שלא נתנו, 12

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמוד ב

מַאי אִירְיָא – מדוע אמרה המשנה שחיובו ללכת אחרי הנגזל למדי 1
הוא רק כשגזל **'וְנִשְׁבַּע',** והרי בבא לצאת ידי שמים **אֲפִילּוּ בְּלֹא** 2
שְׁבוּעָה נַמִּי עליו להוליכו אחריו למדי, **וכִדְתַנְיָא** בברייתא לגבי
הגוזל אחד מחמשה בני אדם, **שמוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן** לרבי עקיבא 4
בְּאוֹמֵר לִשְׁנַיִם 'גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם מָנֶה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם', שנותן 5
לָזֶה מָנֶה וְלָזֶה מָנֶה, כיון 6

רש"י

שבעה רועים – ז' מנהיגים. **משיח** – ימלוך על כולם ואלו הז' יהיה להם קצת שררה. **שצפה על פני המים** — שחתכו את ראשו והטילוהו למים, והכיר בו שהוא רוצח, ופגעו בו עכשיו לסטים כיוצא בו. **אמר לה על דאטפת אטפוך** — על שהצפת גולגולות של אחרים במים — אטפוך = הציפוך אחרים עכשיו. **לסוף מטיפיך יטופון** — עוד יבא יום ויציפו גולגולתם של אלו שהרגוך. **לאתר דמתבעי** — למקום שנגזר עליו למות בו, משם הוא מתבקש ליטול נשמתו. **תמן מובילין יתיה** — לשם רגליו מוליכות אותו. **תרי כושאי** — על שם שהיו יפים קרי להו הכי. **אליחורף ואחיה** — פסוק הוא במלכים, שהיו סופרים לשלמה. **דקא בעו מינאי** — אלו מתבקשים ממני למעלה, שהגיע זמנם למות. ולא היה יכול ליטול נשמתם כיון שלא נגזר עליהם למות, כי־אם בשער לוז. **מסרינהו** — שלמה. **לשעירים** — לשדים, שהוא היה מלך עליהם, כדכתיב (דברי הימים א כט) "וישב שלמה על כסא ה' למלך" — שמלך על העליונים ועל התחתונים. **אמטינהו למחוזא דלוז** — עיר שאין מלאך המות שולט בתוכה, כדאמרינן בסוטה (מו,ב). **ערבין ביה** — לשמים, משלמין ערבותן ומוליכין אותו למקום שמתבקש שם. **אני כאן** – כנגד השכינה אמר דהלל בגי' אדנ"י אם השכינה שורה בבית זה הכל כאן ואם תחטאו ויסלק שכינתו מי יבא לכאן. פ"א אם אני כאן כלומר אם יבואו ישראל למקדש אז מי שיש בידו הכל הוא ג"כ כאן ואם ישראל אינן כאן מי כאן דגם השכינה אינה כאן: **שמי** – בבית המקדש, דבגבולין אסור להזכיר שם המפורש.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נג עמוד א דרשה נוספת: נאמר **'וְהָיָה זֶה שָׁלוֹם, אַשּׁוּר כִּי יָבֹא בְאַרְצֵנוּ וְכִי יִדְרֹךְ בְּאַרְמְנוֹתֵינוּ וַהֲקֵמֹנוּ עָלָיו שִׁבְעָה רֹעִים וּשְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם'**. מבררת הגמרא: **מַאן נִינְהוּ שִׁבְעָה רוֹעִים** - מי הם שבעת הרועים, **דָּוִד בָּאֶמְצַע, אָדָם שֵׁת וּמְתוּשֶׁלַח** שהיו צדיקים קודם המבול **מִימִינוֹ** של דוד, **אַבְרָהָם יַעֲקֹב וּמֹשֶׁה בִּשְׂמֹאלוֹ** של דוד. עוד מבררת הגמרא: **וּמַאן נִינְהוּ שְׁמֹנָה נְסִיכֵי אָדָם. יִשַׁי, וְשָׁאוּל, וּשְׁמוּאֵל, עָמוֹס, וּצְפַנְיָה,** מן הנביאים, **צִדְקִיָּה** מלך יהודה, **וּמָשִׁיחַ, וְאֵלִיָּהוּ:**

דף נג עמוד א **אַף הוּא** - הלל הזקן **רָאָה גֻּלְגֹּלֶת אַחַת שֶׁצָּפָה עַל פְּנֵי הַמַּיִם** והכיר בה שהיא של רוצח ועכשיו נרצח הוא ע"י ליסטים, פנה אליה **וְאָמַר לָהּ, עַל דַּאֲטַפְתְּ אֲטַפּוּךְ** - כעונש על כך שרצחת אנשים אחרים והצפת את גולגולתם במים רצחו אותך והציפו את גולגלותך, **וּמְטִיפַיִךְ יְטוּפוּן** - וגם סופן של אלה שהרגוך שעוד יבא יום שירצחו אותם ויציפו את גולגלותם.

כיון שהזכירו דברי הלל שרגליו היו מוליכות אותו, מביאים מימרא נוספת: **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, רִגְלוֹהִי דְּהַר אִינִישׁ עָרְבִין בֵּיהּ** - רגליו של האדם הם ערבים עבורו, ומשלמים את ערבונם לשמים על ידי **שֶׁלַּאֲתָר דְּמִיתְבְּעֵי, תַּמָּן מוֹבִילִין יָתֵיהּ** - למקום שהוא מתבקש ליטול נשמתו ששם נגזר עליו למות, רגליו מוליכות אותו לשם.

מספרת הגמרא: **הַנְהוּ תַּרְתֵּי כּוּשָׁאֵי דַּהֲווּ קָיְימֵי קַמֵּי שְׁלֹמֹה** - שהיו עומדים לפני שלמה המלך, ושמותם כנזכר בכתובים **אֱלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא וסֹפְרִים דִּשְׁלֹמֹה הֲווּ. יוֹמָא חַד חַזְיֵיהּ** - ראה שלמה **לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת דַּהֲוָה קָא עָצִיב** - שהיה עצוב, **אָמַר לֵיהּ** שלמה **אַמַּאי עָצִיבְתְּ** - מדוע עצוב אתה, **אָמַר לֵיהּ** מלאך המות לשלמה **דְּקָא בָּעוּ מִינַּאי הָנֵי תַּרְתֵּי כּוּשָׁאֵי דְּיָתְבֵי הָכָא** - לפי שמבקשים ממני למעלה את נשמתם של שני הסופרים האלה, והיה עצוב לפי שלא היה יכול ליטול נשמתם כי־אם בפתח העיר לוז. אך שלמה סבר שהוא עצוב משום שאינו רוצה להרגם, **מַסְרִינְהוּ לִשְׁעִירִים** - מסר שלמה את שני סופריו לשדים, **וַשַּׁדְרִינְהוּ לִמְחוֹזָא דְּלוּז** - שלחם לעיר לוז ששם אין שליטה למלאך המות ואין מתים שם. **כִּי מָטוּ לִמְחוֹזָא דְּלוּז** - כאשר הגיעו השדים עם שני הסופרים לפתח העיר לוז, **שְׁכִיבוּ** - מתו הסופרים. **לְמָחָר חַזְיֵא** שלמה **לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת דַּהֲוָה קָבְדַח** - שהיה שמח, **אָמַר לֵיהּ** שלמה **אַמַּאי בְּרִיחַתְּ** - על מה הינך שמח, **אָמַר לֵיהּ** מלאך המות, שמחתי היא על כך **שֶׁבַּאֲתָר דְּבָעוּ מִינַּאי תַּמָּן שַׁדַּרְתִּינְהוּ** - למקום שנגזר ששם אוכל לקחת נשמתם לשם שלחתם. **מִיָּד פָּתַח שְׁלֹמֹה וְאָמַר, רִגְלוֹהִי דְּהַר אִינִישׁ עָרְבִין בֵּיהּ, לַאֲתָר דְּמִיתְבְּעֵי, תַּמָּן מוֹבִילִין יָתֵיהּ.**

תַּנְיָא, אָמְרוּ עָלָיו עַל הִלֵּל הַזָּקֵן, כְּשֶׁהָיָה שָׂמֵחַ בְּשִׂמְחַת בֵּית הַשּׁוֹאֵבָה היה מדבר בשם הקב"ה וכאילו מדבר הקב"ה בעצמו, **וְאָמַר כֵּן: אִם אֲנִי כָּאן הַכֹּל כָּאן** - כל עוד אני חפץ בבית זה ושכינתי שרויה כאן, יהא כבוד בית המקדש קיים, ויבואו כולם לכאן, **וְאִם אֵינִי כָּאן מִי כָּאן** - אך אם חלילה תחטאו ותסתלק השכינה, מי יבוא לכאן.

מימרא נוספת: **הוּא** - הלל הזקן **הָיָה אוֹמֵר כֵּן, לַמָּקוֹם שֶׁאֲנִי אוֹהֵב שָׁם רַגְלַי מוֹלִיכוֹת אוֹתִי,** לכך אני מגיע למקדש משום שאוהב אני לו, כנאמר (תהילים כו ח) 'ה' אָהַבְתִּי מְעוֹן בֵּיתֶךָ' וגו'. עוד דרש הלל בשם הקב"ה שאומר לישראל **אִם תָּבֹא אֶל בֵּיתִי** - לבית המקדש, **אֲנִי אָבֹא אֶל בֵּיתְךָ** - לבתי כנסיות ובתי מדרשות, אבל **אִם אַתָּה לֹא תָּבֹא אֶל בֵּיתִי אֲנִי לֹא אָבֹא אֶל בֵּיתְךָ שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי אָבוֹא אֵלֶיךָ וּבֵרַכְתִּיךָ'.**

אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר זִימְנָא אַחֲרִיתִי – אין כופים את המוכר לחזור ולכתוב ללוקח שטר נוסף על שמו, שיהיה בידו לראיה נגד יורשי הריש גלותא שלא יטענו שירשוה מאביהם, שהרי לא התנה עמו כן מתחילה. וְאִם אָמַר לוֹ הלוקח, הריני קונה את השדה עַל מְנָת שתכתוב לי שני שטרות, אחד על שם הריש גלותא, שאם יבואו מערערים לערער על השדה, אראה להם שהשדה שייכת לריש גלותא, ואם יבואו יורשי הריש גלותא, אראה להם ששדה זו שלי היא, כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר – לכתוב לו שטר אחר על שמו, שהרי כך התנה עמו.

הגמרא מבארת את החידוש בדברי הברייתא לשיטת אביי: אָמַר מַר, הַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה בְּשֵׁם חֲבֵירוֹ אֵין כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר זִימְנָא אַחֲרִיתִי.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, וכי משום מה נכפהו על כך. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתִימָּא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ הלוקח, מִידַּע יָדַעְתְּ דַּאֲנָא לְנַפְשָׁאי שָׁקִילְנָא – הרי ידעת שאני קונה את השדה לעצמי, וּפַנְחָיָא בְּעָלְמָא הוּא דְּקָבְעִינָא – ומה שבקשתי לכתוב את השטר על שם הריש גלותא אינו אלא להציל את השדה מידי המערערים, וְזוּזֵי כִּכְּרֵי לָא שָׁדֵינָא – ואף זה יודע אתה שלא התכוונתי להשליך את כספי בחינם, שלא תהיה לי הוכחה כלל על בעלותי בשדה, אֶלָּא אַדַּעְתָּא דְּכָתַב לֵיהּ שְׁטָרָא אַחֲרִינָא – אלא הרי זה כאילו התניתי עמך בפירוש שתכתוב לי שטר נוסף על שמי, ואם כן נחייב את המוכר לכתוב לו, קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא, שאינו מחויב לכתוב לו, דְּאָמַר לֵיהּ המוכר, סבור הייתי דְּעָנֵינָא עָבְדֵי לָךְ בַּהֲדֵי הַהוּא דְּזִבְנַתְּ לֵיהּ בִּשְׁמֵיהּ – תנאי עשית לך עם הריש גלותא שקנית את השדה על שמו שהוא יכתוב לך שטר על שמך, וְיִכְתּוֹב לָךְ שְׁטָרָא אַחֲרִינָא – ואם כן יכתוב לך הוא שטר אחר, ואין זה נחשב כאילו התנית עימי על כך.

הגמרא מבארת את החידוש בסיפא של הברייתא, לשיטת אביי: בסיפא של הברייתא שנינו, וְאִם אָמַר לוֹ הלוקח למוכר, הריני קונה את השדה עַל מְנָת שתכתוב לי שני שטרות, כּוֹפִין אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכּוֹר – לכתוב לו שטר נוסף.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, שהרי כך התנה עמו בפירוש. מתרצת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – אכן אין דברי הברייתא אמורים באופן שהתנה עמו בפירוש, אלא מדובר דְּאָמַר לְהוּ לְסַהֲדֵי כַּמָּיהּ דִּידֵיהּ – שאמר לעדים בפני המוכר, חֲזוּ דִּשְׁטָרָא אַחֲרִינָא קָא בְּעֵינָא – דעו לכם שחפץ אני בשטר נוסף, על שמי. מַהוּ דְּתִימָּא, מָצֵי אָמַר לֵיהּ – שיכול לומר המוכר ללוקח, אֲמִינָא – הייתי סבור, שְׁטָרָא מַהֵיאךְ דְּקָא שָׁקְלַתְּ בִּשְׁמֵיהּ קָאַמְרַתְּ – שכוונתך שהינך רוצה שטר אחר מהריש גלותא שקנית את הקרקע על שמו ולא ממני, קָא מַשְׁמַע לָן הברייתא, דְּאָמַר לֵיהּ הלוקח למוכר, לְהָכִי טָרְחִי וְאָמְרִי לְהוּ לְעֵדִים כַּמָּךְ – לכך טרחתי לומר כן לפני העדים דוקא בפניך, משום דְּמִנָּךְ הוּא דְּקָא בְּעֵינָא – שממך אני רוצה שטר נוסף, והרי זה כאילו התניתי עמך כן בפירוש.

הגמרא מביאה נידון נוסף השייך למחלוקת רבי יוחנן ובני מערבא לעיל (קב:) האם יש מקום לטענת 'מי הודיעו לבעל חיטין שיקנה חיטין לבעל מעות':

רַב כַּהֲנָא יָהֵב זוּזָא אַכִּיתָּנָא – רב כהנא קנה פשתן ושילם עליו מעות, אלא שהשאירו ברשות המוכר, לְסוֹף אַיְיקַר כִּיתָּנָא – ולבסוף נתייקר הפשתן, זַבְנֵיהּ מָרְוָותֵיהּ דְּכִיתָּנָא – הלך המוכר, ומכר את הפשתן של רב כהנא לאדם אחר לפי שער היוקר, על מנת לתת את המעות לרב כהנא. אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַב, אָמַר לֵיהּ מָה אַעֲבִיד – בא רב כהנא לפני רב ושאלו, מה אעשה, אֵיזִיל אִישָׁקִיל זוּזָאי – האם אלך ואקח את המעות ששילמו הלקוחות, אף על פי שארוויח בכך, שהרי הם שילמו יותר ביוקר, או שמא נראה הדבר כריבית ואסור מדרבנן. אָמַר לֵיהּ רב, אִי כִּי קָא זַבְנִי אָמְרִי הַאי כִּיתָּנָא דְּכַהֲנָא הוּא – אם בעת מכירת הפשתן אמרו ללקוחות שפשתן זה שייך לרב כהנא, זִיל שְׁקוֹל – לך קח את המעות, שהרי שלך הם. וְאִי לֹא אמרו להם כן, וסברו הלקוחות ששלהם הוא, לֹא תִּשְׁקוֹל – אל תקח את כל המעות שהם שילמו כשער היוקר, אלא רק כשיעור המעות ששילמת אתה על הפשתן, שכיון שלא זכית במעות הרי זה נראה כריבית אם תטול יותר ממה שנתת למוכר מתחילה.

הגמרא תמהה על פסק דינו של רב. מקשה הגמרא: כְּמַאן – כמי סובר רב, שפסק שאם לא ידעו הלקוחות שהפשתן שייך לרב כהנא לא זכה במעות, האם סובר הוא כִּבְנֵי מַעֲרָבָא, דְּאָמְרֵי לעיל (קב:) מִי הוֹדִיעוּ לְבַעַל חִטִּין שֶׁיִּקְנֶה חִטִּין לְבַעַל מָעוֹת, וכשם שאין כוונת בעל החיטין להקנות החיטין לבעל המעות אלא ללוקח שלפניו, כך גם אין כוונת לוקחי הפשתן להקנות המעות לבעל הפשתן אלא למוכר שלפניהם, ולכך לא זכה רב כהנא במעות. הגמרא דוחה אפשרות זו, שהרי אֲטוּ מִי יָהֵיב רַב כַּהֲנָא אַרְבַּע וְשָׁקִיל תַּמְנֵי - וכי מתחילה נתן רב כהנא את המעות על מנת להיפרע אחר כך מעות, שנאמר שכיון שנתן ארבע ועתה נוטל שמונה הרי זה דומה לריבית, הרי לא כך היה המעשה, אלא רב כהנא נתן מעותיו עבור הפשתן שלקח, ומעתה הפשתן הרי הוא שלו בכל מקום שהוא, וכִּיתָּנָא מִמֵּילָא הוּא דְּאַיְיקַר – וכשנתייקר הפשתן הרי הוא נתייקר לו, ובעלי הפשתן שמכרוהו לאחרים מִיגַּזַּל גַּזְלוּהָ – גזלו בכך את הפשתן מרב כהנא, וּתְנַן במשנה (צג:) כָּל הַגַּזְלָנִין מְשַׁלְּמִין כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה, וכיון שבעלי הפשתן מכרוהו משנתייקר, עליהם לשלם לרב כהנא כפי מה שהיה שווה בשעת המכירה שהיא שעת הגזילה. ואם כן לא שייכת כאן טענת בני מערבא, שהרי אין אנו צריכים שיקנו הלקוחות את המעות שנאמר 'מי הודיעון שיקנו המעות לרב כהנא', אלא יש לו לרב כהנא ליטול את מעותיו כדין תשלומי גזילה שמשלמין כשעת הגזילה, ואם כן מה טעמו של רב.

הגמרא מבארת שהמעשה היה באופן אחר, ובכך מבואר פסקו של רב: אָמְרֵי, הָתָם במעשה דרב כהנא, אֲמָנָה הֲוָאי, וְלֹא מַשְׁכֵּיהּ רַב כַּהֲנָא לְכִיתָּנָא – לא קנה עדיין רב כהנא את הפשתן בקנין משיכה [כיון שלא היה הפשתן עדיין כלל ביד המוכר] אלא רק בתורת 'אמנה', שהאמין למוכר ונתן לו מעות על סמך שיתן לו לאחר זמן את הפשתן. וְרַב לְטַעְמֵיהּ – וטעמו של רב שפסק שלא יטול את המעות כפי מה שנתייקרו, כשיטתו במקום אחר, דְּאָמַר רַב (ב"מ סג.) עוֹשִׂין אֲמָנָה בְּפֵרוֹת – מותר אדם לתת מעות לחבירו באמנה, ולפסוק עימו שיתן לו את הפירות לאחר זמן לפי השער הזול של עכשיו אפילו אם יתייקרו לאחר מכן, אבל רק אם נותן לו לבסוף את הפירות, וְאֵין עוֹשִׂין אֲמָנָה בְּדָמִים – אך אין עושין כן בדמים, שיתן לו המוכר לבסוף דמים כשיווי הפירות בשער היוקר, כיון שנראה הדבר כריבית, שנתן לו הלוקח ארבע זוז ועתה נוטל שמונה. לכך פסק רב שאם כשמכרו את הפשתן לא אמרו שהוא של רב כהנא, לא יטול רב כהנא את הדמים.

כל מי שהתחייב ממון לחבירו וכפר, ונשבע לשקר, חייב לשלם מלבד הקרן עצמה עוד חומש מהקרן, וכן להביא 'אשם גזילות'. במשנתינו יבואר שנוסף עליו גם חיוב להוליך את הגזילה אחרי הנגזל אף למקום רחוק, ואף להוציא הוצאות על כך.

משנה

הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ ממון הַשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וְנִשְׁבַּע לוֹ בשקר שלא גזלו, וחזר והודה שגזלו, יוֹלִיכֶנּוּ הגזלן אֲחֲרָיו אפילו לְאֶרֶץ רחוקה כְּמַדַּי, שנאמר (ויקרא ה כד) 'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ', ועד שיחזירנה לנגזל עצמו אין לו כפרה, ואינו יכול להביא את אשמו. וכיון שכך, לֹא יִתֵּן את הגזילה לֹא לְבְנוֹ של הנגזל, וְלֹא לְשָׁלּוּחוֹ של הנגזל, כיון שאינו מקיים חיוב השבה עד שתבוא הגזילה ליד הנגזל, ואם תאבד בדרך לא יפטר. אֲבָל כדי שלא ימנעו הגזלנים מלעשות תשובה תקנו חכמים שנוֹתֵן הגזלן את הגזילה לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין ונפטר בכך מחיובו, ומביא את אשמו אף קודם שהגיעה הגזלה ליד הנגזל. אומרת המשנה דין נוסף: וְאִם מֵת הנגזל, יַחֲזִיר הגזלן את הגזילה לְיוֹרְשָׁיו, ואף אחריהם חייב ללכת אפילו למדי, ועד שיחזירה להם אינו יכול להביא את אשמו.

המשנה מבארת שחיוב ההולכה למדי נאמר רק לגבי הקרן.

המשך בעמוד קסב

רש"י

אין כופין את המוכר. לחזור ולכתוב שטר מכירה אחר לולוקח שהיה לו להתנות ולהודיעו כתוב שטרי בשם ריש גלותא שאם יצאו עסיקין אראה להם שהוא של ריש גלותא וכתוב לי שטר אחר בשמי שלא יבאו היום או למחר יורשי ראש גולה לתובעה ממני: ופנחיא בעלמא הוא דבעינא. כלומר להצלה נתכוונתי פנחיא לשון חוזק וחבירו בהאשה [שלום] ביבמות (דף קטו:) לפנחיא שבקיה גבי מצא כלי וכתוב עליו קו"ף קרבן מ"ם מעשר תי"ו תרומה: ענינא. תנאי: דאמר להו לוקח לסהדי קמי מוכר חזו כו'. ובהדי מוכר כו': אמינא שטרא אחרינא מהיאך כו'. אני הייתי סובר שאתה אומר לעדים בענינא דנכתוב לי שטרא אחרינא ריש גלותא: זביניה מרווייתא דכתבנא. על מנת ליתן דמיהן שהן לוקחין לרב כהנא: לא תשקול. משום רבית: כמאן כבני מערבא. בתמיה כלומר דאמרינן מי הודיעו ללוקחין שיקנו מעותיהן לרב כהנא לפיכך לא זכה בהן: אמו. מאי איכפת לן בהקנאתן וכי רב כהנא עתיד ליטול מעות היה ויטול רבית שנתן לו ד' ויטול ח' והלא פשתנו היה נוטל וכל מקום שהיה שם שלו היה ואלו שמכרוהו גזלוהו מיניה ומשלמים כל דמיו ביום כשעת הגזילה ובשעת הגזילה כבר הוקר: אמנה הוא. שנתן להם מעות באמנה ולא היה להם פשתן כשקבלו דמים והתנו עמו כשער הזול ליתן לו כל השנה בשער זה דתנן ב"מ (דף עב:) יצא השער פוסקין אע"פ שאין לזה יש לזה: ורב. דאסר ליה למשקל זוזי: למעמיה דא"ר. באיזהו נשך (ב"מ סג.) עושין אמנה ליתן מעות על השער של זול של עכשיו: בפירות. לקבל פירות בשער היום: ואין עושין אמנה בדמים. כשבא לשער היום ליקר לקבל פירותיו אסור ליתן לו מוכר דמים של עכשיו דמיהן ברבית דיהיב ליה תרתי סלעים ושקיל ארבע: מתני' ונשבע לו. על שקר והודה: יוליכנו אחריו אפילו למדי. דאין לו כפרה עד שיחזיר לגנזל עצמו דכתיב לאשר הוא לו וגו' (ויקרא ה) וגבי נשבע לשקר כתיב: לא יתן לא לבנו. של גנזל להוליכו לגנזל שאם יאנסוהו חייב להחזיר דלא הוי השבה עד דמטי ליד[ה] כדאמרן: לשליח ב"ד. תקנתא הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים שלא נחייב לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך: ואם מת. גנזל יחזיר גזלן ליורשיו דגנזל: ולא נתן לו את החומש. או שמחל לו גנזל על הקרן לאחר שהודה לו ולא מחל לו על החומש. או שמחל לו על זה ועל זה כו': נתן לו את הקרן. לאחר שנשבע והודה ונתחייב קרן וחומש נשבע לו שבועה שניה על החומש שנתנו לו והודה:

הרי

אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור אמר מר הלוקח שדה בשם חבירו אין כופין את המוכר למכור זימנא אחריתי פשיטא מהו דתימא מצי א"ל מידע ידעת דאנא לנפשאי שקילנא ופנחיא בעלמא הוא דקבעינא וזוזי בכרי לא שדינא אלא אדעתא דכתב ליה שטרא אחרינא קא משמע לן דאמר ליה ענינא עבדי לך בהדי דהוא דזבנת ליה בשמיה וכתוב לך שטרא אחרינא ואם אמר לו על מנת כופין את המוכר למכור פשיטא לא צריכא דאמר להו לסהדי קמיה דידיה חזו דשטרא אחרינא קא בעינא מהו דתימא מצי א"ל אמינא שטרא מהיאך דקא שקלת בשמיה קאמרת קא משמע לן דאמר ליה לקמי טרחי ואמרי להו לעדים קמך דמינך הוא דקא בעינא רב כהנא יהב זוזא אסיתנא לסוף איקר כיתנא זביניה מרווייתיה דכיתנא אתא לקמיה דרב א"ל מה אעביד איזיל אישקיל זוזאי א"ל אי כי קא זבני אמרי האי כיתנא דכהנא הוא זיל שקול ואי לא לא תשקול כמאן כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין שקנה חטין לבעל מעות אטו מי יהיב רב כהנא ארבע ושקיל תמני כיתנא ממילא הוא דאיקר מיגזל גזלוה ותנן כל הגזלנין משלמין כשעת הגזלה אמרי התם אמנה הוא ולא משמיה רב כהנא ליכתנא ורב לטעמיה דאמר רב עושין אמנה בפירות ואין עושין אמנה בדמים: מתני' הגוזל את חבירו שדה ונשבע לו יוליכנו אחריו למדי לא יתן לא לבנו ולא לשלוחו אבל נותן לשליח בית דין ואם מת יחזיר ליורשיו נתן לו את הקרן ולא נתן לו את החומש מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש מחל לו על זה ועל זה חוץ מפחות שוה פרוטה בקרן אינו צריך לילך אחריו נתן לו את החומש ולא נתן לו את הקרן מחל לו על החומש ולא מחל לו על הקרן מחל לו על זה ועל זה חוץ משוה פרוטה בקרן צריך לילך אחריו ונשבע לו על החומש

הרי

תוספות

כגון דאודעינהו לדידיה ואודעינהו נמי לסהדי. תימה אם כן אמאי צריך לדחוק את ריש גלותא שיכתוב לו שטר יכתבו לו עדים כיון שיודעין שהוא קונה לעצמו וי"ל בגון דלא בעו עדים למיכתב ליה שטרא אחרינא. **יהב** זוזי אביתנא. השתא ס"דך דאיירי דמשך נמי ופקדון בעלמא הוא דהני גביה: **כמאן** כבני מערבא דאמרי מי הודיעו לבעל חטין כו'. כלומר ומשום הכי אי לאו דאודעיה ללוקח כי קמבין דהאי כיתנא דכהנא הוא נמצא דכהנא לא קני להנהו מעות דאיתנהו לאו אדעתא דהכי יהבו ליה מעותיו ואי שקיל כהנא מידי דמרווחתייהו ה"ל כאילו מדידדו יהבו ליה ומחזי ברבית:

התם אמנה הוא. פי' בקונטרס שנתן להם המעות באמנה ולא היה להם פשתן בשקבלו המעות וקשה דאם כן היכי מסיק רב לטעמיה והא בכה"ג אפילו רבי ינאי מודה דאסור לקבל המעות כיון שלא היה לו פירות באותה שעה שהוא פוסק עמו דהא דאמר ר' ינאי מה לי פירות מה לי דמיהן היינו דזיקא כשיש לו פירות באותה שעה שהוא פוסק עמו ורב אפילו בכה"ג אוסר לקבל מעות אלא פירות דזיקא בפרק איזהו נשך (ב"מ דף סג. ושם) מייתי דרבי ינאי אבריתא דרבי אושעיא דהיה נושה בחבירו מנה והלך על גורנו ואמר לו תן לי מעות שאני רוצה ליקח בהן חטין אמר ליה חטין יש לי כו' עד וכולן יש לו מותר אין לו אסור וקאמר התם ש"מ איתא לר' ינאי דאמר מה לי הן מה לי דמיהן משמע דר' ינאי דזקא כי יש לו מותר ובכה"ג פליג רב 6מיהו יש ליישב פי' הקונטרס דהתם דזקא דאיירי בהלואה לא שרי רבי ינאי אלא כשיש לו פירות דזקא אבל בזינני אמר התם דפוסקין על שער שבשוק אפילו אין לו ודהיינו אמנה בפירות ומה שפירש בקונטרס [התם] דרבי ינאי מתיר דמיהן שאין מעות ממש אלא דזקא פירות דומיא דהתיא דברייתא יין דמי חטים וכן יין דמי שמן שמן דמי יין דלא מחזי ברבית אבל מעות אסור אין נראה דהכא בשמעתין מוכיח דאפילו זוזי מותר לקבל והלכה כרבי ינאי כדמוכח התם:

הגוזל מחבירו שוה פרוטה ונשבע כו'. בגון שנשבע מעצמו דאין ב"ד משביעין אלא בטענת שתי כסף והודאה שוה פרוטה ואפילו בשבועה עצמו מיחייב חומש כדמוכח בשילהי פירקין ובמס' שבועות (דף לו:) תני נמי שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד (מפי עצמו) א"נ מיירי בטענו שתי כסף והודה לו שוה פרוטה: **אבל** נותן לשליח ב"ד. פי' הקונטרס מפני תקנת השבים שלא נחייבנו להוציא מנה בהוצאת הדרך משמע מתוך פירושו דנותנו לשליח ב"ד והוא שומרו בידו עד שיבא הנגזל ואין נראה חדא דלישנא משמע הכי דאמאי נקט שליח ב"ד הל"ל אם יש ב"ד שם נותן לב"ד ועוד דאמר בגמ' (דף קד.) שליח ב"ד פסיקא ליה מילתא ל"ש עשאו נגזל ל"ש עשאו גזלן להוליך לנגזל ועוד אמאי קאמר בגמ' דלא מיתוקמא מתני' כר' טרפון והא בפרק המפקיד (ב"מ דף לו: ושם) פריך אמילתא דר' טרפון ושקלי ליה כולהו ואזלי ומשני תני ויניח ע"כ ביד בית דין קאמר כי הא דר' אליעזר בר צדוק דמסיק אליבא דר' טרפון ועוד בגמ' אמאי איצטריך לאתויי דרבי אליעזר ע"כ נראה דמתני' איירי לענין אחריות הדרך דמיפטר כשיתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל כיון שקבלו שליח ב"ד אבל בתקנתא זו לא איירי מתניתין כלל:

ואם מת יחזיר לבניו. נראה דאתא לאשמועינן דאפילו ליורשים יוליך למדי א"נ אתא למימר דאין חילוק בין שהנגזל קיים בין שהוא מת לענין קרן וחומש ואשם כי היכי דיש חילוק בגזלן בין הוא לבניו דבניו אין משלמין חומש על גזל אביהם קמ"ל דלענין נגזל אין חילוק:

ל"ש עשאו גזלן להוליך לנגזל ועוד אמאי קאמר בגמ' דלא מיתוקמא מתני' כר' טרפון והא בפרק המפקיד (ב"מ דף לו: ושם) פריך אמילתא דר' טרפון ושקלי ליה כולהו ואזלי ומשני תני ויניח ע"כ ביד בית דין קאמר כי הא דר' אליעזר בר צדוק דמסיק אליבא דר' טרפון ועוד בגמ' אמאי איצטריך לאתויי דרבי אליעזר ע"כ נראה דמתני' איירי לענין אחריות הדרך דמיפטר כשיתן לשליח ב"ד ויש לו כפרה מיד ואין צריך לו להמתין עד שיגיע ליד הנגזל כיון שקבלו שליח ב"ד אבל בתקנתא זו לא איירי מתניתין כלל:

מַנִּיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק. בְּפֶרֶק הַמַּפְקִיד (ב"מ לז:) מוֹקֵי לָהּ דְּלֵאו דְּוָקָא בֵּינֵיהֶם דְּשִׁלְקוּ לְהוּ כּוּלְּהוּ וְאַזְלֵי אֶלָּא יָנִיחַ עַד שֶׁיִּתְבָּרֵר הַדָּבָר מִי הֵם הַבְּעָלִים: **דִּבְרֵי** רַבִּי טַרְפוֹן. וְאֲפִילּוּ לְרַב הוּנָא וּלְרַב יְהוּדָה דְּאָמְרֵי בְּהַגּוֹזֵל בְּתְרָא (לקמן דף קיח.) גַּבֵּי מְנָה לִי בְּיָדְךָ וְהַלְּוָה אוֹמֵר אֵינִי יוֹדֵעַ חַיָּיב דְּשָׁמְעָא וּבְרֵי בְּרֵי עָדִיף וּמִפְּקִינָן מִמּוֹנָא הָכָא מוֹדוּ דְּאֵין צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד דְּהָא לְדִידֵיהּ נַמִּי בְּרֵי שְׁאַרְבָּעָה מְשַׁקְּרָין שְׁבוּדְאִי לֵא גָּזַל אֶלָּא הָאַחַד הִלְכָּךְ בְּרֵי דִּידְהוּ לֵא חְשִׁיב לְגַבֵּי שְׁמָא דִּידֵיהּ לְאַפּוּקֵי מִמּוֹנָא וַאֲפִילּוּ רַב נַחְמָן וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמְרֵי הָתָם פָּטוּר דְּלֵאו בְּרֵי עָדִיף אֶלָּא מוֹקְמִינָן מִמּוֹנָא בְּחֲזָקַת מְרִיהּ מְצוּ סַבְרֵי הָכָא אֲפִילּוּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד דְּהָכָא מֵיהָא מָנָה מוֹדֶה דְּאִית לֵיהּ לְשַׁלּוּמֵי אֲבָל הָתָם לֵא מוֹדֵי מִידֵּי: **לְעוֹלָם** ר"ע. מִשּׁוּם הָכִי מוֹקֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּנִשְׁבַּע וּכְרַ"ע וְלֵא מוֹקֵי לָהּ בְּשָׁלֵא נִשְׁבַּע וְיִתְיֹתֵי כְּר' טַרְפוֹן מִשּׁוּם דְּבָכָל דּוּכְתָּא מִדְּדָרֵי לְאוֹקְמֵי מַתְנִי' כַּר' עֲקִיבָא כְּדַאֲשְׁכַּחַן בְּסוֹף הַשּׁוֹכֵר אֶת הָאוּמָּנִין (ב"מ דף פב.) דְּפָרִיךְ אִי הָכִי קָמָה לָהּ מַתְנִי' דְּלֵא כְּרַבִּי עֲקִיבָא:

וְרַבִּי טַרְפוֹן אע"ג דְּנִשְׁבַּע עָבוּד רַבָּנָן תַּקְּנָתָא כו'. תִּימָה דְּמִשְּׁמַע הָא אֵין הוֹצָאַת הַדֶּרֶךְ יְתִירָה מוֹלִיכָהּ אַחֲרָיו לְמָדֵי וְאַמַּאי וְהָאָמַר ר' טַרְפוֹן מְנִיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק וְכ"ת ה' בְּנֵי אָדָם הַיְינוּ הוֹצָאָה מְרוּבָּה עַל הַקֶּרֶן הָא בְּשִׁנִּים נַמִּי קָתָנֵי לְקַמָּן בְּבְרֵיתָא דְּחָסִיד וְשָׁמָא הַשְׁתָּא אַבַּתִּי לֵא שְׁמִיעַ לֵיהּ וּמִיהוּ תִּימָה כֵּיוָן דְּמוֹדֶה ר"א הַיְינוּ דְּאֵין הוֹצָאָה יְתֵירָה אַמַּאי קָאָמַר ר"ע הַיְינוּ בַּר' טַרְפוֹן נַמִּי אַתְיָא דְּאֲפִילּוּ לְמַאן דְּמוֹקֵי לָהּ בְּר"ע לֵא מִיתוֹקְמָא מַתְנִיתִין אֶלָּא בְּאֵין הוֹצָאָה יְתֵירָה וְי"ל דְּמַתְנִי' אֵיירֵי אֲפִילּוּ בְּהוֹצָאָה יְתֵירָה שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַד מָדֵי כְּשֶׁאֵינוֹ מוֹצֵא ב"ד עַד מָדֵי אע"ג דְּלֵא שְׁכִיחַ וְלֵא נָקֵט מַתְנִיתִין מָדֵי אֶלָּא לְפָרוּשֵׁי דְּאֲפִילּוּ בְּהוֹצָאָה יְתֵירָה אֵיירֵי וְצָרִיךְ לְהוֹלִיךְ עַד מָדֵי אוֹ עַד מְקוֹם ב"ד אם יֵשׁ קְרוֹב יוֹתֵר אע"ג דְּהוֹצָאָה יְתֵירָה עַד שָׁם ומש"ה מַתּוֹקְמָא כַּר"ע וְלֵא כַּר' טַרְפוֹן דְּלֵר' טַרְפוֹן אֲפִילּוּ כִּי אֵין מוֹצֵא ב"ד לְעוֹלָם אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת הוֹצָאָה יְתֵירָה עַל הַקֶּרֶן אֶלָּא מְנִיחַ בְּיָדוֹ עַד שֶׁמּוֹצֵא ב"ד בְּמְקוֹם קָרוֹב וְא"ת מִנְּלָן דְּס"ל הָכִי לְר' טַרְפוֹן דִּלְמָא כְּשֶׁאֵין ב"ד מוֹדֶה וְי"ל דִּסְבָרָא הוּא דְּאִי הָוָה מִצְרִיךְ הוֹלָכָה לְמָדֵי כְּשֶׁאֵין ב"ד כ"ש בְּגָזֵל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה דְּלֵא הָוֵי סַגִּי בְּמִסִּירָה לְב"ד כֵּיוָן דְּלֵא הָדַר מִמּוֹנָא לְמָרֵיהּ אֶלָּא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בֶּן צָדוֹק לְאַשְׁמוּעִינָן רִבּוּתָא שֶׁאִם הוֹצָאָה יְתֵירָה עַד ב"ד דְּמַנִּיחַ בְּיָדוֹ אֶלָּא אַתְיָא לְאַשְׁמוּעִינָן כְּשֵׁב"ד קָרוֹב טוֹב יוֹתֵר לְהָנִיחַ בְּיָדָם וְעוֹד י"ל דְּוַדַּאי מִדְּלֵא תָּנֵי תַּקְּנָתָא בְּמַתְנִי' שְׁמָע מִינָּהּ דְּלֵיכָא תַּקְּנָתָא כְּלָל בְּנִשְׁבַּע הִלְכָּךְ דְּוָקָא מוֹקֵי לָהּ כַּר"ע וְלֵא כַּר' טַרְפוֹן דְּאִית לֵיהּ תַּקְּנָתָא וְר"ע לֵית לֵיהּ תַּקְּנָתָא אֲפִילּוּ בְּגָזֵל מֵאֶחָד הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע וְהָא דְּקָאָמַר ר"ע כִּי עָבוּד רַבָּנָן תַּקְּנָתָא הֵיכָא דְּיָדַע לֵית לֵיהּ תַּקְּנָתָא כְּלָל טַרְפוֹן קָאָמַר כְּלוֹמַר לְדִידִי לֵית לֵיהּ תַּקְּנָתָא כְּלָל בְּנִשְׁבַּע אֶלָּא אֲפִילּוּ לְדִידְךָ וְאֵית לָךְ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר' צָדוֹק אֲפִילּוּ בְּנִשְׁבַּע אַכַּתִּי אֵיכָא לְמֵימַר הַנֵּי מִילֵּי הֵיכָא דְּיָדַע לְמַאן גָּזַל: **כָּל** הֵיכָא דְּנִשְׁבַּע לֵא סַגִּי דְּלֵא הוֹדֶה. וְכֵיוָן שֶׁהוֹדֶה מִסְתָּמָא בָּא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם כֵּיוָן שֶׁלֵּא תְּבִעוּהוּ וְה"נ צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ לְמָדֵי כִּי הֵיכִי דְּצָרִיךְ לִיתֵּן מָנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד:

שכבר

חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֵשׁ עַל חוֹמֵשׁ עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן מִשֶּׁוָּה פְּרוּטָה וְכֵן בְּפִקְדּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר אוֹ בְּפִקְדּוֹן אוֹ בִּתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְּגֵזֶל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵידָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: **גמ'** נִשְׁבַּע לוֹ אֵין לֹא נִשְׁבַּע לוֹ לֹא לֹא מַנִּי לֹא רַבִּי טַרְפוֹן וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא דְּתַנְיָא גָּזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן וְכָל אֶחָד אוֹמֵר אוֹתִי גָּזַל מְנִיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן ר"ע אוֹמֵר לֹא זוּ דֶּרֶךְ מוֹצִיאָתוֹ מִידֵי עֲבֵירָה עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד [וְאֶחָד] מַנִּי אִי ר"ט אע"ג דְּאִישְׁתַּבַּע אָמַר מְנִיחַ גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק אִי רַבִּי עֲקִיבָא אע"ג דְּלֵא אִישְׁתַּבַּע אָמַר עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְעוֹלָם רַבִּי עֲקִיבָא הִיא וְכִי קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע הוּא דְּקָאָמַר מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ וְרַבִּי טַרְפוֹן אע"ג דְּאִישְׁתַּבַּע עָבוּד רַבָּנָן תַּקְּנָתָא דְּתַנְיָא ר' אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר תַּקָּנָה גְּדוֹלָה הִתְקִינוּ שֶׁאִם הָיְתָה הוֹצָאָה יְתֵירָה עַל הַקֶּרֶן מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֵשׁ לְבֵית דִּין וּמֵבִיא אֲשָׁמוֹ וּמִתְכַּפֵּר לוֹ וְר' עֲקִיבָא כִּי עָבוּד רַבָּנָן תַּקְּנָתָא הֵיכָא דְּיָדַע לְמַאן גָּזַלְיֵהּ דְּקָא מְהַדַּר לֵיהּ מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ לֵא עָבוּד רַבָּנָן תַּקְּנָתָא מֵתִיב רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה א"ר שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר לֹא נָחֲלְקוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא עַל שֶׁלָּקַח אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח שֶׁמִּנִּיחַ דְּמֵי מָקָח בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק עַל מַה נֶּחֱלְקוּ שֶׁגָּזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן גָּזַל שֶׁר' טַרְפוֹן אוֹמֵר מְנִיחַ דְּמֵי גְּזֵילָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵילָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּאִישְׁתַּבַּע מַה לִּי לָקַח מַה לִּי גָּזַל וְעוֹד מֵתִיב רָבָא מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁלָּקַח מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח וּבָא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר לוֹ הַנַּח דְּמֵי מְקַחֲךָ בֵּינֵיהֶם וְהִסְתַּלֵּק בָּא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר לוֹ אֵין לְךָ תַּקָּנָה עַד שֶׁתְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ דְּמִישְׁתַּבַּע חָסִיד מִי מִישְׁתַּבַּע בְּשִׁיקְרָא וְכִי תֵּימָא דְּמִישְׁתַּבַּע וְהָדַר הָוֵי חָסִיד וְהָא כָּל הֵיכָא דְּאַמְרִינָן מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי וְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי חֲסִידִים דְּמֵעִיקָּרָא הֲווּ אֶלָּא לְעוֹלָם ר' טַרְפוֹן הִיא וּמוֹדֶה ר' טַרְפוֹן הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ וְרַבִּי עֲקִיבָא (דְּאָמַר) אע"ג דְּלֵא מִישְׁתַּבַּע קָנִים וְר' טַרְפוֹן מִכְּדֵי הֵיכָא דְּמִישְׁתַּבַּע לֵא סַגְיָא דְּלֵא הוֹדֶה מַאי אִירְיָא וְנִשְׁבַּע אֲפִילּוּ בְּלֵא שְׁבוּעָה נַמִּי דְּתַנְיָא מוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן בְּאוֹמֵר לִשְׁנַיִם גָּזַלְתִּי אֶחָד מִכֶּם מָנָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִכֶּם נוֹתֵן לְזֶה מָנָה וּלְזֶה מָנָה

שכבר

חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֵשׁ עַל חוֹמֵשׁ עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן: **עַד שֶׁיִּתְמַעֵט כו'**. שֶׁאִם חִזֵּר וְנָתַן לוֹ חוֹמֵשׁ רִאשׁוֹן וְנִשְׁבַּע עַל הַשֵּׁנִי וְהוֹדֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֵשׁוֹ וְחוֹמֵשׁוֹ שֶׁל חוֹמֵשׁ שֵׁנִי וְכֵן לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן שֶׁל חוֹמֵשׁ שֶׁלֹּא יִכְפּוֹר לוֹ שָׁוָה פְּרוּטָה: **אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ**. שֹׁכֵר שָׂכִיר: **תְּשׂוּמֶת יַד**. הַלְוָאָה: **גמ' לֹא נִשְׁבַּע**. לֹא בָּעֵי לְהוֹלִיךְ אַחֲרָיו עַד דְּמָטֵי לְיָדֵיהּ: **עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד**. דַּהֲשָׁבָה לְיָדֵיהּ בְּעִינָן וְלֹא סַגִּי בְּמַנִּיחַ לְפָנָיו לוֹמַר מִי שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ יִטְּלֶנָּה: **מַנִּיחַ גְּזֵילָה**. וְלֹא בָּעֵי לְאַמְטוּיֵי לְיָדֵיהּ וְסַגִּי בְּמַנִּיחַ לְפָנָיו שֶׁהֲרֵי הַבְּעָלִים שָׁם הוּא: **לְעוֹלָם רַבִּי עֲקִיבָא**. בְּר"ע מַעִיקָּרָא מְהַדְּרִינָן לְאוֹקְמֵי מִשּׁוּם דְּכוּלְּהוּ תַּנָּאֵי סְתִימְתָּאָה אֲלֵיבָּא דְּר"ע סְתָם כִּדְאָמַר בְּאֵלּוּ הֵן הַנִּחֲנָקִין (סנהדרין דף פו.): **עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָתָא**. תַּקָּנַת הַשָּׁבִים וְהָכָא דְּמִסַּפְּקָא לֵיהּ תִּסְגֵּי לְהוּ בְּמַנִּיחַ כְּדַתְנֵיָא עָבוּד תַּקָּנוֹת גַּבֵּי גּוֹזֵל וְנִשְׁבַּע וְהוֹדֶה וְאֵין הַנִּגְזָל כָּאן דְּאע"פ דְּכְתִיב לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ תִּקּוּן רַבָּנָן דְּנִתְבְּיֵה לְשַׁלִּיחַ בֵּית דִּין וְיִהֵא תַּחַת יָדָם עַד שֶׁיָּבֹא וְיִטְּלֶנּוּ: **דְּקָא מְהַדַּר מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ**. לְאַחַר זְמַן יַחֲזִירֶנּוּ בֵּית דִּין: **לֹא נָחֲלְקוּ עַל שֶׁלָּקַח**. דְּכֵיוָן דְּלֵיכָא אִיסּוּרָא סַגִּי לֵיהּ בְּהָכֵי דְּלֵא כְּתִיב לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁחָטָא דִּבְעֵי כַּפָּרָה: **מַה לִּי לוֹקֵחַ כו'**. חֲרֵי נִשְׁבַּע דְּאִי ר"ע אֲפִילּוּ לֹא נִשְׁבַּע נַמִּי: **וְר' טַרְפוֹן מִכְּדֵי כו'**. אַמַּתְנִיתִין פְּרִיךְ דְּאָמַר נִשְׁבַּע אֵין לֹא נִשְׁבַּע לֹא וְאוֹקְמִינָא כַּר' טַרְפוֹן: **לֹא סַגְיָא דְּלֹא הוֹדֶה**. דִּכְפָרָה וְהִשְׁבּוֹן דִּקְרָא אַהוֹדֶה כְּתִיב דִּכְתִיב בְּגָזֵל הַגֵּר וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם וְגו' (במדבר ה):

שכבר

חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ נוסף **עַל** הַחוֹמֶשׁ הראשון, כיון שאותו חומש נעשה כ'קרן', שהרי התחייב לשלמו וכפר בו, ודינו ככל מחויב ממון שכפר בו ונשבע לשקר, שמשלם עליו חומש, וכן אם נתן לו את החומש הראשון ונשבע לשקר על החומש השני והודה, חייב להוסיף חומש על החומש השני [שנעשה כקרן], וכן לעולם, **עַד שֶׁיִּתְמַעֵט** הַ'קֶּרֶן' – החומש שכופר בו הגזלן ודינו עתה כקרן **מִשֶּׁוֶה פְּרוּטָה**, כיון שאין חיוב חומש בנשבע לשקר על כפירת פחות משוה פרוטה. מבארת המשנה שדינים אלו שייכים בחיובי ממון נוספים, **וְכֵן בְּפִקָּדוֹן** שכפר בו השומר ונשבע לשקר, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ויקרא ה כא), 'נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וּמָעֲלָה מַעַל בַּה' וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ (**או**) **בְּפִקָּדוֹן, אוֹ בְּתִשּׂוּמֶת יָד** – הלואה, **אוֹ בְגָזֵל, אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ** – שכר שכיר, **אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר**', בכל אלו, **חֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם** קֶרֶן **וְחוֹמֶשׁ**, **ומביא** קרבן **אָשָׁם**.

גמרא

שנינו במשנה: הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו אפילו למדי. מדייקת הגמרא: אם **נִשְׁבַּע לוֹ, אֵין** – כן, חייב להוליכה למדי, אך אם **לֹא נִשְׁבַּע לוֹ, לֹא**, אלא תהא בידו עד שיבוא ליטלה ממנו. וסברה הגמרא שחיוב ההולכה למדי אינו מחמת השבועה, אלא מדין השבת הגזילה, ולכך מקשה הגמרא, **מַנִּי** – מי הוא התנא של משנתינו, המחייב להוליך למדי רק כשנשבע לשקר, והרי אין זה **לֹא רַבִּי טַרְפוֹן, וְלֹא רַבִּי עֲקִיבָא, (דתניא)** [**דְּתָנֵן**] ביבמות (קיח:), מי **שֶׁגָּזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה** בני אדם, **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזֶה מֵהֶן** גזל, **וְכָל אֶחָד** מהחמשה **אוֹמֵר 'אוֹתִי גָּזַל'**, הדין הוא שהגזלן **מְנַיֵּחַ** את **הַגְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם** – בין כל החמשה, שהרי אחד מהם הוא הנגזל, **וּמִסְתַּלֵּק** בכך מן הדין, **דִּבְרֵי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא זוֹ הַדֶּרֶךְ שמוֹציאָתוֹ מִידֵי עֲבֵירָה** של גזל, ואינו נפטר מחיובו **עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם** את דמי **הַגְּזֵלָה לְכָל אֶחָד [וְאֶחָד]** מהחמשה. והבינה הגמרא שמחלוקתם היא האם חייבה התורה את הגזלן להשיב את הגזילה ליד הנגזל ממש, או שדי בכך שאינו מעכבה בידו, ומסיימת הגמרא את קושייתה, **מַנִּי** – כדעת מי סוברת משנתינו, **אִי רַבִּי טַרְפוֹן**, הלא **אַף עַל גַּב דְּאִישְׁתַּבַּע** לשקר **אָמַר** שמַנִּיחַ הגזלן את **הַגְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק**, ואילו במשנתינו מבואר שבנשבע לשקר חייב להוליכה אחריו למדי. **וְאִי רַבִּי עֲקִיבָא**, הלא **אַף עַל גַּב דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע** לשקר **אָמַר** שאינו נפטר **עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**, כדי שיהיה ברור שבאה הגזילה ליד הנגזל, ואילו במשנתינו משמע שאם לא נשבע אינו חייב להוליכה אחריו למדי.

הגמרא מבארת את מחלוקתם באופן אחר, ולפי זה תבואר משנתינו. מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** משנתינו **כְּרַבִּי עֲקִיבָא הִיא, וְכִי קָאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שאינו נפטר **עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**, רק **הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע** לשקר **הוּא דְּקָאָמַר** כן, וכמבואר במשנתינו שהחיוב להוליך את הגזילה למדי הוא רק כשנשבע לשקר, ובאמת אם לא נשבע לשקר מניח את הגזילה ומסתלק. **וּמַאי טַעְמָא**, משום **דְּאָמַר קְרָא** רק לגבי הנשבע לשקר (ויקרא ה כד) **'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ'**, כלומר שאינו נפטר עד שישיב ליד הנגזל, אבל כשלא נשבע לא חייבתו תורה בכך, ואינו חייב להשיב לכל החמשה, וכן אינו צריך ללכת אחריו למדי. מבארת הגמרא לפי זה את סברת רבי טרפון, **וְרַבִּי טַרְפוֹן** סובר **דאַף עַל גַּב דְּאִישְׁתַּבַּע** לשקר ומעיקר הדין חל עליו חיוב השבה ליד הנגזל, מכל מקום מניח גזילה ביניהם ומסתלק, כיון **דְּעָבוּד רַבָּנַן תַּקָּנְתָּא** – עשו חכמים תקנה שיפטר בהנחת הגזילה, כדי שלא ימנע הגזלן מלעשות תשובה. וכמו **דְּתַנְיָא** בברייתא לגבי גזלן שנשבע לשקר, והלך הנגזל למקום רחוק, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, תַּקָּנָה גְּדוֹלָה הִתְקִינוּ חכמים, שֶׁאִם הָיְתָה הַהוֹצָאָה** של הולכת הגזילה לנגזל **יְתֵירָה עַל שווי הַקֶּרֶן**, אינו צריך להוליכה אחריו, אלא **מְשַׁלֵּם** – נותן **קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לְבֵית דִּין** שיהא בידם עד שיבוא הנגזל, **וּמֵבִיא** את **אֲשָׁמוֹ** מיד, **וּמִתְכַּפֵּר לוֹ**, אף שעדיין לא באה הגזילה ליד הנגזל. וסובר רבי טרפון שכשם שתקנו חכמים שאינו צריך להוליך את הגזילה למדי, כך כשגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה מהם, די שיניחנה ביניהם ואינו צריך להשיב לכל אחד. חוזרת הגמרא ומבארת את דעת רבי עקיבא: **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, אף הוא סובר שתיקנו כן לגבי הולכה למדי, אך לדעתו לא תיקנו כן בגוזל אחד מחמשה, משום **דכִּי עָבוּד רַבָּנַן תַּקָּנְתָּא** שיתן את הגזילה לבית דין, **הֵיינוּ הֵיכָא דִּידַע לְמַאן גַּזְלֵיהּ** – באופן שהגזלן יודע ממי גזל, אלא שאינו במקומו שישיב לו, **דְּקָא מַהְדַּר לֵיהּ מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ** – שהרי הממון יחזור לבעליו, כשיחזור הנגזל למקומו לאחר זמן, אך **בְּגָזַל אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה, דְּלֹא יָדַע** הגזלן **לְמַאן גַּזְלֵיהּ**, דְּאם יניח את הגזילה בבית דין **לֹא חָדַר מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ** – לא יחזור הממון לבעליו, **לֹא עָבוּד רַבָּנַן תַּקָּנְתָּא**, אלא חייב להשיבה ליד הנגזל, ומשלם לכל אחד ואחד.

הגמרא דוחה אוקימתא זו, שמחלוקת רבי עקיבא ורבי טרפון היא רק כשנשבע לשקר. מקשה הגמרא: **מָתִיב רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה**, שנינו בברייתא, **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֱלִעָזָר, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי טַרְפוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא** על אדם **שֶׁגָּזַל** – קנה חפץ **מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח**, שֶׁלדברי הכל **מַנִּיחַ** את **דְּמֵי הַמֻּקָּח בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק**, כיון שלא עשה איסור בכך, והפסוק 'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ' המחייב להשיב לידי הנגזל נאמר רק במקום שחטא וצריך כפרה, **עַל מַה נֶּחְלְקוּ**, על אדם **שֶׁגָּזַל מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן גָּזַל, שֶׁרַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר מַנִּיחַ דְּמֵי גְּזֵלָה בֵּינֵיהֶם וּמִסְתַּלֵּק, וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** כיון שעבר איסור, **אֵין לוֹ תַּקָּנָה** להפטר, **עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם גְּזֵלָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**. מסיים רב הונא את קושייתו, **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** לומר שנחלקו רק באופן **דְּאִישְׁתַּבַּע** לשקר, אם כן **מַה לִּי לָקַח, מַה לִּי גָּזַל**, והרי השבועה היא המחייבתו, וכמו שחייבה התורה בנשבע לשקר על שכר שכיר, אף שבא הממון לידו בהיתר, כך יש לחייבו בשבועת שקר על מקח, אף שבא הממון לידו בהיתר.

וְעוֹד מָתִיב רָבָא, אף לסוברים שנחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון גם במקח, מברייתא ששנינו, **מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד** שֶׁלָּקַח חפץ מאחד **מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ מֵאֵיזֶה מֵהֶן לָקַח**, וכל אחד מהם טען שלקח ממנו, **וּבָא לִפְנֵי רַבִּי טַרְפוֹן, אָמַר לוֹ** רבי טרפון **הַנַּח** את **דְּמֵי מָקָחְךָ בֵּינֵיהֶם וְהִסְתַּלֵּק**. חזר אותו חסיד **וּבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ** רבי עקיבא **אֵין לְךָ תַּקָּנָה** להפטר **עַד שֶׁתְּשַׁלֵּם** את דמי המקח **לְכָל אֶחָד וְאֶחָד**. מסיים רבא את קושייתו, **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שנחלקו רק באופן **דְּמִישְׁתַּבַּע** לשקר, 'חָסִיד' מִי **מִישְׁתַּבַּע בְּשִׁקְרָא** – וכי יתכן שאדם המכונה בברייתא כ'חסיד' ישבע לשקר. **וְכִי** תֵּימָא **דְּבתחילה** לא היה חסיד, אלא **מִישְׁתַּבַּע** לשקר, **וַהֲדַר** – ואחר כך **הֲוֵי חָסִיד, וְהָא** כלל הוא בידינו, **דכָּל הֵיכָא דְּאַמְרִינַן 'מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד'**, הרי זה **אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא, אוֹ רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי, וְהרי גם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא** וגם **רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי חֲסִידִים דְּמֵעִיקָּרָא הֲווּ** – חסידים מתחילתם היו, ובודאי לא נשבעו מעולם לשקר. ומברייתות אלו מוכח שמחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא היא באופן שלא נשבע לשקר.

הגמרא חוזרת בה, ומעמידה את מחלוקתם באופן אחר, ולפי זה תבואר משנתינו. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא, לְעוֹלָם** משנתינו **כְּרַבִּי טַרְפוֹן הִיא**, הסובר בגזל מאחד מחמשה בני אדם שמניח גזילה ומסתלק, ומדובר באופן שלא נשבע לשקר, **וּמוֹדֶה רַבִּי טַרְפוֹן הֵיכָא דְּאִישְׁתַּבַּע** לשקר, שחייב לשלם לכל אחד ואחד, ולכן במשנתינו שנשבע לשקר חייב להוליכה אחריו למדי, אך בלא נשבע לשקר אינו חייב בכך. מבררת הגמרא, **מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא** לגבי נשבע לשקר (ויקרא ה כד) **'לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ'**, וכיון שנשבע אינו נפטר עד שישיב את הגזילה ליד הנגזל. ומבארת הגמרא את טעמו של רבי עקיבא לפי אוקימתא זו, **וְרַבִּי עֲקִיבָא (דאמר), אַף עַל גַּב דְּלֹא מִישְׁתַּבַּע** לשקר, **קָנִים**, כיון שעשה איסור בגזילתו, וחייב לשלם לכל אחד ואחד, וזהו שלא כמבואר במשנתינו שרק אם נשבע לשקר חייב להוליכה אחריו למדי.

הגמרא דוחה אף אוקימתא זו. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי טַרְפוֹן** – אם משנתינו כרבי טרפון, **מִכְּדֵי הֵיכָא דְּמִישְׁתַּבַּע** – הלא באופן שנשבע לשקר **לֹא סָנֵיָא דְּלֹא הוֹדֶה** – אינו מתחייב בכפרה על שבועתו והשבון לידי הנגזל אלא באופן שהודה, שנאמר בפרשה זו (במדבר ה ז) 'וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ', וצריך לומר שמשנתינו מדברת באופן שהודה ובא לצאת ידי שמים, ואם כן

המשך בעמוד קסב

שֶׁכְּבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ ובא לצאת ידי שמים, וגם לדעת רבי טרפון אינו יוצא ידי שמים עד שישלם לכל אחד ואחד, אף שלא נשבע. ואם כן אף לגבי הולכה למדי אינו יוצא ידי שמים עד שיוליכנו אחריו, ומדוע נקטה משנתינו שרק כשנשבע חייב להוליכה אחריו למדי.

הגמרא חוזרת בה מהבנתה הראשונה שיש שייכות בין החיוב לשלם לכל החמשה, לבין החיוב להוליך את הגזילה למדי. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, לעולם משנתינו כדברי הכל, ומחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא לגבי גוזל אחד מחמשה היא בין כשנשבע לשקר ובין כשלא נשבע לשקר, שלרבי עקיבא מעיקר הדין חייב לשלם לכל אחד מהחמשה, ולרבי טרפון מעיקר הדין מניח בינידם ונפטר, ורק אם בא לצאת ידי שמים משלם לכולם. ואף על פי כן משנתינו מחייבת להוליך את הגזילה למדי רק כשנשבע לשקר, כיון דְּשַׁאנִי מַתְנִיתִין, דְּכֵיוָן דְּיָדַע הגזלן לְמַאן גַּזְלֵיהּ – ממי הוא גזל, וְאוֹדֵי לֵיהּ – והודה לו שהוא חייב, אלא שאינו במקומו, כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר לְאַהְדּוּרֵי מְמוֹנָא לְמָרֵיהּ – כיון שהגזלן מזומן להשיב את הגזילה, הֲוָה לֵיהּ כְּמַאן דְּאָמַר לֵיהּ – הרי זה כאילו אמר הנגזל לגזלן 'יְהִיוּ לִי המעות בפקדון בְּיָדְךָ עד שאבוא ליטלם', והרי זה כאילו כבר השיב לנגזל את הגזילה. הֵלְכָּךְ – לכן, אם נִשְׁבַּע הגזלן לשקר, אַף עַל גַּב דְּקָאָמַר לֵיהּ הנגזל 'יְהִיוּ לִי בְּיָדְךָ', מכל מקום כֵּיוָן דְּכַעֵי [–שהוא צריך] כַּפָּרָה על שבועתו, לֹא סַגִּי – לא די לו בכך, ואינו מתכפר עַד דְּמַטֵּי לִידֵיהּ – שתבוא הגזילה ליד הנגזל, הָא – אבל אם לֹא אִשְׁתַּבַּע לשקר, הֲוֵי גַּבֵּיהּ – הרי זה אצלו פִּקָּדוֹן, עַד דְּאָתֵי וְשָׁקֵיל לֵיהּ – עד שיבוא הנגזל ויטלנו, ואינו חייב להוליכה אחריו למדי אף בכדי לצאת ידי שמים. מה שאין כן בגזל מאחד מחמשה, כיון שאינו יודע ממי גזל ואינו עומד להשיב את הגזילה, אין היא כפקדון בידו, ובזה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא האם חייב לשלם לכל אחד ואחד מעיקר הדין או רק כדי לצאת ידי שמים:

שנינו במשנה: הגוזל את חבירו שוה פרוטה ונשבע לו, יוליכנו אחריו אפילו למדי, לֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לְשָׁלוּחוֹ:

הגמרא מבררת את דינו של המפקיד מעות אצל חבירו, ושלח שליח שיקח את המעות מיד השומר ויביאם לו, האם נפטר השומר מאחריות במסירת המעות ליד השליח, ולפי זה תבואר משנתינו. אִיתְּמַר בבית המדרש, שָׁלִיחַ, שֶׁעָשָׂאוֹ – מינהו המשלח בִּפְנֵי עֵדִים להביא לו מעות מיד חבירו, שהם אצלו בפקדון או בהלואה, רַב חִסְדָּא אָמַר, הֲוֵי שָׁלִיחַ – דינו כשליח של בעל המעות, וכשקיבל את המעות מהשומר הרי זה כאילו הגיעו ליד בעלידם, ונפטר השומר מאחריותם אם נאנסו בדרך. וְרַבָּה אָמַר, לֹא הֲוֵי שָׁלִיחַ של בעל המעות, אלא המעות עדיין באחריות השומר עד שיגיעו ליד הבעלים. מבארת הגמרא את טעמיהם: רַב חִסְדָּא אָמַר, הֲוֵי שָׁלִיחַ, מפני שזו היא כוונת המשלח, דְּלָהְכִי טָרְחֵי וְאוֹקְמֵיהּ בְּעֵדִים – לצורך כך טרח ומינה את השליח בפני עדים, כדי דְּלִיקוּ בִּרְשׁוּתֵיהּ – שיעמדו המעות ברשותו מיד כשיקבלם השליח, ויפטר השומר מאחריותם. וְרַבָּה אָמַר, לֹא הֲוֵי שָׁלִיחַ, כיון דְּהָכִי קָאָמַר – כך כוונת המשלח לומר לשומר, שליח זה אִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא – אדם נאמן הוא, אִי סָמְכַתְּ סָמוּךְ – אם רצונך בכך יכול אתה לסמוך עליו, אִי בָּעֵית לְשַׁדּוּרֵיהּ בִּידֵיהּ שְׁדַר בִּידֵיהּ – אם רצונך לשלוח לי את מעותי על ידו, יכול אתה לשולחם כשלוחך, אך אין אני ממנהו כשלוחי, וממילא אינו נפטר מאחריות במסירתם לשליח זה.

מקשה הגמרא על דברי רב חסדא: תָּנֵן במשנה (ב"מ צח:), הַשּׁוֹאֵל – אדם שביקש לשאול מחבירו אֶת הַפָּרָה, וְהמשאיל שִׁילְּחָהּ אליו בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ או בְּיַד שְׁלוּחוֹ של המשאיל, אוֹ שאשילחה המשאיל בְּיַד בְּנוֹ, בְּיַד עַבְדּוֹ או בְּיַד שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַשּׁוֹאֵל, וּמֵתָה בדרך, פָּטוּר, כיון שעדיין לא באה לרשותו ואין דינו כשואל. מבררת הגמרא, הָאי 'שְׁלוּחוֹ' של שואל' הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֵא עֲשָׂהּ אותו השואל שליח בִּפְנֵי עֵדִים, מְנָא יָדְעִינָן – מנין לנו שהוא שלוחו, שמכנה אותו המשנה כ'שלוחו', אֶלָּא ודאי מדובר דְּעֲשָׂהּ אותו שליח בְּעֵדִים, וְאף על פי כן קָתָנֵי דְּאם מתה בדרך פָּטוּר, ומוכח ששליח שעשאו בעדים אינו נחשב כשליח, וקַשְׁיָא לְרַב חִסְדָּא הסובר ששליח שעשאו בעדים הוי שליח. מתרצת הגמרא: יש לבאר את המשנה כִּדְאָמַר רַב חִסְדָּא להלן בביאור משנתינו, שמדובר בְּשִׁכִּירוֹ – אדם ששכרו לעבוד עימו, וּלְקִיטוֹ – או ששכרו ללקוט את תבואתו, וְהָכָא נַמִי יש לבאר ש'שלוחו של שואל' הֵיינוּ בְּשִׁכִּירוֹ וּלְקִיטוֹ, ולא בשליח שמינהו בפירוש לשליחות זו.

ממשיכה הגמרא ומקשה על רב חיסדא: תְּנַן במשנתינו (קג.), לֹא יִתֵּן הגזלן את הגזילה לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לִשְׁלוּחוֹ של הנגזל. מבררת הגמרא, הָאי 'שְׁלוּחוֹ' של הנגזל' הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּלֵא עֲשָׂאוֹ בִּפְנֵי עֵדִים, מְנָא יָדְעִינָן שהוא שלוחו של הנגזל, שהמשנה מכנה אותו כ'שלוחו', אֶלָּא לָאו מדובר באופן דַּעֲשָׂאוֹ שליח בִּפְנֵי עֵדִים, ומכל מקום אינו יכול לתת לו את הגזילה, וקשה על רב חיסדא הסובר ששליח שהתמנה בעדים הוי שליח. מתרצת הגמרא: תִּרְגְּמָא – פירש רַב חִסְדָּא את משנתינו והעמידה בְּשִׁכִּירוֹ וּלְקִיטוֹ של הנגזל, שלא התמנו בפירוש לשליחות זו, ולכן אין הגזלן יכול לתת להם את הגזילה ולהפטר.

מקשה הגמרא על תירוצו של רב חסדא: לדבריך משנתינו עוסקת בשכירו ולקיטו, אֲבָל אם נתן את הגזילה ליד שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוֹ הנגזל בְּעֵדִים, מַאי – מה יהיה הדין, האם הָכִי נַמִי דְּהֲוֵי שָׁלִיחַ של הנגזל ויפטר הגזלן בנתינה לידו, אם כן קשה, אַדְּתָנֵי – עד ששנה התנא בסֵיפָא 'אֲבָל נוֹתֵן הוּא את הגזילה לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין' ונפטר, לְפִלּוּג וְלִיתְנֵי כְּדִידֵיהּ – היה לתנא לחלק בדין 'שלוחו של הנגזל' עצמו, ולומר שרק נתינה ליד שכירו ולקיטו אינה פוטרתו, אך שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים, הָכִי נַמִי דְּהֲוֵי שָׁלִיחַ, ויכול לתת לידו ולהפטר. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, הטעם שלא נקט התנא אופן של מינוי שליח בעדים, משום דהלכה זו לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ – אינה פסוקה לו ואינו יכול לשנותה בקצרה [כמו שיבואר להלן], שהרי לגבי שָׁלִיחַ בֵּית דִּין, לֹא שָׁנָא – אין חילוק אם עֲשָׂאוֹ הנִגְזָל, וְלֹא שָׁנָא אם עֲשָׂאוֹ הנִגְזָל, הֲוֵי שָׁלִיחַ ויכול הגזלן לתת לו את הגזילה, וּפְסִיקָא לֵיהּ – הלכה זו פסוקה לו, ויכול לשנותה בדרך קצרה. אך שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים, דְּכִי – שרק אם עֲשָׂאוֹ הנִגְזָל הוּא דְּהֲוֵי שָׁלִיחַ, ונפטר הגזלן במסירה לידו, אבל אם עֲשָׂאוֹ הנִגְזָל לֹא הֲוֵי שָׁלִיחַ הפוטרו, לֹא פְּסִיקָא לֵיהּ – אין הלכה זו פסוקה לו, ולכן לא שנה התנא את הדין של שליח שעשאו בעדים אלא את הדין של שליח בית דין. מוסיפה הגמרא ומבארת: וּלְאַפּוּקֵי מֵהַאי תַּנָּא – משנתינו שהעמדנוה ששליח בית דין מועיל אף אם עשאו הגזלן, באה להוציא ולחלוק על תנא אחר ששנה בברייתא לא כך, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, שָׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁעֲשָׂאוֹ נִגְזָל וְלֹא עֲשָׂאוֹ נִגְזָל, אוֹ שֶׁעֲשָׂאוֹ נִגְזָל וְשָׁלַח הַלָּה – הנגזל, שליח אחר, וְנָטַל שליח הנגזל אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ של שליח הגזלן, פָּטוּר הגזלן, ומבואר בזה שאין הגזלן יכול לעשות שליח בית דין ולהפטר, אלא רק כשבאה הגזילה ליד שליח הנגזל נפטר בכך, ולא כמו שהעמדנו את משנתינו ששליח בית דין פוטר אף כשעשאו הגזלן.

מביאה הגמרא דעת אמוראים נוספים בדין שליח שעשאו בעדים: רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאָמְרֵי תְּרוַיְיהוּ – אמרו שניהם, שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוֹ בעל הממון בִּפְנֵי עֵדִים, הֲוֵי שָׁלִיחַ, ומשהגיע הממון ליד השליח הרי הוא באחריותו. וְאִם תֹּאמַר – ואם תקשה על דין זה מִמִּשְׁנָתֵנוּ ששנינו שלא יתן הגזלן את הגזילה לבנו או שלוחו של הנגזל, ומשמע שידוע על פי עדים שהוא שלוחו, יש לומר שמשנתינו אינה עוסקת בשליח שמינהו בעדים, אלא בְּ'מַמְצִיא לוֹ שָׁלִיחַ', דְּאָמַר לֵיהּ הנגזל לשליח, אִית לִי זוּזֵי גַּבֵּי פְּלָנְיָא – יש לי מעות אצל אדם פלוני וְלֹא קָא מְשַׁדַּר לְהוּ – ואינו שולחם אלי, אִיתְחֵזִי לֵיהּ – התראה לפניו ושאל אותו אם רצונו לשלוח עמך עבורי דבר, דְּלָמָא רצונו לשולחם, אלא דאִינִישׁ הוּא דְּלֵא מַשְׁכַּח לְשַׁדּוּרֵי לֵיהּ – אינו מוצא אדם לשלוח אותם עימו. וכיון שלא מינהו שיהא שלוחו, אין הגזלן נפטר בנתינת המעות לידי אותו השליח. ובעוד דרך יש ליישב את משנתינו: אִי נַמִי, כְּדְרַב חִסְדָּא, שמשנתינו עוסקת בְּשִׁכִּירוֹ וּלְקִיטוֹ של הנגזל, שכיון שלא מינם הנגזל לשליחות זו, אין הגזלן נפטר במסירה לידם.

הגמרא מביאה דין נוסף בדיני שליחת מעות על ידי שליח: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל,

רש"י

שֶׁכְּבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ. וּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְאע"ג דְּבֵי דִינָא לֵא מְצוּ מְחַיְּבֵי לֵיהּ אֶלָּא מִנֵּיהּ לְפָנֵיהֶם מִיהוּ יְדֵי עוֹנֶשׁ אֵין יוֹצֵא עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לִשְׁנֵיהֶם דְּהָא לָאו לְבַעֲלִים אִהַדְּרֵיהּ כו': אֶלָּא אַמַּר רָבָא. מִתְּנִי' דִּבְרֵי הַכֹּל הִיא וְלֵא דְּמֵיָא לְאֵין יוֹדֵעַ דְּהָתָם בֵּין נִשְׁבַּע בֵּין לֵא נִשְׁבַּע הוּא דְּפִלְיֵגֵי ר' טַרְפוֹן וְר"ע לְעִנְיַן דִּינָא דְּר' טַרְפוֹן לֵא מְחַיֵּב לְהַחְזִיר לִיד הַגַּזְלָן וְר"ע מְחַיֵּב אע"ג דְּלֵא נִשְׁבַּע וְהַאי דְּפָרְכַת לְעֵיל וְאִי ר"ע אע"ג דְּלֵא אִשְׁתַּבַּע לָאו פִּירְכָא הִיא דְּהָתָם דִּין הוּא דְּאע"ג דְּלֵא מִשְׁתַּבַּע דְּיַחְזִיר לְכָל אֶחָד שֶׁהֲרֵי אֵין יוֹדֵע לְמִי גָּזַל וְלֵא נָפִיק יְדֵי שָׁמַיִם בְּלֵל אֲבָל הָכָא בְּמַתְנִי' דְּיָדֵע לְמַאן גָּזַל וּמוֹדֵי לֵיהּ מִשְּׁעַת הוֹדָאָה דְּמֵזַמּוּן הוּא לְהָשִׁיב הָוֵי גַּבֵּיהּ כְּפִקָּדוֹן הִלְכָּךְ נִשְׁבַּע תְּחִילָּה קוֹדֶם הוֹדָאָה אע"ג כו': שֶׁלֵּיחַ שֶׁעָשָׂאוּ בְּעֵדִים. רְאוּבֵן שִׁיֵּשׁ לוֹ מְעוֹת בְּיַד שִׁמְעוֹן וּמִינָּה שְׁלִיחַ בְּעֵדִים לְקַבְּלָם הַיְמִנוּ וְנָתְנָם לוֹ: הֲוֵי שָׁלִיחַ. וְאִם נְאֻנְסוּ בְּדֶרֶךְ פְּטוּר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁנְּתָנָם לוֹ: פָּטוּר. דְּלֵא קָמָה בְּרֵשׁוּת שׁוֹאֵל לְהִתְחַיֵּב בְּאוֹנְסִים עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ מִפִּיו לְשַׁלְּחָהּ לוֹ בְּיַד בְּנוֹ כו': מְנָא יְדַעְנָן. דִּשְׁלוּחוֹ הוּא דְּקָרֵי לֵיהּ מַתְנִי' שְׁלוּחוֹ : לְקִיטוֹ. שֶׁלְּקָטוֹ אֶצְלוֹ לְדוּר עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ לְצַוְּתָהּ בְּעֵלְמָא לְשׁוֹן מוֹרֶה: וּשְׁכִירוֹ. נִשְׂכַּר עִמּוֹ לְיוֹם וּלְחֹדֶשׁ וּלְשָׁנָה וּלִשְׁבֻעָה לִישְׁנָא אַחֲרִינָא לְקִיטוֹ לוֹקֵט תְּבוּאָתוֹ: וְלַאֲפוּקֵי מֵהַאי תַּנָּא: פָּטוּר. דְּמִשְּׁמַע מַתְנִי' דְּמִשְׁנָתָן לוֹ נִפְטַר גַּזְלָן כְּשֶׁעָשָׂאוּ גַּזְלָן קָאָמַר וְלֵא כְּשֶׁעָשָׂאוּ גַּזְלָן: וְשִׁלַּח הַלָּה וְנָטַל שֶׁלּוֹ. מִיַּד הַשָּׁלִיחַ: פָּטוּר. מֵאוֹנֹס הַדֶּרֶךְ טַעְמָא דְּנָטַל הַנְּגָזֵל הָא נְאֻנְסוּ מִן הַשָּׁלִיחַ הָרִאשׁוֹן חַיָּיב: וְא"ת מִשְּׁנָתָנוּ. דִּקְתָנֵי לֵא יִתֵּן לִשְׁלוּחוֹ וְאִי דְּלֵא עֲשָׂאוּ בְּעֵדִים מְנָא יַדְעִינָן אֶלָּא לָאו דְּעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים תִּרְגֵּמָא רַב חִסְדָּא בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ אֲבָל שֶׁלִּיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים מַאי הָכִי נַמִּי דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ אִדְּתָנֵי סֵיפָא אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין לְפַלּוּג וְלִיתְנֵי בְּרִידֵיהּ שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים הָכִי נַמִּי דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ

אֲמֵרִי לֵא פְּסִיקָא לֵיהּ שְׁלִיחַ ב"ד לֵא שְׁנָא עֲשָׂאוּ נִגְזָל וְלֵא שְׁנָא עֲשָׂאוּ גַּזְלָן הֲוֵי שָׁלִיחַ פְּסִיקָא לֵיהּ שָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים דְּכִי עֲשָׂאוּ נִגְזָל הוּא דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ עֲשָׂאוּ גַּזְלָן לֵא הֲוֵי שָׁלִיחַ לֵא פְּסִיקָא לֵיהּ וְלַאֲפוּקֵי מֵהַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁעֲשָׂאוּ נִגְזָל וְלֵא עֲשָׂאוּ גַּזְלָן אוֹ עֲשָׂאוּ גַּזְלָן וְשָׁלַח הַלָּה וְנָטַל אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ פָּטוּר רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר דְּאַמְרֵי תְּרַוֵיְיהוּ שְׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ בְּעֵדִים הֲוֵי שָׁלִיחַ וְא"ת מִשְּׁנָתָנוּ בְּמַמְצִיא לוֹ שָׁלִיחַ דְּאָמַר לֵיהּ אִית לִי זוּזֵי גַּבֵּי פְּלַנְיָא וְלֵא קָא מְשַׁדַּר לְהוּ אִיתְחֲזֵי לֵיהּ דִּלְמָא אִינִישׁ הוּא דְּלֵא מַשְׁכַּח לִשְׁדּוּרֵי לֵיהּ א"נ כִּדְרַב חִסְדָּא בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ א"ר יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל

אין

תּקַנְתֵּיהּ הוּל"ל שֶׁשְּׁלַח לֵיהּ שְׁלַח לִי ע"י זֶה דְּאָז הֲוֵי שָׁלִיחַ לְכַך צ"ל דִּבְכָל עִנְיַן שֶׁלֹּא בְּפָנָיו לֵא הֲוֵי שְׁלִיחַ עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּפָנָיו שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ כְּהוּא דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ לְכַך כו': מתוֹך הִקּוּנְטֵרֵס: רָבָא אָמַר לֵא הֲוֵי שְׁלִיחַ. יֵשׁ מְקַשִּׁים דִּרְבָּה אִדְּרַבָּה דְּהָכָא קָאָמַר רַבָּה דְּלֵא הֲוֵי שְׁלִיחַ וּבְפ' הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה (ב"ב דף פז:) אֲמַרִינָן רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרֵי תְּרַוֵיְיהוּ הָכָא בְּחַנְוָנִי מוֹכֵר צְלוֹחִית עַסְקִינָן וְאַזְדָּא ר' יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר לְאַתּוּיֵי שְׁדָרֵיהּ הָרֵי לְרָבָא אֲלִיבָּא דִּר' יְהוּדָה הֲוֵי שְׁלִיחַ וְי"ל דְּשֹׁאנֵי הָתָם דִּכְיוָן שֶׁנְּתָנוֹ לוֹ פּוּנְדְּיוֹן וְעָצוּם לוֹ לְהָבִיא בָּאִיסָּר שֶׁמָּן הֲוֵי כְּאִילוּ אֵ"ל בְּהֲדֵיהָ שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ וּפְטוּר וּלְפִי מַה שֶׁפֵּרַשְׁתִּי דְּדִרְוָקָא שֶׁאָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו אִית לָן לְמֵימַר דִּכְיוָן דְּנָתַן הַפּוּנְדְּיוֹן הֲוֵי כְּאִילוּ אָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו שְׁלַח הִלְכָּךְ אָמַר לֵיהּ יְהוּדָה לְאַתּוּיֵי שְׁדָרֵיהּ: הָכִי קא"ל אִינִישׁ מְהֵימְנָא הוּא. תִּימַהּ אַמַּאי חַיָּיב הוּא מִן הַדִּין בְּאַחֲרִיּוּת אוֹנֹס הַדֶּרֶךְ וְהָא אִין יָכוֹל לוֹמַר אִין רְצוֹנִי שֶׁיְּהֵא פִּקְדוֹנִי בְּיַד אַחֵר כְּיוָן דְּתָפִיס לֵיהּ בְּאִינִישׁ מְהֵימְנָא וְי"ל דְּנִרְאֶה דְּאַפִּילוּ הוּא עַצְמוֹ הֲבִיאוֹ בְּדֶרֶךְ וְנֶאֱנַס חַיָּיב דְּפִשִּׁיעָה הוּא עוֹשֶׂה שְׁמוֹלִיכוֹ בְּדֶרֶךְ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וּבְע"כ חַיָּיב לְשַׁמּוֹר עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ לוֹ בְּיִשּׁוּב בְּמָקוֹם שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ כְּדְּאַמְרִינָן לְקָמָן (דף קיח.) (ו) בְּהַמְפַקִּיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּיִשּׁוּב לֵא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר מִשְּׁמַע דְּבָעֵל כַּרְחוֹ חַיָּיב לְשַׁמּוֹר עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ בְּיִשּׁוּב בְּמָקוֹם שֶׁהִפְקִידוֹ וְלֵאו כָּל כְּמִינֵיהּ לְהַחְזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר בְּמָקוֹם סַכָּנָה:

אי דְּלֵא עֲשָׂאוּ בְּעֵדִים מְנָא יְדַעְנָן. כְּלוֹמַר הֵיכִי מְסַר לוֹ מִשָּׁאֵל בְּיִן דְּלֵא יָדַע אִי הַאי שְׁלִיחַ שֶׁל שׁוֹאֵל הוּא: בִּשְׁכִירוֹ וּלְקִיטוֹ. תִּימַהּ אַמַּאי לֵא אָמַר רַב חִסְדָּא נַמִּי אַהָא דְּעוֹד תִּימַהּ אַמַּאי לֵא פָּרִיךְ לֵיהּ מַעִיקָּרָא מִמַּתְנִי' וְהָדֵר הֲוָה לֵיהּ לְמִפְרַךְ מַהַהִיא דְּפ' הַשּׁוֹאֵל:

אין

תוספות

שֶׁכְּבָר הוֹדָה מִפִּי עַצְמוֹ. מַהַאי לִישְׁנָא דַּיֵּיק בְּהַמְפַקִּיד (ב"מ דף לז:) וְגַם מֵחֲמַת פִּירְכָא אַחֲרִיתִי מוֹקֵי לָהּ בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְתִימַהּ א"כ הַהוּא מַעֲשֶׂה דְּחִסִּיד אֶחָד אַמַּאי אָמַר לֵיהּ רַבִּי טַרְפוֹן הַנַּח דְּמִי מְקַחֲךָ בֵּינֵיהֶם הָא כֵּיוָן דְּחִסִּיד הָוָה מִסְתָּמָא הָיָה בָּא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וְי"ל דִּלְכַתְּחִילָּה בָּא עִמּוֹ לְדִין אִם הוּא חַיָּיב מִן הַדִּין וְשׁוּב מַה שֶׁעָשָׂה עָשָׂה א"נ אֲפִילּוּ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם אֵין חַיָּיב לְר' טַרְפוֹן אֶלָּא בְּגֶזֶל אֲבָל בְּפִקָּדוֹן וּמַקָּח דְּלֵא עָשָׂה אִיסּוּרָא לֵא וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַמְפַקִּיד (שם דף לז: ושם) דְּכִי רָמֵי הָתָם גֶּזֶל אוֹגֶזֶל מִשְּׁנֵי הָכָא בְּבָא לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם וּלְעֵיל מִינֵּיהּ כִּי רָמֵי פִּקָּדוֹן אִפִּקָּדוֹן לֵא בְּעֵי לִשְׁנוּיֵי הָכִי וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כְּאן בְּסוּגְיָא דְּהָתָם: אָמַר רָבָא שְׁאנֵי מַתְנִי' כו'. לְפִי הַסְּפָרִים דְּל"ג אֶלָּא מִשְּׁמַע דְּאָתָא רָבָא לְתַרּוּצֵי פִּירְכָא דְּפַרְכִינָן לְר' טַרְפוֹן וּלְעוֹלָם רַבִּי טַרְפוֹן הִיא וְקָאָמַר כֵּיוָן דְּאוֹדֵי לֵיהּ בְּמ"ד יְהֵא בְּיָדָךְ דְּמֵי א"כ מִסְתָּמָא מִיָּרֵי דְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּאִם לֵא אַמַּאי הֲוֵי בְּמ"ד יְהֵא בְּיָדָךְ וְכֵיוָן דִּבְהוֹדָאָה מִיָּרֵי מַתְנִיתִין אִבַּתִּי תִּקְשֶׁה אַמַּאי לֵא מוֹקֵי מַתְנִי' נַמִּי כְּר"ע וְאע"ג דְּקָנִיס ר"ע אֲפִילּוּ הֵיכָא דְּלֵא נִשְׁבַּע ה"מ דְּלֵא הֲדַר מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ אֲבָל בְּמַתְנִי' הֵיכָא דְּלֵא נִשְׁבַּע וְהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו הֲדַר מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו מַה לִּי תּוֹפֵס בְּיָדוֹ מ"ל נָתַן בְּיַד ב"ד הִלְכָּךְ לֵא יִקְנוֹס ר"ע וְי"ל דִּסְבָרַת גְּמָרָא הָיָה כֵּיוָן דְּקָנִיס ר"ע בְּכָל מָקוֹם קָנִיס כֵּיוָן דְּעָבַד אִיסּוּרָא וְלֵא יְחַלֵּק וּמִיהוּ אֵין נִרְאֶה דְּמִיָּרֵי הָכָא בְּשֶׁהוֹדָה בְּפָנָיו דְּא"א אֲפִילּוּ נִשְׁבַּע נַמִּי אֵין צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו לְמָדֵי וְיָכוֹל לְהָבִיא כַּפָּרָה דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לוֹ בְּפָנָיו וּתְנִיחוּ בְּיָדוֹ וְהִלְכָּךְ הָרֵי הוּא כְּהַפְקִידוֹ בְּיָדוֹ וְאַמַּאי יְהֵא צָרִיךְ לְהוֹלִיכוֹ אַחֲרָיו אֶלָּא וַדַּאי מִיָּרֵי בְּשֶׁהוֹדָה שֶׁלֹּא בְּפָנָיו אֶלָּא בְּפָנֵי עֵדִים וְהַשְּׁתָּא א"ש דְּלֵא מְתוֹקְמָא מַתְנִי' כְּר"ע דְּלֵא מְהַדַּר מָמוֹנָא לְמָרֵיהּ כֵּיוָן שֶׁלֹּא נָתַן בְּיַד ב"ד וּלְפִי מַה שֶׁפִּי' בְּקוּנְטְרֵס אֶלָּא אָמַר רָבָא א"ש דְּרָבָא לֵא בָּא לְתַרֵּץ פִּירְכָא אֶלָּא טַעְמָא דְּמַתְנִי' מְפָרֵשׁ בְּכֹה"ג דְּמִצִּי לְאוֹקְמֵי בֵּין כְּר"ע בֵּין כְּרַבִּי טַרְפוֹן:

שֶׁלִּיחַ שֶׁעֲשָׂאוּ כו'. לְכַאוֹרָה נִרְאֶה דְּאִיירֵי כְּגוֹן דְּלֵא אָמַר לוֹ שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ רַק עֵדִים מְעִידִים שֶׁעֲשָׂאוּ שְׁלִיחַ אֲבָל אִם הָיָה אוֹמֵר שְׁלַח לִי עַל יָדוֹ פְּשִׁיטָא דַּהֲוֵי שְׁלִיחַ דְּהָא הָנֵן בְּהַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צח: ושם) אָמַר לֵיהּ הַשּׁוֹאֵל שְׁלַח לִי בְּיַד בְּנִי בְּיַד עַבְדִּי בְּיַד שְׁלוּחִי אוֹ בְּיַד בִּנְךָ אוֹ בְּיַד עַבְדְּךָ אוֹ בְּיַד שְׁלוּחֲךָ וְשָׁלְחָהּ חַיָּיב וּמ"ל אָמַר לֵיהּ שְׁלַח בְּפָנָיו שְׁלַח וּמ"ל אָמַר לֵיהּ שְׁלַח בְּפָנָיו שְׁלַח וּמִיהוּ לְקָמָן לֵא מַשְׁמַע הָכִי דְּבָעֵי לִשְׁמוּאֵל מֵאִי

אֵין מְשַׁלְּחִין מָעוֹת בִּדְיוֹקְנֵי וַאֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִם עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ מְשַׁלְּחִין אַמְרֵי לִשְׁמוּאֵל מַאי תַּקַּנְתָּא כִּי הָא דְּרַבִּי אַבָּא הֲוֵי מַסִּיק זוּזֵי בִּדְרַב יוֹסֵף בַּר חָמָא א״ל לְרַב סַפְרָא בַּהֲדֵי דְּאָתֵית אַיְיתִינְהוּ נִיהֲלִי כִּי אֲזַל לְהָתָם אֲמַר לֵיהּ רָבָא בְּרֵיהּ מִי כְּתַב לָךְ הִתְקַבַּלְתִּי א״ל לֹא אִי הָכִי זִיל בְּרֵישָׁא וְיִכְתּוֹב לָךְ הִתְקַבַּלְתִּי לְסוֹף אָמַר לֵיהּ אִי כָּתַב לָךְ נַמִּי הִתְקַבַּלְתִּי לָאו כְּלוּם הוּא דִּלְמָא אַדְּאָתֵית שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא וְנָפְלוּ זוּזֵי קַמֵּי יַתְמֵי וְהִתְקַבַּלְתִּי דְּרַבִּי אַבָּא לָאו כְּלוּם הוּא א״ל וְאֶלָּא מַאי תַּקַּנְתָּא זִיל נִקְנִינְהוּ לָךְ אַגַּב אַרְעָא וְתָא אַתְּ כְּתוֹב לָן הִתְקַבַּלְתִּי כִּי הָא דְּרַב פָּפָּא הֲוָה מַסִּיק תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי אַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא אַגַּב אַסִּיפָּא דְּבֵיתֵיהּ כִּי אָתָא נָפַק לְאַפֵּיהּ עַד תָּוָאךְ: נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְכוּ׳: אַלְמָא חוֹמֶשׁ מָמוֹנָא הוּא וְאִם מֵיית מְשַׁלְּמֵי לֵיהּ יוֹרְשִׁין וּתְנַן נַמִּי נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע עַל הַחוֹמֶשׁ הֲרֵי מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ אַלְמָא חוּמְשָׁא מָמוֹנָא הוּא וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת יוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִים קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם וְיוֹרְשִׁין בְּנֵי שְׁלוּמֵי חוּמְשָׁא דַּאֲבוּהוֹן הֲווּ (אַלְמָא חוֹמֶשׁ מָמוֹנָא הוּא וּבָעֵי שְׁלוּמֵי יוֹרְשִׁין) וּרְמִינְהוּ עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו הוּא וְלֹא אָבִיו אָבִיו וְלֹא הוּא הוּא וְאָבִיו מִנַּיִן ת״ל אֲשֶׁר גָּזָל וַאֲשֶׁר עָשָׁק וְהוּא לֹא גָּזַל וְלֹא עָשַׁק אָמַר רַב נַחְמָן לֹא קַשְׁיָא כַּאן שֶׁהוֹדָה כַּאן שֶׁלֹּא הוֹדָה אִי לֹא הוֹדָה קֶרֶן נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי דְּלֹא מְשַׁלֵּם וְהָא מִדְּקָא מְהַדֵּר אַחוֹמֶשׁ לְמֵימְרָא דְּקֶרֶן מְשַׁלֵּם וְעוֹד תַּנְיָא וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר אֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֶּזֶל אָבִיו בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו אָבִיו וְלֹא הוּא הוּא וְלֹא אָבִיו לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו מִנַּיִן ת״ל גְּזֵילָה וְעוֹשֶׁק אֲבֵידָה וּפִקָּדוֹן יֵשׁ תַּלְמוּד וְיָתֵיב רַב הוּנָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא א״ל רַבָּה בְּרֵיהּ יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמַר מַר אוֹ יִשְׁתַּלְּמוּ קָאָמַר מַר א״ל יֵשׁ תַּלְמוּד קָאֲמִינָא וּמְרִיבּוּיָא דִּקְרָאֵי אַמְרֵי אֶלָּא מַאי לֹא הוֹדָה לֹא הוֹדָה אָבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ וְנִתְחַיֵּיב בְּנוֹ חוֹמֶשׁ אַשְּׁבוּעָה דִּידֵיהּ אַמְרֵי בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת אִי בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת אֲפִילּוּ קֶרֶן נַמִּי לֹא מְשַׁלֵּם לֹא צְרִיכָא דְּאִיכָּא אַחְרָיוּת וְכִי אִיכָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים מַאי הֲוֵי מִלְוֶה עַל פֶּה הִיא וּמִלְוֶה עַל פֶּה אֵינוֹ גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת אַמְרֵי

בשעמד

רש״י

בִּדְיוֹקְנֵי. מָסַר לוֹ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן לְשָׁלִיחַ סִימָנִין וְכָתַב לוֹ חוֹתָמוֹ בְּאִגֶּרֶת וּמְסָרָהּ לוֹ וְאָמַר לוֹ לֵךְ וְהִתְרָאֵה לִפְלוֹנִי וְיִתֵּן לְךָ מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדוֹ: אִי כָּתַב לָךְ. ר׳ אַבָּא: הִתְקַבַּלְתִּי. מְעוֹתַי בְּקַבָּלָתוֹ שֶׁל רַב סַפְרָא: אַדְּאָתֵית. בְּעוֹד שֶׁתִּהְיֶה בַּדֶּרֶךְ בְּשׁוּבְךָ אֶצְלֵנוּ: שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא. דְּזָקֵן הוּא וּכְבָר בָּטֵל שְׁלִיחוּתוֹ קוֹדֶם שֶׁתְּקַבְּלֵם וְאִי הֲווּ אַנְסֵי לְהוּ מִינָּךְ בְּאוֹרְחָא תַּבְעֵי לָן יַתְמֵי: נִקְנִינְהוּ נִיהֲלָךְ אַגַּב אַרְעָא. וִיהִיוּ שֶׁלְּךָ בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן דְּקַיְימָא לָן קִדּוּשִׁין (דף כו.) נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחְרָיוּת: אַסִּיפָּא דְּבֵיתֵיהּ. מִפְתַּן בֵּיתוֹ דִּמְחוּבָּר לְקַרְקַע הוּא וּכְקַרְקַע הוּא כָּךְ שָׁמַעְתִּי ל״א סִיפָא דְּבֵיתֵיהּ סוֹף בֵּית הִקְנָה לוֹ זָוִית אַחַת: נָפַק לְאַפֵּיהּ עַד תָּוָוךְ. הָלַךְ לִקְרָאתוֹ עַד תָּוָוךְ שֵׁם מָקוֹם שֶׁהָיָה שָׂמֵחַ שֶׁהֵבִיא לוֹ מְעוֹתָיו: אַלְמָא חוּמְשָׁא מָמוֹנָא הוּא. מִדְּאִיצְטְרִיךְ לֵיהּ לְמִתְנֵי א״צ לֵילֵךְ אַחֲרָיו אַלְמָא מָמוֹנָא הוּא גַּבֵּיהּ: וְאִי מֵיית. גַּזְלָן מְשַׁלְּמֵי יוֹרְשִׁין וְעוֹד מִדְּקָתָנֵי הֲרֵי זֶה מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ ש״מ מָמוֹנָא כַּפְרֵיהּ: וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם. דְּהָא מֵתוּ בְּעָלָיו דְּאִם הִפְרִישׁוֹ בְּחַיָּיו הָיָה טָעוּן [רְעִיָּה] וְכִי לֹא הִפְרִישׁוֹ פְּטוּרִין דְּאָשָׁם כַּפָּרָה הוּא וְלַאו מָמוֹנָא וְאֵין כַּפָּרָה לְמֵתִים: עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר. רֵישָׁא בְּתוֹרַת כֹּהֲנִים אֲשֶׁר גָּזַל עַל גְּזֵילוֹ הוּא מוֹסִיף חוֹמֶשׁ וְלֹא עַל גְּזֵילַת אָבִיו: כַּאן שֶׁהוֹדָה. אָבִיו בְּחַיָּיו אַחַר שֶׁנִּשְׁבַּע וְנִתְחַיֵּיב לוֹ חוּמְשָׁא מְשַׁלְּמֵי יוֹרְשִׁין וּבְרַיְיתָא בְּת״כ בְּשֶׁלֹּא הוֹדָה וְקס״ד הַשְׁתָּא בְּלֹא הוֹדָה לֹא אָב וְלֹא בֵּן: ה״ג וְיָתֵיב רַב הוּנָא: יֵשׁ תַּלְמוּד קָאָמַר מַר. וְתַנָּא מִקְּרָא מַיְיתֵי לָהּ מִדִּכְתִיב כָּל הָנֵי רִיבּוּיָא הוּא שֶׁהַבֵּן חַיָּיב לְשַׁלֵּם אוֹ יִשְׁתַּלְּמוּ קָאָמַר מַר וּמִסְּבָרָא הוּא מְשַׁלֵּם וְלֹא מִקְּרָאֵי: לֹא הוֹדָה אָבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ. קֶרֶן מְשַׁלֵּם אֲבָל חוֹמֶשׁ לֹא דְּמִעֲטֵיהּ קְרָא מֵחוֹמֶשׁ עַל גֶּזֶל אָבִיו: וְנִתְחַיֵּיב חוֹמֶשׁ אַשְּׁבוּעֲתָא דִּידֵיהּ. דְּקָתָנֵי נִשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו לִפְטוּרָא דְּכֵיוָן דְּבֵן נִשְׁבַּע וְהוֹדָה אַמַּאי פָּטוּר: בְּשֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת. דְּלָאו עֲלֵיהּ רָמְיָא לְשָׁלוּמֵי דִּתְנַן (לקמן דף קיא:) הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו פְּטוּרִים מִלְּשַׁלֵּם הִלְכָּךְ אִי כָּפַר כְּפִירַת דְּבָרִים בְּעָלְמָא הִיא וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי הוּא דְּלֵיכָּא חוֹמֶשׁ: לֹא צְרִיכָא דְּאִיכָּא אַחְרָיוּת נְכָסִים. וְאַמְרִינַן לְקַמָּן (שם) דְּאִם הִנִּיחַ אֲבִיהֶן אַחְרָיוּת נְכָסִים קַרְקָעוֹת חַיָּיבִים לְהַחֲזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶן: וְכִי אִיכָּא אַחֲרָיוּת נְכָסִים מַאי הֲוֵי כוּ׳. ל״ג חָדָא דְּהָא תָּנֵי הָתָם דְּמִשּׁוּם כְּבוֹד אֲבִיהֶם חַיָּיבִים לְהַחֲזִיר

ועוד

תוספות

אֵין מְשַׁלְּחִין מָעוֹת בִּדְיוֹקְנֵי אֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ. פִּי׳ אִם אָמַר לְסוֹפֵר כְּתוֹב לִפְלוֹנִי שֶׁיִּשְׁלַח לִי מָעוֹת ע״י פְּלוֹנִי וְאַחַר כָּךְ חָתַם בִּדְיוֹקְנֵי שֶׁלּוֹ וַאֲפִילּוּ עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ שֶׁהִיא דְּיוֹקְנֵי שֶׁלּוֹ אֵינוֹ מוֹעִיל אֲבָל אִם הָיוּ חֲתוּמִים עַל זֶה שֶׁאָמַר לֵיהּ לִשְׁלוֹחַ עַל יָדוֹ אָז הֲוֵי שָׁלִיחַ אִי נַמִּי אִם כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ שְׁלַח עַל יַד פְּלוֹנִי וְא״ת וְאַמַּאי לֹא מְהַנֵּי דְּיוֹקְנֵי דִּידֵיהּ וְהָא אַמְרִינָן בְּהַשּׁוֹלֵחַ (גיטין דף לו.) וּבְהַמְגָרֵשׁ (שם דף פז:) דְּמַר חָתֵים כַּוְּורָא וּמַר חָתֵים מַכּוֹתָא וְי״ל דְּהַנֵּי מִילֵּי בִּשְׁמוֹת חֲכָמִים דִּפְקִיעֵי אֲבָל אִינִישׁ אַחֲרִינָא לֹא וּלְפִי מַאי שֶׁפֵּירַשְׁנוּ לְעֵיל אֲפִילּוּ כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְחָתַם בִּדְיוֹקְנֵי אֵין מוֹעִיל כָּל זְמַן שֶׁלֹּא אָמַר לֵיהּ בְּפָנָיו:

וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר אִם עֵדִים חֲתוּמִים עָלָיו שׁוֹלְחִין. וְה״ה לְרַבִּי יוֹחָנָן בְּלֹא דְּיוֹקְנֵי בְּשָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים כִּדְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְעֵיל דַּהֲוֵי שָׁלִיחַ וְהָכָא אָתָא לְאַשְׁמוּעִינַן דִּדְיוֹקְנֵי בְּלֹא עֵדִים לֹא מְהַנֵּי וְלֹא מִידֵי וְנִרְאֶה דְּהִלְכְתָא כְּרַב חִסְדָּא דְּשָׁלִיחַ שֶׁעֲשָׂאוֹ בְּעֵדִים הֲוֵי שָׁלִיחַ דְּהָא ר׳ יוֹחָנָן וְר׳ אֶלְעָזָר קַיְימֵי כַּוָּותֵיהּ וְאע״ג דִּשְׁמוּאֵל קָאֵי כְּרַבָּה קי״ל דְּרַב וְר׳ יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּר׳ יוֹחָנָן וְה״ה דִּלְגַבֵּי שְׁמוּאֵל הֲלָכָה כְּר׳ יוֹחָנָן: אַגַּב אַסִּיפָּא דְּבֵיתֵיהּ. וּמַה שֶּׁכּוֹתְבִין בְּהַרְשָׁאָה וְהִקְנֵיתִי לוֹ ד׳ אַמּוֹת בַּחֲצֵרִי לַאו דַּוְקָא דְּהָא אַמְרִינָן בְּפ״ק דְּקִדּוּשִׁין (דף כו: ושם) דְּקַרְקַע כָּל שֶׁהוּ חַיָּיב בְּפֵאָה כוּ׳ וְקוֹנִין עִמָּהּ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחְרָיוּת וּמַה שֶּׁכּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה אֲפִילּוּ אוֹתָם שֶׁאֵין לָהֶם קַרְקַע י״מ מִשּׁוּם דְּהוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק חֶזְקַת הַבָּתִּים (ב״ב דף מד: ושם) דְּפָרֵיךְ וְלֵיחוּשׁ דִּילְמָא אַקְנֵי לֵיהּ מִטַּלְטְלֵי אַגַּב מְקַרְקְעֵי וּמְשַׁנֵּי לֹא צְרִיכָא דְּאַמְרֵי עֵדִים יָדְעִנָא בֵּיהּ בְּהַאי גַּבְרָא דְּלֹא הֲוָה לֵיהּ אַרְעָא מֵעוֹלָם וּבְפֶרֶק מִי שֶׁמֵּת (שם דף קמט.) גַּבֵּי עוּבְדָּא דְּאִיסּוּר גִּיּוֹרָא דְּקָאָמַר בְּמַאי לִיקְנֵי רַב מָרִי בְּרֵיהּ לְהָנְהוּ זוּזֵי אִי דְּלִיקְנֵי לֵיהּ אִיסּוּר גִּיּוֹרָא אַגַּב קַרְקַע לֵית לֵיהּ קַרְקַע וְי״ל דְּהַהוּא דְּאִיסּוּר גִּיּוֹרָא מֵעִיקָּרָא וַדַּאי לֹא אַסִּיק אַדַּעְתֵּיהּ טַעְמָא דְּהוֹדָאָה אֲבָל בְּמַסְקָנָא קָאָמַר אַדְּהָכִי נָפַק אוֹדִיתָא מִבֵּי אִיסּוּר וְהַהִיא דְּח״ה כֵּיוָן שֶׁאֵין אֶלָּא חֲשָׁשָׁא בְּעָלְמָא דִּלְמָא אַקְנֵי לֵיהּ כֵּיוָן דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא לֹא חָיְישִׁינָן וְהַהִיא דְּפ׳ הַזָּהָב (ב״מ דף מו. ושם) גַּבֵּי הָיָה עוֹמֵד בַּגּוֹרֶן דְּפָרֵיךְ וְלִיקְנֵי לֵיהּ אַגַּב אַרְעָא וּמְשַׁנֵּי דְּלֵית לֵיהּ אַרְעָא הָתָם מִדְּאוֹרַיְיתָא בְּעִינַן דְּאִית לֵיהּ אַרְעָא דְּאִי לֵית לֵיהּ אַרְעָא לֹא הָיוּ קְרוּיִן מְעוֹתָיו מִדְּאוֹרַיְיתָא שֶׁיּוּכַל לִפְדּוֹת בָּהֶן פֵּירוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי אֲבָל לְעִנְיַן לִגְבּוֹת כֵּיוָן שֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְהִקְנָה לוֹ אַגַּב קַרְקַע לָמָּה לֹא יִגְבֶּה: [עי׳ תוס׳ כתובות נד: ד״ה אע״פ וב״ב מד: ד״ה דלא:]

חוּץ מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן. תֵּימָה אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ לְמִיתְנֵי הָא כֵּיוָן דִּבְרֵישָׁא תְּנַן שָׁוֶה פְּרוּטָה מַשְׁמַע אֲבָל פָּחוֹת לֹא: נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחוֹמֶשׁ. הוּא הַדִּין אִם לֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע אַתַּרְוַיְיהוּ אַקֶּרֶן וַאֲחוֹמֶשׁ הָיָה מוֹסִיף חוֹמֶשׁ עַל חוֹמֶשׁ אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִילְּתָא נָקַט דְּאַקֶּרֶן אֵין נִשְׁבָּעִין שְׁנֵי פְּעָמִים וְהוּא הַדִּין אִם נִשְׁבַּע עַל הַחוֹמֶשׁ דְּיוֹלִיכֶנּוּ אַחֲרָיו לְמָדַי דְּכֵיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו נַעֲשָׂה כְּגַזְלָן: יֵשׁ תַּלְמוּד קָאֲמִינָא וּמְרִיבּוּיָא דִּקְרָאֵי. תֵּימָה אַמַּאי אִיצְטְרִיךְ קְרָא לְקֶרֶן דְּאַמַּאי לֹא יְשַׁלֵּם קֶרֶן כֵּיוָן דְּאִיכָּא אַחְרָיוּת נְכָסִים וְעָמַד בְּדִין דִּבְהָכִי מוֹקְמִינָן לָהּ בְּסָמוּךְ: מִלְוֶה עַל פֶּה הִיא וְאֵין גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁים וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת. לְמ״ד שִׁיעְבּוּדָא לַאו דְּאוֹרַיְיתָא פָּרֵיךְ דְּהָכָא מַשְׁמַע דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא גּוֹבִין מִיּוֹרְשִׁין וּמֵהַהִיא בְּרַיְיתָא דְּהַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל (לקמן דף קיא:) אִם הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם אַחְרָיוּת נְכָסִים חַיָּיבִים לְשַׁלֵּם לֵיכָּא לְמִפְרַךְ לֵיהּ מִידֵי דְּאִיהוּ מוֹקֵי לֵיהּ מִדְּרַבָּנָן כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּנְעוֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי לוִֹין כִּדְפָסִיק רַב פָּפָּא בְּפֶרֶק גֵּט פָּשׁוּט (ב״ב דף קעו. ושם) וּמִיהוּ לְרַב וּשְׁמוּאֵל דְּאַמְרֵי מִלְוֶה ע״פ אֵין גּוֹבֶה לֹא מִן הַיּוֹרְשִׁין וְלֹא מִן הַלְּקוּחוֹת וַאֲפִילּוּ מִדְּרַבָּנָן כִּדְמוּכַח בְּח״ה (שם דף מב.) וּבְסוֹף מִי שֶׁמֵּת (שם דף קנז.) אִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי מֵהַהִיא בְּרַיְיתָא דִּלְקַמָּן וְאִיכָּא לְמֵימַר דְּאִינְהוּ מוֹקְמֵי לָהּ בְּשֶׁעָמַד בְּדִין וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה בַּקּוּנְטְ׳ דְּהַךְ הַעֲמָדָה בְּדִין מַאי מְהַנֵּי הֲרֵי כָּפַר וְנִשְׁבַּע דְּהָא אוֹקִימְנָא לְעֵיל בְּשֶׁלֹּא הוֹדָה אָבִיו וְהוֹדָה בְּנוֹ י״ל בְּעָמַד בְּדִין לְאַחַר שְׁבוּעָה ע״י עֵדִים מִיחַיֵּיב הָאָב חוֹמֶשׁ כִּדְתְנַן לְקַמָּן בְּמַתְנִיתִין דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִים לֹא מִיחַיֵּיב חוֹמֶשׁ:

אמר

אֵין מְשַׁלְּחִין – אין שומר צריך לשלוח **מָעוֹת** שהופקדו בידו, **בִּ'דְיוֹקְנֵי'** – ביד שליח המביא סימן או חתימה מהמפקיד כראיה שהוא שלחו, **וַאֲפִילּוּ** אם **עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ** – על הדיוקני, כעדות שאכן זו דיוקני של המפקיד [אך אינם מעידים על השליחות עצמה], וכיון שאף אם ישלחם ישארו באחריותו עד שיגיעו ליד המפקיד, אינו חייב לשולחם. והטעם שהם נשארים באחריותו, כיון שמכך שלא מינהו המפקיד כשליח בפני עדים אלא רק מסר בידו סימן מוכח שלא התכוין שיהיה שלוחו, אלא רק שימציא את עצמו לפני השומר, שאם ירצה יוכל לשלוח את המעות על ידו, אך ישארו באחריות השומר עד שיגיעו לידו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אִם עֵדִים חֲתוּמִים עָלֶיהָ, מְשַׁלְּחִין** – צריך השומר לשולחם, כיון שבנתינתם לשליח הוא נפטר מאחריותו, והטעם לכך, שמכך שטרח המפקיד והחתים עדים על הדיוקני מוכח שכוונתו למנותו כשלוחו.

הגמרא מבררת באיזה אופן משלחים מעות ביד שליח ללא חשש. שואלת הגמרא: **אָמְרֵי, לִשְׁמוּאֵל** שאין השומר צריך לשלוח את המעות אפילו אם עדים חתומים על הדיוקני, **מַאי תַּקַּנְתָּא** – מה תקנתו של המפקיד הרוצה שיתן השומר את מעותיו לשלוחו. משיבה הגמרא על פי מעשה שהיה: **כִּי הָא** – כמו מעשה שהיה, **דְּרַבִּי אַבָּא הֲוֵי מַסִּיק זוּזֵי** – היה נושה מעות **בְּדַרְב יוֹסֵף בַּר חָמָא**, כלומר, רב יוסף היה חייב מעות לרבי אבא, **אָמַר לֵיהּ** רבי אבא **לְרַב סַפְּרָא** שהיה עתיד לעבור במקומו של רב יוסף, **כַּהֲדֵי דְּאָתֵית, אַיְיתִינְהוּ נִיהֲלִי** – יחד עם בואך לכאן, הבא לי את המעות מרב יוסף. **כִּי אָזַל** רב ספרא **לְהָתָם, אָמַר לֵיהּ רָבָא בְּרֵיהּ** דרב יוסף, **מִי** – האם **כְּתַב לְךָ** רבי אבא בשטר 'הִתְקַבַּלְתִּי מעותי בקבלתו של רב ספרא', כלומר שקבלת המעות על ידך תחשב כאילו קיבלם רבי אבא, ויפטר רב יוסף מיד. **אָמַר לֵיהּ, לָא.** אמר לו רבא, **אִי הָכִי,** אין רב יוסף צריך לתת לך, כיון שאם יאנסו המעות בדרכך תהיה אחריותם עליו ויפסיד, אלא **זִיל בְּרֵישָׁא** – לך תחילה לרבי אבא **וְיִכְתּוֹב לְךָ** 'הִתְקַבַּלְתִּי', ותוכל לגבותם מרב יוסף. **לְסוֹף, אָמַר לֵיהּ** רבא, **אִי כָּתַב לְךָ נַמִּי** – גם אם יכתוב לך רבי אבא 'הִתְקַבַּלְתִּי', **לָאו כְּלוּם הוּא,** והטעם לכך, **דִּלְמָא אַדְּאָתִית** – שמא עד שתבוא לכאן, **שָׁכִיב רַבִּי אַבָּא** – ימות רבי אבא, שכבר היה זקן, **וְנָפְלוּ זוּזֵי קַמֵּי יַתְמֵי** – ויפלו המעות בירושה לפני יתומיו, **וְנִמְצָא** ש'הִתְקַבַּלְתִּי' **דִּכְתַב רַבִּי אַבָּא, לָאו כְּלוּם הוּא,** שהרי כשמת בטלה שליחותו, ואם יאנסו המעות בדרך יתחייב רב יוסף לשלם שוב ליורשי רבי אבא. **אָמַר לֵיהּ** רב ספרא, **וְאֶלָּא מַאי תַּקַּנְתָּא** – מה תקנתו של רבי אבא, שיוכל לגבות את חובו על ידי. השיב לו רבא, **זִיל נַקְנִינְהוּ לָךְ אַגַּב אַרְעָא** – לך לרבי אבא ויקנה לך את המעות שביד רב יוסף בקנין 'אגב קרקע', **וְאַחַר כַּךְ תָּא אַתְּ** – תבוא אתה, **כְּתוֹב לָן** 'הִתְקַבַּלְתִּי' – קיבלתי את המעות, וניתנם לך. וכיון שבאופן זה המעות קנויות לרב חיסדא, הרי כשיפרע לו רב יוסף יפטר מחובו אף אם בינתיים מת רבי אבא.

מביאה הגמרא מעשה בנידון דומה: **כִּי הָא, דְּרַב פָּפָּא הֲוָה מַסִּיק** – היה נושה **תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי** – שנים עשר אלף זוז, בבני אדם שגרו במקום הנקרא 'בֵּי חוּזָאי', **אַקְנִינְהוּ נִיהֲלִיהּ** – הקנה אותם רב פפא **לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא, אַגַּב אַסִּיפָא דְּבֵיתֵיהּ** – אגב קרקע שבסוף ביתו, וכך גבאם רב שמואל עבורו. **כִּי אָתָא** – כשבא רב שמואל, שמח רב פפא שהביא לו את מעותיו, **וְנָפַק לְאַפֵּיהּ** – יצא לקבל את פניו **עַד** מקום הנקרא 'תְּוָאךְ':

שנינו במשנה: **נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְכוּ'** ולא נתן לו את החומש, וכו' אינו צריך לילך אחריו:

הגמרא מבררת את גדרו של חיוב 'חומש'. מדייקת הגמרא: מהאמור במשנה שאין הגזלן חייב להוליך את החומש למדי, **אֶלָּא** – מוכח שתשלום **חוֹמֶשׁ 'מְמוֹנָא' הוּא** ולא 'כפרה', שהרי אם החומש בא לכפרה, היה פשוט שאינו מעכב את הבאת האשם, ולא היתה המשנה צריכה להשמיענו זאת. ויש ללמוד מכאן, **שֶׁאִם מָיֵת** – אם ימות הגזלן קודם שישלם חומש, **מְשַׁלְּמֵי לֵיהּ יוֹרְשִׁין** – ישלמו זאת יורשיו, אך אם היה זה כפרה היו היורשים פטורים, שאין כפרה למתים. מוכיחה זאת הגמרא: **וּתְנַן נַמִּי** במשנתינו, **נָתַן** הגזלן **אֶת הַקֶּרֶן, וְנִשְׁבַּע** לשקר **עַל הַחֹמֶשׁ, חֲרֵי** דינו כגזלן על החומש, **וּמוֹסִיף חוֹמֶשׁ** אחר **עַל הַחוֹמֶשׁ** שנשבע עליו, **אַלְּמָא, חוֹמֶשָׁא 'מְמוֹנָא' הוּא,** שהרי חומש בא רק על כפירת חיוב ממון, ולא על כפירת חיוב כפרה. מוכיחה זאת הגמרא גם מברייתא: **וְתַנְיָא נַמִּי הָכִי** בברייתא, **הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ, וְנִשְׁבַּע לוֹ** לשקר שלא גזלו, **וּמֵת** הגזלן, **הַיּוֹרְשִׁין מְשַׁלְּמִים קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ,** והיינו כיון שהחומש הוא חיוב ממוני, **וּפְטוּרִין מִן הָאָשָׁם,** כיון שהוא בא לכפרה, ואין כפרה למתים.

הגמרא מבררת את חיוב החומש של היורשים. מקשה הגמרא: **וְכִי הַיּוֹרְשִׁין בְּנֵי שַׁלּוּמֵי חוֹמְשָׁא דַּאֲבוּהוֹן הָווּ** – חייבים לשלם את חיוב החומש של אביהם (**אלמא חומש ממונא הוא ובעי שלומי יורשין**), **וּרְמִינְהוּ** – קשה על כך ממה ששנינו בברייתא, לגבי הדין שאין היורש משלם חומש על גזל אביו, **עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר** – יכול לומר, **אֵימָתַי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ עַל גֵּזֶל אָבִיו, בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע** לשקר **לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו,** או **שֶׁהוּא** נשבע **וְלֹא אָבִיו,** או **אָבִיו וְלֹא הוּא,** אבל אם גם **הוּא** וגם **אָבִיו** נשבעו לשקר, **מַנַּיִן** שאין הבן חייב חומש, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא ה כג) לענין חיוב חומש **'וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל וְאֶת הָעֹשֶׁק אֲשֶׁר עָשָׁק',** והרי **הוּא** – הבן **לֹא גָזַל וְלֹא עָשַׁק,** ואין לחייבו חומש. והיינו שלא כמו שהוכיחה הגמרא מהמבואר בברייתא הקודמת וממשמעות משנתינו, שהיורשים חייבים בחומש.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן, לָא קַשְׁיָא, כָּאן** – בברייתא הראשונה מדובר באופן שֶׁכבר הוֹדָה האב שנשבע לשקר, וכיון שהתחייב חומש, אף בניו חייבים בו, **וְכָאן** – בברייתא השניה, מדובר שֶׁלֹּא הוֹדָה האב ולא התחייב חומש, והתחדש בברייתא שאף היורשים פטורים. וסברה עתה הגמרא שאף הבן לא הודה שאביו נשבע לשקר.

מקשה הגמרא: **אִי לָא הוֹדָה** האב ולא הבן, אם כן **קֶרֶן נַמִּי לָא מְשַׁלֵּם** הבן, שהרי לא ידוע לנו כלל שאביו גזל. **וְכִי תֵּימָא, הָכִי נַמִּי** – אכן כוונת הברייתא **דְּלָא מְשַׁלֵּם** הבן את הקרן, **וְהָא מִדְּקָא מְהַדַּר אַחוֹמֶשׁ** – והרי מכך שהתנא מחזר אחרי פסוק הפותר את הבן מחומש, **לְמִימְרָא** – ניתן ללמוד מכך **דְּקֶרֶן מְשַׁלֵּם** הבן. מוסיפה הגמרא להוכיח שהבן משלם את הקרן: **וְעוֹד תַּנְיָא** בהמשך ברייתא זו, **וַעֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר, אֵימָתַי הוּא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל גֵּזֶל אָבִיו, בִּזְמַן שֶׁנִּשְׁבַּע גם הוּא וְגם אָבִיו,** אך אם נשבע **אָבִיו וְלֹא הוּא,** או **הוּא וְלֹא אָבִיו,** או **לֹא הוּא וְלֹא אָבִיו, מַנַּיִן** שהבן משלם קרן, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בפסוק (שם) כל אלו המקרים, **גְּזֵלָה, וְעוֹשֶׁק, אֲבֵידָה, וּפִקָּדוֹן, 'יֵשׁ תַּלְמוּד'.** מבארת הגמרא את הלשון 'יש תלמוד', **וְיָתִיב** [–וישב] **רַב הוּנָא, וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ברייתא זו, **אָמַר לֵיהּ רַבָּה בְּרֵיהּ** [–בנו], האם **'יֵשׁ תַּלְמוּד' קָאָמַר מַר,** כלומר שהלימוד הוא מייתור הלשון, שכתבה התורה את כל האופנים האלו כדי ללמד שהיורש חייב לשלם קרן על גזל אביו, **אוֹ 'יִשְׁתַּלְּמוּ' קָאָמַר מַר,** והיינו שמסברא חייב הבן לשלם את הקרן. **אָמַר לֵיהּ** רב הונא, **'יֵשׁ תַּלְמוּד' קָאָמִינָא, וּמַרִיבּוּיָא דִּקְרָאֵי אָמְרֵי** – ומריבוי הפסוק אמרתי שלומדים דין זה. ועל כל פנים מוכח מהברייתא שבן הגזלן משלם קרן, והתמעט רק מחיוב חומש, ובודאי מדובר כשהודה אחד מהם ולכן התחייב הבן קרן, וחוזרת קושיית הגמרא כיצד אמר רב נחמן שמדובר כשלא הודה.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא מַאי 'לֹא הוֹדָה'** שאמר רב נחמן בביאור הברייתא, **שֶׁלֹּא הוֹדָה אָבִיו** – הגזלן עצמו, **וְהוֹדָה בְּנוֹ,** ולכן חייב הבן בקרן, אך פטרתו התורה מחומש. מקשה הגמרא: אם הודה הבן, מדוע אמרה הברייתא שאם נשבעו שניהם פטור הבן מחומש, **וְהָרִי** אף שאינו חייב על שבועת אביו, מכל מקום **נָחֵיב בְּנוֹ חוֹמֶשׁ אִשְׁבּוּעָה דִּידֵיהּ** – על שבועת עצמו. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי,** הברייתא עוסקת **בְּשֶׁאֵין הַגְּזֵילָה קַיֶּמֶת** בעולם כשמת האב, ובאופן כזה מבואר להלן (קיא:) שהבן פטור מלשלם את גזל אביו, וכיון שאף ללא שבועתו היה הבן פטור מהקרן, אף שנשבע אינו חייב בחומש, כיון שחיוב חומש הוא רק על שבועה שפטרה מקרן, ולא

המשך בעמוד ע

בְּאופן שֶׁעָמַד הגזלן בַּדִּין קודם שמת, וממון שחייבו בית דין דינו כמלוה בשטר וגובה מהיורשים.

מקשה הגמרא: **אִי בְּשֶׁעָמַד בַּדִּין** והוריש לבניו קרקעות, **אֲפִילּוּ חוֹמֶשׁ נַמִּי מְשַׁלֵּם** הבן, כיון שכפר ונשבע על ממון שהיה חייב בו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ**, הטעם שהבן פטור מחומש, **לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חוֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת**, כיון שמן התורה אין נשבעין על קרקע, וממילא אף כפירת בה אינה מחייבת חומש, וכיון שחיוב הבן הוא לשלם מהקרקע שירש, הרי הוא כנשבע על הקרקע, שפטור מחומש.

מביאה הגמרא אופן נוסף בביאור הברייתא: **רָבָא אָמַר, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן** שֶׁהיתה הגזילה קיימת כששנשבע הבן, **וְהָיְתָה דִּיסַקַּיָּא** – מין שק **שֶׁל אָבִיו** שהגזילה מונחת בה **מוּפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים**, ולא ידע זאת הבן, ולכן את **הַקֶּרֶן מְשַׁלֵּם, דְּהָא אִיתֵיהּ** – שהרי הגזילה קיימת וחייב להשיבה, אך את **הַחוֹמֶשׁ לֹא מְשַׁלֵּם, כֵּיוָן דְּכִי אִישְׁתַּבַּע** – כשנשבע הבן שאינו חייב, **בְּקוּשְׁטָא אִישְׁתַּבַּע** – באמת נשבע, **דְּהָא לֹא הֲוָה יָדַע** – שהרי לא ידע שהגזילה קיימת: שנינו במשנה: מחל לו על הקרן ולא מחל לו על החומש, מחל לו על זה ועל זה חוץ **מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן כּוּ'** אינו צריך לילך אחריו: **אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא שָׁנוּ** דין זה שמחילת הנגזל על הקרן חוץ מפחות משוה פרוטה, פוטרת את הגזלן מהולכת הגזילה למדי, **אֶלָּא** באופן **שֶׁאֵין הַגְּזֵילָה** עצמה **קַיֶּימֶת, אֲבָל אִם הַגְּזֵילָה קַיֶּימֶת**, אף שאינה שוה פרוטה **צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו** אפילו למדי, כיון **דַּחַיְישִׁינָן שֶׁמָּא תִּייַקֵּר** – שמא תתייקר הגזילה, ותהיה שוה פרוטה. מביאה הגמרא לשון הפוכה בדברי רב פפא: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי** – יש שאמרו כך, **אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא שְׁנָא גְּזֵילָה קַיֶּימֶת, וְלֹא שְׁנָא שֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת**, אם לא נשאר בקרן שוה פרוטה **אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו**, כיון **שלְשֶׁמָּא תִּייַקֵּר לֹא חַיְישִׁינָן** – אין חוששים שתתייקר הגזילה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין גזילה שאינה שוה פרוטה: **אָמַר רָבָא**, אדם **שֶׁגָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגוּדּוֹת** של ירק **בְּשָׁוֵוי שָׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת**, דהיינו, שכל אגודה היתה שוה פרוטה, **וְהוּזְלוּ** האגודות לפני שהחזירם **וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם**, כלומר ששלשת האגודות שוות שתי פרוטות, ונמצא שכל אגודה שוה פחות מפרוטה, **אִם הֶחְזִיר לוֹ** הגזלן **שְׁתַּיִם** מתוכם, **חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ** גם את **הָאַחֶרֶת** – השלישית, אף שכעת אינה שוה פרוטה. מוכיחה זאת הגמרא: **וְתָנָא תּוּנָא** – שנה התנא במשנתינו (צו:) דין המסייע לרבא, אדם **שֶׁגָּזַל חָמֵץ** לפני פסח, **וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח** ונאסר בהנאה, יכול הגזלן להחזיר את החמץ עצמו **וְאוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ'**, ונפטר. ומהלשון 'הרי שלך לפניך' משמע **דְּטַעְמָא** שנפטר בהשבתו אף שאינו שוה כלום, כיון **דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ** – שהחמץ קיים בעולם, **הָא לֵיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ** – אבל אם אין החמץ שגזל קיים בעולם, חייב להשיב לו את שווי החמץ כפי שהיה קודם הפסח, ומוכח **דְּאַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא לַאו מָמוֹנָא** – אין החמץ שוה ממון, מכל מקום **כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא** – שבתחילה, כשגזלו **מָמוֹנָא הוּא, בָּעֵי שַׁלּוּמֵי** – עליו לשלם את שוויו, **הָכָא נַמִּי** לגבי הגוזל שלש אגודות, **אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא** האגודה השלישית **לֹא שָׁוֶה פְּרוּטָה**, מכל מקום [**כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא הָוֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה**], **בָּעֵי שַׁלּוּמֵי** – חייב לשלם את שוויה בעת הגזילה.

הגמרא דנה בענין השבת גזילה שאינה שוה פרוטה. מסתפקת הגמרא: **בָּעֵי רָבָא**, אדם **שֶׁגָּזַל שְׁתֵּי אֲגוּדּוֹת** ששתיהן יחד נמכרות **בִּפְרוּטָה, וְהֶחֱזִיר לוֹ** רק **אַחַת מֵהֶן, מַהוּ**, האם הוא חייב להשיב גם את השניה. וצדדי הספק הם, **מִי אַמְרִינַן** שפטור מלהשיבה כיון **דְּהַשְׁתָּא** – עתה, שהשיב את הראשונה, **לֵיכָּא גְּזֵילָה** – אין בידו גזילה השוה פרוטה. **אוֹ דִּלְמָא** שחייב להשיבה, כיון שאם לא ישיבנה, **הָא לֹא הָדַר גְּזֵילָה דַּהֲוַאי גַּבֵּיהּ** – הרי לא החזיר את כל הגזילה שהיתה בידו, ולא קיים מצות השבה. **הָדַר פַּשְׁטָהּ** – חזר רבא ופשט את ספיקו, ואמר **'גְּזֵילָה'** – ממון גזול **אֵין כָּאן** – ביד הגזלן, שהרי האגודה שבידו לא שוה פרוטה, ו**'הֲשָׁבָה'** של הגזילה **אֵין כָּאן**. מקשה הגמרא: **אִי גְּזֵילָה אֵין כָּאן**, בודאי **הֲשָׁבָה יֵשׁ כָּאן**, שאם לא כן איך נפטר מחיוב ההשבה. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** רבא, **אַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵילָה אֵין כָּאן** כיון שאין האגודה שבידו שוה פרוטה, ואין השבתה מעכבת את הבאת האשם, מכל מקום גם **מִצְוַת הֲשָׁבָה אֵין כָּאן**, כיון שחלק מהגזילה עדיין בידו, ומוטל עליו להשיבה.

הגמרא מביאה ספיקות נוספים שנסתפק רבא, מעין ספק זה: **וְאָמַר רָבָא, הֲרֵי אָמְרוּ** במשנה (נגעים פי"ד מ"ד), **נָזִיר** שנטמא או שסיים את ימי נזירותו, שהוא חייב לגלח את כל שערו, **שֶׁגִּילֵּחַ** את שערו **וְשִׁיֵּיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם** – הרי זה כאילו לא גילח כלל. **בָּעֵי רָבָא**, אם לאחר שהשאיר שתי שערות, **גִּילַּח שַׂעֲרָה אַחַת, וְנָשְׁרָה** מעצמה שערה **אַחַת, מַהוּ** – האם קיים בכך מצות גילוח. דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא**, לא יתכן שבכך הסתפק רבא, וכי **נָזִיר שֶׁגִּילֵּחַ 'אַחַת' 'אַחַת' קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבָא** – וכי ספיקו של רבא הוא בנזיר שגילח כל שערה בפני עצמה, הרי ודאי שקיים בכך מצות תגלחת, וממילא כשנשארו לו שתי שערות וגילח אחת מהם, קיים את מצותו.

מבארת הגמרא את ספיקו של רבא: **אָמַר לֵיהּ** רבינא, **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרך רבא להסתפק, אלא **כְּגוֹן** (שנשר) [**שֶׁהשאיר** שתי שערות, **וְנָשְׁרָה**] **אַחַת מֵהֶן** תחילה, **וְ**אחר כך **גִּילַּח אֶת הָאַחַת** האחרונה, **מִי אַמְרִינַן** שקיים מצותו, כיון **דְּהַשְׁתָּא מִיהַת הָא לֵיכָּא שִׁיעוּר** – עתה מכל מקום לא נשארו שתי שערות, **אוֹ דִּלְמָא** שלא קיים מצותו, כיון **דְּהָא לַאו 'גִּילּוּחַ' הוּא** שציוותה התורה, **דְּמֵעִיקָּרָא** – שהרי בתחילה כשגילח את כל ראשו **הָא שַׁיֵּיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְהַשְׁתָּא, כִּי גִּילַּח** את האחרונה, הרי **לֹא הָוֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** שזהו שיעור גילוח, ולא ציותה התורה לגלח שערה אחת. **הָדַר פַּשְׁטָהּ** – חזר רבא ופשט את ספיקו, ואמר **'שֵׂעָר' אֵין כָּאן**, ו**'גִּילּוּחַ' אֵין כָּאן**. מקשה הגמרא: **אִי 'שֵׂעָר' אֵין כָּאן**, נמצא שהתגלח, ואם כן **'גִּילּוּחַ' יֵשׁ כָּאן**. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁשֵּׂעָר אֵין כָּאן**, שהרי לא נותרו שתי שערות, מכל מקום גם קיום **מִצְוַת גִּילּוּחַ אֵין כָּאן**, כיון שאין מצות גילוח בשערה אחת, ועליו להמתין שיגדל שערו שוב, ולגלחו.

מביאה הגמרא ספק נוסף שנסתפק רבא:

בית שיש בו מת, כל הכלים והאנשים הנמצאים בבית נטמאים, ואם יש פתח המחבר בין הבית לעלייה שעל גביו, אף הנמצאים בעלייה נטמאים, אך אם יש הפרדה וחציצה בין הבית לעלייה בדבר שאינו מקבל טומאה, אין הטומאה עוברת לעלייה.

וְאָמַר רָבָא, הֲרֵי אָמְרוּ במשנה (כלים פ"י מ"ו), אם הניחו בארובה בין הבית לעלייה **חָבִית, שֶׁנִּיקְּבָה** – שנעשה בה נקב בשיעור המביא את הטומאה לתוך הכלי, וכיון שהיא טמאה שוב אינה חוצצת בפני הטומאה, **וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים** – נסתם הנקב שהיה בה על ידי שמרים, **הִצִּילוּהָ** – הצילו השמרים בסתימה זו את העלייה כיון שאין החבית מקבלת טומאה, והיא חוצצת בפני הטומאה. **בָּעֵי רָבָא**, אם **אָגַף חֶצְיָהּ** – סתם בטיט רק חצי מהנקב, ונשאר חציו פתוח, **מַהוּ**, האם כיון שאין כאן נקב בשיעור שלם אין הכלי מקבל טומאה, והרי הוא חוצץ בפני הטומאה, או שכל זמן שלא סתם את כל הנקב, עדיין מקבל הכלי טומאה.

מנסה הגמרא לפשוט את הספק: **אָמַר לֵיהּ רַב יֵימַר לְרַב אַשִׁי, לַאו מִשְׁנָתֵנוּ הִיא זוֹ** – האם דין זה אינו מבואר במשנה האמורה לעיל בדברי רבא, **דִּתְנַן** (שם), **חָבִית שֶׁנִּיקְּבָה וּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים, הִצִּילוּהָ. וְאִם פְּקָקָהּ בִּזְמוֹרָה** – סתם את הנקב בענף של גפן, אין החבית חוצצת בפני הטומאה **עַד שֶׁיְּמָרֵחַ** – יתן טיט ברווח שבין הזמורה לחבית, כדי לסותמה היטב. **וְאִם הָיוּ בָּהּ שְׁתַּיִם** – הניח בנקב שתי זמורות, אינה חוצצת **עַד שֶׁיְּמָרֵחַ** גם **מִן הַצְּדָדִים** שבין הזמורות לחבית **וּבֵין זְמוֹרָה** אחת **לַחֲבֶירְתָּהּ**. ומשמע, **דְּטַעְמָא** שהזמורות חוצצות הוא כיון **דְּמָרַח, הָא לֹא מָרַח, לֹא** – אין זו חציצה, ואם נאמר שדי בסתימת חצי הנקב, **אַמַּאי** אין זו חציצה, **וְתֶיהֱוֵי** – תהיה הסתימה של הזמורות לבדן **כִּי אָגַף חֶצְיָהּ** – כמו שסתם את חצי הנקב, ומכך שנתינת הטיט מעכבת מוכח שאין סתימת חצי הנקב מועילה.

דוחה הגמרא: **אָמְרֵי, הָכִי הַשְׁתָּא** – וכי יש לדמותם זה לזה, והרי **הָתָם**, לגבי הסותם את הנקב בזמורות ללא טיט, החסרון הוא בכך

המשך בעמוד קפה

בְּשֶׁעָמַד בְּדִין אִי בְּשֶׁעָמַד בְּדִין אֲפִילּוּ חוֹמֶשׁ נַמִּי מְשַׁלֵּם אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חוֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת רָבָא אָמַר הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה דִּיסְקַיָּא שֶׁל אָבִיו מוּפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים קֶרֶן מְשַׁלֵּם דְּהָא אִיתֵיהּ חוֹמֶשׁ לֹא מְשַׁלֵּם דְּכִי אִישְׁתַּבַּע בְּקוּשְׁטָא אִישְׁתַּבַּע דְּהָא לֹא הֲוָה יָדַע: חוּץ מִפָּחוֹת שָׁוֶה פְּרוּטָה בְּקֶרֶן כוּ': אָמַר רַב פָּפָּא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת אֲבָל גְּזֵילָה קַיֶּימֶת צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תְּיַיקַּר אִיכָּא דְּאַמְרֵי אָמַר רַב פָּפָּא לֹא שְׁנָא גְּזֵילָה קַיֶּימֶת וְלֹא שְׁנָא שֶׁאֵין גְּזֵילָה קַיֶּימֶת אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו לְשֶׁמָּא תְּיַיקַּר לֹא חַיְישִׁינַן אָמַר רָבָא גָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגוּדּוֹת בְּשָׁלֹשׁ פְּרוּטוֹת וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם אִם הֶחֱזִיר לוֹ שְׁתַּיִם חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחֶרֶת וְתַנְיָא תּוּנָא גָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ טַעְמָא דְּאִיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ הָא לֵיתֵיהּ בְּעֵינֵיהּ אע"ג דְּהַשְׁתָּא לָאו מָמוֹנָא כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא מָמוֹנָא הוּא בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי הָכָא נַמִּי אַף עַל גַּב דְּהַשְׁתָּא לֹא שָׁוֶה פְּרוּטָה [כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא הֲוֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה] בָּעֵי שַׁלּוֹמֵי בָּעֵי רָבָא גָּזַל שְׁתֵּי אֲגוּדּוֹת בִּפְרוּטָה וְהֶחֱזִיר לוֹ אַחַת מֵהֶן מַהוּ מִי אַמְרִינַן הַשְׁתָּא לֵיכָּא גְּזֵילָה אוֹ דִּלְמָא הָא לֹא הָדַר גְּזֵילָה דַּהֲוָאִי גַּבֵּיהּ הָדַר פָּשְׁטָהּ גְּזֵילָה אֵין כָּאן הֲשָׁבָה אֵין כָּאן אִי גְּזֵילָה אֵין כָּאן הֲשָׁבָה יֵשׁ כָּאן הָכִי קָאָמַר אַף עַל פִּי שֶׁגְּזֵילָה אֵין כָּאן מִצְוַת הֲשָׁבָה אֵין כָּאן וְאָמַר רָבָא הֲרֵי אָמְרוּ נָזִיר שֶׁגִּילֵּחַ וְשִׁיֵּיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם בָּעֵי רָבָא גִּילֵּחַ אַחַת וְנָשְׁרָה אַחַת מַהוּ אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּיפְתִּי לְרָבִינָא נָזִיר שֶׁגִּילֵּחַ אַחַת אַחַת קָא מִבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבָא אָמַר לֵיהּ לֹא צְרִיכָא כְּגוֹן שֶׁנָּשַׁר אַחַת מֵהֶן וְגִילֵּחַ אַחַת מִי אַמְרִינַן הַשְׁתָּא מִיהַת הָא לֵיכָּא שִׁיעוּר אוֹ דִּלְמָא הָא לָאו גִּילּוּחַ הוּא דְּמֵעִיקָּרָא הָא שַׁיֵּיר שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְהַשְׁתָּא כִּי גִּילֵּחַ לֹא הֲוֵי ב' שְׂעָרוֹת הָדַר פָּשְׁטָהּ שֵׂעָר אֵין כָּאן גִּילּוּחַ אֵין כָּאן אִי שֵׂעָר אֵין כָּאן גִּילּוּחַ יֵשׁ כָּאן הָכִי קָאָמַר אע"פ שֶׁשֵּׂעָר אֵין כָּאן מִצְוַת גִּילּוּחַ אֵין כָּאן וְאָמַר רָבָא הֲרֵי אָמְרוּ חָבִית שֶׁנִּיקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים הִצִּילוּהָ בָּעֵי רָבָא אֲגַף חֶצְיָהּ מַהוּ א"ל רַב יֵימַר לְרַב אַשֵׁי לָאו מִשְׁנָתֵנוּ הִיא זוֹ דִּתְנַן חָבִית שֶׁנִּיקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים הִצִּילוּהָ פְּקָקָהּ בִּזְמוֹרָה עַד שֶׁיְּמָרֵחַ הָיוּ בָּהּ שְׁתַּיִם עַד שֶׁיְּמָרֵחַ מִן הַצְּדָדִים וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבֶירְתָּהּ טַעְמָא דְּמָרַח הָא לֹא מָרַח לֹא אַמַּאי וְתֶיהֱוֵי כִּי אֲגַף חֶצְיָהּ אַמְרֵי הָכִי הַשְׁתָּא הָתָם אִי לֹא מָרַח לֹא קָאֵי אֲגַף חֶצְיָהּ בְּמִידֵי דְּקָאֵי קָאֵי וְאָמַר רָבָא הֲרֵי אָמְרוּ גָּזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ בָּעֵי רָבָא

נשבע

רש"י

וְעוֹד דְּקָמְשַׁנֵּי לֵיהּ כְּשֶׁעָמַד בְּדִין קוֹדֶם מִיתָתוֹ וְהַךְ הַעֲמָדָה מַאי מְהַנֵּי הֲרֵי כָּפַר וְנִשְׁבַּע וְלֹא הוֹדָה דְּהָא אוֹקְמִינַן דְּלֹא הוֹדָה אָב וְהוֹדָה בְּנוֹ וְעוֹד דְּקָמְשַׁנֵּי כְּשֶׁעָמַד בְּדִין מִכְּלָל דְּעַד הַשְׁתָּא בְּשֶׁלֹּא עָמַד בְּדִין וְהָא נִשְׁבַּע הוּא וְאָבִיו קָתָנֵי מִכְּלָל דִּבְבֵ"ד הֲוָה הִלְכָּךְ ל"ג לֵיהּ וְה"ג אִי הָכִי חוֹמֶשׁ נַמִּי מְשַׁלֵּם א"ר הוּנָא כו' אִי הָכִי מָמוֹן גָּמוּר הוּא וְחוֹמֶשׁ נַמִּי לְשַׁלֵּם: **לְפִי שֶׁאֵין מְשַׁלְּמִין חוֹמֶשׁ עַל כְּפִירַת שִׁעְבּוּד קַרְקָעוֹת.** דְּחוֹמֶשׁ אַמַּאי קָאָתֵי אַשְּׁבוּעֲתָא לָאו שְׁבוּעָה הִיא דְּקִי"ל שְׁבוּעוֹת (דף מב:) אֵין נִשְׁבָּעִין עַל הַקַּרְקָעוֹת וְהַאי בֵּן כִּי אִישְׁתַּבַּע כָּפַר לָהּ שִׁעְבּוּד הַקַּרְקָעוֹת דְּאִי לָאו מִשּׁוּם אַחְרָיוּת נְכָסִים לָאו עֲלֵיהּ רַמְיָא לְשַׁלּוּמֵי: **רָבָא אָמַר.** לְעוֹלָם בִּגְזֵילָה קַיֶּימֶת וּדְקַשְׁיָא לָךְ וּלְחַיֵּיב הַבֵּן חוֹמֶשׁ עַל שְׁבוּעַת עַצְמוֹ כֵּיוָן דְּהוֹדָה הָכָא כְּשֶׁהָיְתָה דִּסְקַיָּא שֶׁמָּמוֹן אָבִיו נָתוּן בָּהּ מוּפְקֶדֶת בְּיַד אֲחֵרִים וּגְזֵילָה זוּ בְּתוֹכָהּ דְּכִי אִשְׁתַּבַּע הַאי בְּקוּשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע (וְלֹא תֵּימָא בְּשִׁיקְרָא אִשְׁתַּבַּע כִּדְסַבְרַת לְעֵיל) וּתְנַן בְּמַסֶּ' שְׁבוּעוֹת (דף לו:) וְחַיָּיבִים עַל זְדוֹן הַשְּׁבוּעָה וְעַל שִׁגְגָתָהּ עִם זְדוֹן הַפִּקָּדוֹן וְאֵין חַיָּיבִין עַל שִׁגְגָתָהּ גְּרֵידְתָּא כִּי הָכָא דְּלִיבֵּיהּ אַנְסֵיהּ: **לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאֵין.** אוֹתָהּ חֲצִי פְּרוּטָה קַיֶּימֶת מִן הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ וַחֲצִי פְּרוּטָה הוּא דִּמְחַיֵּיב לֵיהּ וְלָאו מָמוֹנָא אִיכָּא אֲבָל אִם קַיֶּימֶת הִיא מִן הַגְּזֵלָה עַצְמָהּ צָרִיךְ לֵילֵךְ: **חַיְישִׁינַן שֶׁמָּא תְּיַיקַּר.** וְתַעֲמוֹד עַל הַפְּרוּטָה: **חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ.** אֲגוּדָּה אַחֶרֶת וְאע"פ דְּהַשְׁתָּא לֹא שַׁוְיָא פְּרוּטָה כֵּיוָן דִּבְשְׁעַת גְּזֵילָה הֲוֵי שָׁוֶה פְּרוּטָה בָּעֵי לְאַהֲדוּרֵיהּ וּלְהוֹלִיכָהּ אַחֲרָיו: **וְתַנְיָא תּוּנָא.** תַּנָּא דִּידַן סִייְעָתוֹ: **שֶׁגִּילֵּחַ.** אַחַת מֵהַשְּׁתַּיִם שֶׁשִּׁיֵּיר: **וְנָשְׁרָה הַשְּׁנִיָּה מַהוּ.** הֲוֵי גִּילּוּחַ אוֹ לֹא: **אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא לְרָבִינָא נָזִיר שֶׁגִּילֵּחַ.** כָּל הַשְּׂעָרוֹת אַחַת אַחַת קָמִבַּעְיָא לֵיהּ בִּתְמִיָּה כְּלוֹמַר הָא וַדַּאי גִּילּוּחַ הֲוֵי כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבָּא לְגַלֵּחַ הַאי שִׁיּוּר הֲוָה בֵּיהּ שִׁיעוּר גִּילּוּחַ וְגִילֵּחַ אַחַת וְאע"פ דְּנָשְׁרָה שְׁנִיָּה גִּילּוּחַ הוּא: **שֶׁנָּשְׁרָה אַחַת.** שֶׁכְּשֶׁבָּא לְגַלֵּחַ אֵין כָּאן שִׁיעוּר גִּילּוּחַ: ה"ג מִי אַמְרִינַן הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא שִׁיעוּר: **חָבִית שֶׁנִּיקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים.** וּנְתָנוּהָ ע"פ אֲרוּבָּה וּמְמֻרַחַת יָפֶה סְבִיבוֹתֶיהָ וְטוּמְאָה בְּבַיִת מַצֶּלֶת עַל הָעֲלִיָּיה כּוּלָּהּ מִלָּבֹא בָּהּ שׁוּם טוּמְאָה דִּסְתִימַת שְׁמָרִים סְתִימָה הִיא וְלֹא שָׁלְטָה בֵּיהּ טוּמְאָה בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים בְּפֶרֶק וְאֵלּוּ מַצִּילִין: **אֲגַף.** לְשׁוֹן מְגוּפָה אָגַף חֶצְיָהּ הָיָה בָּהּ תַּחְתֶּיהָ שִׁיעוּר נֶקֶב לְטַמֵּא וּכְלִי הַמְקַבֵּל טוּמְאָה אֵינוֹ חוֹצֵץ בִּפְנֵי הַטּוּמְאָה וְאָגַף בְּטִיט חֶצְיָהּ מַהוּ מִי אַמְרִינַן הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא שִׁיעוּר נֶקֶב אוֹ דִּלְמָא הָא לֹא סָתַם שִׁיעוּר סְתִימָה: **פְּקָקָהּ בִּזְמוֹרָה.** וְאֵין שָׁם שְׁמָרִים: **עַד שֶׁיְּמָרֵחַ.** בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין שֶׁל זְמוֹרָה לְסוֹתְמוֹ הֵיטֵב:

נשבע

תוספות

אָמַר רָבָא גָּזַל שָׁלֹשׁ אֲגוּדּוֹת בְּג' פְּרוּטוֹת וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שְׁתַּיִם חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחֶרֶת. פֵּי' אִם יֶשְׁנָהּ בְּעֵין מַחֲזִיר אוֹתָהּ וְאִם לַאו מְשַׁלֵּם לֵיהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה שָׁוָה בִּשְׁעַת הַגְּזֵילָה וְהוּא הַדִּין בְּאַחַת שֶׁגְּזָלָהּ וְהוּזְלָה שֶׁמַּחֲזִיר לוֹ אֲגוּדָּה אוֹ דָּמֶיהָ אֶלָּא רְבוּתָא נָקַט דַּאֲפִילּוּ בִּשְׁלֹשָׁה דְּקִיֵּים מִצְוַת הֲשָׁבָה בִּתַרְתֵּי אפ"ה חַיָּיב לְהַחֲזִיר לוֹ אַחַת אע"ג דְּמֵהַאי וְתַנְיָא תּוּנָא דְּמַיְיתֵי לֹא מַשְׁמַע מִינָּהּ אֶלָּא הֵיכָא דְּגָזַל אַחַת וְהוּזְלָה דְּהַהִיא דַּמְיָא לְגָזַל חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח הַהִיא רְבוּתָא דְּג' קָאָמַר רָבָא מִסְּבָרָא וּמִדְּנָקַט וְהוּזְלוּ מַשְׁמַע דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ דְּאִם גָּזַל ג' אֲגוּדּוֹת שָׁווֹת שְׁתֵּי פְּרוּטוֹת וְהֶחֱזִיר לוֹ ב' מֵהֶן דְּלֹא מִיחַיֵּיב לְהַחֲזִיר לוֹ שְׁלִישִׁית כֵּיוָן דְּמֵעִיקָּרָא בִּשְׁעַת גְּזֵלָה לֹא הֲוֵי מָמוֹנָא וּלְשֶׁמָּא תְּיַיקַּר לֹא חַיְישִׁינַן: **ה"ג** בָּעֵי רָבָא גָּזַל ב' אֲגוּדּוֹת בִּפְרוּטָה וְהֶחֱזִיר אַחַת מֵהֶן מַהוּ מַאי אַמְרִי' הַשְׁתָּא מִיהָא לֵיכָּא גְּזֵילָה גַּבֵּיהּ אוֹ דִּלְמָא הָא לֹא אַהֲדַר גְּזֵילָה וְל"ג הָא דְּגָרַס בִּסְפָרִים הוּקְרוּ וְעָמְדָה כו': **מִצְוַת** הֲשָׁבָה אֵין כָּאן. נִרְאֶה דְּלֹא בָּעֵי לְמִיפְשַׁט אֶלָּא דְּלֹא מְעַכֵּב מִצְוַת הֲשָׁבָה וּמִצְוַת הֲשָׁבָה מִיהָא לֹא קִיֵּים: **מִצְוַת** גִּילּוּחַ אֵין כָּאן. וּמְעַכֵּב מִלִּשְׁתּוֹת יַיִן וּמִלִּטַּמֵּא לְמֵתִים כְּאִילּוּ לֹא גִּילֵּחַ כְּלוֹמַר כְּמ"ד גִּילּוּחַ מְעַכֵּב דְּאַחַר יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן אַחַר כּוּלָּם א"נ לְעִנְיַן מִצְוָה קָאָמַר דְּלֹא קִיֵּים מִצְוַת גִּילּוּחַ וְאַלִּיבָּא דְּכ"ע דִּפְלוּגְתָּא הִיא בְּנָזִיר בְּפ' ג' מִינִין (דף מו.): **הֲרֵי** אָמְרוּ חָבִית שֶׁנִּקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים כו'. מַה שֶּׁפֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס חָבִית שֶׁנְּתָנָהּ ע"פ אֲרוּבָּה וּמַצֶּלֶת עַל הָעֲלִיָּיה אֵין נִרְאֶה דְּהַהִיא מִשְׁנָה דְּמַיְיתֵי בְּסָמוּךְ חָבִית שֶׁנִּקְּבָה הִיא בְּמַסֶּ' כֵּלִים בְּפ"י (מ"ו) דְּמַשְׁמַע דְּמַיְירֵי לְהַצִּיל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ אִם הִיא בְּאֹהֶל הַמֵּת דְּאִי הֲוָה מַיְירֵי ע"פ אֲרוּבָּה הָיָה לוֹ לִשְׁנוֹתָהּ בְּמַסֶּ' אֳהָלוֹת וְעוֹד דִּלְשׁוֹן הַצָּלָה לֹא הֲוָה מַשְׁמַע הָכִי דְּה"ל לְמֵימַר חוֹצֶצֶת וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאַיְירֵי בְּחָבִית הַמּוּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁאֵין טוּמְאָה נִכְנֶסֶת בָּהּ בְּאֹהֶל הַמֵּת וְנִקְּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה דְּהָכֵי הַוְיָא שִׁיעוּרָא כִּדְאָמַר בְּמַסֶּ' כֵּלִים (פ"ט מ"ח) וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף הַמַּצְנִיעַ (שבת דף צו.) וּלְעִנְיַן צָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ הַיְינוּ בִּסְתוּמָה שֶׁאִם נִקְּבָה וּסְתָמָהּ הֲוֵי שֵׁם כְּלִי עָלֶיהָ עַד שֶׁיִּפְּחוֹת רוּבָּהּ דְּאָז לֹא מְהַנֵּי לָהּ סְתִימָה דַּהֲוֵי כְּאוֹכְלִים שֶׁגִּיבְּלָן בְּטִיט כֵּיוָן דְּאֵין שֵׁם כְּלִי עָלָיו וְלֹא כְּמוֹ שֶׁפֵּי' בְּקוּנְטְרֵס בְּהַמַּצְנִיעַ וּלְעִנְיַן צָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ דִּכְלִי חֶרֶס הַמּוּקָּף צָמִיד פָּתִיל אֵין טוּמְאָה נִכְנֶסֶת דֶּרֶךְ נְקָבָיו עַד שֶׁיִּפְחַת רוּבּוֹ כִּדְמוּכָח בְּמַסֶּכֶת כֵּלִים בְּפֶרֶק שְׁלֹשָׁה דְּשִׁיעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה וְכֵן מַשְׁמַע בְּהַהִיא שֶׁמֵּבִיא הָתָם בְּקוּנְטְרֵס נְתָנָהּ קְדֵירָה ע"פ אֲרוּבָּה דְּאָמַר ב"ש הַכֹּל טְמֵאִים בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה וַאֲפִילּוּ ב"ה לֹא מְטַהֲרֵי אֶלָּא עֲלִיָּיה אֲבָל קְדֵירָה טְמֵאָה אַלְמָא טוּמְאָה נִכְנֶסֶת בְּתוֹכוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה: **אָגַף** חֶצְיָהּ. תֵּימַהּ הֵיכִי דַּמְיָא הַךְ בַּעְיָא לְהַנָּךְ בְּעָיוֹת דִּלְעֵיל דְּכֵיוָן דְּגַף אֵין כָּאן נֶקֶב וְלָמָּה לֹא תּוֹעִיל הַסְּתִימָה דְּמ"ל אִם לֹא נִקְּבָה מֵעוֹלָם אֶלָּא כָּךְ וּמ"ל שֶׁאָגַף חֶצְיָהּ [וְעוֹד] תֵּימַהּ דְּהָכָא אָמַר בִּסְתָמוּהָ שְׁמָרִים שְׁמָהּ סְתִימָה וּבְספ"ק דִּיבָמוֹת (דף טו:) אַמְרִינַן חָבִית שֶׁל זֵיתִים מְגוּלְגָּלִים ב"ש אוֹמְרִים אֵין צְרִיכָה לִינָּקֵב וּמוֹדִים שֶׁאִם נִקְּבָה וְסָתְמוּהָ שְׁמָרִים שֶׁהִיא טְהוֹרָה וְי"ל דְּהָתָם וַדַּאי לְעִנְיַן הֶכְשֵׁר מִסְתָּמָא לֹא נִיחָא לְהוּ לַבְּעָלִים בְּמַה שֶּׁיּוֹצֵא מִמֶּנָּה כֵּיוָן שֶׁנִּקְּבָה אַף עַל פִּי שֶׁסְּתָמוּהָ שְׁמָרִים לָאו סְתִימָה מְעַלְּיָיתָא הִיא אֲבָל לְעִנְיַן לְהַצִּיל מִטּוּמְאָה הַוְיָא סְתִימָה מְעַלְּיָיתָא:

ושמואל

נִשְׁבַּע עָלָיו מַהוּ מִי אַמְרִינַן כֵּיוָן דְּאִי מִיגְּנַב בָּעֵי שְׁלוּמֵי לֵיהּ מָמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ אוֹ דִּלְמָא הַשְׁתָּא מִיהַת הָא מָנַח וְעַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא וְלָא כָּפַר לֵיהּ מָמוֹנָא מִילְּתָא דְּאִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרָבָא פְּשִׁיטָא לֵיהּ לְרַבָּה דְּאָמַר רַבָּה שׁוֹרִי גָּנַבְתָּ וְהוּא אוֹמֵר לֹא גָּנַבְתִּי מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו חַיָּיב שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלָיו חַיָּיב שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִשְּׁבוּרָה וּמֵתָה שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו חַיָּיב שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִמֵּתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה אַלְמָא אע"ג דְּהָא קָאִים כֵּיוָן דְּאִי מִיגְּנִיב מָמוֹנָא קָא כָּפַר הַשְׁתָּא נַמִּי מָמוֹנָא קָא כָּפַר הָכָא נַמִּי אַף עַל גַּב דְּעַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא כֵּיוָן דְּאִי מִיגְּנִיב בָּעֵי שְׁלוּמֵי לֵיהּ מָמוֹנָא מְעַלְּיָא הַשְׁתָּא נַמִּי מָמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ יָתִיב רָבָא וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא אֵיתִיבֵיהּ רַב עַמְרָם לְרָבָא וְכִחֶשׁ בָּהּ פְּרָט לְמוֹדֶה בְּעִיקָּר כֵּיצַד שׁוֹרִי גָּנַבְתָּ וְהוּא אוֹמֵר לֹא גָּנַבְתִּי מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה אָבִיךָ מְכָרוֹ לִי אָבִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה אַחֵר פָּרָתִי רָץ מֵאֵלָיו בָּא אֶצְלִי תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלָיו שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה יָכוֹל יְהֵא חַיָּיב תַּלְמוּד לוֹמַר וְכִחֶשׁ בָּהּ פְּרָט לְמוֹדֶה בְּעִיקָּר א"ל תְּדוּרָא כִּי תַּנְיָא הַהִיא דְּקָאָמַר לֵיהּ הֵילָךְ כִּי קָאָמֵינָא דְּקַיְימָא בַּאֲגַם אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי מַאי מוֹדֶה בְּעִיקָּר אִיכָּא לָא צְרִיכָא דְּא"ל לֹא נָתַתִּי לְךָ דָּמֵי שְׁקֵיל תּוֹרָךְ וְזִיל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אָבִיךָ נְתָנוֹ לִי מַאי מוֹדֶה בְּעִיקָּר אִיכָּא דְּאָמַר לֵיהּ עַל מְנָת דְּעָבְידָנָא לָךְ נַיְיחָ דְּנַפְשָׁא וְלָא עֲבַדִי לָךְ שְׁקִיל תּוֹרָךְ וְזִיל תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו לֵימָא אִיבָּעֵי לָךְ לְאַהֲדוּרֵיהּ לִי אָמַר אֲבוּהַ דִּשְׁמוּאֵל בְּאוֹמֵר שְׁבוּעָה אֲבֵידָה מְצָאתִי וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ שֶׁאַחֲזִירֶנָּה לְךָ תַּנְיָא אָמַר בֶּן עַזַּאי ג' שְׁבוּעוֹת הֵן הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ בְּמוֹצְאָהּ וְלֹא בָּהּ לֹא בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ לֹא בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ קוּשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע אֵימָא בָּהּ וּבְמוֹצְאָהּ לְמַאי הִלְכְתָא רַב אַמֵּי אָמַר רַבִּי חֲנִינָא לִפְטוֹר וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְחִיּוּב וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי דְּתַנְיָא הַמַּשְׁבִּיעַ עֵד אֶחָד פָּטוּר וְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר' שִׁמְעוֹן מְחַיֵּיב בְּמַאי קָא מִיפַּלְגֵי מַר סָבַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי וּמַר סָבַר לָאו כְּמָמוֹן דָּמֵי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן וְחַיָּיב בְּאוֹנְסִין וְתַנָּא תּוּנָא וְכִחֶשׁ בָּהּ לָמַדְנוּ עוֹנֶשׁ אַזְהָרָה מִנַּיִן תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא תְכַחֲשׁוּ מַאי לָאו לְעוֹנֶשׁ מָמוֹן לֹא לְעוֹנֶשׁ שְׁבוּעָה הָא מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא וְאִשְׁתַּבַּע מִכְּלַל דְּרֵישָׁא דְּלָא אִשְׁתַּבַּע דְּקָתָנֵי סֵיפָא וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר לָמַדְנוּ עוֹנֶשׁ אַזְהָרָה מִנַּיִן ת"ל לֹא תְשַׁקְּרוּ וּמִדְּסֵיפָא דְּאִישְׁתַּבַּע רֵישָׁא דְּלָא אִשְׁתַּבַּע אַמְרֵי אִידֵי וְאִידֵי דְּאִישְׁתַּבַּע כַּאן שֶׁהוֹדָה כַּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים אָתוּ עֵדִים חַיָּיב בְּאוֹנְסִין אוֹדוּיֵי אוֹדֵי חַיָּיב בְּקֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: מֵתִיב רָמֵי בַּר חָמָא וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה כֵּיצַד אֶחָד שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֶחָד שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן וַאֲפִילּוּ שְׁבוּעַת שָׁוְא וְאִם אִיתָא בִּכְפִירָה הוּא דְּאִיפְּסִיל לֵיהּ אַמְרֵי הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן דְּקָאֵי בַּאֲגַם דְּלָאו כְּפִירָה הוּא דְּסָבַר אִשְׁתַּמִּיטְנָא לֵיהּ אַדְּאָזֵילְנָא וּמַיְיתִינָא לֵיהּ תֵּידַע דְּאָמַר רַב אִידֵי בַּר אָבִין הַכּוֹפֵר בְּמִלְוֶה כָּשֵׁר לְעֵדוּת

בפקדון

רש"י

נִשְׁבַּע עָלָיו. לְאַחַר שֶׁנֶּאֱסַר נִשְׁבַּע שֶׁאֵין אֶצְלוֹ וְלֹא גְּזָלוֹ מִמֶּנּוּ: **מַהוּ.** מִי אַמְרִינַן הָא מָנַח וְיָכוֹל לִפְטוֹר בּוֹ אֶת עַצְמוֹ וְאִשְׁתַּכַּח דְּלַאו מִידֵי כַּפְרֵיהּ: **שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו.** וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה: **חַיָּיב.** קָרְבַּן שְׁבוּעָה אע"פ שֶׁהוֹדָה קוֹדֶם שְׁבוּעָה בְּגוּף הַמָּמוֹן: **שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ.** בִּשְׁבוּעָה: **מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה.** שֶׁאִם הָיָה נִגְנַב מִמֶּנּוּ מִשְּׁבוּעָה וְאֵילָךְ הָיָה נִפְטָר בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר שֶׁהֲרֵי הוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ וְחַיָּיב בְּכָל אוֹנְסִין עַד שֶׁיַּחֲזִירֶנּוּ: **שׁוֹאֵל** פָּטוּר בְּמֵתָה מֵחֲמַת מְלָאכָה וּמַכְחִישׁ בָּשָׂר מֵחֲמַת מְלָאכָה דִּלְמֶעְבַּד מְלָאכָה שַׁיְּילֵיהּ וְלַאו לְאוֹקְמֵהּ בְּכִילְתָּא: **אע"ג דְּהָא קָאִים.** וּמוֹדֶה לֵיהּ בְּגַוִּיהּ וְהַשְׁתָּא אִיהוּ לֹא כָּפַר מִידֵי אפ"ה כֵּיוָן דְּשֶׁמָּא סוֹף הַשְּׁבוּעָה לָבֹא לִידֵי כְּפִירַת מָמוֹן חַיָּיב: **הָכָא נַמִּי.** אע"ג דִּכְפִירָה דְּחָמֵץ כְּהוֹדָאָה הוּא דְּהָא עַפְרָא בְּעָלְמָא הוּא כֵּיוָן דְּשֶׁמָּא יֹאבַד וְיִתְחַיֵּיב לוֹ מָמוֹן וְנִמְצָא שֶׁתּוֹעִיל לוֹ שְׁבוּעָה זוֹ לְהִפָּטֵר חַיָּיב: **אַתָּה מְכַרְתּוֹ.** לְקַמָּן פָּרִיךְ מַאי מוֹדֶה בְּעִיקָּר אִיכָּא: **תּוֹעֶה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו.** וַהֲבִיאוֹתִיו לַבַּיִת: **תְּדוּרָא.** אֵין לֵב: **הֵילָךְ.** וְלֵיכָּא לְמֵימַר אִילּוּ מִיגְּנִיב דְּהָא קַמֵּיהּ קָאֵי וְשָׁקִיל לֵיהּ: **אִיבָּעְיָא לָךְ לְאַהֲדוּרֵיהּ נִיהֲלִי.** כְּשֶׁמְּצָאתוֹ לֹא הָיָה לְךָ לְאוֹסְפוֹ אֶל בֵּיתְךָ שֶׁהֲרֵי מַכִּיר הָיִיתָ בּוֹ וְאֵין לְךָ גַּנָּב גָּדוֹל מִזֶּה: **שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת הֵן.** בְּעֵדוּת אֲבֵידָה שֶׁהִשְׁבִּיעַ אֶת הָעֵד אִם רָאִיתָ אֶת אֲבֵידָתִי וְאָמַר לָאו וְאח"כ הוֹדָה: **הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ.** הָאֲבֵידָה שֶׁאָמַר שֶׁרָאָה אוֹתָהּ מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת אַחֶרֶת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִי הוּא אוֹ הוֹדָה שֶׁהִכִּיר בְּמוֹצְאָהּ וְלֹא בָּהּ וְהָיָה לוֹ לוֹמַר אִישׁ פְּלוֹנִי מָצָא אֲבֵידָה וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם שֶׁלְּךָ הוּא וּבְעֵד אֶחָד קָמַיְירֵי: **לִפְטוֹר.** עַל כּוּלָּן פָּטוּר הָעֵד: **הַמַּשְׁבִּיעַ עֵד אֶחָד.** וְכָפַר וְאָמַר שְׁבוּעָה שֶׁאֵינִי יוֹדֵעַ לְךָ עֵדוּת: **פָּטוּר.** הָעֵד מִקָּרְבַּן שְׁבוּעַת הָעֵדוּת דְּהָא אִי הֲוָה מַסְהִיד לֵיהּ לֹא הֲוָה מְחַיֵּיב לְהַאי אֶלָּא שְׁבוּעָה וְאע"ג דְּאִיכָּא לְמֵימַר דִּלְמָא לֹא מִשְׁתַּבַּע גּוֹרֵם לְמָמוֹן פָּטוּר וְהָנֵי נַמִּי גּוֹרֵם לְמָמוֹן נִינְהוּ: **בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ.** אִי הֲוָה מַסְהִיד לֵיהּ רְאִיתִיהָ שֶׁנִּמְצָא בְּזָוִית פְּלוֹנִי וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי מְצָאָהּ הָיָה מְחַזֵּר בְּאוֹתָהּ שְׁכוּנָה עַד שֶׁיּוֹדִיעוּהוּ וְכ"ש בְּמוֹצְאָהּ וְלֹא בָּהּ [וּמִיהוּ מָמוֹן מַמָּשׁ לֹא מַפְסְדוֹ דְּאִי נַמִּי אַסְהִידוּ לֵיהּ רְאִינוּ שֶׁמָּצָא פְּלוֹנִי זֶה הָיָה יָכוֹל לוֹמַר נֶאֱנְסָה מִמֶּנִּי וּפוֹטֵר עַצְמוֹ מִשְּׁבוּעָה]: **הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן.** וּבָאוּ עֵדִים: **נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן.** מִשְּׁעַת כְּפִירָה וְאע"פ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע וּמִכַּאן וְאֵילָךְ אֵין לוֹ דִּין דְּשׁוֹמֵר חִנָּם אֶלָּא חַיָּיב בְּאוֹנְסִים אִם יֶאֱנַס: **וְכִחֶשׁ בָּהּ לָמַדְנוּ לְעוֹנֶשׁ.** דִּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵילָה אַלְמָא קָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ מִשְּׁעַת וְכִחֶשׁ עַד דְּעָבֵיד הֲשָׁבָה וְזֶהוּ עוֹנְשָׁהּ: **ה"ג מַאי לָאו עוֹנֶשׁ כְּפִירָה.** כְּלוֹמַר עוֹנֶשׁ דְּמַאי לָאו דְּאִיעֲנִישׁ אַכְּפִירָה אַף עַל גַּב דְּלָא אִשְׁתַּבַּע: **לֹא עוֹנֶשׁ שְׁבוּעָה.** הַאי עוֹנֶשׁ דְּעַנְשֵׁיהּ קְרָא לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין מִשּׁוּם שְׁבוּעַת שֶׁקֶר הִיא אֲבָל אִי לֹא אִשְׁתַּבַּע לֹא: **וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר לָמַדְנוּ לְעוֹנֶשׁ.** דִּכְתִיב בַּתְרֵיהּ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: **ת"ל לֹא תְשַׁקְּרוּ.** דְּהַיְינוּ אַזְהָרַת שְׁבוּעַת שֶׁקֶר דְּסָמִיךְ לֵיהּ לֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר וּמִלֹּא תְשַׁקְּרוּ נַפְקָא לָן דִּבִשְׁבוּעַת כְּפִירַת מָמוֹן מִשְׁתָּעֵי כִּדְכְתִיב אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ כְּמוֹ וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן: **כַּאן שֶׁהוֹדָה.** בְּסֵיפָא כְּשֶׁהוֹדָה שֶׁיֵּשׁ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם: **וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד.** בְּמַסֶּכֶת שְׁבוּעוֹת (דף מד:) גַּבֵּי וְאֵלּוּ נִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין דְּזֶה אֶחָד מֵהֶן מִי שֶׁהָיָה לוֹ חֲבֵירוֹ חַיָּיב שְׁבוּעָה וְהוּא חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּמְצָא שַׁקְרָן בִּשְׁבוּעָתוֹ שֶׁכְּנֶגְדּוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל: **אֶחָד.** שֶׁנֶּחְשַׁד עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת: **וְאֶחָד.** שֶׁנִּשְׁבַּע עַל שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן שֶׁרְאִינוּהוּ שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר וַאֲפִילּוּ לֹא נֶחְשַׁד אֶלָּא לִשְׁבוּעַת שָׁוְא שֶׁאֵין בָּהּ כְּפִירַת מָמוֹן וְרַע לַשָּׁמַיִם הוּא וְלֹא רַע לַבְּרִיּוֹת נִפְסָל לִשְׁבוּעַת מָמוֹן: **וְאִם אִיתָא.** לְדְרַב שֵׁשֶׁת דְּמִשְּׁעַת כְּפִירָתוֹ נַעֲשָׂה גַּזְלָן לָמָּה לִי לְמִתְנְיֵיהּ גַּבֵּי הַנָּךְ דְּמַשְׁמַע דְּלֹא אִפְסִיל עַד שְׁעַת שְׁבוּעָה כִּי הַנָּךְ הָא מִשְּׁעַת כְּפִירָה אִפְסִיל לֵיהּ מִשּׁוּם דַּהֲוֵי גַּזְלָן: **דְּקָאֵי בַּאֲגַם.** וְכִי אָמַר רַב שֵׁשֶׁת כְּגוֹן דְּאַמְרֵי סַהֲדֵי דְּכִי כָּפַר לֵיהּ בְּיָדֵיהּ נָקֵט לֵיהּ (תֵּדַע) דְּהֵיכָא דְּאִיכָּא לְמֵימַר לְאִשְׁתַּמּוּטֵי אִיכַּוֵּין עַד דְּמַיְיתֵי לֵיהּ לֹא מִפְסִיל בְּלֹא שְׁבוּעָה: **דְּאָמַר רַב אִידֵי הַכּוֹפֵר בְּמִלְוֶה.** וְלֹא נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים כָּשֵׁר לְעֵדוּת דְּמִלְוֶה לְהוֹצָאָה נִיתְּנָה וְאֵינָהּ עַכְשָׁיו בְּיָדוֹ וְרוֹצֶה לִדְחוֹתוֹ עַד שֶׁתַּשִּׂיג יָדוֹ:

בפקדון

תוספות

וּשְׁמוּאֵל אָמַר לְחִיּוּב. תֵּימַהּ הֵיכִי מ"ל לְחִיּוּב דְּאִם כֵּן הַוְיָא בְּרַיְיתָא זוֹ וְאֵין צ"ל זוֹ: **מַאי** לָאו עוֹנֶשׁ דְּמָמוֹן. תֵּימַהּ בְּמָמוֹן מַה שַּׁיָּיךְ לוֹמַר לֹא עָנַשׁ אֶלָּא א"כ הִזְהִיר דִּבִשְׁלָמָא בְּעוֹנֶשׁ שְׁבוּעָה דְּהַיְינוּ קָרְבָּן שַׁיָּיךְ דִּבְפֶסַח וּמִילָה לֵיכָּא קָרְבָּן מִשּׁוּם דְּלֵית בְּהוּ לָאו אע"ג דְּאִיכָּא כָּרֵת:

כַּאן שֶׁהוֹדָה כַּאן שֶׁבָּאוּ עֵדִים. וְאִיצְטְרִיךְ שְׁתֵּי אַזְהָרוֹת מִשּׁוּם דְּעוֹנְשָׁן אֵין שָׁוִין דִּבְהוֹדָה שַׁיָּיךְ חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וּבְעֵדִים לֹא שַׁיָּיךְ אֶלָּא חִיּוּב עוֹנְשִׁין וּמִיהוּ תֵּימַהּ אַמַּאי קָאָמַר בְּרֵישָׁא מוּכְחָשׁ עוֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ וּבְסֵיפָא אוֹמֵר מוּנְשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר דְּכֵיוָן דְּלֹא מַיְירֵי אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה תַּרְוַיְיהוּ ה"ל לְמֵימַר מוּנְשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר:

אֶחָד שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְאֶחָד שְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן. וְא"ת אַמַּאי לֹא חָשִׁיב שְׁבוּעַת מִלְוֶה וְי"ל מִשּׁוּם דִּשְׁבוּעָה בְּמִלְוֶה לֹא כְּתִיב אֶלָּא מִפִּקָּדוֹן אַתְיָא:

איתיביה

נִשְׁבַּע עָלָיו הַגּוֹזֵל לִשְׁקֹר, שֶׁלֹּא גָּזַלוּ, מַהוּ, הָאֵם הוּא חַייָב קָרְבָּן שְׁבוּעָה, מִי אַמְרִינַן, כֵּיוָן דְּאִי מִינְגַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ – כֵּיוָן שֶׁאִם תִּיגְּנֵב מִמֶּנּוּ עַתָּה הַגְּזֵילָה, יִתְחַייֵב הַגּוֹזֵל לְשַׁלֵּם מִמּוֹן כְּפִי שְׁווּי הַחֹמֶץ קוֹדֶם הַפֶּסַח, נִמְצָא שֶׁבִּשְׁבוּעָתוֹ עַתָּה מְמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ – הוּא כּוֹפֵר בְּמִמּוֹן, וְחַייָב קָרְבָּן. אוֹ דִּלְמָא שֶׁאֵין זוֹ כְּפִירַת מָמוֹן, כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהַת הָא מַנַּח – עַתָּה קַיֶּימֶת וּמוּנָּחַת הַגְּזֵילָה בְּיַד הַגּוֹזֵל, וְיָכוֹל לְהַשִּׁיבָהּ וּלְהִפָּטֵר, וְכֵיוָן שֶׁהִיא אֲסוּרָה בְּהַנָּאָה עֲפָרָא בְּעָלְמָא הוּא – כְּעָפָר בְּלֵבֶד הִיא, וְלֹא כָּפַר לֵיהּ מְמוֹנָא, וּפָטוּר מִקָּרְבָּן.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דַּעַת רַבָּה. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: מִילְּתָא דְּאִינַּבְעָיָא לֵיהּ לְרַבָּא – דִּין זֶה שֶׁהִסְתַּפֵּק בּוֹ רַבָּא, פְּשִׁיטָא לֵיהּ – הִיא פָּשׁוּט לוֹ לְרַבָּה. דְּאָמַר רַבָּה, אָדָם שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ 'שׁוֹרִי גְּנַבְתָּ, וְהוּא – הִנְתְּבַע אוֹמֵר 'לֹא גְּנַבְתִּי'. שֶׁאֹל אוֹתוֹ הִתְּוַבַּע, אִם אֵכֶן לֹא גְּנַבְתּוֹ 'מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ' – מִדּוּעַ הוּא נִמְצָא בִּרְשׁוּתְךָ, הָשִׁיב לוֹ הִנְתְּבַע 'שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו' – מִסְרָתוֹ לִי לִשְׁמִירָה, וְנִשְׁבַּע עַל כָּךְ, וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה שֶׁגָּזַלוֹ, חַייָב הַגּוֹזֵל קָרְבָּן שְׁבוּעָה, וְאַף שֶׁבִּכְפִירָתוֹ לֹא טָעַן שֶׁהִשּׁוֹר שֶׁלּוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא שׁוֹמֵר עָלָיו וְגַם לְדִבְרֵי הִיא חַייָב לְהַחֲזִירוֹ, מִכֹּל מָקוֹם יֵשׁ בְּטַעֲנָתוֹ כְּפִירַת מָמוֹן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר עַצְמוֹ מִגְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה – שֶׁהֲרֵי לְפִי טַעֲנָתוֹ הִיא פָּטוּר מִגְּנֵיבָה וְאֲבֵידָה, כְּדֵין שׁוֹמֵר חִנָּם, וּלְפִי הָאֱמֶת הוּא גּוֹזֵל הַחַייָב בְּגְנֵיבָה וְאֲבֵידָה. וְכֵן אִם טָעַן הַגּוֹזֵל שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה שֶׁגָّזַל, גַּם בְּזֹאת חַייָב קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר הַגּוֹזֵל אֶת עַצְמוֹ בְּטַעֲנָתוֹ מִשְּׁבוּרָה וּמִתָּה – שֶׁלֹּא יִתְחַייֵב אִם תִּשְׁבַּר אוֹ תָּמוּת הַבְּהֵמָה בְּאוֹנֹס, כְּדֵין שׁוֹמֵר שָׂכָר שֶׁפְּטוּר, וּלְפִי הָאֱמֶת הוּא גּוֹזֵל הַחַייָב אַף בְּאוֹנֹסִין. וְכֵן אִם טָעַן שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע, וְהוֹדָה שֶׁגָּזַלוֹ, חַייָב קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי פָּטַר הַגּוֹזֵל אֶת עַצְמוֹ מִמִּתָּה מֵחֲמַת מְלָאכָה' – שֶׁלֹּא יִתְחַייֵב אִם תָּמוּת הַבְּהֵמָה מֵחֲמַת טֹרֶת מְלָאכְתָּהּ, וּלְפִי הָאֱמֶת הוּא גּוֹזֵל שֶׁחַייָב בְּזֹאת. מְסַיֵּימֶת הַגְּמָרָא, אַלְמָא – מוּכָח מִדִּינוֹ שֶׁל רַבָּה, שֶׁאַף עַל גַּב דְּהָא קָאִים – אַף שֶׁבְּהֵמָה קַיֶּימֶת, וְהַגּוֹזֵל מוֹדֶה שֶׁהִיא שֶׁל הַבְּעָלִים, מִכֹּל מָקוֹם כֵּיוָן דְּאִי מִינְגַיב, מָמוֹנָא קָא כָּפַר – כֵּיוָן שֶׁאִם תִּיגְּנֵב, בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ מָמוֹנָא מְעַלְיָא – כֵּיוָן שֶׁאִם יִגְּנֵב הַחֹמֶץ יִתְחַייֵב הַגּוֹזֵל לְשַׁלֵּם מִמּוֹן גָּמוּר, הַשְׁתָּא נַמִּי – גַּם עַתָּה נֶחְשָׁב הַדָּבָר כְּאִילּוּ מָמוֹנָא קָא כָּפַר לֵיהּ, וְחַייָב קָרְבָּן.

מְבִיאָה הַגְּמָרָא קוּשְׁיָא עַל רַבָּה: יָתִיב – יָשַׁב (רבא) [רַבָּה], וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא – וְאָמַר הַלָּכָה זוֹ, שֶׁגּוֹזֵל שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁהוּא שׁוֹמֵר אוֹ שׁוֹאֵל, חַייָב אֲשָׁם. אֵיתִיבֵיהּ רַב עַמְרָם (לרבא) [לְרַבָּה], שְׁנֵינוּ בְּבְרַייְתָא, כָּתוּב בְּתוֹרָה (וַיִּקְרָא ה כב) לְגַבֵּי הַנִּשְׁבָּע לְשַׁקֵּר עַל מָמוֹן חֲבֵירוֹ 'וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר', וּמִשְׁמַע שֶׁחִיּוּבוֹ הוּא רַק אִם כָּחַשׁ לְגַמְרֵי, פָּרַט לְמוֹדֶה בְּעִיקָּר – שְׁמוֹדֶה לְעִיקַּר הַתְּבִיעָה שֶׁאֵין הַחֹפֶץ שֶׁלּוֹ, וּמְכַחִישׁ רַק אֶת פְּרָטֵי הַמַּעֲשֶׂה, שֶׁפָּטוּר מִקָّרְבָּן. מְבַרֶּרֶת הַבְּרַייְתָא, כֵּיצַד, כְּגוֹן אָדָם שֶׁתָּבַע אֶת חֲבֵירוֹ וְאָמַר לוֹ 'שׁוֹרִי גְּנַבְתָּ, וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא גְּנַבְתִּי'. שֶׁאֹל הִתְּוַבַּע, אִם כֵּן 'מַה טִּיבוֹ אֶצְלְךָ', וְהִשִּׁיב לוֹ הִנְתְּבַע אַחַת מֵהַטְּעָנוֹת הָאֵלּוּ, אַתָּה מְכָרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אֲכִיךָ מְכָרוֹ לִי, אֲכִיךָ נְתָנוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַחַר פָּרָתִי רָץ וּבָא לִרְשׁוּתִי, מֵאֵלָּיו בָּא אֶצְלִי, תּוֹעָה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו וְהֶבְאַתִּיו לִרְשׁוּתִי, שׁוֹמֵר חִנָּם אֲנִי עָלָיו, שׁוֹמֵר שָׂכָר אֲנִי עָלָיו, שׁוֹאֵל אֲנִי עָלָיו, וְנִשְׁבַּע עַל טַעֲנָתוֹ, וְהוֹדָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשַׁקֵּר וְאֵכֶן גָּזַלוֹ, הֵיתִי יָכוֹל לוֹמַר שֶׁיְּהֵא חַייָב חוּמֶשׁ וְאֵשֶׁם, תַּלְמוּד לוֹמַר – לְכַךְ אָמְרָה הַתּוֹרָה 'וְכִחֵשׁ בָּהּ', פָּרַט לְמוֹדֶה בָּעִיקָּר, שֶׁכֵּיוָן שֶׁמּוֹדֶה שֶׁהַחֹפֶץ אֵינוֹ שֶׁלּוֹ, פָּטוּר מֵחוּמֶשׁ וְאֵשֶׁם. וּמִבּוֹאַר בְּרַייְתָא שֶׁאַף כְּשֶׁטּוֹעֵן שֶׁהוּא שׁוֹמֵר עַל הַגְּזֵילָה הוּא פָּטוּר, וְהֵיאַךְ שְׁלָא כְּדִבְרֵי רַבָּה הַסּוֹבֵר שֶׁאִם מֵחֲמַת כְּפִירָתוֹ נִפְטַר מֵחִיּוּבֵי גְּנֵיבָה וַאֲבֵידָה, אוֹ אוֹנֹס, חַייָב קָרְבָּן.

מְתַרֶּצֶת הַגְּמָרָא: אָמַר לֵיהּ רַבָּה, 'תְּדוּרָא' – מֵחוֹסֶר לֵב, כִּי תַּנְיָא הָהִיא – בְּרַייְתָא זוֹ נִשְׁנְתָּה בְּאֹפֶן דְּהַגְּזֵילָה מוּנַּחַת לְפָנָיו, וְקָאָמַר לֵיהּ הַגּוֹזֵל 'הֵילְךָ' – טֹל אֶת הַגְּזֵילָה מִיָּד, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יִתְכַּן שֶׁתִּיגְּנֵב עַתָּה אוֹ תִּיאָנֵס וִיפְטַר מֵחֲמַת כְּפִירָתוֹ, אֵין זוֹ כְּפִירַת מָמוֹן. וּכְּדִי קָאָמִינָא – וּמִמָּה שֶׁאֲנִי אֹמֶרֶתִי שֶׁאִם הַגּוֹזֵל נִשְׁבַּע שֶׁהוּא שׁוֹמֵר הֲרֵי זוֹ כְּפִירַת מָמוֹן, הוּא בְּאֹפֶן דְּקַיְּימָא בַּאֲנַס – שֶׁעוּמְדֶת הַבְּהֵמָה בְּמָקוֹם מְרֻעָה, וְכֵיוָן שֶׁיִּתְכַּן שֶׁבֵּינְתַּיִים תִּיגְּנֵב אוֹ תִּיאָנֵס, וְנִמְצָא שֶׁהַגּוֹזֵל נִפְטַר מֵחֲמַת כְּפִירָתוֹ, דִּינוֹ כְּכוֹפֵר מָמוֹן וְחַייָב חוּמֶשׁ וְאֵשֶׁם.

הַגְּמָרָא מְבַרֶּרֶת אֶת אוֹפְנֵי הַכְּפִירָה שֶׁהוּבְאוּ בְּבְרַייְתָא. שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: הַתְּבָאר בְּבְרַייְתָא שֶׁרַק הַמּוֹדֶה בָּעִיקָּר הַתְּבִיעָה פָּטוּר מֵחֲמוּשׁ וְאֵשֶׁם, וְהֵרִי בְּאֹפֶן שֶׁאָמַר הַגּוֹזֵל 'אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי' מַאי מוֹדֶה בָּעִיקָּר אִיכָּא – מִדּוּעַ הוּא נֶחְשָׁב כְּמוֹדֶה בָּעִיקָּר, וְהֵרִי הוּא כּוֹפֵר בְּכָל וּטְוֹעֵן שֶׁקְּנָאוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא – לֹא נֶאֱמַר דִּין זֶה שֶׁבְּבְרַייְתָא, אֶלָּא בְּאֹפֶן דְּאָמַר לֵיהּ הַגּוֹזֵל קְנִיתִי מִמְּךָ אֶת הַשּׁוֹר, אַךְ עַדַּיִין לֹא נָתַתִּי לְךָ אֶת דְּמֵי הַשּׁוֹר, וּבִמְקוֹם לְשַׁלֵּם אֶת דְּמֵי שָׁקֵל תּוֹרְךָ וְזֵיל – קַח אֶת שׁוֹרְךָ וְלֵךְ, וְנִמְצָא שֶׁהוּא מוֹדֶה שֶׁעַתָּה אֵין הַשּׁוֹר צָרִיךְ לְהִשָּׁאֵר אֶצְלוֹ אֶלָּא לְחַזֵּר לְנַגְזֵל, וּכְפִירָתוֹ הִיא רַק בְּכָךְ שֶׁלֹּא גָּזַלוֹ.

מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא וְשׁוֹאֶלֶת: בְּאֹפֶן שֶׁאָמַר הַגּוֹזֵל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אוֹ אָבִיךָ נְתָנוֹ לִי, מַאי מוֹדֶה בָּעִיקָּר אִיכָּא, וְהֵרִי הוּא כּוֹפֵר בְּכָל וּטְוֹעֵן שֶׁהַשּׁוֹר שֶׁלּוֹ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מִדְּבּוֹר דְּאָמַר לֵיהּ הַגּוֹזֵל, נִתַּת לִי אֶת הַשּׁוֹר עַל מְנָת דְּעָבִידְנָא לָךְ נַייחָ דְּנַפְשָׁא – בְּתַנְאִי שֶׁאֶעֱשֶׂה לְךָ קוֹרֹת רוּחַ, וְלֹא עָבְדֵי לָךְ – וְלֹא עָשִׂיתִי זֹאת, וְלָכֵן שָׁקֵל תּוֹרְךָ וְזֵיל, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ כּוֹפֵר בְּעִיקַּר הַמָּמוֹן. מִמְּשִׁיכָה הַגְּמָרָא וְשׁוֹאֶלֶת: בְּאֹפֶן שֶׁאָמַר הַגּוֹזֵל תּוֹעָה בַּדֶּרֶךְ מְצָאתִיו, מִדּוּעַ הוּא נֶחְשָׁב כְּמוֹדֶה בָּעִיקָּר, וְהֵרִי לֵימָא – יֹאמַר לוֹ הַנִּגְזָל, כֵּיוָן שֶׁהִכַּרְתָּ בּוֹ שֶׁהוּא שֶׁלִּי אִיבָּעֵי לְךָ לְאַהֲדוּרֵיהּ לִי – הָיָה לְךָ לְהַחֲזִירוֹ לִי, וְנִטְּלוֹתָ לִרְשׁוּתְךָ הִיא גְּזֵילָה, וְנִמְצָא שֶׁהַגּוֹזֵל מוֹדֶה בִּגְזֵילָתוֹ. מִשִּׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אֲבוּהּ [–אֲבִיו] דִּשְׁמוּאֵל, מִדְּבּוֹר בְּאוֹמֵר, שֶׁבּוּעָה שֶׁאֲבִידָה מָצָאתִי, וְלֹא הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא שֶׁלְּךָ כְּדֵי שֶׁאַחֲזִירֶנָּה לְךָ, וְהֵרִי הוּא כּוֹפֵר וְאוֹמֵר שֶׁלֹּא גְּזֵלָה.

אַגַּב שֶׁהוּזְכַּר בַּגְּמָרָא עִנְיַן הַשָּׁבַת אֲבִידָה, שִׁטּוּעַן הַגּוֹזֵל שֶׁלֹּא יָדַע מִי הוּא בַּעַל הָאֲבִידָה, מְבִיאָה הַגְּמָרָא אֶת דִּינוֹ שֶׁל עֵד שֶׁרָאָה אָדָם הַמּוֹצֵא אֲבִידָה, וְנִשְׁבַּע לְבַעַל הָאֲבֵדָה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, וְהַדִּין הוּא שֶׁאָדָם הַיּוֹדֵעַ עֵדוּת לְטוֹבַת חֲבֵרוֹ בְּעִנְיָנִים הַנּוֹגְעִים לְמָמוֹן, וְנִשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, חַייָב לְהָבִיא קָרְבַּן אָשָׁם עַל שְׁבוּעָתוֹ.

תַּנְיָא בְּבְרַייְתָא, אָמַר בֶּן עַזַּאי, שָׁלֹשׁ דִּינֵי שְׁבוּעוֹת הֵן בְּעֵד שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֵדוּת עַל אֲבִידָה. א. הֵכִּיר בָּהּ הָעֵד שֶׁהִיא אֲבִידָה שֶׁל הָאָדָם שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ, וְכֹגֵן שֶׁרָאָה אֶת בְּהֵמָתוֹ מְהַלֶּכֶת בְּחֹצֵר שֶׁל אַחֵר, וְלֹא הִכִּיר בְּמוֹצְאָהּ - לֹא יָדַע מִי הוּא בַּעַל אוֹתָהּ חָצֵר. ב. הִכִּיר הָעֵד בְּמוֹצְאָהּ שֶׁל הָאֲבִידָה, וְלֹא בָּהּ – בְּאֲבִידָה, כְּלוֹמַר שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁזּוֹ אֲבִידָתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁהִשְׁבִּיעוֹ. וְשִׁבּוּעָתוֹ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת הִיא שְׁבוּעַת שֶׁקֶר, לְפִי שֶׁהִיא לוֹ לוֹמַר רָאִיתִי שֶׁאָדָם פְּלוֹנִי מָצָא אֲבִידָה, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הִיא אֲבִידָתְךָ, אוֹ רָאִיתִי אֶת אֲבִידָתְךָ בְּחֹצֵר פְּלוֹנִית, וְאֵינִי יוֹדֵעַ מִי בַּעַל הַחָצֵר. ג. כְּשֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא עַל הָאוֹפֶן הַשְּׁלִישִׁי: אִם לֹא הִכִּיר בָּהּ וְלֹא בְּמוֹצְאָהּ, מִדּוּעַ נֶחְשַׁב הָעֵד כְּנִשְׁבָּע לְשַׁקֵּר, הֲרֵי קוּשְׁטָא אִשְׁתַּבַּע – נִשְׁבַּע בֶּאֱמֶת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת. מִתַּרֶּצֶת הַגְּמָרָא: אֵימָא – אֵכֶן יֵשׁ לְגָרוֹס שֶׁהִכִּיר הָעֵד 'בָּהּ וּבְמוֹצְאָהּ', שֶׁיָּדַע שֶׁהִיא אֲבִידָתוֹ, וְגַם מִי מְצָאָהּ.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַחְלוֹקֶת אֲמוֹרָאִים בְּבֵיאוּר דִּבְרֵי בֶּן עַזַּאי. מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: לְמַאי הִלְכְּתָא – לְגַבֵּי אֵיזוֹ הֲלָכָה נִמְנוּ שְׁבוּעוֹת אֵלּוּ, לְחַייֵב אוֹ לְפַטֵּר. מְבָאֶרֶת הַגְּמָרָא: רַב אַמִּי אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, לְפָטוּר – שֶׁבִּשְׁלֹשֶׁת הָאוֹפָנִים הַלָּלוּ פָּטוּר הָעֵד מִקָּרְבָּן, כֵּיוָן שֶׁאֵין עִדּוּתוֹ נוֹגַעַת לְמָמוֹן, שֶׁהֲרֵי עֵד אֶחָד לֹא מְחַייֵב מָמוֹן. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לְחִיּוּב – בְּאוֹפָנִים אֵלּוּ חַייֵב הָעֵד קָרְבָּן, כֵּיוָן שֶׁעִדּוּתוֹ הִיתָה מְחַייֶבֶת אֶת הַנִּתְבָּע שְׁבוּעָה. מְבִיאָה הַגְּמָרָא שֶׁכְּבָר נֶחְלְקוּ בְּזֹאת תַּנָּאִים: וּבְפַלּוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי – רַבִּי חֲנִינָא וּשְׁמוּאֵל נֶחְלְקוּ בְּמַחְלוֹקֶת תַּנָּאִים אֵלּוּ, דְּתַנְיָא בְּבְרַייְתָא, הַמַּשְׁבִּיעַ עַד אֶחָד שִׁיעִיד עֲבוּרוֹ, וְנִשְׁבַּע הָעֵד לְשַׁקֵּר שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לוֹ עֵדוּת, פָּטוּר הָעֵד מִקָּרְבָּן. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מְחַייֵב.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת אֶת טַעַם הַמַּחְלוֹקֶת. מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: בְּמַאי קָא

המשך בעמוד קצג

אך הכופר **בְּפִקָּדוֹן**, והתברר בעדים שבשעה שכפר היה הפקדון בביתו, **פָּסוּל לְעֵדוּת**, כיון שדינו כגזלן, וכדברי רב ששת.

מקשה הגמרא על רב ששת: **וְהָאָמַר אִילְּפָא** 'שְׁבוּעָה קוֹנָה', ולכאורה כוונתו ששבועת השומר שאין הפקדון בידו קונה לו את הפקדון להתחייב באונסיו, ויש לדייק, **שִׁשְּׁבוּעָה הִיא דְּקַנְיָא** – רק שבועה קונה לחייב באונסים, **אֲבָל כְּפִירָה** לבדה **לֹא קַנְיָא**, ושלא כדברי רב ששת שהכופר בפקדון נעשה עליו גזלן. מתרצת הגמרא: **הָכָא נַמִּי דְּקַיְימָא בַּאֲנַס** – גם דברי אילפא נאמרו באופן שהבהמה המופקדת נמצאת במקום המרעה, והשומר התכוין רק להשתמט בכפירתו ולא לגזול, ולכן אם לא נשבע לשקר, אינו נחשב כגזלן ולא התחייב באונסיה. אומרת הגמרא תירוץ נוסף: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַאי** כוונת אילפא ש'שְׁבוּעָה קוֹנָה', לא לענין חיוב אונסים, אלא **כִּדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב**, האומר לחבירו 'מָנֶה לִי בְּיָדְךָ', וְהִלָּה אוֹמֵר 'אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם', **וְנִשְׁבַּע** הנתבע שלא הופקד אצלו המנה, **וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים** שהפקיד בידו מנה, **פָּטוּר** השומר מהשבת המנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי שומר החייב שבועה (שמות כב י) 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם', ויש לדרוש שכְּיָון שֶׁקִּבְּלוּ הַבְּעָלִים של הפקדון שְׁבוּעָה מהשומר, והיינו 'וְלָקַח בְּעָלָיו', **שׁוּב** אֵין השומר מְשַׁלֵּם מָמוֹן, אף אם יתברר שגזל את הפקדון.

הגמרא מביאה את דינו של רב הונא ודנה בדבריו: **גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב**, התובע את חבירו ואומר לו **מָנֶה לִי בְּיָדְךָ**, **וְהִלָּה אוֹמֵר לוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם**, **וְנִשְׁבַּע** הנתבע, **וּבָאוּ עֵדִים** שיש בידו מנה, **פָּטוּר** השומר מלהשיבו, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שמות כב י) 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם', ויש לדרוש, שכְּיָון שֶׁקִּבְּלוּ הַבְּעָלִים שְׁבוּעָה מהשומר, **שׁוּב** אֵין מְשַׁלְּמִין – אין השומר משלם מָמוֹן, אף אם התברר שנשבע לשקר.

אָמַר רָבָא, מִסְתְּבְרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב – מסברא היה נראה לומר שדינו של רב אמורו רק **בְּמַלְוֶה** – בהלואה, שאם נשבע בשקר שהוא פטור ממנה, אינו חייב להשיבה, כיון **דְּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה** – מעות ההלואה ניתנו ללוה כדי שישתמש בהם, ויש עליו רק שעבוד לשלם משלו תמורת מעות ההלואה, ועל זה אמרה התורה 'וְלֹא יְשַׁלֵּם'. **אֲבָל** בנשבע על **פִּקָּדוֹן**, לא מסתבר לומר כן, שהרי הלשון 'וְלֹא יְשַׁלֵּם' אינה שייכת בפקדון, כיון שהוא **בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי** – עומד ברשות בעליו, ואין על השומר חיוב תשלומים אלא חיוב השבת החפץ עצמו. אמנם אומר רבא **וְהָאֱלֹהִים** [–לשון שבועה] **אָמַר רַב** את דינו **אֲפִילּוּ בְּפִקָּדוֹן**, והמקור לכך, **דְּכִי כְּתִיב קְרָא** – שהרי הפסוק 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם' שממנו דרש רב את דינו, **בְּפִקָּדוֹן כְּתִיב**.

מקשה הגמרא על דברי רב: **יָתִיב רַב נַחְמָן וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ישב רב נחמן ואמר דין זה, שהנשבע לשקר על פקדון קנאו ופטור מלהשיבו, **אֵיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מַנְיוּמִי לְרַב נַחְמָן**, שנינו במשנה (שבועות מט.), בעל הבית שאמר לשומר חנם **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לֵיהּ** השומר **אָבַד**, אמר לו המפקיד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שאבד הפקדון, כדין שומר חינם שנשבע ונפטר, **וְאָמַר** השומר 'אָמֵן', שזו לשון קבלת שבועה, **וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ** [–על השומר] **שֶׁאָכָלוֹ, מְשַׁלֵּם** השומר רק **אֶת הַקֶּרֶן**. אך אם הוֹדָה השומר **מֵעַצְמוֹ** שנשבע לשקר, **מְשַׁלֵּם** קֶרֶן ומוסיף חוֹמֶשׁ **וְאָשָׁם**. ומוכח מהרישא שאף אחר שנשבע השומר, אם באו עדים חייב להחזירו, ושלא כדברי רב. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן**, מה שאמר רב ששבועת השומר פוטרתו, היינו כשנשבע כדינו בבית דין, ואילו **הָכָא** – במשנה זו **בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן דְּנִשְׁבַּע** השומר **חוּץ לְבֵית דִּין**, שכיון שאינו מקיים בכך את חיובו, אינו קונה את הפקדון.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב אחא בר מניומי, **אִי הָכִי, אִימָא סֵיפָא** של המשנה שם, אמר לו המפקיד **הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לוֹ** השומר **נָגְנַב**, אמר לו המפקיד **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי** שנגנב הפקדון, כדין שומר חינם שנשבע ונפטר, **וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, מְשַׁלֵּם** השומר **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, כדין שומר הטוען טענת גנב שחייב כפל, ואם הוֹדָה **מֵעַצְמוֹ** שגנבו, אינו משלם כפל אלא **מְשַׁלֵּם** קֶרֶן, **וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם**. **וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ** שמדובר כשנשבע **חוּץ לְבֵית דִּין, מִי אִיכָּא כֶּפֶל** – וכי יש חיוב כפל, והרי רק הנשבע בבית דין חייב כפל, ומסתבר שגם הרישא עוסקת באופן זה שנשבע בבית דין, ומוכח שאף שנשבע בבית דין לא קנה את הפקדון.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **יָכִילְנָא לְשַׁנּוּיֵי לְךָ** – יכולתי לתרץ לך שבאמת **הַרִּישָׁא** עוסקת בנשבע **חוּץ לְבֵית דִּין, וְאִילּוּ הַסֵּיפָא** עוסקת בנשבע **בְּבֵית דִּין, מִיהוּ שִׁינּוּיָא דְּחִיקָא לֹא מְשַׁנִּינָן לָךְ** – אבל איני רוצה לתרץ לך תירוץ דחוק, שהרישא והסיפא לא עוסקים באותו אופן. אלא אתרץ לך כך, **אִידֵי וְאִידֵי** [–זו וזו] הרישא והסיפא, עוסקות בנשבע **בְּבֵית דִּין, וְלֹא קַשְׁיָא** מהרישא על דברי רב, כיון **שֶׁבָּאן** – ברישא, מדובר אמנם שנשבע בבית דין, כמו בסיפא, אך לא השביעוהו בית דין אלא מדובר **בְּאוֹפֶן שֶׁקָּפַץ** המפקיד והשביע את השומר מעצמו, ואף שנשבע בפני בית דין, שבועה כזו אינה מקנה לו את הפקדון, **וּבָאן** – בדברי רב מדובר **בְּשֶׁלֹּא קָפַץ**, אלא בית דין השביעוהו, ובאופן כזה הוא קונה את הפקדון.

אָמַר לֵיהּ רָמִי בַּר חָמָא לְרַב נַחְמָן, מִכְּדֵי – הרי כדינו **דְּרַב לֹא סָבִירָא לָךְ** – אינך סובר, ולדבריך שומר שנשבע אינו קונה את הפקדון, ואם כן **מַשְׁכּוּנֵי נַפְשָׁךְ אַדְּרַב לָמָּה לָךְ** – מדוע אתה 'ממשכן את נפשך' להכנס תחת רב וליישב את הקושיא עליו. **אָמַר לֵיהּ**, רצוני **לְפָרוּשָׁהּ לִדְרַב** – לפרש את המשנה לדעת רב, **דְּרַב, הָכִי מְתַרֵּץ לָהּ לְמַתְנִיתִין** – שכך יתרץ רב את המשנה.

הגמרא מבררת איך ניתן לחלוק על חידושו של רב. מקשה הגמרא: **וְהָא רַב, קְרָא קָאָמַר** – הרי רב למד את דינו מהפסוק 'וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם', וכיצד חולק עליו רב נחמן. מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי**, יש לומר **דִּקְרָא** – שפסוק זה לְלמד את הדין שכָּל **הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁכַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין, הוּא דְּאָתָא** – הוא בא, כלומר שבכל חיובי השבועה שבתורה הנתבע הוא שנשבע, והוא דורש כך, 'וְלָקַח בְּעָלָיו' של הפקדון את השבועה, 'וְלֹא יְשַׁלֵּם' השומר, ויש ללמוד מכאן שבכל מקום מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם, כמו השומר, **הוּא נִשְׁבַּע** ונפטר מחיובו, ולא שישבע התובע ויטול.

ממשיכה הגמרא ומקשה על רב: **מָתִיב רַב הַמְנוּנָא**, שנינו במשנה (שבועות לו:) לגבי שומר שכפר בפקדון שבידו, **הִשְׁבִּיעַ עָלָיו** הבעלים **חֲמִשָּׁה פְּעָמִים** שאין פקדונו בידו, **בֵּין** אם השביעו **בְּפָנֵי בֵית דִּין, וּבֵין שֶׁלֹּא בְּפָנֵי בֵית דִּין, וְכָפַר עָלָיו** השומר בכל אותם פעמים, ולאחר מיכן הודה שכפר בשקר, **חַיָּיב** השומר להוסיף חומש ואשם **עַל כָּל אַחַת וְאַחַת** משבועותיו. **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה הַטַּעַם** שהוא חייב בכך, והרי אחרי הכפירה הראשונה כבר נפטר, והכפירות הבאות אינן כפירות ממון ואינן מחייבת חומש ואשם, אלא חיובו הוא **הוֹאִיל וְיָכוֹל** השומר **לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת** אחרי כל שבועה ושבועה, והיה מתחייב לשלם, ובכך שכפר ונשבע ולא הודה הרי הוא ככופר שוב בממון. ומוכח שאם היה מודה אחרי שבועתו הראשונה היה חייב לשלם, ושלא כדברי רב ששבועתו מקנה לו את הפקדון. ומוסיף רב המנונא שאי אפשר ליישב זאת על פי התירוצים שנאמרו לעיל, **וְהָכָא** – והרי כאן, במשנה זו, 'קָפַץ' **לֹא מָצִית אָמְרַתְּ** – אינך יכול לומר שמדובר באופן שקפץ המפקיד והשביעו, ולכן לא קנה את הפקדון בשבועתו, שהרי 'הִשְׁבִּיעַ עָלָיו' קָתָנֵי, ומשמע שהשביעוהו בית דין. וכן שנשבע **חוּץ לְבֵית דִּין, לֹא מָצִית אָמְרַתְּ**, שהרי **בְּפָנֵי בֵית דִּין** קָתָנֵי, ומוכח שאף שחייבוהו בית דין, ונשבע בפניהם, אינו קונה את הפקדון, ושלא כרב.

מתרצת הגמרא: **הוּא מוֹתִיב לָהּ, וְהוּא מְפָרֵק לָהּ** – רב המנונא עצמו שהקשה קושיא זו, הוא מתרצה, ומבאר שלשונות המשנה 'השביע עליו' ו'בפני בית דין' **לְצַדְדִין** קָתָנֵי – אינן עוסקות באופן אחד, אלא כל אחת עוסקת באופן אחר, כלומר, אם **הִשְׁבִּיעַ עָלָיו**, כלומר חייבוהו בית דין להשבע, ונשבע **חוּץ לְבֵית דִּין**. וְכן אם השביעו המפקיד 'בְּבֵית דִּין', אך לא שחייבוהו שבועה אלא קָפַץ המפקיד והשביעו, באופנים אלו חייב השומר חומש ואשם על כל שבועה ושבועה, כיון שאם היה מודה היה חייב, ואילו רב אמר את דינו באופן שחייבוהו בית דין, ונשבע בפניהם.

הגמרא מוסיפה להקשות על רב: **מָתִיב רָבָא**, שנינו בברייתא, **בַּעַל**

המשך בעמוד ע

רש"י

בְּפִקְדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת. ומוֹקְמִינָן לָהּ בְּרֵישׁ שְׁנַיִם אוֹחֲזִין כְּגוֹן דְּאַמְרִי סַהֲדֵי דַּהֲהִיא שַׁעְתָּא דְּכָפַר לֵיהּ נָקִיט בְּיָדֵיהּ וּמִפְסֵיל אַף ע"ג דְּלֵא אִשְׁתַּבַּע מַה לִּי מִלְוֶה מַה לִּי פִּקְדוֹן: שְׁבוּעָה קוֹנָה. קס"ד לְהִתְחַיֵּב בְּאוֹנְסִים מִשְּׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר קָאָמַר: וְאִיבָּעֵית אֵימָא שְׁבוּעָה קוֹנָה. דְּקָאָמַר אִילְפָא לְגַמְרֵי קָאָמַר דְּתוּ לֹא מִשְּׁלֹם כְּדַרְב הוּנָא: דְּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה.

בִּבְעָיָא תִּשְׁלוּמִין וְאִיבָּא לְמֵימַר דִּבְשִׁבוּעָה אִפְטַר לֵיהּ מִתַּשְׁלוּמִין כְּדִכְתִיב וְלֹא יִשְׁלֹם: אֲבָל פִּקְדוֹן בְּרִשּׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי. וְאֵין כָּאן וְלֹא יִשְׁלֹם דְּהָא כָּל הֵיכָא דְּאִיתְּיהּ דְּמָרֵיהּ הוּא: בְּפִקְדוֹן כְּתִיב. גַּבֵּי שׁוֹמֵר שָׂכָר: לְהָא שְׁמַעְתָּא. דְּרַב הוּנָא: מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן. וְכִפָּל לֹא דְּאִין בְּכָפֵל אֶלָּא בְּטוֹעֵן וְנִגְנַב וְחוֹמֵשׁ וְאָשָׁם נַמִּי לֵא שַׁיְיכֵי אֶלָּא בְּשִׁהוּדָה דִּכְתִיב בְּגֵזֶל הַגֵּר וְהִתְוַדּוּ: הוֹדָה מֵעַצְמוֹ. לְאַחַר שִׁבוּעָה קָתָנֵי מִיהָא רִישָׁא מְשַׁלֵּם קֶרֶן עַל יְדֵי עֵדִים וְקַשְׁיָא לְרַב דְּאָמַר כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע לֹא יְשַׁלֵּם אַפִּ' בָּאוּ עֵדִים וּמִסֵּיפָא לֹא פְּרִיךְ דִּבְהוֹדָה לֹא קָאָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה וּבְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה מִשְּׁתֵּעֵי קְרָא: חוּץ לְב"ד. לֹא אֵלִימָא שִׁבוּעָה לְאִפְקוּעֵי מִמּוֹנָא: כָּאן בְּקָפָץ. בְּרֵישָׁא דְּקָתָנֵי מְשַׁלֵּם כְּשֶׁקָּפַץ זֶה וְהִשְׁבִּיעוֹ קוֹדֶם שֶׁחִיְּיבוּהוּ בֵּית דִּין וְכִי קָאָמַר רַב בְּלֹא קָפַץ וְהַדַּיְּינִין הִשְׁבִּיעוּהוּ וְקַנְיֵיהּ אוֹתָהּ שְׁבוּעָה דִּקְרָא בִּשְׁבוּעַת הַדַּיְּינִין כְּתִיב וְאע"ג דְּסֵיפָא לֹא מִתּוֹקְמָא בְּקָפַץ דְּקָתָנֵי כְּפֵל וּכְפֵל לֹא אִיתֵּי' אֶלָּא בִּשְׁבוּעַת הַדַּיְּינִין מ"מ רִישָׁא בְּקָפַץ וְנִיחָא לֵיהּ לְאוֹקְמֵי בְּתַרֵי גְּוּנֵי וּבְחַד דּוּכְתָּא וְלֹא לְאוֹקְמֵי בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת וְסֵיפָא לֹא קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַב דְּאע"ג דְּקָתָנֵי מְשַׁלֵּם כְּפֵל לְאַחַר שְׁבוּעָה וְכָל שֶׁכֵּן קֶרֶן דְּמוֹדֶה רַב בְּטוֹעֵן וְנִגְנַב גְּנָב כְּדִדְלְקָמָן בְּשִׁמְעַתִּין דִּשְׁבוּעָה דְּקָא מְחַיֵּיב לֵיהּ כְּפֵל לֹא מִקַּנְיֵיהּ לֵיהּ קַרְנָא: מַשְׁכּוּנֵי נַפְשָׁךְ. לְבוּא בְּמִקּוֹמוֹ לְתִרֵץ קוּשְׁיוֹת וּלְהַעֲמִיד דְּבָרַיו: נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין. הַנִּתְבָּע יִשְׁבַּע וִיפָּטֵר וְלֹא יִשְׁבַּע הַתּוֹבֵע לִיטוֹל: חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. חוֹמֵשׁ וְאָשָׁם: הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת. וְנִמְצָא דִּבְכוּלָּן כּוֹפֵר מְמוֹן: הִשְׁבִּיעַ עָלָיו קָתָנֵי. וּמִדְּלֹא תְּנֵי הִשְׁבִּיעוּ שָׁמַע מִינָּה עַל יְדֵי דַּיְּינִין הִטִּיל עָלָיו שְׁבוּעָה וְקִיבֵּל עַל בְּרֵחוֹ וְקָתָנֵי יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת אַלְמָא אַבַּתִּי מְמוֹנָא אִית לֵיהּ גַּבֵּיהּ: לְצַדְדִין קָתָנֵי הִשְׁבִּיעוּ עָלָיו חוּץ לְב"ד. דְּאע"ג דְּחִיְּיבוּהוּ ב"ד שְׁבוּעָה כֵּיוָן דְּמוּחוּץ לְב"ד הִשְׁבִּיעוּ לֹא קַנְיֵיהּ וּבִפְנֵי ב"ד דְּקָתָנֵי לֹא אַהַשְׁבִּיעַ עָלָיו קָאי: אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֵשׁ וְאָשָׁם. וְלֹא בְּכָפֵל דְּאִין מְשַׁלֵּם קֶנֶס עַל פִּי עַצְמוֹ: מְשַׁלֵּם כְּפֵל וְאָשָׁם. אֲבָל חוֹמֵשׁ לֹא דְּחוּמְשוֹ עוֹלֶה לוֹ בְּכִפְלוֹ כְּדַאֲמְרִינָן בְּפֶרֶק מְרוּבֶּה (לעיל דף סה.) אַלְמָא בֵּין נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים בֵּין נִשְׁבַּע וְהוֹדָה חַיָּיב: אֶלָּא אָמַר רָבָא. לֹא תִּשְׁנֵייהּ לְתִיּוּבְתֵּיהּ דְּרַב הַמְנוּנָא לְצַדְדִין דְּיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת לָאו תִּיּוּבְתָּא הוּא לְרַב הוּנָא דְּכֵיוָן דְּהוֹדָה לֹא קָאָמַר רַב דְּכָל הוֹדָה

תוספות

אִיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מְנִיוֹמִי. פי' בְּקוּנְטֵ' דְּלֹא פָּרִיךְ אֶלָּא מֵרִישָׁא וְהָעֵדִים מְעִידִין כּו' וְלֹא מִסֵּיפָא וְאֵין נִרְאֶה דְּהָא רָבָא מְקַשֶּׁה לְקַמָּן בְּהַדְיָא מֵהוֹדָה דְּאַבַּתִּי לֹא מְחַלֵּק בֵּין הוֹדָה לְעֵדוּת עַד דְּמִתְרֵץ לְקַמָּן הָכִי וְא"ת א"כ אַמַּאי לֹא פָּרִיךְ נַמִּי מִסֵּיפָא וּנְרָאֶה דְּהָא וַדַּאי פְּשִׁיטָא דְּלֹא אָמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנָב וּבָאוּ עֵדִים שֶׁיְּהֵא פָּטוּר דְּא"כ לֹא מִשְּׁכַחַת כְּפֵל דִּכְתִיב בְּאוֹרַיְיתָא אֲבָל בְּהוֹדָה ס"ד דְּרַב פּוֹטֵר וְאע"ג דְּבִשְׁבוּעָה וְהוֹדָאָה כְּתִיב חוֹמֶשׁ רַב הָוָה מוֹדֵי לְקָרָא בְּקָפַץ וְנִשְׁבַּע דְּחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם מְחַיֵּיב אַף אִשְׁבוּעוֹת עַצְמוֹ אֲבָל בְּנִשְׁבַּע ע"פ ב"ד וְהוֹדָה בְּעֵי לְמֵימַר רַב דְּפָטוּר דְּאִשְׁבוּעַת ב"ד כְּתִיב וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם:

כָּאן שֶׁקָּפַץ. תִּימַה אם כֵּן אַמַּאי נָקֵט בְּרֵישָׁא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד אֲפִי' בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנָב ה"מ לְמִנְקַט דְּלֹא מְחַיֵּיב כְּפֵל כֵּיוָן שֶׁקָּפַץ:

קָפַץ לא מְצִית אֲמֶרֶת דְּהִשְׁבִּיעַ עָלָיו קָתָנֵי. וְתִימַה דְּלֵעִיל קָתָנֵי מִשְׁבַּעְיָיךְ אֲנִי וּמוֹקֵי לָהּ בְּקָפַץ וַיֵּשׁ לוֹמַר דְּהִשְׁבִּיעַ עָלָיו מִשְּׁמַע ע"י ב"ד אֲבָל מִשְׁבַּעְיָיךְ אֲנִי מִשְּׁמַע שֶׁקָּפַץ וְהִשְׁבִּיעוּ: ולישני

בִּבְפִקְדוֹן פָּסוּל לְעֵדוּת וְהָאָמַר אִילְפָא שְׁבוּעָה קוֹנָה שְׁבוּעָה הִיא דְּקַנְיָא אֲבָל בְּפִירָה לֹא קַנְיָא הָכָא נַמִּי דְּקַנְיְיתָא בְּאַנַּס וְאִיבָּעֵית אֵימָא מַאי שְׁבוּעָה קוֹנָה כִּדְרַב הוּנָא דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי וְנִשְׁבַּע וְאח"כ בָּאוּ עֵדִים פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ הַבְּעָלִים שְׁבוּעָה שוּב אֵין מְשַׁלֵּם מָמוֹן גּוּפָא אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב מָנָה לִי בְּיָדְךָ וְהַלָּה אוֹמֵר אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר שֶׁנֶּאֱמַר וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם כֵּיוָן שֶׁקִּבְּלוּ בְּעָלִים שְׁבוּעָה שוּב אֵין מְשַׁלְּמִין מָמוֹן אָמַר רָבָא מִסְּתַבְּרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב בְּמִלְוֶה דִּלְהוֹצָאָה נִיתְּנָה אֲבָל בְּפִקְדוֹן בְּרִשּׁוּתֵיהּ דְּמָרֵיהּ קָאֵי וְהָאֱלֹהִים אָמַר רַב אֲפִילּוּ בְּפִקְדוֹן דְּכִי כְּתִיב קְרָא בְּפִקְדוֹן כְּתִיב יָתִיב רַב נַחְמָן וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא אִיתִיבֵיהּ רַב אַחָא בַּר מְנִיוֹמִי לְרַב נַחְמָן הֵיכָן פִּקְדוֹנֵי א"ל אָבֵד מִשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָבְלוֹ מְשַׁלֵּם אֶת הַקֶּרֶן הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם א"ל רַב נַחְמָן הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן דְּנִשְׁבַּע חוּץ לְב"ד א"ל אִי הָכֵי אֵימָא סֵיפָא הֵיכָן פִּקְדוֹנֵי אָמַר לוֹ גְּנַב מִשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ חוּץ לְב"ד מִי אִיכָּא כֶּפֶל א"ל יָכִילְנָא לְשַׁנּוּיֵי לָךְ רֵישָׁא חוּץ לְבֵית דִּין וְסֵיפָא בְּבֵית דִּין מִיהוּ שִׁינּוּיָא דְּחִיקָא לֹא מְשַׁנֵּינָן לָךְ אִידֵי וְאִידֵי בְּבֵית דִּין וְלֹא קַשְׁיָא כָּאן בְּקָפַץ כָּאן בְּשֶׁלֹּא קָפַץ א"ל רָמִי בַּר חָמָא לְרַב נַחְמָן מִכְּדֵי דְּרַב לֹא סְבִירָא לָךְ מַשְׁכּוּנֵי נַפְשָׁךְ אַדְּרַב לָמָּה לָךְ אָמַר לֵיהּ לְפִרוּשָׁהּ לְדְרַב דְּרַב הָכֵי מְתַרֵץ לָהּ לְמַתְנִיתִין וְהָא רַב קְרָא קָאָמַר אַמְרֵי קְרָא לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין שֶׁבַּתּוֹרָה נִשְׁבָּעִין וְלֹא מְשַׁלְּמִין הוּא דְּאָתָא וְלָקַח בְּעָלָיו וְלֹא יְשַׁלֵּם מִי שֶׁעָלָיו לְשַׁלֵּם הוּא נִשְׁבָּע מֵתִיב רַב הַמְנוּנָא הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חֲמִשָּׁה פְּעָמִים בֵּין בִּפְנֵי ב"ד וּבֵין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְכָפַר עָלָיו חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת וְאָמַר ר' שִׁמְעוֹן מַה טַּעַם הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת וְהָכָא קָפַץ לֹא מְצִית אַמְרַת הִשְׁבִּיעַ עָלָיו קָתָנֵי חוּץ לְב"ד לֹא מְצִית אַמְרַת בִּפְנֵי ב"ד קָתָנֵי הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ לְצַדְדִין קָתָנֵי הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חוּץ לְבֵית דִּין וּבְב"ד קָפַץ מֵתִיב רָבָא בַּעַל הַבַּיִת שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גְּנָב בִּפְקִדּוֹן וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וּבָאוּ עֵדִים אִם עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְאִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאָשָׁם וְהָכָא חוּץ לְב"ד וְקָפַץ לֹא מְצִית אַמְרַת בֵּין קָתָנֵי אֶלָּא אָמַר רָבָא כָּל הוֹדָה לֹא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְלֹא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנָב (נַמִּי) לֹא אָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב וְהִתְוַדָּה דְּבָעֵי שְׁלוּמֵי קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנָב וּבָאוּ עֵדִים נַמִּי לֹא אָמַר רַב דְּהָא כְּתִיב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כִּי קָאָמַר כְּגוֹן שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע וְלֹא הוֹדָה וּבָאוּ עֵדִים אָזַל רַב גְּמָדָא וְאָמְרָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב אַשֵּׁי אָמַר לֵיהּ הַשְׁתָּא וּמָה רַב הַמְנוּנָא תַּלְמִידֵיהּ דְּרַב וַיְדַע דְּאָמַר רַב הוֹדָה וְקָמוֹתִיב הוֹדָה וְאַתְּ אַמְרַת הוֹדָה לֹא אָמַר רַב אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא סָבָא לְרַב אַשֵּׁי רַב הַמְנוּנָא הָכֵי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ

לא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנָב וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְלֹא שְׁנָא טוֹעֵן טַעֲנַת אָבֵד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה לֹא אָמַר רַב דְּפָטוּר: דְּהָא כְּתִיב וְהִתְוַדָּה. בְּגֵזֶל הַגֵּר כְּתִיב (במדבר ה) וּבְנִשְׁבַּע דְּהָא קְרָן וְחוֹמֶשׁ כְּתִיב:

וְטוֹעֵן טַעֲנַת גְּנָב וּבָאוּ עֵדִים נַמִּי לֹא אָמַר רַב. דְּכִפֶּל כִּי כְּתִיב בְּהָכֵי כְּתִיב בְּנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים כִּדְאָמַר בְּפֶרֶק מְרוּבֶּה: אִמְרָהּ לִשְׁמַעְתָּא. לְקָא דְּרָבָא דְּאָמַר כָּל הוֹדָה לֹא אָמַר רַב: רַב הַמְנוּנָא תַּלְמִידוֹ דְּרַב הָוָה. דְּקַיְימָא לָן אַמְרֵי בֵּי רַב רַב הַמְנוּנָא בְּפ"ק דְּסַנְהֶדְרִין (דף יז:) וְאִי לָאו דְּיָדַע דְּאֲפִילּוּ בְּהוֹדָה פָּטַר רַב לֹא הָוָה מוֹתִיב לֵיהּ מֵהוֹאִיל דְּיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת:

וְלִישְׁנֵי ליה כגון שֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ ליה תֵּן לוֹ. וְהַשְּׁתָא צָרִיךְ לְהוֹסִיף עַל הַבְּרַיְיתָא וּלְפָרֵשׁ בְּדוֹחֵק נִיחָא ליה לְגַמְרָא לְאוֹקְמֵי הָכֵי מִלְּאוֹקְמֵי דְּשַׁאֲכְלוֹ נְבֵלָה שֶׁזֶּה נִרְאֶה לוֹ דּוֹחֵק יוֹתֵר:

אֲבָל אֲכָלוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מֵאֵי הָכֵי נַמִּי דְּמִשְׁלַם כו׳. מִשְּׁמַע אִם נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים שֶׁאָכְלוֹ מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְתִימְהָ אַמֵּאי בְּעֵי שְׁבוּעָה מֵעִיקָּרָא כְּשֶׁאָמַר גְּנַבְתָּ יְהֵא נָאֱמָן בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי אָמַר הָחֲזַרְתִּיו לְךָ כְּשֶׁהָיְיתִי קָטָן יְהֵא נַמִּי נֶאֱמָן לוֹמַר גְּנַבְתָּ בְּלֹא שְׁבוּעָה וְ״ל דְּהָכָא מִיירֵי שְׁטוֹעֵן זֶה הַקָּטָן כְּשֶׁהִגְדִּיל נָתַתִּי לְךָ פִּקָּדוֹן כְּשֶׁהָיְיתִי קָטָן וְיוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ עַכְשָׁיו דְּהַשְּׁתָא לֹא שַׁיָּיךְ לְמִימַר מִגּוֹ דְּהָאֲבֵלִתִּיו כְּשֶׁהָיָה קָטָן דְּא״כ הֲוָה כֶּסֶף בְּמָה שֶׁאָמַר לִיהּ עֲדַיִין יְשֵׁנָה בְּיָדְךָ וְאֵין זֶה מִגּוֹ כְּדְאָמַר לְקַמָּן דְּאֵין מַעֲיָז פָּנָיו לוֹמַר לַחֲדֵ״ם:

הָא לֹא אָתֵי מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת. וְאַלִּיבָּא דְּרַב אַשִּׁי דְּאָמַר אֵין יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעַ בְּלֹל כָּל מָה שֶׁהִפְקִידוֹ בְּקַטְנוּתוֹ אֲפִילּוּ הִפְקִדוֹן בְּעֵין אֲבָל לְשִׁינּוּיָא קַמָּא יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ כְּשֶׁהוּא בְּעֵין: עירוב

אִי אַמְרַת בְּשִׁלְמָא נִשְׁבַּע כִּי אָתוּ עֵדִים מִיחַיֵּיב אַמְטוּ לְהָכֵי מִחַיְּיבִינָן לֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבוּעָה בַּתְרַיְיתָא הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת אֶלָּא אִי אַמְרַת כִּי אָתוּ עֵדִים פָּטוּר מִי אִיכָּא מִידֵּי דְּאִילּוּ אָתֵי סַהֲדֵי וּמַסְהֲדֵי בֵּיהּ פָּטוּר וַאֲנַן נִיקוּ נִיחַיְּיבֵיהּ קָרְבָּן אַשְׁבוּעָה הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת הַשְּׁתָא מִיהַת לֹא אוֹדֵי: אָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמְכַר מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה הוֹאִיל וְגַנָּב מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַה גַּנָּב שֶׁהוּא מְשֻׁלָּם כֶּפֶל טָבַח וּמְכַר מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אַף טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן כְּשֶׁהוּא מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבַח וּמְכַר מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מַה לְּגַנָּב שֶׁכֵּן מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה תֹּאמַר בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שֶׁאֵין מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה אַמְרֵי הֵיקִישָׁא הִיא וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֵיקִישָׁא הָנִיחָא לְמ״ד חַד בְּגַנָּב וְחַד בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שַׁפִּיר אֶלָּא לְמ״ד הַאי אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְאִם לֹא יִמָּצֵא תַּרְוַיְיהוּ בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מַאי אִיכָּא לְמֵימַר אַמְרֵי גַּנָּב גַּנָּב אִיתִיבֵיהּ רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא לְר׳ יוֹחָנָן הֵיכָן שׁוֹרֵי גְּנָבִים מַשְׁבִּיעֶיךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכְלוֹ מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהָא הָכָא דְּאִי אֶפְשָׁר לְכְזַיִת בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה וְקָתָנֵי מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֵין תַּשְׁלוּמֵי ד׳ וְה׳ לֹא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ נְבֵילָה וְלִישְׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ טְרֵיפָה כִּר״מ דְּאָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה שְׁמָהּ שְׁחִיטָה וְלִישְׁנֵי לֵיהּ בְּבֶן פִּקּוּעָה כִּר״מ דְּאָמַר בֶּן פִּקּוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה וְלִישְׁנֵי לֵיהּ כְּגוֹן שֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לוֹ צֵא תֵּן לוֹ דְּהָא אָמַר רָבָא צֵא תֵּן לוֹ טָבַח וּמְכַר פָּטוּר מַאי טַעְמָא כֵּיוָן דְּפַסְקִיהּ לְמִילְּתֵיהּ וְטָבַח וּמְכַר הֲוֵי גַּזְלָן וְגַזְלָן לֹא מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ וְטָבַח וּמְכַר חַיָּיב מַאי טַעְמָא כָּל כְּמָה דְּלֹא פְּסִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא אַכַּתִּי גַּנָּב הוּא אַמְרֵי וְלִיטַעְמֵיךְ לִישְׁנֵי לֵיהּ בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ אֶלָּא חָדָא מִתְּרֵי וּתְלָתָא נָקֵט וְאָמַר רַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבִידָה מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מַאי טַעְמָא דִּכְתִיב עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר אֵיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי חִייָא בַּר אַבָּא כִּי יִתֵּן אִישׁ אֵין נְתִינַת קָטָן כְּלוּם וְאֵין לִי אֶלָּא שֶׁנְּתָנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתָבְעוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְתָבְעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מַנַּיִן ת״ל עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד וְאִם אִיתָא תֶּהֱוֵי נַמִּי כַּאֲבִידָה א״ל הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן אֲבָל כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל מַאי הָכֵי נַמִּי דְּמִשְׁלַם אִי הָכֵי אַדְּתָנָא עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד לִיתְנֵי עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד א״ל תְּנֵי עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד רַב אַשִּׁי אָמַר לֹא דְּמֵי אֲבֵידָה קָא אַתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת וְהָא לֹא אַתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת וְאָמַר ר׳ חִייָא בַּר אַבָּא א״ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּכְפּוֹר בְּמִקְצָת וְיוֹדֶה בְּמִקְצָת מַאי טַעְמָא דְּאָמַר קְרָא כִּי הוּא זֶה וּפְלִיגָא דְּר׳ חִייָא בַּר יוֹסֵף דְּאָמַר ר׳ חִייָא בַּר יוֹסֵף עירוב

בְּעִינָן אִישׁ: תֶּהֱוֵי נַמִּי כַּאֲבִידָה. דְּלִיבָּא נְתִינָה וְהֲוֵי טַעֲנָה לְהַשְׁבִּיעַ וּלְהִתְחַיֵּיב בְּפֶל וְכִי תִּבְעוֹ כְּשֶׁהוּא גָּדוֹל לִיחַיְּיבֵיהּ לְהַאִיך שְׁבוּעָה וּכְפִילָא אע״ג דְּגוֹל לִיחַיְּיבֵיהּ לְהַאִיך שְׁבוּעָה לֵיכָּא: שֶׁאָכְלוֹ. בַּעַל הַבַּיִת לְפִקָּדוֹן בְּעוֹד שֶׁהַמַּפְקִיד קָטָן דְּלֹא יָרַד פִּקָּדוֹן זֶה לְתוֹרֶת טַעֲנָה מֵעוֹלָם אֲבָל אֲבֵידָה מִכִּי מְטָא לְיָדֵיהּ דְּהַאי אִיתְחַיֵּיב לֵיהּ שֶׁהַרֵּי יֵשׁ לָהּ בְּעָלִים בְּנֵי טַעֲנָתָא: הָכֵי נַמִּי דְּמִשְׁלַם. דְּמִשֶּׁהִגְדִּיל קָטָן וְנַעֲשָׂה בַּר טַעֲנָה נִתְחַיֵּיב זֶה לְבָא עִמּוֹ לַדִּין וְאע״ג דִּנְתִינָה לֹא הֲוָאי? דְּאָמַר קְרָא כִּי הוּא זֶה. הַיְינוּ הוֹדֶה בְּמִקְצָת וּבְפַרְשַׁת טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב כְּתִיב: עירוב

אי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא שאחרי שנִשְׁבַּע לשקר וכפר בפקדון, כִּי אָתוּ עֵדִים והעידו שהפקיד אצלו, מִיחַיֵּיב לשלם קרן, ושלא כדעת רב, אַמְטוּ לְהָכִי – משום כך מְחַיְּיבִינָן לֵיהּ קְרָבָן אַשְׁבוּעָה בִּתְרֵיְיתָא – אפשר לחייבו קרבן על השבועה השניה, כיון שאף אחרי השבועה הראשונה עדיין הוא יכול להתחייב ממון באופן שיבואו עדים, והרי זו כפירת ממון. וכן אין לפוטרו משום שכבר נשבע פעם אחת ואין שבועה חלה על שבועה, הוֹאִיל וְאחרי כל אחת מהשבועות היה יָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת ולהתחייב, וכיון שהוא חוזר ונשבע לשקר חייבה אותו התורה חומש ואשם על כל שבועה ושבועה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ כדברי רב, דכִי אָתוּ עֵדִים ומעידים שהפקיד אצלו, פָּטוּר השומר, אם כן מדוע הוא חייב על כל שבועה ושבועה, מִי אִיכָּא מִידִי – וכי יש דבר, דְּאִילּוּ אָתֵי סַהֲדֵי וּמַסְהֲדֵי בֵּיהּ – שאם יבואו עדים ויעידו שהפקיד אצלו, פָּטוּר מלשלם, וַאֲנַן נִיקּוּ נִיחַיְּיבֵיהּ – ואנחנו נקום ונחייבו קָרְבָּן אַשְׁבוּעָה, רק הוֹאִיל וְיָכוֹל לַחֲזוֹר וּלְהוֹדוֹת, והרי הַשְׁתָּא מִיהַת לֵא אוֹדֵי – עתה מכל מקום לא הודה, וכפירתו אינה כפירת ממון אלא כפירת דברים בלבד, שהרי העדים אינם יכולים לחייבו והוא עצמו לא הודה:

הגמרא דנה עתה האם שומר הטוען טענת גנב, חייב אף על טביחה ומכירה: אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן, ונשבע על כך ונפטר, ובאו עדים שהוא עצמו גנבו, דינו מפורש בתורה (שמות כב ז) שמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, ומחדש רבי יוחנן, שאם הפקדון היה שור או שה והשומר טָבַח וּמָכַר – או מכר אותו, מְשַׁלֵּם השומר תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, ולומד זאת כך, הוֹאִיל וְהדין הוא שגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְכן ששומר הטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, מוכח שדינם שוה, ויש ללמוד גם דין זה, מַה גַּנָּב שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כֶּפֶל, אם טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אַף שומר הטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן (בשהוא) [שֶׁהוּא] מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אם טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.

מקשה הגמרא: מַה לְּגַנָּב, שדינו חמור, שֶׁכֵּן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אף שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה, ויתכן שלכן החמירה בו התורה גם לחייבו ארבעה וחמשה, האם תֹּאמַר דין זה גם בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב שהקילה בו תורה שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אֶלָּא בִּשְׁבוּעָה, והיינו כשנשבע תחילה שנגנב ממנו הפקדון, כמבואר לעיל (סג:), והרי יתכן שלא חייבתו התורה בארבעה וחמשה. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, מה שדימה רבי יוחנן את הגנב לטוען טענת גנב, אין זה מסברא, אלא הֶיקֵּישָׁא הִיא – מהיקש הוא למד זאת, שהסמיכה התורה את פרשת גנב לפרשת טוען טענת גנב, וְאֵין מְשִׁיבִין עַל הֶיקֵּישָׁא – לא ניתן לדחות היקש מכח קושיא, כיון שכל 'היקש' הוא קבלה איש מפי איש עד למשה רבינו שקיבלה מסיני.

מקשה הגמרא על תירוץ זה: הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר לעיל (סג:) שאכן הפרשיות של גנב וטוען טענת גנב סמוכות זו לזו, כיון שהוא מפרש את הפסוקים (שמות כב ו–ז), חַד – פסוק אחד, דהיינו 'אם יִמָּצֵא הַגַּנָּב יְשַׁלֵּם שְׁנָיִם', בְּגַנָּב רגיל שמשלם כפל, וְחַד, 'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים', בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, שַׁפִּיר – מובן התירוץ שניתן להקישם זה לזה. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר דַּהַאי – גם הפסוק 'אִם יִמָּצֵא הַגַּנָּב' וְגם הפסוק 'אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב' תַּרְוַיְיהוּ – שניהם עוסקים בְּטוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר – מה ניתן לומר ביישוב הקושיא, והרי אין היקש לדמותם, וגם מסברא אין להשוותם. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, יש לדרוש דין זה מייתור האות ה"א, שיכלה התורה לכתוב 'אִם יִמָּצֵא גַּנָּב', והוסיפה התורה וכתבה 'הַגַّנָּב', לרבות שהטוען טענת גנב דינו כגנב, ומשלם ארבעה וחמשה.

הגמרא מקשה על רבי יוחנן המחייב טוען טענת גנב בארבעה וחמשה. מקשה הגמרא: אִיתִיבֵיהּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, שנינו בברייתא, המפקיד שור אצל חבירו, ואמר לשומר הֵיכָן שׁוֹרִי, השיב לו השומר 'נִגְנַב', אמר לו המפקיד מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי שגנבת, וְאָמַר אָמֵן, שזו קבלת שבועה, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ [–את השומר] שֶׁאָכָלוֹ, מְשַׁלֵּם השומר תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל כדין גנב. וְהָא הָכָא, דְּאִי אֶפְשָׁר לְאכילת בְּזִית בָּשָׂר מהשור הגנוב בְּלֹא שְׁחִיטָה, וכיון שהעידו שאכלו בודאי טבחו קודם, וְקָתָנֵי בברייתא שמְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, ומשמע, תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, אִין – כן, חייב בהם, ואילו תַּשְׁלוּמֵי ד' וְה', לֹא משלם, ומוכח ששומר שטען טענת גנב וטבח את השור, פטור מארבעה וחמשה. מתרצת הגמרא: הָכָא – בברייתא בְּמַאי עַסְקִינָן, בְּגוֹן שֶׁאֲכָלוֹ ללא שחיטה אלא כשהוא נְבֵילָה, ולכן אינו חייב ארבעה וחמשה.

הגמרא מבררת מדוע לא תירץ רבי יוחנן את הברייתא באופנים אחרים. שואלת הגמרא: וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ – מדוע לא תירץ רבי יוחנן שמדובר בברייתא בְּגוֹן שֶׁאֲכָלוֹ טְרֵיפָה, כלומר, שבאמת טבחה הגנב, אך נמצאה טריפה, וכדעת רבי שמעון הסובר (חולין פה.) ששחיטה שלא התירה את הבהמה באכילה אינה נחשבת שחיטה, ולכן פטור מארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: רבי יוחנן סובר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר שאף שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – שאינה מתירה את הבהמה באכילה, שְׁמָהּ שְׁחִיטָה, ולכן אף אם נמצא השור טריפה חייב הגנב בארבעה וחמשה, ולכן אמר רבי יוחנן שמדובר שלא שחטו כלל אלא אכלו נבילה.

שואלת הגמרא: וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ, שמדובר בברייתא בְּ'בֶן פְּקוּעָה' – בהמה שנמצאה במעי אמה לאחר שנשחטה האם, שלדעת רבי שמעון (חולין עד:) מותר לאוכלה ללא שחיטה, וממילא יתכן שאכלו, ומכל מקום לא טבחו, ולכן פטור מארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: רבי יוחנן סובר כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, ולכן הוצרך לומר שמדובר כשאכלו נבילה.

שואלת הגמרא: וְלִישַׁנֵּי לֵיהּ שמדובר בברייתא בְּגוֹן שֶׁעָמַד השומר בְּדִין אחרי שטען שנגנבה, והעידו עדים שהוא גנבה, וְאָמְרוּ לוֹ בית דין צֵא תֵּן לוֹ, ואחר כך טבחו ואכלו, דְּהָא אָמַר רָבָא, אם אמרו לו 'צֵא תֵּן לוֹ' ואחר כך טָבַח וּמָכַר, פָּטוּר מארבעה וחמשה. ומבאר רבא מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּפָסְקֵיהּ לְמִילְּתֵיהּ – שנפסק דינו לגמרי שחייב לשלם, הסתיימה הגניבה הראשונה, ואם אחר כך טָבַח וּמָכַר הָוֵי גַּזְלָן – הרי זו גזילה, וְגַזְלָן לֹא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אבל אם אמרו לו רק 'חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ', ואחר כך טָבַח וּמָכַר, חַיָּיב ארבעה וחמשה, מַאי טַעְמָא, כיון שכָּל כַּמָּה דְּלֵא פְּסִיקָא לֵיהּ מִילְּתָא – כל זמן שלא נפסק דינו לגמרי להשיב את הגניבה אַכַּתִּי – עדיין גַּנָּב הוּא, ואם טבח או מכר חייב בארבעה וחמשה. ואם כן אפשר להעמיד את הברייתא באופן שאמרו לו 'צא תן לו', וכדברי רבא שאף אם טבח או מכר אינו חייב ארבעה וחמשה. משיבה הגמרא: אָמְרֵי, וְלִיטַעְמֵיךְ – לפי דבריך, הרי קשה עוד, לִישַׁנֵּי לֵיהּ שמדובר בְּשׁוּתָּף שֶׁטָּבַח שֶׁלֹּא מִדַּעַת חֲבֵירוֹ – בשניים שגנבו בשותפות, ואחד השותפים שחט את הבהמה שלא מדעת חבירו, שפטור מארבעה וחמשה. אֶלָּא בוודאי צריך לומר שרבי יוחנן חָדָא מִתְּרֵי וְתְלָתָא נָקֵט – אמר תירוץ אחד מתוך שנים או שלשה תירוצים שיכל לומר, ואין להקשות מדוע לא תירץ באופן אחר.

הגמרא מבררת את חיובי 'שומר אבידה' שטען טענת גנב: וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בַּאֲבֵידָה שמצא, שהוא חייב בשמירתה, ונשבע שגנבה ונפטר, ובאו עדים שהוא עצמו גנבה, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. מַאי טַעְמָא, דִּכְתִיב לגבי שומר הטוען טענת גנב (שמות כב ח) 'עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה' וגו' יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ', הרי שאף באבידה יש חיוב כפל.

מקשה מבררת על רבי יוחנן: אִיתִיבֵיהּ רַבִּי אַבָּא בַּר מַמָּל לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, שנינו בברייתא, נאמר בפרשת שומרים (שמות כב ו) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ כֵלִים לִשְׁמֹר', ויש ללמוד מלשון 'איש' שאֵין נְתִינַת קָטָן נחשבת כְּלוּם, והמקבל ממנו פקדון אינו מתחייב בשבועה מחמת טענתו, וממילא אם טען טענת גנב אינו חייב כפל. ממשיכה הברייתא, וְאֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֶלָּא שֶׁאם נָתְנוּ המפקיד כְּשֶׁהוּא קָטָן וְגם תְּבָעוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן פטור השומר, ושמא נאמר שכוונת התורה ב'כי יתן איש' למי שהוא עתה, בעת התביעה 'איש', אבל אם רק נְתָנוּ כְּשֶׁהוּא קָטָן, וּתְבָעוֹ כְּשֶׁהוּא כבר גָּדוֹל, מִנַּיִן שגם בזה פטור השומר משבועה ומכפל, תַּלְמוּד לוֹמַר

המשך בעמוד קצב

'עֵירוּב פָּרְשִׁיּוֹת' כָּתוּב כָּאן, כלומר, בפרשה זו העוסקת בהלכות שומרים התערב פסוק מפרשה אחרת, וְכִי כְּתִיב בפרשת שומרים הפסוק 'כִּי הוּא זֶה', המלמד שחיוב שבועה הוא על ידי הודאה במקצת, רק אַמְּלֻוֶה הוּא דִּכְתִיב, אבל שומר חייב שבועה אף אם הוא כופר בכל הפקדון.

שואלת הגמרא: וּמַאי שְׁנָא מְלֻוֶה – במה שונה הלואה מפקדון, שמחמת כן מסתבר להצריך בה הודאה במקצת, ולפטור את הכופר בכל, ומחמת כן אנו אומרים שעירוב פרשיות כתוב כאן. משיבה הגמרא: החילוק הוא כִּדְרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה דין זה, שמּוֹדֶה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה [–התביעה] יִשָּׁבַע, והרי הנתבע היה יכול לכפור בכל התביעה ולהפטר משבועה, והרי הוא כאדם המשיב אבידה לבעליה שאף אם הוא מודה רק במקצת תביעת המאבד אינו חייב שבועה, מחמת שהיה בידו לכפור בכולה, כמבואר בגיטין (מח:). וביאר רבה, חֲזָקָה [–סברא ברורה היא] שאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו לשקר כִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ – המלוה, כיון שעשה לו טובה והלוה לו מעות, וְבאמת הַאי – לוה זה בְּכוּלֵּי בָּעֵי דְּנִכְפְּרֵיהּ – היה רוצה לכפור בכל ההלואה, וְהַאי דְּלָא כַּפְרֵיהּ – והטעם שלא כפר בכל אלא הודה במקצת אינו מחמת שהוא דובר אמת, אלא מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו לכפור בחיובו בפני בעל חובו, ולכן אינו נחשב כ'משיב אבידה' וחייב שבועה. ממשיך רבה ומבאר, ואף שאנו חושדים בו שהוא משקר בכפירתו, אפשר להשביעו, ואין לחוש שכשם שהוא חשוד לגזול ממון כך יש לחשדו שמא ישבע לשקר, וְהטעם לכך, כיון שבאמת אין כוונתו לגזול את החוב, אלא בְּכוּלֵּי בָּעֵי דְּלוֹדֵי לֵיהּ – רצונו להודות בכל החוב, וְהַאי דְּכָפַר לֵיהּ – והטעם שהוא כופר בְּמִקְצָת החוב, משום דְּסָבַר הלוה, אִי מוֹדִינָא לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ, תָּבַע לִי בְּכוּלֵּיהּ – אם אודה בכל החוב יתבעני המלוה שאשלם לו מיד, וכיון שאין לי עתה את כל המעות, אִישְׁתְּמִיט לִי מִיהָא הַשְׁתָּא – אשתמט עתה מלהודות בכל החוב, אַדְּהָווּ לִי זוּזֵי וּפָרַעְנָא – עד שיהיה לי ממון לשלם לו, ואז אפרענו. הִלְכָּךְ – מחמת כן שכוונתו להשתמט מלהודות בכל החוב, רָמָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עֲלָוֵיהּ – הטילה עליו התורה חיוב שבועה, כִּי הֵיכִי דְּלוֹדֵי לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ – כדי שיחשוש מלהשבע לשקר, ומחמת כן יודה בכל החוב.

מבארת עתה הגמרא לפי זה את טעמו של רבי חייא בר יוסף: וְגַבֵּי מְלֻוֶה, הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכִי – רק לגבי לוה הכופר בהלואה אפשר לומר סברא זו, שמחמת שהיטיב עמו המלוה אינו מעיז לכפור בכל, ולכן אם הוא כופר בכל בודאי דבריו אמיתיים ואין סברא להשביעו, אֲבָל גַּבֵּי פִּקָּדוֹן שלא עשה לו המפקיד טובה, הרי הוא מֵעִיז וּמֵעִיז לכפור בכל, וממילא אף אם הוא כופר בכל אין לנו ראיה שהוא דובר אמת, ויש סברא להשביעו, וזו סברת רבי חייא לומר שהפסוק 'כי הוא זה' האומר שחיוב שבועה הוא רק כשהנתבע מודה במקצת, אינו שייך לפרשת שומרים אלא לפרשת הלואה, ששם יש סברא לפטור משבועה את הכופר בכל. מביאה הגמרא בריירתא בנידון זה: תָּנֵי רָמִי בַּר חָמָא בבריתא שלו, אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין שנאמרו בתורה,

---

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו כותב שאינו מרגיש חיות בלימוד החסידות ושואל עצה בזה.

והנה בטח ידוע לו מרז"ל אשר קבלת התורה היתה דוקא ע"י הקדמת נעשה לנשמע - שפירושו הבנה וחיות (כי אם כפשוטו הרי אי אפשר לעשות קודם השמיעה לדעת מה לעשות), ובמילא אין להתפעל אם מנסים גם אותו בזה וח"ו לא להתרפות עי"ז מהלימוד כי כל ענין נסיון הוא כמו שנאמר שהוא לדעת הישכם אוהבים את ה' אלקיכם.

יהי' נזהר בטבילת עזרא ויאמר בכל יום אחר התפלה השיעור תהלים - כפי שנחלק התהלים לימי החדש - כתקנת כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, וקודם התפלה יפריש פרוטה לצדקה ויעשה צדקה בסביבתו על ידי שישפיע עליהם בקירוב לבם לאבינו שבשמים בודאי יסייעוהו עי"ז להסיר ממנו העלמות והסתרים עד שירגיש ולא רק שידע האור כי טוב הגנוז בתורה בכלל ובתורת החסידות בפרט.

המחכה לבשו"ט ובברכת כוח"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

מזכיר

עירוב פַּרְשִׁיּוֹת. פָּסוּק שֶׁהוּא מְפֹרָשָׁה אַחֶרֶת נִתְעָרֵב בְּזוּ שֶׁאֵינוֹ מְקוֹמוֹ דְּהַאי כִּי הוּא זֶה בְּאֹם כֶּסֶף תִּלְוֶה הֶוָה לֵיהּ לְמִכְתְּבֵיהּ דְּהָתָם קַאֵי דְּאִילּוּ בְּהַך פַּרְשִׁתָא דְּפִקּוּדוֹן בְּלָא הוֹדְאָה בְּמִקְצַת מַחֲיֵיב וְטַעְמָא דְּעֵקְרִינָן לֵיהּ מִדּוּכְתֵּיהּ וּמוֹקְמִינָן לֵיהּ עֲלָהּ: **כַּדְרַבָּה דְּאָמַר רַבָּה.** אֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בְּפָנֵי זֶה שֶׁעוֹשֶׂה לוֹ טוֹבָה הִלְכָּךְ הַיְכָא דְּכַפֵּר הַכֹּל פָּטוּר מִשְּׁבוּעָה דְּאִי לָאו קוֹשְׁטָא בְּהַדֵּיהּ לֹא הֲוָה מָצֵי לְמִכְפַּר בֵּיהּ וְהֵיכָא דְּמוֹדֶה מִקְצָת בְּכוּלָּהּ בְּעֵי לְמִכְפַּרְיָה וְהָא דְּלֹא כַּפַּרְיָה מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז: **אֲבָל בְּפִקָּדוֹן.** דְּאֵין כָּאן טוֹבָה: **מֵעִיז.** הִלְכָּךְ אֲפִי' כָּפַר בְּכוּלֵּיהּ רַמְיָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עֲלֵיהּ:

עירוב פַּרְשִׁיּוֹת כָּתוּב כָּאן וְכִי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה הוּא דִּכְתִיב וּמַאי שְׁנָא מְלָוֶה כְּדַרְבָּה דְּאָמַר רַבָּה מִפְּנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה מוֹדֶה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה יִשְׁבַּע חֲזָקָה אֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ וְהַאי בְּכוּלֵּי בָּעֵי דְּנִכְפַּרְיָה וְהַאי דְּלֹא כַּפַּרְיָה מִשּׁוּם דְּאֵין אָדָם מֵעִיז פָּנָיו וּבְכוּלֵּי בָּעֵי דְּלוֹדֵי לֵיהּ וְהַאי דְּכָפַר לֵיהּ בְּמִקְצָת סָבַר אִי מוֹדֵינָא לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ תָּבַע לִי בְּכוּלֵּיהּ אִישְׁתַּמִּיט לִי מֵיהָא הַשְּׁתָּא אַדַּהֲווּ לִי זוּזֵי וּפָרַעְנָא הִלְכָּךְ רָמָא רַחֲמָנָא שְׁבוּעָה עֲלוֹיֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּלוֹדֵי לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ וְגַבֵּי מִלְוֶה הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכֵי אֶבֶל גַּבֵּי פִּקָּדוֹן מֵעִיז וּמֵעִיז תָּנֵי רָמִי בַּר חָמָא אַרְבָּעָה שׁוֹמְרִין

צריכין

מִפִּקָּדוֹן וְעוֹד דִּבְכַמָּה מִשְׁנִיּוֹת מִשְּׁמַע דְּלֹא מִתְחַיֵּיב בְּפִקָּדוֹן אֶלָּא בְּמוֹדֶה מִקְצָת כִּי הַהִיא דְּשֹׁבוּעוֹת (דף מג.) דְּסֶלַע הִלְוִיתָנִי עֲלֵיו וּשְׁתַּיִם הָיָה שָׁוֶה וְכֵן הַהִיא דְּמַנּוֹרָה בַּת עֶשְׂרֵה לִיטְרִין (שם) וְהַהִיא דְּעֶשֶׂר גְּפֻנּוֹת טְעוּנוֹת מְסָרָתִי לָךְ (שם דף מב:) וּבְהַנִּיזְקִין (גיטין דף נא. ושם) גַּבֵּי שְׁנֵי כִּיסִין קְשׁוּרִים מְעָאתָ לִי דְּמַחַיֵּיבִינָן מוֹדֶה מִקְצָת וּפִטְרִינָן כּוֹפֵר הַכֹּל אע"ג שֶׁלֹּא עָשָׂה לוֹ שׁוּם טוֹבָה וּבְפֶרֶק שְׁנֵי דִּכְתוּבוֹת (דף יח. ושם) וּבִשְׁבוּעוֹת הַדַּיָּנִים (שבועות דף מב.) פִּטְרִינָן מָנֶה לְאָבִיךָ בְּיָדִי וְהָאֲכַלְתִּיו פְּרֹס בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל מִשּׁוּם דְּבִבְנוֹ מֵעִיז וּלְפִירוּשׁ הַקּוּנְטְרֵס אַדְּרַבָּה כּוֹפֵר הַכֹּל ה"ל לְחַיּוּבֵי הָתָם וְכֵן בְּפ"ק דְּב"מ (דף ד:) בְּשִׁמַּעְתָּא דְּהֵילֵךְ גַּבֵּי סְלָעִין דְּנָרִין וּמְפַרֵשׁ ר"ת דְּדִכְתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה נַמִּי הוּא דִּכְתִיב דְּבָעֵינָן הוֹדָאָה בְּהַדֵּי שְׁבוּעָה דְּכַפְּיָרָה וְהָכִי נַמִּי בְּעֵינָן הוֹדָאָה בְּהַדֵּי שְׁבוּעָה דְּנָאנְסוּ אֲבָל בְּכַפְּיָרָה לֹא בְּעֵינָן בְּהַהִיא דְּנָאנְסוּ וּבְאוֹתוֹ עִנְיָן דְּקָאֵי נַמִּי אַפִּקָּדוֹן וְכִי הֵיכִי דְּמַלְוָה מְחַיֵּיב אֲשַׁתֵּי פְּרוֹת לְחוּד חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּכַפְּיָרָה מְחַיֵּיב נַמִּי אַפִּקָּדוֹן אֲשַׁתֵּי פְּרוֹת חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּנָאנְסוּ אֲבָל רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא וְרָמִי בַּר חָמָא בְּעוּ שָׁלֹשׁ פְּרוֹת חָדָא דְּהוֹדָאָה וְחָדָא דְּנָאנְסוּ דְּכִי הוּא זֶה אַפִּקָּדוֹן דְּוַקָּא כְּתִיב וְלֹא אַמְלָוָה וְהָא דְּבָעְיָא בְּכַפְּיָרָה וְהוֹדָאָה בְּמַלְוָה שָׁמָא בְּמִה מְצִינוּ יְלִיפִנָן מִפִּקָּדוֹן אע"ג דְּלִעְנְיָן שְׁלֹשָׁה וּמוּחְזָקִין לֹא יְלִיפִנָן מִלְּוָה מִפִּקָּדוֹן בְּמִסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (דף ב: ושם) לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ עִירוּב פַּרְשִׁיּוֹת לְעִנְיָן מוֹדֶה מִקְצָת מִסְתַּבֵּר לְמֵילַף טְפֵי וְהוּא הַדִּין דְּבִפִּקָּדוֹן מְחַיֵּיב בִּכַפְּיָרָה וְהוֹדָאָה לְחוּד בְּלָא נָאנְסוּ אֲבָל בְּנָאנְסוּ בְּלָא זֶה לֹא מְחַיֵּיב דְּהָכֵי מִשְּׁמַע לֵיהּ פַּשְׁטֵיהּ דִּקְרָא לְאַרְווּיֵי כִּי הוּא זֶה בְּהַדֵּי נָאנְסוּ וְלֹא נָאנְסוּ בְּהַדֵּי כִּי הוּא זֶה אֲבָל בּוֹפֵר הַכֹּל פָּטוּר לְכ"ע בְּכָל מָקוֹם אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהָעִיז דְּגִזֵּירַת הַכָּתוּב הוּא כִּי הוּא זֶה דְּוַקָּא וְלֹא כּוֹפֵר הַכֹּל וְהָא דְּקָאָמַר מ"ש מִלְוָה מִפְּרֵשׁ ר"ת מַאי טַעְמָא דְּמִלְוָה פְּרוּשׁ [מאי] טַעְמָא דְּמִקְצָת יִשְׁבַּע וְלֹא מְהֵימְנִן בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וְהַנֵּי כִּי הַהוּא דְּסוֹף כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מח:) גַּבֵּי נִשְׁבָּעִין שֶׁלֹּא בְּטֵעֲנָה דְּקָאָמַר מַאי שְׁנָא הַנֵּי וּפִירוּשׁ מַאי טַעְמָא דְּהַנֵּי וּמַה שֶׁכְּתוּב בְּסִפְרִים גַּבֵּי מִלְוָה הוּא דְּאִיכָּא לְמֵימַר הָכֵי אֲבָל בְּפִקָּדוֹן מֵעִיז וּמֵעִיז לֹא גָּרִיס לֵיהּ רַבִּינוּ תָּם וּבְסִפְרִים יְשָׁנִים לֵיתָא וְהָא דְּאָמַר בְּסוֹף הַמּוֹכֵר אֶת הַבַּיִת (ב"ב דף ע:) גַּבֵּי הַמַּפְקִיד אֶצֶל חֲבֵירוֹ בְּשֵׁטֶר אִילּוּ אָמַר נָאנְסוּ לָאו שְׁבוּעָה בְּעֵי דְּמִשְּׁמַע דְּנָאנְסוּ לְחוּד בְּלָא הוֹדָאָה כְּלָל מְחַיֵּיב שְׁבוּעָה אוֹר"ת דְּהַהִיא שְׁבוּעָה דְּרַבָּנָן שְׁנִתְקְנָה קוֹדֶם שְׁבוּעַת הַיֶּסֶת כִּי הַנְּדוּן דְּפֶרֶק הַכּוֹתֵב (כתובות דף פו:) הַפּוֹגְמֶת כְּתוּבָתָהּ וְאֵינָן דְּסָבַר רַמִי בַּר חָמָא שְׁבוּעָה דְּאוֹרַיְיתָא וּמִסִּיק אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וְהָא דִּתְנַן בְּפֶרֶק הַשּׁוֹאֵל (ב"מ דף צז:) זֶה אוֹמֵר שֶׁאוּלָה וְזֶה אוֹמֵר שֶׁכּוֹרָה יִשָּׁבַע וּפָרִיךְ בְּגְמָרָא וְאַמַּאי מַה שֶׁטָּעָנוּ לֹא הוֹדָה לוֹ וְדַוְקָא פִּירְכָא לֵיתָא אֲלִיבָּא דְּרַב נַחְמָן דְּמוֹקְמָא הָתָם מַתְנִי' אֲלִיבֵיהּ כְּשֵׁשׁ שְׁבוּעָה בֵּינֵיהֶם וְרִישָׁא בְּתַרְתִּי וְסִיפָא בְּתִלְתָּא אוֹ רִישָׁא בְּתִלְתָּא וְסִיפָא בְּאַרְבַּע וְיֵשׁ כָּאן מַה שֶׁטָּעָנוּ הוֹדָה לוֹ אֶלָּא לְרַב הוּנָא וְרַב יְהוּדָה פָּרִיךְ דְּלֵיכָא אֶלָּא חַד דִּשְׁאֵלָה וּשְׁכִירוּת וּמִשְּׁנֵי ע"י גִּלְגּוּל דְּכַדְּרַבָּה מָתָה הַהִיא שְׁבוּעָה נַמִּי מִדְּרַבָּנָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא לֹא מְחַיֵּיב כֵּיוָן דְּאִין כָּאן הוֹדָאָה וּמִיהוּ בֵּין לְפִ"ה וּבֵין לְפִי' ר"ת קָשֶׁה מַהָא דְּאָמְרִינָן בְּפ' כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מה: ושם) דְּאִם שָׁכְרוּ בְּלָא עֲדִים מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לֹא שְׁכַרְתִּיךָ מֵעוֹלָם יָכוֹל לוֹמַר שְׁכַרְתִּיךָ וּפָרִיךְ אֶלָּא שְׁבוּעַת שׁוֹמְרִים דְּחַיֵּיב רַחְמָנָא הֵיכִי מִשְּׁכַחַת לָהּ מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לְהַדֵּ"ם יָכוֹל לוֹמַר לֹא אֲהֵיהא קָאֵי אִי אֲהֵהיא דְּהוֹדָאָה קָאֵי אִי אֲהֵהיא א"כ הָיָה דְּבָרִים מֵעוֹלָם א"כ הָיָה כּוֹפֵר הַכֹּל וְאֵין זֶה מִגּוֹ דְּאל"כ לִיפְרוֹךְ אֲבָל מוֹדֶה מִקְצָת דְּלִיפְטַר בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי כּוֹפֵר הַכֹּל וְאִי אֲהֵהיא דְּנָאנְסוּ קָאֵי כִּי קָאָמַר נַמִּי לְהַדֵּ"ם מְחַיֵּיב שְׁבוּעָה כֵּיוָן דְּאִיכָּא בְּכַפְּיָרָה וְהוֹדָאָה וּלְפִי' הַקּוּנְטְרֵס נַמִּי דְּלֵיכָא הוֹדָאָה כִּי אָמַר אֲהֵהיא דְּנָאנְסוּ נַמִּי לְהַדֵּ"ם בְּעֵי שְׁבוּעָה בְּפִקָּדוֹן אוֹכוֹפֵר הַכֹּל וְאִי הָוָה אָמְרִינָן דְּלִרְבִּי יוֹחָנָן וּלְרַבִּי בַּר חָמָא לֹא מְחַיֵּיב אֲפִקָּדוֹן אֲבַכַּפְּיָרָה וְהוֹדָאָה בְּלָא נָאנְסוּ הָוָה נִיחָא דְּפָרִיךְ לֵהּ הָתָם אֲבָל לֹא יִתְכַּן בְּלָל דְּע"כ עַל כַּפְּיָרָה וְהוֹדָאָה לְחוּד מְחַיֵּיב אֲפִילּוּ אַפִּקָּדוֹן כְּדַמּוּכַח בְּמַשְׁנַיּוֹת טוּבָא בְּהַהִיא דְּסֶלַע הִלְוִיתָנִי וּמִנּוֹרָה וְעֶשֶׂר גְּפָנִים וְאע"ג דְּמוֹקְמִינָן מְתַנִּיתִין דְּהַשּׁוֹאֵל אע"ג דְּלֹא מַתְנִי' מִלְּוָה הָכֵי וְכֵן בְּהַלְוָאָה דְּיִלְפִינָן מִפִּקָּדוֹן גַּבֵּי סְלָעִים דְּרָנִים וּבִשְׁבוּעוֹת גַּבֵּי סֶלַע הִלְוִיתָנִיתָ וְנִרְאֶה כְּפֵרוּשׁ רִיב"א דְּמִפְּרֵשׁ כִּי כְּתִיב כִּי הוּא זֶה אַמְלָוָה דְּכְתִיב וְהִלְכָּךְ בְּפִקָּדוֹן נַמִּי לֹא מוֹקְמִינָן לֵיהּ אֶלָּא בְּטֵעֲנָה דְּשַׁיְיכָא לוֹ וְהָכֵי קָאָמַר מַאי שְׁנָא טַעֲנָה דְּשַׁיְיכָא בְּמִלְוָה מִשְּׁנַת נָאנְסוּ וּמִסִּיק כַּדְרַבָּה וְגַבֵּי מִלְוָה הוּא דְּאִיכָא לְמֵימַר הָכֵי כְּלוֹמַר בְּכַפְּיָרָה וְהוֹדָאָה דְּאִין בָּהּ חֲבֵרִיהּ אֲבָל בְּפִקָּדוֹן כְּלוֹמַר טַעֲנָה הַשַּׁיְיכָא בְּפִקָּדוֹן כְּגוֹן נָאנְסוּ דְּלֹא יָדַע בֵּיהּ חֲבֵרִיהּ מֵעוֹלָם וּמִחַיֵּיב בְּלָא הוֹדָאָה דְּאִם כּוֹפֵר הַכֹּל וּמִיהוּ בְּטֵעֲנוֹת כְּפַיָּרָה אֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְהָעִיז פָּטוּר דְּגִזֵּירַת הַכָּתוּב הִיא וְהַשְּׁתָּא הַהִיא דְּכָל הַנִּשְׁבָּעִין דְּקָאָמַר מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לְהַדֵּ"ם יָכוֹל לוֹמַר לֹא מִגּוֹ הוּא דְּנִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר טְפֵי שְׁכַרְתִּיךָ וְנָתַתִּי לְךָ שְׁכָרְךָ וְהוֹשְׁבוּ טוֹעֶה מִשּׁוּם דְּטָרוּד בְּסוֹעֲלָיו וְלֹא כִּמְשַׁקֵּר בְּמַזִּיד מִמַּאי דְּנִימָא לֹא שְׁכַרְתִּיךָ מֵעוֹלָם דְּלֵיכָא לְמִיתְלֵי בְּטָרוּד בְּסוֹעֲלָיו וְהַהִיא דְּח"ה (ב"ב דף לו.) גַּבֵּי הַנְּדוּן עִיזֵּי דְּאַכְלֵי חוּשְׁלֵי בִּנְהַרְדְּעָא דַּיְיכוּ לִטְעוֹן עַד כְּדֵי בְּמַזִּיד שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לְקוּחִים הֵן בְּיָדִי וּבְפ"ק וּבְכ"ב דִּכְתוּבוֹת (דף *יח) גַּבֵּי שָׁדֶה זֶה שֶׁל אֲבִיךָ הָיָה לְקוּחָתִיו מִמֶּנּוּ דְּאֲפִילּוּ טָעֲנוּ הַבַּן שֶׁהִיְּתָה שֶׁל אֲבִיו אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ עֵדִים מְהֵימְנִן לוֹמַר לְקַחְתִּיו בְּמִגּוֹ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר לֹא הָיָה שֶׁל אֲבִיךָ מֵעוֹלָם אע"ג דְּבְהַאי יָדַע וּבְהַאי לֹא יָדַע לֹא דָּמֵי לְמִידֵי דִּכְפוֹר וְדַאי אֵינוֹ מֵעִיז בְּמִידֵי דְּיָדַע בֵּיהּ חֲבֵרִיהּ וְהָנְהוּ דְּהָתָם לְאוּ מִידֵי דִּכְפִירָה נִינְהוּ וּמִיהוּ הַהִיא דְּהַשּׁוֹאֵל קָשֶׁה לְפִירוּשׁוֹ דְּמִשְּׁמַע דְּר' חִיָּיא ב"ר יוֹסֵף נַמִּי בְּעֵי הוֹדָאָה בְּהַדֵּי נָאנְסוּ דְּמוֹקֵי רִישָׁא בְּתַרְתִּי וְסִיפָא בְּתִלְתָא אם לא נאמר טוּגְיָא דְּהָתָם לֹא כַּר' חִיָּיא בַּר אַבָּא נִינְהוּ וּמִיהוּ הַהִיא דְּהַשּׁוֹאֵל קָשֶׁה לְפִירוּשׁוֹ דְּמִשְּׁמַע דְּר' חִיָּיא ב"ר יוֹסֵף נַמִּי בְּעֵי הוֹדָאָה בְּהַדֵּי נָאנְסוּ אַהֲהִיא דְּכַפְּיָרָה וְי"ל דְּגוֹן דְּהַהִיא דְּכַפְּיָרָה קָמֵן וְא"ת דִּלְיִפְטַרְיהּ בְּמִגּוֹ דְּאִי בְּעֵי מוֹדֶה בָּהּ וְאַהֲהִיא דְּקָיְימָא קָמֵן עֲדִיפָא וְאֵין רוֹצֶה לְהוֹדוֹת בָּהּ וְאֵין לְהַקְשׁוֹת יְהֵא נָאנְסוּ דְּבְרִישׁ לְהַדֵּ"ם נַמִּי אַהֲהִיא דְּנָאנְסוּ דְּבְרִישׁ כָּל הַנִּשְׁבָּעִים (שבועות דף מה:) מְשַׁנֵּי לָהּ דְּאַפְקִיד לֵיהּ בִּשְׁטָר: **חֲזָקָה** אֵין אָדָם מֵעִיז. הַכֹּל מְפוֹרָשׁ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת:

צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת וְאֵלּוּ הֵן שׁוֹמֵר חִנָּם וְהַשּׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שָׂכָר וְהַשּׂוֹכֵר אָמַר רָבָא מַאי טַעְמָא דְּרָמִי בַּר חָמָא שׁוֹמֵר חִנָּם בְּהֶדְיָא כְּתִיב בֵּיהּ כִּי הוּא זֶה שׁוֹמֵר שָׂכָר יָלֵיף נְתִינָה נְתִינָה מִשּׁוֹמֵר חִנָּם שׁוֹאֵל וְכִי יִשְׁאַל וָי"ו מוֹסִיף עַל עִנְיָן רִאשׁוֹן שׂוֹכֵר אִי לְמ"ד כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר הַיְינוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר אִי לְמ"ד כְּשׁוֹמֵר חִנָּם הַיְינוּ שׁוֹמֵר חִנָּם וְא"ר חִיָּיא בַּר יוֹסֵף הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד מַאי טַעְמָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ מִכְּלַל דְּאִי שָׁלַח בָּהּ יָד מִיחַיֵּיב לְמֵימְרָא דִּבְשָׁלַח בָּהּ יָד עָסְקִינַן אָמַר לְהוּ ר' חִיָּיא בַּר אַבָּא הָכִי א"ר יוֹחָנָן בְּעוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ שָׁנוּ א"ל ר' זֵירָא לְר' חִיָּיא בַּר אַבָּא דַּוְקָא בְּעוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ קָאָמַר אֲבָל שָׁלַח בָּהּ יָד קָנָה וּשְׁבוּעָה לֹא מְהַנְיָא בֵּיהּ כְּלוּם אוֹ דִּלְמָא אֲפִי' עוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ קָאָמַר א"ל זוּ לֹא שָׁמַעְתִּי כַּיּוֹצֵא בָּהּ שָׁמַעְתִּי דְּא"ר אַסִּי א"ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אָבַד וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר מ"ט לָאו מִשּׁוּם דְּקָנָה בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה א"ל לֹא הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה אִיתְּמַר נַמִּי א"ר אָבִין א"ר אִילְעָא א"ר יוֹחָנָן הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵידָה בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גְּנֵיבָה וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים פָּטוּר הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הַטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב בְּפִקָּדוֹן כֵּיוָן שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד פָּטוּר מַאי טַעְמָא הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ' הָא שָׁלַח יָדוֹ פָּטוּר אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן וַהֲלֹא שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי מַאי לָאו שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד דּוּמְיָא דִּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי מַה שְּׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתִי כִּי מִיגַּלְיָא מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ חַיָּיב אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד כִּי מִיגַּלְיָא מִילְּתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יָד חַיָּיב אָמַר לֵיהּ לֹא שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד דּוּמְיָא דְּשֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ מַה שְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ כִּי מִיגַּלְיָא מִילְּתָא דְּפָשַׁע בָּהּ פָּטוּר מִכֵּפֶל אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יָד כִּי מִיגַּלְיָא מִילְּתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יָד פָּטוּר מִכֵּפֶל בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא מָמוֹן הַמְחַיְּיבוֹ כֵּפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ אוֹ דִּלְמָא שְׁבוּעָה הַמְחַיַּיבְתּוֹ כֵּפֶל פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ הֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב וְנִשְׁבַּע וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבַד וְנִשְׁבַּע

ובאו

תוספות

עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד. וְהָא דְּקָתָנֵי לְעֵיל (דף קו.) וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל הַיְינוּ שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יָד:

הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה. דְּאע"ג שֶׁהוֹדָה שֶׁלְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע אֵין חַיָּיב מִן הַדִּין לִישָּׁבַע פַּעַם שְׁנִיָּה שֶׁנִּגְנַב כְּמוֹ שֶׁחוֹזֵר וְטוֹעֵן אֶלָּא נֶאֱמָן שֶׁלֹּא בִּשְׁבוּעָה לוֹמַר שֶׁנִּגְנַב בְּמִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּעְתִּי וְהָיָה פָּטוּר וְהָא קמ"ל אע"ג שֶׁמּוּשְׁבָּע מִפִּי ב"ד כְּגוֹן שֶׁטְּעָנוֹ בִּפְנֵי ב"ד אַחֵר שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים שֶׁנִּשְׁבַּע כְּבָר קוֹדֶם וְהִשְׁבִּיעוּהוּ עַתָּה דְּפָטוּר כֵּיוָן שֶׁמִּן הַדִּין לֹא הָיָה לוֹ לִישָּׁבַע: **וְשָׁלַח** בּוֹ יַד פָּטוּר. וְהָא דְּאָמַר לְעֵיל וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאֲכָלוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל צ"ל כְּגוֹן שֶׁאֲכָלוֹ לְאַחַר שְׁבוּעָה וְנִרְאֶה דְּדַוְקָא קָאָמַר וְשָׁלַח דִּגְזֵירַת הַכָּתוּב הִיא כִּדְקָאָמַר אִם לֹא שָׁלַח הָא שָׁלַח פָּטוּר אֲבָל כּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן אע"ג דְּאָמַר רַב שֵׁשֶׁת לְעֵיל הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן כֵּפֶל מֵיהָא מְחַיֵּיב דְּהָא דְּקָאָמַר נַעֲשָׂה גַּזְלָן הַיְינוּ לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין: **וַהֲלֹא** שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ. וְצָרִיךְ כּוּלְּהוּ דְּאִי נִשְׁבַּע שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי אַכַּתִּי חָיְישִׁינַן שֶׁמָּא בִּרְשׁוּתוֹ הוּא וּבֶאֱמֶת נִשְׁבַּע וּכְשֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ אִיכָּא לְמֵיחַשׁ שֶׁמָּא שָׁלַח בָּהּ יַד וּמִתְחַיֵּיב אע"פ שֶׁלֹּא פָּשַׁע וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּתוֹ: **מַאי** לַאו שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי כו'. ה"נ ה"מ לְאוֹתוּבֵי לְרַבִּי חִיָּיא ב"ר יוֹסֵף וְלֵימָא מַאי לַאו [שֶׁלֹּא] שָׁלַחְתִּי דּוּמְיָא דְּלֹא פָּשַׁעְתִּי וְלִשְׁנוּיֵי לֹא דּוּמְיָא דְּאֵין בִּרְשׁוּתִי:

מַה שְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָּהּ כִּי מִגַּלְיָא מִילְּתָא דְּפָשַׁע בָּהּ פָּטוּר. דְּהָא מֵהָכָא דָּרְשִׁינַן טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב מִדִּכְתִיב אִם לֹא יִמָּצֵא הַגַּנָּב אֶלָּא הוּא עַצְמוֹ גְּנָבוֹ וְזֶה שֶׁפָּשַׁע בָּהּ לֹא גְּנָבוֹ: **כְּגוֹן** שֶׁטּוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבַד. וְאִיפְּכָא לֹא מָצֵי לְמֵימַר דְּאִם כֵּן לֹא מִיחַיֵּיב כֵּפֶל כִּדְאָמַר לְעֵיל שֶׁכְּבָר יָצָא יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְהָכִי פֵּירוּשׁוֹ וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת אָבַד וְאוֹמֵר מַה שֶּׁנִּשְׁבַּעְתִּי שֶׁנִּגְנַב לֹא כִּי אֶלָּא אָבַד וְהָיָה לִי לִישָּׁבַע שֶׁאָבַד אֲבָל אֵין לְפָרֵשׁ שֶׁאָמַר אַחַר שְׁבוּעָה אָבַד שֶׁא"כ לֹא ה"מ לְמִפְטַר נַפְשֵׁיהּ בְּאָבַד כֵּיוָן שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ בְּשָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע דְּאַהַהִיא שָׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר מִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין וְלֹא מְחַיֵּיב אַהָךְ שְׁבוּעָה חוּמֶשׁ וְאָשָׁם דְּלֹא הָוְיָא כְּפִירַת מָמוֹן אֶלָּא כִּשְׁבוּעַת בִּיטּוּי בְּעָלְמָא:

ובאו

רש"י

צְרִיכִין כְּפִירָה בְּמִקְצָת וְהוֹדָאָה בְּמִקְצָת. קוֹדֶם שֶׁיִּתְחַיְּיבוּ שְׁבוּעָה וְאִם נִשְׁבְּעוּ בְּלֹא כְּפִירָה וְהוֹדָאָה אֵין שְׁבוּעָתוֹ שֶׁל ש"ח כְּלוּם וְלֹא מְחַיַּיבְתּוֹ כֵּפֶל וּדְרָמִי בַּר חָמָא פְּלִיג אַדְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: פַּרְשָׁה רִאשׁוֹנָה נֶאֶמְרָה בְּש"ח וּשְׁנִיָּה בְּשׁוֹמֵר שָׂכָר: שׂוֹכֵר. פְּלוּגְתָּא דְּר"מ וְרַבִּי יְהוּדָה לְעֵיל (דף נז:): אֵינוֹ חַיָּיב. כֵּפֶל: עַד שֶׁיִּשְׁלַח בָּהּ יָד. קוֹדֶם שְׁבוּעָה כְּגוֹן שֶׁעָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה: ה"ג דְּאָמַר קְרָא וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח: לְמֵימְרָא. דְּהַאי דִּכְתִיב בַּתְרֵיהּ אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן אֱלֹהִים וְגוֹ': בְּשֶׁשָּׁלַח בָּהּ יַד עָסְקִינַן. דְּנִמְצָא רָשָׁע בְּכָךְ שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר שֶׁהֲרֵי שָׁלַח בָּהּ יַד: בְּעוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ. שֶׁלֹּא שָׁלַח בָּהּ יַד שָׁנוּ דְּחַיָּיב כֵּפֶל: אֲבָל שָׁלַח בָּהּ יַד. קוֹדֶם שְׁבוּעָה קְנָאָהּ בְּתוֹרַת גְּזֵילָה וְשׁוֹמֵר חִנָּם אֵינוֹ נַעֲשֶׂה גַּנָּב אֶלָּא בְּטַעֲנַת גַּנָּב וְזֶה קוֹדֶם שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב קְנָאָהּ וְקָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ שֶׁאִם מֵתָה יְשַׁלְּמֶנָּה וְאִשְׁתַּכַּח דְּכִי כָּפַר דִּידֵיהּ קָא כָּפַר: אוֹ דִּלְמָא אֲפִילוּ עוֹמֶדֶת עַל אֲבוּסָהּ קָאָמַר. וְכָל שֶׁכֵּן כִּי שָׁלַח בָּהּ יַד דִּבְהָכֵי קָאֵי קְרָא כִּדְאָמַר ר' חִיָּיא בַּר יוֹסֵף: הַטּוֹעֵן טַעֲנַת אֲבֵידָה וְנִשְׁבַּע. ל"ג וְהוֹדָה: פָּטוּר. מִן הַכֵּפֶל: מ"ט לַאו מִשּׁוּם דְּקָנָה בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה. לְהִתְחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין כִּדְרַב שֵׁשֶׁת דְּאָמַר לְעֵיל הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן נַעֲשָׂה עָלָיו גַּזְלָן אֲפִי' בְּלֹא שְׁבוּעָה וְהֵיכָא דְּאִשְׁתַּבַּע כָּל שֶׁכֵּן דְּכ"ע מוֹדוּ אַלְמָא כֵּיוָן דְּקָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ כִּי כָּפַר דִּידֵיהּ קָא כָּפַר וְלֹא מִיחַיֵּיב לֵיהּ כֵּפֶל וְה"ה לְשׁוֹלֵחַ בָּהּ יַד כֵּיוָן דִּפְשִׁיטָא לָן בְּפ' הַמַּפְקִיד (ב"מ מא:) דְּקָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ תוּ לֹא מִיחַיֵּיב עָלֶיהָ כֵּפֶל: לֹא. הָתָם לַאו מִשּׁוּם דְּקָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ הוּא אֶלָּא הוֹאִיל וְיָצָא שׁוֹמֵר זֶה יְדֵי בְּעָלִים בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁמְּבֵית דִּין רִאשׁוֹן נִסְתַּלֵּק מִיָּדָם וּשְׁבוּעָה אַחֲרוֹנָה זוּ לַאו שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִים הוּא לְחַיְּיבוֹ כֵּפֶל דְּכֵיוָן דְּנִשְׁבַּע בַּתְּחִילָּה שׁוּב לֹא הָיָה מְחוּיָּב שְׁבוּעָה לַבְּעָלִים: כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בָּהּ יַד. קוֹדֶם שְׁבוּעָה: ה"ק אִם לֹא שָׁלַח. וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת וְקַיְימָא לָן בְּהַמַּפְקִיד (שם) דְּהַאי וְנִקְרַב לִשְׁבוּעָה הוּא וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם אִם נִמְצָא רָשָׁע: הָא שָׁלַח יַד פָּטוּר. מִכָּל הַדִּין הַזֶּה: שָׁלֹשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין. אֶת שׁוֹמֵר חִנָּם הָאוֹמֵר נִגְנְבָה: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי. בִּשְׁמִירָתוֹ כְּשֶׁנִּגְנְבָה דְּאִי פָּשַׁע בָּהּ חַיָּיב דִּכְתִיב עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע: שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד. לֵיהָנוֹת בָּהּ קוֹדֶם לָכֵן דְּאִם שָׁלַח בָּהּ יַד קָמָה לֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּנַעֲשָׂה גַּזְלָן עָלֶיהָ וּמִיחַיֵּיב בְּאוֹנְסִין וְכ"ש בִּגְנֵיבָה וַאֲבֵידָה: כִּי מִגַּלְיָא מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ. וְהוּא גָּנַב עֲלֵיהּ מְחַיֵּיב כֵּפֶל דְּהַיְינוּ טוֹעֵן טַעֲנַת גַּנָּב: אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָּהּ יַד. כִּי מִשְׁתַּכַּח שַׁקְרָן נַמִּי חַיָּיב כֵּפֶל מִשּׁוּם שְׁבוּעָה שֶׁאֵין בִּרְשׁוּתוֹ: כִּי מִגַּלְיָא מִילְּתָא דְּפָשַׁע בָּהּ. וְנִגְנְבָה: פָּטוּר מִכֵּפֶל. דְּהָא אֵינוֹ גַּנָּב עָלֶיהָ: אַף שְׁבוּעָה דְּשָׁלַח בָּהּ יַד כִּי מִגַּלְיָא מִילְּתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יַד פָּטוּר מִכֵּפֶל. אֲפִילוּ עֲדַיִין הִיא אֶצְלוֹ: בָּעֵי רָמֵי בַּר חָמָא. דְּקַיְימָא לָן בְּפֶרֶק מְרוּבֶּה (לְעֵיל דף סה:) מָמוֹן שֶׁאֵין מִשְׁתַּלֵּם בְּרֹאשׁ דְּאִיכָּא כֵּפֶל בַּהֲדֵיהּ אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ וּלְעֵיל (דף קו.) נַמִּי תְּנֵינַן לָהּ אִם מִשֶּׁבָּאוּ עֵדִים הוֹדָה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֵּפֶל וְאָשָׁם אֲבָל חוֹמֶשׁ לֹא מַאן פָּטַר לֵיהּ מֵחוּמְשָׁא מָמוֹנָא אוֹ שְׁבוּעָה: וְהֵיכִי דָּמֵי. כְּלוֹמַר לְמַאי נ"מ כְּגוֹן שֶׁטָּעַן טַעֲנַת גַּנָּב כוּ':

ובאו

צְרִיכִין לטעון שלשה סוגי טענות כדי להתחייב שבועה, טענת כְּפִירָה גמורה בְּמִקְצָת הפקדון, כלומר שלא הופקד בידם או שהחזירוהו. וְטענת הוֹדָאָה בְּמִקְצָת הפקדון, שהם חייבים להחזירו. מלבד הטענה השלישית שהם טוענים על חלק מהפקדון שהם פטורים מלשלם מחמת שנאנס או נגנב, ונשבעים על טענה זו. וְאֵלּוּ הֵן ארבעת השומרים, שׁוֹמֵר חִנָּם החייב רק אם פשע בשמירה, וְהַשּׂוֹאֵל החייב אפילו באונסים. נוֹשֵׂא שָׂכָר – שומר שכר, החייב בגניבה ואבידה ופטור באונס, וְהַשּׂוֹכֵר, שנחלקו לעיל (נז:) אם דינו כשומר חנם או כשומר שכר. ומבואר בברייתא שאין אומרים 'עירוב פרשיות' בפרשה זו, אלא הפסוק 'כי הוא זה' המלמד על חיוב הודאה במקצת נדרש במקומו, בפרשת שומרים.

מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, מַאי טַעְמָא דְּרָמִי בַּר חָמָא שכל השומרים חייבים שבועה רק אם הודו במקצת. מבאר רבא: שׁוֹמֵר חִנָּם, בְּהֵדְיָא [–בפירוש] כְּתִיב בֵּיהּ הפסוק (שם כב ח) 'כִּי הוּא זֶה', המלמד שרק הודאה במקצת מחייבת שבועה. שׁוֹמֵר שָׂכָר, לֵיתֵיהּ [–יש ללומדו] בגזירה שוה 'נִתְּנָה' 'נִתְּנָה' מִשּׁוֹמֵר חִנָּם, שבשניהם נכתבה לשון נתינה. שׁוֹאֵל, יש ללמוד, שהרי פרשת שואל נכתבה מיד אחרי פרשת שומר שכר, והיא פותחת בלשון 'וְכִי יִשְׁאַל' (שם כב יג), ויש לדרוש, יו"ד מוֹסִיף עַל עִנְיַן רִאשׁוֹן – האות וי"ו בתחילת הפסוק מחברת את פרשת שואל לפרשת שומר שכר הקודמת לו, ללמד שדין שואל כדין שומר שכר שמתחייב רק בהודאה במקצת. שׁוֹכֵר, אף דינו כן, וממה נפשך, אִי לְמַאן דְּאָמַר (לעיל נז:) שדינו כְּשׁוֹמֵר שָׂכָר, הֵיינוּ שׁוֹמֵר שָׂכָר שנשבע רק בהודאה במקצת, אִי לְמַאן דְּאָמַר (שם) שדינו כְּשׁוֹמֵר חִנָּם, הֵיינוּ שׁוֹמֵר חִנָּם, שדינו כן.

הגמרא מביאה מחלוקת מתי יש חיוב בכפל בשומר הטוען טענת גנב: וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, שומר חינם הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'גַּנָּב' בְּפִקָּדוֹן – טוען שנגנב ממנו הפקדון, ונשבע על כך, והעידו עדים שהפקדון אצלו, אֵינוֹ חַיָּיב בכפל עַד שֶׁיִּשְׁלַח בּוֹ יָד – שיעידו עדים שלפני שנשבע לשקר השתמש בפקדון לצורך עצמו. מַאי טַעְמָא, שנאמר לגבי שומר הטוען טענת גנב (שמות כב ז) 'וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ', ומכך שהוא חייב להשבע שלא שלח יד בפקדון, מִכְּלָל – משמע דְּאִי שָׁלַח בָּהּ יָד, מִיחַיַּיב בכפל – מתחייב בכפל, שהרי בפסוק שאחריו נאמר (שם כב ח) 'אֲשֶׁר יַרְשִׁיעֻן אֱלֹהִים יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ'. מסיימת הגמרא, לְמֵימְרָא – ללמדנו, דְּהפסוק המחייב כפל, בְּשָׁלַח בָּהּ יָד עֲסָקִינָן, שנשבע שלא שלח יד ונמצא ששיקר. מביאה הגמרא את דעת החולק: אָמַר לְהוּ רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לבני הישיבה, הָכִי – כך אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דין זה שטוען טענת גנב חייב כפל, לא נאמר דווקא כששלח בו יד, אלא אפילו בְּאופן שהפרה שהופקדה בידו עוֹמֶדֶת עַל אֵבוּסָהּ [–מקום אכילתה] שָׁנוּ – נאמר, ושלא כדברי רבי חייא בר יוסף.

מבררת הגמרא את דעת רבי יוחנן: אָמַר לֵיהּ רַבִּי זֵירָא לְרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, רבי יוחנן שאמר דין זה, האם דַּוְקָא בְּעוֹמֶדֶת עַל אֵבוּסָהּ קָאָמַר שחייב השומר כפל, אֲבָל אם שָׁלַח בָּהּ יָד אינו חייב כפל, כיון שדינו כגזלן, וקָנָה אותה להתחייב באונסיה והרי היא כשלו, וממילא הַשְּׁבוּעָה שנשבע אחר כך שנגנבה ממנו לֹא מְהַנְיָא בֵּיהּ כְּלוּם – אינה מועילה לחייבו כלום, כיון שחיוב כפל נאמר בשומר, ולא בגזלן. אוֹ דִּלְמָא, אֲפִילּוּ עוֹמֶדֶת עַל אֵבוּסָהּ קָאָמַר רבי יוחנן שחייב כפל, וכל שכן שאם גם שלח בה יד יתחייב כפל, וכטעמו של רבי חייא בר יוסף שהפסוק עוסק באופן ששלח בה יד, ורבי יוחנן רק מוסיף שגם אם לא שלח בה יד יש לחייבו כפל. אָמַר לֵיהּ רבי חייא בר אבא, הלכה זוֹ ששאלת, לֹא שָׁמַעְתִּי מרבי יוחנן, אבל הלכה כֵּיוָצֵא בָהּ – דומה לה, שָׁמַעְתִּי, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'אָבַד' על פקדון, וְנִשְׁבַּע לשקר שאבד, וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת 'גַּנָּב' על הפקדון, וְנִשְׁבַּע לשקר שנגנב, וּבָאוּ עֵדִים שהפקדון ברשותו והתברר שנשבע לשקר, פָּטוּר מכפל. מסיים רבי חייא בר אבא את ראייתו, מַאי טַעְמָא שפטור השומר מכפל אף שטען טענת גנב ונשבע לשקר, האם לַאו מִשּׁוּם דְּקָנָה את הפקדון להתחייב באונסיו בְּשִׁבּוּעָה רִאשׁוֹנָה שנשבע שאבד, וממילא כשחזר וטען שנגנב אין דינו כשומר הטוען טענת גניבה אלא כמי שטוען זאת על חפץ שלו, שפטור מכפל, והוא הדין בשולח יד בפקדון, שכיון שקנאו להתחייב באונסין, אף אם טען אחר כך טענת גנב ונשבע לשקר, פטור מכפל. ובהכרח שדברי רבי יוחנן 'בעומדת על אבוסה שנו' מתפרשים בעומדת על אבוסה דווקא.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי זירא, לֹא – אין טעם הפטור בדינו של רבי יוחנן מחמת שקנה את הפקדון כשנשבע שאבד, אלא הוֹאִיל וְיָצָא השומר יְדֵי חובתו לְבַעֲלִים בְּשִׁבּוּעָה הִרְאשׁוֹנָה, וכשחזר וטען שנגנב לא היה חייב להשבע על כך, ושומר שנשבע שבועה שאינו חייב בה, לא מתחייב כפל. אך לא מוכח מכאן שאם היה מתחייב באונסי הפקדון ואחר כך נשבע, גם כן היה פטור מכפל, ואין ראיה לספיקו של רבי זירא, האם רבי יוחנן מחייב כפל בשולח יד בפקדון שנשבע לשקר.

מביאה הגמרא סיוע לדברי רבי זירא: אִיתְּמַר נַמִּי כדברי רבי זירא בביאור דברי רבי יוחנן, אֲמַר רַבִּי אָבִין, אֲמַר רַבִּי אֵילְעָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'אֲבֵידָה' בְּפִקָּדוֹן, וְנִשְׁבַּע שאבד, וְחָזַר וְטָעַן על הפקדון טַעֲנַת גְּנֵיבָה, וְנִשְׁבַּע שנגנב, וּבָאוּ עֵדִים שהיה ברשותו ולא אבד ולא נגנב, פָּטוּר מכפל, הוֹאִיל וְיָצָא יְדֵי חובתו לְבַעֲלִים בְּשִׁבּוּעָה רִאשׁוֹנָה שנשבע שאבד הפקדון, ומוכח שטעמו של רבי יוחנן הוא משום שנפטר בשבועה הראשונה, ולא משום שקנאו בה.

הגמרא מביאה דעה נוספת מתי שומר הטוען טענת גנב חייב כפל: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'גַּנָּב' בְּפִקָּדוֹן, כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח בּוֹ יָד קודם שנשבע לשקר, פָּטוּר מכפל, ורק אם לא שלח בו יד חייב כפל, והיינו בהיפך מדברי רבי חייא בר יוסף. מַאי טַעְמָא ששליחות יד פוטרת מכפל, דְּהָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא, (שמות כב ז, ח) 'וְנִקְרַב בַּעַל הַבַּיִת אֶל הָאֱלֹהִים אִם לֹא שָׁלַח יָדוֹ וְגוּ' בִּמְלֶאכֶת רֵעֵהוּ', ורק על אופן זה שלא שלח ידו נאמר 'יְשַׁלֵּם שְׁנַיִם לְרֵעֵהוּ', והיינו חיוב כפל, הָא – אבל אם שָׁלַח יָדוֹ בפקדון ואחר כך טען טענת גנב ונשבע, פָּטוּר מכפל.

מקשה הגמרא על רב ששת: אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן, וַהֲלֹא הדין הוא שֶׁשֵּׁלֵשׁ שְׁבוּעוֹת מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ – את השומר חנם הטוען טענת גנב, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא נגנבה הבהמה מחמת שפָּשַׁעְתִּי בָהּ, שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָהּ יָד ליהנות ממנה, וּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בְּרִשּׁוּתִי אלא נגנבה, שזו עיקר טענתו, ורק אחרי שלש שבועות אלו נפטר השומר. מבאר רב נחמן את קושייתו, מַאי לַאו, דִּשְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָהּ יָד, היא דּוּמְיָא [–דומה] דִּשְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בְּרִשּׁוּתִי, מַה לְגַבֵּי שְׁבוּעָה שֶׁאֵינָהּ בְּרִשּׁוּתִי הדין הוא דִּכְּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּאִיתֵיהּ בְּרִשּׁוּתֵיהּ – שאם התברר הדבר ששיקר והבהמה ברשותו, חַיָּיב כפל, אַף לגבי שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָהּ יָד, כִּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יָד, חַיָּיב כפל, ולא כרב ששת שאם שלח בה יד וטען טענת גנב, פטור מכפל. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב ששת, לֹא – אין לדמות שבועה 'שלא שלחתי בה יד' לשבועה 'שאינה ברשותי', אלא שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָהּ יָד, היא דּוּמְיָא דְּשבועה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָהּ, כלומר, מַה שְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא פָּשַׁעְתִּי בָהּ, כִּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּפָשַׁע בָּהּ ונגנבה פָּטוּר מִכֶּפֶל, שהרי לא נעשה גנב עליה, ומשלם רק את הקרן ככל שומר שפשע, אַף שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא שָׁלַחְתִּי בָהּ יָד, כִּי מִינַּלְיָא מִילְּתָא דְּשָׁלַח בָּהּ יָד, פָּטוּר מִכֶּפֶל, אף אם טען טענת גנב ונשבע לשקר, וכרב ששת.

התבאר בברייתא לעיל (קו.) ששומר הטוען טענת גנב, ובאו עדים, חייב כפל. אם הודה מעצמו, חייב חומש ואשם. אמנם אם גם באו עדים וגם הודה, חייב רק חומש ולא כפל. מסתפקת הגמרא: בְּעֵי רָמִי בַּר חָמָא, האם 'מְמוֹן הַמְּחַיְּבוֹ כֶּפֶל', כלומר חיוב הכפל על ממון זה הוא הִפּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, שאין מתחייבים על ממון אחד כפל וחומש. אוֹ דִּלְמָא, שְׁבוּעָה הַמְחַיֶּבְתּוֹ כֶּפֶל היא הִפּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, כיון שאין מתחייבים על שבועה אחת כפל וחומש. מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – מה הנפקא מינה משאלה זו. מבארת הגמרא: כְּגוֹן שֶׁטָּעַן השומר טַעֲנַת גְּנֵבָה, וְנִשְׁבַּע שנגנב, ולאחר זמן חָזַר בו השומר מטענתו הראשונה והודה שלא נגנב, וְטָעַן טַעֲנַת 'אָבַד' – שאבד קודם לכן, לפני שטען שנגנב, והיה לו להשבע שנאבד, וְנִשְׁבַּע שאכן אבד ממנו הפקדון,

וּבָאוּ עֵדִים והעידו **אַקַּמַּיְיתָא** – ששיקר בטענתו הראשונה ולא נגנב הפקדון, וְהשומר עצמו **הוֹדָה אַבַּתְרַיְיתָא** – על טענתו השניה שהיתה בשקר, ולא אבד הפקדון, **מַאי**, האם **הַמָּמוֹן הַמְחַיֵּיבְתּוֹ כֶּפֶל** הוא הסיבה **לְפוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ**, שאין מתחייבים על ממון אחד כפל וחומש, **וְהָא אִיחַיֵּיב לֵיהּ עִילְּוֵיהּ כְּפֵילָא** – והרי התחייב השומר כפל על ממון זה מחמת טענתו שנגנב, ויש לפוטרו מחומש. **אוֹ דִּלְמָא, שְׁבוּעָה הַמְחַיֶּיבְתּוֹ כֶּפֶל** היא **הִפּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ**, שאין מתחייבים על שבועה אחת כפל וחומש, **וְהָא שְׁבוּעָה בַּתְרַיְיתָא** – והרי שבועתו האחרונה שאבד הפקדון, **הוֹאִיל דְּלֵא קָא מְחַיְּיבָא לֵיהּ כְּפֵילָא** – כיון שאינה מחייבתו בכפל, שהרי טענת אבידה בשקר אינה מחייבת כפל, **תְּחַיְּיבֵיהּ חוּמְשָׁא** – תחייבנו בחומש, וישלם על פקדון זה כפל מחמת שבועתו שנגנב, וחומש מחמת שבועתו שאבד.

פושטת הגמרא את הספק: **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע**, שנינו בברייתא, אדם **שֶׁאָמַר לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק** [שאינו 'שומר' של שורו], 'הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁנִּגְנַבְתָּ', **וְהוּא אוֹמֵר 'לֹא נְגַנְבְתִּי'**, אמר לו 'מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי' שלא גנבת, **וְאָמַר** הנתבע 'אָמֵן', והרי זה כאילו נשבע, **וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ** – על האדם שנשבע, **שֶׁגְּנָבוֹ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ** שגנבו, **מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם**. מוכיח רבא, **וְהָא הָכָא, עֵדִים הוּא דִּמְחַיְּיבֵי לֵיהּ כְּפֵילָא** – עדות העדים היא המחייבתו כפל, ולא השבועה, ומכל מקום מבואר בברייתא שרק בסיפא שהוֹדָה **מֵעַצְמוֹ, אֵין** – כן, חייב חומש, **אֲבָל** משמע שאם הוֹדָה **אַחַר** שבאו **הָעֵדִים, לֹא** חייב חומש, אלא כפל בלבד, **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** שרק **שְׁבוּעָה הַמְחַיֶּיבְתּוֹ כֶּפֶל פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ**, משום שאין מתחייבים על שבועה אחת כפל וחומש, אך אפשר להתחייב את שניהם על ממון אחד, אם כן **אַמַּאי** כשהוֹדָה **אַחַר** שבאו **הָעֵדִים לֹא** חייב חומש, **מִכְּדֵי** [–והרי], **הָא שְׁבוּעָה** זו **לֹא קָא מְחַיְּיבָא לֵיהּ כְּפֵילָא**, שהרי גנב חייב כפל אף ללא שנשבע, ואם כן **תְּחַיְּיבֵיהּ** השבועה **חוּמְשָׁא**, כדין גוזלן שנשבע לשקר. **אֶלָּא לַאו שְׁמַע מִינָּהּ**, **שֶׁמָּמוֹן הַמְחַיֵּיבוֹ כֶּפֶל פּוֹטַרְתּוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ, שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן יש ללמוד כן מהברייתא, וממילא אם נשבע שנגנב הפקדון, וחזר ונשבע שאבד, כיון שהשבועה הראשונה חייבתו כפל, אין השבועה השניה מחייבתו חומש.

הגמרא מביאה נידון נוסף בחיוב חומש וכפל. מסתפקת הגמרא: **בָּעֵי רָבִינָא**, אחרי שהתבאר שאין אדם מתחייב חומש וכפל על אותו ממון, יש להסתפק, **חוֹמֶשׁ וּכְפֵילָא** על אותו פקדון, **בִּתְרֵי גְּבָרֵי** – בשני בני אדם, שאחד יתחייב כפל והשני יתחייב חומש, **מַאי**, האם באופן כזה אפשר לחייב כפל וחומש על אותו ממון, או לא. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** ספק זה, **כְּגוֹן שֶׁמָּסַר** הבעלים את **שׁוֹרוֹ לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם** לשומרו, **וְטָעֲנוּ בּוֹ** שניהם **טַעֲנַת גַּנָּב, חַד** – אחד מהם **נִשְׁבַּע** שנגנב, **וְהוֹדָה** שהוא גנבו, וראוי לחייבו חומש, **וְחַד** מהם **נִשְׁבַּע** שנגנב, **וּבָאוּ עֵדִים** שהוא גנבו, וראוי לחייבו כפל, **מַאי, מִי אַמְרִינַן** שרק **בְּחַד גַּבְרָא קָפִיד רַחֲמָנָא** – באדם אחד הקפידה התורה **דְּלֵא מְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא וּכְפֵילָא**, אבל לא בשני בני אדם, וממילא **הַאי** – השומר שהעידו שגנב **נִשְׁלַם כְּפֵילָא, וְהַאי** – והשומר שהודה שגנב, **נִשְׁלַם חוּמְשָׁא. אוֹ דִּלְמָא, עִלְּוֵיהּ חַד מָמוֹנָא קָפִיד רַחֲמָנָא** – הקפידה התורה על 'ממון אחד' **דְּלֵא נְשַׁלֵּם עֲלֵהּ** – שלא ישלמו עליו **גַּם חוּמְשָׁא וְגַם כְּפֵילָא, וְהָכָא נַמִּי חַד מָמוֹנָא הוּא**, ואי אפשר לחייבם בכפל ובחומש, **תֵּיקוּ** – דין זה נשאר בספק:

הגמרא מביאה ספק נוסף בהלכות חומש וכפל. מסתפקת הגמרא: **בָּעֵי רַב פַּפָּא, 'תְּרֵי חוּמְשֵׁי'** – שני חיובי חומש, **אוֹ 'תְּרֵי כְּפֵילֵי'** – שני חיובי כפל, **בְּחַד גַּבְרָא** – המוטלים על אדם אחד מחמת פקדון אחד, **מַאי** – מה דינם. כלומר, האם אפשר לחייב אדם מחמת פקדון אחד שני חיובי כפל או שני חיובי חומש. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** שני חיובי חומש, כגון **שֶׁטָּעָן** השומר **טַעֲנַת אָבַד, וְנִשְׁבַּע** שאבד, **וְהוֹדָה** ששיקר, **וְחָזַר וְטָעַן שוּב טַעֲנַת 'אָבַד'**, כלומר שאבד הפקדון עתה לאחר שבועת השקר הראשונה, **וְנִשְׁבַּע** על טענתו השניה, **וְהוֹדָה** שגם שבועה זו היתה שקר, ונמצא שנשבע שתי שבועות שקר הראויות לחייבו פעמיים חומש. **אִי נַמִּי** – כמו כן שייך ספק זה לענין שני חיובי כפל, **כְּגוֹן שֶׁטָּעָן טַעֲנַת גַּנָּב, וְנִשְׁבַּע** שנגנב, **וּבָאוּ עֵדִים** שהוא עצמו גנבו, והתחייב כפל, **וְחָזַר וְטָעַן טַעֲנַת גַּנָּב** – שנגנב הפקדון עתה לאחר שהעידו העדים שהוא ברשותו, **וְנִשְׁבַּע** שנגנב, **וּבָאוּ עֵדִים** והעידו שגם עתה הוא זה שגנבו, **מַאי**, האם יש לחייבו כפל נוסף מחמת השבועה השניה. וצדדי הספק הם, **מִי אַמְרִינַן** שרק **תְּרֵי גַּזְוֵנֵי מָמוֹנָא** – שני סוגי חיובים, כחומש וכפל, **קָאָמַר רַחֲמָנָא דְּלֵא נִשְׁתַּלְּמוּ עִילְּוֵי חַד מָמוֹנָא** – אמרה התורה שלא יתחייב בהם אדם על ממון אחד, **וְאִילּוּ הָכָא** שני התשלומים **חַד גַּזְוֵנָא הוּא** – מין אחד הם, או חומש או כפל, ויתחייב בשניהם. **אוֹ דִּלְמָא, תְּרֵי 'מָמוֹנָא'** – שני חיובי ממון **אָמַר רַחֲמָנָא דְּלֵא לִשְׁתַּלְּמוּ עִילְּוֵי חַד מָמוֹנָא, וְהָכָא נַמִּי תְּרֵי מָמוֹנָא נִינְהוּ**, ואינו חייב אלא חומש אחד או כפל אחד.

פושטת הגמרא את ספיקו של רב פפא: **תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר** [–דרש] **רָבָא** על הפסוק (ויקרא ה טז) 'וַחֲמִשִׁיתָו יֹסֵף עָלָיו', מכך שלא נאמר 'חֲמִשִׁיתוֹ' שהוא לשון יחיד אלא 'חֲמִשִׁיתָו' בלשון רבים, יש לדרוש **שֶׁהַתּוֹרָה רִיבְּתָה** חיובי **חֲמִישִׁיּוֹת הַרְבֵּה לְקֶרֶן אַחַת**, שאם כפר, והודה, וחזר וכפר, יש לחייבו בשני חיובי חומש, והוא הדין שיש לחייבו בשני חיובי כפל, **שְׁמַע מִינָּהּ**:

הגמרא מביאה מחלוקת בדין שומר ששילם לבעלים, ונמצא הגנב. אומרת הגמרא: הרי **שֶׁהִבְעִיטוּהוּ הַבְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר** שישיב את הפקדון, **וְנִשְׁבַּע** השומר שנגנב ונפטר, **וְאַף שֶׁהִיא** פטור **שֵׁילֵם** השומר לבעלים את שווי הפקדון לפנים משורת הדין, ולאחר זמן **הוּכַּר הַגַּנָּב** שגנב את הפקדון. לגבי תשלום הקרן אין ספק שהוא ניתן לשומר שהרי הוא שילם לבעלים את דמי הפקדון שנגנב, אך לגבי תשלום **הַכֶּפֶל** שהגנב חייב בו יש לדון **לְמִי** הוא ניתן. **אַבָּיֵי אָמַר, לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן. רָבָא אָמַר, לְמִי שֶׁהִיתָה הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ** – לשומר. מבארת הגמרא את טעמי מחלוקתם: **אַבָּיֵי אָמַר לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן, כֵּיוָן דְּאַטְרְחֵיהּ בִּשְׁבוּעָה** – שהטריח השומר את הבעלים בכך שהוצרכו להשביעו בבית דין, אף שבסוף שילם לו מרצונו **לֹא מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא** – אין הבעלים מקנה לו את הזכות לגבות את הכפל. **וְרָבָא אָמַר** שהכפל שייך **לְמִי שֶׁהִיתָה הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ**, כלומר לשומר, **דְּכֵיוָן דְּבִסּוּף שֵׁילֵם** השומר את דמי הפקדון לפנים משורת הדין, **מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא** – מקנה לו הבעלים את זכות גביית הכפל.

הגמרא מביאה משנה שממנה דייקו אביי ורבא את דינם. מבארת הגמרא: **וְקָא מִיפַּלְגֵי** – נחלקו אביי ורבא **בְּדִיּוּקָא דְּמַתְנִיתִין** – בדקדוק לשון המשנה, **דִּתְנַן** (ב"מ לג:), אדם **הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים** שישמרם בחינם, **וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ, וּשֵׁילֵם** השומר לפנים משורת הדין, **וְלֹא רָצָה לִישָׁבַע** שנגנבו או שנאבדו, **שֶׁהֲרֵי** אם היה נשבע היה נפטר כמו **שֶׁאָמְרוּ** (שבועות מט.), **שׁוֹמֵר חִנָּם נִשְׁבָּע** שנגנב או נאבד הפקדון **וְיוֹצֵא** – פטור מלשלם, אם אחר כך **נִמְצָא הַגַּנָּב, מְשַׁלֵּם** הגנב **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, ואם גם **טָבַח וּמָכַר** את השור או השה שגנב **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וּלְמִי הוּא מְשַׁלֵּם** תשלומים אלו **לְמִי שֶׁהִיתָה הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ** – לשומר. אך אם **נִשְׁבַּע** השומר כדינו **וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם, וְנִמְצָא הַגַּנָּב, מְשַׁלֵּם** הגנב **תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל**, ואם **טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וּלְמִי הוּא מְשַׁלֵּם** תשלומים אלו **לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן**. מבארת הגמרא: **אַבָּיֵי דָּיֵיק** את דינו מלשון המשנה **בְּרִישָׁא, וְרָבָא דָּיֵיק** את דינו מלשון המשנה **בְּסֵיפָא. אַבָּיֵי דָּיֵיק מֵרִישָׁא, דְּקָתָנֵי** שאם **שֵׁילֵם וְלֹא רָצָה לִישָׁבַע'** קנה השומר את הכפל, ויש לדייק, **טַעְמָא** שקונה את הכפל, רק משום **דְּלֹא רָצָה לִישָׁבַע** כלל, ושילם מיד,

רש"י

וּבָאוּ עֵדִים. דִּכְשֶׁנִּשְׁבַּע הָיְתָה אֲצִלוֹ לְחַיֵּב כֶּפֶל וְהָדָר הוֹדָה אִיהוּ אַבַּתְרַיְיתָא: **מַאי.** מִיחַיֵּב חוֹמֶשׁ אַהַךְ שְׁבוּעָה בַּתְרַיְיתָא אוֹ לֹא: **וְהָא אִיחַיֵּב לֵיהּ כְּפֵילָא.** עֲלֵיהּ דְּהַאי מָמוֹן: **אוֹ דִּלְמָא שְׁבוּעָה הִמְחַיְּבָתוּ כֶּפֶל פּוֹטְרָתוּ מִן הַחוֹמֶשׁ.** כְּגוֹן אִי הָוָה מוֹדֶה הַשְׁתָּא אִקַּמְיְיתָא אַחַר הֵעָדֵאת עֵדִים הָוָה מִיפְּטַר מִחוֹמֶשׁ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאַבַּתְרַיְיתָא אוֹדֵי וְהַךְ שְׁבוּעָה לֹא חַיְּיבְתֵּיהּ כְּפֵילָא תְּחַיְּיבֵיהּ חוֹמְשָׁא וְהָכָא לֵיכָּא לְמִימַר יָצָא יְדֵי בְּעָלִים בְּשִׁבּוּעָה רִאשׁוֹנָה דְּכִי אֲמַרִינָן הָיְכָא דְּאָתוּ סְהָדֵי אִשְׁבּוּעָה שְׁנִיָּה דְּאַמְרִינָן אִשְׁבּוּעַת חִנָּם לֹא מְחַיְּבֵי כְּפֵילָא אֲבָל הָיְכָא דְּאוֹדֵי עֲלָהּ קַיְּימָא לָן לְעִיל (דף קו.) הִשְׁבִּיעַ עָלָיו חֲמִשָּׁה פְּעָמִים כו׳ דְּלִגְנַיְּן חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם לֹא שְׁנֵי לֵיהּ בֵּין שְׁבוּעַת עַצְמוֹ לִשְׁבוּעַת דַּיָּינִין וּבִלְבַד שֶׁיְּכַפּוֹר מָמוֹן: **אָמַר לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק.** שֶׁאֵין שׁוֹמֵר עַל שׁוֹרוֹ: **מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי.** מִשּׁוּם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ דְּסִיפָא נָקֵט אֶבָל מִשּׁוּם כֶּפֶל בְּלֹאו שְׁבוּעָה נַמִּי מִיחַיַּיב: תְּרֵי חוּמְשֵׁי אוֹ תְּרֵי כְּפֵילֵי בְּחַד גְּבָרָא מַאי הָכֵי גַּרְסִינָן: לְקֶרֶן אַחַת. אִם כֶּפֶר וְחָזַר וְכָפַר וְה״ה לְתַרְיָן כְּפֵילֵי: הָבְעוּהוּ בְּעָלִים לְשׁוֹמֵר חִנָּם וְנִשְׁבַּע. שֶׁנִּגְנְבָה וְנִפְטַר וְאח״כ שִׁיֵּלֵם לְפָנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין: כֵּיוָן דְּאִטְרְחֵיהּ. שׁוֹמֵר לַבְּעָלִים עַד שֶׁהֶבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וְנִשְׁבַּע אע״ג דְּהָדְדֵר שִׁילֵם לֹא מְקַנּוּ לֵיהּ בְּעָלִים לְשׁוֹמֵר כְּפֵילָא בִּשְׁעַת תַּשְׁלוּמִים: שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ וְכו׳. וְיָכוֹל הָיָה לִיפָּטֵר בְּשִׁבּוּעָה:

הא

תוספות

וּבָאוּ עֵדִים אַקַּמְיְיתָא. תִּימַהּ דְּע״כ בְּשֶׁבָּאוּ עֵדִים אַקַּמְיְיתָא וְאוֹמְרִים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה רְאִינוּהוּ בְּרִשׁוּתוֹ וְנִמְצָא שֶׁמַּכְחִישִׁין גַּם שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע שֶׁאֲבַד וּכְשֶׁהוֹדָה אַחַר עֵדִים אַמַּאי מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ הָא קָתָנֵי לְעִיל בִּבְרַיְיתָא דְּפִקְדוֹנִי כו׳ הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ מִשְּׁמַע דְּוַקָּא הוֹדָה מֵעַצְמוֹ אֲבָל אַחַר עֵדִים לֹא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלִעֵילָא בְּטַעֲנַת אֲבַד הוֹדָה לְאַחַר עֵדִים נַמִּי מְשַׁלֵּם חוֹמֶשׁ כְּדִמְשַׁמַּע בְּסָמוּךְ דְּקָאָמַר מִכְּדֵי הָאִי שְׁבוּעָה לֹא מְחַיְּבָא לֵיהּ כֶּפֶל תְּחַיְּבֵיהּ חוֹמֶשׁ אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ מָמוֹן הַמְחַיְּבוֹ כֶּפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ מִשְּׁמַע הָא הֵיכָא דְּלֵיכָא כֶּפֶל בְּהַעֲדָאת עֵדִים כְּמוֹ בְּטַעֲנַת אֲבַד דְּמִתְחַיֵּב חוֹמֶשׁ בְּהוֹדָה אַחַר עֵדִים וּלְעִיל לְאו דְּוַקָּא נָקֵט מֵעַצְמוֹ אֶלָּא הוּא הַדִּין אַחַר עֵדִים וְאֵידֵי דְּתָנָא בְּסֵיפָא הוֹדָה מֵעַצְמוֹ גַּבֵּי טוֹעֵן טַעֲנַת גְּנֵבָה תָּנָא נַמִּי בְּרֵישָׁא:

חַד [נִשְׁבַּע] וְהוֹדָה וְחַד [נִשְׁבַּע] וּבָאוּ עֵדִים. נְרָאָה דְּוַקָּא נָקֵט מִתְּחִילָּה הוֹדָה דְּאִי מִתְּחִילָּה כָּפַר חַד וּבָאוּ עֵדִים וְאח״כ הוֹדָה חַד הָווּ עֵדִים קוֹדְמִין לְהוֹדָאָה וּמְחַיְּבִין תַּרְוַיְיהוּ כֶּפֶל״א דְּעֵדִים בְּשֶׁבָּאוּ לְהָעִיד עַל שְׁנֵיהֶם הֵעִידוּ אֲבָל כְּשֶׁהוֹדָה חַד קוֹדֶם אע״פ שֶׁאח״כ בָּאוּ עֵדִים יֵשׁ לוֹמַר דְּפָטוּר וְהָכִי מְשַׁמַע בְּכוּלָּהּ הַךְ שְׁמַעְתָּא דְּמוֹדֶה בְּקָנָס וְאח״כ בָּאוּ עֵדִים דְּפָטוּר:

טָעוּן טַעֲנַת אֲבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְחָזַר וְטָעוּן טַעֲנַת אֲבַד. נְרָאֶה דְּל״ג וְהוֹדָה דְּאִם הוֹדָה מֵיד הָוְיָא בְּרִשׁוּתוֹ לְהִתְחַיֵּב בְּאוֹנְסִים מִשָּׁעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר וּמַה שֶּׁחִזֵּר וְיִטְעוֹן שׁוּב אֲבַד אֵין כּוֹפֵר כְּלוּם וְאַפִּ״ג אָמַר לְאַחַר שְׁבוּעָה אֲבַד אֶלָּא נְרָאֶה דְּלֹא הוֹדָה אֶלָּא לְאַחַר שְׁבוּעָה שְׁנִיָּה וּמִיהוּ תִּימָא מַאי קַמְבַעְיָא לֵיהּ לְרַב פָּפָּא הָא מַתְנִיתִין הִיא דְּמַיְּיתִי לְעִיל (דף קו.) הִשְׁבִּיעַ עָלָיו ה׳ פְּעָמִים בֵּין בִּפְנֵי ב״ד בֵּין שֶׁלֹּא בִּפְנֵי ב״ד וְכָפַר עָלָיו חַיָּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת:

וְחָזַר וְטָעוּן טַעֲנַת גְּנֵבָה וְנִשְׁבַּע. תִּימָהּ הֵיאַךְ הִשְׁבִּיעוּהוּ בֵּית דִּין כֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר בְּבֵית דִּין בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְאַפִּילּוּ חָזַר וְטָעוּן שֶׁלְּאַחַר שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה נִגְנַב מ״מ לְמָה הִשְׁבִּיעוּהוּ וְהָלֹא מִשְּׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְשֶׁקֶר חַיָּיב בְּאוֹנְסִים נִמְצָא שֶׁלֹּא כָּפַר כְּלוּם בְּמַה שֶׁטָּעוּן שֶׁנִּגְנַב אַחַר שְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה וְאֵין לוֹמַר שֶׁבָּאוּ לְפָנֵי בֵּית דִּין אַחַר שֶׁלֹּא יָדְעוּ שֶׁכְּבָר נִפְטַר וְהִשְׁבִּיעוּהוּ וְכֵיוָן שֶׁנִּשְׁבַּע עַל פִּי בֵּית דִּין (אע״ג) שֶׁלֹּא יָדְעוּ מִיחַיַּיב כְּפֵל וְהָא דְּאַמְרִינָן לְעִיל שֶׁכְּבָר יָצָא בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה הַיְינוּ שֶׁאוֹתוֹ בֵּית דִּין עַצְמוֹ הִשְׁבִּיעוּהוּ וְטָעוּ דְּאֵין סָבְרָא לְחַלֵּק בְּכֹל וְנִרְאֶה דְּמַיְּירִי דְּאָמַר לֵיהּ בַּעַל הַפִּקָּדוֹן שׁוּב לְאַחַר שֶׁנִּמְצָא שֶׁקֶרֶן בִּשְׁבוּעָה רִאשׁוֹנָה רְצוֹנִי שֶׁתְּהֵא עָלָיו שׁוֹמֵר חִנָּם בְּבַתְּחִילָּה וְחָזַר וְטָעוּן לְאַחַר שֶׁעֲשִׂיתָנִי שׁוֹמֵר חִנָּם נִגְנַב וּפוֹטֵר עַצְמוֹ שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְחַיֵּב בְּאוֹנְסִין בְּמַה שֶׁעֲשָׂאוֹ בְּפֵירוּשׁ ש״ח אֲבָל תִּימָהּ דְּא״כ לֹא הָוֵי חַד

וּבָאוּ עֵדִים אַקַּמְיְיתָא וְהוֹדָה אַבַּתְרַיְיתָא מַאי מָמוֹן הַמְחַיְּבֶתוּ כֶּפֶל פּוֹטְרוֹ מִן הַחוֹמֶשׁ וְהָא אִיחַיֵּב לֵיהּ עֲלוֹיֵיהּ כְּפֵילָא אוֹ דִּלְמָא שְׁבוּעָה הִמְחַיְּבָתוּ כֶּפֶל פּוֹטַרְתוּ מִן הַחוֹמֶשׁ וְהָא שְׁבוּעָה בַּתְרַיְיתָא הוֹאִיל דְּלֹא קָא מְחַיְּיבָא לֵיהּ כְּפֵילָא תְּחַיְּבֵיהּ חוּמְשָׁא אָמַר רָבָא ת״ש אָמַר לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק הֵיכָן שׁוֹרִי שֶׁגָּנַבְתָּ וְהוּא אוֹמֵר לֹא גְּנַבְתִּי מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגָּנַבוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאִם הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם וְהָא הָכָא עֵדִים הוּא דִּמְחַיְּבֵי לֵיהּ כְּפֵילָא הוֹדָה מֵעַצְמוֹ אֵין אֶבָל הוֹדָה אַחַר עֵדִים לֹא וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שְׁבוּעָה הִמְחַיְּבֶתוּ כֶּפֶל פּוֹטַרְתוּ מִן הַחוֹמֶשׁ אַמַּאי הוֹדָה אַחַר עֵדִים לֹא מְכַדֵּי הָא שְׁבוּעָה לֹא קָא מִיחַיְּבָא לֵיהּ כְּפֵילָא תְּחַיְּבֵיהּ חוּמְשָׁא אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ מָמוֹן הַמְחַיְּבוֹ כֶּפֶל פּוֹטַרְתוּ מִן הַחוֹמֶשׁ ש״מ בָּעֵי רָבִינָא חוֹמֶשׁ וּכְפֵילָא בִּתְרֵי גְּבָרֵי מַאי הֵיכִי דָּמֵי כְּגוֹן שֶׁמָּסַר שׁוֹרוֹ לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם וְטָעֲנוּ בוֹ טַעֲנַת גְּנֵבָה חַד נִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְחַד נִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים מַאי מִי אַמְרִינָן בְּחַד גַּבְרָא קָפִיד רַחְמָנָא דְּלֹא מְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא וּכְפֵילָא וְהַאי נְשַׁלֵּם כְּפֵילָא וְהַאי נְשַׁלֵּם חוּמְשָׁא אוֹ דִּלְמָא עֲלוֹיֵיהּ חַד מָמוֹנָא קָפִיד רַחְמָנָא דְּלֹא נְשַׁלֵּם עֲלָהּ חוּמְשָׁא וּכְפֵילָא וְהָכָא נַמִּי חַד מָמוֹנָא הוּא תִּיקוּ: בָּעֵי רַב פָּפָּא תְּרֵי חוּמְשֵׁי אוֹ תְּרֵי כְּפֵילֵי בְּחַד גַּבְרָא מַאי הֵיכִי דָּמֵי שֶׁטָּעוּן טַעֲנַת אֲבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה וְחָזַר וְטָעוּן טַעֲנַת אֲבַד וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה אִי נַמִּי כְּגוֹן שֶׁטָּעוּן גְּנֵבָה וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים וְחָזַר וְטָעוּן טַעֲנַת גְּנֵבָה וְנִשְׁבַּע וּבָאוּ עֵדִים מַאי מִי אַמְרִינָן תְּרֵי גַּוְונֵי מָמוֹנָא קָאָמַר רַחְמָנָא דְּלֹא נִשְׁתַּלְּמוּ עֲלוֹיֵי חַד מָמוֹנָא וְהָכָא חַד גַּוְונָא הוּא אוֹ דִּלְמָא תְּרֵי מָמוֹנָא אָמַר רַחְמָנָא דְּלֹא לִשְׁתַּלְּמוּ עֲלוֹיֵי חַד מָמוֹנָא וְהָכָא נַמִּי תְּרֵי מָמוֹנָא נִינְהוּ תָּא שְׁמַע דְּאָמַר רָבָא וַחֲמִישִׁיתוֹ יוֹסִיף עָלָיו הַתּוֹרָה רִיבְּתָה חֲמִישִׁיּוֹת הַרְבֵּה לְקֶרֶן אַחַת שְׁמַע מִינָּהּ: תָּבְעוּהוּ בְּעָלִים לְשׁוֹמֵר וְנִשְׁבַּע וְשִׁלֵּם וְהוּכַּר הַגַּנָּב כֶּפֶל לְמִי אַבֵּיי אָמַר לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן רָבָא אָמַר לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ אַבֵּיי אָמַר לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן כֵּיוָן דְּאִטְרְחֵיהּ בִּשְׁבוּעָה לֹא מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא רָבָא אָמַר לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ כֵּיוָן דְּשִׁילֵּם מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא וְקָא מִיפְּלְגֵי בְּדִיּוּקָא דְּמַתְנִיתִין דְּתָנַן הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵירוֹ בְּהֵמָה אוֹ כֵּלִים וְנִגְנְבוּ אוֹ שֶׁאָבְדוּ שִׁילֵּם וְלֹא רָצָה לִישָׁבַע שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ שׁוֹמֵר חִנָּם נִשְׁבָּע וְיוֹצֵא נִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְמִי הוּא מְשַׁלֵּם לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ נִשְׁבַּע וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם וְנִמְצָא הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל טָבח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לְמִי הוּא מְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן אַבֵּיי דַּיֵּיק מֵרִישָׁא רָבָא דַּיֵּיק מִסֵּיפָא אַבֵּיי דַּיֵּיק מֵרִישָׁא דְּקָתָנֵי שִׁילֵּם וְלֹא רָצָה לִישָׁבַע טַעְמָא דְּלֹא רָצָה לִישָׁבַע

הא

מָמוֹנָא דְּהַשְׁתָּא הִפְקִידוּ אֶצְלוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה וּמַה לִּי לְקִחוּ בְּיָדוֹ וְנָתַן לוֹ וּמ״ל שֶׁלֹּא לְקִחוּ אֶלָּא אָמַר לֵיהּ בְּעוֹדוֹ בְּיָדוֹ תְּהֵא עָלָיו שׁוֹמֵר חִנָּם: **וְתָרֵי** כְּפֵילֵי. מִחֲמַת שֶׁנַּעֲשָׂה פְּסוּל בִּשְׁבוּעָה שְׁנִיָּה מִשְּׁעָה שֶׁנִּמְצָא שֶׁקֶרֶן בְּרִאשׁוֹנָה אֵין לְפוֹטְרוֹ מִשּׁוּם דְּחִשּׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה דְּמִיפְסַל בִּדְמוּכַח בִּשְׁבוּעוֹת (דף מה.) דְּקָתָנֵי וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה וּמִשְּׁמַע דְּתָתֵם דְּמִדְּרַבָּנָן הוּא וְכֵיוָן דְּמִדְּאוֹרַיְיתָא שְׁבוּעָתוֹ שְׁבוּעָה מְחַיֵּב כֶּפֶל: **רָבָא** אָמַר לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן וּבְפֶרֶק הַמַּפְקִיד (ב״מ דף לה.) גַּבֵּי הַהוּא גַּבְרָא דְּאַפְקִיד כִּיסֵי גַּבֵּי חַבְרֵיהּ קָאָמַר רָבָא שַׁפִּיר עֲבַד דְּלֹא אַהֲדַר לֵיהּ הָכָא אִטְרְחֵיהּ לְבֵי דִּינָא הָתָם לֹא אִטְרְחֵיהּ לְבֵי דִּינָא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם שֶׁאנִי דְּאִטְרְחֵיהּ לְבֵי דִּינָא וְלֹא פָּרֵע לֵיהּ מִיָּדוֹ אֶלָּא רַב נַחְמָן אוּגְבֵּייהּ לְאַפַּדְנָא מִינֵּיהּ אֲבָל הָכָא אע״ג דְּאִטְרְחֵיהּ לְבֵי דִּינָא קְצָת שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ תְּחִילָּה מִכָּל מָקוֹם הֲרֵי שִׁילֵּם לוֹ לְבַסּוֹף וְלֹא אִטְרַח בֵּי דִּינָא הִלְכָּךְ מַקְנֵי לֵיהּ כְּפֵילָא:

הָא נִשְׁבַּע אע"פ שֶׁשִּׁילֵּם לְמִי מְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן רָבָא דַּיֵּיק מִסֵּיפָא נִשְׁבַּע וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם טַעְמָא דְּלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם הָא שִׁילֵּם הָא אע"פ שֶׁנִּשְׁבַּע לְמִי מְשַׁלֵּם לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ לְאַבַּיֵּי קַשְׁיָא סֵיפָא אָמַר לָךְ אַבַּיֵּי הָכִי קָתָנֵי נִשְׁבַּע וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם קוֹדֶם הַשְּׁבוּעָה אֶלָּא לְאַחַר הַשְּׁבוּעָה לְמִי מְשַׁלֵּם לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן לְרָבָא קַשְׁיָא רֵישָׁא אָמַר לָךְ רָבָא הָכִי קָתָנֵי שִׁילֵּם וְלֹא רָצָה לַעֲמוֹד בִּשְׁבוּעָתוֹ אֶלָּא שִׁילֵּם לְמִי מְשַׁלֵּם לְמִי שֶׁהַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים לְשׁוֹמֵר וְנִשְׁבַּע וְהוּכַּר הַגַּנָּב תְּבָעוֹ שׁוֹמֵר וְהוֹדָה תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים וְכָפַר וְהֵבִיאוּ עֵדִים מִי נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר אוֹ לֹא נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר אָמַר רָבָא אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר אִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע לֹא נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר בָּעֵי רָבָא עָמַד לִישָּׁבַע בְּשֶׁקֶר וְלֹא הֱנִיחוּהוּ מַהוּ תֵּיקוּ רַב כַּהֲנָא מַתְנֵי הָכִי רַב טַבְיוֹמֵי מַתְנֵי בָּעֵי רָבָא נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר מַהוּ תֵּיקוּ תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים לְשׁוֹמֵר וְשִׁילֵּם וְהוּכַּר הַגַּנָּב תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים וְהוֹדָה תְּבָעוֹ שׁוֹמֵר וְכָפַר וְהֵבִיא עֵדִים נִפְטַר גַּנָּב בְּהוֹדָאַת בְּעָלִים אוֹ לֹא מִי אַמְרִינַן מָצֵי אָמַר לֵיהּ שׁוֹמֵר לַבְּעָלִים אַתּוּן כֵּיוָן דִּשְׁקַלִיתוּ לְכוּ דָּמֵי אִסְתַּלֵּיקְתוּ לְכוּ מֵהָכָא אוֹ דִּלְמָא מָצֵי אָמְרֵי לֵיהּ כִּי הֵיכִי דְּאַתְּ עֲבַדְתְּ לָן מִילְּתָא אֲנַן נַמִּי עַבְדִינַן לָךְ טַרְחִינַן בָּתַר גַּנְבָא שָׁקַלְנָא אֲנַן דִּידַן וּשְׁקוֹל אַתְּ דִּידָךְ תֵּיקוּ אִתְּמַר נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס וְהוּכַּר הַגַּנָּב אָמַר אַבַּיֵּי אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא רָצָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין רָצָה נִשְׁבָּע אִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע רָבָא אָמַר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע לֵימָא פְּלִיגָא אַדְּרַב הוּנָא בַּר אָבִין דִּשְׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס וְהוּכַּר הַגַּנָּב אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא רָצָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין רָצָה נִשְׁבָּע וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע אָמַר לָךְ רָבָא הָכָא בְּמַאי עַסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְנִשְׁבַּע וְהָא רָצָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין רָצָה נִשְׁבָּע קָאָמַר הָכִי קָאָמַר רָצָה שׁוֹמֵר חִנָּם עוֹמֵד בִּשְׁבוּעָתוֹ רָצָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין רַבָּה זוּטִי בָּעֵי לָהּ הָכִי נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס וְהֶחֱזִיר גַּנָּב בְּבֵית שׁוֹמֵר וּמֵתָה בִּפְשִׁיעָה מַהוּ מִי אַמְרִינַן כֵּיוָן דְּנִגְנְבָה בְּאוֹנֶס כַּלְיָא לֵיהּ שְׁמִירָתוֹ אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דַּהֲדָרָה הָדְרָה לִשְׁמִירָתוֹ תֵּיקוּ: **מתני'** הֵיכָן פִּקְדוֹנִי אָמַר לוֹ אָבַד מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאֲכָלוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן [הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם] הֵיכָן פִּקְדוֹנִי אָמַר לוֹ נִגְנַב מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי וְאָמַר אָמֵן וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל הוֹדָה מֵעַצְמוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ וְאָשָׁם לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה אוֹ שֶׁאֵין לוֹ לֹוֶה וּבַעֲלֵי חוֹב בָּאִין וְנִפְרָעִים הָאוֹמֵר לִבְנוֹ קוֹנָם אִי אַתָּה נֶהֱנֶה מִשֶּׁלִּי אִם מֵת יִרָשֶׁנּוּ

בחייו

רש"י

הָא נִשְׁבַּע אע"פ שֶׁשִּׁילֵּם. כֵּיוָן דְּאַטְרְחֵיהּ בִּשְׁבוּעָה לְמִי מְשַׁלֵּם גַּנָּב כֶּפֶל לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן כְּטַעְמֵיהּ דְּאַבַּיֵּי דִּלְעֵיל: **מִי נִפְטַר הַגַּנָּב.** מִן הַכֶּפֶל כִּשְׁאָר מוֹדֶה בִּקְנָס: **בְּהוֹדָאָה.** שֶׁהוֹדָה לְשׁוֹמֵר: **אוֹ לֹא נִפְטַר.** דְּכֵיוָן דְּנִשְׁבַּע שׁוֹמֵר תְּחִילָּה נִסְתַּלֵּק וְשׁוּב אֵינָהּ בִּשְׁמִירָתוֹ וְלֹא הַוְיָא הוֹדָאָה: **אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע.** הַשּׁוֹמֵר שֶׁטָּעַן נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס וְנִמְצָא כֵּן: **נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר.** דְּכֵיוָן דְּנֶאֱמָן הוּא אֲנַן סַהֲדֵי דְּאִי הֲוָה מִשְׁתַּכְּחָא בְּהֵמָה נִיחָא לֵיהּ לְמָרֵיהּ דְּתֶיהֱוֵי בְּיָדֵיהּ דְּהַאֵיךְ הִלְכָּךְ עַל שׁוֹמֵר זֶה לַחְזוֹר אַחֲרֶיהָ וּתְבִיעָתוֹ תְּבִיעָה וְהוֹדָאַת גַּנָּב הוֹדָאָה: **וְאִם נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר.** שֶׁטּוֹעֵן מֵת אוֹ נִשְׁבַּר אוֹ נִשְׁבָּה אוֹ נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס וּבָא וּמָצָא שֶׁאֵינוֹ כֵּן דְּכֵיוָן דְּמִגַּלְיָא מִילְּתָא דְּשַׁקְרָן הֲוָה אֲנַן סַהֲדֵי דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ לְמָרָהּ דְּלֶיהֱוֵי תוּ שׁוֹמֵר עֲלָהּ וּתְבִיעָתוֹ אֵינָהּ תְּבִיעָה: **וְלֹא הֱנִיחוּהוּ מַאי.** מִדְּלֹא נִשְׁבַּע נֶאֱמָן הוּא עֲדַיִין לַבְּעָלִים אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּעָמַד לִישָּׁבַע תוּ לֹא מְהֵימְנֵי לֵיהּ בְּעָלִים: **נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר מַהוּ.** מִי אַמְרִינַן אַכַּתִּי עֲלֵיהּ רַמְיָא דְּכֵיוָן דִּלְשֶׁקֶר נִשְׁבַּע סוֹפוֹ לְהִתְחָרֵט וּלְשַׁלֵּם הִלְכָּךְ תְּבִיעָתוֹ תְּבִיעָה אוֹ לֹא: אִית דְּגָרַס אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע דְּלֹא פָּשַׁע לֹא נִפְטַר הַגַּנָּב דְּכֵיוָן דְּבֶאֱמֶת נִשְׁבַּע אִפְּטַר לֵיהּ שׁוֹמֵר וְתוּ לֹא רַמְיָא עֲלֵיהּ לְמִתְבְּעֵיהּ לְגַנָּב וְאִם לְשֶׁקֶר נִשְׁבַּע כְּגוֹן דְּפָשַׁע נִפְטַר הַגַּנָּב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר דְּאַכַּתִּי עֲלֵיהּ רַמְיָא לְשִׁלּוּמֵי וְרִאשׁוֹן שָׁמַעְתִּי וְעִיקָּר הוּא דְּהָכָא אִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי א"כ מַאי בָּעֵי רָבָא עָמַד לִישָּׁבַע לְשֶׁקֶר וְלֹא הֱנִיחוּהוּ מַהוּ הַשְׁתָּא נִשְׁבַּע מַמָּשׁ דְּאִסְתַּלֵּק לֵיהּ מִבֵּי דִּינָא דְּתוּ לֹא רַמְיָא עֲלֵיהּ לֹא שְׁבוּעָה וְלֹא פֵּרָעוֹן עַד שֶׁיָּבֹאוּ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע אַמְרִינַן דְּנִפְטַר הַגַּנָּב דְּאַכַּתִּי אַשּׁוֹמֵר רַמְיָא לְמִתְבְּעֵיהּ כָּל שֶׁכֵּן הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע דַּעֲלֵיהּ רַמְיָא לְשִׁלּוּמֵי: **אַתְּ עֲבַדְתְּ לָן מִילְּתָא.** טוֹבָה שֶׁשִּׁילַּמְתָּ לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין הִלְכָּךְ עַל דִּידָן נַמִּי רַמְיָא לְמֶיעֱבַד מִילְּתָא דְּטִיבוּתָא לְאַהֲדוּרֵי בָּתַר גַּנְבָא וּלְמִתְבְּעֵיהּ וּתְבִיעָתָן תְּבִיעָה: **נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס.** בְּלִסְטִים מְזוּיָּין דְּשׁוֹמֵר שָׂכָר פָּטוּר בּוֹ וְאח"כ הוּכַּר הַגַּנָּב וְיָכוֹל לְכוֹפוֹ וּלְהוֹצִיא מִיָּדוֹ: **רָצָה נִשְׁבָּע.** וְהַבְּעָלִים יִפָּרְעוּ מִן הַגַּנָּב: **עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין.** מְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים וְהוּא יִפָּרַע מִן הַגַּנָּב: **וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא.** אע"ג דְּפָטוּר בְּלִסְטִים מְזוּיָּין הָכָא הוֹאִיל וְהוּכַּר הַגַּנָּב וְלֹא יַפְסִיד כְּלוּם עָלָיו לִטְרוֹחַ אַחֲרֶיהָ לְפִיכָךְ הוּא יְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים וְיַחֲזוֹר וְיִפָּרַע מִן הַגַּנָּב: **עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין.** יְשַׁלֵּם דְּמִצְוָה עָלָיו לַחְזוֹר אַחַר הָאֲבֵידָה: **לֵימָא פְּלִיגָא.** דְּרָבָא אַדְּרַב הוּנָא בַּר אָבִין: **כְּגוֹן שֶׁקָּדַם וְנִשְׁבַּע.** קוֹדֶם שֶׁהוּכַּר הַגַּנָּב: **מתני'** **מְשַׁלֵּם קֶרֶן.** דְּאֵין חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם אֶלָּא אִם הוֹדָה דִּכְתִיב בְּגֶזֶל הַגֵּר בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא וְהִתְוַדּוּ: **וְאַחַר כַּךְ מֵת אָבִיו.** וְאַחַר מִיתַת הָאָב הוֹדָה: **הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחוֹמֶשׁ לְבָנָיו.** שֶׁל אָבִיו אוֹ לְאֶחָיו שֶׁל אָבִיו אִם אֵין לוֹ בָּנִים וְאַף עַל גַּב דְּנָפְלָה יְרוּשָּׁה קַמֵּיהּ דְּהַאֵיךְ בָּעֵי לְמֶעְבַּד הֲשָׁבָה וְאֵין מְעַכֵּב אֲפִילּוּ כְּנֶגֶד חֶלְקוֹ: **אֵין לוֹ.** נְכָסִים כָּל כַּךְ שֶׁיָּכוֹל לְוַותֵּר עַל חֶלְקוֹ אוֹ שֶׁאֵין רוֹצֶה לְהַפְסִיד חֶלְקוֹ: **לֹוֶה.** מֵאֲחֵרִים וּמֵשִׁיב לְאֶחָיו לְקַיֵּים מִצְוַת הֲשָׁבָה: **וּבַעֲלֵי הַחוֹב בָּאִין וְנִפְרָעִין.** מִן הַהֲשָׁבָה אֶת חֶלְקוֹ כְּגוֹן אִם הָיוּ שְׁנַיִם אַחִין וְהוּא שְׁלִישִׁי נִפְרָעִים בַּעֲלֵי חוֹבִים מִן (הַהֲשָׁבָה שְׁלִישׁ הַחוֹב) וְהַשְּׁאָר יִגְבּוּ מִמֶּנּוּ:

בחייו

תוספות

תְּבָעוֹ שׁוֹמֵר וְהוֹדָה תְּבָעוּהוּ בְּעָלִים וְהֵבִיא עֵדִים. מַשְׁמַע דְּהוֹדָה לְאַחַר שֶׁאֵין בַּעַל הַדָּבָר דְּלֹא הַוְיָא הוֹדָאָה וְתֵימַהּ אַמַּאי לֹא בָּעֵי לְעִנְיַן קֶרֶן גּוּפֵיהּ בְּשֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים אִי הַוְיָא הוֹדָאָה אִי לָאו וְאַמַּאי נָקֵט וְהֵבִיא עֵדִים מַשְׁמַע דְּלֹא מִבַּעְיָא אֶלָּא לְעִנְיַן כֶּפֶל וי"ל דְּמִשּׁוּם דְּאַקֶּרֶן לֹא הֲוֵי מָצֵי לְמִיפְשַׁט הָא דְּפָשִׁיט אִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע לֹא נִפְטַר הַגַּנָּב כו': **וְלֹא** הֱנִיחוּהוּ מַהוּ. הִקְשָׁה בְּקוּנְטְ' אַהָךְ גִּירְסָא דְּגַרְסִינַן אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע לֹא נִפְטַר גַּנָּב וְכוּ' דְּא"כ מַאי בָּעֵי רָבָא עָמַד לִישָּׁבַע לְשֶׁקֶר וְלֹא הֱנִיחוּהוּ מַהוּ הַשְׁתָּא נִשְׁבַּע לְשֶׁקֶר מַמָּשׁ דְּאִיסְתַּלִּיק לֵיהּ מִבֵּי דִּינָא דְּתוּ לֹא רַמְיָא עֲלֵיהּ כ"ש הֵיכָא דְּלֹא נִשְׁבַּע דַּעֲלֵיהּ רַמְיָא לְשִׁלּוּמֵי וְיֵשׁ מְתָרְצִים דְּכֵיוָן (דְּלֹא הֱנִיחוּהוּ לִישָּׁבַע מָחַל לוֹ וַהֲרֵי נִפְטַר נַמִּי שׁוֹמֵר כְּאִילּוּ) שׁוֹמֵר נִשְׁבַּע בֶּאֱמֶת וְתוּ לֹא רַמְיָא עֲלֵיהּ וּלְהָכִי קָבָעֵי וְלַאו מִילְּתָא הִיא דְּמִשּׁוּם דְּלֹא הֱנִיחוּהוּ לִישָּׁבַע לֹא מָחַל לוֹ וְלֹא מִיפְּטַר שׁוֹמֵר בְּהָכִי וְכֵן פּוֹסֵק בְּה"ג דְּאע"פ שֶׁמָּחַל לוֹ הַשְּׁבוּעָה לְנִתְבָּע בִּשְׁבִיל כַּךְ לֹא מָחַל לוֹ מָמוֹן לְגַמְרֵי וְכָל שֶׁכֵּן הֵיכָא דְּלֹא מָחַל לוֹ שְׁבוּעָה אֶלָּא שֶׁלֹּא הֱנִיחוֹ לִישָּׁבַע בְּאוֹתָהּ שָׁעָה:

נִגְנְבָה בְּאוֹנֶס. נִרְאֶה דְּאֵין שׁוּם גְּנֵיבָה קְרוּיָה אוֹנֶס אֶלָּא בְּלִסְטִים מְזוּיָּין כְּדְפֵירֵשׁ בְּקוּנְטְ' וְכֵן מוּכָח לְעֵיל בְּהַכּוֹנֵס (דף נז.): **לְבָנָיו** אוֹ לְאֶחָיו. נִרְאֶה לְבָנָיו שֶׁל גַּזְלָן אוֹ לְאֶחָיו שֶׁל גַּזְלָן כְּלוֹמַר בִּתְחִילָּה לְבָנָיו אִם יֵשׁ לוֹ דְּהֵם קוֹדְמִים לְכָל אָדָם בַּחֵלֶק הַמַּגִּיעוֹ וְנֶחְשָׁב אוֹתוֹ כְּאִילּוּ מֵת הוּא וַהֲרֵי בָּנָיו יוֹרְשִׁים חֶלְקוֹ עִם אֶחָיו וְהֵם אֵין בָּאִים מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ אֲבוּהּ דְּאַבָּא כִּדְאָמַר בְּסוֹף מִי שֶׁמֵּת (ב"ב דף קנט.) תַּחַת אֲבוֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ הִלְכָּךְ אע"פ שֶׁאֵין לַאֲבִיהֶן בָּהֶן כְּלוּם שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר גְּזֵילָה אפ"ה הֵם קוֹדְמִין בְּחֶלְקוֹ מֵהַהוּא טַעְמָא דב"ב אוֹ לְאֶחָיו כְּשֶׁאֵין לוֹ בָּנִים: **לֹוֶה** וּב"ח בָּאִין וְנִפְרָעִין. נִרְאֶה לְפָרֵשׁ לֹוֶה עַל הַקַּרְקַע שֶׁלּוֹ מֵאֲחֵרִים אֲפִי' בְּלֹא אַפּוֹתֵיקִי דְּקַרְקַע מְשׁוּעְבָּד לְבַעַל חוֹב וְאח"כ נוֹתֵן קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו בַּעֲבוּר הַגְּזֵילָה וּכְגוֹן שֶׁאֵין הַגְּזֵילָה קַיֶּימֶת וְחוֹזְרִים ב"ח וְנִפְרָעִין מֵאוֹתָהּ קַרְקַע אע"ג דְּיֵשׁ לוֹ שְׁאָר נְכָסִים בַּמֶּה לִפְרוֹעַ וְנִרְאֶה דְּאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁעַת נְתִינָתוֹ לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו ע"מ שֶׁיִּפָּרְעוּ בַּעֲלֵי חוֹב מִכֶּם דְּבִלָּאו הָכִי אֵין יְכוֹלִין לִזְכּוֹת שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ וְאִם הַגְּזֵילָה בְּעַיִן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ שֶׁיִּלְוֶה עָלֶיהָ אוֹ יַעֲשֶׂנָּה אַפּוֹתֵיקֵי לַמַּלְוֶה וְיַחֲזִירֶנָּה

לבניו

הָא – אבל אם **נִשְׁבַּע** ונפטר, **אַף עַל פִּי** שֶׁאחר כך **שִׁילֵּם, לְמִי מְשַׁלֵּם** את הכפל, **לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן**, כיון שהטריחו בשבועה. ואילו **רָבָא** דְּיָיק **מִסֵּיפָא**, שאם **נִשְׁבַּע וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם**, זוכה בעל הפקדון בכפל, ויש לדייק, **מַעְמָא** דְּ**לֹא רָצָה** השומר **לְשַׁלֵּם** כלל, **הָא שִׁילֵּם, אַף עַל פִּי** שֶׁבתחילה **נִשְׁבַּע, לְמִי מְשַׁלֵּם, לְמִי** שֶׁהיה **הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ** – לשומר.

הגמרא מבארת כיצד יפרש כל אחד את החלק השני של המשנה.

מקשה הגמרא: **לְאַבַּיֵי קַשְׁיָא סֵיפָא**, שמדוייק ממנה כדברי רבא.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ אַבַּיֵי, הָכִי קָתָנֵי** – כך הוא ביאור הסיפא, אם 'נִשְׁבַּע, **וְלֹא רָצָה לְשַׁלֵּם**' כלומר לא רצה לשלם **קוֹדֶם הַשְּׁבוּעָה, אֶלָּא** שילם רק **לְאַחַר הַשְּׁבוּעָה**, כיון שלא שילם מיד, **לְמִי מְשַׁלֵּם, לְבַעַל הַפִּקָּדוֹן**, וכל שכן שאם לא שילם כלל משלם לבעל הפקדון.

מקשה הגמרא: **לְרָבָא, קַשְׁיָא הֵרִישָׁא**, שמדוייק ממנה כדברי אביי.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ רָבָא, הָכִי קָתָנֵי**, 'שילם ולא רצה להישבע', כלומר, **שִׁילֵּם וְלֹא רָצָה לַעֲמוֹד** – להישאר **בִּשְׁבוּעָתוֹ, אֶלָּא** אף שנפטר **שִׁילֵּם** לפנים משורת הדין, **לְמִי מְשַׁלֵּם, לְמִי** שֶׁהיה **הַפִּקָּדוֹן אֶצְלוֹ** – לשומר, וכל שכן שאם לא נשבע כלל אלא שילם מיד, שקנה השומר את הכפל.

אדם המודה מעצמו במעשה המחייבו קנס, כגון גנב המודה בגניבתו שמחייבתו כפל, פטור מתשלום הקנס, אמנם היינו רק אם תבעו בעל הממון והודה לו, אך אם תבעו אדם אחר אין ההודאה אליו מחייבתו ממון, וממילא אף אינה פוטרתו מקנס.

הגמרא דנה מי נחשב בעל דינו של הגנב לענין הודאתו, בעל הפקדון או השומר. מבררת הגמרא: אם **תְּבָעוּהוּ הַבְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר** שישיב את הפקדון, **וְנִשְׁבַּע** השומר שנגנבה ונפטר, ואחר כך **הוּכַּר** – נמצא **הַגָּנָב, וּתְבָעוּ הַשּׁוֹמֵר** לגנב **וְהוֹדָה** בגניבתו, ואחר כך **תְּבָעוּהוּ הַבְּעָלִים** לגנב **וְכָפַר, וְהֵבִיאוּ** הבעלים **עֵדִים** על גניבתו וחייבוהו, **מִי** [–האם] **נִפְטָר הַגָּנָב** מחיוב כפל **בְּהוֹדָאַת** – בהודאתו **לְשּׁוֹמֵר**, כיון שהוא נחשב כבעל דינו, **אוֹ שֶׁלֹּא נִפְטַר הַגָּנָב** מהכפל **בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר**, כיון שבעל דינו הוא הבעלים, ולא השומר, ובפני הבעלים כפר וחייבוהו על פי עדים.

אָמַר רָבָא, הדין הוא כך, **אִם בֶּאֱמֶת נִשְׁבַּע** השומר, שנשבע שנגנב ממנו הפקדון באונס ונמצא שכן היה, **נִפְטַר הַגָּנָב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר**, כיון שנשאר השומר בנאמנותו לבעלים ומסתבר שרצונם שאם תמצא הגניבה ימשיך השומר לשומרה, ולכן מוטל על שומר לחפש אחר הפקדון, ובידו לתבוע את הגנב, וכיון שכך נחשבת הודאת הגנב בפניו כהודאה בפני הבעלים, הפוטרת מהקנס של כפל. אך **אִם בְּשֶׁקֶר נִשְׁבַּע** השומר, וכגון שהתברר שלא נגנב באונס כטענתו, **לֹא נִפְטַר הַגָּנָב בְּהוֹדָאַת שׁוֹמֵר**, כיון ששיקר לבעלים, ומסתבר שאין רצונם שישאר הפקדון בידו, וכיון שלא מוטל עליו לחפש אחריו אין תביעתו תביעה, והודאת הגנב בפניו אינה הודאה בפני בעלים, ולא נפטר מהכפל. **בָּעֵי רָבָא, אִם עָמַד** – רצה השומר **לִישָׁבַע בְּשֶׁקֶר, וְלֹא הֶנִּיחוּהוּ** הבעלים להשבע, ואחר כך הודה הגנב בפני השומר, **מַהוּ**, האם כיון שבפועל לא נשבע לשקר נשאר בנאמנותו אצל הבעלים, והודאת הגנב אליו פוטרתו מכפל, או כיון שרצה להשבע לשקר התבטלה נאמנותו, ואינו כשלוחו לתבוע את הגנב. אומרת הגמרא: **תֵּיקוּ** – דין זה נשאר בספק.

הגמרא מביאה לשון אחרת בדברי רבא: **רַב כַּהֲנָא מַתְנֵי הָכִי** – שנה כך את דברי רבא, **וְרַב טַבְיוֹמִי מַתְנֵי** – שונה את דבריו כך, **בָּעֵי רָבָא, אִם נִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר**, כגון שנשבע שנאנס, ובאמת פשע, **מַהוּ** – האם השומר נחשב בעל דינו של הגנב. וצדדי הספק הם, האם כיון שנשבע לשקר אין הבעלים רוצה שישמור את פקדונו, וממילא אינו בעל דינו של הגנב ואין הודאת הגנב בפניו פוטרתו מכפל, או שכיון שעתיד השומר להתחרט על שבועתו ולשלם, וכשישלם יהיה השומר בעל דינו של הגנב, ממילא כבר עתה הוא יכול לתובעו, והודאת הגנב פוטרתו מכפל, **תֵּיקוּ** – דין זה נשאר בספק.

הגמרא דנה מי נחשב בעל דינו של הגנב באופן שהשומר שילם לבעלים. אומרת הגמרא: אם **תְּבָעוּהוּ הַבְּעָלִים לַשּׁוֹמֵר, וְלֹא רָצָה** להשבע ולהפטר אלא **שִׁילֵּם**, ואחר כך **הוּכַּר הַגָּנָב, תְּבָעוּהוּ הַבְּעָלִים** את הגנב **וְהוֹדָה, וּתְבָעוּ הַשּׁוֹמֵר** את הגנב, **וְכָפַר, וְהֵבִיא** השומר **עֵדִים** וחייבוהו, האם **נִפְטַר הַגָּנָב** מתשלום כפל **בְּהוֹדָאַת** – בהודאתו **לְבַעֲלִים, אוֹ לֹא**. מבארת הגמרא את צדדי הספק: **מִי אַמְרִינַן, דְּמִצֵּי אָמַר לֵיהּ** – שיכול לומר **הַשּׁוֹמֵר לַבְּעָלִים, אַתּוּן, כֵּיוָן דְּשַׁקְלִיתוּ לְכוּ דְּמֵי** – אתם, כיון שנטלתם ממני את דמי הפקדון, **אִסְתַּלֵּיקְתּוּ לְכוּ מֵהָכָא** – הרי הסתלקתם לכם מפקדון זה והקניתם לי את כפילו, וכיון שאין הבעלים בעלי דינו של הגנב, אין הודאתו בפניהם פוטרתו. **אוֹ דִּלְמָא, מָצֵי אָמְרִי לֵיהּ** הבעלים לשומר, **כִּי הֵיכִי דְּאַתְּ עָבַדְתְּ לָן מִילְּתָא** – כמו שעשית לנו טובה בכך ששילמת לנו לפנים משורת הדין, **אֲנַן נַמִּי עָבְדִינָן לָךְ** – אנו גם צריכים לעשות לך טובה, ולכך **טַרְחִינָן כָּתַר גַּנָּבָא** – אנו טורחים לחפש את הגנב, **שְׁקַלְנָא אֲנַן דִּידָן, וּשְׁקוֹל אַתְּ דִּידָךְ** – כשם שאנו נטלנו את שלנו ממך כששילמת את דמי הפקדון, כן אנו טורחים למצוא את הגנב כדי שתיטול אתה ממנו את שלך. וכיון שדבר זה מוטל על הבעלים, הרי הם נחשבים כבעלי דינו של הגנב, ואם הודה בפניהם נפטר. **תֵּיקוּ** – דין זה נשאר בספק.

הגמרא מביאה מחלוקת נוספת לענין חיובי שומרים: **אִתְּמַר**, שומר שכר או שומר חנם, **שֶׁנִּגְנְבָה** מהם בהמת הפקדון **בְּאוֹנֶס, וְהוּכַּר הַגַּנָּב**, ואפשר להוציא מידו את הגניבה, על מי מוטל לטרוח ולתובעו. **אָמַר אַבָּיֵי, אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא**, אינו חייב לתובעו, אלא אם **רָצָה** השומר, **עוֹשֶׂה עִמּוֹ** – עם הבעלים **דִּין**, כלומר, אינו פוטר את עצמו בשבועה אלא משלם לבעלים, ותובע השומר את הגנב. ואם **רָצָה** השומר **נִשְׁבַּע** שנגנבה הבהמה ונפטר, והבעלים יתבעו את הגנב. אבל **אִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא**, אף שהוא פטור באונסים, מכל מקום כיון שבידו להוציא את הבהמה מהגנב ללא הפסד, בעל כרחו **עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין** – משלם לבעלים ותובע בעצמו את הגנב, **וְאֵינוֹ נִשְׁבַּע** – אינו רשאי להשבע ולהפטר. **רָבָא אָמַר, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה** – שומר שכר ושומר חנם, **עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין** – משלם לבעלים וטורח בעצמו בתביעת הגנב, **וְאֵינוֹ נִשְׁבַּע** ונפטר, כיון שעתה שנמצא הגנב, אם לא יוציא מידו את הפקדון הרי זו פשיעה, שהכל חייבים בה.

מבררת הגמרא: **לֵימָא** – האם נאמר, שרבא **פְּלִיגָא** [–חולק] **אַדְּרַב הוּנָא בַּר אָבִין, דְּשָׁלַח רַב הוּנָא בַּר אָבִין** הלכה זו, אם **נִגְנְבָה** בהמת הפקדון **בְּאוֹנֶס, וְהוּכַּר הַגַּנָּב, אִם שׁוֹמֵר חִנָּם הוּא, רָצָה עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין, רָצָה נִשְׁבַּע** ונפטר. **וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר הוּא, עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין, וְאֵינוֹ נִשְׁבַּע** ונפטר, ולכאורה היינו כדעת אביי. משיבה הגמרא: **אָמַר לְךָ רָבָא, הָכָא** – בדברי רב הונא **בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁקָּדַם** השומר **וְנִשְׁבַּע** קודם שנמצא הגנב, ובאותו זמן היה דינו להשבע ולהפטר, אך אחרי שנמצא הגנב מודה רב הונא שחייב לשלם לבעלים ולתבוע את הגנב, ואינו יכול להשבע ולהפטר. מקשה הגמרא: **וְהָא** רב הונא, 'רָצָה **עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין, רָצָה נִשְׁבַּע**' **קָאָמַר**, ואם עדיין לא נמצא הגנב כיצד יעשה עמו דין. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר**, אם נמצא הגנב אחרי שנשבע השומר, **רָצָה הַשּׁוֹמֵר חִנָּם** הרי הוא **עוֹמֵד** [–נשאר] **בִּשְׁבוּעָתוֹ** ופטור, כיון שנשבע קודם שנמצא הגנב, ואם **רָצָה** הרי הוא **עוֹשֶׂה עִמּוֹ דִּין** – טורח בעצמו ומוציא את הגניבה מיד הגנב.

הגמרא מביאה ספק נוסף בדיני שומרים: **רַבָּה זוּטֵי בָּעֵי לֵהּ הָכִי** – הסתפק כך בדינים אלו, אם **נִגְנְבָה** הבהמה מהשומר **בְּאוֹנֶס, וְהֶחֱזִיר הַגַּנָּב** את הבהמה והניחה **בְּבֵית הַשּׁוֹמֵר, וּמֵתָה בִּפְשִׁיעָה** של השומר, **מַהוּ**, האם חייב השומר לשלם על פשיעתו. וצדדי הספק הם כך, **מִי אַמְרִינַן, כֵּיוָן דְּנִגְנְבָה** בתחילה **בְּאוֹנֶס** ונפטר השומר מאחריותה, **כַּלְיָא לֵיהּ** – הסתיימה **שְׁמִירָתוֹ**, ואף שאחר כך החזירה הגנב לרשותו אין דינו כשומר עליה, ופטור אף בפשיעה, **אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּהַדְרָה** – שחזרה לרשותו, **הָדְרָה** – חזרה גם **לִשְׁמִירָתוֹ**, וחייב בפשיעה. **תֵּיקוּ** – רבה זוטי נשאר בספק בדין זה:

המשך בעמוד ז0

אך אם אסר עליו האב את הנאתו 'בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ', אִם מֵת האב לֹא יִרְשֶׁנּוּ הבן, וַיַּחֲזִיר את חלקו בירושה לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו. וְאִם אֵין לוֹ – למודר מה לאכול, לוֹוֶה מאחרים, וּבַעֲלֵי הַחוֹב בָּאִים וְנִפְרָעִים מחלקו בירושה:

גמרא

הגמרא דנה במי שגזל מאביו, ומת האב, ואינו מוצא יורשים אחרים מלבדו: אָמַר רַב יוֹסֵף, אם אין הגזלן מוצא יורש לאביו, יתן את הקרן והחומש אֲפִילּוּ לְאַרְנְקִי שֶׁל צְרָדָקָה ולא יעבבם בידו. אָמַר רַב פָּפָּא, וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר כשהוא נותנם לצדקה 'זֶה גֶּזֶל אָבִי'.

הגמרא דנה בחידוש משנתינו, שאם מת אביו נותן ליורשים האחרים ולא לעצמו. מקשה הגמרא: באופן שהוא לבדו ירש את אביו, אַמַּאי משלם לאחי אביו או שאר יורשיו, נִמְחֲלֵיהּ לְנַפְשֵׁיהּ – ימחל הגזלן לעצמו, ולא ישלם כלום, מִי לֹא תְּנַן – האם לא שנינו במשנה (קג.) שאם מָחַל לוֹ הנגזל עַל הַקֶּרֶן, וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחוֹמֶשׁ, אינו חייב להשיב את הקרן, אֵלְּמָא – מוכח שחוב זה כַּר מְחִילָה הוּא, ואף שלא קיים בכך מצות השבה, כיון שמחל ואין כאן גזילה נפטר מחובו, והוא הדין כאן שכיון שירש את אביו שוב אין כאן גזילה, ופטור.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קַשְׁיָא, הָא – המשנה לעיל הסוברת שמחילה מועילה, זו דעת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְהָא – משנתינו, שמשמע ממנה שאינו יכול למחול לעצמו, זו דעת רַבִּי עֲקִיבָא. מביאה הגמרא את מחלוקתם: דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בתורה לגבי חיוב קרן וחומש של הכופר בממון ונשבע לשקר, 'וְאִם אֵין לְאִישׁ גֹּאֵל [–יורש] לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו, הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן' (במדבר ה ו–ח). ויש לשאול, וְכִי יֵשׁ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים, והרי אף אם אין לו בנים או אחים מכל מקום בודאי יש לו איזה קרוב עד יעקב אבינו, וכל הקרוב יותר הרי הוא יורשו, אֶלָּא ודאי שֶׁבְּגֶזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, והיינו בגר שלא הוליד בנים לאחר גירותו, וקרוביו מלפני הגירות אינם נחשבים קרוביו, אף אם התגיירו עמו. ממשיכה הברייתא: הֲרֵי שֶׁגָּזַל את הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ שלא גזלו, וְשָׁמַע שמועה שאינה נכונה שֶׁמֵּת הַגֵּר, ועשה תשובה על גזילתו, וְהָיָה מַעֲלֶה את כַּסְפּוֹ – הקרן והחומש, וַאֲשָׁמוֹ, לִירוּשָׁלַיִם, לתת את הממון לכהנים, לפי טעותו שסבר שכבר מת הגר, וּפָגַע בְּאוֹתוֹ הַגֵּר שגזלו, והתברר לו שלא מת, וְהסכים הגר שלא ליטול את ממונו עתה אלא וְקָפוּ עָלָיו בְּמִלְוֶה – הפך את הממון להלואה ביד הגזלן, וּמֵת הגר קודם שפרע את ההלואה, וְזָכָה חֲלָה – הגזלן, כְּמַה שֶׁבָּדוּ, כיון שאחרי שזקפו במלוה אין זה ממון גזילה אלא ממון הלואה, וכשמת הגר והיה מוחזק בו, זכה מן ההפקר, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵין לוֹ תַּקָּנָה לאותו גזלן, עַד שֶׁיּוֹצִיא גְּזֵילוֹ מִתַּחַת יָדוֹ ויתנו לכהנים.

מסיים רבי יוחנן את תירוצו: לדעת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, לֹא שָׁנָא לְנַפְשֵׁיהּ – לעצמו, וּלֹא שָׁנָא לַאֲחֵרִים, מָצֵי מָחֵיל – יכול הנגזל למחול, ולכן אם הגר זקף את החוב במלוה ועתה אין לו יורשים, יורשו הגזלן שמוחזק בממון, ומוחל על החיוב, וכן אם גזל את אביו ומת והרי הוא יורשו, ויחלוק על האמור במשנתינו. וכן יכול למחול לאחרים, כגון שמחל הנגזל עצמו לגזלן, וכמבואר במשנה לעיל. וּלְרַבִּי עֲקִיבָא, לֹא שָׁנָא לַאֲחֵרִים, וְלֹא שָׁנָא לְנַפְשֵׁיהּ, לֹא מָצֵי מָחֵיל, וכמבואר במשנתינו שאינו יכול למחול לעצמו, ובכל האופנים שנזכרו בדעת רבי יוסי הגלילי, יחלוק רבי עקיבא ויאמר שלא הועילה מחילת הנגזל וחייב הגזלן לשלם את הקרן והחומש. מבארת הגמרא עוד: וּלְרַבִּי יוֹסֵי הגלילי, הוּא הַדִּין דַּאֲפִילּוּ אם לֹא זְקָפוּ הגר בְּמִלְוֶה על הגזלן, אם מת הגר יכול הגזלן למחול לעצמו ולהפטר, וכמו במשנתנו שלדעת רבי יוסי מוחל הבן לעצמו אף שלא זקפו האב במלוה, וְהַאי דְּקָתָנֵי בברייתא שזְקָפוּ עָלָיו בְּמִלְוֶה, הרי זה לְהוֹדִיעֲךָ את כֹּחוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא, דַּאֲפִילּוּ באופן שזְקָפָן עָלָיו בְּמִלְוֶה, והרי הממון נחשב כהלואה, מכל מקום אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיּוֹצִיא גְּזֵילָה מִתַּחַת יָדוֹ.

רב ששת מקשה על תירוצו של רבי יוחנן: מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, אִי הָכִי שמחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא היא בין כשמוחל לעצמו ובין כשמוחל לאחרים, קשה, לְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הסובר שתמיד מועילה מחילה, לְשַׁמְעִינָן – היה לו להשמיענו את החידוש הגדול יותר, שיכול הגזלן למחול לְנַפְשֵׁיהּ [–לעצמו], אם זכה בממון, וְאנו נדע שכָּל שֶׁכֵּן שמועילה מחילת הנגזל לַאֲחֵרִים, ומדוע השמיע לנו לעיל (קג.) את הדין הפחות מחודש, שיכול הנגזל למחול לגזלן. וכן קשה, לְרַבִּי עֲקִיבָא שלעולם אין מחילה מועילה, לְשַׁמְעִינָן את דינו לגבי מחילה לַאֲחֵרִים, דְּאפילו הנגזל עצמו לֹא מָצֵי מָחֵיל, וְאנו נדע שכָּל שֶׁכֵּן לְנַפְשֵׁיהּ, דְּלֹא מָצֵי מָחֵיל, ומדוע השמיע לנו את דעתו במשנתינו לגבי מחילת הגזלן לעצמו, שאינה מועילה, ולא השמיע את חידושו הגדול יותר, שאף מחילת הנגזל לגזלן אינה מועילה. ומכח קושיות אלו לא מסתבר לומר שמחלוקת רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא היא בין במוחל לעצמו ובין במוחל לאחרים.

מתרץ רב ששת את המשניות באופן אחר: אֶלָּא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הָא וְהָא – שתי המשניות, גם זו שלעיל (קג.) שיכול הנגזל למחול לגזלן, וגם משנתינו האומרת שאין הגזלן יכול למחול לעצמו, שתיהן בדעת רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הן, וכִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי במשנה לעיל דְּמָצֵי מָחֵיל, היינו לַאֲחֵרִים דוקא, אֲבָל לְנַפְשֵׁיהּ, לֹא מָצֵי מָחֵיל, כמבואר במשנתינו. אֶלָּא אם תקשה, אם אינו יכול למחול לעצמו, אַמַּאי אמר רבי יוסי בברייתא שאם מת הגר זָכָה חֲלָה כְּמַה שֶׁבָּדוּ, מִשּׁוּם דִּזְקָפָן הגר עָלָיו בְּמִלְוֶה, ועל ידי זה הוציא הגר עצמו את הממון מכלל גזילה ועשאו להלואה, והרי זה ככל נגזל שמוחל לאחרים. ואילו דעת רבי עקיבא היא שאינו מוחל כלל, לא לעצמו ולא לאחרים.

רבא חולק על רב ששת ומיישב באופן אחר: רָבָא אָמַר, הָא וְהָא – שתי המשניות, בדעת רַבִּי עֲקִיבָא הן, וכִּי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְּלֹא מָצֵי מָחֵיל, היינו דווקא לְנַפְשֵׁיהּ, כמבואר במשנתינו, אֲבָל לַאֲחֵרִים מָצֵי מָחֵיל, כמבואר במשנה לעיל. ומה שהתבאר בברייתא שלרבי עקיבא אינו יכול למחול, היינו כיון שאף שזקפן עליו הגר במלוה, כיון שלא מחל לו לגמרי על הממון, עדיין שם גזילה עליו, וכשמת אין הגזלן יכול למחול לעצמו.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד א

דְּאִי לֹא מָרַח, לֹא קָאֵי – אין הזמורות עומדות, וכיון שסופן ליפול אינן נחשבות כסתימה כלל, אך ספיקו של רבא באֲגַף חֲצִיהּ – שסתם חצי הנקב, הוא באופן דבְּמִידֵי דְּקָאֵי, קָאֵי – באותו חלק שסתם, תעמוד הסתימה היטב. וספיקו זה של רבא לא נפשט בגמרא.

הגמרא שבה לעסוק בעניני השבת גזילה, ומביאה ספק נוסף שהסתפק רבא: וְאָמַר רָבָא, הֲרֵי אָמְרוּ במשנה (צו:), אדם שגָּזַל חָמֵץ, וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, אף שנאסר החמץ בהנאה יכול הגזלן להשיבו לנגזל, וואוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ', ונפטר מחיובו. בְּעֵי רָבָא, אם לאחר שעבר הפסח ונאסר החמץ בהנאה

רש"י

בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ אִם מֵת לֹא יְרָשֻׁנוּ: וְאִם אֵין לוֹ. מה יֹאכַל לוֹה וְאוֹכֵל וּבַעֲלֵי חוֹב בָּאִין וְנִפְרָעִין מִן הַיְרוּשָּׁה אֶת חֶלְקוֹ: **גמ'** וַאֲפִי' לְאַרְנָקֵי שֶׁל צְדָקָה. אם אֵינוֹ מוֹצֵא יוֹרֵשׁ לְאָבִיו לְמִי יָשִׁיב יִתֵּן אוֹתָהּ לְאַרְנָקֵי שֶׁל צְדָקָה וְלֹא יַעֲבִבֶנּוּ בְּיָדוֹ: וְצָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר. כְּשֶׁהוּא מַשִּׁיב לְאַרְנָקֵי שֶׁל צְדָקָה זֶה גֵּזֶל אַבָּא: וְנִמְחֲלִיהּ לְנַפְשֵׁיהּ. הֵיכָא דְּאִין יוֹרֵשׁ אֶלָּא הוּא וְכוּלָּהּ שֶׁלּוֹ:

מִי לֹא תְּנַן מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן. וְלֹא מִקַּיְּמָא מִצְוֹת הֲשֻׁבָּה אִלְמָא לְמִיפַּךְ יְדֵי גְּזֵילָה בְּעִינָן וְהָא נַפְקָא לִיהּ בְּמַחְוֹלֶת הָכָא נַמִּי כֵּיוָן דִּירוּשָׁה קַמִּיהּ נָפְלָה נָפַק לִיהּ מִידֵּי גְּזֵילָה: לְהָשִׁיב הָאֲשָׁם. זֶה קֶרֶן שֶׁל גְּזֵילָה כִּדְתַנְיָא לְקַמָּן בְּפִרְקִין (דף קי.): גּוֹאֵל. יוֹרֵשׁ: וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִים. אם אין לו בֵּן אוֹ בַּת אוֹ אָח יֵשׁ לוֹ קָרוֹב עַד יַעֲקֹב אָבִינוּ הַקָּרוֹב קָרוֹב יוֹרֵשׁ: אֶלָּא בְּגֵזֶל הַגֵּר. וְנִשְׁבַּע לְשַׁקֵּר דִּכְתִיב לְמִעוֹל מָעֹל בָּהּ: וְהָיָה מַעֲלָה כַּסְפּוֹ וַאֲשָׁמוֹ לִירוּשָׁלַיִם. לִכּוֹהֲנִים כִּדְכְתִיב הָאֶשֶׁם הַמּוּשָׁב לַה' לְכֹהֵן וְאָמְרִינָן לְקַמָּן בְּשֹׁמְעָתִין אֶשֶׁם זֶה קֶרֶן: וְזָקְפוֹ עָלָיו. גַּר בְּמִלְּוָה נָפַק לִיהּ מִתּוֹרַת גְּזֵילָה וּלְכִי מַיֵּית גַּר הָוָה לִיהּ הַאי מוּחְזָק וְזָכָה מִן הַהֶפְקֵר: לֹא שָׁנָא לְנַפְשֵׁיהּ. כְּגוֹן הָכָא דְּמָחֵיל אִיהּ הַאי גַּבְרָא גֵּזֶל הַגֵּר לְנַפְשֵׁיהּ וְה"ה גּוֹזֵל אֶת אָבִיו וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת אָבִיו דְּמָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ: וְל"ש לַאֲחֵרִים. נִגְזַל לְגוֹזֵל מְצִי מָחֵיל וּמִתְנִי' דְּקָתָנֵי מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי הִיא וְאִשְׁמְעִינָן לַאֲחֵרִים וְה"ה לְנַפְשֵׁיהּ הֵיכָא דְּנָפַק מִידֵּי גְּזֵילָה כְּגוֹן יוֹרֵשׁ אוֹ גֵּזֶל הַגֵּר וְקִס"ד הַאי זְקָפוֹ לָאו דְּזָקָא כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל: לֹ' עֲקִיבָא לֹא שָׁנָא כו'. וּמִתְנִי' דְּקָתָנֵי מְשֻׁלָּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לְבָנָיו אוֹ לְאָחָיו ר' עֲקִיבָא הִיא וּלְאִשְׁמוּעִינָן לְנַפְשֵׁיהּ דְּלֹא מְצִי מָחֵיל וְה"ה לַאֲחֵרִים דְּאֲפִילּוּ מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ לֵאו מְחֵילָה הִיא: ה"ה אֲפִי' לֹא זְקָפָן. הִלְכָּךְ יוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו נַמִּי אע"ג דְּלֹא זְקָפוֹ עָלָיו בְּמִלְּוָה וְלֹא יָצָא מִתּוֹרַת גְּזֵילָה בְּחַיֵּי אָבִיו כֵּיוָן דְּמֵת אָבִיו וְנָפְלוּ נְכָסִים לְפָנָיו מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ וּלְקַמָּן (ע"ב) פְּרִיךְ א"כ גֵּזֶל הַגֵּר דְּנָפִיק לְכֹהֲנִים הֵיכִי מְשַׁכַּחַת לָהּ: א"ה. דִּבְלֹא זְקָפוֹ נַמִּי אע"ג דְּלֹא מְצִי מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ מְצִי מָחֵיל מִתְּנִי' דְּמָחֵל לוֹ עַל הַקֶּרֶן דְּאָמְרַת ר' יוֹסֵי הִיא כֵּיוָן דְּאָמַר לְנַפְשֵׁיהּ מְצִי מָחֵיל לִשְׁמָעֵי' בְּיוֹרֵשׁ אֶת אָבִיו דְּמָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ וְלִיתְנֵי פָּטוּר וְלוֹקְמָהּ כְּר' יוֹסֵי וְכ"ש דְּגִנְזַל גּוּפֵיהּ לְגִנְזָלָן מְצִי מָחֵיל וְגַבֵּי מָחֵל לוֹ עַל הַקֶּרֶן דְּאוֹקְמֵיהּ כְּר' יוֹסֵי לִיתְנֵי אֵינָהּ מְחֵילָה וּלוֹקְמָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּלִשְׁמָעִינָן מִתְּנִי' לְרַבִּי עֲקִיבָא דְּלַאֲחֵרִים לֹא מְצִי מָחֵיל וּמַהֲתָם שְׁמוּעִינָן שַׁפִּיר דְּכָל שֶׁכֵּן לְנַפְשֵׁיהּ דְּזָקְפוֹ בְּמִלְּוָה הֵיינוּ אַחֲרִים וְקָאָמַר ר' עֲקִיבָא דְּלֹא מְצִי מָחֵיל אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאִשְׁמוּעִינָן לַאֲחֵרִים הַוְיָא מְחֵילָה וּלְנַפְשֵׁיהּ לֹא הַוְיָא מְחֵילָה אֵיכָא לְמִימַר דְּדִבְקָא קְתָנֵי וְחַד תַּנָּא הוּא רֵישָׁא דְּמִתְנִי' וְסֵיפָא: הָא וְהָא ר' יוֹסֵי. הָא דְּאָמַר בְּזָקְפוֹ בְּמִלְּוָה דְּכֵיוָן דְּאַפְקָהּ גַּר גּוּפֵיהּ דְּהָוָה נִגְזָל מִתּוֹרַת גְּזֵילָה דְּהַוְיָי כְּמוֹחֵל לְאַחֲרִים הַוְיָי מְחֵילָה וּלְכִי מַיֵּית קְנֵיֵיהּ הַאי הִלְכָּךְ מָחֵל לוֹ עַל הַקֶּרֶן דְּמַתְנִי' ר' יוֹסֵי הִיא דְּאִי לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּעֵי הֲשֻׁבָּה מִשֶּׁלּוֹ כִּדְקָתָנֵי אֵין לוֹ תְּקָנָה עַד שֶׁיּוֹצִיא גְּזֵילָה וְסֵיפָא נַמִּי רַבִּי יוֹסֵי הִיא דְּמוֹדֵי רַבִּי יוֹסֵי לְנַפְשֵׁיהּ דְּלֹא אַפְקֵיהּ גִּנְזָל מִתּוֹרַת גְּזֵילָה: רָבָא אָמַר הָא וְהָא רַבִּי עֲקִיבָא. דְּלִרְבִּי יוֹסֵי לְנַפְשֵׁיהּ נַמִּי מְצִי מָחֵיל דְּזָקְפוֹ לָאו דְּזָקְא וְכִי אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְּלֹא מְצִי מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ הוּא דְּקָאָמַר דְּאע"ג דְּגַר זְקָפוֹ כֵּיוָן דְּלֹא מְחֵיל מְחִילָה גְּמוּרָה לֹא נַפְקָא לִיהּ מִתּוֹרַת גְּזֵילָה אֲבָל נִגְזָל לְגִנְזָלָן מוֹדֶה ר' עֲקִיבָא דְּמָחֵיל: מכלל

תוספות

לְבָנָיו אוֹ לְאָחָיו וְיַחֲזוֹר וְיִטְרְפֶנָּה מֵהֶם ב"ח אע"ג דְּאַמְרִינָן לְעֵיל (דף יא.) עָשָׂה שׁוֹרוֹ אַפּוֹתֵיקִי וּמִכְּרוֹ אֵין בַּ"ח גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ הֵיינוּ דְּוָקָא מִכְּרוֹ דִּכְיוָן דְּלֵיכָא קָלָא לֹא אַפְסִדִינְהוּ לְלִקּוּחוֹת אֲבָל נָתְנוֹ בְּמַתָּנָה דְּלֹא שַׁיְיךְ פְּסִידָא דְּלִקּוּחוֹת ב"ח גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ דְּאֵין יְכוֹל לִיתֵּן מַה שֶּׁמְּשׁוּעְבָּד לַאֲחֵרִים אֲבָל לֹא עָשָׂאוֹ אַפּוֹתֵיקִי לֹא הָיָה ב"ח חוֹזֵר וְטוֹרֵף מֵהֶם דְּכִי הֵיכִי דְּמִטְלְטְלֵי דִּיתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי לְב"ח ה"נ לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי מִטְלְטְלֵי דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה לְבַעַל חוֹב וְהַיְינוּ בְּאִילּוּ נוֹתְנוֹ לָהֶם בְּמַתָּנָה כֵּיוָן שֶׁהוּא עַצְמוֹ אֵינוֹ יְכוֹל לַחֲזוֹר וְלִטְרוֹף מֵהֶן וּמִיהוּ נִרְאֶה דְּלֹא חָשִׁיב הָכָא מַה שֶּׁמַּחֲזִיר לָהֶן בְּאִילּוּ נָתַן לָהֶם דְּאֵינוֹ נוֹתְנוֹ לָהֶם לְשֵׁם מַתָּנָה אֶלָּא סְתָמָא בִּשְׁתִיקָה מַחֲזִיר לָהֶם וְאֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא לְקַיֵּים מְצִוַת הֲשֵׁבָה בְּעִלְּמָא הִלְכָּך כָּל הַנִּיָּא מַתָּנָה וְיָכוֹל ב"ח לִטְרוֹף מֵהֶן וְהוּא וְדַאי אֵינוֹ יְכוֹל לַחֲזוֹר וְלִיקַּח מֵהֶן דְּאִם הָיָה לוֹקֵחַ בְּעֵצְמוֹ מַה מִתְקַיֵּים הֲשֵׁבָה כֵּלָל אִם הָיָה לוֹקֵחַ בְּעֵצְמוֹ מַה שֶּׁנָּתַן אֲבָל מַה שֵּׁב"ח נוֹטֵל מִתְקַיֵּימָא שַׁפִּיר מִצְוַת הֲשֵׁבָה כֵּיוָן שֶׁבְּעֵצְמוֹ אֵין נוֹטֵל וּמִיירֵי אֲפִי' בְּלֹא אַפּוֹתֵיקִי:

ב"ח בְּאִין וְנִפְרָעִין. אַחַר מִיתָה וְאֲפִילּוּ בְּחַיָּיו הֲוֵי שְׁרֵי בְּכֹה"ג כְּדְאַמְרִינָן (נדרים דף מג.) הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל יֵלֵךְ אֵצֶל חֲנֵנִי הַרְגִּיל אֶצְלוֹ וְיֹאמַר לוֹ אִישׁ פְּלוֹנִי מוּדָּר הֲנָאָה מִמֶּנִּי וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל וְאֵינִי יוֹדֵעַ מָה אֶעֱשֶׂה לוֹ נוֹתֵן לוֹ וּבָא וְנוֹטֵל מִזֶּה אֶלָּא לְפִי שֶׁזֶּה אֵין רוֹצֶה שֶׁיְּהֲנֶה מִמֶּנּוּ בְּכָל בְּחַיָּיו וְאֵין יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּקָנָה אֶלָּא מִדַּעְתּוֹ וְהָא דְּלֹא תְּנֵי הָכָא וְאִם אֵין רוֹצֶה כִּדְקָתָנֵי רִישָׁא מִשּׁוּם שֶׁהָרֵי וַדַּאי [אֵינוֹ] רוֹצֶה אוֹ שֶׁמָּא דְּוָקָא אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל שְׁרֵי כִּדְקָתָנֵי גַּבֵּי הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ אֲבָל אִם יֵשׁ לוֹ מַה יֹּאכַל אֲפִי' [אֵינוֹ] רוֹצֶה אֵין לוֹ תְּקָנָה בְּכָךְ וְא"ת הֵיאַךְ נִפְרָע מִמֶּנּוּ וְהָא תְּנַן בְּפֶרֶק אֵין בֵּין הַמּוּדָּר (שם דף לג.) הַמּוּדָּר הֲנָאָה מֵחֲבֵירוֹ שׁוֹקֵל לוֹ שֶׁקְלוֹ וּפוֹרֵע לוֹ חוֹבוֹ וּפר"ת דְּדִוְקָא בְּמְזוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ אֲבָל שְׁאָר חוֹבוֹת אָסוּר לְפָרוֹעַ דְּוַדַּאי קָא מְשַׁתְּרְשֵׁי לֵיהּ וְאָסוּר וְה"נ מְשַׁתְּרְשֵׁי לֵיהּ וְי"ל דְּלֹא דָּמֵי דְּהָתָם כֵּיוָן שֶׁמִּתְחַיֵּב לְמִי שֶׁפְּרַע בַּעֲבוּרוֹ אִם יִפְרַע בְּחִנָּם בַּעֲבוּרוֹ א"כ מְהַנֵּהוּ וְאָסוּר אֲבָל הָכָא מַה שֶּׁבָּאִים ב"ח וְנִפְרָעִין מִן הַנִּכְסִים אֵין זֶה נֶהֱנֶה מִן הַנִּכְסִים וְהַהִיא דְּהוֹלֵךְ אַצֵּל חֲנֵנִי לֹא תִּקְשֶׁה דְּהָתָם דֶּרֶךְ מַתָּנָה מְיַירֵי שֶׁהַחֲנֵנִי נוֹתֵן לָזֶה פֵּירוֹת בְּמַתָּנָה וְחוֹזֵר וּמְקַבֵּל מִזֶּה מְעוּת דֶּרֶךְ מַתָּנָה אֲבָל הָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק הַשּׁוּתָּפִין (שם דף מז:) קוֹנֵם אִשְׁתִּי שֶׁאֲנִי נֶהֱנֵית לְךָ כו' לוֹה וב"ח בָּאִין וְנִפְרָעִין מִבַּעַל בֹּשְׁלָמָא קוֹנֵם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְאִשְׁתִּי אֵיכָא לְמִימַר בְּמִזּוֹנוֹת אִשְׁתּוֹ וְאַלִּיבָא דְּתַנֵּן אֶלָּא קוֹנֵם שֶׁאֲנִי נֶהֱנֶה לְךָ מַשְׁמַע שֶׁאוֹמֵר לְחַבֵּירוֹ נִמְצָא שֶׁהוּא חוֹבוֹ וְיֵשׁ לוֹמַר כְּגוֹן שֶׁלָּךְ הֵימֶנּוּ עַל מָנָת שֶׁלֹּא לִפְרוֹעַ דְּהַשְׁתָּא אֵין נֶהֱנֶה כְּלוּם בְּמַה שֶׁפּוֹרֵעַ חוֹבוֹ וא"ת וְכִי בְּשׁוּפְטָנֵי עִסְקִינָן שֶׁיְּלַוֶּה ע"מ שֶׁלֹּא לִפְרוֹעַ וי"ל שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ שֶׁלֹּא יַנִּיחַ מִלִּפְרוֹעַ בַּעֲבוּרוֹ: **אֶלָּא** אָמַר רַב שֵׁשֶׁת הָא וְהָא ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי. וא"ת וְאַמַּאי לֹא מוֹקֵי מַתְנִי' כְּר' עֲקִיבָא וּמוֹדֶה דְּלַאֲחֵרִים מְצִי מָחֵיל וּלְנַפְשֵׁיהּ לֹא מְצִי מָחֵיל וּבְזָקְפוֹ עָלָיו בְּמִלְּוָה הוּא דְּפָלִיג עָלָיו רַבִּי עֲקִיבָא אַרְבִּי יוֹסֵי דְּלֹא חָשִׁיב לֵיהּ זְקִיפָה כְּמוֹ מְחִילָה דְּאַחֲרִינִי וי"ל דְּרַב שֵׁשֶׁת סָבַר כֵּיוָן דְּמִחְיָלָה דְּאַחֲרִינִי מוֹעֶלֶת זָקְפוֹ נַמִּי מוֹעִיל לְכ"ע וְכֵיוָן דְּאָמַר ר' עֲקִיבָא בְּזָקְפוֹ בְּמִלְּוָה אֵינוֹ מוֹעִיל א"כ וַדַּאי ס"ל דְּמִחְיָלֵת אַחֲרִים נַמִּי אֵינוֹ מוֹעִיל הִלְכָּך לֹא מִתּוֹקְמָא מִתְּנִי' כְּר' עֲקִיבָא דְּקָתָנֵי בְּמַתְנִיתִין מָחַל לוֹ אֶת הַקֶּרֶן מִשְּׁמַע דְּמִחְיָלֵת אַחֲרִינִי מוֹעֶלֶת וְרָבָא דְּמוֹקֵי לֵיהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא סָבַר דְּזָקְפוֹ בְּמִלְּוָה אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם לְכ"ע אי לֹא מְצִי מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ הִלְכָּך רַבִּי יוֹסֵי דְּקָאָמַר וְכָה הָלָה בְּמַה שֶׁבִּידוֹ ע"כ מִשּׁוּם דְּסָבַר דְּמְצִי מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ הִלְכָּך מַתְנִי' לֹא מִתּוֹקְמָא כַּוּתֵיהּ אֶלָּא כְּרַבִּי עֲקִיבָא וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא דְּלַאֲחֵרִינִי מְצִי מָחֵיל וְהִשְׁתָּא הָא דְּנָקֵט זְקָפוֹ בְּמִלְּוָה לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא דַּאֲפִי' זְקָפוֹ בְּמִלְּוָה לֹא מְצִי מָחֵיל לְנַפְשֵׁיהּ כֵּיוָן דְּלֵיכָא מְחִילָה דְּאַחֲרִינִי:

אלא

מִכְּלַל דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר מְצִי מָחִיל לְנַפְשֵׁיהּ נַמִּי מְצִי מָחִיל אֶלָּא גֵּזֶל הַגֵּר דְּקָאָמַר רַחְמָנָא נְתִינָה לַכֹּהֲנִים הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ אָמַר רָבָא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן כְּשֶׁגָּזַל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ וּמֵת הַגֵּר וְהוֹדָה לְאַחַר מִיתָה דִּבְעֵידְנָא דְּאוֹדֵי קָנְאוּ הַשֵּׁם וְנְתָנוּ לַכֹּהֲנִים בָּעֵי רָבִינָא גֵּזֶל הַגּוֹיֶרֶת מַהוּ אִישׁ אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא אִשָּׁה אוֹ דִּלְמָא אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא אָמַר לֵיהּ רַב אַחֲרָן לְרָבִינָא תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא אִישׁ אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ אִשָּׁה מִנַּיִן כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר הַמּוּשָׁב הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם א"כ מַה ת"ל אִישׁ אִישׁ אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר אַחֲרָיו אִם יֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִים אִם לָאו קָטָן אִי אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר אַחֲרָיו בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין תָּנוּ רַבָּנַן לַה' לַכֹּהֵן קָנְאוּ הַשֵּׁם וְנָתְנוּ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר אַתָּה אוֹמֵר לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר מִלְּבַד אֵיל הַכִּפּוּרִים אֲשֶׁר יְכַפֵּר בּוֹ עָלָיו הֲרֵי לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר ת"ר הֲרֵי שֶׁהָיָה גּוֹזֵל כֹּהֵן מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹצֵא לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדִי יְהֵא שֶׁלִּי וְדִין הוּא אִי בְּשֶׁל אֲחֵרִים הוּא זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמוֹ לֹא כ"ש רַבִּי נָתָן אוֹמֵר בְּלָשׁוֹן אַחֵר וּמַה דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ עֵד שֶׁיְּכַפֵּר לְרִשׁוּתוֹ כְּשֶׁיְּכַפֵּר לְרִשׁוּתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ עֵד שֶׁלֹּא יְכַפֵּר בִּרְשׁוּתוֹ מִשֶּׁנְּכַפֵּר לִרְשׁוּתוֹ אֵינוֹ דִּין דְּאֵין אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ כַּךְ אֵין לַאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ תֹּאמַר בְּגֵזֶל שֶׁכְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ כַּךְ יֵשׁ לַאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ אֶלָּא גְּזֵלוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֵּק לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים וְהָכְתִיב וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן בְּכֹהֵן טָמֵא אִי בְּכֹהֵן טָמֵא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ מִי אִית לֵיהּ אֶלָּא אַתְיָא לְכֹהֵן לַכֹּהֵן מִשֵּׁדֶה אֲחוּזָה דְּתַנְיָא אֲחוּזָתוֹ מַה ת"ל מִנַּיִן לְשָׂדֶה הַיּוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל וְנֶאֱלָה אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר הוֹאִיל וְיוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יָדִי תְּהֵא שֶׁלִּי וְדִין הוּא בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כ"ש ת"ל כְּשֵׂדֶה הַחֲרֵם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחוּזָתוֹ אֲחוּזָה שֶׁלּוֹ וְאֵין זוּ שֶׁלּוֹ הָא כֵּיצַד יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֵּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים: תָּנוּ רַבָּנַן מִנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה תַּלְמוּד לוֹמַר וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ וְשֶׁרֵת וּמִנַּיִן שֶׁעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ הָא כֵּיצַד אִם הָיָה בַּעַל מוּם נוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר וַעֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ

ואם

אֶלָּא גֵּזֶל הַגֵּר דְּקָאָמַר הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ. ה"ה דְּה"מ לְמִפְרַךְ בְּתְחִילַת סוּגְיָא כִּי קָאָמַר ר' יוֹסֵי הַגְּלִילִי לֹא שָׁנָא לְנַפְשֵׁיהּ וְלֹא שָׁנָא לְאַחֲרִינִי מְצִי מָחִיל אֶלָּא מִשּׁוּם דְּהַוּוּ לֵיהּ פִּירְכֵי אַחֲרִינִי לֹא חָשׁ לְמִפְרַךְ: **קָטָן** אִי אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר עָלָיו. וְא"ת גֵּזֶל גֵּרוּ קָטָן הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ וְהָא אֵין זְכִיָּה לְקָטָן דְּכַדְּאַמְרִינָן בְּפ"ק דב"מ (דף יב.) דְּגֵזֶל קָטָן מִדְּבְרֵיהֶם וְלֹא מִדְּאוֹרַיְיתָא וּבִירוּשָׁה לֵיכָּא לְמֵימַר דְּגֵר אֵין יוֹרֵשׁ אָבִיו דָּבָר תּוֹרָה וי"ל דְּדַוְקָא מְצִיאָה דְּאֵין דַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתוֹ לֹא הָוָה אֶלָּא מִדְּבְרֵיהֶם אֲבָל בְּשֶׁדַּעַת אַחֶרֶת מַקְנָה אוֹתוֹ קָנֵי מִדְּאוֹרַיְיתָא וּבְקָטָן שֶׁנִּתְגַּיֵּר עִם אָבִיו מֵיירֵי דְּלֵב"ע מִטְבִּילִין אוֹתוֹ אֲבָל בְּלֹא אָבִיו פְּלוּגְתָּא הִיא בְּפֶרֶק קַמָּא דִּכְתוּבוֹת (דף יא.) אִם מִטְבִּילִים אוֹתוֹ עַל דַּעַת בֵּית דִּין: [וְעי' תוס' סנהדרין סה: ד"ה קטן]

לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר. אֵין נִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּשַׁעַת הוֹדָאָה כְּשַׁמּוּתְחַיֵּיב אֶלָּא לְמִשְׁמָר שֶׁהָיָה בְּשַׁעַת הֲבָאָה שֶׁהֲרֵי בְּכָל הַקְּרְבָּנוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת נְדָרִים וּנְדָבוֹת אֵין אָנוּ הוֹלְכִים אַחַר שַׁעַת הַחִיּוּב לִיתְּנוֹ לְאוֹתוֹ מִשְׁמָר שֶׁהָיָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁנָּדַר אוֹ נָדַב אוֹ חָטָא שֶׁהוּא מִתְחַיֵּיב בָּהּ אֶלָּא אַחַר הֲבָאָה אָנוּ הוֹלְכִים וּכְמוֹ כֵן בְּכָאן: **מִנַּיִן** שֶׁלֹּא יֹאמַר. תִּימָהּ דְּנָקִיט הָאי לִישְׁנָא כֵּיוָן דְּלֹא מְקָרֵא מְיַיתֵי לָהּ אֶלָּא מִדְּיָקָא: **וּמַה** דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁיְּכַפֵּנּוּ לִרְשׁוּתוֹ. כְּגוֹן תְּרוּמָה וְחַלָּה וְרֵאשִׁית הַגֵּז שֶׁטּוֹבֶת הֲנָאָה לַבְּעָלִים לִיתֵּן לְאַיְּזֶה כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה מִשֶּׁנְּכַפֵּנּוּ לִרְשׁוּתוֹ אֵין אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ שֶׁיִּתְחַלֵּק לִבְנֵי מִשְׁמָר דְּאֵין מִתְחַלֵּק לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר אֶלָּא מַתָּנוֹת:

לֹא אִם אָמַרְתָּ בְּדָבָר שֶׁאֵין כו'. לְלָשׁוֹן רִאשׁוֹן נַמִּי דְּקָאָמַר וְדִין הוּא בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה יָכוֹל לְהַקְשׁוֹת דִּיוֹ לָבָא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִדּוֹן שֶׁלֹּא יִזְכֶּה בְּשֶׁל עַצְמוֹ אֶלָּא כְּפִי חֶלְקוֹ כְּמוֹ בְּשֶׁל אֲחֵרִים: **אֲחוּזָתוֹ** מה ת"ל. תִּימָהּ לְהַרְשב"א לְמ"ל אֲחוּזָתוֹ לוֹמַר שֶׁיּוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים דְּהֵיכִי הָוָה אָמְרִינָא בְּשֶׁל אֲחֵרִים אֲנִי זוֹכֶה בְּשֶׁל עַצְמִי לֹא כ"ש הָא הָכָא שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ עֵד שֶׁיְּכַפֵּר לְרִשׁוּתוֹ לוֹמַר לְעִיל דִּיוֹ לָבָא כו' וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִיצְטְרִיךְ אֲחוּזָתוֹ מִשּׁוּם דְּה"א כֵּיוָן שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ תְּהֵא שֶׁלּוֹ דַּהֲוָה יַלְפִינָן כֹּהֵן כֹּהֵן מִגֵּזֶל הַגֵּר וּבְגֵזֶל הַגֵּר ת"א דַּהֲוֵי שֶׁלּוֹ בְּדַקְאָמַר וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ מִשּׁוּם הָכִי אִיצְטְרִיךְ אֲחוּזָתוֹ: **מִנַּיִן** לִיוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים כו'. בְּרִיתָא הִיא בְּעֶרְכִּין בְּפֶרֶק אֵין מַקְדִּישִׁין (דף כה:):

דכי

שואלת הגמרא: מִכְּלָל – משמע מדברי רבא, דְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי סָבַר דַּאֲפִילּוּ לְנַפְשֵׁיהּ נַמִּי מָצֵי מָחֲיָל, ואפילו אם לא זקפו במלוה, ואם כן קשה, אֶלָּא גֵּזֶל הַגֵּר שמת ללא יורשים, דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא שיש בו דין נְתִינָה לַכֹּהֲנִים, הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – באיזה אופן תמצאנו, והרי לעולם כשמת הגר מוחל הגזלן לעצמו, ונפטר. משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, הָכָא – גזל הגר שחייבה תורה להשיב לכהנים, בְּמַאי עַסְקִינָן, כְּשֶׁגָּזַל אֶת הַגֵּר, וְנִשְׁבַּע לוֹ לשקר, וּמֵת הַגֵּר, וְהוֹדָה בשקרו רק לְאַחַר מִיתָה של הגר, דִּבְעִידְּנָא דְּאוֹדֵי – שבזמן שהודה, שאז חל עליו החיוב, קְנָאוֹ הַשֵּׁם – הקדוש ברוך הוא, וּנְתָנוֹ במתנה לַכֹּהֲנִים, אבל באמת אם הודה בחיי הגר נעשה הממון כמלוה, וכשמת הגר מוחל לעצמו ופטור.

הגמרא מבררת את דין גזל הגיורת. מסתפקת הגמרא: בָּעֵי רָבִינָא, גֵּזֶל הַגִּיּוֹרֶת, שנשבע עליו לשקר והודה לאחר מותה, מַהוּ. וצדדי הספק הם, האם לשון 'וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל' (במדבר ה ח) אָמַר רַחֲמָנָא, כדי שנדייק 'וְלֹא אִשָּׁה', ובגיורת שמתה אין חיוב נתינה לכהנים אלא הגזלן זוכה בממון. אוֹ דִּלְמָא שאין לדייק כן, כיון שאוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא – דרך הפסוק לכתוב 'איש' אף במקום שאין למעט מכך אשה. פושטת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחֲרֹן לְרָבִינָא, תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר (שם) 'וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל', אֵין לִי לדעת שנאמר דין זה אֶלָּא בְּאִישׁ, שאם אין לו יורשים נותן את גזילתו לכהנים, אִשָּׁה מַנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בהמשך הפסוק 'לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה'', חֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם – שתי לשונות השבה, 'לְהָשִׁיב', ו'הַמּוּשָׁב', אחד לאיש ואחד לאשה. ממשיכה הברייתא, אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ', לומר לך שרק ב'אִישׁ' אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר [–לחפש] אַחֲרָיו אִם יֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִים – יורשים, אִם לַאו, שיתכן שיש לו בנים, והם זכאים בגזילתו ולא הכהנים, וכלשון הפסוק 'וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל', כלומר שיתכן שיש לו ויתכן שאין לו, אך בְּקָטָן אִי אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר אַחֲרָיו, שבְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין, שהרי קטן אין לו בנים. ומבואר בברייתא שגם בגיורת נאמרה פרשה זו.

הגמרא מבארת מי הכהן שזוכה בגזל הגר: תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפסוק (שם) 'הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַה' לַכֹּהֵן', ללמד שקְנָאוֹ הַשֵּׁם – הקדוש ברוך הוא, וּנְתָנוֹ לַכֹּהֵן, והיינו לכהן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר העובד בבית המקדש כשהוא בא להתכפר. מבררת הברייתא: אַתָּה אוֹמֵר שעליו לתתו לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, אוֹ שמא אֵינוֹ כן, אֶלָּא יתנו לְכָל כֹּהֵן שֶׁיִּרְצֶה, אין לומר כן, שהרי כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בהמשך הפסוק 'מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו', חֲרֵי לַכֹּהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שהוא מקריב את איל הכפורים, ומשמע שלמי שניתן האיל ניתן הממון.

הגמרא מבארת את דין גזל הגר, כשהגזלן הוא כהן: תָּנוּ רַבָּנָן, חֲרֵי שֶׁהָיָה הַגּוֹזֵל כֹּהֵן, וכשבא זמן משמרו הודה, מַנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר, הוֹאִיל וְגֵזֶל הגר יוֹצֵא וניתן לַכֹּהֲנִים, וַחֲרֵי הוּא תַּחַת יָדִי ואני כהן, יְהֵא שֶׁלִּי ולא ינתן לכהנים אחרים, וְדִין הוּא – והיה יכול לומר כן מכח קל וחומר, שהרי אִי בְּגֵזֶל הגר שֶׁל גזלנים אֲחֵרִים הוּא זוֹכֶה, אם יביאו אותם בזמן משמרתו, בְּגֵזֶל שֶׁל עַצְמוֹ שכבר נמצא בידו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיזכה בו. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר קל וחומר זה בְּלָשׁוֹן אַחֵר, וּמַה דָּבָר – קרבנות שֶׁאֵין לוֹ לכהן חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁיְּבָנֶם בִּרְשׁוּתוֹ, כגון קרבן של כהן, שיכול להביא את קרבנו אף שלא בזמן משמרתו ולהקריבו, וזוכה בעצמו בבשר ובעור, שנאמר (במדבר ה י) 'וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ', ומכל מקום כְּשֶׁיִּבָּנֶם לִרְשׁוּתוֹ – אם נתנו הבעלים לכהן שבמשמרת העובדת באותו זמן להקריבו, אֵינוֹ יָכוֹל כהן אחר מבני אותה משמרת לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ, אלא זכה בה אותו כהן לבדו, שנאמר בהמשך הפסוק (שם) 'אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה', דָּבָר – גזל הגר של אחרים, שֶׁיֵּשׁ לוֹ לכהן חֵלֶק בּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִבָּנֶם בִּרְשׁוּתוֹ, שהרי גזל הגר שהביאו ישראל לאחד מבני המשמר, מוציאים ממנו ומחלקים אותו לכל בני המשמר, מִשֶּׁנִּבָּנֶם לִרְשׁוּתוֹ של כהן זה, הגזלן, אֵינוֹ דִּין דְּאֵין אַחֵר יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ מִיָּדוֹ, ולא יצטרך לחלוק בה עם כל בני המשמר. דוחה הברייתא את הקל וחומר האחרון: לֹא, אין זה קל וחומר, שהרי אִם אָמַרְתָּ בְּדָבָר שֶׁאֵין לוֹ חֵלֶק בּוֹ עד שיכנס לרשותו, שאם נכנס לרשותו נוטלו לעצמו לבדו, הרי זה משום שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵין לוֹ מתחילה חֵלֶק בּוֹ, כָּךְ גם אֵין לַכֹּהֲנִים הָאֲחֵרִים חֵלֶק בּוֹ, ואין מי שיתבענו, האם תֹּאמַר כן גם בְּגֵזֶל הגר, שֶׁשֵּׁם כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ קודם שבא לידו, כָּךְ יֵשׁ לַכֹּהֲנִים הָאֲחֵרִים שבאותו משמר חֵלֶק בּוֹ, וכיון שהם תובעים את חלקם אינו יכול להשאירו בידו. אֶלָּא, כיון שנפרך הקל וחומר, דין הכהן הגזלן הוא שגֵּזֵילוֹ יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֵּק לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים שבאותו משמר.

מקשה הגמרא על הברייתא: איך יתכן שכהן שגזל את הגר משיב את הגזילה לכל הכהנים שבמשמרתו, וְהָכְתִיב (במדבר ה י) 'וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ', ולומדים מפסוק זה שכל כהן יכול להקריב את קרבנותיו בכל זמן שירצה, והבשר והעור שלו, ואם כן את האשם שעליו להביא הוא יכול להקריב בעצמו, ודרשנו לעיל מהפסוק (שם ה ח) 'מִלְּבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים' שממנו הגזילה ניתן למי שניתן לו איל האשם, ויזכה הוא לבדו בגזל זה. מתרצת הגמרא: אכן כהן המקריב את איל האשם זוכה לבדו בכסף, וְהָכָא – בברייתא בְּמַאי עַסְקִינָן, בְּכֹהֵן טָמֵא שאינו יכול להקריב את האשם, וכיון שהוא נותנו לכהני המשמר, הם זוכים גם בכסף הגזילה.

דוחה הגמרא: אִי מדובר בְּכֹהֵן טָמֵא, איך נפרש את דברי רבי נתן בברייתא, שגזל הגר הוא דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בּוֹ', ואם הוא טמא, מִי אִית לֵיהּ – וכי יש לו חלק במתנות אלו, והרי לכהן טמא אין חלק אפילו בעור, ואף לא בגזל הגר. וכיון שמוכח שהברייתא עוסקת בכהן טהור חוזרת הקושיא, כיון שהוא זוכה בהקרבת האיל מדוע אינו זוכה בכסף הגזילה.

מתרצת הגמרא את הברייתא באופן אחר: אֶלָּא לעולם הברייתא עוסקת בכהן טהור, והטעם שאינו נוטל את הגזילה לעצמו, משום דַּאֲתָיָא – בא, נלמד דין זה בגזירה שוה 'לַכֹּהֵן' 'לַכֹּהֵן' מִשְּׁדֵה אֲחוּזָה. דְּתַנְיָא בברייתא, לגבי שדה אחוזה, שהיא שדה שירש אדם מאבותיו, שאם הקדישה ומכרה הגזבר לאחרים, כשמגיע היובל היא יוצאת מהקונה ומתחלקת לכהנים של אותו משמר שפגע בו היובל, שנאמר (ויקרא כז כא) 'לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ'. מבררת הברייתא: 'אֲחוּזָּתוֹ' מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – לשם מה נאמר, הלא היה די לומר 'לכהן תהיה', אלא ללמד, מִנַּיִן לְשָׂדֶה אחוזה הַיּוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וְקודם היובל גְּאָלָהּ – קנאה מן הגזבר אֶחָד מִן הַכֹּהֲנִים שהגיע משמרו בעת היובל, מַנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אותו כהן, הוֹאִיל וְדינה להיות יוֹצֵאָה לַכֹּהֲנִים בַּיּוֹבֵל, וַחֲרֵי הִיא כבר תַּחַת יָדִי, לפיכך תְּהֵא שֶׁלִּי לבדי ולא תתחלק לכהנים אחרים, וְהיה מקום לומר שדין – קל חומר הוּא, אם בְּשדה שֶׁל אֲחֵרִים שקנה ישראל אֲנִי זוֹכֶה ביובל, בְּשדה שֶׁל עַצְמִי לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתשאר תחת ידי, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ללמד שרק אֲחוּזָה שֶׁלּוֹ – רק שדה אחוזה שירש הכהן מאביו הרי היא שלו, וְאֵין זוֹ שקנאה מיד הגזבר שֶׁלּוֹ, הָא כֵּיצַד – אלא מה דינה, יוֹצֵאָה מִתַּחַת יָדוֹ, וּמִתְחַלֶּקֶת לְכָל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים. ויש ללמוד מדין שדה אחוזה שמתחלקת לכל הכהנים, ונאמר בה 'לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', שגם גזל הגר שנאמר בו 'לַה' לַכֹּהֵן' מתחלק לכל הכהנים.

הגמרא מביאה ברייתא על זכותו של הכהן בקרבנות עצמו: תָּנוּ רַבָּנָן, מַנַּיִן לְכֹהֵן שֶׁבָּא וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו - הן מה שנדר ונדב והן מה שנתחייב כחטאת ואשם, בְּכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה שֶׁיִּרְצֶה, ואף שלא בזמן משמרתו, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים יח ו–ז) 'וְכִי יָבֹא הַלֵּוִי מֵאַחַד שְׁעָרֶיךָ וגו' וּבָא בְּכָל אַוַּת נַפְשׁוֹ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה', וְשֵׁרֵת בְּשֵׁם ה' אֱלֹקָיו כְּכָל אֲחִיו הַלְוִיִּם וגו'". וּמַנַּיִן שֶׁשכר עֲבוֹדָתָהּ של הבהמה, והיינו בשרה, וְכן עוֹרָהּ, הם שֶׁלּוֹ בלבד, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ה י) 'וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ'. הָא כֵּיצַד – באיזה אופן הוצרך הפסוק להשמיענו שהעור והבשר שלו הן, כגון אִם הָיָה הכהן בַּעַל מוּם, שאינו ראוי לעבוד, וממילא אינו יכול לעשות שליח להקרבה, נוֹתְנָהּ להקרבה לְכֹהֵן שֶׁבְּאוֹתוֹ מִשְׁמָר, אך אף בכהן בעל מום זה נאמר 'וְאִישׁ אֶת קָדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ', וכיון שהוא ראוי לאכול עֲבוֹדָתָהּ וְעוֹרָהּ שֶׁלּוֹ.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד ב

'עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם' (שם כב ח), כלומר שתובעו בדין, ויש להקיש פסוק זה העוסק בתביעה לפסוק 'כִּי יִתֵּן אִישׁ' העוסק בנתינה, ולדרוש שאין השומר חייב שבועה וכפל עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד, וצריך שיהיה גדול גם בשעת הנתינה וגם בשעת התביעה. מסיים רבי אבא בר ממל את קושייתו, וְאִם אִיתָא – אם נכונים דברי רבי יוחנן ששומר אבידה הטוען טענת גנב חייב כפל, מדוע פטור השומר כשהיה המפקיד קטן בעת הנתינה, תֵּיהֲוֵי נַמִּי – תחשב גם הפקדת הקטן כַּאֲבֵידָה, שהרי גם אבידה לא באה ליד השומר על ידי נתינה כלל, אלא מצאה מעצמו, ובכל זאת חייבתו התורה כפל כיון שהתביעה היא על ידי גדול, וממילא אף אם הפקדת הקטן אינה נחשבת הפקדה, יתחייב השומר בכפל מחמת תביעתו עתה, כשהוא גדול.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי חייא, הָכָא – בברייתא כְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁאָכְלוֹ השומר כְּשֶׁהוּא – המפקיד עדיין קָטָן, ונמצא שמעולם לא היה הפקדון ראוי להתבע, מה שאין כן באבידה שמשעה שמצאה התחייב בה, שהרי בעליה גדול ויכול לתובעה, ולכך חייב בשבועה וכפל.

דוחה רבי אבא בר ממל: לדבריך נמצא שהפטור של השומר משבועה וכפל בפקדון של קטן הוא רק כשאכלו בקטנותו, אֲבָל אם אכלו כְּשֶׁהוּא – המפקיד כבר גָּדוֹל, מַאי, האם הָכִי נַמִּי דִּמְשַׁלֵּם השומר כפל, אִי הָכִי, כשבא התנא בברייתא לומר מתי חייב השומר בכפל, אַדְּתָנָא – עד שהוא שנה 'עַד שֶׁתְּהֵא נְתִינָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד', ומשמע שרק אם הנתינה עצמה היתה בגדלות יש חיוב כפל, לִיתְנֵי – היה לו לשנות 'עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד', ויחדש בזה שאפילו אם הנתינה היתה כשהוא קטן יתכן שיתחייב השומר, והיינו כשאכלו בגדלותו של המפקיד. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רבי חייא, תְּנֵי – אכן יש לגרוס בברייתא, 'עַד שֶׁתְּהֵא אֲכִילָה וּתְבִיעָה שָׁוִין כְּאֶחָד', ואם אכלו אחר שהגדיל, חייב שבועה וכפל. מביאה הגמרא תירוץ נוסף על קושיית רבי אבא בר ממל: רַב אַשִׁי אָמַר, לֹא דָּמֵי – אין לדמות דין שומר אבידה לשומר פקדון של קטן, שהרי אֲבֵידָה, קָא אָתְיָא – באה מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת שאיבדה, ואף שהמאבד לא הפקידה ממש, מכל מקום כיון שהאבידה שייכת לגדול חייבתו התורה שבועה וכפל, וְאִילוּ הָא – פקדון זה של הקטן, לֹא אָתְיָא מִכֹּחַ בֶּן דַּעַת אלא מכח קטן, ולכן אף אם אכל את הפקדון לאחר שגדל הבעלים פטור משבועה וכפל.

הגמרא מבררת באילו אופנים חייבה התורה שבועה את השומר: וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שומר הַטּוֹעֵן טַעֲנַת 'גָּנַב' בְּפִקָּדוֹן, אֵינוֹ חַיָּיב להשבע כדי להפטר מתשלום עַד שֶׁמלבד החלק שהוא טוען שגנב, גם יִכָּפֵר לגמרי בְּמִקְצָת הפקדון, וְגם יוֹדֶה שהוא חייב בְּמִקְצָת ממנו. מבאר רבי יוחנן, מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא לגבי חיוב שבועה בשומר הטוען שנגנב ממנו הפקדון (שמות כב ח), 'אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְּבַר שְׁנֵיהֶם', ומשמע שמדובר באופן שהמפקיד טוען שהפקיד ביד השומר יותר ממה שהוא משיב לו, והשומר טוען על חלק מסויים מהפקדון 'כי הוא זה', כלומר זהו בלבד שהפקדת אצלי ולא יותר, הרי שלא חייבה תורה לישבע שבועת שומרים אלא עד שיכפור במקצת ויודה במקצת.

מביאה הגמרא מי שחולק על דין זה: וּפְלִיגָא – חלוק רבי יוחנן בענין זה על דבריו דְּרַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר יוֹסֵף,

---

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום א' בו כותב שמשתתף בשיעורי לימוד חסידות בש"ק אבל כל השבוע טרוד הוא במאד, הנה מובן שאין זה מספיק כלל וכלל, וע"פ מרז"ל המקבל עליו עומ"ש מבטלין כו' הנה כשיטריד מוחו בלימוד התורה בכלל ובלימוד נשמתא דאורייתא היינו תורת החסידות בפרט ימעט ממנו טרדות אחרות,

ונוסף על זה הנה מוכרח שיהי' חקוקים בזכרונו פרקי משניות ופרקי תניא ובמילא אף כשהוא טרוד יוכל לחזור עליהם בעל פה.

הסברא להחליף הדירה שלו מפני ששכניו אינם כדבעי נכונה היא, ויה"ר מהשי"ת שיהי' משנה מקום משנה מזל לטוב ולברכה ופרנסה כדי שיוכל לעבוד השי"ת מתוך הרחבת הדעת.

והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובנקל ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל.

בברכת כוח"ט.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שלישי עמוד ב

מִיפַּלְגֵי – באיזו סברא נחלקו תנאים ואמוראים אלו. מבארת הגמרא: **מַר סָבַר** – רבי אלעזר ברבי שמעון ושמואל המחייבים את העד, סוברים **שֶׁדָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן, כְּמָמוֹן דָּמֵי** – נחשב כממון, והשבועה שהעד מחייב נחשבת כ'גורם לממון', שהרי אם לא ישבע המוצא, יתחייב לשלם, והרי היא כעדות על ממון, ושבועתו מחייבת קרבן. ואף בשני האופנים הראשונים שמנה בן עזאי, שהכיר רק באבידה או רק במוצאה, נחשבת עדותו כ'גורם לממון', כיון שעדותו על מקום האבידה היתה מסייעת לבעל האבידה לחפש את אבידתו באותה שכונה, עד מציאתה, וכן עדותו על המוצא הייתה מסייעת לבעל האבידה לשואלו האם את אבידתו מצא. **וּמַר סָבַר** – ותנא קמא ורבי חנינא סוברים, שדבר הגורם לממון **לַאו כְּמָמוֹן דָּמֵי** – אינו נחשב כממון, ולכך עד אחד שאינו אלא גורם לממון, פטור מקרבן שבועה.

הגמרא חוזרת לענין הכופר בפקדון: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, שומר **הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן** – מכחיש שהוא בידו, והעידו עדים שראוהו ברשותו, אף שלא נשבע לשקר, **נַעֲשָׂה עָלָיו** – על הפקדון **גַּזְלָן**, ודינו ככל גזלן **שֶׁחַיָּיב בְּאוֹנָסִין**. מוכיח זאת רב ששת: **וְתָנָא תּוּנָא** – התנא בברייתא מסייע לדין זה, שכך שנינו בברייתא, נאמר בתורה בפרשת שבועת שקר (ויקרא ה כב, כג) 'אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר וגו', וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל', **לָמַדְנוּ** מפסוק זה את **עוֹנֶשׁ** הגזלן, שהגזילה באחריותו וחייב באונסיה, אך 'אַזְהָרָה' **מִנַּיִן** – היכן הזהירה התורה שלא יכחש אדם בממון אחרים שברשותו, שהרי בכל מקום שהענישה התורה את האדם על מעשה מסוים, כתבה התורה גם 'אזהרה' שלא לעשות כן, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יט יא) 'וְלֹא **תְכַחֲשׁוּ**'. מסיים רב ששת את הוכחתו, **מַאי לַאו** – האם אין כוונת הברייתא **לְעוֹנֶשׁ** שבא מחמת הכפירה **בְּמָמוֹן**, שמיד בכפירתו הוא מתחייב באונסים, אף שלא נשבע לשקר. דוחה הגמרא: **לֹא**, כוונת הברייתא **לְעוֹנֶשׁ** הבא מחמת **שְׁבוּעָה**, שאם נשבע לשקר מתחייב באונסי הפקדון, אך הכפירה לבדה אינה מחייבתו באונסים.

חוזר רב ששת ומוכיח שכוונת הברייתא לחייב באונסים את הכופר, אף ללא שבועה. מדייק רב ששת: **הָא** מִדְּקָתָנֵי התנא **בְּסֵיפָא** 'וְאִישְׁתַּבַּע' – שמדובר שהגזלן נשבע, **מִכְּלָל** [–משמע] **דְּרֵישָׁא** עוסקת באופן **דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע**, ואם כן מוכח שה'עונש' הוא על הכפירה, ולא על השבועה. מביא רב ששת את הסיפא: **דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא**, על הפסוק (שם ה כב–כה) 'אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר וגו', וְשִׁלַּם אֹתוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִשָּׁתָיו יֹסֵף עָלָיו וגו', וְאֶת אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה'', **לָמַדְנוּ** את **עוֹנֶשׁ** הנשבע לשקר שמוסיף חומש ואשם, **אַזְהָרָה** שלא להשבע לשקר **מִנַּיִן**, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שם יט יא) 'לֹא **תִּשָּׁקְרוּ** אִישׁ בַּעֲמִיתוֹ'. **וּמִדְּסֵיפָא** עוסקת באופן **דְּאִישְׁתַּבַּע**, וחייב חומש ואשם, יש לדייק שהרֵישָׁא שלא מבואר בה שחייב חומש ואשם, עוסקת באופן **דְּלֹא אִישְׁתַּבַּע**, שעונשו הוא רק חיוב באונסים, והיינו כדברי רב ששת שהכופר חייב באונסים אף אם לא נשבע.

דוחה הגמרא: **אָמְרֵי**, יש לומר **דְּאִידִי וְאִידִי** – זו וזו, הרישא והסיפא, עוסקות באופן **דְּאִישְׁתַּבַּע**, והטעם שברישא אינו חייב חומש ואשם, הוא כיון **שֶׁבָּאוּ** – בסיפא מדובר **שֶׁהוֹדָה** מעצמו, **וּבָאוּ** – ברישא, מדובר באופן **שֶׁבָּאוּ עֵדִים** שגזל, וממילא, ברישא **דַּאֲתוּ** [–שבאו] **עֵדִים, חַיָּיב בְּאוֹנָסִין** כדין גזלן, אך פטור מחומש ואשם כיון שלא חייבה אותם תורה אלא כשמודה מעצמו, ובסיפא **דַּאוֹדוּיֵי אוֹדֵי** – שהודה מעצמו, **חַיָּיב בְּקֶרֶן** ככל גזלן, **וְנוסף** עליו חיוב **חוֹמֶשׁ וְאָשָׁם**. אך אין ראיה מהברייתא לדברי רב ששת, שבאופן שלא נשבע הוא חייב באונסים.

מקשה הגמרא על רב ששת: **מָתִיב** – מקשה **רָמִי בַּר חָמָא**, שנינו במשנה (שבועות מד:) שבכמה מקרים תיקנו חכמים שהתובע ישבע ויטול, וְאחד מהם הוא אם 'שֶׁכְּנֶגְדּוֹ' – האדם שנגד, כלומר הנתבע, התחייב שבועה דאורייתא כדי להפטר, ואינו יכול להשבע כיון שהוא **חָשׁוּד עַל הַשְּׁבוּעָה**, מחמת שכבר נשבע פעם אחת לשקר, הדין הוא שישבע התובע שהאמת כדבריו ויטול את הממון. מבארת המשנה, **כֵּיצַד** נעשה אדם חשוד על השבועה, **אֶחָד** – בין אם נמצא שקרן **בִּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת** – שנשבע בשקר שאינו יודע עדות, **וְאֶחָד** הנמצא שקרן **בִּשְׁבוּעַת הַפִּקָּדוֹן** – שאין הפקדון ברשותו **וַאֲפִילּוּ** אם נמצא שקרן **בִּשְׁבוּעַת שָׁוְא**, כגון שנשבע על עמוד של אבן שהוא של זהב, שאין בשבועתו הפסד ממון לאדם אחר. מסיים רמי בר חמא את קושייתו, משמע מהמשנה שרק אם נשבע שבועת הפקדון נעשה 'חשוד', **וְאִם אִיתָא** – אם אכן הדין כדברי רב ששת שהכופר בפקדון נחשב כגזלן, הרי **בְּכָפִירָה** בפקדון ללא שבועה **הוּא דְּאִיפְּסִיל לֵיהּ** – הוא כבר נפסל, כיון שנעשה גזלן, וגזלן פסול לשבועה.

מתרצת הגמרא: **אָמְרֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, דְּקָאֵי בְּאָנֵס** – שהבהמה המופקדת עומדת במרעה, שבזה אף רב ששת מודה **דְּלַאו כְּפִירָה הוּא** – שאין זו כפירה הנחשבת כגזילה, כיון שאינו מתכוון לגזולה אלא **דְּסָבַר** – חושב השומר, **אֲשְׁתַּמִּיטְנָא לֵיהּ** – אשתמט ממנו, ואדחה אותו בינתיים, **אַדְּאָזִילְנָא וּמַיְיתִינְנָא לֵיהּ** – עד שאלך ואביאנה לו ממקום המרעה, וכיון שכך אין דינו כגזלן בכפירה לבד, עד שישבע לשקר. ואילו רב ששת אמר את דינו באופן שהתברר שהגזילה היתה בידו בשעה שכפר בה, ולכן דינו כגזלן. מוכיחה הגמרא כדברי רב ששת: **תֵּדַע** שכך הוא הדין, **דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין**, לוה **הַכּוֹפֵר בְּמִלְוֶה**, והתברר ששיקר, הרי הוא נשאר **כָּשֵׁר לְעֵדוּת**, כיון שאנו תולים שלא התכוין לגזול, אלא להשתמט מהמלוה עד שיהיו לו מעות לפרוע את חובו,

---

אגרות קודש

ב"ה, ז' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... כנראה אשר הנשים הצעירות... אינן בקיאות כ"כ בהלכות טהרת המשפחה, ומובן אשר מפני שבנ"י ביישנים הם לא תמיד מדברות עד"ז ובפרט שואלות, והי' מהנחוץ ביותר וביותר... לעשות קביעות אשר אחת הנשים הבקיאות בזה תלמוד עמהם הדינים הצריכים עד שידעו אותם היטיב. ומה טוב הי'... שילמדו כזה גם עם אנשים הצעירים מפני הטעם דלעיל, וכן ההקדם בזה ישובח.

בברכה לאי[וש]"ט ולהצלחה בכל הנ"ל ובעניניו בכלל. המחכה לבשו"ט בהקדם היותר אפשרי בהנ"ל ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

ב״ה, י״ב אלול, תשי״ט
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מז׳ אלול, בו כותב אודות אחיו שי׳ המבקר באסיפות של מסיתים ומדיחים ר״ל וכו׳.

ולפלא שאינו מזכיר בהנוגע לעניני שידוכין לאחיו, האם התעסקו בזה ומה היו התוצאות וכו׳ וכן במה מתעסק בענין של פרנסה וכיו״ב בתור קביעות, והרי שתי נקודות אלו אפשר לנצלם להשפיע על דבוריו ועל השקפתו על כמה ענינים שאומרם, כי כנראה ממכתבו אין כ״כ תועלת מפלפול בשכל, כי אם להמשיכו לסדר חיים מתאימים, שבד״מ לא יפגש עם המסיתים וכו׳ ואדרבה יהי׳ בסביבה הפכית או בסביבה אחרת שאין מתעסקים בחקירה פילוסופיא וכו׳, ויש להתענין במיוחד בהנוגע להתעסקות מתאימה בשבילו, שהרי בודאי זקוק הוא למעות בשביל הוצאות שונות וכיו״ב, וכשירגיש בעצמו משתכר ומרויח כסף, יש מקום לומר שימשיך זה אותו, אף שכמובן צריך לסדר שהריוח יהי׳ מינימלי, שלא יבוא להרגש שעצמאי הוא וכו׳.

מהנכון לבדוק את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין וכן את התפילין של אחיו [אפילו את״ל שישנם ימים שאין מניחם, בכ״ז ה״ה שייכים לו], וכשתהינה כשרות בודאי ימצא עת הכושר שיניחם עכ״פ לאיזה רגעים וגדול כחם של תפילין שכפסק רז״ל (מנחות מד, א) ממשיכים חיים, שבזה גם חיים ברוחניות (ראה טור או״ח רסל״ז).

ובעת רצון יזכירוהו על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע מתאים לתוכן כתבו.

ומאחר שהכל בהשגחה פרטית ופנה אלי, הנה אעוררו ואת אביו שי׳ של המדובר, על ההכרח לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה אשר בדורנו נתגלתה בתורת החסידות, שע״ז אמר משה רעיא מהימנא (זח״ג קכד, ב) דלית תמן מסטרא דרע, ואדרבה מביאה כי רוח הטומאה אעביר מן הארץ, ואם בכל הזמנים ובכל המדינות הי׳ הכרח בזה עאכו״כ בתקופתנו ובמדינה זו ביחוד.

ויהי רצון שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בזה.

בברכה לבשו״ט ולכוח״ט,

בשם כ״ק אדמו״ר שליט״א
מזכיר

ב״ה, ה׳ אלול, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, הנה במה שכותב אודות המצב במשפחתו ובפרט בנוגע לכשרות, הנה ידוע שלכל לראש צריכה להיות קריאה בשלום היינו הליכה בדרכי נועם ולברר לפניהם שהתורה ומצות בכלל הן טובת האדם הן בנוגע לנשמה והן בנוגע לגוף הן בנוגע בעוה״ז והן בעולם הבא, ובפרט בכשרות האכילה ושתי׳ שכלשון רבנו הזקן בתניא קדישא נעשה דם ובשר כבשרו הנה מאכלות בלתי כשרות אין הגוף הישראלי יכול לסובלם, ואף שלפעמים מאריך הזמן עד שנראה תוצאות לא טובות ח״ו, הרי מובן שאנשים נורמלים ובשכל בריא לא יעשו שום דבר שיקלקל בריאות גופו באופן קשה אף אם יתגלה הקלקול רק לאחר כמה שנים, וכשיוסיף שאין הענין כדי להפחיד עליו אלא מצד אהבת ישראל בכלל

אגרות קודש

ואהבת קרוב ובן בפרט מוכרח לשמור את הקרובים מכל נזק ח״ו הרי דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב. ויה״ר מהשי״ת שיהי׳ זה בנקל ובהקדם.

בהנוגע לקבלת הוויזה שלו הנה לפלא מ״ש שהדבר צריך להתארך כמה זמן שכיון שהבקשה בזה באה מצד מוסד חינוך ידוע, ותקותי חזקה שכשישתדלו באופן שכותב במכתבו מצד המוסד יצליח השי״ת.

מה שכותב אודות קביעות זמן חתונתם לי״ג אור לי״ד חדש הגאולה חדש כסלו הבע״ל, הנה יה״ר מהשי״ת שיהי׳ בשעה טובה ומוצלחת, ויוכל לכתוב בהזמנה גם י״ד כסלו אבל לא הלשון ליל אלא אור לי״ד ושנו חכמים בלשון המשנה.

מוסג״פ קטע השיחה דש״ק מברכים ח׳ אלול ה׳תשי״א, אשר תוכנו כל השנים ובכל השנה זמנו הוא, ובטח ינצלו באופן המתאים.

בברכת כוח״ט.

ב״ה, ה׳ אלול, תשי״ד
ברוקלין.

הנהלת בית ספר למלאכה, ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על מכתבם מכ״ה מנ״א והקודמים - י״ג סיון, ז׳ תמוז - בהשאלה אודות קבלת תלמיד פלוני או פלוני לבי״ס למלאכה. הנה מובן שזהו תלוי באופי התלמיד ובתכלית כוונתו בכניסה לבי״ס למלאכה, ובמילא עליהם להתייעץ בזה עם הנהלת ישיבת תו״ת דלוד בה למדו הנ״ל עד עתה, ולהחליט בהתאם להידיעה שתהי׳ משני הצדדים. ומובן שצריך לשמור על הנקודה שכתבתי מאז, שיש להזהר שבי״ס למלאכה לא יעשה מקום מקלט ומנוס לאלו הרוצים לפטור את עצמם מלימוד כדבעי.

בהנוגע לקבלת תלמידים חדשים לזמן הבע״ל, - הנה בכלל מוכרח הוא ה[דבר] כי זהו סימן היחידי כלפי חוץ להגדלת מוסד חינוך, - אבל כמות התלמידים-חדשים [תלוי] בהאפשריות לסדרם וכו׳, וההוצאה הכרוכה בזה. וע״פ הוראת נשיאינו הק׳, הנה אז מען שטעלט זיך ברייט נותן השי״ת בהרחבה.

בהנוגע להשאלה אם לקבל תלמידים מבתי ספר הרשת. לא פרטו במכתבם חלקי הסותר והבונה שבזה, וכן לכאורה זהו בסתירה להסברא, שקודם הכניסה לבי״ס למלאכה על התלמידים ללמוד משך זמן בהישיבה. ואף אם יש כאלו שאינם מסוגלים מ[איזה] טעם שיהי׳ ללימודי הישיבה, הנה בודאי, לשנה או חצי שנה, כאו״א יכול להסתגל לזה. ובאם שיכול ואינו רוצה - הרי ספק אם מתאים ג״כ לבי״ס למלאכה.

מה שהמורה המקצועי דעתו, שאלו שלא הסתגלו לעבודה צריכים לשלחם, הנה מובן שהבירור שאינו מסוגל דורש זמן, ואי אפשר להחליט על יסוד איזה שבו[עות], ובפרט במקום חדש בשביל התלמידים, בסביבה חדשה. ובפרטי פרטיות - הפיטור מבי״ס למלאכה יגרום ג״כ יציאה מסביבה המתאימה בשביל התלמיד [אף כי לאידך גיסא מ[ובן] שללמוד עם כאלו שאינם מביאים תועלת כלל אין לו מקום (אפשר יש למצוא איזה ענין אחר בשביל התלמידים שאינם מסוגלים ללימוד מלאכה, שבכ״ז ישארו בהכפר או בהסביבה דחב״ד באיזה שירות וכו׳?)].

התמונות - ב״פ - נתקבלו.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש וכוח״ט,

מ. שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יח הַשּׁוֹמֵעַ הַבְּדָלָה[מד] בֵּין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בֵּין בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְנִתְכַּוֵּין לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ כְּשֶׁשָּׁמַע בִּרְכַּת הַבְּדָלָה[מה-מו] אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּדַעְתּוֹ לָצֵאת בְּהַבְדָּלָה זוֹ בִּשְׁעַת בִּרְכַּת הַיַּיִן (וַאֲפִלּוּ לֹא שָׁמַע כְּלָל בִּרְכַּת הַיַּיִן[127] מז) אֵין בְּכָךְ כְּלוּם וְיָצָא יְדֵי חוֹבַת הַבְּדָלָה[מח-מט] (אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁתּוֹת יַיִן עַל סְמַךְ בִּרְכַּת הַיַּיִן שֶׁבִּירַךְ הַמַּבְדִּיל כָּל שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּין בִּשְׁמִיעַת בִּרְכַּת הַיַּיִן לִפְטוֹר בָּהּ הַיַּיִן שֶׁיִּשְׁתֶּה הוּא):

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יח
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

מד] השומע הבדלה - השומע הבדלה דרך הטלפון או מגביר־קול - לא יצא[122], ויבדיל שוב[123].

מה] ברכת הבדלה - יש לשמוע את הברכה מתחלתה ועד סופה, אך בדיעבד אם שמע את האזכרות ועיקר הברכה שהוא 'המבדיל בין קודש לחול' - יצא[124].

ואם רואה שאינו מצליח לשמוע את הברכה (מחמת ריבוי קהל, או שכשסיים לברך על הבשמים או הנר כבר אחז המבדיל באמצע הברכה) יאמרה בעצמו[125].

מו] ברכת הבדלה - האוחז באמצע תפלת שמונה־עשרה, והקשיב לברכת המבדיל, יצא ידי חובת הבדלה, אף שלא ענה אמן[126].

מז] ברכת היין - והוא הדין לפסוקים שלפני הבדלה שאינם חלק מנוסח ההבדלה, וכן לברכת הבשמים או הנר,

אלא שבמקום האפשר יאמר הפסוקים ויברך על הבשמים והנר בעצמו[128].

מח] חובת הבדלה - היינו הבדלה על הכוס[129].

מט] חובת הבדלה - ולכתחילה יש לשמוע ברכת הגפן, וכן להמתין במקומו בלא שיחה, עד שישתה המבדיל שיעור מלא לוגמיו[130].

ציונים והוספות

122) ליקוטי שיחות ח"ט עמ' 633, חכ"א עמ' 694.

123) ואם יודע שלא תהיה לו אפשרות להבדיל באופן אחר - יאמר המילים ביחד עם המבדיל.

124) ראה המבואר לעיל שאם אין לו כוס - אפילו לכתחילה לא יאמר יותר מאשר 'המבדיל בין קודש לחול' שהוא עיקר ההבדלה.

125) ונחשב כאומרה על היין, ואם סיימה קודם המבדיל יענה 'אמן' (אשל אברהם בוטשאטש סי' רצה), וראה מנהג כ"ק אדמו"ר הרש"ב שהובא לעיל לומר לפעמים את ההבדלה ביחד עם המבדיל.

126) מדין שומע כעונה, אלא שלכתחילה אין לעשות כן.

127) פעמים שיצא ידי חובת הבדלה אפילו אם המבדיל עצמו לא אמר בורא פרי הגפן, כגון שהבדיל באמצע הסעודה (ראה סי' רעא סי"א, ובסי' ערב קו"א סק"ב).

128) קודם שישתה המבדיל את היין כדי שיאמרם על היין, ואם הדבר אינו אפשרי בלא שיפסיד שמיעת ברכת ההבדלה, יאמרם לאחר מכן.

129) פמ"ג א"א ס"ק י.

130) אגרות משה או"ח ח"ד סי' ע: עכ"פ חזינן שגם השתיה הוא שייכת למצות הכוס, ואף שלהגאונים שסוברין שהוא עיכוב שהמקדש דוקא ישתה אינו אלא בקידוש כדאיתא שם בש"ע, ואף אם נימא שגם לענין עצם טעימה שהוא עיכוב הוא ג"כ רק לקידוש נמי עכ"פ הוא שייך להבדלה ולכל הדברים הנעשים על היין שלכן אסור להפסיק בדבור לכל מי שיוצא בהבדלה קודם שישתה אחד מהשומעין שהרי נמצא שהוא כהבדיל בעצמו על הכוס ונשפך הכוס או שהפסיק בדבור שלא יצא להבדלה כתקונה לכו"ע וגם אפשר שלא יצא כלל, ולכן יש להזהיר להשומעין שלא יפסיקו אפילו באמירת שבוע טוב לכתחלה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

א כשבודק אדם ומחפש אחר החמץ בליל י"ד מוציאו מן החורים ומן הסדקים ומן המחבואות ומן הזויות ומקבץ הכל ומניחו במקום אחד ואינו מבערו מיד אלא צריך להמתין עד למחר בסוף שעה חמישית מטעם שיתבאר בסימן תמ"ה.

וצריך הוא להזהר בו לשומרו שלא יתגרר ממנו מאומה על ידי קטנים או עכברים ויצטרך לחזור ולבדוק פעם אחרת כשיתברר לו שגררו ממנו כגון שלא ימצא כל כך חתיכות כמנין חתיכות שהיה בו בשעה שהניחן שם מיד אחר הבדיקה ובודאי נחסר ממנו על ידי תינוקות או עכברים שגררו ממנו ויש לחוש שמא הניחוהו באחד מחורי הבית ולכך צריך לחזור ולבודקו פעם אחרת ושמא ישכח או שמא לא יהיה בקי בהלכה שאינו יודע שצריך הוא לחזור ולבדוק לפיכך הטילו חכמים על כל איש שיזהר בחמץ שמצא

בבדיקה שישמרנו יפה מפני התינוקות והעכברים וכיצד ישמרנו מפניהם מצניעו בתיבה וכיוצא בה מקום שאין התינוקות ועכברים יכולין ליטול משם או יתלנו באויר או יכפה עליו כלי רחב ויניחנו במקום גבוה קצת שלא יוכלו התינוקות ליטלו משם ולא יכפה עליו כלי קטן וצר מפני שהעכברים יכולין לגלותו:

ב וכן החמץ המוכן ומונח בבית או בשאר חדרים הצריכים בדיקה לאכול ממנה בלילה ולמחר עד שעה ה' צריך הוא להצניע כדרך שנתבאר.

ואימתי מצניעו קודם שיתחיל לבדוק שאם לא יצניע מקודם יש לחוש שבשעת הבדיקה עצמה כשבדק זוית אחת והולך ממנה לזוית אחרת שמא יראה בעיניו שעכבר או חולדה נטלה מעט חמץ מן החמץ המוכן לאכילה ויצטרך לחזור ולבדוק פעם אחרת אותה זוית שבדק שמא גררו את החמץ שנטלו והניחו בזוית זו.

ומטעם זה צריך להזהר כשהולך לבדוק מזוית לזוית שישמור יפה את החמץ שמצא בזוית הראשונה ויוליכנו עמו או יצניעו כדרך שנתבאר:

ג והעולם אין נזהרין אלא להצניע החמץ שמוצאין בבדיקה אבל שאר החמץ מוליכין אנה ואנה בתוך החדרים הבדוקים ואינן נזהרים בו לשמרו שלא יתגרר ממנו מאומה ולא יפה הם עושים וצריך ללמדם ולהזהירם שלא יעשו כן:

ד אם הצניע את החמץ כדרך שנתבאר ואח"כ מצאו חסר או שניטל לגמרי אין צריך לחזור ולבדוק מה שבדק כבר שבודאי אדם נטלו משם ולא תינוקות ועכברים:

ה ואם עבר ולא הצניעו כלל אלא הניחו מפוזר ומפורד בתוך הבית ולא נזהר לשמרו כלל וגם אינו יודע מנין החתיכות שהיה בו ואפשר שנחסר ממנו כמה חתיכות וגררום התינוקות והעכברים אף על פי כן אין צריך לחזור ולבדוק פעם אחרת דכיון שאין ברור לו שנחסר ממנו אין אנו מצריכין אותו לחזור ולבדוק מה שבדק כבר בשביל חששא בעלמא שמא גררו העכברים מן החמץ (פירוש חתיכה גדולה שאין העכבר יכול לאכלה כולה אבל אם היה גורר חתיכה קטנה היינו תולין לומר שאכלה כולה כמו שנתבאר בסי' תל"ג שספק אכילה מוציא מידי ספק חמץ עיין שם) והניחוהו באחד מחורי הבית שאם נצריכוהו לחזור ולבדוק בשביל חששא כזו אין לדבר סוף שאי אפשר שיגמרו כל ישראל את בדיקת חמצם ברגע אחד וכשאחד גמר בדיקתו קודם שגמר חבירו לבדוק את כל חדריו יש לחוש שמא ברגע זו נטל העכבר חמץ מחדרים של חבירו שאינן בדוקין עדיין ויש בהן חמץ לרוב וגרר את החמץ והוליכו לחדרים הבדוקים של זה שגמר בדיקתו ויצטרך לחזור ולבדוק ואין לדבר סוף:

ו ואחר הבדיקה מיד יבטל כל חמץ שיש בכל גבולו שלא מצאו בבדיקה וביטול זה תקנת חכמים היא.

ולמה תקנוהו חכמים והלא אף אם נשארו כמה פירורים חמץ בזויות ובחורים ובסדקים שלא מצאם בבדיקה הרי הם בטלים מאליהם ואין צריך לבטלם ולהפקירם שמאליהם הם הפקר שהרי אינם חשובים כלל בעיני בני אדם ואף אם היה מוצא אותם בבדיקתו לא היה נוטלם ואוכלם אלא היה משליכם למקום הפקר או שורפם ואם כן למה תקנוהו חכמים ביטול זה אלא לפי שחששו שמא נשארה גלוסקא יפה של חמץ באחד מן הזויות או באחד מן החורים שלא מצאה בבדיקה ואלו היה מוצאה היתה חשובה בעיניו ולא היה מפקירה ולכך אינה בטלה מאליה כמו פירורין ויש לחוש שמא ימצאנה בפסח ויעבור עליה בבל יראה ובבל ימצא (אבל קודם שמצאה אינו עובר בבל ימצא אע"פ שהיתה טמונה בביתו כמו שנתבאר בסי' תל"ג ע"ש הטעם) ואע"פ שמיד שימצאנה יבערנה מן העולם לגמרי יש לחוש שמא ישהה מעט קודם שיתעסק בביעור ועל שהייה זו עובר בבל יראה ובל ימצא אבל כשביטל כל חמץ שלא מצאו בבדיקה אף אם ימצא גלוסקא בפסח ולא יבערנה מיד לא יעבור עליה בבל יראה מן התורה אלא מדברי סופרים:

ז ועיקר הביטול הוא בלב שישים בלבו כל חמץ שברשותו הרי הוא כאילו אינו ואינו חשוב כלום והרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל וכשגומר בלבו כך הרי הסיח דעתו מכל חמץ שברשותו ונעשה הפקר גמור ושוב אינו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא כמו שנתבאר לעיל בסי' תל"א.

ומכל־מקום תקנו חכמים שיוציא דברים הללו בפיו ויאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דלא חזיתיה ודלא בערתיה לבטל ולהוי כעפרא דארעא (פי' לפי שהזהב נקרא גם כן עפר שנאמר ועפרות זהב לו כמ"ש ביו"ד סי' כ"ח לכך צריך לפרש עפרא דארעא).

ואע"פ שמי שרוצה להפקיר נכסיו ואמר הרי נכסי כעפר אין זה כלום, מכל־מקום כיון שזה החמץ בשעה שעובר עליו בבל יראה אינו שלו כלל ואין לו שום חלק וזכות בו שהרי אסור לו ליהנות ממנו אלא שהכתוב עשאו כשלו שיהא שמו נקרא עליו שיעבור עליו בבל יראה ובבל ימצא לפיכך אין צריך להפקירו בלשון הפקר גמור אלא כשהוא מסיח דעתו ומבטל בלבו ומחשבו כעפר דיו בכך להפקיע שמו מעליו שלא יהא נקרא שלו ולא יעבור עליו כלום.

ומכל־מקום כל מדקדק במעשיו יפרט בפירוש הביטול בלשון ארמי לשון הפקר גמור ויאמר להוי הפקר כעפרא דארעא:

ח ולמה נתקן נוסח הביטול בלשון ארמי מפני עמי הארץ שאינם מבינים בלשון הקודש כי־אם בלשון ארמי לפיכך בארצות הללו שאין עמי הארץ מבינים גם לשון ארמי צריך ללמדם ולהזהירם שיאמרו נוסח הביטול בלשון שהם מבינים שהרי עיקר הביטול הוא בלב לפיכך צריך להבין בלב מה שהוא מוציא בשפתיו.

ואם עבר ואמר הביטול בלשון שאינו מבינו כלל אם הוא יודע כוונת הביטול שכוונתו הוא לבטל החמץ ולהפקירו אף על פי שאינו מבין פירוש המילות שהוא מוציא בשפתיו יצא ידי חובתו אבל אותן עמי הארץ וכן נשים שאינן יודעים

כלל ענין הביטול וכוונתו ונדמה בעיניהם שהם אומרים איזה תחינה ובקשה אף על פי שאמרוהו בלשון ארמי או בלשון הקודש לא יצאו ידי חובתן שהרי עיקר הביטול וההפקר הוא בלב שאם אינו מפקירו בלבו אף על פי שהוא אומר שמפקירו אין זה כלום שכל הפקר צריך להיות פיו ולבו שוין:

ט כשאומר הביטול בלשון הקודש צריך להזכיר חמץ ושאור שיאמר כל חמץ ושאור שיש ברשותי כו' שהרי על שניהם עוברים בב"י וב"י אם לא ביטלם שנאמר ולא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור וגו' והוא הדין כשמבטל בשאר לשונות יזכיר שניהם בפירוש אבל כשמבטל בלשון ארמי אין צריך להזכיר כי חמירא כולל חמץ ושאור שאף החמץ נקרא חמירא לפעמים.

ומ"מ ראוי לכל מדקדק במעשיו שלא יסמוך על זה ויזכיר שניהם בפירוש אף שמבטל בלשון ארמי שיאמר כל חמירא וחמיעא דאיכא וכו':

י כשמבטל החמץ בליל י"ד מיד אחר הבדיקה אינו מבטל אלא החמץ שאינו ידוע לו שלא מצאו בבדיקה אבל חמץ הידוע לו שדעתו לאכול ממנו בלילה ולמחר עד שעה ה' אף אם ביטלו אינו מבוטל שעיקר הביטול הוא בלב שיסיח דעתו ממנו לגמרי וחמץ זה ששייר למאכלו הרי לבו ודעתו עליו לאכול ממנו ואינו מופקר אצלו:

יא ולפי שיש לחוש שמא נתגלגל כזית מחמץ זה שאכל ממנו עד שעה ה' ונפל לאחד מן החורים או לאחת מן הזויות וכשיגיע הפסח ימצאנו ויעבור עליו בבל יראה ובל ימצא (אם ישהה מעט קודם שיתעסק בביעורו שכזית אינו דומה לפירורין לפי שאינן חשובים אבל כזית חשוב הוא ואינו בטל מאליו) לפיכך נכון הדבר שבשעה שהוא מבער מן ביתו את החמץ ששייר למאכלו יחזור ויבטל פעם שנית כל חמץ שיש ברשותו כדי שיבוטל גם כן החמץ שנתגלגל מחמץ זה ששיירו למאכלו ולא יעבור עליו בבל יראה ובל ימצא כשימצאנו בפסח:

יב וכיון שהוא צריך לבטל בשעת הביעור (מטעם שנתבאר) צריך הוא ליזהר ולבער קודם שתגיע שעה ששית שמתחלת שעה ו' ואילך אין בידו לבטלו כמו שנתבאר בסי' תל"ג.

ובביטול זה שבשעת הביעור יאמר כל חמירא דאיכא ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה דבערתיה ודלא בערתיה וכו' שהרי מבטל הכל ואינו משייר כלום לעצמו, מה שאין כן בביטול הלילה שאין דעתו לבטל אלא החמץ שלא ראה ולא מצא בבדיקה לכך הוא אומר דלא חזיתיה ודלא ביערתיה:

יג ואין לאדם לסמוך על ביטול זה בלבד שלא יבטל בלילה מיד אחר הבדיקה לפי שביטול זה שלאחר הבדיקה הוא תקנת חכמי הגמרא שתקנוהו מיד לאחר הבדיקה כדי שיהיה לו זמן קבוע שאם לא היה לו זמן קבוע היה נשכח מלב בני אדם העלולין לשכחה ולא רצו לקבוע זמנו בשעת הביעור לפי ששעת הביעור מעיקר הדין הוא בתחלת שעה ששית כמו שיתבאר בסי' תמ"ה ואז אינו יכול לבטלו ולא רצו לקבוע ביום י"ד קודם שעת הביעור דכיון שאין האדם עוסק אז בביעור חמץ ולא בבדיקתו יש לחוש שמא ישכח לבטל שעל ידי מה יזכור, אבל בלילה שעוסק בבדיקה יזכור גם כן לבטלו.

ובביטול זה בלבד הוא יוצא ידי חובתו ואין צריך לחזור ולבטל פעם ב' ביום מעיקר הדין שמן הדין אין לחוש שמא נתגלגל כזית מחמץ ששיירו למאכלו שהחמץ המשויר לאכילה מצניעין אותו במקום משומר ונזהרין בו שלא יתגלגל ממנו כלום כמו שנתבאר למעלה.

ועכשיו בדורות אחרונים שנהגו להחמיר ולבער חמץ בסוף שעה ה' ולבטלו בשעת הביעור לא באו אלא להוסיף על תקנת חכמים ולא לגרוע שהרי אם לא יבטל מיד לאחר בדיקה יש לחוש שמא ישכח מלבער החמץ עד שתגיע שעה ששית ואז אינו יכול לבטלו:

יד טוב ליזהר שלא לבטל החמץ פעם ב' ביום עד שיבער תחלה מן ביתו כל החמץ הידוע לו כדי שיקיים מצות ביעור חמץ בחמץ שלו, שלאחר הביטול אין החמץ שלו שהרי בטלו והפקירו:

טו יש אומרים שבין בביטול הלילה ובין בביטול היום אינו יכול לעשות שליח שיבטל חמצו אלא יבטל בעצמו שהרי האומר לחבירו צא והפקר נכסי אין בכך כלום עד שיפקירם הוא בעצמו ויש אומרים שהביטול אין צריך להיות דומה ממש להפקר בדבר זה שהרי החמץ בשעה שעובר עליו בבל יראה ובל ימצא אינו שלו כלל אלא שהכתוב עשאו כשלו שיהיה שמו נקרא עליו שיעבור עליו לפיכך בגילוי דעת בלבד שהוא מגלה דעתו אפילו ע"י שליח שאינו חפץ בו כלל די בכך להפקיע שמו מעליו שלא יעבור עליו וכן עיקר ואף על פי כן טוב לחוש לכתחלה לסברא הראשונה:

טז אפוטרופוס של יתומים חייב לבדוק ולבטל חמץ של יתומים כמו שהוא חייב לעשות להם כל שארי מצות בין של תורה בין מדברי סופרים כמו שנתבאר בחו"מ סימן ר"צ:

חלק ב סימן תלד דינים הנוהגים תיכף אחר הבדיקה:

א מי ששכח או הזיד ולא בדק בליל י"ד יבדוק ביום י"ד לאור הנר ויברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על ביעור חמץ ואחר הבדיקה יבטל אם עדיין לא הגיע שעה ששית:

ב עבר כל יום י"ד ולא בדק יבדוק בתוך הפסח לאור הנר דהיינו מתחלת ליל ט"ו עד סוף יו"ט האחרון שהוא יום אחד בארץ ישראל ובגולה ב' ימים חייב הוא לבדוק (מיד באותה שעה שנזכר עי' סי' תל"א) ככל משפטי הבדיקה שנתבארו סימן תל"ג.

וקודם הבדיקה חייב לברך על ביעור חמץ אפילו אם כבר ביטל כל חמצו קודם הפסח שאינו מצווה לבערו מן התורה מכל־מקום מדברי סופרים חייב הוא לבדוק ולחפש אחריו ולבערו מן העולם לגמרי שחששו חכמים אם לא יבדוק

ויחפש אחריו לבערו שמא ימצאנו מאליו וישכח ויאכלנו אבל בשעה שהוא מחפש אחריו אף אם ימצאנו לא ישכח ויאכלנו שהרי כל עצמו אינו מחזר אחריו אלא כדי לבערו מן העולם ואיך ישכח איסורו ויאכלנו:

ג וכשהוא בודק ומחפש אחר החמץ ביום טוב עצמו בין ביו"ט הראשון בין ביום טוב האחרון אפילו ביו"ט האחרון של גליות ומצא חמץ בבדיקתו לא יגע בו אלא יכפה עליו כלי עד הערב כדי שיהיה מכוסה מן העין ולא יבוא לאכול ממנו ולערב יבערנו כמו שיתבאר בסי' תמ"ו עיי"ש כל פרטי דין זה (אבל בשבת שבתוך הפסח לא יבדוק כלל שאין בדיקה אלא לאור הנר ובשבת אסור לטלטל את הנר עי' סי' תמ"ד):

ד עבר כל הרגל ולא בדק חייב לבדוק לאחר הרגל לאור הנר כדי לבער (מן העולם לגמרי ע"ד שיתבאר בסי' תמ"ה) כל חמץ שימצא בבדיקתו שהוא אסור בהנאה משום שעבר עליו הפסח כמו שיתבאר בסי' תמ"ח ואם לא יבדוק ויחפש אחריו כדי לבערו יש לחוש שמא ימצאנו מאליו וישכח ויאכלנו.

ועל בדיקה שלאחר הרגל לא יברך כלום כי איך יברך וצונו על ביעור חמץ והרי הוא אוכל חמץ ומה שהוא מצווה ומחוייב לבער חמץ זה שעבר עליו הפסח אינו אלא משום חשש תקלה שלא יבא לאכלו אבל הביעור הזה מצד עצמו אין בו מצוה כלל שהרי אף אם משהה אותו בביתו ואינו מבערו אינו עובר על שהייה זו מצד עצמה בבל יראה ובבל ימצא אפילו מדברי סופרים אלא שנקרא עובר על דברי חכמים שאסרו לשהותו שלא יבא לידי מכשול אכילה אבל אם לא היינו חוששין שיבא לידי מכשול אין בשהייה זו מצד עצמה איסור כלל ולכך אין לברך על ביעור זה (כמו שהממית עופות שנדרסו שאסור להשהותן משום חשש תקלה כמו שנתבאר ביורה דעה סי' נ"ז ואין מברך על ביעורן מביתו) מה־שאין־כן כשהוא בודק ומבער בתוך הפסח שאז יש בביעור מצוה מצד עצמו שנאמר תשביתו שאור מבתיכם ואם אינו מבערו עובר עליו בבל יראה ובל ימצא ואף אם כבר ביטל כל חמצו קודם הפסח שאינו מצווה לבערו מן התורה, מכל־מקום כיון שגזרו חכמים שאין ביטול מועיל כלום מטעמים ידועים הרי חמץ זה כאילו לא נתבטל ועובר עליו בבל יראה ובל ימצא מדברי סופרים וגם יש בו מצות תשביתו מדברי סופרים ולכך מברך וצונו על ביעור חמץ:

חלק ב סימן תלה דין מי שלא בדק בליל י"ד:

תורה אור

וזהו שהולך ומבאר:]

והיינו לפי שכשרשה למעלה מעלה, שורש נפש הבהמית גבוה יותר מבחינת נפש האלקית.

הטעם לכך שדוקא על־ידי חושך הנפש הבהמית ("מלאך המות") יכולים להגיע למדריגה גבוהה מאד באהבת ה', בבחינת בכל מאדך - לפי ששורש הנפש הבהמית למעלה בעולמות העליונים הוא גבוה יותר משורש הנפש האלקית.

וכמו שכתוב ואלה המלכים אשר מלכו כו' [בארץ אדום], לפני מלך מלך לבני ישראל, שהוא בחינת נפש האלקית.

זהו התוכן הפנימי בכתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל":

"אדום" קאי על הנפש הבהמית שמהקליפה, "מלכי" אדום קאי על שורש הנפש הבהמית, ו"מלך לבני ישראל" הוא שורש הנפש האלקית. והכתוב "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום לפני מלך מלך לבני ישראל" מלמדנו, שלמלכי אדום (שורש הנפש הבהמית) יש קדימה במעלה ובמדריגה על המלכים אשר מלכו לבני ישראל (שורש הנפש האלקית).

רק שעל־ידי שבירת הכלים נפלו למטה מטה, כמו שכתוב וימלך וימת כו'.

וזה שלמטה בעולם הזה הנפש האלקית היא למעלה מהנפש הבהמית - שהנפש האלקית היא נפש קדושה, "חלק אלקה ממעל", ואילו הנפש הבהמית היא מהקליפה והיפך הקדושה בתכלית - הוא לפי שהנפש הבהמית ירדה ו"נפלה" מאד משרשה ומקורה, עד למטה מטה, באופן שהאור שלה הוא בתכלית ההעלם, ועל זה נאמר (במלכי אדום) "וימלוך וימת", כי "מיתה" היא כינוי ל"ירידה" ו"נפילה" למטה [ונפילה זו נקראת בכתבי האריז"ל בשם "שבירת הכלים"].

אבל בשרשם הם למעלה מעלה מבחינת נפש האלקית.

אבל שורש הנפש הבהמית למעלה בעולמות העליונים הוא גבוה הרבה יותר משורש הנפש האלקית, כנ"ל.

ולזאת גם כמו שנפלו למטה יש להם תגבורת על נפש האלקית.

היות ששורש הנפש הבהמית גבוה יותר משורש הנפש האלקית, לכן, גם בירידתה למטה - אף שהנפש הבהמית נפלה למטה מטה, והיא נמוכה הרבה מהנפש האלקית - יש בה (במובן מסוים) יותר כח מכח הנפש האלקית, ולכן בכוחה להתגבר על הנפש האלקית ולהחטיא את האדם רח"ל.

מפני ששרשם הוא מבחינת מלוכה שהוא בחינת התנשאות כו'.

זאת ועוד: שורש הנפש הבהמית למעלה הוא ב"מלכי אדום", שהיא מדריגה נעלית באלקות - בחינת מלוכה והתנשאות שלמעלה [והיא "התנשאות" עליונה יותר מה"התנשאות" ("מלכים") של שורש הנפש האלקית], ולפיכך יש לנפש הבהמית כח התנשאות על הנפש האלקית.

וגם [מטעם זה], **האדם מקבל חיות מבחינת בהמות ומאכלים, ובלעדם אינו יכול לחיות, משא"כ המאכלים אינם צריכים אל האדם.**

וכל זה מפני שבשרש שרשם למעלה הם גבוהים הרבה מבחינת הנשמות.

זאת ועוד:

כשם ששרש הנפש הבהמית גבוה יותר משורש הנפש האלקית, כך גם שורש כל הדברים הגשמיים, שבכללות הם בחינת דומם צומח חי, גבוה יותר משורש נפש האדם.

וזהו הטעם לכך שהאדם צריך לקבל מזונו ומאכלו שמהם הוא מתקיים מבעלי־חיים צומח ודומם (כמו מים כו'), ולאידך, המאכלים אינם צריכים כלל לאדם לצורך קיומם, והיינו מצד מעלת שרשם שהוא גבוה יותר משורש האדם.

ולזאת, על־ידי ירידת והתלבשות נפש האלקית בנפש הבהמית דוקא, לעסוק בטרדות ומחשבות הפרנסה בענינים גשמיים שהם הנקראים מים רבים הנ"ל, יכולה לבא לבחינת אהבת בכל מאדך, שהוא בלי גבול כנ"ל, שהיא מדרגה היותר גבוה מהיותה קודם ירידתה בגוף, שהיתה רק נהנית מזיו השכינה כו'.

היות ששורש הנפש הבהמית ושורש כל הדברים הגשמיים גבוה יותר משורש הנפש האלקית, לכן, על־ידי התלבשות הנפש האלקית בנפש הבהמית והתעסקותה ב"מים רבים" של עולם הזה בטרדות ומחשבות הפרנסה בענינים גשמיים, הנפש האלקית באה לידי עלי' גדולה זו דאהבה "בכל מאדך", בלי גבול ממש, שהיא מדריגה גבוהה יותר ממדריגת הנשמה טרם שירדה לתוך הגוף (שהיתה נהנית רק מזיו השכינה, שהיא הארה מוגבלת).

ועלי' זו היא מחמת מעלת שורש ה"מים רבים" דטרדות הפרנסה בענינים גשמיים, שהוא במדריגה גבוהה מאד באלקות (למעלה משורש הנפש האלקית). ולפיכך, כאשר מתגלה באדם שורש הנפש הבהמית ושורש ה"מים רבים", נולדת באדם אהבה בלתי מוגבלת אליו יתברך.

[וכיצד מתגלה השורש הגבוה של הנפש הבהמית והדברים הגשמיים?

– על זה ממשיך:]

והיינו על־ידי אתכפיא ואתהפכא חשוכא דוקא, שהוא בחינת יתרון האור שמתוך החושך כנ"ל.

השורש הגבוה והנעלה של הנפש הבהמית מתגלה באדם על־ידי עבודה של "אתכפיא" ו"אתהפכא חשוכא לנהורא", היינו שהנפש האלקית "כופה" את הנפש הבהמית ומהפכת אותה מחושך לאור, ועל־ידי זה מתגלה השורש והאור הנעלה המוסתר בתוך החושך (הנפש הבהמית) עצמו, והוא "יתרון אור הבא מן החושך (עצמו)", ואז הנפש האלקית זוכה להידבק בה' במדריגה הגבוהה ביותר, עד לבחינת "בכל מאדך".

לפי ששרשם למעלה גבוה ממדרגת נפש האלקית כנ"ל, רק שנפלו למטה כמו שכתוב וימלך וימת כו', ועל־ידי אתכפיא נעשה תחיית המתים:

האור של שורש הנפש הבהמית נפל למטה מטה (עד שנעשה חושך), ועל זה נאמר "וימלוך וימת", כנ"ל; ועל־ידי שהאדם כופה את הרע עד שמהפך את הנפש הבהמית לטוב, הרי הוא מגלה את שורש הנפש הבהמית ופועל "יתרון האור מתוך החושך".

וענין זה נקרא "תחיית המתים", היינו שתמורת "וימלוך וימת" (נפילת והעלם האור) - חוזר ומחי' את האור, ומביא את השורש הגבוה והנעלה לידי גילוי.

ד"ה מים רבים פרק ה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ט) **ברוך** מרחם על הארץ. הנה ידוע שיש ב' מדרגות בע"ס ע"ס דאו"י מלמעלה למטה שאז בחי' הכתר קודם והמלכות שנק' ארץ אחרון שהוא בחי' סוף מעשה כו' והיינו כמ"ד שמים קדמו לארץ כמ"ש בראשית ברא השמים ואח"כ הארץ כו' כמאמר עושה בראשית והיינו כמו עד"מ הרצון וחכמה שבאדם שקדמו לסוף מעשה כאשר צריך להביא הרצון לידי מעשה דוקא כנ"ל והמדרגה הב' הוא בחי' ע"ס דאו"ח מלמטה למעלה שהמל' קודם כו' (כידוע הטעם בענין כתר מלכות דאיהו כתר עליון דנעוץ תחילתן בסופן דווקא) והוא בחי' סוף מעשה הנק' ארץ שעלה במח' תחילה וזהו טעם דמ"ד ארץ קדמה לשמי' כמ"ש ביום עשות ארץ ושמי' כו'. וביאור הדברים ידוע לפי שסוף מעשה זה הגם שבבחי' ההתגלות כאשר הרצון בא לידי גילוי הנה הוא סוף הכל הבא אחרון אבל בהיות הרצון הזה כלול בעצמות כנ"ל בפי' ברוך שאמר כו' הנה תחלת המחשבה והרצון הזה לא היה בשביל עצם הרצון הזה לבד שהרי הוצרך להתצמצם בעצמו לבא לבחי' רצון זה כנ"ל אלא אינו רק בשביל סוף מעשה (שזהו מה ששיער בעצמו בכח מה שעתיד להיות בפועל המעשה ואם לא בשביל המעשה לא היה משער ברצונו זה בעצמו תחילה כו') ואע"פ שמבואר למעלה שבשביל מעשה הוצרך להיות בחי' צמצום בפני עצמו והוא מ"ש אומר ועושה ע"י הממוצע שאמר ברוך הוא כנ"ל היינו על המשכות הרצון בפו"מ שלא ישאר המעשה בבחי' רצון לבד כנ"ל אבל תחלת הרצון אינו עולה רק במעשה דוקא והוא הנקרא סופא דמחשבה ורצון זה עצמו כנראה בחוש שתחלת התעוררות הרצון למטה באדם אינו רק לעשות המעשה בנין ונמצא מעשה זו שעולה במחשבתו ורצונו הזה הגם שנקרא סופא דמח' ורצון זה הרי נראה בחוש שקדם גם להתעוררות תחילת הרצון ומחשב' זו שהרי מחמתו דוקא נתעורר ברצון זה הרי הוא העיקר והרצון טפל ונמשך אליו שאם לא המעשה לא היה מתעורר ברצון זה כלל רק כדי שיהיה נמשך הרצון במעשה בגילוי כמו כששואלין אותו שלא יהי' בו שינוי כנ"ל הוא ענין אומר ועוש' הנ"ל וד"ל. וזהו טעם מ"ד דארץ קדמה משום דסוף מעשה הי' עיקר ומקור תחלת התעוררות הרצון הפשוט וזהו ענין סוף מעשה שעלה במחשבה תחילה פי' תחילה למחשבה ורצון הפשוט הזה כמ"ש במ"א וא"כ לפ"ז יובן שגם אחר התגלות הרצון במעשה (בבחי' השתלשלות דע"ס דאו"י מלמעלה למטה כנ"ל) עד בחי' סוף מעשה הבא אחרון להוות מאין ליש ממש בפ"מ כמו כל אשר חפץ עשה בפ"מ הרי אח"כ עולה המעשה דווקא בבחי' או"ח אל תחלת שרשו בתחלת הרצון והמחשבה דוקא והוא דוקא כאשר נשלם סופא דמחשבה ורצון דוקא משום דנעוץ תחלתן בסופן דווקא כידוע לפי שבסוף מעשה בפ"מ דווקא נק' שלימות הרצון ובלעדו אין שלימות לתחלת עיקר הרצון כנראה בחוש באדם שכאשר נשלם רצונו בפ"מ דוקא אז יושלם רצונו כו' ולזה הטעם יובן שכאשר עולה סוף המעשה בבחי' או"ח לקדמות הרצון נמשך משם בחי' מקיפי' דעצמו' הרצון הזה שבטה"ע על הארץ שהוא סוף מעשה שבפ"מ הגם שרחוקה מאוד כו' והיינו ברוך מרחם על הארץ וידוע דכל רחמי' הוא מבחי' המקיפי' כי תחלה דיבר בבחי' או"פ עד סוף מעשה שנמשך מן החכ' שזה שכתוב עוש"ה בראשי"ת (ויש בזה ה' מדרגות נר"ן ח"י בבחי' או"פ ואח"כ א' ה' מקיפי' דנ"ר נח"י מברוך מרח' על הארץ עד ברוך שמו שהו' בחי' מקיף הכללי שמצד עצמו' שמו שנק' מקיף למקיף דיחידה שהוא בחי' טה"ע עצמו טרם שעלה ברצונו כו' כמשי"ת) ופי' הארץ בחי' כח המעשה בפ"מ דוקא כמו תוצא הארץ תדשא הארץ כי הכל הי' מן העפר כו' שזה עולה בתחילת המח' יותר תחילה מטעם הנ"ל ואח"כ מרחם על הבריות שעל הארץ כו' כמשי"ת וכמו שאנו רואי' שהקב"ה חס על מעשה ידיו דוקא כמו אחרי המבול שניחם כו' וכמו שאמר מעשי ידי טובעים בים וכן ראיה מננוה שאמר לא אחוס כו' ועד"מ אדם שנותן יגיע כפיו באיזה מעשה שחס על איבודו מפני שהניח בו כחו העצמי שיותר נעלה מן התענוג והרצון שבו כו' ולזה אנו מוצאי' שגם על איבוד הארץ בגשמיו' כצומח ודומם שבו הוא חס

כמו במבול וכה"ג (ויוכל להיו' שחס על איבוד הארץ הגשמי יותר מעל הבריות כו' להיותו בו שלימו' הרצון יות' כנראה בחוש שעל גזילת בנין ביתו ושדהו יותר יגיע בעצמות האדם מעל שורו וחמורו כו'. ולכך א' לא תחמוד בית רעך ואח"כ שורו כו') וגם מצד בחי' הרחמי' על השפל יותר יותר יומשך רחמים רבים כו' ולכך אמר תחלה ברוך מרחם על הארץ להיות שרשו בתחילת הרצון והוא מ"ש תחלה ברוך שאמר והי' העולם בפ"מ דווקא משם דוקא נמשך מבחי' מקיפי' כי נעוץ תחילתן בסופן וסופן בתחילתן כו' כידוע וד"ל.

שער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

וזהו הכל בידי שמים, כי שמים הוא אש ומים מדות, והכל נמשך ממדות עליונות, אבל יראת שמים הוא מבחי' מי, אבל אינו בא בגילוי, והגילוי יהי' לע"ל כי לע"ע אינו בנמצא לא נבואה ולא יראת שמים ביותר רק על לעתיד נא' ואשפוך רוחי, ואתן לכם לב בשר ורוח חדשה. וזהו ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה, הוא לשון נסתר וזה הוא לשון גילוי, ולעתיד יהי' מהוא זה, וזהו לע"ל יהי' מי יתן והי' לבבם זה כל הימים ליראה, ומי יתן והי' כל עם ה' נביאי', וזהו ב' פעמים מי יתן מציון, מי יתן מציון שיהי' הגילוי יראה ומי יתן מציון שיהי' הגילוי נבואה. אך אפס קצהו הוא מתגלה ביו"כ כי ביו"כ הוא כתי' כי אתה סלחן לישראל סליחות עוונות, וסליחות עוונות הוא מבחי' י"ג מדה"ר שלמעלה מהשתלשלות והוא מבחי' מי, וזהו ע"י תשובה כי התשובה הוא להפוך מן הקצה לקצה כי עפ"י התורה הוא כשר ופסול וטמא וטהור והתשובה הוא להפוך מזדונות לזכיות, וזהו מי יתן טהור מטמא לא אחד. שזהו להפוך מטהור לטמא. לו א' קרי, וכתיב לו בוי"ו ולא באלף, ואחד הוא יחידו ש"ע, וזהו ימים יוצרו ולוא א' בהם זהו יו"כ, אכן ביו"כ נתגלה בחי' מי, וכן ע"י תשובה מלמטה למעלה, ולזה אנו מבקשי' וטהר לבנו והטעם כי אתה סלחן לישראל.

שובה ישראל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

אך אינו מובן עדיין האיך נק' יעקב בשם אל הלא הוא מז' שמות שאינן נמחקין והז' שמות הם או האורות עצמן או האור שמחי' הכלי אבל הכלי עצמו א"א להקראות בשם אל שלא נק' בשם אל כ"א האור שבתוכו הארת הקו שהאור מעין המאור, אבל הכלי א"א לקרוא אל, וא"כ נשמות דאצי' אינם אפי' במדריגת כלי שהרי הם נפרדים מהכלי וא"כ האיך יקרא יעקב בשם אל. ועוד דהרי נתבאר באגה"ק ד"ה איהו וחיוהי וז"ל אבל נשמות דאצי' אינם אלקות ממש לברוא ע"י יש מאין, וה"ז היפך מאמרם במדרש אף אביכם בורא עולמות, וכמאמרם ז"ל עולם מי בראך יעקב בראך ישראל יצרך. ובכדי לתרץ זה צ"ל דמ"ש באגה"ק שהם אינם אלקות ממש היינו הנשמה כמו שהיא למעלה שהיא נפרדת מהכלי ואין מתייחד עמהם א"ס כמו בכלים דאצילות ולכן אינו יכול להיות התהוות על ידם, כי ההתהוות הוא דוקא ע"י אמצעות היחוד א"ס עם הכלים. אבל הנשמה ירדה למטה מטה שהיא ירידה גדולה ונת' בכל הדרושים שהירידה היא צורך עלי', והעלי' הוא שיתעלה לחיוהי כי הנשמות שרשם מפנימיות הכלים, אבל ע"י ירידתה מתעלית לחיוהי כמאמרם ז"ל לאשתאבא בגופא דמלכא שהוא האור, וא"כ לאחר העלי' יתכן לקרות אל מחמת האור. וע"י מה מתעלית הנשמה לעילוי כזה הוא על ידי תורה ומצות כמ"ש אשר קדשנו, וקדשנו הוא מלשון קדוש ומובדל היינו שמובדל גם מן הכלי, לכן בם וע"י מתעלה לעילוי כזה שהעלי' הוא מגרמוהי לחיוהי, וגם

מטהרה לקדושה שהוא אין ערוך כי הנשמות שרשם מטהירו עילאה שזהו טהורה היא, וטהורה הוא מלשון כעצם השמים לטוהר, וטוהר הוא מלשון טהרה שהוא זך ובהיר אבל מ"מ הרי הוא איזה מציאות, וזהו הכלי דוקא אבל האור הוא בלי מ"ה, וא"כ כמו שהאור נק' אל כן הנשמה שהיא מתעלה לבחי' זה תקרא ג"כ בשם אל, ולכן נק' יעקב בשם אל. הגם שהיה קודם מ"ת, מ"מ הרי האבות קיימו התורה עד שלא ניתנה. ועוד דהרי נשמתו ירדה ג"כ למטה והירידה היא צורך עלי'. ועוד אפ"ל שמחמת זה נקרא בשם אל כי מבואר במ"א שלע"ל יתעלו נש"י באורות מקיפים אשר כעת א"א להם להתאחד בכלים. ועוד אפ"ל כי לע"ל יהי' עצו כפריו, ועץ הוא כמ"ש כי האדם עץ השדה, שיתאחדו אורות וכלים ביחד, וא"כ יתייחדו נש"י ביחוד גמור עם האורות וא"כ הרי הם ממש אלקות לכן יתכן לקרוא להם בשם אל.

הקבצו ושמעו (א)

בס"ד, פ' ויחי, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

תוכן הפרק: פעולת המקיף דא"ק על העולמות שיהיו בטלים וממילא יקבלו החיות, אלא שזהו בהעלם ולכן אינו מכריח הבחירה וההתהוות.

ומעתה צריך להבין מהו ההפרש לגבי העולמות בין בחינת מקיף הכללי שלפני הצמצום לבחינת מקיף הכללי שאחר הצמצום, במאמר הקודם נתבאר כי יש מקיף כללי לפני הצמצום הנקרא "טהירו עילאה" והוא אור־אין־סוף שלפני הצמצום, ויש מקיף כללי לאחר הצמצום הנקרא "טהירו תתאה" והוא עולם 'אדם קדמון'. ועל זה יש לשאול - מהו ההבדל ביניהם ביחס לעולמות, שהרי נתבאר ששניהם מקיפים את כללות העולמות באופן כזה שכל העולמות הם בהשוואה לגביהם, ובכל זאת הם ב' מקיפים שונים?

דודאי יש הפרש בין מקיף הכללי דטהירו תתאה שהוא 'אדם קדמון' **למקיף הכללי דטהירו עילאה** שהוא אור־אין־סוף שלפני הצמצום **דהגם ששניהם מקיפים כללות ההשתלשלות בהשוואה כו',** שלא כפי שהוא במקיפים הנמוכים יותר, כמו המקיף של אצילות וכדומה שאינם מקיפים את כללות ההשתלשלות אלא רק עולמות פרטיים, ואילו המקיף של 'אדם קדמון' מקיף את כל העולמות בהשוואה, כפי שהמקיף הכללי לפני הצמצום מקיף את כללות ההשתלשלות, הנה **מכל־מקום צריך לומר דטהירו תתאה** היינו היחס של עולם 'אדם קדמון' לכללות העולמות **הוא בבחינת קירוב יותר** לעולמות מאשר המקיף הרחוק **כו',**

ומכל־מקום אי אפשר לומר שההבדל ביניהם, שהמקיף הקרוב ('אדם קדמון') פועל בעולמות והמקיף הרחוק (אור־אין־סוף שלפני הצמצום) לא פועל בעולמות, שהרי **גם בחינת המקיף דטהירו עילאה** האור־אין־סוף שלפני הצמצום **בהכרח לומר שפועל בעולמות שהרי הוא בבחינת מקיף על־כל־פנים אל העולמות, ואם כן** כיון שמתייחס אל העולמות, אף שזהו באופן של מקיף, הרי **בהכרח לומר שפועל גם כן בעולמות כו',**

נמצא אם כן, שגם המקיף הקרוב וגם המקיף הרחוק, מקיפים את כללות ההשתלשלות בהשוואה ושניהם גם פועלים בעולמות -

וצריך להבין מהו בכל זאת ההפרש ביניהם, שהרי בכל זאת אלו ב' דרגות של מקיף שונות - לפני ואחרי הצמצום, **וגם מהו פעולתם בהעולמות כו'.** כלומר כיצד העולמות מושפעים מהם.

והנה פעולת המקיף דטהירו תתאה על העולמות **דהיינו בחינת מחשבה הקדומה ד'אדם קדמון' יש לומר על פי מה שנתבאר במקום אחר דמה שאמר**[3] **וכל קומה לפניך תשתחוה היינו מהי הקומה? בבחינת ציור קומה ד'אדם קדמון' כו',** כלומר, נאמר, שקומת ה'אדם קדמון' בביטול גמור ובהשתחוואה לפני הבורא.

דלהיות שבחינת 'אדם קדמון' סובב ומקיף כללות ההשתלשלות - כפי הידוע[4] שגם תנועת עשב קטן נוגעת בכוונה הכללית של כללות ההשתלשלות, הנה דרגת הביטול של 'אדם קדמון' חודרת בכל הנבראים כולם,

---

3. נוסח תפילת שבת "נשמת כל חי".

4. **היום יום כח חשון. וזה לשונו שם:** ענין ההשגחה פרטית הוא, דלא זו בלבד דכל פרטי תנועות הנבראים למיניהם הם בהשגחה פרטית, והיא היא חיות הנברא וקיומו, אלא עוד זאת דתנועה פרטית של נברא יש לה יחס כללי לכללות כוונת הבריאה... דבצרוף ואיחוד כל הפעולות הפרטיות נשלמה כוונה העליונה בסוד הבריאה כולה. ויתבונן האדם: ומה אם תנועת עשב באה בהשגחה פרטית ונוגעת להשלמת כוונת הבריאה, מין המדבר בכלל וישראל עם קרובו בפרט, על־אחת־כמה־וכמה.

שהרי הם כלולים שם, ולכן הרי בהביטול דציור קומה ד'אדם קדמון' כל הנבראים מתבטלים באמת לגבי אור־אין־סוף ברוך־הוא, - שכאשר אנו רואים את הנבראים כפי שהם כלולים בעולם 'אדם קדמון', הרי שם הם בטלים במציאות, ושם אפשר לומר שכולם הם באופן של "כל קומה לפניך תשתחווה".

דכמו שבחינת 'אדם קדמון' עצמו להיותו בבחינת קירוב אל אור־אין־סוף ברוך־הוא שהרי הוא העולם הראשון הרי הוא בבחינת ביטול במציאות ובבחינת התאחדות ממש באור־אין־סוף ברוך־הוא, כמו כן באמת כל העולמות להיותם כלולים בתוך ציור קומה ד'אדם קדמון' הסובב ומקיף אותם הרי הם בטלים בעצם מהותם ומציאותם לאור־אין־סוף ברוך־הוא כו'.

אלא שעל זה ניתן לשאול - כיצד אנו מרגישים את עצמנו למציאות וישות בשעה שאנו כלולים מצד האמת בתוך 'אדם קדמון' ושם כל הנבראים בביטול מוחלט? על זה מבאר -

רק שהביטול הזה שמחמת ציור קומה ד'אדם קדמון' הוא בהעלם מאד שאינו מורגש בנבראים כלל הביטול הזה כו'. כלומר, למרות שמצד האמת אנו חלק מהאלקות מצד היותנו כלולים ב'אדם קדמון', הרי כיון שזה באופן של מקיף אין זה מורגש בנבראים, וזה קיים בהם בהעלם גדול.

וכמו שנתבאר במקום אחר בענין ידיעה ובחירה - שבענין זה יש את הקושיה הידועה, כפי שמביא הרמב"ם בהלכות תשובה[5], כיון שהקדוש־ברוך־הוא יודע את הכל, כיצד יש לנו בחירה חופשית.

ואין לפרש, שהבחירה היא דמיונית - שכיון שהוא יודע הכל, הרי אין לאדם בחירה אמיתית, אלא רק נראה לו כאילו הוא בוחר - שהרי ענין הבחירה הוא יסוד ועמוד חזק בתורה ומצוות[6], ומוכרחים לומר שהבחירה היא בחירה אמיתית, למרות שבוודאי הבורא יודע את הכל, כולל מה יבחר האדם.

שבת פרשת תבוא

5. פרק ה', ואילך. וזה לשונו: שמא תאמר והלוא הקדוש ברוך הוא יודע כל מה שיהיה קודם שיהיה: ידע שזה צדיק או רשע, או לא ידע; אם ידע שהוא יהיה צדיק, אי אפשר שלא יהיה צדיק, ואם תאמר שידע שיהיה צדיק ואפשר שיהיה רשע, הרי לא ידע הדבר על בוריו. דע שתשובת שאלה זו "ארוכה מארץ מדה, ורחבה מני ים" (איוב יא, ט), וכמה עיקרים גדולים והררים רמים תלויים בה; אבל צריך אתה לידע ולהבין בדבר זה שאני אומר. כבר ביארנו בפרק שני מהלכות יסודי התורה שהקדוש ברוך הוא אינו יודע בדעה שהיא חוץ ממנו כבני אדם שהן ודעתם שניים, אלא הוא יתברך שמו ודעתו אחד; ואין דעתו של אדם יכולה להשיג דבר זה על בוריו. וכשם שאין כוח באדם להשיג ולמצוא אמיתת הבורא, שנאמר "כי לא יראני האדם, וחי" (שמות לג, כ) – כך אין כוח באדם להשיג ולמצוא דעתו של בורא: הוא שהנביא אומר "כי לא מחשבותיי מחשבותיכם, ולא דרכיכם דרכיי" (ישעיהו נה, ח). וכיון שכך הוא, אין בנו כוח לידע היאך ידע הקדוש ברוך הוא כל הברואים ומעשיהם. אבל נדע בלא ספק, שמעשה האדם ביד האדם; ואין הקדוש ברוך הוא מושכו, ולא גוזר עליו לא לעשות כך ולא שלא לעשות כך. ולא מפני קבלת הדת בלבד נדע דבר זה, אלא בראיות ברורות מדברי החכמה. ומפני זה נאמר בנבואה שדנין את האדם על כל מעשיו כפי מעשיו, אם טוב ואם רע. וזה העיקר, שכל דברי הנבואה תלויין בו.

6. ראה רמב"ם שם.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

ראשית הלימוד צ"ל הלכה למעשה, העמל בתורה צ"ל בקבלת־עול, עד שנעשה טבע שני. ולכן כלי ריקן – מתאוות, מחזיק. ואז ונתתי "גשמיכם" בעתם, ענינים גשמיים באים מלמעלה בדרך ממילא ואינם תופסים מקום.

ג) **וְהִנֵּה** כְּתִיב (וַיִּקְרָא ל"ג ג') "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ — יָכוֹל זֶה קִיּוּם הַמִּצְוֹת, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְגוֹ' הֲרֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת אָמוּר, הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ, שֶׁתִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה. וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ — הֲוֵי עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה עַל מְנָת לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים ה' א') וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם". דְּכָל עִנְיַן לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא בִּשְׁבִיל הַמַּעֲשֶׂה בְּפֹעַל, וּכְמַאֲמַר רַז"ל (קִדּוּשִׁין דַּף מ' עַמּוּד ב) "גָּדוֹל תַּלְמוּד שֶׁמֵּבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה". וְלָכֵן הִנֵּה רֵאשִׁית הַלִּמּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת לִמּוּד הַהֲלָכוֹת לְמַעַן לָדַעַת אֶת הַמַּעֲשֶׂה בְּדִינֵי הַתּוֹרָה, וְזֶהוּ "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ — לִהְיוֹת עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה", שֶׁצְּרִיכִים עָמָל וִיגִיעָה בְּפֹעַל, וְהַיְנוּ דְּגַם כַּאֲשֶׁר הוּא טָרוּד וּמֻטְרָד בַּעֲסָקָיו וְעִנְיָנָיו, מְחֻיָּב וּמֻכְרָח לִקְבֹּעַ עִתִּים לַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם, וְזֶהוּ "תִּהְיוּ עֲמֵלִים בַּתּוֹרָה", גַּם אִם בָּא בְּעָמָל וִיגִיעָה מִפְּנֵי רִבּוּי

טִרְדּוֹתָיו. וְאוֹמֵר בָּזֶה לְשׁוֹן חֵקֶה, לְפִי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת עֹל, דְּהִנֵּה לִפְעָמִים אוֹ עַל הָרֹב הָאָדָם חוֹשֵׁב כִּי אִם יַנִּיחַ עַל יוֹם הַמָּחֳרָת יִהְיֶה לוֹ יוֹתֵר זְמַן וְגַם יוּכַל לְעַיֵּן בְּיוֹתֵר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן עַתָּה הִנֵּה אֲבָרָיו כְּבֵדִים עָלָיו וְהוּא עָיֵף וְיָגֵעַ מֵעֲמַל הַיּוֹם, אֲבָל בֶּאֱמֶת צְרִיכִים לִשְׁמֹר הַקְּבִיעוּת שֶׁל לִמּוּד הַתּוֹרָה בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִבְּלִי לְהִתְחַשֵּׁב עִם הַכְּבֵדוּת שֶׁלּוֹ, דְּאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ דְּאִלּוּ שֶׁמִּתְחַזְּקִים בִּשְׁמִירַת הַקְּבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת עֹל, הִנֵּה הַהֶרְגֵּל נַעֲשֶׂה טֶבַע שֵׁנִי[14], דְּאוֹתוֹ הַזְּמַן שֶׁקָּבוּעַ לִלְמֹד, הִנֵּה אִם קְבִיעוּתוֹ הִיא בַּלַּיְלָה אֵינוֹ הוֹלֵךְ לִישֹׁן עַד שֶׁיִּלְמֹד שִׁעוּרוֹ, וְאִם הַקְּבִיעוּת הִיא בַּהַשְׁכָּמָה, הִנֵּה אָז מִתְעוֹרֵר מֵעַצְמוֹ כְּמוֹ בְּעֵסֶק מַשָּׂא וּמַתָּן, כַּאֲשֶׁר הָאָדָם צָרִיךְ לַעֲמֹד בַּהַשְׁכָּמָה הִנֵּה הוּא עוֹמֵד מֵעַצְמוֹ בְּלִי הִתְעוֹרְרוּת מִזֵּלָתוֹ, דְּהַטַּעַם הוּא לְפִי שֶׁהָעִנְיָן נוֹגֵעַ לוֹ, וְכַאֲשֶׁר הָעִנְיָן נוֹגֵעַ לוֹ אָז אֵין צָרִיךְ שׂוּם הִתְעוֹרְרוּת מֵהַזּוּלַת, כְּמוֹ כֵן כַּאֲשֶׁר הָעִנְיָן דִּקְבִיעַת עִתִּים נוֹגֵעַ לוֹ בִּפְנִימִיּוּתוֹ אָז אֵינוֹ צָרִיךְ לִמְעוֹרֵר, וְכַאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ זֹאת הִיא בְּדֶרֶךְ קַבָּלַת עֹל אָז הִנֵּה בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן נַעֲשֶׂה כְּעֵין טֶבַע בְּנַפְשׁוֹ לִשְׁמֹר הַקְּבִיעַת עִתִּים לַתּוֹרָה, וְלִמּוּדוֹ הוּא עַל מְנָת לִשְׁמֹר וּלְקַיֵּם, אָז הִנֵּה "וְנָתַתִּי גִּשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם" כו', דְּאָז הִנֵּה הַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בָּאִים בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות, דְּאָז הִנֵּה הָאָדָם יוּכַל לְקַבֵּל גַּם רִבּוּי טוֹב. וְזֶהוּ "מִדַּת בָּשָׂר וָדָם – כְּלִי רֵיקָן מַחֲזִיק, מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק", דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא רֵיק מֵהַתַּאֲווֹת זָרוֹת שֶׁל הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, הַיְנוּ שֶׁאֵין זֶה מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה בְּהַחָמְרִי שֶׁל הַגַּשְׁמִית כִּי־אִם חֶפְצוֹ הוּא רַק בְּהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים כְּפִי צָרְכּוֹ וְהֵם בָּאִים עַל יְדֵי קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות, אָז הִנֵּה הָאָדָם יָכוֹל לְקַבֵּל גַּם רִבּוּי טוֹבָה בְּהַשְׁפָּעַת הַגַּשְׁמִי, אָמְנָם "מָלֵא אֵינוֹ מַחֲזִיק", דְּכַאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא מָלֵא תַּאֲוָה שֶׁמִּתְאַוֶּה לְהַגַּשְׁמִי אָז אֵינוֹ מַחֲזִיק. וּבֶאֱמֶת הִנֵּה כַּאֲשֶׁר הָאָדָם הוּא רֵיק מֵהַתַּאֲוָה לְהַגַּשְׁמִי, אָזַי הִנֵּה גַּם דְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים אֵינָם גַּשְׁמִיִּים, וְאֵינָם תּוֹפְסִים מָקוֹם, דְּלְבַד שֶׁאֵינָם תּוֹפְסִים אֶצְלוֹ מָקוֹם וּמְציאוּת, הִנֵּה עֶצֶם הָעִנְיָנִים הֵם כְּמוֹ רוּחָנִיִּים, וּכְמוֹ הַמָּן דְּעֹם הֱיוֹתוֹ נִתְפָּס בְּגֶשֶׁם הָיָה מָזוֹן רוּחָנִי שֶׁנִּבְלַע בְּהָאֲבָרִים[15] וְלֹא הָיָה תּוֹפֵס מָקוֹם, וְגַם דְּכָל הָרֵוַח שֶׁהוּא מַרְוִיחַ הוֹלֵךְ לְמָקוֹם הָרָאוּי, דְּכָל זוֹ הַבְּרָכָה הִיא עַל־יְדֵי שֶׁהַדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בָּאִים עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות.

ד"ה לך אמר ליבי

כ"א אלול תרצ"ד

14) שבילי אמונה נתיב ד שער ב. פחד יצחק ערך הרגל. וראה תניא סוף פרק יד. פרק טו (כא, א).

15) יומא עה, ב.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

א. לאב־הסבא, הרבי ה"צמח־צדק", היו ארבעים וחמש שנות מנוחה, עד שנת ת"ר. על ארבעים וחמש שנים אלו אמר הרבי, 'ואנחנו מ"ה', האנחנו שלנו הוא בבחינת מ"ה, בדרך עבודת עבד, וכל ההשכלה היא ללמוד איך להיות עבד מסור ונתון לעבודת הבירורים להעלותם למקורם ושרשם בספירות העליונות.

עשרים שנה, אומר הרבי ה"צמח־צדק", היתה לו שנות עבודת הכלל קשות של מסירות נפש, ועמל קשות ביגיעת המוח ויגיעת הלב על עדת חסידי חב"ד, והרבי הסבא, והרבי החותן עוררו רחמים עצמיים ופנימיים שדרך חסידות חב"ד תצליח ותעלה מעלה מעלה עד ביאת משיח צדקנו.

בשנת תרכ"א אור ליום הששי, שמיני לחודש טבת, נפטרה הרבנית הצדקנית חי' מוסיא, בת כ"ק אדמו"ר האמצעי, אשת כ"ק אדמו"ר "צמח צדק", והרבי ה"צמח צדק" אמר אז שעולם חשך בעדו.

יום ראשון עשרים וארבעה בחודש טבת, הסתדר הסבא הרבי מהר"ש עם בני ביתו בדירה אחת עם הרבי ה"צמח צדק".

ב. בשנת תקע"ג, ביום השני נצבים־וילך, ח"י אלול[161] הגיע כ"ק אדמו"ר האמצעי מקרמנצ'וג וקבע מקום מושבו בליובאוויטש.

את סדר הנסיעה של כ"ק אדמו"ר האמצעי מקרמנצ'וג קיבל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מהוד כ"ק אביו אדמו"ר הרה"ק מהר"ש.

161) ראה שיחת י"ט כסלו תרצ"ג אות ח. ההתיישבות בקביעות היתה בחודש מרחשון שנת תקע"ד.

הנסיעה ארכה זמן רב. בכל מקום אמר הרבי חסידות וקיבל חסידים ל"יחידות". היו חסידים שהלכו רגלי מקרמנצ'וג עד ליובאוויטש, ובכל הערים והישובים שכ"ק אדמו"ר האמצעי עמד ואמר חסידות, הם שמעו וחזרו עליה.

סדר הנסיעה של כ"ק אדמו"ר האמצעי, מקרמנצ'וג לליובאוויטש, היה מסודר, היכן ובאיזה מקום יתעכב הרבי ומלוויו. מטעם מיניסטריון הפנים בפטרבורג הודיעו לגוברנטורים של פולטובה, מינסק ומוהילוב, לספק עגלות טובות ואכסניות עבור הראבין שניאורי, משפחתו ומלוויו עד לעיר ליובאוויטש.

ביום שני, ח"י אלול, הגיע הרבי, חלק ממשפחתו בלווית כמה אלפי חסידים, לליובאוויטש.

ברישומי זכרונותי רשומים במקומות אחדים ובזמנים שונים מה ששמעתי מכבוד אמי זקנתי הרבנית רבקה, מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ההעתקות שרשם דודי רז"א ממה ששמע מכ"ק דודיי האדמו"רים הרב"ש ומהרי"נ ומה שאני העתקתי מכתבי הסיפורים של מורי הר' ניסן סקאבלא.

הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק מוהר"ש סיפר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: הרבי האמצעי בבואו ביום השני נצבים־וילך ח"י אלול תקע"ג לליובאוויטש, ניגש לשטח הריק, שהבתים שהיו עליו נשרפו לפני שנתיים, ושם אמר הרבי: לפני ארבעים ושמונה שנים, כשכ"ק רבנו הזקן היה בן עשר שנים, ולמד אצל הצדיק החסיד ר' יששכר דוב, למד אתו הצדיק החסיד ר' יששכר דוב בבית הכנסת שעמד באותו מקום.

כשהכנתי עצמי לנסיעה זו, אמר לי כ"ק אאמו"ר, שבבואי לליובאוויטש, אקבע את מקום מושבי באותו מקום, ובירך את עיר מושב נשיאי חב"ד באריכות ימים ושנים.

ג. יום ראשון ט"ז מרחשון תרע"ו, עוזב הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק עם משפחתו את ליובאוויטש, בישבו במרכבה, אומר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: יש לנו בקבלה שלשון ברכתו של רבנו הזקן "אריכות ימים ושנים" משמעה מאה שנה. בח"י אלול תרע"ה מלאו מאה ושתי שנים[161] מאז הגיעו לליובאוויטש.

ברכתו של הרבי על מאה שנה בליובאוויטש, היא במקום, ואילו חסידות חב"ד בזמן היא בלי גבול עד ביאת משיח צדקנו.

ד. כשאב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" הגיע לליובאוויטש, היתה דירתו במקום שלאחר מכן עמד בנין הדואר. בשנת תקצ"ב פרצה שריפה בליובאוויטש. נשרפו אז כל הבנינים בהם חיו כ"ק אדמו"ר האמצעי וכל המשפחות, והרבי ה"צמח צדק" קנה אז את כל המקומות עליהם הוקמו ה"חצר" והבתים שלנו, ובשנת תקצ"ג הקימו את ה"איזרוב" [שלד הבנין], אז הגיעו לליובאוויטש חסידים מבסרביה, הם הלכו ברגל. אמרו אותם חסידים שלפני בנין המשכן היה מתן תורה, לכן הם מבקשים שלכבוד הבנין החדש יאמר הרבי חסידות.

שאל הרבי: מה אתם רוצים חסידות או סיפור? כיוון שהרבי אמר כך, בחרו החסידים בסיפור, והרבי ה"צמח צדק" סיפר אז את הסיפור הידוע אודות ר' יעקב משלם.

ה. כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וכ"ק הרה"ח ר' נחום (בן כ"ק אדמו"ר האמצעי) היו בכפר פיענא עם רבנו הזקן אחרי ההסתלקות. ביום הראשון כ"ד טבת נסעו אדמו"ר הרה"ק "צמח צדק" וכ"ק הרה"ח ר' נחום אחרי העגלה שעליה היה מונח ארון הקודש של הרבי הזקן.

עניני הפלא שאירעו עם ארון הקודש באותה נסיעה מועתקים אצלי מרשימת נפלאות רבנו, שרשם הרבי "צמח צדק" במשך קרוב לשבעים שנה, ענינים נפלאים מאדמו"ר הזקן ומאדמו"ר האמצעי. מה שאני רוצה כעת לספר לכם, הוא אודות הרבי ה"צמח צדק" אחרי הסתלקות הרבי הזקן.

ו. אחרי הסתלקות הרבי הזקן, קבע הרבי ה"צמח צדק" את מקום דירתו בהאדיטש, עד לזמן נסיעתו לליובאוויטש.

בכתבי הקודש של הרבי "צמח צדק" ישנם כתבי־יד שלו בהם הוא רושם הענינים בנגלה ובחסידות וסיפורי הקודש ששמע מהרבי הזקן בעניני רוח הקודש ודברים העתידים לבוא.

ברשימות הקודש משנת תקע"ג, רשום אצל הרבי ה"צמח צדק" כל מה שאירע מערב שבת מברכים אלול תקע"ב, כשהרבי הזקן וכל ילדיו - פרט לבנו הרה"ח ר' משה - נוסעים מליאדי, עד לבואם להאדיטש.

ברשימות מהחדשים ששהה הרבי ה"צמח צדק" בהאדיטש, הוא רושם כל זמני התגלות רבנו הזקן בגלוי או בחלום והענינים שאמר לו, עניני תורה בנגלה ובחסידות שגילה לו.

באותן רשימות מאותה שנה, כותב הרבי ה"צמח צדק" על זמני ההתגלות מתי ראה את רבנו הזקן, באיזה מקום ומה אמר לו הרבי שם.

ש"פ קדושים, בסעודת הלילה

אגרות קודש

ב״ה, י״ג אלול, תש״ה

ברוקלין

ידידי הנכבד והנעלה אי״א מו״ה יעקב אליעזר שי׳

שלום וברכה!

נהניתי משני מכתביו, מז׳ מנ״א אלי וממוצש״ק עקב לידידי תלמידי הרב מו״ה משו]לם זלמן שי׳.

שמחתי ממה שמנהל מסבות שבת ולומד בכל יום עם בחורים. בטח ישתדל למצא עוד אנשים שיסייעו לו בזה ויוכלו עי״ז להגדיל בעזה״י גם את מספר הילדים במסבות שבת ומספר התלמידים הלומדים.

את מכתבו בהנוגע לעניני הישיבה מסרתי לחתני הרב ר״ש שליט״א גוראר׳ מנהל ישיבת תומכי תמימים להתדבר עמכם בעניני הישיבה, והשי״ת יהי׳ בעזרם בגשמיות וברוחניות.

אתענין לדעת אם נמצאו כבר גם נשים ובחורות שתסדרנה מסבות שבת לנערות וכן בתי ספר לנערות ״בית רבקה״ או ״בית שרה״ כעין אלו שיסד ה״מרכז לעניני חינוך״ באמריקה. בדבר הוראות לסדור זה ובשעת הצורך גם בדבר תמיכה מצומצמת יוכלו לפנות ל״מרכז לעניני חינוך״ ע״פ הכתובת דלהלן.

ישלח השי״ת רפואה לזוגתו תחי׳ ויגדלו את בנם שי׳ לתורה חופה ומעש״ט מתוך הרחבה בגשם וברוח.

ישלח ה׳ רפואה למר ברוך שי׳ מערזעל ויברכהו בגשמיות וברוחניות.

ישלח השי״ת רפואה למרת חוה תחי׳, ותגדל את בנותי׳ לתורה חופה ומעש״ט מתוך הרחבה בגשם וברוח.

ימסור פ״ש בשמי לחבריו ותלמידיו שי׳ יברכם השי״ת בכתיבה וחתימה טובה בגו״ר.

הנני מברך אותו ואת כל משפחתו יחיו בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

הדו״ש ומברכם.

אג״ק מוהריי״צ כרך יד

אגרת קודש מאת כ״ק אדמו״ר מוהריי״צ נ״ע

תרגום חפשי מאידיש ללא אחריות כלל וכלל

חלק ה

הוא (= ר׳ מרדכי) קם די מוקדם, הכין עצמו לתפילה, התפלל. ולאחרי התפילה, הכין את עצמו לצאת לדרך. הוא הרהר, האם לגשת לרבי (= הבעל־שם־טוב) לקבל רשות ליציאה לדרך ולבקש ברכה - או לא. היו לו טעמים לכאן ולכאן. אך לבסוף החליט שהגם שעל־פי דין צריכים ליטול רשות, אך יכול להיות שאז ישאלו הרבי להיכן הוא הולך, ואת זה - להגיד לאן ועבור מה הוא הולך, לא רצה לומר לרבי. כי אם הרבי יודע מעצמו - אין הוא צריך לומר לו, ואם הוא אינו יודע - אין הוא רוצה לספר לו. ולקח את צקלונו ואת הטלית והתפילין ויצא לדרך.

הוא - ר׳ מרדכי - אך יצא את העיר, והנה השיגו שמשו של הרבי ומסר לו שהרבי קורא לו. כאשר נכנס ר׳ מרדכי לבעל־שם־טוב, אמר לו הבעל־שם־טוב: ב״ה שניצחת את המלחמה עם עצמך, אל תמהר בדרכך, עד הגיעך למחוז חפצך תוכל לפעול רבות. לר׳ יששכר תאמר: שכאשר יבוא אלי, אתן לו סדר בלימוד, ותהיה לו ״פתיחת המוחין״, ולר׳ חיים תאמר: שכאשר יבוא אלי, אתן לו סדר בלימוד זוהר ומדרש ותהיה לו ״פתיחת הלב״. אותך אני מברך שתעבוד את ה׳ בעבודה תמימה במוח ובלב, תיזהר מ״התגלות״, השי״ת יצליחך ושיקויימו ההבטחות והברכות שלך.

למעלה מחצי שנה, נדד ר' מרדכי מעיר לעיר עד שהגיע לקאבילניק, עיר שבה היה (= בזמנו) ר' ישכר בער. ושם נודע לו שכבר רבות בשנים שר' ישכר בער התחתן והגיע כחתן לעיירה ליובאוויטש.

יצא ר' מרדכי ללכת לעיירה ליובאוויטש. הוא הלך מעיר לעיר, וכמו שבהליכה הקודמת שמר את דברי הבעל־שם־טוב שאמר לו: לך במתינות ולא במהירות, כך לא מיהר גם בהליכה זו.

בכל עיירה וישוב שהוא - ר' מרדכי - עבר בה, סיפר: שבפאדאליע־ואהלין ישנו גדול בתורה ו'בעל מופת' ובכל הסביבה קוראים לו ה"בעל־שם־טוב". וסיפר מעשיות ומופתים שונים שהפליאו את קהל השומעים.

כאשר הגיע ר' מרדכי לעיירה קאחענאוו, ראה בבית המדרש - בין בחורי הישיבה שלמדו שם - בחור בגיל חמש עשרה־שש עשרה, אשר פניו ותנועותיו מאד מוכרות, אך לא יכל בשום אופן להיזכר היכן ומתי ראה כאלה פנים. וכאשר התחיל לדבר עם הבחור ושמע את קולו - של הבחור - וראה את תנועות גופו שהיו בחיות בזמן הדיבור איתו, הרי הוא (=הבחור) נהיה עוד יותר מוכר - לר' מרדכי - אך מדוע הוא כל־כך מוכר לו, לא ידע.

החל - ר' מרדכי - לחקור ולדרוש אצל הבחור, מהיכן ובאיזה מקום היה קודם - טרם הגיעו לישיבה בקאחענאוו, וכמה זמן הוא כבר נמצא כאן, ומאיזה עיר הוא?

ר' מרדכי חשב אולי הוא ראה את הבחור כמה שנים קודם, בזמן שהלך לאזור קיוב.

הבחור ענה לו שקודם היה בעיר קרופקע, ולמד שנתיים אצל דודו המלמד עד הגיעו לגיל בר מצוה, וכאן הוא לומד כבר שלש שנים, ומתגורר בעיר דובראוונא.

תוך כדי זה שהבחור מדבר בענינים אותם הוא לומד, ומה שאל אצל ה'ראש ישיבה', ומה ענה לו 'ראש הישיבה' ובמה פרך את תשובתו של 'ראש הישיבה', ואת הכל אמר בצורה ברורה בחמימות ובחיות. ואת עצם הסברות אמר במהירות בלי התעמקות יתירה, אך בצורה מאד חיה. הרי באותו רגע הבריק בראשו של ר' מרדכי, שכך היה נראה חבירו ר' חיים, בזמן שהם כולם למדו בישיבה בסמארגאן.

הוא נזכר בכינויים שנוספו להם בעת שלמדו בישיבה, חיים מאזירער, בעריל קאבילניקער, ומאטיל באיעווער, ותיכף שאל את בחור הישיבה היכן נמצא אביו, מה שמו, ומה הוא עושה.

הבחור ענה לו שאביו נמצא בדובראוונא, ושמו ר' חיים רעסאסנער, והוא חנווני, אך למעשה אמו היא החנוונית - ואילו אביו יושב בבית המדרש ולומד.

ר' מרדכי פנה מקאכענאוו לכיוון ליובאוויטש, למצוא את ר' יששכר דב. בדרכו פגש הולכי רגל אחרים, ביניהם קבצנים שצעדו יחדיו, בין הקבצנים משך את עיניו אדם לבוש בלויים, שכל הדרך לא דיבר עם אחרים אך לעצמו לחש כל הזמן כאומר דבר־מה. השק שסחב אותו עני, היה גדול במיוחד. כאשר הגיעו לבית מלון ועמדו להתפלל מנחה, נעלם פתאום העני, ויותר לא ראהו ר' מרדכי, הדבר הפליא אותו ביותר וגם חרה לו, מדוע לא ניצל את ההזדמנות לשוחח עמו מאין בא ומי הוא. ולעצמו חשב: אולי הוא משלוחי הרבי (= הבעל־שם־טוב) הנודדים כנסתרים?

כאחד שהיה אצל הבעל־שם־טוב, ידע ר' מרדכי כי לבעל־שם־טוב ישנם חברים שהם חבריו עוד טרם התפרסם כ"בעל שם", וחברים אלו - שהם צדיקים נסתרים - נודדים בלבושים פשוטים, ומהם ההולכים בלויי וקרועי בגדים ונראים כמקבצי נדבות.

כמו כן ישנם מתלמידי הבעל־שם־טוב שהרבי ציווה עליהם להיות נסתרים, ומסר להם שליחויות שונות בעיקר בכפרים, ישובים קטנים ופרשות דרכים.

ידועה היתה שיטתו של הבעל־שם־טוב בעניני פרנסה, שיהודים צריכים להתיישב בכפרים ובעיירות קטנות ויעסקו בחקלאות ועבודת האדמה, ושאר צרכי הכפר, כגון: מלונות ובתי ריחיים המופעלים על־ידי נהרות או על־ידי הרוח, וכן יטעו כרמים ופרדסים.

ואכן הרבה מאות משפחות הושיב הבעל־שם־טוב - כנ"ל, והיה שולח אליהם - לכפריים ולישובניקים - מלמדים ושוחטים - מתוך תלמידיו - שילמדו תורה עם ילדיהם.

לבעל־שם־טוב היתה קופת צדקה מיוחדת בשם 'פדיון שבויים', שממנה היה תומך בחוכרי המלונות ופונדקים שלא היה להם במה לשלם דמי שכירות.

ידועה ומפורסמת היתה אמרתו של הבעל־שם־טוב: אני אוהב את היהודי הפשוט. היהודי הפשוט הוא האוצר הגדול ביותר. כתוב: כי תהיו אתם ארץ חפץ, אמר ה' צבאות, וכמו שחכמים גדולים ביותר לא ישיגו לעולם את אוצרות הטבע הגדולים שטבע השי"ת בארץ, שהכל היה מן העפר, כך לא ישיג איש את האוצרות הגדולים הגנוזים בתוך יהודים שהם "ארץ חפץ" של ה' צבאות, ואני משתדל שהיהודים יתנו את היבול - פירות - שה"ארץ חפץ" של הקב"ה יכולה לתת.

ודאי חשב לעצמו ר' מרדכי - שהיה ההלך העני הזה מאנשי הרבי (= הבעל־שם־טוב), והיתה לו עגמת נפש רבה שאיבד אותו.

כאשר הגיע ר' מרדכי לארשע, נודע לו שלעיירה ליובאוויטש אפשר להגיע בשני דרכים, דרך הישוב בבינוביטש, או דרך העיירה דוברובנה, והוא פנה דרך דוברובנה: שמא אביו של בחור הישיבה שנפגש איתו בקאכענאוו - המתגורר כעת בדוברובנה - הוא (= ר' חיים) חבירו מהעבר.

בבואו לדוברובנה, פנה ר' מרדכי - כדרכו - ישירות לבית המדרש, שם פגש קבוצה גדולה של אנשים יושבים ולומדים, מהם מבוגרים ומהם בגיל העמידה, הוא - ר' מרדכי - החל להתעניין אודות ר' חיים רעסאסנער, אך איש לא ידע אודותיו מאומה.

עברו כמה שעות והגיע זמן תפילת מנחה, התאספו יותר אנשים, כמו כן הגיע שמש בית המדרש - ור' מרדכי ממשיך כל הזמן לשאול ולהתעניין אודות ר' חיים רעסאסנער, ואשר יש לו בן בשם... הלומד בישיבה אשר בקאחענאוו, הוא - ר' חיים רעסאסנער כפי שבנו בחור הישיבה אמר לו - הוא בעל חנות, אלא שאת החנות מנהלת זוגתו, ואילו הוא - ר' חיים רעסאסנער - יושב בבית המדרש ולומד.

ר' מרדכי נקב בסימנים כה רבים אודות ר' חיים אותו הוא מחפש, עד שנפלה במחשבתו של השמש שבוודאי זה לא אחר מאשר ר' חיים פרוש, אשר לפני שנים רבות, בבואו לדוברובנה קראוהו ר' חיים רעסאסנער, ואמר לר' מרדכי שילך לבית הכנסת של הקברנים - ושם ימצאנו.

נטל ר' מרדכי את צרורו ופנה לבית הכנסת של הקברנים שהיה בקצה "הרחוב הקר" ליד המקום הקדוש (= בית הקברות).

כאשר הגיע ר' מרדכי לבית הכנסת הזה, כבר התפללו מנחה. הוא (= ר' מרדכי) פגש שם כמה אנשים, וביניהם כמה זקנים - החל לשאול היכן נמצא כאן ר' חיים פרוש. והראו לו על אדם הנמצא בחדר שני, ואשר היה באמצע תפילת מנחה.

הוא - ר' מרדכי - החל להביט ולהתבונן היטב באותו ר' חיים פרוש. לראות את פניו היטב לא יכל, כי הוא (= ר' חיים) עמד שמונה־עשרה כפוף לגמרי ופניו מכוסות בידיו, אך מראהו

החיצוני של אותו יהודי (= ר' חיים) רזונו ושפיפות קומתו היו כשל אדם הרבה יותר מבוגר משהיה צריך להיות חבירו ר' חיים מאזירער, והיה ברור לו שאותו ר' חיים רעסאסנער כפי שקראו בחור הישיבה מקאחענאוו, או כפי שנקרא כעת 'ר' חיים פרוש' אינו חבירו ר' חיים מאזירער, ולשווא הלך מארשע לליובאוויטש דרך דוברובנה.

הוא - ר' מרדכי - ראה ושמע היטב איך מתפלל ה'פרוש', ומכה על לבו בעת אמרו תפילת "על חטא", ב"שמונה עשרה" של תפילת מנחה ביום חול רגיל.

שהותו של ר' מרדכי משך זמן אצל הבעל־שם־טוב, שמיעת תורתו, לימוד המידות הטובות שלו, ודרכי העבודה בעבודת ה' בתפילה, גירשה וסילקה ממנו את ה'מרה שחורה' והעור הגס שהיה אצלו.

כעת כאשר הוא - ר' מרדכי - הסתכל והתבונן איך מתפלל 'פרוש' זה, נזכר ר' מרדכי איך הוא עצמו היה נראה בעבר, טרם בואו אל הבעל־שם־טוב, ומאד ריחם על ה'פרוש', כוונתו רצויה אבל מעשיו בלתי רצויים. זאת אומרת, כוונתו - של ה'פרוש' - טובה, אבל דרכו בעבודת ה' אינה נכונה - עבודת ה' צריכה להיות בשמחה, כמו שנאמר "עבדו את ה' בשמחה", כאשר האדם מתבונן בגדולת השי"ת ואשר הוא הבריאה הקטנה זוכה לעבוד את השי"ת, הרי מזה עצמו צריכה להיות שמחה גדולה, וזה צריך לפעול שלא תהיה גאוה, ושיהיו מדות טובות ולהגיע לאהבת ישראל האמיתית, כפי שאמר הרבי (= הבעל־שם־טוב) אשר כדי לעשות טובה ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות - צריך מסירות נפש.

ר' מרדכי בטוח שה'פרוש' אינו יודע כלל מה היא גדלות הבורא, ומה פירוש המילים "מה גדלו מעשיך ד'", ו"מה רבו מעשיך ד'", ובוודאי שאין לו (= ל'פרוש') תענוג מקיום מצוה ועשיית טובה ליהודי.

ושוב עברה בזכרונו המחשבה אודות סדר חייו (= שלו עצמו - טרם הגיעו אל הבעל־שם־טוב), איך הסתדר עם פרנסתו, נהיה 'בעל מלאכה', עבד וקבע עתים לתורה, למד גמרא, פוסקים, זוהר, וגם ספרי קבלה, דמיין לעצמו שהוא אדם בעל דרגא גבוהה ובעל מדות נאות. העריך את עצמו שהוא - ר' מרדכי - גדול וצדיק הדור. והיה שמח מזה שאף אחד לא יודע מכל זה, ולכן יכול הוא גם לקיים את מצוות הענוה.

אגרות קודש כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע כרך ג' עמודים קנו־רעט
שמועות וסיפורים חלק ג עמודים 1־186.
הוגהה על פי צילום כתב יד קודש. הסיום חסר

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

... לפלא שאינו מזכיר בלימודים הנלמדים ברבים גם לימוד תניא בכל יום ועכ"פ ביום ב' וה' נוסף על הש"ק שכלשון רז"ל לא יהי' שלשה ימים בלא תורה פנימיות התורה.

בברכת הצלחה וכוח"ט.

פרק א משנה ג

אַנְטִיגְנוֹס אִישׁ סוֹכוֹ קִבֵּל מִשִּׁמְעוֹן הַצַּדִּיק. הוּא הָיָה אוֹמֵר: אַל תִּהְיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, אֶלָּא הֱוֹוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְּשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹּא עַל מְנָת לְקַבֵּל פְּרָס, וִיהִי מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם.

נקודות משיחות קודש

הרי ביאור הקשר בין מאמרו של אנטיגנוס למאמרו של שמעון הצדיק - "על שלשה דברים העולם עומד":

כוונת מאמר זה היא לזרז את האדם להוסיף ולהדר בשלשה דברים אלו, להיותם שלשה עמודי העולם. ובהמשך לזה אומר התנא שעבודת ה' צריכה להיות בצורה נעלית יותר - שלא על מנת לקבל "פרס" זה של קיום ועמידת העולם.

(ואילו שמעון הצדיק אינו מדבר על דרגה נעלית זו של עבודה (שלא על מנת לקבל פרס), כי עבודתו היתה בקו החסד, ולכן מדבר אודות עבודה כזו שהיא בהישג ידו של כל אחד, לרבות מי שלא הגיע עדיין לכלל עבודה לשמה)[1].

* * *

השאלות במשנתנו: א. הרי זה בניגוד למה שכתוב[2] "כבד את אביך ואת אמך **למען** יאריכון ימיך" - על מנת לקבל פרס, ועוד כיוצא בזה. ב. למה לא התחיל התנא בצד החיובי ("הוו כעבדים כו'"). ג. "ויהי מורא שמים עליכם" - הלא יראת ה' היא אחת מרמ"ח מצוות עשה שבתורה, ולא הנהגה של מדת חסידות. ד. הדיוק "עליכם" (ולא "בכם").

והביאור:

משורת הדין רשאי אדם לעבוד את ה' על מנת לקבל פרס, כמאמרם ז"ל[3]: "לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה". ועל זה נאמר "**למען** יאריכון ימיך". והתנא מחדש לנו כאן, במילי דחסידותא, שאף על פי כן "אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס"[4].

והנה, מאומרו "**אל תהיו כעבדים**" מובן שמדובר באדם שהוא בדרגת "עבד", שבהפקירא ניחא לי"[5]. אי לזאת, צריכים להודיעו בתחלה שקיימת עבודה כזו (של על מנת לקבל פרס), אלא שמצד מדת חסידות עליו לעבוד את קונו שלא על מנת לקבל פרס. משום זה מקדים התנא "אל תהיו כו'", ורק אחר כך הוא אומר "אלא הוו כו'".

והנה מבואר בחסידות[6] שאהבה ויראה הן שתים שהן ארבע: יראה תתאה ויראה עילאה, אהבה זוטא ואהבה רבה. וענינם: **יראה תתאה** - שירא מהעונש (או על כל פנים מהפגם שנגרם לו על ידי החטא). יראה עילאה - יראת הרוממות וירא בושת, היינו שירא מהחטא עצמו, שהוא נגד רצון ה'. אהבה זוטא - האהבה מצד הטוב המגיע אל **האדם** על ידי עבודתו, הן טוב גשמי והן הטוב הרוחני ביותר. **אהבה רבה** - שלא על מנת לקבל פרס כלל[7]. וסדר העבודה הוא - יראה תתאה, אהבה זוטא, אהבה רבה ויראה עילאה.

וארבע הבחינות מרומזות במשנתנו: אל תהיו כעבדים - יראה תתאה, על מנת לקבל פרס - אהבה זוטא, שלא על מנת לקבל פרס - אהבה רבה, ויהי מורא שמים עליכם - יראה עילאה[8]. ומאחר שביראה עילאה גופא יש שתי דרגות: מה שהאדם ממשיך על עצמו ב"אתערותא דלתתא", והבאה מלמעלה ב"אתערותא דלעילא", שהיא "עיקר היראה"[9] לכן אומר "ויהי מורא שמים **עליכם**" - לכלול גם בחינה זו שבאה מלמעלה, בבחינת מקיף על האדם[10].

* * *

הרי ביאור הקשר לבעל המאמר - אנטיגנוס איש סוכו.

לאנטיגנוס היו שני תלמידים ש"עמדו ופירשו מן התורה, ונפרצו מהם שתי פרצות - צדוקין וביתוסין"[11]. תלמידים אלו שנו ופירשו בגלל העובדה שלמדו תורה ללא יראת שמים, וכתוצאה מכך באו לכלל טעות ואי-הבנה בדברי רבותיהם. ואנטיגנוס, בראותו בתלמידים שלו את התוצאות החמורות של תורה ללא יראת שמים, הדגיש את הנחיצות של יראת שמים - "ויהי מורא שמים עליכם"[12].

---

1) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד. 2) יתרו כ, יב. ועד"ז (עקב יא, כא): למען ירבו ימיכם. 3) סוטה מז, א. 4) ראה ר"ן פסחים ח, א. תוד"ה בשביל - ר"ה ד, א ובעין יעקב שם. מפרשים כאן. 5) גיטין יג, א. 6) אוה"ת ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"ג עמ' 781. 7) וכאשר מגיעים לדרגה זו, באים לידי הכרה שגם השכר המעולה ביותר הוא רק "פרס" - מלשון פרוסה - לגבי העבודה עצמה (ראה ספר הערכים חב"ד ערך אהבה זוטא, רבה). 8) וראה ברבינו יונה. - ולכן מדייק "מורא שמים", כי "מורא" הוא יראה עילאה, משא"כ "יראה" הוא יראה תתאה (לקו"ת צו יג, ב). 9) סדור עם דא"ח עמ' קנא, ג. ושם, שיראה זו עולה על יראה עילאה כ"מעלת ויתרון האור על החושך ממש". 10) משיחת ש"פ פנחס תשל"ז - על פי רשימת השומעים בלבד. 11) אבות דר"נ פ"ה, ב. 12) משיחת ש"פ נשא תשמ"ב - על פי רשימת השומעים בלבד.

פרשת כי־תצא

כא כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ: יא וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה
אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ
לְאִשָּׁה: יב וְהֵבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־
רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ: יג וְהֵסִירָה אֶת־
שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה
אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵח יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא
אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה: יד וְהָיָה
אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר
לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת
אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ: **ס** (לוי) טו כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי
נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ
בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר
לַשְּׂנוּאָה: טז וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת
אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה
עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר: יז כִּי אֶת־הַבְּכֹר
בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט
הַבְּכֹרָה: **ס** (ישראל) יח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר
וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ
אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם: יט וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו
וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר
מְקֹמוֹ: כ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר
וּמֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקֹלֵנוּ זוֹלֵל וְסֹבֵא: כא וּרְגָמֻהוּ
כָּל־אַנְשֵׁי עִירוֹ בָאֲבָנִים וָמֵת וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרָאוּ: **ס**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחות שבת פרשת תצא ה'תשכ"ה)

וְהִנֵּה יָדוּעַ פִּתְגָּם אַדְמו"ר הַזָּקֵן שֶׁפֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַתּוֹרָה הוּא "יֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה", שֶׁמִּזֶּה מוּבָן דְּפֵרוּשׁ רַשִׁ"י מַתְאִים עִם הַמְּבוֹאָר בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה:

וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן בַּנִּדּוֹן־דִּידָן:

בִּדְרוּשֵׁי חֲסִידוּת עַל הַתְּחָלַת פָּרָשָׁתֵנוּ, מְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה שֶׁ"כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה גו'" קָאֵי עַל מִלְחֶמֶת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית עִם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (יִצֶר־הָרָע) בְּעֵת הַתְּפִלָּה, דְּ"שְׁעַת צְלוֹתָא שְׁעַת קְרָבָא" - וְאֵיךְ מַתְאִים פֵּרוּשׁ זֶה עִם פֵּרוּשוֹ שֶׁל רַשִׁ"י דְּ"בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, הַכָּתוּב מְדַבֵּר"?

וְהַבֵּאוּר בָּזֶה:

מְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת, שֶׁיֵּשׁ ב' אוֹפַנִּים בְּבֵרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע: א) בְּדֶרֶךְ מִלְחָמָה, ב) בְּדֶרֶךְ מְנוּחָה.

שֶׁבִּכְלָלוּת זֶהוּ הַחִילּוּק בֵּין עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה - "שְׁעַת קְרָבָא", לַעֲבוֹדַת הַתּוֹרָה - "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נוֹעַם גו' שָׁלוֹם": עֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה הוּא בְּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַמִּבְרָר (נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית) בְּהַמִּתְבָּרֵר (נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית), וְלָכֵן זֶה בָּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה וִיגִיעָה; אֲבָל הַבֵּרוּר שֶׁעַל־יְדֵי תּוֹרָה הוּא מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא, שֶׁעַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הוּא מַמְשִׁיךְ וּמְגַלֶּה אֱלֹקוּת בְּנַפְשׁוֹ, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְבַּטֵּל (וּמִתְבָּרֵר) הַיֵּצֶר־הָרַע מֵאֵלָיו.

עַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁבֵּרוּר הַיֵּצֶר־הָרַע עַל־יְדֵי מִלְחָמָה נִקְרָא "מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת" - כִּי יֶשְׁנוֹ בֵּרוּר בְּאוֹפֶן שֶׁל מְנוּחָה - עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה שֶׁל תּוֹרָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 32)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה לוֹמֵד עִם תַּלְמִידָיו שִׁעוּר גְּמָרָא. כְּשֶׁהִגִּיעוּ לְמַסֶּכֶת עֲרָכִין (טו, ב) וְלָמְדוּ אֶת הַמַּאֲמָר "לִישְׁנָא תְּלִיתָאי קָטִיל תְּלִיתַאי", פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: לְשׁוֹן הָרַע הוֹרֵג כָּל הַשְּׁלֹשָׁה – הַמַּמְצִיא, הַמְּסַפֵּר, וְהַמַּאֲזִין. אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ רְצִיחָה בִּלְבוּשִׁים רוּחָנִיִּים, שֶׁהִיא קָשָׁה יוֹתֵר מֵרְצִיחָה גַּשְׁמִית.

שני כב וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֵטְא מִשְׁפַּט־מָוֶת וְהוּמָת
וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל־עֵץ: כג לֹא־תָלִין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ
כִּי־קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי־קִלְלַת אֱלֹהִים
תָּלוּי וְלֹא תְטַמֵּא אֶת־אַדְמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: **ס כב** א לֹא־תִרְאֶה
אֶת־שׁוֹר אָחִיךָ אוֹ אֶת־שֵׂיוֹ נִדָּחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ
מֵהֶם הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם לְאָחִיךָ: ב וְאִם־לֹא קָרוֹב
אָחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יְדַעְתָּוֹ וַאֲסַפְתּוֹ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ
וְהָיָה עִמְּךָ עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ וַהֲשֵׁבֹתָ לוֹ:
ג וְכֵן תַּעֲשֶׂה לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׂמְלָתוֹ וְכֵן
תַּעֲשֶׂה לְכָל־אֲבֵדַת אָחִיךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַד מִמֶּנּוּ
וּמְצָאתָהּ לֹא תוּכַל לְהִתְעַלֵּם: **ס** ד לֹא־תִרְאֶה
אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ אוֹ שׁוֹרוֹ נֹפְלִים בַּדֶּרֶךְ
וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ: **ס** ה לֹא־יִהְיֶה

כְּלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה וְלֹא־יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה
כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה: פ ו כִּי
יִקָּרֵא קֵן־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ
עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת
עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם
עַל־הַבָּנִים: ז שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־
הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ
יָמִים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (היום יום יג חשון)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

מְבֹאָר בַּתַּנְיָא (אגרת הַקֹּדֶשׁ סכ״ב), שֶׁמַּחְשֶׁבֶת לְשׁוֹן הָרַע חֲמוּרָה יוֹתֵר מִדִּבּוּר: ״וְאִישׁ אֶת רֵעֵהוּ אַל תַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם כְּתִיב, וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב לְעוֹלָם, וְאִם תַּעֲלֶה יַהַדְפֶנָּה מִלִּבּוֹ כְּהִנְדֹּף עָשָׁן, וּכְמוֹ מַחְשֶׁבֶת עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ. כִּי גְּדוֹלָה לְשׁוֹן הָרַע כְּנֶגֶד עֲבוֹדָה־זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְאִם בְּדִבּוּר כָּךְ כוּ׳. וּכְבָר נוֹדַע לְכָל חָכַם לֵב יִתְרוֹן הֶכְשֵׁר הַמַּחְשָׁבָה עַל הַדִּבּוּר, הֵן לְטוֹב וְהֵן לְמוּטָב״.

שלישי ח כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ
וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ:
ט לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה
הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם: ס י לֹא־
תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו: יא לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז
צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו: ס יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ
עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ: ס
יג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ: יד וְשָׂם
לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר
אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־
מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים: טו וְלָקַח אֲבִי כתיב הנער
קרי הַנַּעֲרָה וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי כתיב הנער
קרי הַנַּעֲרָה אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעָרָה: טז וְאָמַר אֲבִי
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי
לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ: יז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם
עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ
בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי

זִקְנֵי הָעִיר: יח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־
הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ: יט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף
וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל
לְשַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו: ס כ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר
הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה:
כא וְהוֹצִיאוּ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה אֶל־פֶּתַח
בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה
כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ
וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כב כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ
שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם
הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִיִּשְׂרָאֵל: ס כג כִּי יִהְיֶה כתיב נער קרי נַעֲרָה
בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב
עִמָּהּ: כד וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר
הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ
אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה
בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ: ס כה וְאִם־בַּשָּׂדֶה
יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־ כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה
וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ
אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ: כו כתיב ולנער קרי וְלַנַּעֲרָה
לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין כתיב לנער קרי לַנַּעֲרָה חֵטְא
מָוֶת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ
כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: כז כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ
לָהּ: ס כח כִּי־יִמְצָא אִישׁ כתיב נער קרי נַעֲרָה
בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ
וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי
כתיב הנער קרי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה
לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ
כָּל־יָמָיו: ס **כג** א לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת

אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו: ס ב לֹא־יָבֹא
פְצוּעַ־דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה: ס
ג לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי
לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: ס ד לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי
וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא
לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה עַל־דְּבַר אֲשֶׁר
לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר
מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ: ו וְלֹא־אָבָה יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ: ז לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ
לְעוֹלָם: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י׳ עמ׳ 29)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

אָמְרוּ רַז״ל ״לִישְׁנָא תְּלִיתָאי קָטֵיל תְּלִיתָאי״ - הַמְדַבֵּר, הַשּׁוֹמֵעַ וְהָאָדָם שֶׁעָלָיו מְדַבְּרִים. וְקָשֶׁה, מַהִי אַשְׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם שֶׁעָלָיו דִּבְּרוּ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה הַדִּבּוּר מוֹצִיא מִן הַהֶעְלֵם, מַחֲשָׁבָה, אֶל הַגִּלּוּי. כָּל עוֹד לֹא מְדַבְּרִים עַל הָרַע שֶׁבָּאָדָם, חֲרִי זֶה בְּ׳הֶעְלֵם׳, וְהַקָּבָּ״ה מַאֲרִיךְ אַף וּמְחַכֶּה שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה. אַךְ כְּשֶׁמְּדַבְּרִים עַל כָּךְ וְהַדָּבָר מִתְגַּלֶּה בְּעוֹלָם הַדִּבּוּר, עָלוּל לָצֵאת מִזֶּה קִטְרוּג שֶׁיִּגְרֹם נֵזֶק.

רביעי ח לֹא־תִתְעַב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־
תִתְעַב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ: ט בָּנִים
אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל
יְהוָה: ס י כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ
מִכֹּל דָּבָר רָע: יא כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יב וְהָיָה
לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמָּיִם וּכְבֹא הַשֶّמֶשׁ יָבֹא
אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יג וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
וְיָצָאתָ שָׁמָּה חוּץ: יד וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אֲזֵנֶךָ
וְהָיָה בְּשִׁבְתְּךָ חוּץ וְחָפַרְתָּה בָהּ וְשַׁבְתָּ וְכִסִּיתָ
אֶת־צֵאָתֶךָ: טו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ | בְּקֶרֶב

מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה
מַחֲנֶיךָ קָדֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב
מֵאַחֲרֶיךָ: ס טז לֹא־תַסְגִּיר עֶבֶד אֶל־אֲדֹנָיו
אֲשֶׁר־יִנָּצֵל אֵלֶיךָ מֵעִם אֲדֹנָיו: יז עִמְּךָ יֵשֵׁב
בְּקִרְבְּךָ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר־יִבְחַר בְּאַחַד שְׁעָרֶיךָ
בַּטּוֹב לוֹ לֹא תּוֹנֶנּוּ: ס יח לֹא־תִהְיֶה קְדֵשָׁה
מִבְּנוֹת יִשְׂרָאֵל וְלֹא־יִהְיֶה קָדֵשׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל:
יט לֹא־תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ לְכָל־נֶדֶר כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
גַּם־שְׁנֵיהֶם: ס כ לֹא־תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף
נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ: כא לַנֹּכְרִי
תַּשִּׁיךְ וּלְאָחִיךָ לֹא תַשִּׁיךְ לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אַתָּה
בָא־שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ס כב כִּי־תִדֹּר נֶדֶר לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ כִּי־דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ
יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: כג וְכִי
תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא: כד מוֹצָא
שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה
אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קדש ז עמ׳ קצד)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה׳ אֱלֹקֶיךָ לְמִרְיָם

שָׁמַעְתִּי מִכ״ק מו״ח אַדְמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, שֶׁסִּפֵּר לִי, אֲשֶׁר נִכְנַס אֵלָיו אֶחָד לִיחִידוּת וְשָׁאַל תִּקּוּן עַל אֵיזֶה עִנְיָנִים, וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה תֵּאַר מַצָּבוֹ הָרוּחָנִי בְּאוֹתִיּוֹת מַבְהִילוֹת. וְעָנָהוּ כ״ק מו״ח אַדְמו״ר, אֲשֶׁר יָדוּעַ חֹמֶר הָעִנְיָן דִּלְשׁוֹן הָרַע, שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר עַל חֲבֵרוֹ וְגַם עַל עַצְמוֹ. וד״ל.

חמישי כה כִּי תָבֹא בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים
כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן: ס כו כִּי
תָבֹא בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹת בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ
לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ: ס כד א כִּי־יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן
בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ: ב וְיָצְאָה
מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר: ג וּשְׂנֵאָהּ

הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן
בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִי יָמוּת הָאִישׁ
הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: ד לֹא־יוּכַל
בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ
לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמָּאָה כִּי־
תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא אֶת־הָאָרֶץ
אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 310)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ - מִנּוּי מֶלֶךְ, מְחִיַּת עֲמָלֵק וּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. הֲרֵי שֶׁמְּחִיַּת עֲמָלֵק מְבִיאָה שְׁלֵמוּת בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. וְהִנֵּה, יֵשׁ שְׁנֵי אוֹפַנֵּי נִקּוּד בְּתֵבַת "זֵכֶר" – בְּצֵירֵי אוֹ בְּסֶגֹל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֵּכֶר בְּצֵירֵי, ב' נְקֻדּוֹת, רוֹמֵזֶת עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקָּדְמָה לִשְׁתֵּי מִקְדָּשׁוֹת, בַּיִת רִאשׁוֹן וּבַיִת שֵׁנִי. וְזֵכֶר בְּסֶגֹל, שָׁלֹשׁ נְקֻדּוֹת, רוֹמֵז עַל מְחִיַּת עֲמָלֵק שֶׁקּוֹדֶמֶת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי.

ששי ה כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא
וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה
אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח: ו לֹא־יַחֲבֹל
רֵחַיִם וָרֶכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הִוא חֹבֵל: ס ז כִּי־יִמָּצֵא
אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ
וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַّנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ: ס ח הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד
וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם
כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת: ט זָכוֹר אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: ס י כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת
מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ:
יא בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ
יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה: יב וְאִם־אִישׁ
עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ: יג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ
אֶת־הָעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ
וּבֵרֲכֶךָּ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט א עמ' 328)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

שְׁלֹשָׁה פֵּרוּשִׁים בְּתֵבַת "קֶרֶךְ", זֶה לְמַטָּה מִזֶּה. קְרִירוּת – עֲמָלֵק מְקָרֵר אֶת הָאָדָם, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ תִּהְיֶה בְּקֵרִירוּת. מִקְרֶה – עֲמָלֵק גּוֹרֵם לָאָדָם לֹא לִרְאוֹת עִנְיְנֵי הַשְּׁגָחָה פְּרָטִית. טֻמְאָה – עֲמָלֵק מְטַמֵּא אֶת הָאָדָם, כְּפֵרוּשׁ" רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא "לְשׁוֹן עֲרַאי וְטֻמְאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וַיִּקַּר אֱלֹקִים אֶל בִּלְעָם".

שביעי יד לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ
מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ: טו בְּיוֹמוֹ תִתֵּן
שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא
וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ
אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא: ס טז לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת
עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ
בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: ס יז לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם
וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה: יח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ
בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי
מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס יט כִּי תִקְצֹר
קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב
לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן
יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: ס כ כִּי
תַחְבֹּט זֵיתֶךָ לֹא תְפָאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָّתוֹם
וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כא כִּי תִבְצֹר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל
אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה: כב וְזָכַרְתָּ
כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: ס **כה** א כִּי־יִהְיֶה
רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם
וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:
ב וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט
וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר: ג אַרְבָּעִים
יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה
רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ: ד לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר
בְּדִישׁוֹ: ס ה כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד
מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה
לְאִישׁ זָר יִבְמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ־לְאִשָּׁה
וְיִבְּמָהּ: ו וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם
אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל: ז וְאִם־
לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יִבְמָתוֹ וְעָלְתָה

יִבְמָתוֹ הַשַּׁעֲרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יְבָמִי
לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי:
ח וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר
לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ: ט וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו
לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה
בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר
לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו: י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל
בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל: ס יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו
אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־
אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה
בִּמְבֻשָׁיו: יב וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס
עֵינֶךָ: ס יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאֶבֶן
גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה
וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה: טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק
יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן
יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לָךְ: טו כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה
אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל: פ יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר
קָרְךָ בַּדֶّרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא
יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ
מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר)
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא
כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב
מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם,
וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות עמ׳ 104)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

עֲמָלֵק הוּא מִלְּשׁוֹן ״וּמְלַק אֶת רֹאשׁוֹ״, הוּא ״חוֹתֵךְ״ וְאֵינוֹ מְאַפְשֵׁר לַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁבַּמֹּחַ לָרֶדֶת לַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב. זֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״אֲשֶׁר קָרְךָ״, שֶׁקֵּרֵר אֶת אֲמוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא יִפְחֲדוּ מִיִּשְׂרָאֵל, לְמָרוֹת הַנִּסִּים וְהַנִּפְלָאוֹת שֶׁל יְצִיאַת מִצְרַיִם וּקְרִיעַת יַם סוּף: שֶׁבַע הָאֲמוֹת הֵן שֶׁבַע הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת, וַעֲמָלֵק גָּרַם לְכָךְ שֶׁהַמִּדּוֹת שֶׁבַּלֵּב לֹא יֵשְׁפְּעוּ מֵהַהֲבָנָה הַשִּׂכְלִית שֶׁל גַּדְלוּת וְעָצְמַת ה׳ וְיִשְׂרָאֵל.

מפטיר יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדֶּרֶךְ
בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדֶّרֶךְ וַיְזַנֵּב
בְּךָ כָּל־הַנֶּחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא
יָרֵא אֱלֹהִים: יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ
מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ
נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר * (זֵכֶר)
עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח: פפפ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש״נ א עמ׳ 345)

זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק

כָּאן נֶאֱמַר ״מָחֹה תִּמְחֶה״, פְּעֻלַּת הָאָדָם, וְאִלּוּ בְּסוֹף פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח נֶאֱמַר ״מָחֹה אֶמְחֶה״, פְּעֻלַּת ה׳, וּכְתִיב ״מִלְחָמָה לַה׳ בַּעֲמָלֵק״, שֶׁבָּזֶה מֻדְגֶּשֶׁת הַנִּדָּאוּת שֶׁל בִּטּוּל עֲמָלֵק לְגַמְרֵי. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה פָּרָשָׁתֵנוּ הִיא בְּמִשְׁנֶה תּוֹרָה, שֶׁאָמַר מֹשֶׁה ״מִפִּי עַצְמוֹ״ (וּבְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ), לֹא כְּמוֹ ד׳ הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁאָמַר ״מִפִּי הַגְּבוּרָה״. וְכֵיוָן שֶׁהַגִּלּוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵאִיר בְּד׳ הַסְּפָרִים יוֹתֵר, מֻדְגָּשׁ בִּטּוּל עֲמָלֵק בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בְּפָרָשָׁתֵנוּ.

ק״י פסוקים, על״י סימן.

---

*) מנהגינו שהבעל קורא אומר פעמיים תיבת זכר, הראשון זֵכֶר (בצירה) והשני זֶכֶר (בסגול).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

א) רָנִי, לְשׁוֹן רִנָּה וְשִׂמְחָה. **עֲקָרָה לֹא יָלָדָה,** אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר הָיִית כַּעֲקָרָה שֶׁלֹּא יָלְדָה, כִּי אֲנָשַׁיִךְ גָּלוּ מִמֵּךְ וְאֵינָם. אֲבָל עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאֻלָּה תָּרְנִי וְתִשְׂמְחִי. **פִּצְחִי רִנָּה,** פִּתְחִי פֶּה לְהָרִים קוֹל רִנָּה. **וְצַהֲלִי,** וְעֲלִוִי בְּקוֹל גָּדוֹל. **לֹא חָלָה,** שֶׁלֹּא יָלַדְתְּ. וְהוּא עַל שֵׁם חֶבְלֵי הַלֵּדָה, כְּמוֹ "חִיל כַּיּוֹלֵדָה" (תהלים מח,ז). **בְּנֵי שוֹמֵמָה,** בְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁיַּחֲזִרוּ מֵהַגָּלוּת. **בְּעוּלָה,** אֶרֶץ אֱדוֹם שֶׁהָיְתָה מְיֻשֶּׁבֶת. **ב) מֵיתָרַיִךְ,** הֵם הַחֲבָלִים, וּבִשְׁבִיל שֶׁיּוּכְלוּ לְהַרְחִיב אֶת הָאֹהֶל, צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ אֶת הַחֲבָלִים. **ג) תִּפְרֹצִי,** תִּתְחַזְּקִי.

עטרת מרים

א אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם **רָנִי** אֲשֶׁר הָיִית **כַּעֲקָרָה** אֲשֶׁר **לֹא יָלָדָה** עַל כִּי אֲנָשִׁים כָּלוּ מִמֶּנָּה וְאֵינָם, הִנֵּה עַתָּה בִּזְמַן הַגְּאוּלָּה, **פִּצְחִי** פִּתְחִי פֶּה בְּקוֹל **רִנָּה וְצַהֲלִי** אֲשֶׁר הָיִית עַד עַכְשָׁיו כְּאִשָּׁה אֲשֶׁר **לֹא־חָלָה** שֶׁלֹּא יָלְדָה **כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה** עַתָּה בָּנֶיהָ יִהְיוּ רַבִּים מִבְּנֵי **בְעוּלָה** מִבְּנֵי מְדִינָה אַחֶרֶת, כִּי הָיְתָה לָהּ בַּעַל וְיָלְדָה לוֹ בָּנִים **אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי** | **מְקוֹם אָהֳלֵךְ** לְהַחֲזִיק אֶת כָּל בָּנַיִךְ הַמְרוּבִּים **וִירִיעֹות מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ** יִהְיוּ נוֹטִים לְאֹרֶךְ וְלְרֹחַב **אַל־תַּחְשֹׂכִי** אַל תִּמְנְעִי מִלְּהַטּוֹתָם. **הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ** הַחֲבָלִים הַתּוֹלִים בְּשִׁפּוֹלֵי הָאֹהֶל שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לְקָשְׁרָם הֵיטֵב לְיַתֵּדוֹת **וְיִתֵּדֹתַיִךְ** הַתְּקוּעוֹת בָּאָרֶץ **חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין** וּשְׂמֹאול **תִּפְרֹצִי** אֶת הַגְּבוּלִים, וְתִמְשׁוֹךְ אַרְצֵךְ חוּץ לַגְּבוּלִים הָאֵלֶּה,

הפטרת כי תצא לקריאה בציבור

ולשמו"ת בישעיה פרק נד

נד **א רָנִי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא־חָלָה כִּי־רַבִּים בְּנֵי־שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: ב הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעֹות מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל־תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: ג כִּי־יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גוֹיִם**

וְזַרְעֵךְ גוֹיִם יִירָשׁ יַעַן שֶׁעֲרֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִסָּפֵקוּ לָכֵן יִירְשׁוּ עוֹד עָרֵי עַכּו"ם, וְגַם אֵלֶּה לֹא יִסָּפֵקוּ לָהֶם עַד **וְעָרִים נְשַׁמּוֹת** בֵּין מֵאֶרֶץ בֵּין מִשְּׁאָר אֲרָצוֹת **יוֹשִׁיבוּ**

יִרָּשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ׃ ד אַל־
תִּירְאִי כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל־תִּכָּלְמִי כִּי־
לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי
וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ ה כִּי
בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא׃
ו כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ
יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר
אֱלֹהָיִךְ׃ ז בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים
גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ׃ ח בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי
פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ
אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה׃ ט כִּי־מֵי נֹחַ זֹאת לִי
אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־
הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְּצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר־
בָּךְ׃ י כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת
תְּמוּטֶינָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית
שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר
מְרַחֲמֵךְ יְהוָה׃

עטרת מרים

אוֹתָם: ד **אַל־תִּירְאִי** אַל תִּפְחֲדִי שֶׁיִּהְיֶה צֹאתֵךְ מִגָּלוּת זֶה כְּצֹאתֵךְ מִשֶּׁאָר גָּלִיּוֹת שֶׁמְּצָאוּךְ בְּאַרְצֵךְ עִם צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת בְּבֵית רִאשׁוֹן וּבְבֵית שֵׁנִי, **כִּי־לֹא תֵבוֹשִׁי** עוֹד לְעוֹלָם אַחַר שֶׁתֵּצְאִי מִזֶּה הַגָּלוּת. **וְאַל־תִּכָּלְמִי** לְהָרִים רֹאשׁ וּלְהַרְאוֹת גְּדוּלָה בְּחָשְׁבְּךָ פֶּן תִּגְלֶה שוּב **כִּי לֹא תַחְפִּירִי** לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לָלֶכֶת גּוֹלָה כִּי **בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ** כִּי הַבּוֹשֶׁת שֶׁהָיָה לָךְ בִּימֵי נְעוּרַיִךְ כַּאֲשֶׁר הָיִית גּוֹלָה וּמְטוּלְטֶלֶת **תִּשְׁכָּחִי** כִּי לֹא יִקָּרֶה לָךְ עוֹד **וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ** הַצָּרוֹת שֶׁהָיוּ לָךְ בַּגָּלִיּוֹת שֶׁהָיִית כְּאַלְמָנָה לֹא **תִזְכְּרִי־עוֹד** כִּי מְרוֹב טוֹבָה תִּשְׁכְּחוּ כָּל הַצָּרוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת: ה **כִּי בֹעֲלַיִךְ** כְּלוֹמַר אֲדוֹנַיִךְ, הוּא עֹשַׂיִךְ **יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ** וְהַיְכוֹלֶת בְּיָדוֹ כִּי הוּא אֲדוֹן צְבָאוֹת מַעְלָה וָמַטָּה, וְעוֹד **וְגֹאֲלֵךְ** הוּא **קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל** אֲשֶׁר **אֱלֹהֵי כָל־הָאָרֶץ יִקָּרֵא** וְיָדוֹ בַּכֹּל מָשְׁלָה: ו **כִּי־כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה** לְשׁוּב אֵלָיו **וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס** בְּעֵינֵי בַּעְלָהּ, הִנֵּה לֹא תַתְמִיד הַמְּאוּסוֹת כִּי יָשׁוּב יְרַחֵם, כֵּן **אָמַר אֱלֹהָיִךְ** לְרַחֵם עָלַיִךְ: ז **בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ** יְמֵי הַגָּלוּת כּוּלָּם יִהְיוּ נֶחְשָׁבִים כְּרֶגַע קָטָן מוּל הַקִּבּוּץ כִּי **וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ** וְתִתְמִיד לְאוֹרְךָ יָמִים: ח **בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ** אֶל מוּל הַחֶסֶד תֵּחָשֵׁב רַק לְרֶגַע, מֵאַחַר **וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה**: ט **כִּי** כְּמוֹ מֵי הַמַּבּוּל בִּימֵי נֹחַ **זֹאת לִי שְׁבוּעָה** בְּיָדִי **אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי** אִז **מֵעֲבֹר** שֶׁלֹּא יִהְיֶה **מֵי־נֹחַ עוֹד עַל־הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי** שְׁתֵּי שְׁבוּעוֹת **מִקְּצֹף עָלַיִךְ** עַל יְדֵי עֲוֹנֵךְ **וּמִגְּעָר־בָּךְ** לְהַגְלוֹתֵךְ: י **כִּי** לִפְעָמִים יִקָּרֶה אֲשֶׁר **הֶהָרִים יָמוּשׁוּ** יָסוּרוּ מִמְּקוֹמָם **וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה** מִלְּשׁוֹן נְטִיָּה עַל־יְדֵי רַעַשׁ, **אֲבָל וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא־יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה**:

שי למורא

ד) **כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי,** כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי עוֹד לְעוֹלָם לִהְיוֹת בְּגָלוּת. **לֹא תַחְפִּירִי,** כִּי תִהְיֶי מְבֻטַּחַת שֶׁלֹּא תִהְיִי עוֹד לְחֶרְפָּה. **עֲלוּמַיִךְ,** נְעוּרַיִךְ. וְהוּא רָמֵז עַל גָּלוּת בֵּית רִאשׁוֹן וּבֵית שֵׁנִי. **אַלְמְנוּתַיִךְ,** חֶסְרוֹן הַמַּלְכוּת. ה) **כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ,** כִּי אֲדוֹנֵךְ מַגְדִּיל אוֹתָךְ. ו) **וְאֵשֶׁת נְעוּרִים וגו׳,** כְּמוֹ אֵשֶׁת נְעוּרִים, שֶׁאִם תִּמָּאֵס בְּעֵינֵי בַּעְלָהּ לֹא יַתְמִיד הַמְּאוּס, כִּי יָשׁוּב וִירַחֵם. ז) **בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ,** אַף־עַל־פִּי שֶׁאֶרְכוּ יְמֵי הַגָּלוּת, כֻּלָּם יִהְיוּ נֶחְשָׁבִים כְּרֶגַע קָטֹן כְּנֶגֶד הָרַחֲמִים שֶׁיִּהְיוּ גְּדוֹלִים כְּשֶׁאַקְבְּצֵךְ. "בְּרֶגַע", כְּמוֹ בִּזְמַן. ח) **בְּשֶׁצֶף קֶצֶף,** בִּמְעַט קֶצֶף. י) **הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶינָה,** אַף אִם תִּכְלֶה זְכוּת הָאָבוֹת וְהָאִמָּהוֹת.

יא) **סֹעֲרָה,** מֵרֹב צָרוֹת לִבָּהּ סוֹעֵר. **מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ,** מְרַצֵּף רִצְפָּתֵךְ מֵאַבְנֵי נֹפֶךְ. (ראה שמות כח,יח). **יב)** **כַּדְכֹּד,** מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "כִּידּוֹדֵי אֵשׁ" (איוב מא,יא). **שִׁמְשֹׁתַיִךְ,** חַלּוֹנוֹת. **אֶקְדָּח,** מִין אֶבֶן יְקָרָה הַמְּאִירָה בְּיוֹתֵר. וְהוּא מִלְּשׁוֹן "קִדְחֵי אֵשׁ" (ישעיה נ,יא). **לְאַבְנֵי חֵפֶץ,** אֲבָנִים יְקָרוֹת שֶׁאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן. **יג)** **לִמּוּדֵי ה׳,** כְּלוֹמַר, יַשְׁכִּילוּ בְּחָכְמָה כְּאִלּוּ הָיוּ תַּלְמִידֵי ה׳. **יד)** **בִּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי,** בַּעֲבוּר

יא אַתְּ יְרוּשָׁלַיִם כַּעֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ אבני הרצפה, וְיָסַדְתִּיךְ וְהִיסוֹד בְּעַצְמוֹ אַרְבִּיץ בַּסַּפִּירִים אֲבָנִים יְקָרוֹת: יב וְשַׂמְתִּי מאבן כַּדְכֹּד הַבָּהִיר בְּיוֹתֵר שִׁמְשֹׁתַיִךְ מְחִיצוֹת הַחַלּוֹנוֹת שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת דֶּרֶךְ בָּם וּשְׁעָרַיִךְ מְזוּזוֹת הַשְּׁעָרִים יַהֲפֹכוּ לְהִיוֹת לְאַבְנֵי אֶקְדָּח הַמְּאִירִים בְּיוֹתֵר וְכָל־גְּבוּלֵךְ אַבְנֵי רִצְפַּת כָּל גְּבוּלֵךְ יַהֲפֹכוּ לְהִיוֹת לְאַבְנֵי־חֵפֶץ אַבְנֵי יָקָר שֶׁהָאָדָם חָפֵץ וְרוֹצֶה בָּהֶן: יג וְכָל־בָּנַיִךְ כְּאִלּוּ יִהְיוּ לִמּוּדֵי יְהוָה עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה מַחְלוֹקֶת בֵּינֵיהֶם בְּעִנְיְנֵי לִימוּד וֶאֱמוּנָה, וּמִמֵּילָא וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: יד בִּצְדָקָה בַּעֲבוּר הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים בֵּין אָדָם לַמָּקוֹם תִּכּוֹנָנִי תִּהְיֶה נְכוֹנָה בְּכָל טוֹבָה רַחֲקִי תִּהְיֶה מְמוּנָךְ מִרּוּחָק מַעֹשֶׁק כִּי־לֹא תִירָאִי מֵהֶם בְּכָל וּכְכָל וּמִמְּחִתָּה תִּהְיֶה מְרוּחָקֶת כִּי לֹא יוּכַל תִּקָּרֵב לְהִתְקָרֵב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר בֶּאֱמֶת יַחַד וְיִפְחַד, אֶפֶס מֵאוֹתִי רַק מִי שֶׁהוּא נֶעֱדָר וְנִפְרָד וּמְרוּחָק מִמֶּנִּי. מִי־גָר אִתֵּךְ מִי

שי למורא

הַצְּדָקָה שֶׁתַּעֲשִׂי תִּהְיֶי מְכֻסָּסֶת. **רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק,** תִּהְיֶי מְרֻחֶקֶת מֵעוֹשְׁקִים. **כִּי לֹא תִירָאִי,** וְלֹא תִּפְחֲדִי מֵהֶם. **וּמִמְּחִתָּה,** מִשֶּׁבֶר וּפַחַד. **טו) גּוֹר יָגוּר,** עֵנְיָן פַּחַד. כְּמוֹ "לֹא תָגוּרוּ" (דברים א.יז). **אֶפֶס מֵאוֹתִי** מִי שֶׁאֵין אֲנִי עִמּוֹ. **מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יָפוֹל,** מִי שֶׁיִּתְגָּרֶה אִתָּךְ לְהִלָּחֵם בָּךְ, עַל הָרִיבְךָ יִפֹּל. **יז) כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ,** כָּל כְּלִי נֶשֶׁק אֲשֶׁר יוּצַר לְהָבִיא עָלַיִךְ. **הוֹי,** לְשׁוֹן קְרִיאָה. **כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם,** כְּמוֹ שֶׁהַצָּמֵא מִתְאַוֶּה לְמַיִם, כָּךְ הַנֶּפֶשׁ הַחֲכָמָה מִתְאַוָּה לַתּוֹרָה וּלְחָכְמָה. וּכְמוֹ שֶׁאָמַר הַנָּבִיא עָמוֹס "לֹא רָעָב לַלֶּחֶם וְלֹא צָמָא לַמַּיִם כִּי אִם לִשְׁמֹעַ אֶת דִּבְרֵי ה'" (עמוס ח.יא). **וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף,** כְּלוֹמַר, הַתְּאֵב לִדְבַר ה' יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמֹעַ דְּבַר ה' מִבְּלִי שֶׁיְּצַטְרֵךְ לְשַׁלֵּם כֶּסֶף. **שִׁבְרוּ,** לְשׁוֹן קְנִיָּה. **יַיִן וְחָלָב,** נִמְשְׁלָה הַתּוֹרָה לְיַיִן הַמְשַׂמֵּחַ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב" (תהלים יט.ט). וְנִמְשְׁלָה לְחָלָב שֶׁהוּא מְקַיֵּם וּמְגַדֵּל אֶת הַתִּינוֹק, כִּי דִּבְרֵי תּוֹרָה הֵם קִיּוּם הַנִּשְׁמָה וְגִדּוּלָהּ, שֶׁהִיא הוֹלֶכֶת וּגְדֵלָה בְּמַדְרֵגְתָּהּ עַל יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה. **בְּלוּא לֶחֶם,** כְּלוֹמַר, לָמָּה תַּרְבּוּ לָתֵת מְחִיר עָבוּר לִמּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. **וִיגִיעֲכֶם,** כַּסְפְּכֶם הַבָּא לָכֶם עַל יְדֵי יְגִיעָה. **בְּלוּא לְשָׂבְעָה,** בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ מַשְׂבִּיעַ. **וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם,** תַּעֲנוּג הַנֶּפֶשׁ בָּעוֹלָם הַבָּא. **חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים,** חַסְדֵי דָוִד הַקַּיָּמִים. וְהוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם דָּוִד, כַּכָּתוּב "וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם" (יחזקאל לז.כה). **עֵד לְאוּמִּים,** שַׂר וְגָדוֹל עֲלֵיהֶם, וּמוֹכִיחַ וּמֵעִיד דְּרָכֵיהֶם עַל פְּנֵיהֶם. **נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים,** הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִהְיֶה רֹאשׁ עַל הָעַמִּים, וּמְצַוֶּה לָהֶם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן. וְנִקְרָא "נָגִיד" עַל שֵׁם שֶׁפּוֹנִים נָגְדּוֹ בְּכָל עִנְיָנֵיהֶם. **גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וגו',** גּוֹי שֶׁהוּא רָחוֹק מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, תִּקְרָא אוֹתוֹ וְיָבוֹא לְפָנֶיךָ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא תֵּדַעֵהוּ וְלֹא יְדָעֶךָ עַד הַיּוֹם, כִּי יִשְׁמַע אֶת הַנִּפְלָאוֹת שֶׁיַּעֲשֶׂה ה' עִם יִשְׂרָאֵל. וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתְךָ. **וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל,** וּלְמַעַן הִקַּב"ה. **פֵּאֲרָךְ,** לְשׁוֹן פְּאֵר וְיֹפִי.

עטרת מרים

שֶׁיֵּאָסוֹף לְהִלָּחֵם בָּךְ, **עָלַיִךְ יִפּוֹל** כְּמוֹ שֶׁאָמַר עַל הֲרֵי יִשְׂרָאֵל יִפּוֹל: **טו הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם** נֹפֵחַ בְּנֶחָלִים בְּבוּיִים לְהַבְעִירָם יָפֶה וּמוֹצִיא כְּלִי לְמַעֲשֵׂהוּ לְצוֹרְךָ גּוֹמְרוֹ כָּל צָרְכּוֹ **וְאָנֹכִי בָּרָאתִי** אִישׁ **מַשְׁחִית** לְהַבֵּל לְקַלְקֵל אֶת הַכְּלִי הַהוּא, כְּלוֹמַר אֲנִי הַמְגָרֶה בְּךָ אֶת הָאוֹיֵב וַאֲנִי מַתִּישׁ כֹּחוֹ: בְּזֶה מְבוֹאָר שֶׁאִם אָנֹכִי אֵינִי רוֹצֶה לְהַשְׁחִית, אָז: **יז כָּל־כְּלִי** זַיִן **יוּצַר עָלַיִךְ** לְהִלָּחֵם בָּךְ **לֹא יִצְלָח** כִּי לֹא יַזִּיק לָךְ. **וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט אַתְּ תַּרְשִׁיעִי** אוֹתוֹ בַּמִּשְׁפָּט וְלֹא יַזִּיקוּ לָךְ לֹא בְּמַעֲשֶׂה וְלֹא בְּדִיבּוּר, **הַבְּרָכָה הַזֹּאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם** זֹאת הִיא הַצְּדָקָה אֲשֶׁר תָּבוֹא לָהֶם **מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: א הוֹי כָּל־צָמֵא** לְשׁוֹן קְרִיאָה, כָּל הַתֵּאֵב לִדְבַר ה' **לְכוּ לַמַּיִם** יֵלֵךְ אֶל הַנָּבִיא לִשְׁמוֹעַ דְּבַר ה', **וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף** לֹא יָחוּשׁ, **אֶלֶּא לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף** קְנוּ דִּבְרֵי מַאֲכָל וְאִכְלוּ, **וְעַל** דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֹאמַר **וּבְלוֹא** מַתַּן מְחִיר קְנוּ **יַיִן וְחָלָב** כִּי נִמְשְׁלָה תּוֹרָה גַּם לְיַיִן וְחָלָב: **ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם לָמָּה תַרְבּוּ לָתֵת מְחִיר בַּעֲבוּר** לִימּוּד חָכְמוֹת נָכְרִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן תּוֹעֶלֶת **וִיגִיעֲכֶם** לָמָּה תִּתְּנוּ הוֹן הַבָּא בִּיגִיעָה **בְּלוֹא לִשְׂבְעָה** בַּעֲבוּר חָכְמוֹת הַגּוֹיִם דָּבָר שֶׁאֵין מַשְׂבִּיעַ **שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי** לִלְמוֹד חָכְמַת הַתּוֹרָה **וְאֹכְלוּ־טוֹב** כֵּן תִּקְרָא חָכְמַת הַתּוֹרָה (משלי ד) **וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם** זֶהוּ תַּעֲנוּג הַנִּשְׁמָה בָּעוֹלָם הַבָּא: **ג הַטּוּ אָזְנְכֶם** לִשְׁמוֹעַ אֲמָרַי **וּלְכוּ אֵלַי** לִלְמוֹד תּוֹרָתִי **שִׁמְעוּ** אֵלַי **וּתְחִי נַפְשְׁכֶם** וְתִזְכּוּ לַעֲמוֹד בַּתְּחִיָּה בִּימֵי הַמָּשִׁיחַ **וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית** אַהֲבָה לִהְיוֹת מִתְקַיֶּמֶת עַד **עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים** אֲשֶׁר הִבְטַחְתִּי לוֹ שֶׁלֹּא תִּפְסֵק הַמְלוּכָה מִזַּרְעוֹ: **ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו** אֶת דָּוִד שֶׁדִּבַּר ה' יָקוּם לְעוֹלָם, וְהַמָּשִׁיחַ הַבָּא מִזַּרְעוֹ יִהְיֶה **נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים** אֶל הַגּוֹיִם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן: **ה** כְּמוֹ שֶׁמִּתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְדָוִד, כֵּן יִתְקַיֵּם הַחֶסֶד שֶׁהִבְטַחְתִּי לְךָ, כִּי **הֵן גּוֹי אֲשֶׁר לֹא־תֵדַע** מֵעוֹלָם, הוּא **תִּקְרָא** אֵלֶיךָ לְשַׁמֵּשׁ אוֹתְךָ, **וְגוֹי אֲשֶׁר לֹא־יְדָעוּךָ** מֵעוֹלָם **אֵלֶיךָ יָרוּצוּ** לִהְיוֹת סָרִים לְמִשְׁמַעְתְּךָ **לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ** הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבְּךָ **וּלְקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ** אֲשֶׁר נָתַן לְךָ פְּאֵר לְהַשְׂרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּקִרְבְּךָ:

וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא־תִקְרַב אֵלָיִךְ: טו הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי־גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל: טז הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: יז כָּל־כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל־לָשׁוֹן תָּקוּם־אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם־יְהוָה: נה א הוֹי כָּל־צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין־לוֹ כֶּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלוֹא־כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: ב לָמָּה תִשְׁקְלוּ־כֶסֶף בְּלוֹא־לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ־טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: ג הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: ד הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֶּה לְאֻמִּים: ה הֵן גּוֹי לֹא־תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא־יְדָעוּךָ אֵלֶיךָ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרָךְ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

כו א וְהָיָה כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה וִירִשְׁתָּהּ וְיָשַׁבְתָּ בָּהּ: ב וְלָקַחְתָּ מֵרֵאשִׁית | כָּל־פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תָּבִיא מֵאַרְצְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ וְשַׂמְתָּ בַטֶּנֶא וְהָלַכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם: ג וּבָאתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו הִגַּדְתִּי הַיּוֹם לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי־בָאתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵינוּ לָתֶת לָנוּ: (לוי) ד וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנֶא מִיָּדֶךָ וְהִנִּיחוֹ לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: ה וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה וַיָּגָר שָׁם בִּמְתֵי מְעָט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עָצוּם וָרָב: ו וַיָּרֵעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיְעַנּוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: ז וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קֹלֵנוּ וַיַּרְא אֶת־עָנְיֵנוּ וְאֶת־עֲמָלֵנוּ וְאֶת־לַחֲצֵנוּ: ח וַיּוֹצִאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים: ט וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֶּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ: י וְעַתָּה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־רֵאשִׁית פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי יְהוָה וְהִנַּחְתּוֹ לִפְנֵי יְהוָה

אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לִּפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: יא וְשָׂמַחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתֶךָ
אַתָּה וְהַלֵּוִי וְהַגֵּר אֲשֶׁר בְּקִרְבֶּךָ: ס (ישראל) יב כִּי תְכַלֶּה לַעְשֵׂר אֶת־כָּל־מַעְשַׂר תְּבוּאָתְךָ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁת
שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לַלֵּוִי לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה וְאָכְלוּ בִשְׁעָרֶיךָ וְשָׂבֵעוּ: יג וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בִּעַרְתִּי הַקֹּדֶשׁ מִן־הַבַּיִת וְגַם נְתַתִּיו לַלֵּוִי וְלַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה כְּכָל־מִצְוָתְךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֹא־עָבַרְתִּי
מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכָחְתִּי: יד לֹא־אָכַלְתִּי בְאֹנִי מִמֶּנּוּ וְלֹא־בִעַרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטֻמְּא וְלֹא־נָתַתִּי מִמֶּנּוּ לְמֵת
שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָי עָשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי: טו הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וּבָרֵךְ
אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָּנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲבֹתֵינוּ אֶרֶץ זָבַת חָלָב
וּדְבָשׁ: ס

סוף זמן קידוש לבנה:
יום חמישי בערב, י"ב אלול

אגרות קודש

ב"ה, ה' אלול, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו, נהניתי ממה שרואה הצלחה בלימודי דא"ח עם תלמידי בית ספר למלאכה, ומ"ש שהרבה לא הצליח בלימודו הוא, הרי זה היפך דברי רבנו הזקן בעל התניא - פוסק בנסתר דתורה - והשולחן ערוך - פוסק בנגלה דתורה - שכותב בספרו תורה אור בתחלתו שעל ידי מעשה הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה,

(אלא שמלשון זה עצמו מובן שרק שנזדככו המוח והלב ובאופן מפליא היינו אלף פעמים ככה, וע"פ ביאור הצ"צ והגהות ללקו"ת לג' פרשיות שם הרי זה לא רק הגדלה בכמות אלא גם באיכות ושלא בערך כי הוא מעולם העשי' לעולם האצילות, אבל לאחכ"ז ה"ז רק הזדככות שפירושו שאם ילמוד אח"כ שעה יצליח כבאלף שעה, אבל עכ"פ שעה זו צריך ללמוד, ולימוד פירושו אליבא דנפשי' ואח"כ גם לשמה וכמבואר בחסידות כל המדריגות בזה).

והשי"ת יצליחו בכל הנ"ל ושיראה הפעולה באופן שלא ישאר מקום להסתת הלעו"ז.

בברכת הצלחה וכוח"ט ולבשר טוב מהטבת מצב בריאות אביו שי'.

נ.ב.

מ"ש שיש סברא שיהי' בביתו בימי ר"ה הבע"ל אף שכמה מתלמידי תו"ת יהיו בימי סגולה האלו בכותלי הישיבה והטעם לזה מפני שמצב בריאות אביו שי' אינו כדבעי. הנה נפלאתי ונבהלתי על חוסר הבטחון כ"כ בהשי"ת, שבשילהי מנ"א כבר קובעים ובטוחים ח"ו שתהי' בריאות אביו שי' לאחר חדש שלא כדבעי ובמילא מקבל סברא שצריך הוא למעט בעבודת התפלה וכו', והרי הי' טוב ומתאים יותר להוראת נשיאנו הק' טראכט גוט וועט זיין גוט ולהיות בטוחים שבודאי יוטב מצב בריאות אביו שי' ובודאי יוכל הוא להוסיף בעבודתו עבודה שבלב ככל הצורך.

לוח זמנים לשבת פרשת כי־תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי״ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג״א		אדמוה״ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:23	06:26	08:54	08:55	09:28	09:29	10:32	10:32	18:51	18:44	19:17	19:09	18:25	19:20
חיפה (ק)	06:21	06:25	08:52	08:53	09:27	09:28	10:31	10:31	18:54	18:46	19:18	19:09	18:17	19:20
ירושלים (ק)	06:21	06:24	08:52	08:53	09:26	09:27	10:31	10:30	18:55	18:47	19:16	19:08	18:08	19:18
תל אביב (ק)	06:22	06:26	08:53	08:54	09:28	09:29	10:32	10:32	18:53	18:45	19:18	19:10	18:26	19:20
אוסטריה, וינה (ק)	06:26	06:35	08:51	08:55	09:36	09:40	10:42	10:44	19:15	19:02	19:48	19:36	18:46	19:49
אוסטרליה, מלבורן (ח)	06:27	06:17	08:43	08:37	09:20	09:14	10:20	10:16	18:08	18:13	18:35	18:40	17:55	18:51
אוקראינה, אודסה (ק)	06:30	06:38	08:56	08:59	09:40	09:42	10:45	10:47	19:16	19:04	19:49	19:36	18:48	19:49
אוקראינה, דונייצק (ק)	06:01	06:09	08:25	08:29	09:11	09:14	10:17	10:18	18:49	18:37	19:22	19:10	18:21	19:23
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	06:11	06:20	08:36	08:40	09:22	09:25	10:28	10:29	19:00	18:48	19:34	19:21	18:32	19:34
אוקראינה, ז׳יטומיר (ק)	06:35	06:44	08:58	09:03	09:46	09:50	10:53	10:54	19:27	19:14	20:02	19:49	18:58	20:03
אוקראינה, קייב (ק)	06:28	06:37	08:51	08:55	09:39	09:42	10:45	10:47	19:20	19:07	19:55	19:42	18:51	19:55
איטליה, מילאנו (ק)	06:57	07:04	09:23	09:27	10:06	10:09	11:12	11:13	19:44	19:32	20:13	20:02	19:16	20:14
אקוואדור, קיטו (ח)	06:07	06:05	08:38	08:36	09:07	09:05	10:09	10:07	18:14	18:11	18:36	18:34	17:54	18:42
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:58	06:50	09:17	09:12	09:52	09:47	10:53	10:49	18:44	18:48	19:09	19:14	18:29	19:24
ארגנטינה, ברילוצ׳ה (ח)	07:52	07:42	10:07	10:00	10:45	10:39	11:45	11:41	19:32	19:38	20:01	20:07	19:19	20:18
ארה״ב, בולטימור (ק)	06:44	06:50	09:13	09:15	09:51	09:53	10:56	10:57	19:21	19:11	19:49	19:39	18:54	19:51
ארה״ב, ברוקלין (ק)	06:33	06:39	09:01	09:04	09:40	09:42	10:46	10:46	19:11	19:00	19:40	19:30	18:44	19:41
ארה״ב, ג׳רסי סיטי (ק)	06:33	06:39	09:02	09:04	09:41	09:43	10:46	10:47	19:11	19:01	19:40	19:30	18:45	19:42
ארה״ב, דטרויט (ק)	07:08	07:15	09:36	09:39	10:16	10:18	11:22	11:22	19:48	19:37	20:18	20:07	19:21	20:19
ארה״ב, האוסטון (ק)	07:04	07:07	09:35	09:36	10:09	10:09	11:13	11:13	19:32	19:24	19:56	19:49	19:08	19:59
ארה״ב, לוס אנג׳לס (ק)	06:33	06:37	09:03	09:05	09:39	09:39	10:43	10:43	19:03	18:55	19:30	19:21	18:38	19:32
ארה״ב, מיאמי (ק)	07:05	07:08	09:37	09:37	10:09	10:09	11:13	11:12	19:29	19:22	19:53	19:47	19:06	19:56
ארה״ב, ניו הייבן (ק)	06:29	06:35	08:57	08:59	09:36	09:38	10:41	10:42	19:07	18:57	19:37	19:26	18:40	19:38
ארה״ב, פיטסבורג (ק)	06:57	07:03	09:26	09:28	10:05	10:06	11:10	11:10	19:35	19:25	20:04	19:54	19:08	20:05
ארה״ב, שיקגו (ק)	06:27	06:33	08:55	08:57	09:35	09:37	10:40	10:41	19:06	18:56	19:36	19:25	18:39	19:37
בוליביה, לה-פס (ח)	06:31	06:26	08:58	08:55	09:28	09:24	10:30	10:27	18:27	18:28	18:50	18:51	18:10	19:00
בלגיה, אנטוורפן (ק)	07:12	07:21	09:34	09:38	10:23	10:27	11:29	11:31	20:05	19:51	20:41	20:27	19:36	20:41
בלגיה, בריסל (ק)	07:12	07:21	09:35	09:39	10:23	10:27	11:30	11:31	20:05	19:51	20:40	20:26	19:36	20:40
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:07	06:01	08:32	08:28	09:03	08:59	10:04	10:01	18:04	18:06	18:23	18:25	17:47	18:35
ברזיל, ריו דה-ז׳נירו (ח)	05:55	05:49	08:20	08:16	08:51	08:47	09:52	09:49	17:48	17:49	18:12	18:13	17:31	18:23
בריטניה, לונדון (ק)	06:29	06:39	08:51	08:56	09:41	09:45	10:47	10:49	19:25	19:11	19:59	19:45	18:58	19:59
בריטניה, מנצ׳סטר (ק)	06:36	06:46	08:56	09:01	09:48	09:53	10:55	10:57	19:34	19:19	20:11	19:56	19:06	20:11
גרמניה, ברלין (ק)	06:35	06:45	08:56	09:01	09:46	09:50	10:53	10:55	19:32	19:17	20:07	19:53	19:02	20:07
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:56	07:05	09:19	09:23	10:06	10:10	11:13	11:14	19:47	19:34	20:22	20:08	19:18	20:22
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:09	06:02	08:32	08:28	09:04	09:00	10:06	10:02	18:05	18:08	18:24	18:26	17:49	18:36
הודו, מומבאי (ח)	06:25	06:26	08:58	08:57	09:28	09:28	10:32	10:31	18:44	18:39	19:08	19:02	18:22	19:12
הודו, פונה (ח)	06:22	06:23	08:54	08:54	09:24	09:24	10:28	10:27	18:40	18:35	19:04	18:58	18:18	19:07
הונגריה, בודפשט (ק)	06:16	06:24	08:41	08:45	09:26	09:29	10:32	10:33	19:03	18:51	19:37	19:24	18:35	19:37
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:37	06:43	09:05	09:08	09:45	09:47	10:50	10:51	19:16	19:06	19:45	19:35	18:49	19:47
יוון, אתונה (ק)	07:04	07:09	09:33	09:35	10:10	10:12	11:15	11:16	19:39	19:30	20:07	19:58	19:13	20:09
מולדובה, קישינב (ק)	06:37	06:45	09:03	09:06	09:47	09:50	10:53	10:54	19:24	19:12	19:57	19:44	18:56	19:57

לוח זמנים לשבת פרשת כי־תצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קי׳ץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:23	06:24	08:55	08:55	09:25	09:25	10:29	10:28	18:41	18:36	19:05	18:59	18:19	19:09
ניו-זילנד, קרייסטצ׳רץ׳ (ח)	06:40	06:28	08:50	08:43	09:31	09:24	10:31	10:26	18:13	18:20	18:44	18:52	18:01	19:04
נפאל, קטמנדו (ח)	05:47	05:50	08:19	08:19	08:52	08:52	09:56	09:55	18:13	18:06	18:38	18:31	17:49	18:41
סינגפור, סינגפור (ח)	06:57	06:56	09:29	09:27	09:57	09:55	11:00	10:58	19:05	19:02	19:27	19:24	18:45	19:33
פולין, ורשא (ק)	06:04	06:14	08:26	08:31	09:16	09:20	10:23	10:25	19:00	18:46	19:36	19:22	18:30	19:36
פרו, לימה (ח)	06:05	06:01	08:34	08:31	09:03	09:00	10:05	10:02	18:04	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	07:14	07:22	09:40	09:44	10:24	10:26	11:29	11:30	19:59	19:47	20:31	20:19	19:31	20:32
צרפת, פריז (ק)	07:22	07:30	09:46	09:50	10:32	10:35	11:38	11:40	20:13	20:00	20:45	20:32	19:44	20:46
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:48	05:47	08:20	08:18	08:48	08:47	09:51	09:49	17:57	17:54	18:20	18:17	17:37	18:25
קנדה, טורונטו (ק)	06:53	07:00	09:20	09:23	10:01	10:03	11:07	11:07	19:37	19:26	20:05	19:54	19:10	20:06
קנדה, מונטריאול (ק)	06:28	06:36	08:54	08:58	09:37	09:40	10:43	10:44	19:13	19:02	19:44	19:32	18:46	19:45
קפריסין, לרנקה (ק)	06:26	06:30	08:56	08:57	09:32	09:33	10:36	10:36	18:58	18:49	19:25	19:16	18:33	19:27
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	06:22	06:33	08:40	08:46	09:35	09:39	10:42	10:44	19:22	19:07	20:02	19:46	18:52	20:01
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:54	06:06	08:11	08:18	09:08	09:12	10:15	10:17	19:00	18:44	19:37	19:21	18:29	19:36
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:54	06:02	08:19	08:22	09:03	09:06	10:09	10:11	18:41	18:29	19:14	19:01	18:13	19:14
שוויץ, ציריך (ק)	06:58	07:06	09:23	09:27	10:08	10:11	11:14	11:15	19:50	19:37	20:18	20:06	19:21	20:19
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:07	06:07	08:39	08:39	09:09	09:08	10:12	10:11	18:22	18:18	18:45	18:41	18:01	18:49

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי׳, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד׳ עמ׳ 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ׳ 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00543
11/09/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים